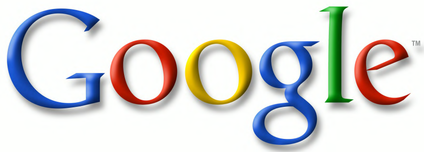
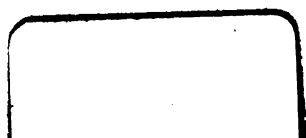

VERSLAGEN

OMTRENT

'S RIJKS OUDE ARCHIEVEN.

XV.

1892.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1894.

VERSLAGEN

OMTRENT

'S RIJKS OUDE ARCHIEVEN.

XV.

1892.

'S GRAVENHAGE,
1894.

INHOUD.

Het Rijksarchief te 's Gravenhage.

I. Archiefwezen.

Ik heb de eer Uwe Excellentie op nieuw een overzicht aan te bieden van hetgeen met het Rijksarchief in het verloopen jaar is voorgevallen. Ook thans zal ik op de aangelegenheden van algemeenen aard het eerst de aandacht vestigen.

In de op 21 October gehouden bijeenkomst der Rijksarchivarissen bleek, dat allen hunne regeeringslijsten van 1794 hadden omgewerkt, zoodat zij nu met de nog ontbrekende ambtenaren waren aangevuld en met elkander in samenhang gebracht, daar zij naar hetzelfde plan waren ingedeeld geworden. Nu deze voorbereidende werkzaamheid was afgeloopen, kwam men overeen, dat ieder voor het depôt onder zijn beheer een schema voor de indeeling van de daarin aanwezige archieven zou opmaken. Later zou men dan kunnen beproeven die lijsten met elkander in overeenstemming te brengen door ze zooveel mogelijk op dezelfde wijze in te richten.

Ten gevolge van eene vroeger over die zaak gevoerde gedachtenwisseling werd er tot aanvulling van de gapingen, die er in de serieën van de verschillende depôts bestonden, een plan van verdeeling van de aanwezige dubbelen van de gedrukte resolutiën van de Staten-Generaal aangenomen en besloten dit aan de goedkeuring Uwer Excellentie te onderwerpen.

Eindelijk werden nog de weeskamer-archieven opzettelijk besproken, vooral met het oog op de vraag, of zij als rechterlijk uit de gemeente-archieven konden worden overgenomen. Daar in dat opzicht geene eenstemmigheid bestond, werd de behandeling van dit onderwerp tot eene volgende bijeenkomst aangehouden.

Behalve door deze vergadering ben ik nog op andere wijze met heeren Archivarissen persoonlijk in aanraking gekomen. Op verlangen van Uwe Excellentie bezocht ik dit jaar alle archieven in de provinciën, zoodat ik mij in staat zag van den uiterlijken toestand dier depôts en tevens van hetgeen tot heden in het belang van hunne ordening is verricht een overzicht te geven.

Zooals in mijn vorig jaarverslag is medegedeeld, was het tweede deel van den in de Koninklijke Bibliotheek te Madrid berustenden atlas der door Jacobus van Deventer op last van Karel V getee-

kende kaarten van Nederlandsche steden in 1891 herwaarts opgezonden, opdat van die merkwaardige afbeeldingen copieën zouden kunnen worden genomen. Nadat het Departement van Buitenlandsche Zaken het kaartenboek voor dat doel in het Rijksarchief had gedeponeerd, werd met dien arbeid terstond een begin gemaakt, waarmede de heer M. F. N. Rotteveel zich belastte. Daar van de meeste plattegronden minuten bestaan, die in openbare verzamelingen worden bewaard, waren er betrekkelijk weinigen, die hiervoor in aanmerking moesten komen. Van de 35 kaarten, waarvan de minuten niet meer aanwezig zijn, waren die van Utrecht, Wijk bij Duurstede en Amersfoort vroeger voor het archief te Utrecht en die van Deventer, Delden, Enschedé, Oldenzaal, Zwolle en Vollenhoven voor de Vereeniging van Overijsselsch recht en geschiedenis gecopieerd geworden, voordat de opzending uit Madrid had plaats gehad. Deze copieën behoefden nu slechts met de origineelen vergeleken en daarnaar verbeterd te worden, terwijl de overige kaarten van het vijf-en-dertigtal alle gecopieerd zijn geworden, zoodat de terugzending van het kaartenboek nog in het midden van den verloopen zomer heeft kunnen plaats hebben. Ik laat hier eene opgave volgen van de gecopieerde kaarten en van de instellingen, ten wier behoeve en voor wier rekening die copieën vervaardigd zijn.

Zeeuwsch Genootschap: Sluis met Muda. *Archief in Noordbrabant:* Zevenbergen. *Rijksarchief:* Leerdam met Heukelom en Asperen, Delft, Woerden. *Gemeente Rotterdam:* Rotterdam. *Gemeente Leiden:* Leiden. *Archief in Noordholland:* Beverwijk. *Archief in Groningen:* Groningen, Dam (Appingadam) *Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch recht en geschiedenis:* Goor, Almelo, Hardenberg, Kuynder. *Archief in Overijssel:* Lingen. *Gemeente Nijmegen:* Nijmegen. *Archief in Gelderland:* Hattem, Harderwijk, Elburg, Zutphen, Lochem, Grol, Doesburg. *Archief in Limburg:* Gelder, Roermond, Erkelens.

Buiten mijne tusschenkomst hebben sommige instellingen ook enkele kaarten doen copieeren, waarvan minuten bestaan.

Daar op iedere kaart in den atlas een carton voorkomt, dat den plattengrond der stad op kleinere schaal weêrgeeft, en zoodanige cartons op de minuten ontbreken, heb ik van de cartons van die kaarten, waarvan minuten aanwezig zijn, doortrekken doen vervaardigen ten behoeve van het Rijksarchief. Evenwel is dit alleen geschied bij zoodanige cartons, die in eenig opzicht van de kaart zelve afweken, bijvoorbeeld de namen opgeven van gebouwen, die zonder naam op de kaart voorkomen. In de lijst der aanwinsten hierachter worden die doortrekken alle opgesomd. Bovendien zijn er ook zulke doortrekken gemaakt van de cartons op de kaarten

van Middelburg, Vlissingen, Goes en Zierikzee voor het Zeeuwsch Genootschap, en van Montfoort, Rhenen en IJsselstein voor het archief te Utrecht.

Toen door de familie van Tets de familiepapieren van het geslacht van Slingelandt aan den Hoogen Raad van Adel in bruikleen werden gegeven, meende ik mijne medewerking te moeten verleenen om deze verzameling te regelen, alvorens zij onder gemeld college werd gedeponeerd. Die omvangrijke collectie bestond niet alleen uit de eigenlijke familiebescheiden van de van Slingelandt's en aanverwante geslachten, maar bovendien uit een aantal hss. en aanteekeningen van algemeen genealogischen aard, door een vroeger lid der familie van Slingelandt bijeengebracht. Er bestond van dat alles een uitvoerige inventaris, maar de orde moest hersteld en de in bundels bewaarde stukken moesten in omslagen en portefeuilles opgenomen worden. Die arbeid, welke een nader onderzoek der verzameling noodzakelijk maakte, werd door Mr. Heeres verricht, die haar nu zeer bruikbaar heeft gemaakt door de verschillende nommers van den inventaris met de personen, waarop zij betrekking hebben, in verband te brengen en in dien geest een klapper te bewerken, die een gemakkelijk overzicht van het geheele familiearchief geeft.

Ook dit jaar was de heer van Meurs onafgebroken werkzaam met de regeling van de bij de gemeentebesturen in Zuidholland achter gebleven rechterlijke archieven. Van die van Leerdam, Hof van Delft (1), Berkel-en-Rodenrijs en van Pijnakker werden na hunne ordening de processen-verbaal van overneming opgemaakt, zoodat zij thans ingelijfd konden worden. Het rechterlijke archief van Berkel-en-Rodenrijs is belangrijk aangevuld met een aantal hiertoe behoorende bescheiden, die door Mevrouw de Weduwe van Aalst aldaar ten geschenke werden gegeven. De gemeentebesturen van Asperen, Wateringen en Nootdorp zonden de onder hen berustende stukken, die overgenomen zullen worden, zoodra het onderzoek

---

(1) Uit de aanwinstenlijst hierachter is te zien, dat de van Hof van Delft ontvangen archieven van kleinen omvang zijn. Bij vergelijking van inventarissen, ter secretarie dier gemeente bewaard, bleek, dat bijna alle bestaanhebbende prothocollen, liassen en rechterlijke stukken en boedelpapieren van Hof van Delft, Hoog- en Woudharnas met Groeneveld en Biesland ontbreken. Het Rijks-archief bevatte van die gerechten ook niets. Blijkens een der inventarissen was het archief van Hoog- en Woudharnas met Groeneveld in 1803 nog ongeschonden. Hoewel er van de andere archieven geen opgaven van zoo jonge dagteekening zijn, zal men wel mogen aannemen, dat tot aan het einde der vroegere organisatie, 28 Februari 1811, alle nog in hun geheel waren. Op eene vraag aan den burgemeester van Hof van Delft, of hij niet kon vermoeden, waar deze stukken nog ergens bewaard waren, volgde een ontkennend antwoord.

daarvan zal zijn afgeloopen. De bescheiden van Heukelom werden niet opgevraagd, omdat de burgemeester en secretaris, die alleen met de af te geven stukken bekend was, spoedig na het aan die gemeente gebracht bezoek werd ontslagen. Deze plaats komt nu voor een nader bezoek in aanmerking. De gemeenteraad van Geervliet besloot de afgifte der gevraagde stukken aan te houden tot na een onderzoek van het archief. Van Heenvliet en Abbenbroek werd de opzending der rechterlijke archieven toegezegd, doch zij werden nog niet ontvangen.

In den loop van dit jaar is een bezoek aan Nieuwenhoorn gebracht. Het archief aldaar is geborgen in eenige kasten bij de vensterbanken der Raadzaal en verkeert in goeden toestand, doch is niet geïnventariseerd. De daarin aanwezige rechterlijke stukken werden opgezonden, doch zijn nog niet overgenomen.

Van de overige gemeenten, die vroeger werden bezocht en nog rechterlijke stukken bezaten, valt het volgende te vermelden. Van Gouda werd niets naders vernomen. Woerden zond de kisten, welke ter verzending der over te nemen stukken waren gestuurd, ledig terug en voldeed dus niet aan Uwer Excellentie's last. Met de gemeente-archivarissen van Dordrecht en Brielle is over de overneming van de rechterlijke archieven aldaar in overleg getreden.

II. Rijksarchief.

1. *Personeel.*

Na de veranderingen van het vorige jaar heeft het personeel van het Rijksarchief geene wijziging ondergaan.

2. *Ordening der archiefverzamelingen.*

Ten gevolge van den grooten omvang der collecties, die het Rijksarchief dit jaar verkreeg, heeft de heer Hingman zich hoofdzakelijk met de ordening en beschrijving der aanwinsten bezig gehouden. Hoewel de inventaris van het huisarchief de familie van Wassenaer als bijlage bij het vorige jaarverslag is gevoegd, heeft de regeling dier uitgebreide en onsamenhangende verzameling toch nog een groot gedeelte van dit jaar in beslag genomen. Hoe hierbij te werk is gegaan, werd reeds vroeger uiteengezet. De door Mr. A. J. F. Verheyen van Estvelt aangeboden collectie bestond ook geheel uit losse papieren, die in de grootste verwaring dooreen lagen. Na afzondering van de familiepapieren en de stukken der gemeente Boxmeer, die aan den schenker teruggezonden zijn, en van de bescheiden betrekkelijk Noordbrabant en Gelderland, welke naar

de archieven in die provinciën verplaatst werden, bleven er talrijke stukken over, waarvan een goed geheel kon worden gemaakt, daar zij meerendeels uit officieele Staatsdocumenten bleken te bestaan. Afkomstig van Mr. A. J. J. H. Verheyen, die eerste secretaris van het Kabinet van den Koning van Holland en vervolgens „secrétaire des commandements" van den Gouverneur-Generaal in de Hollandsche departementen is geweest, vulden zij de hier aanwezige archieven der Staats-secretarie aan en konden zij daarmede goed in verband worden gebracht. Minder gemakkelijk was het van de handschriftelijke nalatenschap van Joan Melchior Kemper eene goede beschrijving te geven. Deze collectie bevat tal van ontwerpen, memoriën en rapporten van de commissies van wetgeving, waarin deze rechtsgeleerde en staatsman achtereenvolgens zitting heeft gehad. Als zelf het grootste aandeel in de werkzaamheden nemende, had hij die stukken bijeenverzameld, waaronder er vele voorkomen, die door andere leden dier commissies zijn opgesteld. Om den juisten aard van die concepten en adviezen te kunnen bepalen en ze in onderling verband te kunnen brengen, was het noodig de herkomst van ieder stuk nauwkeurig na te gaan. Dit is beter gelukt dan men aanvankelijk had verwacht, zoodat een, naar het mij voorkomt, duidelijk overzicht van de geheele verzameling kon gegeven worden.

Door Mr. Heeres werd de inventariseering van het Oost-Indische archief voortgezet. In het vorige jaar had hij de kamer Zeeland onder handen genomen en na daarvan een gedeelte bewerkt te hebben dien arbeid afgebroken om zijne aandacht te wijden aan eene verzameling journalen van zee- en landreizen, die vroeger uit verschillende archieven en collecties waren bijeengevoegd. Door nog een vijftigtal boekdeelen en (steeds meerdere nommers bevattende) portefeuilles te beschrijven bracht hij de inventariseering van deze afdeeling ten einde, waarna hij de uit 20 afzonderlijke boekdeelen en omslagen met losse stukken bestaande collectie-VerHuell eveneens onderzocht en omschreef. Nu was hij weder goed in de gelegenheid zich met de Kamer Zeeland bezig te houden. De kohieren, die op den rug weder, even als dit bij de in 1891 geïnventariseerde kohieren het geval was, nommers droegen, correspondeerende met de nommers van den in het vorige verslag genoemden ouden inventaris, werden op losse blaadjes beschreven naar rang van de tegenwoordige plaatsing, die voorloopig zoo weinig mogelijk gewijzigd is. Geïnventariseerd werden nu een 600 kohieren, bevattende hoofdzakelijk de correspondentie (authentieke copieën) tusschen Batavia en

1°. Cheribon (1711—1790);

2°. Java's Oostkust (1713 - 1791);

3°. Sumata's Westkust (1701—1781);

4°. Palembang (1709—1789);

5°. Djambi (1722—1764);

6°. Banjermasin (1733—1766);

7°. Timor (1686—1772);

8°. Makassar (1685—1791);

9°. Ternate (1702—1792);

10°. Banda (1677—1791).

De heer Telting heeft zich ook in dit jaar met de regeling van het West-Indische archief blijven belasten. Kon in het vorige verslag vermeld worden, dat van de 3200 nommers, waaruit dit geheel bleek te bestaan, 2300 nader werden omschreven, thans werd dit werk ook voor de overige stukken ten einde gebracht. Alsnu werd overgegaan tot eene systematische rangschikking der losse blaadjes voor den nieuwen inventaris, waarna ook de stukken in die volgorde in de kasten werden geplaatst. Zoodra die volgorde definitief is vastgesteld, zullen zij op nieuw genommerd kunnen worden. Voorloopig is als regel aangenomen, dat de stukken, uitgegaan van en ingekomen bij iedere koloniale instelling hier te lande, als een geheel worden beschouwd en eene afdeeling of onderafdeeling van den inventaris vormen. Ook daar, waar de administratie van een vroeger op een later bestuur is overgegaan, bleek deze verdeeling van de stukken in afzonderlijke collecties geene zwarigheid op te leveren. In ieder zoodanig archief worden eerst de notulen en andere bescheiden, op het huishoudelijk bestuur betrekking hebbende, vermeld. Dan volgen de uitgaande stukken, daarna de ingekomene en eindelijk de registers en andere documenten, behoorende tot het financieel beheer. Bij de uitgaande en ingekomen stukken werd een scheiding gemaakt tusschen die, welke op colleges enz. hier te lande, en die, welke op de koloniën betrekking hebben. De koloniën worden hierbij in de volgorde geplaatst, waarin zij gewoonlijk in de stukken voorkomen.

De nieuwe catalogus onzer bibliotheek is nu ook voltooid. De adjunct-commies Ross bracht de gerangschikte titels in het net, na die alvorens met de boeken vergeleken en die laatste genommerd te hebben. Tevens is de bladwijzer opgesteld en grootendeels gereed gekomen.

3. *Toestand der archiefverzamelingen.*

In verband met de nieuwe regeling van de bibliotheek zijn er ele boekwerken ingebonden. Dit bleek vooral noodzakelijk te zijn, omdat dit in vroegere jaren niet geregeld heeft plaats gehad, zoodat de toestand van menig drukwerk dringend verbetering eischte. Het is echter niet mogelijk in eens aan het bestaande gebrek te gemoet te komen, zoodat ook in het vervolg het noodige zal moeten worden gedaan om het uiterlijk aanzien van onze boekerij te bevorderen.

Door den concierge Regenboog, tevens boekbinder, werden meerdere registers ingebonden, 576 portefeuilles met 326 cartonnen ruggen vervaardigd, eenige charterdoozen en 831 zakjes tot berging van charters gemaakt, terwijl 27 charters worden hersteld.

4. *Aanwinsten en verliezen.*

Ook ditmaal heeft het Rijksarchief belangrijke aanwinsten gedaan. In de eerste plaats behooren de charters vermeld te worden, in vroegeren tijd uit de zuidelijke Nederlanden naar Weenen vervoerd en thans door de Oostenrijksche Regeering aan onzen Staat afgestaan. Voor een deel bestaan die oorkonden uit oorspronkelijke stukken, op de graaflijkheid van Holland en Zeeland betrekking hebbende en vooral dagteekenende uit het tijdperk, waarin die gewesten van het Beiersche aan het Bourgondische Huis zijn overgegaan. Ook zijn er talrijke brieven voorhanden aangaande de schulden, door den heer van Heusden tusschen 1323 en 1330 gemaakt, en de verpanding van zijne goederen, die hiervan het gevolg was. Uit het begin der 16de eeuw zijn eenige stukken, afkomstig van Stadhouder en Raden in Holland. De beide eerstgenoemde collecties worden in zekeren zin aangevuld door een reeks van copieën, welke de secretaris van den Raad van Brabant Loyens in de 17de eeuw naar Brabantsche charters heeft laten maken. Soortgelijke copieën, door Godefroy, charterbewaarder te Rijssel in de 18de eeuw, gewaarmerkt, zijn merkwaardig, omdat zij den tekst mededeelen van oorkonden betreffende de geschillen tusschen Holland en Vlaanderen over Zeeland en er onder die bescheiden meerdere voorkomen, die niet in het Oorkondenboek van Holland en Zeeland zijn opgenomen.

Ook van de gemeente Utrecht werd een niet onbelangrijk middeleeuwsch Staatsstuk verkregen, het handvest namelijk van hertog Albrecht van 13 September 1394 voor die van Holland en Zeeland, waarbij zij, hangende de Utrechtsche geschillen, vrijgesteld worden van schuldplichtigheid jegens den Graaf bij het begaan van doodslag op Utrechtsche burgers, behoudens den zoen, aan de magen van den overledene te voldoen. Wel was dit stuk reeds uit de uitgave

bij van Mieris bekend, maar wij stellen er prijs op het in originali te bezitten.

Het is van algemeene bekendheid, dat bij den brand van het Departement van Marine in 1814 een aantal archiefstukken, die aan den verdelgenden invloed van het vuur ontkomen waren, in het ongereede geraakt zijn. Nadat de commies bij het Rijksarchief J. A. Zwaan uit den verwarden op straat liggenden en doorwaterden hoop had uitgezocht, wat naar zijne meening voor gemeld depôt in aanmerking moest komen, bleef het overige nog dagen lang op straat liggen. De heeren Mr. W. J. baron d'Ablaing van Giessenburg en Jhr. J. W. van Sijpesteyn verzochten toen aan den Minister om, zoo die massa toch als nutteloos moest weggevoerd en vernietigd worden, die te mogen hebben, hetgeen gereedelijk werd toegestaan. De papieren werden vervolgens overgebracht naar den stal van het paleis van Z. K. H. Prins Hendrik, welke dien voor dat doel had beschikbaar gesteld. Daar werd op verzoek van beide heeren door den heer Zwaan nog eene nalezing gedaan, zoodat nog verschillende registers, commissieboeken enz. naar het Rijksarchief verplaatst werden. Weken lang hielden zich de heeren d'Ablaing en van Sijpesteyn bezig met het uitzoeken van zulke stukken, die, als geteekend door beroemde of bekende personen, hunne autographen-collecties konden verrijken, totdat zij ten laatste het werk moesten opgeven. De commies Zwaan zorgde dat het overschot in de duinen begraven werd, zoodat hetgeen door gemelde heeren medegenomen werd aan die eerlijke begrafenis onttrokken is. Onder het geredde bevonden zich belangrijke stukken. De heer d'Ablaing stond in 1878 het grootste gedeelte zijner verzameling, bestaande uit een twintigtal portefeuilles, aan het Rijksarchief af. Wat toen nog onder hem verbleef, was bij zijne genealogische collectie ingevoegd. Toen deze na zijn overlijden in den loop van dit jaar werd geregeld, werden die 228 brieven en stukken door zijne erfgenamen met de grootste bereidwilligheid aan het Rijksarchief afgegeven.

De aangekochte scheepsrol van 1674 is wellicht nog van eenig historisch nut, omdat wij hierdoor bekend worden met de bemanning van het schip *Hollandia*, waarop zich de luitenant-admiraal Cornelis Tromp bevond en hij vermoedeijk den tocht naar Noirmoûtiers heeft ondernomen.

De door generaal Rodi de Loo aangeboden memorie van den luitenant-kolonel Henry over het in staat van verdediging stellen van de Kaapkolonie in 1797 bevat bijzonderheden, die tot aanvulling kunnen dienen van hetgeen omtrent dat onderwerp uit het koloniaal archief bekend was.

Zooals reeds is opgemerkt, is de groote waarde van de door mr. A. J. F. Verheyen van Estvelt afgestane collectie vooral hierin

gelegen, dat zij nagenoeg geheel uit officieele staatsdocumenten bestaat, die niet alleen de regeeringsbescheiden van Koning Lodewijk maar ook het zeer onvolledige archief van den hertog van Plaisance aanvullen. In de onrustige tijden, die zijn grootvader mr. A. J. J. H. Verheyen doorleefde, waren bij dezen meerdere bescheiden achtergebleven betrekkelijk zaken, die hij als eerste secretaris van 's Konings Kabinet en vervolgens als „ sécrétaire des commandements" van den Gouverneur-Generaal behandeld had. Niet alleen kan onze serie van oorspronkelijke Koninklijke besluiten nu vollediger worden gemaakt, ook de minuten van de handelingen van den Raad van Ministers gedurende 's Konings afwezigheid van December 1810 tot Maart 1811 werden thans opgenomen. Soortgelijke uitbreiding ondervond het archief van den hertog van Plaisance, dat behalve met origineele decreten ook met geheele registers van zijne besluiten, over October en November 1810 loopende, vermeerderd werd. Onze aanwinstenlijst geeft zoowel van deze stukken als van talrijke andere bescheiden eene nadere omschrijving.

Van de omvangrijke verzameling van Joan Melchior Kemper was het te verwachten, dat zij merkwaardig zou zijn, als afkomstig van iemand, die eene zoo eervolle plaats onder onze rechtsgeleerden en staatslieden heeft ingenomen. Dit bleek dan ook bij onderzoek het geval te zijn. Onder de bescheiden van politieken aard is zeer zeker het belangrijkst de briefwisseling van commissarissen-generaal van het Algemeen bestuur te Amsterdam gedurende de Staatsomwenteling van 1813. Wel loopen die brieven slechts over enkele dagen, niettemin zijn zij merkwaardig en leeren zij ons, hoe Kemper als lid van dat voorloopig bewind krachtig tot de bevrijding van het Fransche juk heeft medegewerkt. Een ander gedeelte, het grootste der verzameling, herinnert aan hetgeen hij voor onze wetgeving heeft gedaan. Het bestaat uit de bescheiden der verschillende commissies, aan wie het ontwerpen van wetboeken van burgerlijk en strafrecht en rechtsvordering werd opgedragen. De concepten en memoriën van de commissie, welke zich tijdens de Bataafsche Republiek daarmede heeft bezig gehouden, zijn oorspronkelijk van den hoogleeraar Cras afkomstig. Daarentegen zijn die van de commissies, welke door Koning Lodewijk Napoleon en in 1814 werden ingesteld door Kemper zelven bijeengebracht, daar hij van die commissies een der werkzaamste en invloedrijkste leden was. Belangrijk zijn bedoelde stukken, niet het minst hierdoor, dat men met behulp daarvan kan nagaan, welk aandeel ieder lid in de werkzaamheden heeft gehad en hoe het voorgestelde door de leden het ontwerp der commissie geworden is. Voor het Rijksarchief is deze collectie ook hierom eene aanwinst, omdat zij zich daar aansluit bij die van den heer C. F. Elout, welke te gelijk met professor Cras lid van de eerste dezer commissies is geweest.

Het gelukte ons door aankoop drie fraaie hss. te verkrijgen, welke in verband staan met het koloniaal archief en naar het schijnt vroeger op het huis Ilpendam berust hebben. Het zijn de journalen en aanteekeningen, gehouden door den Gouverneur van Ceilon Rumpf op zijne reizen door dat eiland en op de Indische kust. De ingevoegde kaarten en teekeningen zetten aan deze beschrijvingen niet weinig waarde bij. Van het dagregister van 1717 bezat het Rijksarchief reeds een exemplaar, dat echter minder kaarten en plans bevat. Volgens een ouden inventaris berustten in het archief der Kamer Zeeland vroeger het journaal van 1720 en de aanteekeningen van 1721, doch deze waren niet meer aanwezig, zoodat eene bestaande gaping wordt aangevuld.

Veel gemak bij het onderzoeken van de resoluties van Gouverneur-Generaal en Raden te Batavia kan de index op de personalia dier registers opleveren, welke van den advocaat der Compagnie Mr. Pibo Antonius Brugmans afkomstig is.

Uit de merkwaardige genealogische en heraldische biblotheek, door Mr. W. J. Baron d'Ablaing van Giessenburg nagelaten, bekwam het Rijksarchief een wapenboek, dat eene opzettelijke vermelding verdient. Het bevat niet minder dan 1200 wapenschilden, alle of voor het meerendeel met eene hand geteekend en met kleuren afgezet. Uit een kunsthistorisch oogpunt verdient deze verzameling zeer de aandacht, daar de teekeningen zijn vervaardigd door iemand, die zich op dit werk zoo goed verstond, dat zijne afbeeldingen als modellen voor in streng heraldischen stijl uitgevoerde wapens kunnen gelden. Die blazoenen zijn ook op zich zelve merkwaardig, daar er, behalve de wapens van regeerende vorsten en heeren, zeer vele van landschappen en steden voorkomen. Deze stedenwapens hebben vooral daarom waarde, omdat zij dagteekenen uit den tijd, toen de meesten dezer zijn ontstaan. Het is bekend, dat slechts weinigen tot hooger dan de zestiende eeuw opklimmen. Nu staat het buiten twijfel, dat ons wapenboek in de eerste helft der zestiende eeuw tot stand gekomen is, daar men hierin de wapens zoowel van Karel V als keizer, als van zijn zoon Ferdinand als Roomschkoning aantreft. Het voorkomen van een stedelijk wapen in dit register is dus een bewijs, dat het reeds destijds bestond. Blijkbaar is het boek in Nederland samengesteld. Immers de wapens, die in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden te huis behooren, nemen de eerste en voornaamste plaats in. Ook zijn de opschriften boven de wapens in het Nederduitsch gesteld. Op het schutblad is de rok van een wapenheraut afgebeeld met het Bourgondische St. Andrieskruis op de borst. Eene vreemde vertooning tusschen deze meest officieele wapens maken die van de ridders van de Tafelronde uit den tijd van Koning Arthur, denkelijk naar eene andere wapenrol gecopieerd. De juiste her-

komst van ons wapenboek, dat Baron d'Ablaing van den heer de Rooster te Rotterdam bekomen had, is onbekend.

Het Rijksarchief bevat meerdere stellen van de korte notulen op de resolutiën van de staten van Utrecht, doch alle onvolledig. Ingevolge eener met den Archivaris in de provincie Utrecht gemaakte schikking zijn deze aan het Utrechtsche depôt afgestaan, waartegen het Rijksarchief eene volledige serie over 1685—1794 uit gemeld archief ontving. Ook werden aan het laatste eenige minuut- en copie-sententiën van het Hof van Utrecht over 1738—1748 afgegeven.

Onze bibliotheek werd behalve met de vervolgen op reeds aanwezige serieën vermeerderd met 75 op Nederland, met 10 op Oost-Indië en met 8 op andere landen betrekking hebbende boekwerken. De reeds zoo volledige serie der zoogenaamde Heerenboekjes werd door twee aankoopen nog belangrijk aangevuld.

5. *Afschriften voor het Rijksarchief gemaakt.*

De copieën, welke voor het Rijksarchief gemaakt zijn, bepalen zich tot die van de kaarten in den atlas van Jacobus van Deventer, waarvan aan het slot van de aanwinstenlijst opgave is gedaan.

6. *Gebruik van het Rijksarchief gemaakt en daaruit verstrekte inlichtingen.*

Als naar gewoonte moesten er voor autoriteiten en particulieren weder talrijke onderzoekingen worden ingesteld. Van dezulke, die eenigen tijd vorderden en tot een min of meer gunstigen uitslag leidden, doe ik hier eene opgave volgen. Mededeelingen van dien aard werden gedaan aan:

het Departement van Buitenlandsche Zaken: over het Koninklijk Groot Zegel;

hetzelfde Departement voor den Zweedschen Gezant: over Godfried Peil, in 1754 overleden als predikant bij het gezantschap te Stockholm;

het Departement van Financiën: over de archieven betreffende de in 1753 door de Prinses-Gouvernante van den Koning van Pruissen gekochte goederen, welke deze in 1711 uit de nalatenschap van Koning Willem III verkregen had;

hetzelfde Departement: over een eendenkooi te Warmond;

den directeur der registratie en domeinen in Zuidholland: over de grens tusschen de visscherij van den Staat en die van de heerlijkheid Grijsoord;

den burgemeester van Veen: over de visscherij in de heerlijkheid Veen;

den archivaris in Noordbrabant: over de visscherij en de Baselaarsgoederen onder Dungen;

den archivaris in het departement du Nord voor den heer Foucart: over de geboorteplaats van Jacques Lemaire;

mr. de Kanter te Haarlem: over de tienden onder Middelharnis;

den heer C. W. Bruinvis te Alkmaar: over de muiterij in 1672 op de schepen van de Admiraliteit in het Noorderkwartier;

den heer H. M. Kesteloo te Domburg: over St. Aagtekerke;

den heer G. D. Bom Hzn. te Amsterdam: over de „Zeeuwsche" schilder Engel Hoogerheyden;

den heer Alfred Morel Fation te Parijs: over het geslacht en de politieke loopbaan van Coenraad van Heemskerck, Chieze en Franciscus Schonenberg;

dr. Max Voretzch te Altenburg: over de Blauwe Garde;

den heer Chs. Duvivier te Brussel: over de twisten tusschen de Huizen van Avennes en Dampierre in de 13de eeuw;

den heer von Berenthorst te Dessau: over de leden van het hertogelijk Huis van Anhalt in Nederlandschen krijgsdienst;

den heer A. Legrelle te Versailles: over het plan van Abdias Hattinga tot verdeeling van de Spaansche koloniën in 1709;

den Regierungsrath Posse te Dresden: over de zegels van den Roomschkoning Willem van Holland.

De mededeelingen uit de Oost-Indische scheepsboeken en omtrent den dienststaat van militaire officieren ga ik met stilzwijgen voorbij. Het archief mocht zich ook weder in een druk bezoek van belangstellenden verheugen, die in persoon hunne nasporingen kwamen doen. Meermalen werden er bescheiden naar andere archieven opgezonden, opdat zij in de lokalen dier instellingen zouden knnnen worden ingezien.

De heeren Grothe, Heeres, Koolemans Beynen, van Altena en Beeger zetten hunne in het vorige jaarverslag vermelde onderzoekingen voort.
Bovendien werd het archief geraadpleegd door:

Dom. Willibrord van Heteren te Maredsous: over de geschiedenis der abdij van Egmond;

den heer A. Waddington te Lyon: over onze betrekkingen tot Frankrijk, gedurende de eerste helft der 17de eeuw;

Dr. J. J. Doesburg te Dordrecht: over onze betrekkingen tot Engeland in 1688 en 1689, tijdens de troonsbeklimming van Willem III;

Dr. F. J. L. Krämer te Utrecht: over de Nederlandsch-Spaansche diplomatie voor de vrede van Nijmegen;

den heer A. Kennel te Spiers: over het aandeel onzer troepen in den slag van Speierbach, in 1703;

Dr. Jan ten Brink te Leiden: over den moord van den Franschen officier de l'Espinet te 's Gravenhage, in 1646;

den heer P. N. van Doorninck: over de geschiedenis der gemeente Bennebroek;

den hoogleeraar Schlegel: over onze betrekkingen tot China tusschen 1601 en 1666;

den heer J. J. Reesse te Amsterdam: over den suikerhandel tusschen Nederland en Oost-Indië;

den heer W. van Bemmelen te Utrecht: over de in de scheepsjournalen aanwezige meteorologische gegevens.

Het copiewerk voor het bestuur der Kaapkolonie en de Regeering van Japan werd ten einde gebracht. Aan het eerste werden 1510 en aan de laatste 2270 bladzijden copie afgeleverd.

7. *In druk uitgegeven bescheiden.*

Van wege het Rijksarchief werden er geene stukken in het licht gegeven.

8. *Lokalen, meubilair en gereedschappen.*

Volgens het bestek van het onderhoud der landsgebouwen hadden er belangrijke herstellingen aan het muurwerk van het gebouw aan het Plein plaats. Inwendig werd er niets vernieuwd of aangebracht, dat vermelding verdient. Hetzelfde geldt van het meubilair en de gereedschappen.

9. *Reddings- en brandbluschmiddelen.*

Nadat gebleken was, dat ingeval van groot waterverbruik binnen de stad de waterleiding te weinig drukking had, zoodat er op de zolderverdieping geen water was te bekomen, zijn er op mijn voorstel daar drie nieuwe regenbakken geplaatst.

In het onderhuis van het gebouw aan het Plein werd een brandkraan gesteld. Dit was eene verbetering, daar er vroeger in dit gedeelte van het gebouw geene aanwezig was.

Vier brandkranen en twee brandslangen werden door nieuwe van een beter model vervangen.

De toestand der brandbluschmiddelen werd van tijd tot tijd door den opzichter der brandweer nagegaan.

III. Voorstellen.

In den loop van het jaar is niets voorgekomen, dat mij thans aanleiding geeft daaromtrent een voorstel aan Uwe Excellentie te doen.

18 Maart 1893.

De Algemeene Rijksarchivaris,

Th. H. F. van Riemsdijk.

BIJLAGE.

AANWINSTEN

VAN HET

RIJKSARCHIEF

TE

's GRAVENHAGE,

IN

1892.

A. Overgenomen of ten geschenke ontvangen:

Van den Minister van Binnenlandsche Zaken:

N°. 1. Afgestaan door de Oostenrijksche Regeering:

I. Charters van de Graaflijkheid van Holland en Zeeland.

a. Verdrag tusschen Johan, hertog van Brabant, en Willem III, graaf van Holland, over het huwelijk van zijne dochter Johanna met 's graven oudsten zoon Willem 21 October 1322. Met copie. (Monuments pour servir à l'histoire des provinces de Namur etc., t. III, p. 752.) 1 charter, 1 stuk.

b. Verdrag tusschen Karel VI, koning van Frankrijk en Willem VI, graaf van Holland, over het huwelijk tusschen Johan, hertog van Touraine en Jacoba, dochter van laatstgenoemden 9 Juli 1406. Vidimus van vidimus van 11 April 1423. (Devillers, Cartulaire des comtes de Hainaut, t. III, p. 268). 1 charter.

c. Giften in douarie en lijftocht door Willem VI, graaf van Holland, aan zijne gemalin Margriet van Bourgondie van goederen te Teilingen, Beverwijk, Noordwijk en Texel 6 December 1411 (vidimus van 2 April 1413), het land van Wieringen 1 October 1413 (origineel), het slot en de stad Schoonhoven 15 Augustus 1416 (vidimus van 11 Januari 1421). 3 charters.

d. Bevel van hertog Jan van Beieren aan zijne raden om niet

meer op te komen tegen het voorgenomen huwelijk tusschen zijne nicht Jacoba en Jan van Brabant 25 October 1417. (Vidimus van 2 November 1417). 1 charter.

e. Dispensatie van paus Martinus V voor het huwelijk van Jan van Brabant met Jacoba van Beieren 22 December 1417. Notarieel transsumpt van 18 Mei 1418. (Devillers, Cartulaire des comtes de Hainaut, t. IV, p. 109). 1 charter.

f. Verklaring van schout en schepenen van den Haag, dat Margriet van Bourgondie, weduwe van graaf Willem IV van Holland, en hare dochter hun hadden doen te kennen geven, dat zij vereffend waren wegens de scheiding van diens nalatenschap 27 Januari 1418. 1 charter.

g. Vestiging op zijne goederen in Brabant door hertog Jan van de aan zijne gemalin Jacoba als douarie toegezegde 13 000 Rijnguldens 's jaars 8 Maart 1418. 1 charter.

h. Uitgaven van den tresorier van Holland wegens het in bezit nemen van het huis te Medemblik voor den hertog van Brabant 22—28 Augustus 1419.

Uitgaven van Daniel van Cralingen en Ghijsbrecht van Rietvelt wegens het bewaren van het huis te Medemblik 29 Augustus—16 December 1419.

(Bijlagen tot de rekening van Florens van Borselen, tresorier van Holland van 14 Februari 1419—14 Februari 1420). 2 cahiers.

i. Andere bijlagen tot bovengemelde tresoriers-rekening. 27 stukken.

k. Kennisgeving van Jan, hertog van Brabant aan de hierbij betrokken steden en ingezetenen van Holland, dat hij Philips van Bourgondie beleend had met de goederen in Holland, Zeeland en Friesland, die wijlen hertog Jan van Beieren van hem te leen gehouden had 20 Juli 1425. 1 charter.

l. Afkondiging door den kardinaal Jordanus, als pauselijk rechter en commissaris, van het vonnis, waarbij beslist wordt, dat Jacoba van Beieren haren gemaal hertog Jan van Brabant onwettig verlaten heeft 27 Februari 1426. (Devillers, Cartulaire des comtes de Hainaut, t. IV, p. 539). 1 charter.

m. Belofte van den ruwaard Philips van Bourgondië om de bij den zoen met zijne nicht Jacoba van Beieren aan hem gekomen stad en slot van Schoonhoven aan zijne moei, de hertogin van Beieren, die ze in de douarie heeft, terug te geven, indien zijne nicht met hare toestemming en die der drie staten huwt 31 Juli 1428. 1 charter.

n. Nader verdrag tusschen Philips van Bourgondie en Jacoba van Beieren naar aanleiding van den te Delft gesloten zoen 24 Januari 1429. (van Mieris, IV, p. 942) 1 charter.

o. Belofte van Hue van Lannoy, bewaarder, om de stad en het slot van Schoonhoven volgens het verdrag van 31 Juli 1428 aan Margriet van Bourgondië onder zekere voorwaarde terug te geven 8 November 1429. 1 charter.

p. Schuldbekentenis van Frank en Florens van Borsselen, rentmeesters en regeerders van Holland, Zeeland en Friesland, ten behoeve van Jan Wasseborn en Jan Chesteyn, kooplieden te Londen, en Willem Gartier, koning der herauten 3 Augustus 1431. 1 charter.

II. Charters van de Heerlijkheid Heusden.

Schuldbekentenissen en verpandingen door Johannes, heer van Heusden aan Johannes, heer van Megen en andere edelen in Brabant, en door hen aan lombarden te 's Hertogenbosch, ook te Nijmegen, meerendeels opgemaakt voor schepenen van 's Hertogenbosch, enkelen voor schepenen van Heusden en Brussel en notarissen te Brussel, Leuven en Mechelen of door hemzelven bezegeld, 1323—1330. 40 charters.

III. Stukken van Stadhouder en Raden van Holland.

a. Verhooren door het Hof van Holland van Govert en Willem van Brouchuysen, Hendrick van Loen, Willem van Pilden genaempt Cluyt, Rochus van Benthen, Evert van Mervelde en Jan van Ermel, Geldersche edellieden en ingezetenen, wegens de overrompeling van Nieuwpoort, 17 en 18 September, copie van de crimineele sententiën tegen hen gewezen en bericht van de executie aan den stadhouder 20 September 1516.
Informatie genomen door Adriaan van Borselen, kastelein van Woerden, wegens eene rooverij door de Gelderschen in den nacht van den 10den September gepleegd 21 September 1516. 12 stukken.

b. Instructiën door de Regentes aan den stadhouder en door stadhouder en raden van Holland aan hunne afgevaardigden gegeven, tijdens het stadhouderschap van den graaf van Hoogstraten met andere stukken op diens bestuur betrekking hebbende 1523, 1527, 1530—1532, 1534—1536, 1539. Oorspronkelijk en in afschrift. 23 stukken.

c. Request van de ridderschap van Holland aan den Koning met apostil van de rekenkamer van Holland 27 Februari 1555 st. c.

Missive van den raad van financiën aan de rekenkamer van Holland. 4 November 1555. 2 stukken.

d. „Articulen tenderende tot reformatie van den Hontbosscher wercken." (Vergelijk verzameling van stukken, betrekkelijk den Hondsbossche 1541). 1 stuk.

e. Verklaring van Arnoud van Ysselstein omtrent de goederen die hij houdt van Willem IV, graaf van Holland 8 September 1344. Copie van 7 April 1522. 1 stuk.

f. Mandament van appel van den Grooten Raad te Mechelen voor Maximiliaan van Egmond, graaf van Buren, Leerdam, etc., van een vonnis door het Hof van Holland, gewezen tegen de regeering van Leerdam over het niet inleveren van het quohier van den tienden penning aldaar 13 April 1545. Copie met copie van het vonnis van het Hof van Holland van 22 December 1544. 2 stukken.

g. Lijst van de verpandingen en verkoopingen van domeinen in Holland, vermeld in het „registre des conditions et engaigières fin l'an 1505". Fransch. Als voren in Zeeland. 2 stukken.

h. Minuut memorie voor den procureur- en advocaat-fiscaal in den grooten raad van Mechelen ter zake van het proces namens de graaflijkheid gevoerd met Jan, graaf van Hoorne over de heerlijkheid Altena 1531, met afschriften van stukken en oorkonden op die zaak betrekking hebbende. 19 stukken.

i. Missive van Karel V aan het Hof en de Rekenkamer van Holland en andere stukken over een proces van de Staten van Holland met den graaf van Hoorne over de verplichting der heerlijkheid Altena om in de beden bij te dragen 1553. 5 stukken.

k. Inventaris, opgemaakt door den griffier Oem, van de brieven in 1574 tijdelijk uit den kelder onder de raadkamer van Holland overgebracht. 1 cahier.

IV. Afschriften gewaarmerkt door den secretaris van den Raad van Brabant Loyens.

Holland.

a. Schuldbekentenis van hertog Aelbrecht aan Johanna hertogin van Brabant wegens hare achterstallige douarie in Holland en kwijtschelding van eenige vorderingen ten haren laste 4 Augustus 1394. 1 stuk.

b. Bevel van Johan van Brabant, graaf van Holland, aan zijn rentmeester wegens ontvang der gelden van de lijfrente door de steden van Holland ten zijnen behoeve verkocht 3 Februari 1418. 1 stuk.

c. Belofte van Jan van Vianen, heer van Noordeloos aan de gravin van Holland om te zullen voldoen hetgeen aan zijne rekening van het drossaartschap van de landen van Arkel en van der Leede mocht te kort komen 12 Februari 1419. 1 stuk.

d. Verbindtenis van de stad Utrecht om, nu keizer Karel V beloofd heeft de stad en het land van Utrecht nimmer van Holland te zullen separeeren, nooit in eene scheiding te zullen bewilligen 1 September 1540. 1 stuk.

Land van Heusden.

e. Afstand door Diederik van Hoorne, heer van Perweys en Cranenburg, van alle aanspraken op het land en de heerlijkheid Heusden, tegen 400 royalen 's jaars uit 's Hertogenrade en Tricht 16 Maart 1357. 1 stuk.

f. Verpachting van den tol op de Maas van Rode en van Tricht door den rentmeester van Brabant 8 December 1362. Vidimus van 1363.

Gelijke verpachting van den tol beneden Tricht door den hertog en de hertogin zonder datum. 2 stukken.

g Afstand van het recht op den burg, stad en lande van Heusden, behoudens den klokslag, door Wenceslaus van Bohemen hertog en Johanna, hertogin van Brabant aan Albrecht van Beieren 10 Mei 1366. 1 stuk.

h. Verklaring van Aelbrecht van Beieren, ruwaard van Holland en Wenceslaus van Bohemen en Johanna, hertog en hertogin van Brabant, dat zij de beslissing van hunne geschillen, waaronder ook die over de grensscheiding tusschen het land van Heusden en 's Hertogenbosch, hebben opgedragen aan zegslieden 19 Augustus 1374.

Uitspraak van deze zegslieden 18 October 1374. (Butkens, Trophées de Brabant, preuves, p. 199). 2 stukken.

i. Verklaring van Ard van Goerle, deken van de kerk van Antwerpen, omtrent het opmaken van een door den hertog van Brabant bezegelden brief, waarbij Diederik van Hoorne afstand doet van zijne aanspraken op het land van Heusden 16 Maart 1380. 1 stuk.

k. Machtiging van Jan, hertog van Brabant voor zijn rentmeester Willem van de Berge, om de eerste bede in het land van Heusden te ontvangen 3 Februari 1418. 1 stuk.

l. Belofte van Arnt van Sevenbergen, om na te komen het bepaalde in den daarin opgenomen brief van Jan, hertog van Brabant en Jacoba van Beieren, waarbij zij aan hem in bewaring geven het kasteleinschap van het slot, huis en burg te Heusden, het schoutambt der stad en het heemraadschap van den lande aldaar 7 Mei 1419. 1 stuk.

m. Verklaring van Philips, graaf van Ligny, dat toen door vrouw Jacoba de stad en het land van Heusden was ingenomen, dit aan Arnt van Sevenbergen was toevertrouwd om te bewaren ten behoeve van het land van Brabant, of over te geven tot vergoeding van hetgeen door hem en de baanrotsen van Brabant aan de belegering was ten koste gelegd 27 November 1421.

Vidimus van dezen brief door eenige baanrotsen, met verklaring omtrent de uitvoering daaraan gegeven en dat vrouw Jacoba te Heusden als hertogin van Brabant is ingehuldigd 7 November 1425. 2 stukken.

n. Belofte van Dirk van der Merwede om na te komen den inhoud van een daarin opgenomen brief van Philips van Bourgondie, ruwaard van Holland, waarbij hem wordt opgedragen het kasteleinschap van het huis en slot en het drossaartschap en schoutambt van de stad en het land van Heusden te bewaren, in afwachting der beslissing of deze heerlijkheid tot Brabant of tot Holland behoort 9 Juli 1431.

Gelijke belofte omtrent de levenslange uitoefening dezer bedieningen 17 Juli 1431. 2 stukken.

o. Belofte van Johan, graaf van Nassau, heer van Breda, drost van Brabant, omtrent de uitoefening van bovenstaande bedieningen hem door den hertog van Bourgondie mede levenslang opgedragen 10 December 1447. 1 stuk.

V. Afschriften, gewaarmerkt door Godefroy „seigneur de Maillart, conseiller du roi et garde des chartres de S. M. à Lille, et son commissaire pour l'exécution de l'art. 38 de la Convention du 17 Mai 1769."

a. Verklaring van Engelbertus, aartsbisschop van Keulen, dat de Roomsch Koning Hendrik op zijnen raad het, te Frankfort ten voordeele van graaf Willem van Holland tegen Johanna, gravin van Vlaanderen gewezen vonnis, vernietigd heeft 6 Mei 1221. (Vergelijk van den Bergh, Oorkondenboek, d. I, n°. 274). 1 stuk.

b. Verdrag tusschen Fernandus, graaf van Vlaanderen en Floris IV, graaf van Holland betreffende Zeeland, met den borgtocht der getuigen 16 April 1227. Vidimus van December 1246. (van den Bergh, Oorkondenboek, I, n°. 305). 1 stuk.

c. Verklaring van Floris, voogd van Holland, dat hij aan gravin Margaretha van Vlaanderen, wegens Zeeland, leenhulde heeft gedaan 21 October 1256. Vidimus van 1296. (Vermeld van den Bergh, Oorkondenboek, II, n°. 14). 1 stuk.

d. Vergunning van den Roomsch Koning Rudolf voor graaf Floris V, dat het graafschap Holland en zijne andere rijksleenen bij gebrek van zoon op zijne dochter zullen versterven en zijne weduwe de voogdij zal voeren 19 Juni 1282. Vidimus van 1296. (van den Bergh, Oorkondenboek, II, n°. 457). 1 stuk.

e. Verklaring van hertog Jan van Brabant, dat graaf Floris V van Holland zich onderwerpt aan zijne uitspraak en die van den graaf van Vlaanderen en diens oudsten zoon over de leenhulde van Zeeland en andere geschillen 8 Juni 1290. (van den Bergh, Oorkondenboek, II, n°. 718). 1 stuk.

f. Belofte van graaf Floris V om zijne verplichting tot het betalen van 20 000 ℔ parisis aan graaf Guy van Vlaanderen op den bepaalden tijd te zullen nakomen 14 Augustus 1290. 1 stuk.

g. Verklaring van Jan I, graaf van Holland over de hem door Guy van Vlaanderen kwijtgescholden leenhulde wegens Zeeland 27 Maart 1299 (Vergelijk van den Bergh, Oorkondenboek, II, n°. 1061). 1 stuk.

h. Afstand van zijn gezag over Zeeland door graaf Guy van Vlaanderen aan zijn oudsten zoon Robert 3 November 1299. (van den Bergh, Oorkondenboek, II, n°. 1096). 1 stuk.

i. Belofte van Eduard, Koning van Engeland, om aan graaf Willem IV van Holland 200 000 Florentijnsche guldens te betalen 12 Juli 1337. (van Mieris, II, p. 594). 1 stuk.

k. Beleening door Johan van Brabant, als graaf van Holland en voogd over zijne gemalin Jacoba, van hertog Philips van Bourgondie met alle de goederen binnen Holland, Zeeland en Friesland hem van Johan van Beieren aanbestorven 20 Juli 1425.
Bevel dienaangaande aan zijne onderzaten aldaar 20 Juli 1425.
Beleening als voren 24 Juli 1425. 3 stukken.

l. Verzoekschriften van Jacoba van Beieren als hertogin van Glocester aan den Koning van Engeland en zijne Raden, om bescherming tegen hertog Philips van Bourgondie, instructie voor

haren secretaris April—Juni 1427. (Gedeeltelijk afgedrukt in Devillers, Cartulaire des comtes de Hainaut, t. IV, p. 579, 590, 598). 1 cahier.

m. Nader verdrag van zoen tusschen hertog Philips van Bourgondie en Jacoba van Beieren 24 Januari 1429 (v. Mieris, IV, p. 942). 1 stuk.

n. Verdrag tusschen dezelfden over hare goederen 2 April 1433. (v. Mieris, IV, p. 1012.). 1 stuk.

o. Ontslag door Jacoba van Beieren aan de ingezetenen der door haar aan Philips van Bourgondie afgestane heerlijkheid van Oost- en Westfriesland gegeven van den aan haar gedanen eed 26 April 1433. 1 stuk.

p. Afstand van Jacoba van Beieren aan hertog Philips van Bourgondie van zekere steden en heerlijkheden in Holland, in ruil tegen de van hem ontvangen landen van Zuid-Beveland en Voorne 20 October 1433. 1 stuk.

q. Memorie over de geschillen tusschen den pachter van den tol van Geervliet en Yersekeroord en den procureur-Generaal van Holland ter eenre, en de stad Antwerpen en de Staten van Braband ter andere zijde, over de heffing van dien tol 1443—1504. 1 cahier.

VI. Stukken betreffende het land van Dalem.

a. Verklaring van Willem VI, dat hij den hertog van Gelre heeft vergund, den dijk van Dalem te doorsteken, als het water in Tielerwaard kwam 14 Augustus 1415. Copie. (Kemp, Beschrijving van Gorinchem, p. 194).
Overeenkomst tusschen Willem VI, graaf van Holland en Reinald, hertog van Gelre, betreffende het bedijken van Dalem 24 Juni 1416. Copie. (Als voren p. 199).
Verdrag als voren aangaande het leggen van eenen dijk van het gericht van Haaften nederwaarts langs de Waal 25 Juli 1416. Copie. (Als voren, p. 200). 1 cahier.

b. Copieën van stukken betreffende de heerlijkheid Dalem en de tienden aldaar 1470, 1476, 1481, 1483, 1494, 1499, 1506, 1509, 1512 en 1513. 1 cahier.

N°. 2. Notulen, circulaires en financieele stukken van de commissie voor het aan Hare Koninklijke Hoogheid de Groothertogin van Saksen bij gelegenheid van H. D. gouden huwelijksfeest in October 1892 aangeboden nationaal huldeblijk. 41 stukken.

N°. 3. Uit eene verzameling afkomstig van het Ministerie van Oorlog:

a. Plan van het vuurwerk te Namen op 6 Januari 1712, ter eere van Keizer Karel de zesde. 2 stukken.

b. Kaart van twee kampen lands onder Soeterwoude, geteekend door den landmeter Jacob Pietersz. Douw 19 December 1629.

c. Kaart van de situatie tusschen Nieuwersluis en Woerden 1785.

Van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid:

N°. 4. *a.* Levensbericht van den directeur-generaal van 's lands zeewerken Christiaan Brunings, door F. W. Conrad 1807. Hs.

b. Request van J. Blanken Jansz., directeur der sluis- en dokwerken, aan het Staatsbewind ingediend in Juli 1802 met aangehechte memorie van den directeur-generaal Krayenhoff. 2 stukken.

c. Kort verhaal van het gebeurde in en om Gorinchem bij den watersnood van 1809. 1 stuk.

d. Stukken rakende de herstelling der zeedijken in Overijssel. 1803—1809, meest copieën. 11 stukken.

Van den archivaris in de provincie Utrecht:

N°. 5. Aangeboden door mr. B. J. L. baron de Geer van Jutfaas.

Vonnis van den officiaal van Luik in een proces tusschen Arnold van den Campe en Gerard Schilders 1426. 1 charter.

N°. 6. *a.* Register van de leenen van den huize en ridderhofstad Langestein in Willescop 1645—1799. 1 deel.

b. Brief van de erfgenamen van den rentmeester der domeinen en geconfisqueerde goederen in Kennemerland aan de rekenkamer van Holland, te Utrecht resideerende, over het doen der rekening van diens administratie 8 October 1573. 1 stuk.

Van het gemeentebestuur van Leerdam:

N°. 7. Rechterlijk archief.

Leerdam
(sedert 14 Mei 1807 Leerdam en Schoonerwoerd.)

a. Requesten en andere stukken ingekomen bij het gerecht, den

drossaard en andere autoriteiten, beschikkingen, enz., 1611—1810 en zonder datum. 266 stukken.

b. Registers van afschriften van als voren, aan de ommezijde betreffende voogdijen, 1763—1775 en 1790—1809. 2 deelen.

c. Volmachten tot opdrachten en andere handelingen, afschriften van verkoopcedels en andere stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1612, 1724, 1749, 1763, 1764 en 1777—1810. 146 stukken.

d. Rekeningen van verscheiden personen voor secretariekosten 1780 en opgaven der secretariejura voor den bode B. Reynoy met zijn quitanties, 1788—1794. 1 deel.

e. Rechtsgeleerd advies in een crimineele zaak, 27 November 1793. 1 stuk.

f. Rollen van recht- en schatdagen, 1713—1729 en 1746—1767. 3 deelen.

g. Rollen van de zaken, die worden geventileerd en afgedaan voor de aangestelde schepenen-commissarissen, 1688—1726. 3 deelen.

h. Stukken betreffende de civiele procedure, 1788, 1793, 1797 en 1799. 4 stukken

i. Registers van afchriften van cedels van openbare verkoopingen en koopcontracten van vaste goederen, 1742—1753 en 1755—1777. 8 deelen.

k. Koopcontracten van vaste goederen, 1752 en 1780—1811. 80 stukken.

l. Gerechtelijke akten, 1639, 1789 en 1791. 6 stukken.

m. Cedels van openbare verkoopingen van vaste goederen, 1760 en 1774—1810. 139 stukken.

n. Cedels van verkoopingen van houtgewas en vruchten, 1786 en 1803—1810. 18 stukken.

o. Register van erfhuizen of van cedels van openbare verkoopingen van roerende goederen sedert 1809, meest afschriften, 1794—1798, 1800, 1801 en 1805—1811, 4 deelen.

p. Cedels van openbare verkoopingen van roerende goederen, 1795 en 1809—1811. 23 stukken.

q. Cedels van openbare boekverkoopen, 5 Juli 1808 en 14 Juni 1810. 2 stukken.

r. Cedels van openbaren verhuur van vaste goederen, 1807, 1808 en 1810. 4 stukken.

s. Inventaris van een boedel, 20, 24 en 25 Januari 1798. 1 stuk.

t. Papieren van boedels, waarin het gerecht betrokken is geweest. 1783, 1785, 1808 en 1810. 13 stukken.

u. Stukken betreffende een consignatie, 1806. 2 stukken.

v. Memories van aangeving en akten van taxatie van vaste goederen voor het collateraal, 1765—1777 en 1795—1805. 67 stukken.

w. Rekeningen en staten van het collateraal van 1765—1777 en 1795—1805. Deels afschriften. Het slot van die van 1765 ontbreekt. 11 stukken.

x. Staten van den 40sten penning over 1795—1806. Meest afschriften. 8 stukken.

ij. Staten van den 100sten penning over 1795—1806. Meest afschriften. 8 stukken.

z. Staat van den 80sten penning over April-Juni 1800. Afschrift. 1 stuk.

Schoonerwoerd.

aa. Uittreksels uit cedels van openbaren verkoop van vaste goederen van 8 December 1798 en 27 September 1805. 3 stukken.

bb. Cedel van een houtverkoop, 1 November 1805. 1 stuk.

N°. 8. Domein-archief van het Huis van Oranje-Nassau.

Stukken ingekomen bij den rentmeester van de domeinen en bij den stadhouder en leenmannen, 1681 en 1717—1783. 18 stukken.

Van het Gemeentebestuur van Hof van Delft:

N°. 9. Rechterlijk archief.

Hof van Delft.

a. Rechtboeken, 1579—1602, 1605—1639 en 1665—1811. 17 deelen.

b. Stukken rakende de civiele procedure, 1585 en 1643. 3 stukken.

c. Protocol van opdrachten en hypothecatiën van Hof van Delft, Vrijenban, Woudharnes, Groeneveld en St. Aachtenrecht, 1563—1571. 1 deel.

d. Protocol van opdrachten, hypothecatiën en consenten van dispositiën over hoflanden, van Hof van Delft, Vrijenban, Woudharnes, Groeneveld en St. Aachtenrecht, later 't Woud, Woudharnes en Groeneveld en Biesland, 1582—1595. 1 deel.

e. Protocol van opdrachten, hypothecatiën en overboekingen, 1789—1803. 1 deel.

f. Register der brieven van de willige decreten van Hof van Delft, Vrijenban, Biesland en Woudharnes, 1580—1654. 1 deel.

g. Model van een akte, 16de eeuw. 1 stuk.

h. Gerechtelijke akten, 1764—1810. 186 stukken.

i. Register der desolate boelen of decreet- en consignatieboek van Vrijenban, Hof van Delft, Abtsrecht, Woudharnes, Groeneveld en Biesland, 1626 à 1629—1709. 2 deelen.

k. Giftboeken of registers der giften van de vrije en onvrije hoflanden, 1621—1759. 3 deelen.

l. Quohier van de vrije en onvrije hoflanden, 1699. 1 deel.

m. Registers van consenten en confirmaties van disposities over onvrije hoflanden, 1756—1810. 2 deelen.

Hoog- en Woudharnas
(tot 1772 vereenigd met Groeneveld).

n. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1599, 1664 en 1808. 9 stukken.

o. Ingekomen en minuten van uitgegane stukken van de secretarieën van Vrijenban en Hoog- en Woudharnes met Groeneveld, 1654, 1678 en zonder datum. 3 stukken.

p. Recht- of dingtaalboek van Woudharnes (Woudharnes, Groeneveld en St. Aachtenrecht), daarna 't Woud en Woudharnes, later 't Woud, Woudharnes en Groeneveld, eindelijk Hoog- en Woudharnes met Groeneveld, 1558—1688. 1 deel.

q. Rechtboeken, 1689—1795. 3 deelen.

r. Protocol van opdrachten en hypothecatiën, 1612—1629. 1 stuk.

s. Volmachten tot opdracht van 11 morgen land in 't Woud, April—Juni 1669. 5 stukken.

t. Gerechtelijke akten, 1624, 1630, 1633 en 1634. 5 stukken.

u. Rekening van den geabandonneerden boedel van Mr. Jan van der Duyn en zijn weduwe Margareta Muller, gedaan aan den schout en gerecht, 12 October 1736.
Papieren daarop betrekking hebbende. 91 stukken.

v. Verklaring van schout en gezworenen, dat van 1 April—1 October 1639 niets is vervallen, den 20sten, 40sten of 80sten penning subject. 1 stuk.

Groeneveld.

w. Protocol van opdrachten en hypothecatiën, 1772—1798. 1 deel.

x. Leenregister van Groeneveld of De Lage Harnas, 1721—1795. 1 deel.

Vrijenban.

y. Gerechtelijke akte, 1664. 1 stuk.

Akkersdijk en Vrouwenrecht.

z. Staat van den 20sten, 40sten en 80sten penning, boeten van ongefondeerde processen en het middel op het trouwen en begraven, 1739—1740. 1 stuk.

Van het Gemeentebestuur van Berkel- en -Rodenrijs:

N°. 10. Rechterlijk archief.

Berkel- en -Rodenrijs.

a. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1692, 1758—1811. 36 stukken.

b. Stukken van zaken vóór het Hof van Holland behandeld door den procureur M. H. van Son Hendrikszoon, 1782—1789 en zonder datum. 9 stukken.

c. Quitanties wegens en lijsten van de emolumenten, het penninggeld voor de Heilige geest-armen, enz., over 1788—1810. 41 stukken.

d. Register van de emolumenten, den 40sten penning enz., 1803—1809. 1 deel.

e. Officiersrollen, 1713—1724, 1751—1806. 3 deelen.

f. Processtukken, adviezen, brieven en andere stukken betreffende de crimineele procedure, 1668, 1715—1802 en zonder datum. 70 stukken.

g. Vierschaar-, wet-, geding-, ding- of rechtboeken, bevattende in het begin, behalve de rol, huwelijksakten, nominaties van regenten, akten van voogdij, vonnissen van preferentie enz., later minder, 1567—1580 en 1607—1809. 20 deelen.

h. Kleine civiele rollen, 1720—1810. 2 deelen.

i. Presentaties ter rol, conclusies, adviezen, brieven en andere stukken betreffende de civiele procedure, 1678—1811. 196 stukken.

k. Compromissoriale uitspraken en daarop betrekking hebbende stukken, 1666—1752. 14 stukken.

l. Akten en memories van arresten gelegd onder of beteekend aan het gerecht, den secretaris en andere autoriteiten, 1673—1714. 8 stukken.

m. Protocollen van opdrachten en hypothecatiën of opdrachtboeken, 1674—1704, 1735—1744, 1752—1765 en 1780—1808. 6 deelen.

n. Stukken betreffende opdrachten, 1694, 1746, 1747, 1763, 1783, 1785 en zonder datum. 46 stukken.

o. Schuld- en kavelbrievenboeken, 1672—1809. 3 deelen.

p. Giftboeken, 1680—1702 en 1777—1785. 2 deelen.

q. Trouwboeken, bevattende trouwakten, nominaties van regenten, inventarissen, beschikkingen op requesten, enz., 1682—1811. 9 deelen.

r. Allerhande akten, 1634—1723. 174 stukken.

s. Requesten met appointementen, minuten der verleende akten en andere daarbij behoorende stukken, om bericht gezonden afschriften van requesten aan dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, circulaires en andere ingekomen stukken, 1616, 1689, 1703 en 1714—1811. 585 stukken.

t. Exemplaren der generale voorwaarden van verkoopingen van onroerende goederen. 5 stukken.

u. Exemplaren der generale voorwaarden van verkoopingen van onroerende goederen buiten het ambacht. 4 stukken.

v. Cedels van openbare verkoopingen van onroerende goederen, 1602—1712 en 1761—1811. 364 stukken.

w. Boelhuisboeken en -cedels, 1777—1811. 3 deelen en 16 stukken.

x. Waarborg- en afkoopboeken, 1678—1755. 5 deelen.

ij. Preferentieboeken, 1677—1759 en 1765—1797, 2 deelen.

z. Register van inventarissen van insolvente boedels, 1713—1771. 1 deel.

aa. Rekeningen van insolvente boedels, 1778—1796. 5 stukken.

bb. Papieren van insolvente en andere boedels, 1744—1811 en zonder datum. 603 stukken.

cc. Taxatieboeken, bevattende akten van taxatie van nalatenschappen, sedert 12 September 1718 afschriften, 1680—1810. 7 deelen.

dd. Registers van het recht van successie, bevattende aanteekeningen betreffende nalatenschappen en afschriften van memories van aangeving daarvan, 1806—1811. 2 deelen.

ee. Register der overledenen met opgaven van den dag der sommatie voor het recht van successie, der overlevering van de memorie van aangeving, enz., 1806—1811. 1 deel.

ff. Staten van het recht van successie over 1809—1811. 6 stukken.

gg. Staten van den impost op de collaterale successies, de 40ste en 80ste penningen, de boeten van ongefondeerde processen en het middel op het trouwen en begraven, sedert 1801 ook de belasting op de advertenties, over 1779—1805; en borderellen en aanschrijvingen tot het fourneeren der bedragen (sedert 1792 ook van Ruiven, van 1794—1802 van Akkersdijk), ten kantore van des gemeenen landsmiddelen te Delft. 75 stukken.

hh. Lijsten van den impost op de collaterale successies 40ste en 80ste penningen, enz., ook over Ruiven over 1805, en van de daarop gedane betalingen. 1 stuk.

ii. Brieven aan den secretaris wegens het collateraal en andere gemeene landsmiddelen en memories ter beantwoording van een der brieven ook betreffende Ruiven en Akkersdijk en Vrouwenrecht, 1753, 1790, 1794 en 1803. 6 stukken.

Ruiven.

kk. Register van de emolumenten, den 40sten penning, enz., 1805 en 1806. 1 deel.

ll. Ingekomen circulaires, 1809—1811 9 stukken.

mm. Akte van arrest door den schout en bode gelegd, 14 April 1685. 1 stuk.

nn. Protocollen van rechtsdagen, opdrachten en andere akten. 1674—1780. 2 deelen.

oo. Akten van afkoop van ongelden, 1766. 4 stukken.

pp. Akte van afkoop van banwerken, 14 April 1685. 1 stuk.

qq. Register van afschriften van memories van aangeving van nalatenschappen, 1809. 1 deel.

rr. Staten van het recht van successie over 1809—1811, de twee laatste jaren ook over Den Tempel. 3 stukken.

Den Tempel.

ss. Ingekomen circulaires, 1810 en 1811. 5 stukken.

tt. Staat van het recht van successie over 1809. 1 stuk.

uu. Staten van de 40ste en 80ste penningen, het middel op het trouwen en begraven, den impost op de collaterale successies en de boeten van ongefundeerde processen, over 1776, 1779, 1782—1784, 1786—1788, 1790—1794 en 1796—1805; en aanschrijving tot het fourneeren van het bedrag over 1798 ten kantore van des gemeenen landsmiddelen te Delft. 25 stukken.

vv. Circulaire aan den secretaris wegens het collateraal en andere gemeenelands-middelen. 13 December 1794. 1 stuk.

Van het gemeentebestuur van Pijnakker:

N°. 11. Rechterlijk archief.

a. Dingboeken, 1651—1695 en 1708—1811. 10 deelen.

b. Protocollen van opdrachten en hypothecatiën en van het collateraal, 1636—1767. 20 deelen.

c Protocollen van opdrachten en hypothecatiën, 1768—1810. 6 deelen.

d. Protocollen van de droogmakerijen Achter-Katwijk, Achter- en Voor-Nieuwkoop en de Helle, 1766 of 1767—1808. 4 deelen.

e. Giftboeken, 1651—1669 en 1693—1806 met losse stukken van 31 Januari 1807. 5 deelen.

f. Scabinale instrumenten of akten, 1725—1757 en 1761—1806. 5 deelen.

g. Cedels van openbare verkoopingen van onroerende goederen, 1734—1811. 10 deelen.

h. Boelhuisboeken, 1661—1678 en 1718—1811. 15 deelen.

i. Cedels van openbare verkoopingen van de door de burgemeesters der stad Delft aan de grafelijkheid geabandonneerde koorn-, kennip- en vlastienden, waarvan de beide laatste voor de armen van Pijnakker worden gelaten. De meeste afschriften, 1741—1802. 2 deelen.

k. Als voren van de voornoemde tienden voor de directeuren van het college onder de zinspreuk: „Tot behoud der gezamentlijke armen van Pijnacker," onroerende goederen, haver, garst, rogge, vlas, gras enz. en van openbare verhuringen van onroerende goederen, 1803—1808. 1 deel.

l. Als voren van gras, haver, paardeboonen, enz., 1746—1770 en 1773—1806. 2 deelen.

m. Als voren van visch, haver, rogge, zaad, paarden, veenakkers en andere goederen van de droogmakerijen Achter-Katwijk en -Nieuwkoop, 1767—1770. 1 deel.

n. Cedels van verhuringen van ambachtskaden, -dijken, -wateringen, enz., 1715 of 1716—1768 en 1771—1802. 2 deelen.

o. Cedels van openbare verhuringen van de Oost- en Westlaanwateringen, 1770, 1775, 1781, 1786, 1792 en 1802. 6 stukken.

p. Als voren van landen van de droogmakerijen Achter-Katwijk en -Nieuwkoop, 1769 en 1770. 1 deel.

q. Cedels van verhuringen van landen, dijken enz., van de droogmakerijen Achter-Katwijk, Achter-en-Vóór-Nieuwkoop en de Helle, 1784—1795. 1 deel.

r. Als voren van kerke- en armenlanden, 1718—1769. 1 deel.

s. Cedels van openbare bestedingen betreffende het ambacht of den ouden polder, 1771—1806 1 deel.

t. Als voren betreffende de droogmakerijen Achter-Katwijk en Achter-Nieuwkoop, 1766—1769. 1 deel.

u. Cedels van openbare bestedingen, van openbare verhuringen van landen, consenten van den dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland en andere stukken betreffende de droogmakerijen Achter-Katwijk, Achter- en Voor-Nieuwkoop en de Helle, 1767—1788. 3 deelen.

v. Registers van het collateraal, 1770—1808, met losse stukken tot 30 December 1809. 2 deelen en 5 stukken.

Van het gemeentebestuur van Utrecht:

N°. 12. In 1876 aangekocht van den heer M. Nahuys:

Privilege van hertog Aelbrecht aan die van Holland en Zeeland, dat zij geen lijf en goed zullen verbeuren wanneer zij bij ongeluk een burger van Utrecht doodslaan 13 September 1394. (van Mieris, d. III, bladz. 613).
Verlof van den wijbisschop te Utrecht voor Dirk Jansz. van 's Gravenhage, om de tonsuur te mogen dragen, 19 December 1412.
Als voren voor Jan Dirksz. te Leiden 19 Februari 1418. 3 charters.

N°. 13. Begeving eener vicarie in de St. Pieterskerk te Leiden door Paus Alexander de Zesde aan Dirk Barendsz. 6 Juli 1499. 1 charter.

Van het gemeentebestuur van IJsselstein:

N°. 14. *a.* Vergunning van de grondheeren van Charlois tot bedijking van de gorzen van Robbenoord 1 Februari 1552. 1 charter.

b. Gift van eene woning in het bosch van Vianen door de vrouwe van Brederode aan „Mevrouw" van Haeften 4 Augustus 1566.
Bevel van de vrouwe van Brederode aan de gerechten in het land van Vianen om kort recht te laten doen aan de zonen van hare zuster de gravin van Isenburch 6 Augustus 1583.
Request van IJsbrand Beerntz aan den heer van Brederode.
Request aan de kamer van Justitie te Vianen met appointement van 1 Februari 1590 en een processtuk dier kamer. 6 stukken.

c. Rekening van Gijsbert van Baexen, drost van IJsselstein van paaschdag 1540 tot paaschdag 1541. 1 stuk.

Van Mr. A. J. T. Verheyen van Estvelt te Boxmeer.

N°. 15. Afkomstig van Mr. A. J. J. H. Verheyen, 1ste secretaris van het Kabinet van Koning Lodewijk Napoleon en vervolgens

„Secrétaire des commandements" van den Gouverneur-Generaal der Hollandsche Departementen van het Fransche Keizerrijk.

I. Regeering van koning Lodewijk Napoleon.

a. Origineele Koninklijke decreten:

14 December 1802 n°. 32; 26 Januari 1809 n°. 6; 4 Juni 1809 n°. 16; 23 Juli 1809 n°. 5; 27 September 1809 n°. 21; 1 Maart 1810 n°. 3; 30 Juni 1810 n°. 1*a*; 1 Juli 1810 n°. 1*a*. 21 stukken.

b. Copieën van Koninklijke decreten, genommerde collectie n°. 1—80, waaraan ontbreken n°. 1, 32—37, 39—41, 46, 47, 61. 81 stukken.

c. Copieën van Koninklijke decreten betreffende de regeling der maandelijksche uitgaven van de schatkist Januari 1809—Februari 1810. 1 deel, 24 stukken.

d. Copieën van Koninklijke decreten betreffende verschillende onderwerpen 1807—1809. 21 stukken.

e. Voordrachten van Ministers en andere autoriteiten, requesten aan den Koning, gesteld in handen van den heer Verheyen, als eerste secretaris van het Kabinet, aan hem geschreven officieuse brieven en door hem geschreven minuten van brieven als voren.
Februari, Mei—December 1809, Januari, April—Juli 1810.
Minuut-agenda Juni—Juli 1809 en onafgedane voordrachten van den Minister van Binnenlandsche Zaken en Eeredienst. 197 stukken.

f. Brief van den Minister van Financien Gogel aan den Koning van 5 Mei 1809, met een rapport van den Commissaris-Generaal des Konings voor het werk der convoyen en licenten in het departement Aurich aan den Minister van Financien van 15 April 1809 en bijlagen, over hetgeen er tusschen hem en den luitenant-generaal Carteret ter zake van scheepvaart, handel of communicatien is voorgevallen. 7 stukken.

g. Brief van den Luitenant-Generaal Gratien aan den Koning 9 Juni 1809. 2 stukken.

h. Brieven van J. D. Meyer, directeur van de Koninklijke courant aan den heer Verheyen 1809 met twee requesten aan den Koning van denzelfden 1810. 22 stukken.

i. Brief van den Rekwestmeester-Generaal, Kanselier van 's Koningshuis aan den eersten secretaris van het Kabinet 7 Juli 1810. 4 stukken.

k. Rapporten van ministers, van den directeur der publieke domeinen en andere stukken, genommerd 1—31, met lijst, waaraan ontbreken de nommers 1, 8, 14, 16, 23—25 en 28:

Minister van Financien.

2. Schadeloosstelling aan den brander Hoekstra 19 Juli 1809.

3. Vervulling van den post van gequalificeerde tot de visitatie van het klein zegel te Utrecht.

Eeredienst en Binnenlandsche Zaken.

4. Schadeloosstelling over 1808 aan de kerken in den Haag wegens het weder approprieeren der zitplaatsen van de hooge ambtenaren van Staat 8 Juli 1809.

5. Request der Gereformeerde gemeente te Ossendrecht om last aan het gemeentebestuur van Woensdrecht te geven tot restitutie van beroepingskosten 12 Juli 1809.

6. Request van de regenten van het Roomsch-Catholieke weeshuis te Breda om approbatie van een ingezonden reglement 17 Juli 1809. Zie Koninklijke decisie van 14 December 1808 nº. 32.

7. Subsidie aan de stad Groningen voor een schoolfonds 5 Juli 1809.

9. Copiedecisie houdende renvooi aan den 1sten secretaris van het Kabinet van een brief van den landdrost van Brabant, over kerkelijke fondsen 2 Juli 1809.

10. Voordracht wegens het gebruik der groote of parochiekerken en daartoe behoorende goederen en fondsen in Brabant, en rapport op twee requesten van den predikant van Gilse en Ryen 28 Juli 1809.

11. Renvooi van een rapport over indemniteit aan de leden van het koninklijk Instituut 11 September 1809.

12. Overgift van twee recepissen van f 1000 en van f 309 door de Roomsch-Catholieke aan de Hervormde gemeente te Eindhoven, Strijp en Stratum 3 Augustus 1809.

13. Goederen en fondsen behoorende aan de Kruiskerk en het Fraterhuis te Zwolle 23 September 1809.

Directeur der domeinen.

15. Grondchijns voor uit te geven heidegronden in Noordbrabant 17 Augustus 1809.

17. Termineeren der geschillen over het recht van de gruit met het gemeentebestuur van Oosterhout 23 October 1809.

Requesten.

18. Van kerkmeesteren der Roomsch-Catholieke gemeente in de buurschap Heeten, kerspel Raalte, om een eigen pastoor te mogen hebben.

19. Van H. A. Laan, assessor in Utrecht, om ontslag en pensioen.

Diverse stukken.

20. Extract uit de deliberatien van den Staatsraad van 9 Mei 1809, met rapport der 1ste sectie en rapport van den Minister van Financien van 26 Januari op een request van M. Kuijper om kwijtschelding of remissie van verponding van goederen onder Vianen.

21. Onafgedaan besluit over betaling van tractementen aan officieren.

22. Als voren wegens uit de schatkist te doene betalingen.

26. Rapport van den Minister van Binnenlandsche Zaken, met nominatie tot vervulling eener vacature in het collegie van directeuren van den Levantschen handel 18 October 1809.

27. Rapport van den directeur der middelen te water over verhoogde rechten op linten 14 Juni 1809.

29. Stukken betreffende den invoer van goederen en handel met Amerika.

30. Stukken rakende het oprichten van het Hof van rekeningen 1809.

31. Stukken betreffende de jacht. Brief van den Staatsraad Reuvens aan Verheyen, 1sten secretaris van het Kabinet 2 Augustus 1809. Rapporten enz. rakende het maken van een nieuw jachtreglement, ingevolge decisie des Konings van 6 Juni 1809 n°. 10. 119 stukken.

l. Copie Koninklijke decisie van 24 Juni 1809 n°. 11, met een daarbij aan den 1sten secretaris van het Kabinet toegezonden request van Wils & Cie. te Amsterdam en rapport betreffende het openen eener geldleening voor den Koning van Westfalen. 3 stukken.

m. Ongeteekende en ongedateerde decreten, alle van Juli 1809, met de daartoe behoorende origineele stukken, rapporten en voordrachten:

Weigering op requesten van de Hervormde gemeente der Hooge en Lage Zwaluwe om genot van subsidie.

Request van de administrateurs van de kerk der parochie van Deurne, om restitutie van gedane voorschotten tot reparatie der kerk. Op het request staat „approuvé par ordre du Roi"

Rapport van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 8 Juli 1809 met missive van den Directeur-generaal der wetenschappen en kunsten en van den burgemeester van 's Gravenhage, wegens aan de stad geschonken kunstwerken, uit het naar Amsterdam overgebracht schilderijen kabinet.

Request van Hendrik Beekman, bouwman op de Woeste hoeve onder Apeldoorn, om tiendvrijheid.

Voordracht van den directeur der publieke domeinen, tot aflossing van hypotheek op gronden in den Oranjepolder.

Request van Claas Cremer, als vader en voogd van zijn minderjarigen zoon Hendrik Cremer, over boete wegens jachtdelict. Op het rapport van den Minister van Justitie en Politie van 3 Juli 1809 staat: „accordé par ordre du Roi."

Request van de gebroeders van Balen, betreffende het overbrengen van dépêches van Amsterdam naar Breda.

Request van A. C. Navach en J. Hulster, gedeserteerde soldaten.

Request van „La femme Laurent", artiste, om onderstand.

Benoeming van „l'Epoux de la femme Rochard" tot eersten kamerdienaar van den Koninklijken prins.

Request van J. de Bitter, pastoor in den Haag, om onderstand voor F. Wolters, wonende aldaar.

Admissie voor den oudsten zoon van den gepensionneerden kapitein B. J. Brouwers, tot élève van de Koninklijke school te Honslaerdijk. Op de voordracht van den Minister van Oorlog staat: „admis par ordre du Roi." 50 stukken.

n. Minuten van de handelingen van den Raad van Ministers gedurende het verblijf van den Koning te Parijs, ingesteld in de vergadering van het Wetgevend Lichaam van 26 November 1809; 2, 8, 10, 19, 21, 31 December 1809; 5, 6, 8, 13, 16, 19–24, 29—31 Januari 1810; 1, 2, 6, 7, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 24—28 Februari 1810; 3, 6, 7, 8, 17, 22, 30 Maart 1810. Zeer onvolledig. 178 stukken.

o. Stukken betreffende den troonsafstand van den Koning.

Copie nota's van den Franschen gezant en van een brief van den Koning aan het Wetgevend Lichaam Juli 1810

Copie van een brief van den Koning aan den Minister Cambier 2 Juli en van een uit Hannover van 10 Juli 1810. 7 stukken.

p. Discours du soussigné „Johan Goldberg", composé dans la nuit du 23 Mars 1806, dans la supposition qu'une invitation reçue de la part du Grand-pensionnaire pour venir le lendemain 24 Mars à la Maison du Bois, afin d'y recevoir des ouvertures sur la situation de l'Etat, pourait être relatif au sort futur de la République. Et les ouvertures de Son Excellence au Conseil-d'Etat ayant été telles, le soussigné comme membre de ce conseil, y a prononcé et consigné le dit discours (traduction). 1 stuk.

q. Rapporten van den president van de eerste sectie van den Staatsraad 2 en 9 Mei 1810. 4 stukken.

r. Aanteekeningen betreffende den inval der Engelschen in Walcheren 1809. 4 stukken.

s. Tableau général des revenus et dépenses dans les pays cédés à la France 1810. 1 stuk.

t. Rapport van den Staatsraad Cuypers, naar aanleiding van eene Koninklijke decisie van 11 Januari 1808, betreffende den staat der Roomsche priesters in het Rijk. 3 stukken.

u. Nota van den directeur-generaal van Wetenschappen en Kunsten J. Meerman, over het gebruik der Hollandsche taal. 1 stuk.

v. Reglement van orde voor de geëmployeerden ter Koninklijke secretarie en aanteekeningen omtrent het personeel. 8 stukken.

w. Tableaux de la population de la Frise et d'Oostfrise. 5 stukken.

x. Questions et réponses sur les mérinos etc. par le comte de Rosenburg. 1 stuk.

ij. Réglements pour la discipline intérieure de la chapelle Royale avec réflexions de Mr. Verheyen. 8 stukken.

z. Reglement van plaatselijk bestuur voor de gemeenten der provincie Holland, welke geen afzonderlijk reglement hebben. 1 stuk.

aa. Beschrijving van de limieten van de zes arrondissementen der stad Amsterdam. 1 stuk.

bb. Verschillende aanteekeningen betreffende de financien en eenige financieele staten van weinig belang. 14 stukken.

cc. Decreten, rapporten, paspoorten, publicatien betreffende den troonsafstand 1808—1810, gedrukt. 17 stukken.

dd. Comparaison de l'importance respective des Colonies Françaises et Anglaises pour les métropoles Tiré du 1er. vol. de l'ouvrage de Brougham. 1 stuk.

ee. Cours complet analitique et pratique de huit langues anciennes et vulgaires, tome premier, langue Hollandaise. Utrecht 1808. Dédié au roi par Barletto de St Paul. M. S. 1 deel.

ff. Stukken van verschillenden aard, van weinig belang. 58 stukken.

II. Bestuur van den Hertog van Plaisance, Gouverneur-Generaal in de Hollandsche departementen van het Keizerrijk.

Decreten en besluiten.

a. Régistre des Arrêtés de son Altesse Sérénissime le prince Archi-trésorier de l'Empire, lieutenant-général de sa Majesté l'Empereur et Roi October—November 1810. 2 deelen. Niet gebonden.

b. Origineele decreten van den hertog van Plaisance, gouverneur-generaal van de Hollandsche departementen: 21, 24, 27—31 December 1811; 2—11, 14, 15, 20, 21, 29 Januari, 5 Februari, 22 April, 28 November 1812. 41 stukken.

c. Copieën van Keizerlijke decreten: 18 April, 25 Mei 1811. 2 stukken.

Ingekomen stukken bij den hertog van Plaisance, Gouverneur-generaal der Hollandsche departementen. — Van Ministers en andere autoriteiten van het voormalig Koninkrijk Holland.

d. Minister van Buitenlandsche Zaken ad-interim en P. E. Chaudron, gewezen secretaris-generaal van dat departement Juli—Augustus 1810. 7 stukken.

e. Minister van Binnenlandsche Zaken Augustus—December 1810. 22 stukken.

f. Minister van Financien Juli—October 1810. 23 stukken.

g. Directeur der publieke domeinen, Juli 1810. 6 stukken.

h. Directeur-generaal van de publieke schuld en der pensioenen 16 Juli 1810. 1 stuk.

i. Minister van Justitie en Politie Augustus—December 1810. 17 stukken.

k. Minister van Oorlog October—December 1810. 6 stukken.

l. Minister van Marine en Kolonien Augustus—October 1810. 15 stukken.

m. Directeurs van den handel op de schalen in de Levant en de scheepvaart in de Middellandsche zee 7 September 1810. 10 stukken.

n. Landdrosten van Gelderland, Maasland, Amstelland, Utrecht, Friesland, Overijssel, Drenthe en Oostfriesland Juli—December 1810. 56 stukken.

o. Burgemeesters Augustus—December 1810. 4 stukken.

Als voren van Autoriteiten te Parijs.

p. Ministers en andere autoriteiten te Parijs 1810—1813.
Verschillende civiele en militaire autoriteiten.
Grootmeester van het Paleis over de intrede des Keizers te Amsterdam 8 October 1811. 37 stukken.

Als voren van verschillende autoriteiten in de Hollandsche departementen 1811—1813.

q. Intendant de l'Intérieur. 36 stukken.

r. Directeur des Ponts et chaussées. 2 stukken.

s. Intendant des Finances et du Trésor public. Waarbij copieën van rapporten aan den Intendant. 35 stukken.

t. Directeur des douanes. 5 stukken.

u. Directeur du grand Livre et de la dette publique. 1 stuk.

v. Raad van liquidatie en secretaris-generaal belast met de liquidatie der achterstallen van het Ministerie van Marine en Kolonien. 6 stukken.

w. Prefecten van de departementen van de Monden van de Maas, Friesland, Monden van den IJssel, Ooster- en Wester Eems 1811—1813. 26 stukken.

x. Maires 1811—1813. 11 stukken.

y. Directeur-Général de la police en Hollande. 13 stukken.

z. Commissaires de police. 8 stukken.

aa. Cours et tribunaux. 8 stukken.

bb. Officiers militaires:
Maréchal duc de Reggio, commandant de l'armée du Nord 1810.
Situation des troupes composant le corps d'observation de la Hollande à l'époque du premier d'Octobre 1810.
Comte Molitor, Général commandant de la 6ème division militaire à Amsterdam 1811.
Diverse 1810—1813. 59 stukken.

cc. Préfet maritime à Amsterdam. 7 stukken.

Als voren van bijzondere personen.

dd. In de Hollandsche departementen, 1810, 1811, 1812, 1813. 171 stukken.

ee. Zonder dagteekening. 18 stukken.

ff. Uit het buitenland. 17 stukken.

gg. Requesten. 29 stukken.

Verschillende onderwerpen.

hh. Brief van den Gouverneur-Generaal aan den Keizer, met dispositie van Z. M. van 10 Augustus 1810, over medailles uit te reiken aan chirurgijns wegens gratis verrichte vaccinatien. 1 stuk.

ii. Brieven van den Gouverneur-Generaal aan Mr. Verheyen „Secrétaire des Commandements", 1811.
Minuten van brieven van Mr. Verheyen aan den Gouverneur-Generaal 1811.
Brieven van verschillende personen aan Mr. Verheyen. 53 stukken.

kk. Brief van den Minister van Financien van 9 October 1810, waarbij gevoegd tabellen van de verschillende ambtenaren in het Koninkrijk Holland en hunne bezoldigingen;

Note générale des principaux fonctionnaires publics dans la Hollande.
Etat nominatif des employés attachés à la secrétarie du Gouvernement.
Conseil d'Etat.
Etat des fonctionnaires et employés près la direction des domaines publics.
Employés des bureaux du Ministère des relations extérieures.
Postes.
Cour des comptes.
Etat nominatif des juges composant le Haut Tribunal militaire, ainsi que des autres officiers et employés près des conseils de guerre dans les différents arrondissements de la Hollande.
Etats du clergé dans les départements de la Hollande.
Brieven van de Landdrosten van Gelderland, Amstelland, Utrecht, Friesland, Overijssel, Groningen, Drenthe en Oostfriesland aan den Minister van Financien met staten der ambtenaren in hun ambt. 92 stukken.

ll. Rapport à l'appui de la pétition faite par les fondés de pouvoir des créanciers du prince d'Orange-Nassau, par A. Teijler van Hall, Fannius Scholten, M. C. van Hall, Lamaison, Brouwer, Amsterdam 29 April 1811. 1 stuk.

mm. Rapport van den Minister van Financien (duc de Gaëta) aan den Keizer, Amsterdam 13 October 1811, over de invoering der Fransche administratie bij de directe belastingen. Gedrukt. Met minuut-verbaal van eene vergadering van leden van het voormalig Wetgevend Lichaam, onder voorzitterschap van den prins stedehouder, daarover gehouden 17 October 1811. 7 stukken.

nn. Brieven van Mr. Verheyen aan den Gouverneur-Generaal, extract uit het verbaal van denzelven, staten, aanteekeningen en andere stukken betreffende het personeel. 1810, 1811.
Tableau des drossards, bourguemaîtres et wethouders dans le ci-devant Royaume de Hollande. 35 stukken.

oo. Brieven van Jh^r^. F. G. van Lynden van Hemmen, uit Hemmen en Wageningen, van H. J. de Loe, op den Ulenpas bij Doesburg, J. H. van Kinsbergen, graaf van Doggersbank uit Apeldoorn, A. H. van Markel Brouwer uit Joppe, over de ontginning van woeste gronden op de Veluwe. 1810.
Tableau de la situation des sables et bruyères, qui se trouvent dans le Département de la Gueldre.
Description des expériences faites à la terre de Raephorst en hiver de l'année 1805, pour nourrir une plus grande quantité de bestiaux

à moins de frais, sur un nombre égal d'arpens par le moyen des fourrages des pommes de terre par le comte de Rozenburg.
Mémoire sur l'agriculture en Hollande. 32 stukken.

pp. Tableaux de l'arpentage dans les arrondissements actuellement occupés par les arpenteurs.
Rapport sur le commerce de la Hollande, présenté à son Altesse sérénissime le Prince archi-trésorier, duc de Plaisance, Lieutenant-Général de l'Empire, par Mr Bussche, auditeur au conseil d'Etat.
Verschillende statistieke opgaven en staten betreffende Amstelland, Friesland, Overijssel, Amsterdam, Schiedam etc. 43 stukken.

qq. Copie van een brief van de leden van het Instituut voor wetenschappen, letterkunde en schoone kunsten aan den Minister van Binnenlandsche Zaken. 1 stuk.

rr. Brief van den rector der Universiteit te Leiden Brugman aan den prins Stedehouder met „tableau de l'organisation", 22 Juli 1813.
Tableau des Universités en Hollande.
Tableau des dépenses des Universités. 10 stukken.

ss. Mémoire sur l'ancien Etat de Hollande. 1 stuk.

tt. Détail succinct de l'organisation de la justice en Hollande. stuk.

uu. Mémoire sur les places fortes de la Hollande. 1 stuk.

vv. Mémoire sur les établissements militaires, civils et autres dans les places des Iles de Voorne, Goeree, Overflakkee et Dordrecht par G. Doraux, Général de brigade, commandant, 15 Novembre 1810. 1 stuk.

ww. Développement sur le décrêt impérial du 18 Octobre 1810, qui établit jusqu'à la paix générale des tribunaux chargés de la répression de la fraude et contrebande en matière de douanes.
Offert à son Excellence le comte de Lussy, ministre du commerce et des manufactures par Maris, vérificateur de douanes à Amsterdam. 1 stuk.

xx. Mémoire sur les intérêts de la ville de Dordrecht à l'instant de son incorporation à l'Empire et des intérêts de l'Empire à la conservation de la ville. 1 stuk.

ijij. Réflexions sur la conscription militaire, présentées à l'examen de mes compatriotes. Traduit du Hollandais. 1 stuk.

zz. Description de la navigation de Dantzig à Custrin sur la

Vistule, la Braa, le canal de Bromberg, le Netze et la Wartha, avec l'indication de la navigation depuis Dantzig jusqu' à la mer par la Vistule, par le Gouverneur Rapp 5 Novembre 1810. 1 stuk.

aaa. Mémoire: Ouvrir un détroit et en défendre le passage à une flotte ennemie. 2 stukken.

bbb. Mémoire sur le cadastre en Hollande et sur l'introduction de l'impôt foncier. 1 stuk.

ccc. Inventaris van meubelen behoorende aan de secretarie van het Gouvernement in de Hollandsche departementen met bijlagen. 16 stukken.

ddd. Brief van „le comte Daru Intendant Général de la maison de l'Empereur", aan den baron van Zuylen, Groot-Kamerheer des Konings 24 Juli 1810.
Copie van een brief van den Minister van Oorlog te Parijs aan den generaal Molitor, commandant van de 17de militaire divisie te Amsterdam 22 Maart 1812.
Vertaling van een brief van P. Faasen de Heer te Scheveningen aan mr. de Marivaux 9 Maart 1811. 3 stukken.

eee. Stukken van verschillenden aard van weinig belang. 13 stukken.

fff. Allerlei drukwerk. 22 stukken.

N°. 16. Afkomstig van andere leden der familie Verheyen:

a. Requesten aan den domeinraad van het Huis van Oranje-Nassau en copieën van requesten aan Zijne Hoogheid, 17de en 18de eeuw. 13 stukken.

b. Minuten van brieven van den Rentmeester der domeinen te Boxmeer aan de Commissie van Administratie der door de Franschen in 1801 gecedeerde domeinen en andere stukken uit het archief van dien rentmeester 1803, 1804. 12 stukken.

c. Creatie tot Pauselijk notaris van Adriaan van Wijk, pastoor te Ketel, door Frederik, graaf van Sforza 13 Maart 1704. 1 charter.

d. Decreetbrief van het Hof van Holland wegens 3 gemeten 288 roeden land in den polder Galenthee, ten behoeve van Margaretha Dirksdr., huisvrouw van Johan Cools 25 Juli 1650. 1 charter.

e. Paspoort voor „Mr. d'Amstel Seigneur de Suylemborregh",

gaande naar Arnhem, gegeven door den Maarschalk van Luxemburg in het kamp te Utrecht 23 Juli 1672. 1 stuk.

f. Afbeelding van de stad Groningen met de omliggende forteressen 1652. Gedrukt.

Van Jhr. Mr. G. de Bosch Kemper te 's Gravenhage.

N°. 17. Afkomstig van Jhr. Mr. Joan Melchior Kemper.

I. Ontwerpen en andere stukken betreffende Wetboeken voor de Bataafsche Republiek, verzameld door Mr. H. C. Cras.

a. Notulen der bij besluit van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek van 28 September 1798 benoemde commissie tot vervaardiging van een burgerlijk- en lijfstraffelijk wetboek, 16 November 1798—3 October 1804 (Copie dezer notulen werd aan ieder lid toegezonden). 1 deel, niet gebonden.

b. Eenige consideratien van Mr. H. C. Cras, nopens de inrichting van het burgerlijk wetboek aan de daarvoor benoemde commissie van zeven leden, te Leiden vergaderd, op 3 Mei 1799 voorgelezen.
Brief van denzelfden aan die commissie, October 1799, met toezending van drie ontwerpen, Inleiding, als bijlagen.
Bedenkingen van de verschillende leden der commissie en memorie van verbeteringen, veranderingen, ophelderingen en oplossing van eenige bedenkingen op de inleiding van het wetboek. 59 stukken.

c. Ontwerp van Mr. H. C. Cras, van het burgerlijk wetboek, 1ste deel, 1ste boek, recht van personen, met aanmerkingen van verschillende leden en zijne tegenbedenkingen. 9 stukken.

d. Als voren in het net geschreven, door de commissie verbeterd, afgedaan September 1801. 1 deel.

e. Ontwerp van Petrus Wierdsma, van het burgerlijk wetboek, 1ste deel, 2de boek, van het huwelijk, met kantteekeningen en verbeteringen van Mr. Cras
Bedenkingen daarop van de leden Mrs. Cras, Farjon, Walraven en Gockinga.
Als voren met aanteekeningen van Mr. Cras en afzonderlijke bedenkingen van dezen. 3 deelen niet gebonden en 13 stukken.

f. Ontwerp van Mr. H. C. Gockinga, van het burgerlijk wetboek, 1ste deel, 3de boek, voogdijen, met kantteekeningen van Mr. Cras.
Aanmerkingen daarop van de leden Wierdsma, Cras, Bondt, Walraven en Farjon, en afzonderlijk van Mr. Cras. 9 stukken.

g. Eenige begeleidende aanmerkingen van Mr. H. C. Cras op het 2de deel, 1ste boek, 1ste hoofdstuk, van het onderscheid van zaken in het algemeen, met vijf copieën.
Copieën van aanmerkingen als voren op het 2de hoofdstuk. 12 stukken.

h. Ontwerp van Petrus Wierdsma, van het burgerlijk wetboek van het 2de deel, 2de boek, kapittel 11—48, van uiterste willen en besterf etc. 3 exemplaren.
Bedenkingen daartegen van Mrs. Cras, Farjon en Bondt, gesteld door eerstgenoemden.
Allerlei aanmerkingen van verschillende leden der commissie. 5 deelen oningebonden en 34 stukken.

i. Ontwerp van Mr. J. Walraven, van het burgerlijk wetboek, 2de deel, 3de boek, van avarijen en assurantien met memorien omtrent dit onderwerp. 3 stukken.

k. Ontwerp van Mr J. Bondt, van het burgerlijk wetboek, 2de deel, 4de boek, van wisselbrieven, met eene memorie. 4 stukken.

l. Ontwerp van Mr. H. J. Kreet, van het burgerlijk wetboek, 2de deel, 6de boek, hoofdstuk 3—7, van pandrecht. 5 stukken.

m. Uitgewerkte stukken van Mr. J. L. Farjon voor het burgerlijk wetboek, over de overeenkomsten. 21 stukken,

n. Ontwerpen van Mr. B. Donker Curtius, van het wetboek, 3de deel, 1ste boek, hoofdstuk 1, 3, 4, 5, 6, 2de boek, 5, 12, 13.
Aanmerkingen daarop van Mr. Cras en twee copieën daarvan met eenige nadere aanteekeningen van hem.
Ontwerpen van Mr. Joh. In de Betouw, van het wetboek, 3de deel, 1ste boek, hoofdstuk 2, 7 en 2de boek, 1, 3, 4, met aanmerkingen als voren.
Ontwerpen van Mr. C. T. Elout, van het wetboek, 3de deel, 2de boek, hoofdstuk 2, 11, 14, met aanmerkingen als voren.
Aanmerkingen van verschillende leden op bovengemelde ontwerpen.
Nota van Mr. H. C. Cras: „Deze stukken zijn eigenlijk voor het crimineel wetboek gedestineerd en zullen daarom, wanneer zij ook voor het civil wetboek zullen dienen, gerevideerd moeten worden." 92 stukken.

o. Lijsten van stukken het burgerlijk wetboek betreffende, aan den heer mr. J. L. Farjon, president der Commissie tot het vervaardigen van een crimineel en civiel wetboek, volgens aanschrijving van den Minister van Staat van 28 Januari 1807, toegezonden door Mr. H. C. Cras en Petrus Wierdsma.

Extract besluiten van de 1ste kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam en eenige brieven aan eerstgenoemden 1798, 1799. 11 stukken

p. Crimineel wetboek, door de commissie gearresteerd 24 en 25 September 1804, in het net geschreven. Ontwerpen van Mr. C. T. Elout omtrent de bewijzen met aanteekeningen en bedenkingen van Mrs. Cras, Farjon en Kreet. 1 deel niet gebonden en 30 stukken.

II. Ontwerpen en andere stukken betreffende de wetgeving gedurende de regeering van koning Lodewijk Napoleon, verzameld door Mr. Joan Melchior Kemper.

a. Korte aanteekeningen van het verhandelde in den Staatsraad bij de deliberatien over de stukken, door de commissie tot het ontwerpen van een algemeen burgerlijk en lijfstraffelijk wetboek (van 1798) overgegeven aan het Staatsbewind der Bataafsche Republiek 14 Februari—21 September 1807. 1 deel niet gebonden.

b. Ontwerpen van een burgerlijk wetboek voor het Koninkrijk Holland van Mr. J. van der Linden, advocaat te Amsterdam, door hem ingezonden, 1ste boek persoonlijke rechten 6 April — 2de boek reëele rechten 28 September — 3de boek personeele rechten 15 October 1807. — 4de boek van de rechtsoefening 2 Januari 1808. Gedrukt. 1 deel.

c. Verschillende ontwerpen van de Commissie ingesteld bij Kon. decreet van 18 November 1807, voor het Wetboek Napoleon, ingericht voor het Koninkrijk Holland. Gedrukt met m. s. veranderingen en verschikkingen der nommers. 1 deel.

d. Wetboek Napoleon, ingericht voor het Koninkrijk Holland, behelzende alle veranderingen, correctien en verschikkingen, welke daarin bij de discussien in den Staatsraad zijn gearresteerd, door mij Minister van Justitie en Politie op 's Konings last daarin eigenhandig bijgeschreven. (get) C. T. van Maanen, Amsterdam, 27 December 1808. 1 deel.

e. Als voren, officieele uitgaaf in octavo 1809, doorschoten en gebonden in folio, met veranderingen en aanteekeningen van lateren tijd. 1 deel.

f. Rapport van het Nationaal Gerechtshof omtrent het ontwerpen van een lijfstraffelijk wetboek door de Commissie van 1798 aan het Staatsbewind ingediend 24 October 1806 met deze ontwerpen. Ontwerp van een crimineel wetboek van de commissie, ingesteld bij Kon. decreet van 18 November 1807. Gedrukt. 1 deel.

g. Voorloopig ontwerp van wet van organisatie van de rechterlijke macht, door de Commissie ingesteld bij Kon. decreet van 18 November 1807, met rapporten van de heeren Reuvens, van Gennep en Farjon en aanmerkingen van den Minister van Justitie daarover. Gedrukt. 1 deel.

III. Ontwerpen van wetten en andere stukken, verzameld door Mr. Joan Melchior Kemper, als lid der bij besluit van den Souvereinen Vorst van 18 April 1814 benoemde commissie voor het ontwerpen der bij art. 100 der Grondwet voorgeschreven wetten.

a. Ontwerp van een burgerlijk wetboek voor het Koninkrijk der Nederlanden, met invoeging van nieuwe artikelen van de hand van Kemper, Reuvens en andere leden der commissie en aanhaling van de gevoelens van sommige leden. 4 deelen.

b. Copie van het voorgaande met aanduiding der gemaakte veranderingen, wederom met wijzigingen en aanhalingen. 4 deelen.

c. Copie van het voorgaande zonder aanduiding der veranderingen, met kantteekeningen, die met enkele uitzonderingen van de hand van Reuvens zijn; sommige titels zijn geheel door hem geschreven. 1 deel niet gebonden.

d. Burgerlijk Wetboek voor het Koninkrijk der Nederlanden, ingediend 5 Maart 1815. Gedrukt. Drie exemplaren, waarvan een met talrijke veranderingen in de artikelen en hunne nommering en nieuwe artikelen van Kemper.

Als voren in het Fransch vertaald voor de Belgische Commissie. 4 deelen.

e. Aanteekeningen van Kemper wegens de deliberatien der gecombineerde commissie voor het Burgerlijk Wetboek, gehouden te Brussel 16 Mei—7 September 1816. 1 stuk.

f. Allerlei concepten en veranderingen van Reuvens en andere leden der commissie. 4 stukken.

g. Rapport aan den Koning van P. Lammers, R. de Guchtenaere en Nicolaï, bij besluit van 16 Maart belast met de exami-

natie van het ontwerp burgerlijk wetboek 31 December 1816. Fransch.

Memorie van Kemper daaromtrent 18 Juni 1807. Fransch (met vele dubbelen van dit laatste stuk). 1 deel.

h. Proces-verbaal van de zittingen van den Staatsraad over het ontwerp 6 Juli—16 September 1816.

Als voren, kortere redactie van Kemper, loopende tot 31 Augustus 1816. Aanteekeningen van hem wegens de zittingen van den Staatsraad van November—Mei 1821. 2 deelen. 6 stukken.

i. Brieven van Mr. J. M. Kemper 1816—1824. 7 stukken.

k. Burgerlijk Wetboek voor het Koninkrijk der Nederlanden, met ontwerp Koninklijk besluit wegens de vaststelling. Hollandsch en Fransch. 4 deelen.

l. Gedrukte stukken betreffende de handelingen van de Staten-Generaal over dit ontwerp 1819—1824. Hollandsch en Fransch. 2 portefeuilles.

m. Ontwerp-wet betrekkelijk de manier van procedeeren in civiele zaken, twee stuks met veranderingen.

Als voren. Gedrukt. 5 exemplaren.

Als voren. Gedrukt, tweede redactie, blijkens rapport der commissie van 6 Februari 1819. 2 exemplaren.

Als voren. Fransch. 2 exemplaren.

Observations sur le projet du code de procédure civile par Daniels, Wouterlee et de Brabandere. 11 deelen en 1 stuk.

n. Ontwerp crimineel wetboek voor de Vereenigde Nederlanden, twee stuks met veranderingen.

Als voren. Gedrukt. 6 exemplaren.

Observations préliminaires de la commission nommée par arrêté de Sa Majesté du 1 Septembre 1815 sur le projet d'instruction criminelle, 29 Novembre 1815. 3 exemplaren.

Notulen van den Raad van State betreffende de ontwerpen voor het strafrecht Januari en Februari 1819.

Als voren, kortere redactie van Kemper.

Aanteekeningen van het verhandelde bij de commissie uit den Raad van State benoemd tot de redactie van het ontwerp van het crimineel wetboek, gepresideerd door den Minister en geadsisteerd door de heeren Laubry en Asser 13 November—29 December 1826, met een brief van den Minister van Maanen over eenige artikelen. z. d.

Uittreksels uit het proces-verbaal der deliberatien van den Raad

van State betreffende het ontwerp van het wetboek van strafrecht 28 Januari 1829 en volgende dagen.

Gedrukte stukken betreffende de handelingen van de Staten-Generaal over dit ontwerp 1827, 1828. 10 deelen, 16 stukken.

o. Ontwerp-wet betrekkelijk de manier van procedeeren in crimineele zaken. Drie stuks met veranderingen.

Als voren. Gedrukt. 3 exemplaren.

Als voren. idem. Tweede redactie blijkens rapport der commissie ter herziening van de organisatie der rechterlijke macht van 6 Februari 1819.

Als voren. Fransch. 8 deelen.

p. Ontwerp-wet betreffende de samenstelling der rechterlijke macht en het beleid der justitie. Drie stuks met veranderingen.

Als voren. Gedrukt.

Copieën van brieven en rapporten hierover aan den Koning, 1817—1819.

Veranderingen in de wet op de organisatie der rechterlijke macht, voorgesteld door de commissie van redactie bij den Raad van State 1819.

Proces-verbaal van de zittingen van den Staatsraad over dit onderwerp 8 Juli 1819—20 April 1820.

Gedrukte stukken van de handelingen der Staten-Generaal 1820.

Twee lijsten van de vroeger bestaan hebbende hooge vierscharen en civiele rechtbanken.

Staat van de kosten der afdeeling administratie van justitie en politie door den Minister van Maanen opgemaakt.

Tableau de la population de la Belgique divisée par départements, arrondissements, cantons, communes et leur nombre de maisons, gevoegd bij een brief van den Staatsraad Kemper van 8 September 1818.

Instructie voor provinciale gerechtshoven en arrondissementsrechtbanken. 4 deelen, 54 stukken.

IV. Stukken, verzameld door Mr. Joan Melchior Kemper als lid van de Staten-Generaal.

a. Brieven van den secretaris der Kamer van koophandel en F. Th. de Bordes te Amsterdam betreffende de wetsvoorstellen van een nieuw stelsel van indirecte belastingen 1819. 13 stukken.

b. Aanmerkingen van de gecommitteerden uit de Kamer van koophandel te Amsterdam op een ontwerp van wet op de inkomende- en uitgaande rechten 19 Januari 1816, brieven van kooplieden

te Amsterdam en Rotterdam en andere correspondentie hierover 1814—1822. 66 stukken.

c. Memorien van consideratie van W. van Hogendorp op de concept-ordonnantie op het middel van het zegel 1814, 1815. 10 stukken.

d. Ontwerpen van wet op het recht van overgang van onroerende goederen en hypotheken, brieven en minuten van brieven daaromtrent 1815—1818. 35 stukken.

e. Eenige bezwaren op de wet der patenten van 21 Mei 1819. 1 stuk.

f. Koninklijk besluit van 4 April 1816, waarbij eene commissie wordt benoemd, bestaande uit de heeren Kemper en Reuvens tot het opstellen van eene wet op het notariaat.
Ontwerpen van Reuvens en van Mr. C. J Bondt, advocaat te Amsterdam, ingezonden bij brief van 31 April 1816, requesten aan den Koning en andere stukken 1816—1821. 41 stukken.

g. Brieven van Otto Roelofs en andere handelaren te Amsterdam aan Mr. Kemper; copieën van requesten aan den Koning, memorieën etc. betreffende een ontwerpwet op den theehandel 1817, en project tarief op het artikel thee 1817, 1822. 42 stukken.

h. Brieven van den secretaris van de kamer van koophandel te Amsterdam en van verschillende handelaren aldaar, memorien en andere stukken omtrent een ontwerpwet van consumtie op koffie en thee 1819. 48 stukken.

i. Brief van de Mey van Streefkerk met argumenten tegen het ontwerp van wet door den heer Hennequin voorgesteld, wegens een recht van binnenlandsche scheepvaart 15 Maart 1819. 5 stukken.

k. Pro-memorie van den graaf van Hogendorp en andere stukken betreffende zeebrieven en Turksche paspoorten 1816—1819. 11 stukken.

l. Ontwerpwet op den boekhandel en brieven van Johannes van der Hey, boekhandelaar te Amsterdam en anderen betreffende dit ontwerp 1823. 18 stukken.

m. Aanmerkingen van de Leidsche medische faculteit omtrent een ontwerp van wet aangaande het toevoorzicht op de uitoefening van de geneeskunde en andere stukken rakende geneeskundige wetten 1818. 4 stukken.

n. Brieven en memorien betreffende liefdadige instellingen, de

maatschappij van weldadigheid, kolonie Frederiksoord etc. 1818, 1819. 11 stukken.

o. Opmerkingen over een ontwerp van wet op de jacht en visscherij van 30 Januari 1819. 2 stukken.

V. Verschillende onderwerpen.

a. Minuten van en brieven aan de commissarissen-generaal van het algemeen bestuur ter regeling van 's lands zaken te Amsterdam en in Noordholland Fannius Scholten en J. M. Kemper, 22 November—5 December 1813. 226 stukken.

b. Brieven aan Mr. J. M. Kemper, als rector en hoogleeraar der universiteit te Leiden en lid der commissie tot het ontwerpen eener organisatie van het hooger onderwijs, ontwerpen eener daartoe betrekkelijke wet, aanteekeningen etc. 1813—1816.
Gedrukte stukken betreffende de organisatie van het hooger onderwijs, gedurende de regeering van Koning Lodewijk Napoleon 1807—1809. 51 stukken.

c. Contra-memorie in de procedure tegen Mr. Adriaan van der Mieden, raad in den hove van Holland, wegens het opstellen eener memorie, bevattende lasterlijke beschuldigingen tegen den procureur-generaal 1743. 1 stuk.

d. Verhandeling over hetgeen omtrent de financien van de provincie van Holland is voorgevallen en den toestand van 1755. 1 stuk.

e. Gedachten van R. 't Hoen omtrent het eiland Curaçao en den toestand van de negerslaven aldaar December 1813. 2 stukken.

f. Plan tot herstel van 's Lands financien door den heer Fremery Kalff 1814. 1 stuk.

g. Brief van den heer P. Looputt te Schiedam, met een plan van wijziging der financieele wet van 14 Mei 1814. 1 stuk.

h. Memorien betreffende het taxeeren en belasten van de gestoken turf in de hooge veenen in Friesland en Drenthe 1814. 2 stukken.

i. Stukken gesteld in handen eener commissie, waarvan de staatsraad Kemper lid was, tot onderzoek van een ontwerp-reglement voor het Evangelisch-Lutersch kerkgenootschap, benoemd bij Koninklijk besluit van 16 October 1816 (afgedaan bij besluit van 6 Februari 1818). 20 stukken.

k. Brief van J. D. Meijer met eene nota over de noodzakelijkheid der handhaving van de stedelijke keuren, gedurende den provisioneelen staat der wetgeving 11 October 1816. 2 stukken.

l. Memorie over het instellen eener generale Synode voor de Hervormde kerk 1816 (?) 1 stuk.

m. Brief van D. J. Wolterbeek, predikant te Wamel, over de pastorale goederen, 1816 (?) 1 stuk.

n. Brieven en adressen tot bekoming van voorzieningen tegen eenen in 1817 en 1818 ontstanen windhandel in granen. 3 stukken.

o. Copieën van brieven en resolutien omtrent het recht van den tegenwoordigen eigenaar van het postwagenveer tusschen Amsterdam en Arnhem 1815.
Stukken rakende het aanleggen van een straatweg tusschen Amersfoort en Naarden 1816, 1817.
Brieven en copie van een request aan den Koning over den aanleg van een straatweg naar de Duitsche grenzen, in het belang van Almelo 1817. 23 stukken.

p. Requesten aan den Koning en copieën van requesten aan den Minister van Financien en memorien van de bedijkers van den Wilhelminapolder, bevorens Lodewijkspolder in Zuidbeveland, over vrijdom van grondlasten en tienden 1818. 7 stukken.

Van de erfgenamen van Mr. W. J. baron d'Ablaing van Giessenburg:

N°. 18. *a.* Extract-resolutien en brieven van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden aan gezanten te Parijs, Londen, Kopenhagen en Constantinopel 17de en 18de eeuw. 78 stukken.

b. Afkomstig uit het in 1844 gedeeltelijk verbrande archief van het Ministerie van Marine:
Brieven van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden aan de colleges ter admiraliteit op de Maze te Rotterdam, te Amsterdam en in Zeeland 17de en 18de eeuw.
Brieven van de prinsen van Oranje, scheepsbevelhebbers en andere zeeofficieren aan de collegien ter admiraliteit te Rotterdam, Amsterdam, in Zeeland en in het Noorderkwartier 17de en 18de eeuw.
Als voren. Zonder bekende bestemming 17de en 18de eeuw.
Brieven aan den secretaris van Staat en Minister van Marine 1805, 1807.
Brieven aan den Préfet Maritime te Amsterdam 1813.
Brieven van A. W. C. van Nagell, Nederlandsch gezant te

Londen aan den admiraal van Kinsbergen 25 Februari en 22 Augustus 1794. 228 stukken.

c. Confidentieele correspondentie tusschen den Minister van Financien C. C. Six van Oterleek en J. W. Dedel, achtereenvolgens Raad van Financien voor de administratie der directe belastingen en referendaris 1ste klasse, belast met de directie der domeinen October 1816—Juli 1817, October 1818—Juni 1819, October 1820—Februari 1821.
Brieven van den Minister als boven en van A. Bendt, eerste commies bij de afdeeling directe belastingen, aan J. W. Dedel, tijdens zijn verblijf in Engeland October, November 1817. 308 stukken.

d. Handvesten van den lande van Putten, Strijen en 's Gravendeel. Handschrift van 1597 in folio. 1 deel.

e. Copieën van commissien en andere brieven rakende het baljuws- en schoutambt van de Lier en Souteveen 1484, 1545, 1555, 1587 en copie van een request aan het Hof van Holland over de aflossing eener rente aldaar 1583.
Copie-overgifte zijner goederen door Floris van Alkemade aan zijne broeders Floris en Jacob en een opdracht van land in Honkoop aan laatstgenoemden 18 Mei en 9 Augustus 1674.
Geslachtstafel van de heeren van Alkemade. 9 stukken.

f. Uitgifte in erfpacht door Cornelis Nobelaer, ambachtsheer, van 13 gemeten 16 roeden land in den polder de Oude Tonge 19 September 1821, waaraan gehecht twee latere overdrachten van dat land in 1632 en 1658. 3 charters.

g. Kaart van eene woning en landen in den polder de Oude Tonge, toebehoorende aan Jan van der Schilt 17 November 1694, door den landmeter Gideon van Rest.

h. Copie van de uitgifte ter bedijking van de gorzen, genaamd de Heyninge, door Jan Markies van Bergen op Zoom 28 Maart 1581. 1 charter.

i. Brieven van Philips graaf van Hohenlohe, aan den drossaard van Buren 18 September en 7 December 1596. 2 stukken.

k. Brief van W. van den Boetzelaer, heer van Asperen, aan den drossaard van Gorinchem en den lande van Arkel 9 September 1607. 1 stuk.

l. Brief van Bentinck Rhoon, uit Varel 15 Juni 1805. 1 stuk.

m Brief van Gijsbert Karel van Hogendorp aan J. W. Dedel, referendaris 1ste klasse 2 Maart 1819. 1 stuk.

n. Verklaring van Daniel Jan de Hochepied, consul te Smirna, wegens den gezondheidstoestand van het volk van het van daar vertrekkend schip *Vrouw Catharina* 12 Juni 1789. Hollandsch en Italiaansch. 2 stukken.

Van Mevrouw de Wed. J. P. van Aalst, te Berkel:

N°. 19 *a.* Opdrachtboeken van Berkel 1704—1735, 1745—1752, 1766—1780. 6 deelen.

b. Overdracht- en kavelbrieven als voren 1808—1811. 96 stukken.

c. Schuldbrieven als voren 1808 - 1810. 16 stukken.

d. Allerhande akten als voren 1779—1811. 3 deelen en 335 stukken.

e. Giftboeken als voren 1702—1777, 1786—1808 en bijlagen tot 1810. 11 deelen.

f. Giftbrieven als voren 1808—1811. 106 stukken.

g. Bewijs van overneming van gift-, opdracht- en kustingbrieven van 8 Maart 1806 tot 4 Juni 1807, van den secretaris, door G^t. Bubbert, gerechtsbode.

h. Weesboek van Berkel 1706—1729. 1 deel.

i. Minuten van notarieele akten van Cornelis Schadee, notaris te Berkel en Rodenrijs. 1786—1794.

k. Protocol van opdrachten, hypothecatien en kavelingen van den Tempel. 1733—1798. 1 deel.

l. Protocol van instrumenten als voren 1742—1772. 1 deel.

Van den heer J. P. Feith te Gravenhage:

N°. 20. Uit de nalatenschap van den heer E. de Kanter:

a. Journaal gehouden op 's lands schip van oorlog *Admiraal de Ruyter*, onder bevel van den schout bij nacht Willem van Braam 4 December 1783—5 Februari 1785. Ontbreekt bladz. 81 en 82 en het slot. 1 deel.

b. Journal gehouden op 's lands fregat *de Meermin*, onder bevel

van den kapitein ter zee G. A. van Overveer, door den luitenant ter zee E. de Kanter 27 April 1789—18 Juli 1791. 1 deel.

c. Commissie van de Staten van Zeeland voor Jan Cornelis Ockerse, als luitenant-admiraal 9 Januari 1730. 1 charter.

Van Mr. M. J. Pijnappel te Amsterdam:

N°. 21. Namens de erfgenamen van Mr. P. A. Brugmans.

Alphabetische indices op de resoluties van Gouverneur-Generaal en Raden te Batavia, betreffende „Personalia van de Oost-Indische Compagnie" 1610—1786. 7 deelen.

Van den gepensionneerden generaal-majoor H. F. W. Rodi de Loo, te 's Gravenhage.

N°. 22. Memorie van den Luitenant-Kolonel Henry over de middelen welke men moet aanwenden tot het organiseeren der verdediging van de Kaap de Goede Hoop 25 November 1797, copie. 1 stuk.

Van A. C. Baron Snouckaert van Schauburg, te 'sGravenhage:

N°. 23. *a.* Brief van den Prins van Oranje aan het college ter admiraliteit van Westfriesland en het Noorderkwartier 1 Mei 1791. 1 stuk.

b. Alphabetisch register op de lijst der gepensionneerde officieren, overgeleverd door het committé van het Bondgenootschap te lande aan de nationale vergadering 27 October 1796. 1 stuk.

c. Lijfrentebrief van de Staten van Holland, ten behoeve van de weduwe van Peene 10 Augustus 1625. 1 charter.

Van Mr. O. M. Blanckenhagen, te Utrecht.

N°. 24. Brief van den veldmaarschalk Joan Wolfert van Brederode aan eene stemhebbende stad van Holland, tot aanbeveling van zijn schoonzoon graaf Maurits van Solms, om eene compagnie gardes te verkrijgen 18 April 1653. 1 stuk.

Van een onbekende.

N°. 25. Brieven van Mr. Gijsbert van Staveren, pensionaris van Leiden en anderen, waarschijnlijk gericht aan een lid van de regeering van die stad 1781—1794. 31 stukken.

Van Regierungsrath Posse, te Dresden.

N°. 26. Zegels van Margaretha van Henegouwen, gemalin van Keizer Lodewijk den Beier 1340, 1341, 1348, 1349. Vier gipsafgietsels naar oude zegels.

Van den heer A. A. Vorsterman van Oyen, te 's Gravenhage.

N°. 27. Zegel van de gemeente Bruinisse; afdruk in lak met eenige lithographieën van gemeente zegels en het facsimile van een charter van de abdij van Postel in Belgie.

B. Aangekocht:

Van den boekhandelaar Martinus Nijhoff te 's Gravenhage.

N°. 28. Ter auctie van 28 Maart 1892.

Scheepsrol van het schip Hollandia onder bevel van den luitenant-admiraal Cornelis Tromp 1674. 1 deel

N°. 29. Ter auctie van 14 November 1892.

Wapenboek uit de eerste helft der zestiende eeuw met ongeveer 1200 geteekende en gekleurde wapens van de vorsten, heeren, landen, landschappen en steden in de Noordelijke- en Zuidelijke Nederlanden en van vele dergelijke elders in Europa en in andere werelddeelen, alsmede van de ridders van de Tafelronde.
Op 47 bladen papier gebonden in lederen band.

Van de boekhandelaren W. P. van Stockum en Zoon te 's Gravenhage:

N°. 30. Ter auctie van 23 Januari 1892:

a. Staat wat de steden, dorpen, rentmeesters en andere comptabelen schuldig zijn over den tweehonderdsten penning van de huizen, landen en obligatien, mitsgaders over het vierde part van de tractementen, ingevolge het consent van de Staten van Holland van 10 Januari 1673. 1 deel.

b. Invallende gedachten en aanmerking over de Kolonien, welkers noodzakelijkheid tot verzekering dezer landen reeds in voortijden bij de heeren Seventienen en den heer gouverneur-generaal Maatsuiker en raad Pieter van Hoorn is begrepen en voorgesteld geworden en wat men tegenwoordig tot bevordering

van hetzelve vooreerst zoude kunnen aanvangen te doen, door Cornelis Chastelain 30 Juni 1705. 1 stuk.

c. Brieven van Gouverneur-Generaal en Raden van Indie aan de Bewindhebberen der Oost-Indische Compagnie ter Kamer Amsterdam 18 October en 1 November 1763. 2 stukken.

d. Procuratien, rekeningen-courant, delegatien en andere finantieele stukken, betreffende de Oost-Indische Compagnie 17de en 18de eeuw. 58 stukken.

Van de weduwe Hunderpoel te 's Gravenhage:

N°. 31. *a.* Brief van Thomas Morgan, gouverneur van Bergen op Zoom aan Christiaan Huygens, secretaris van den Raad van State 28 April 1589. 1 stuk.

b. Examinatie van twee schippers voor een krijgsraad te Bergen op Zoom 7 September 1641. 1 stuk.

c. Brieven aan het college ter admiraliteit in Zeeland van G. van Rijt, heer van Broechem, drossaard van Bergen op Zoom 1 December 1634, Chs. Morgan, kolonel van een regiment Engelschen 28 Februari 1637 en z. d., Evert van Gelder, commandeerende het schip *Klein Hollandia* 9 Juli 1666, Maurits van Nassau 5 Juli 1676. 5 stukken.

d. Brief van H. Heineken. resident van de Hansesteden aan (Constantijn Huijgens) 27 December 1672. 1 stuk.

e. Brief van de Staten-Generaal aan de Regeering der stad Bergen op Zoom 6 December 1686. 1 stuk.

f. Vergunningen voor militairen om te trouwen, van Willem van Nassau, majoor en ritmeester 3 December 1666 en van Charles de Nassau, kolonel van een regiment gardes te paard 25 October 1768. 2 stukken.

Van den koopman A. Blok te Amsterdam:

N°. 32. *a.* Dagregister van den Extra-ordinaris Raad van Indie en Gouverneur van Ceilon Mr. Isaac Augustin Rumpf van zijne reis naar Hangwelle, Gale, Mature en Negombo, met teekeningen en plans. Voorin eene wapenkaart der verschillende forteressen aan de kust van Ceilon 13 April—11 October 1717. 1 deel.

b. Als voren naar Jaffanapatnam, Manaar en Calture met kaarten, teekeningen en plans 12 December 1719—20 Maart 1720. 1 deel.

c. Aanteekeningen van denzelfden, gehouden op de reis van Colombo naar Negombo met teekeningen en plans 13 December 1720—16 Maart 1721. 1 deel.

d. Copieën van stukken betreffende de onderhandelingen over het twaalfjarig bestand 1607, 1608 en eenige latere rakende de onderhandeling te Munster 1647. 1 cahier.

e. Fragmenten van een tolrekening van het jaar 1547. 5 stukken.

Van den koopman M. A. Trijbits te 's Gravenhage.

N°. 33. Zegel in groen was van de vrijheid en heerlijkheid Oirschot.

Door bemiddeling van den Rijks Archivaris in de provincie Utrecht.

N°. 34. Verklaring van vier oude mannen, dat die van Wijngaarden wegens 's Graven renten schuldig zijn te betalen aan den rentmeester van Zuidholland 12 grooten 's jaars 6 Juni 1448, 1 stuk.

C. Gecopieerd:

a. Kaarten van Nederlandsche steden uit het tweede deel van den atlas, geteekend door Jacobus van Deventer:

Delft, Woerden, Geertruidenberg, Heusden en Asperen—Leerdam—Heukelum. (Nageteekend).

b. Cartons voorkomende op zoodanige kaarten van: Alkmaar, Amsterdam, Arnhem, Bolsward, Brevoort, Brielle, Buren, Campen, Coevorden, Culenborg, Doetinchem, Dokkum, Dordrecht, Edam, Enkhuizen, Franeker, Geervliet, Gouda, 's Gravenhage, Haarlem, Harlingen, Hasselt, 's Heerenberg, Hoorn, Medemblik, Monnikendam, Naarden, Nieuwpoort, Oudewater, Purmerend, Reimerswaal, Schiedam, Schoonhoven, Tholen, Veere, Venlo, Vianen en Workum. (Gecalqueerd).

c. Kaarten als voren van Delft en Leiden. (Gephotografeerd).

NOTULEN

VAN DE

DERDE BIJEENKOMST VAN DE RIJKS-ARCHIVARISSEN

op Vrijdag 21 *October* 1892 *in het gebouw van het Rijksarchief te 's Gravenhage, des voormiddags te elf uur.*

Aanwezig de algemeene Rijksarchivaris Jhr. Mr. Th. H. F. van Riemsdijk, voorzitter; de Rijks archivarissen: in Noordholland C. J. Gonnet, in Zeeland Mr. J. P. N. Ermerins, in Utrecht Mr. S. Muller Fz., in Gelderland Mr. J. F. Bijleveld, in Overijssel Mr. L. van Hasselt, in Drenthe Mr. S. Gratama, in Groningen Mr. J. A. Feith, in Friesland Mr. J. L. Berns, in Noordbrabant Mr. A. C. Bondam en de commies-chartermeester in Limburg A. Flament.

Na opening van de vergadering verwelkomt de voorzitter de aanwezige leden en spreekt zijne voldoening uit, dat zij zoo voltallig zijn opgekomen. Alleen betreurt hij het, dat de heer Habets om gezondheidsredenen afwezig moet zijn. Met genoegen ziet hij echter, dat de heer Flament hier zijne plaats vervult, zoodat het Limburgsche archief toch op eene geheel voldoende wijze vertegenwoordigd zal worden. Met een beroep op hetgeen over de vervanging van heeren archivarissen in de eerste bijeenkomst in het midden is gebracht wijst hij er op, dat dit als een exceptioneel geval te beschouwen is.

Nadat de heer Feith met algemeene stemmen, op één na, tot secretaris is benoemd en die functie aanvaard heeft, deelt de voorzitter mede, dat op verzoek van den Minister van Binnenlandsche Zaken de notulen niet meer in de *Staatscourant* maar in den bundel der archiefverslagen gedrukt zullen worden. De handelingen der laatste bijeenkomst zullen slechts bij extract worden bekend gemaakt.

Daarna bespreekt de voorzitter het overzicht der Staatsinstellingen, welk onderwerp bij den beschrijvingsbrief het eerst aan de orde was gesteld.

In de laatste bijeenkomst was bepaald, dat de door de leden ingediende regeeringslijsten met nog ontbrekende ambtenaren aan-

gevuld en zooveel mogelijk op dezelfde wijze ingedeeld zouden worden. Dientengevolge zijn zij teruggezonden en, nadat zij in dien zin gewijzigd waren, bij hem ingekomen. De veranderingen waren niet van zoo ingrijpenden aard, dat het wenschelijk bleek de lijsten op nieuw te doen circuleeren. Thans lagen zij ter inzage gereed. Indien dit gewenscht werd, konden zij nog worden rondgezonden.

Bij de lijsten waren de opgaven gevoegd van de tourbeurten, waarnaar men vroeger in de provinciale en generaliteitscolleges gecommitteerd werd. Hoofdzakelijk hadden heeren archivarissen medegedeeld, waar in gedrukte bronnen over dat onderwerp het noodige te vinden is. Evenwel was het niet altijd mogelijk uit deze soms zeer beknopte berichten de roosters samen te stellen, waarnaar de ambten en commissiën onder de leden van den staat „rouleerden". Ook ligt het meermalen in het duister, hoe en wanneer die tourbeurten zijn ingevoerd en vastgesteld. Dit alles op te helderen zou een opzettelijk onderzoek vereischen, dat thans echter minder gewenscht scheen.

Vervolgens brengt de voorzitter in herinnering, met welk doel de regeeringslijsten zijn opgesteld. Zooals reeds in de eerste bijeenkomst was uiteengezet, moesten zij dienen om eene indeeling van de archiefdepôts voor te bereiden. Wat men onder zulk eene indeeling te verstaan heeft, is toen ook aangetoond. Een depôt is meer als eene vereeniging van archieven en verzamelingen dan als eene enkele collectie te beschouwen. Om zulk een depôt in te deelen, behoort men dus de verschillende archieven te onderscheiden en die in zekere volgorde te plaatsen. Hierbij dient men rekening te houden met den aard dier collecties en de vroegere staatsinrichting. Met het oog hierop zijn de regeeringslijsten bewerkt. Thans zou men tot het ontwerpen van zulk eene indeeling kunnen overgaan. Het nut hiervan valt in het oog. Immers eene goede indeeling is de grondslag voor de orde, die in het geheele depôt moet heerschen. Dit behoeft wel niet in bijzonderheden te worden aangetoond. Toch wenscht spreker dit in een enkel opzicht in het licht te stellen, in verband namelijk met het drukken van de inventarissen. Het ligt toch in de bedoeling de inventarissen, die nu in bewerking zijn, in druk te doen verschijnen. Met dat drukken zal men wel niet eerst dan beginnen, wanneer de inventariseering van alle archieven van het depot zal zijn afgeloopen. Immers men pleegt van ieder archief een afzonderlijken inventaris te bewerken en er is geen bezwaar dien, zoodra hij gereed komt, in het licht te geven. Evenwel somtijds moet men meerdere archieven in een inventaris opnemen en is het wenschelijk de inventarissen van meerdere archieven bij elkander uit te geven. In die gevallen voegt men archieven bijeen, hetgeen niet mogelijk is dan nadat

bepaald is, welke archieven bijeen behooren. Er dient dus een plan te bestaan, waarnaar de archieven in zekere volgorde gerangschikt zijn. Bij het drukken van de inventarissen, komt derhalve ook het nut van eene indeeling uit.

Indien heeren archivarissen van de wenschelijkheid hiervan overtuigd zijn, geeft spreker in overweging, dat ieder een schema van indeeling van zijn depôt opmake en dit aan de anderen mededeele, opdat men later zal kunnen overleggen, hoe die verschillende ontwerpen onderling het best in overeenstemming zullen kunnen worden gebracht.

Het voorstel des Voorzitters geeft aanleiding tot het vragen van inlichtingen en opperen van enkele bezwaren, welke door hem worden beantwoord en weerlegd.

De heer Feith vraagt of, omdat uitgegaan is van de lijst der Staatsinstellingen van 1794, alleen een schema van de archieven dier Staatsinstellingen wordt bedoeld, dan wel of ook andere archieven, zooals kerkelijke archieven, kloosterarchieven, enz., welke in onze depôts berusten, moeten worden opgenomen. Deze vraag wordt door den Voorzitter bevestigend beantwoord; alle archieven, in de depôts berustende, moeten worden opgenomen.

De heer Muller vraagt, welke volgorde moet worden aangenomen bij het opmaken van die lijst der in de depôts berustende archieven?

De Voorzitter meent, dat het niet wenschelijk is dit vooraf vast te stellen. De bedoeling is, dat ieder de archieven zal opnoemen in de volgorde, welke hem als de beste voorkomt. Dan zal men later na kennismaking van de ingezonden lijsten kunnen beoordeelen, welke inrichting het best voldoet, en die tot algemeenen maatstaf kunnen aannemen. De volgorde hangt af van het denkbeeld, dat men aan de indeeling ten grondslag legt. Dat denkbeeld kan verschillend zijn. Zoo kan men de archieven naar tijdperken indeelen en dus die van de middeleeuwen, van het tijdvak der Republiek en van de daarop gevolgde overgangsperiode onderscheiden. In plaats hiervan kan men zich afvragen, welke gemeenschappen vertegenwoordigd werden door de instellingen, waarvan de archieven afkomstig zijn, en dienovereenkomstig afzonderlijke groepen vormen van de archieven van de provincie, van de richterambten, van de ambachten, van de heerlijkheden en van de geestelijke en wereldlijke corporaties. Ook zou men acht kunnen geven op het verschil in de wijze van administratie, hetgeen zou leiden tot eene onderscheiding van de instellingen van administratieven, van rechterlijken en van anderen aard. Eindelijk zou men evenzeer zijn aandacht kunnen vestigen op de tegenwoordige Staats-

inrichting en beproeven de oude archieven bij die van den nieuweren tijd te doen aansluiten. Spreker acht het niet raadzaam nu reeds over de aanneming van een dier stelsels of van eenig ander te beslissen, maar meent dat men beter een keuze zal kunnen doen, wanneer men later een overzicht van alle archieven heeft verkregen.

De heer Bondam vreest, dat met het oog op de zoo verschillende inrichting der onderscheidene provinciën, geene gelijkheid van systeem en inrichting zal zijn te verkrijgen en licht dit met het oog op Noordbrabant toe. Slechts mogelijk is de afzondering van een enkele rubriek namelijk de rechterlijke archieven. Bovendien kan men aannemen eene chronologische volgorde, terwijl ook nog mogelijk is een volgorde in geestelijke, provinciale en gemeentelijke archieven.

De heer Muller wijst er op, dat men wellicht met eene algemeene opsomming van de aanwezige collecties zou kunnen volstaan. Spreekt men bij voorbeeld van het archief der provincie Utrecht, dan weet ieder, dat daarmede bedoeld worden de stukken, afkomstig van de Staten, de Gedeputeerde Staten, de opgevolgde departementale en provinciale besturen alsmede van de daaronder ressorteerende ambtenaren. Duidt men de archieven op die wijze aan, dan is de indeeling eene eenvoudige zaak, eene algemeene en summiere opgave.

De Voorzitter zou zulk eene algemeene behandeling minder wenschelijk achten. Een archief is het geheel der bescheiden, die gedurende het bestaan van eene instelling zijn opgemaakt, en wel bepaaldelijk van de zoodanige, die van haar zijn uitgegaan en bij haar ingekomen. Zulk een archief werd vroeger bewaard in een depôt, dat dikwijls ook andere archieven bevatte. Somtijds waren de archieven van hetzelfde depôt zoodanig samengesteld, dat zij te zamen een geheel uitmaakten, dat niet kan worden gescheiden. Uit die oude depôts zijn de archieven naar de tegenwoordige Rijksdepôts overgegaan. Daar staat het vrij ieder archief als eene zelfstandige verzameling op te vatten. Evenwel zal dit niet kunnen geschieden met de archieven, die niet van elkander kunnen worden afgezonderd. Deze behooren noodzakelijk bij elkander. Bij eene indeeling van het depôt zal men die wel afzonderlijk kunnen aanduiden, maar ze toch als eene enkele verzameling moeten beschouwen, bij voorbeeld de archieven van Staten en Gedeputeerde Staten. Deze gecombineerde archieven geven dus min of meer de volgorde aan, die men bij de indeeling in acht moet nemen. Spreker wenscht, dat er eene statistiek worde opgemaakt van alle archieven in den hierboven aangeduiden zin. Dit is een uitvoerig werk, daar men zal moeten nagaan, welke instellingen er in den loop der tijden

hebben bestaan en in hoever de nog aanwezige stukken als hare archieven kunnen worden aangemerkt. Maakt ieder zulk eene lijst op in overeenstemming met den aard der collecties in haar onderling verband, dan gelooft spreker, dat er in de volgorde niet zulke groote afwijkingen zullen bestaan, als men zich nu voorstelt. De lijst der Staatsinstellingen van 1794 (dit ter beantwoording van eene opmerking van den heer Ermerins) kan hierbij niet als model dienen. Deze geeft slechts een overzicht van de vroegere Staatsinstellingen, niet van de archieven.

De heer Muller, het nut van de te maken lijsten volgaarne erkennende, zou toch gaarne bij de uitvoering volgens een aangenomen systeem willen werken. Nu reeds blijkt uit enkele mededeelingen van verschillende leden der vergadering, hoe verschillend de behandeling der lijsten zal zijn.

De heer Feith sluit zich bij dat gevoelen aan en wijst op het dubbele werk dat het gevolg is van de verschillende systemen. Later zal alles weer tot eene zoo uniform mogelijke regeling moeten worden omgewerkt.

Nadat de heer Bondam met het oog op Noordbrabant zich op nieuw had verklaard voor eene indeeling naar de oude landsindeelingen en daarbinnen voor elk deel van Noordbrabant de verdeeling naar perioden, omdat deze voor elk deel verschillend zijn, de heer Muller had aangetoond eene regeling naar perioden als niet altijd noodig te achten, de heer Gratama bij eene lijst van verschillende archieven de tijdsbepalingen van een archief als geen vereischte meende te moeten beschouwen, en de vraag had gesteld: hoe men voor de bedoelde lijst moet handelen met de door een comptabelen ambtenaar, bijv. een rentmeester, overgelegde rekeningen en bescheiden, bepaaldelijk, waar het vrijwel vaststaat, dat van de bij den rendant gebleven stukken niets is bewaard; de heer Bijleveld had opgemerkt, dat sommige archieven (o. a. de leenarchieven alsmede vele rechterlijke archieven) niet in tijdvakken kunnen worden verdeeld, omdat Staatsveranderingen gedurende eeuwen geene veranderingen hebben gebracht, en de heer Ermerins gewezen had op de moeilijkheid, tot welke archieven kaarten (veelal uit handen van particulieren ontvangen) moeten worden gebracht, zette de Voorzitter nog nader het verschil tusschen een archief (het geheel der van eene instelling afkomstige gedurende haar bestaan opgemaakte stukken) en een archiefdepôt (de verzameling van dergelijke archieven) uiteen. Spreker wees er op. hoe ieder in zijn archiefdepôt, zijn gebouw, een aantal voormalige archiefdepôts heeft, welke verschillende archieven bevatten. Op de

te maken lijsten moet men niet die voormalige depôts maar de archieven brengen en wel, waar dit mogelijk en wenschelijk is, onafhankelijk van hunne vroegere vereeniging in hetzelde voormalige depôt. Eene volgorde is moeilijk vooruit te bepalen, zooals spreker met voorbeelden aantoont. Later, wanneer wij de lijsten hebben, dus de bouwstoffen, kan men daarin een systeem, zooveel mogelijk voor allen passende, aanbrengen. De vraag van den heer Gratama beantwoordde de Voorzitter in dien zin, dat dergelijke rekeningen en bescheiden moeten worden beschouwd als een deel van het archief van de autoriteit, aan wie de rekening is gedaan, en niet afzonderlijk moeten worden opgegeven.

De heer Bijleveld vraagt, hoe men moet handelen met in bruikleen gegeven archieven, zooals in het Geldersche depôt de archieven der steden Arnhem en Elburg en van de heerlijkheid Ammerzoden.

De Voorzitter meent, dat men die onder eene afzonderlijke afdeeling van de lijst zal moeten brengen. Is echter een gedeelte van een archief in eigendom en een gedeelte in bruikleen, dan vullen die deelen elkander aan en dient zulks vermeld. Onze archieven zijn in hoofdzaak die van het voormalig provinciaal bestuur en van de rechterlijke macht Door dat officieele karakter onderscheiden zij zich van iedere andere handschriftenverzameling. Al het overige is er later bijgekomen. Ter beantwoording eener vraag van den heer Berns deelt spreker mede, dat jaren van begin en einde der verschillende archieven niet behoeven te worden opgegeven.

De Voorzitter meent dat de slotsom der besprekingen is, dat voorloopig aan ieder moet worden overgelaten de volgorde der lijst zoo in te richten als hij het beste oordeelt, daarbij goed in het oog houdende, dat een archief is een organisch geheel, een archiefdepôt niet, en dat dus wordt verlangd een statistiek der stukken van de verschillende instellingen. Onder algemeene instemming wordt door de vergadering besloten, dat iedere archivaris voor zijn depôt zulk eene lijst zal opmaken.

De Voorzitter brengt in herinnering, dat in de vorige bijeenkomst besloten was, dat ieder hem opgave zou doen van de in de verschillende depôts aanwezige resolutieboeken van de Staten-Generaal en van de Staten der provinciën, opdat daar, waar gapingen in de serien bestonden, deze met elders berustende dubbele exemplaren zouden kunnen worden aangevuld. Aan dat besluit hebben allen uitvoering gegeven. Met behulp van de ontvangen mededeelingen, hebben de Voorzitter en Secretaris een plan van verdeeling van dubbelen der gedrukte registers van de Staten-Generaal opgemaakt. Als grondslag voor die regeling is het denkbeeld aangenomen, dat

de minst onvolledige serieën voor aanvulling het meest in aanmerking komen. Nadat de leden zich met die opvatting vereenigd hebben, verklaart de Voorzitter zich bereid voor die verdeeling de noodige machtiging aan te vragen.

Ook deelt de Voorzitter mede, dat in het Rijksarchief nog vele dubbelen van gedrukte resolutieboeken van de Staten van Holland berusten. Nadat gebleken was, dat de archivaris in Noordbrabant er prijs op stelde een stel van die registers voor zijn depôt te verkrijgen, belooft de Voorzitter hem na verkregen machtiging eene zoo volledig mogelijke serie te doen toekomen.

De Voorzitter wijst er op, dat in de gemeente-archieven ook de archieven der weeskamers worden aangetroffen. Bij het overnemen van de rechterlijke bescheiden uit de gemeente-archieven doet zich de vraag voor, of het Koninklijk besluit van 1883 ook op die stukken toepasselijk is en zij dientengevolge mede naar de Rijksdepôts moeten worden overgebracht. Na een onderzoek te hebben ingesteld meent hij zijne zienswijze dienaangaande te moeten mededeelen.

Naar het hem voorkomt, zijn archieven der weeskamers in het algemeen wel als rechterlijke archieven te beschouwen. Volgens het gevoelen der oude rechtsgeleerde auteurs hing het toezicht van de plaatselijke overheid op de voogdij samen met de jurisdictie, welke haar toekwam. Doorgaans werd de uitoefening van dat toezicht aan enkele leden van het gerecht als weesmeesters opgedragen. Somtijds echter riep het bestuur hiervoor een afzonderlijk college, de weeskamer genaamd, in het leven. Die weeskamers voerden niet alleen toezicht op de voogdij, maar belastten zich zelve dikwijls met de voogdij en beheerden de goederen van de onder voogdij gestelden. Zulke colleges waren hier te lande niet algemeen, ontbraken in den regel in de oostelijke provinciën, alwaar de besturen zich tot een bloot toezicht beperkten, maar kwamen vooral in de steden en dorpen van Holland en Zeeland voor. Aan de Fransche wetgeving was die instelling geheel onbekend. Bij hare invoering vervielen de weeskamers en verwante instellingen van zelve, hoewel zij niet uitdrukkelijk werden afgeschaft. De personen echter, welke in die kamers zitting hadden, bleven hunne functiën uitoefenen overal, waar de door hen beheerde boedels niet vereffend waren, hetgeen op vele plaatsen het geval was. Feitelijk bleven dus de weeskamers in stand, voor zoover dit de afdoening van zaken betrof, die haar voor hare opheffing waren opgedragen. Toen de rechterlijke archieven naar de griffie der rechtbanken van eersten aanleg werden overgebracht, nam men de archieven der voormalige weeskamers niet mede over. Voor een deel althans geschiedde dit op den practischen grond, dat genoemde kamers die voor hare

administratie nog noodig hadden. Thans, nu ook aan het feitelijk bestaan der weeskamers een einde is gekomen, vraagt men zich af, of het zaak is ze met de rechterlijke archieven in de Rijksdepôts te vereenigen.

Om die vraag te kunnen beantwoorden zal men moeten nagaan wat er met de weeskamer-archieven sedert de invoering der Fransche wetgeving is voorgevallen.

Bij de wet van 5 Maart 1852 werden de voormalige weeskamers ontbonden en vervangen door eene algemeene commissie van liquidatie, die met het beheer ook de archieven dier instellingen moest overnemen. Eerst bleven die verzamelingen alle in de openbare bewaarplaatsen, waarin zij berustten, achter, maar toen de commissie in het bezit van een geschikt lokaal gekomen was, werden zij alle naar den Haag verplaatst Toen de liquidatie voor het grootste gedeelte was afgeloopen, werd bij de wet van 14 November 1879 bepaald, dat de commissie over eenigen tijd zou worden ontbonden. Deze moest alvorens de gelden, die zij van de voormalige weeskamers had overgenomen, uitkeeren aan de gemeenten, waartoe die kamers betrekking hadden, voor zoover die gelden niet behoorden tot de geliquideerde boedels of tot zekere fondsen, die nog bleven voortbestaan. Ook moest zij de archieven, in hare algemeene bewaarplaats berustende, aan de besturen der betrokken gemeenten afgeven. Aan die laatste bepaling werd gevolg gegeven, zoodat de gemeenten in het bezit dier weeskamer-archieven zijn gekomen.

Let men op dezen loop van zaken, dan zal men volgens sprekers oordeel moeten aannemen, dat het alleen daar vrijstaat de weeskamer-archieven onder de rechterlijke archieven over te nemen, waar de gemeente niet bij de wet van 14 November 1879 in het bezit daarvan is gesteld.

De heer Muller deelt mede, dat door hem in kleine gemeenten de weesregisters waren medegenomen bij het opvragen der rechterlijke archieven, doch dat die registers en boeken later zijn teruggezonden. Immers in de meeste gemeenten behoorde het toezicht op de verzorging der weezen aan de vroedschap; de weeskamers zijn dus administratieve instellingen en hare archieven geene rechterlijke archieven.

De heeren Ermerins, Gonnet en Feith deelen mede, dat de weeskamer-archieven, omdat de gemeentebesturen deze niet terug verlangden, in 1879 aan het provinciaal bestuur in hunne provinciën zijn gezonden en zoo grootendeels in de provinciale archieven zijn te recht gekomen. Bovendien, zoo zegt de heer Gonnet, heb ik aan het verzoek van onderscheidene gemeentebesturen, die mij

bij mijn bezoek aan het gemeentearchief zeiden: „Neem die archieven der weeskamers mee, wij hebben er niets aan", voldaan.

De Voorzitter meent, dat de opmerking van den heer Muller een nieuw gezichtspunt opent. Volgens hem was dus het weesrecht eene rechterlijke functie, welke uitging van de Vroedschap en niet van de Schepenbank. Moderne auteurs leiden het af van eene oppervoogdij van den vorst, welke deze aan de plaatselijke besturen heeft overgedragen. Naar het oordeel van de oudere schrijvers was het toezicht op de voogdij een onderdeel van de lage en middelbare jurisdictie.

De heer Muller is van meening, dat de oppervoogdij berust bij den raad en niet bij het gerecht, zooals o. a. duidelijk blijkt te IJsselstein. Spreker beschouwt de weeskamers als administratieve colleges.

De heer Bondam is van de tegenovergestelde meening en voert aan, dat als regel de beschikkingen over weezen en hunne goederen door de Brabantsche schepenbanken worden genomen. Zóó de aanstelling, het ontslag van voogden, het hooren der rekeningen, het toestaan van verkoop enz. Waar dit niet geschiedt, zijn de „weesmeesters" enz. als gedelegeerde rechters te beschouwen. Hij wijst op den vasten vorm: „schepenen als oppervoogden". Of de weeskamers zich ook de feitelijke voogdenzorg aantrokken, doet aan het rechterlijk karakter der genoemde functiën niet af; en uit deze functiën vloeide hun archief voort.

De heer Gratama, zich vereenigende met de meening van Mr. Muller, acht de vraag voornamelijk van belang voor de rechtsgeschiedenis. Overigens meent spreker dat de vraag, waar die archieven geborgen moeten worden, vrij wel uitgemaakt is. Immers het Koninklijk besluit van 1883 betreffende de overbrenging der rechterlijke archieven is een Kon. besluit en kan geen afbreuk doen aan een wet, in dezen de wet van 1879, die de zaak in questie speciaal regelt.

De heer Bondam bestrijdt deze meening en oordeelt, dat aangezien het Koninklijk besluit van 1883 is gegeven na de wet van 1879 en in 1879 nog niets bepaald was van overbrenging van rechterlijke archieven, het Koninklijk besluit van 1883 ook de overbrenging der weeskamerarchieven als een deel der rechterlijke archieven uit de gemeentearchieven kon en mocht regelen.

De Voorzitter meent, dat, zoo het vaststond dat de archieven

van weeskamers van rechterlijken aard zijn, men met eerbiediging van de wet van 1879 aan de gemeentebesturen zou kunnen verzoeken om ze in bruikleen af te staan.

De heer Gratama vraagt, of de boeken der weeskamers ook bevatten het beheer van de onbeheerde nalatenschappen. Immers daarin ligt een criterium, of het is justitieel of administratief. Spreker meent dan ook, dat naar de autoriteit, op welke het gezag der weeskamers steunt, moet worden beslist, dat de weeskamers dus zijn commissies van beheer en hare archieven dus in het algemeen behooren bij de archieven van de gemeenteraden.

De heer Gonnet zegt, dat hij niet gaarne die weeskamerarchieven weer naar de gemeenten zou willen doen terugkeeren. Zij zijn nu in Noordholland en Noordbrabant gered; gaan ze terug, dan gaan ze verloren. Dit is eene practische zijde, welke men in 't oog moet houden.

De heer Muller is dit met den vorigen spreker eens, wat de afgestane weeskamer-archieven betreft, doch opvorderen kan men die archieven van de gemeenten niet. Verder wijst spreker er nog op als bewijs voor zijne meening, dat de weeskamers administratieve colleges zijn, dat te Utrecht ook tontines en boedels van in Oost-Indië levende personen door de weeskamer werden beheerd.

De heer Bijleveld vraagt, of de weeskamers ook insolvente boedels behandelen, aangezien dit van rechterlijken aard is?

Deze vraag wordt door onderscheidene heeren in ontkennenden zin beantwoord.

Nadat nog enkele heeren den feitelijken toestand te dezer zake in hunne provinciën hadden medegedeeld en de heer Bijleveld als zijne meening had uitgesproken, dat het hier van meer gewicht is, wat die heeren verrichtten, dan wel wie de heeren der weeskamers had aangesteld, meende de Voorzitter de debatten te moeten sluiten, de zaak ter nadere overweging aan de leden der vergadering te mogen aanbevelen, om in eene volgende vergadering nader te bespreken.

De heer Gonnet verzoekt den Voorzitter te willen bewerken, dat van gewichtige Koninklijke besluiten in zake het archiefwezen den archivarissen kennis worde gegeven, bij voorbeeld door toezending van een exemplaar van het *Staatsblad*.

De heer Gratama, wijzende op het late verschijnen der archiefverslagen, geeft in overweging, dat de vergadering zich tot den

Minister wende met het verzoek eene spoediger verschijning dier verslagen te willen bevorderen, des, dat indien het bij 's Landsdrukkerij niet spoediger kan geschieden, een particulier drukker met dezen arbeid wordt belast.

De Voorzitter verklaart de opmerkingen en verzoeken van beide sprekers in overweging te zullen nemen en sluit daarna de vergadering.

TH. H. F. VAN RIEMSDIJK, *Voorzitter.*

J. A. FEITH, *Secretaris.*

Het Oud en Nieuw Provinciaal Archief in Noordbrabant.

Wederom heb ik de eer door tusschenkomst van den heer Algemeenen Rijks-archivaris Uwer Excellentie mijn jaarverslag te doen toekomen over de onder mijn beheer gestelde oude en nieuwe archieven.

1. *Gebouw.*

De depôts bleven aan alle mogelijke eischen en wenschen voldoen en werden zoo goed mogelijk onderhouden, hoewel de daartoe beschikbaar gestelde middelen te krap berekend blijken te zijn. Sinds lang wenschelijke vernieuwingen worden slechts bij gedeelten aangebracht, waardoor nog al eens ongerief ontstaat. Zoo is op het oogenblik goede berging der kaartverzameling bij gemis van voldoende bergruimte een onmogelijkheid geworden. Ik hoop dat hiervoor nog op den loopenden dienst voorziening te verkrijgen zal zijn naar aanleiding van een voorstel dat ik zal indienen.

In het najaar werd door een werkman der maatschappij, die de verwarmingsinrichtingen der oude en nieuwe depôts maakte, een onderzoek naar hare werking ingesteld, waaruit bleek dat die met heete lucht zeer voldoende is ter verwarming van de werklokalen c. a., maar verder slechts strekken kan om in het depôt de koude iets te matigen en dit steeds droog te houden in verband met het daartoe allereerst noodzakelijke luchten, dat geregeld geschiedt. De andere inrichting, met heet water, is in staat de bovenverdiepingen der nieuwe depôts voldoende te verwarmen om ons gelegenheid te geven daar ook 's winters werkzaam te zijn. Thans echter, sinds eenige dagen weigert deze inrichting dienst, is de circulatie van het water door eenig gebrek gestremd, dat het stoken verbiedt en een onderzoek door een deskundige vereischt. Vermoedelijk zal het niet van groote beteekenis blijken te zijn.

Tengevolge van de uitbreiding en de daaruit voortgevloeide tijdelijke ontgraving vlak naast en tot diep onder de fundeering, zet zich het gebouw nog steeds eenigszins, waardoor zich hier en daar telkens scheuren vertoonen, die echter, volgens den bouwmeester, niets verontrustends hebben en alleen eenig oponthoud geven in het voorgenomen beschilderen van muren en plafonds. Tegen dit laatste is overigens geen enkel bezwaar aanwezig, wijl

het gebouw totaal vrij is van vocht — iets wat hier ter stede als een bijzonderheid opmerking verdient.

Een hoeveelheid hout, afkomstig van kasten, die vroeger tot behulp tijdelijk in vertrekken waren aangebracht, werd op de zolders tot kasten verwerkt, die gelegenheid gaven daar eenige dubbelen en gedrukten te plaatsen, als ook stukken die uit de rechterlijke archieven worden afgescheiden en in de gemeente-archieven moeten terugkeeren, zoodra deze ter ordening worden onderhanden genomen.

2. *Reddings- en brandbluschmiddelen.*

Deze bleven in goeden staat. De brandleiding is geregeld onderzocht. Door tijdige zorg is zij niet bevroren geweest, ook niet gedurende de felle vorst in de maand December. Voorloopige maatregelen werden genomen en besprekingen gehouden ter vervaardiging en aanschaffing van een reddingskoker voor geval van brand. Zeer onlangs werd mij een teekening voorgelegd, die aan mijne denkbeelden beantwoordde, maar waaromtrent het den hoofdopzichter geraden scheen de bevinding te Arnhem af te wachten, waar men er een volgens die teekening geleverd kreeg. Ik mag verwachten dat de zaak nu spoedig voor beslissing en afdoening rijp zal zijn, waartoe het mij voor 1893 toe te staan krediet gelegenheid moge aanbieden.

3. *Toestand der verzamelingen.*

Geleidelijk is voortgegaan deze te verbeteren en veel arbeid en materialen zijn ook thans daaraan weder ten koste gelegd. Een groot deel van deze werd besteed voor de in 1891 en het afgeloopen jaar van de prov. griffie overgenomen archieven, die grootendeels eene verzorging in sterke mate behoefden. Maar ook met de kartonneering der losse stukken van het oud-archief is zooveel mogelijk voortgegaan. Zoo zijn die van al de Oud-*Hollandsche* rechterlijke archieven in dit depôt dit jaar in portefeuille gezet.

Voor deze werkzaamheden moest veelvuldig gebruik gemaakt worden van buitengewone hulp, vooral ook wat de zoo noodzakelijke verzorging van de overgenomen archieven der Gouverneurs en Gedeputeerde Staten betreft, waarvan ook een zeer groot aantal der boekdeelen moesten en nog moeten worden hersteld of herbonden. Wederom zijn alle stukken en kasten schoongemaakt en werden de inkomende stukken steeds dadelijk afgestempeld en verzorgd. Ook aan de boekverzameling zijn de noodige zorgen besteed wat betreft het innaaien of het herstellen van banden.

De toestand van de geheele verzameling onder mijn beheer geeft

thans stof tot tevredenheid, vooral als men in aanmerking neemt, hoe alles voor een tiental jaren er uitzag en hoe de verzameling van toen in die tien jaren is verdriedubbeld door voortdurende aanwinst van steeds (op enkele kleine uitzonderingen na) in haveloozen toestand verkeerende collecties.

4. *De ordening en inventarisatie.*

Ook de regeling der archieven, de ordening en de inventarisatie der collecties is wederom gevorderd en ook, hoewel in mindere mate, de beschrijving van het geheel. De laatste toch gaat niet vooruit wanneer nieuwe collecties inkomen, die bijna al den beschikbaren tijd innemen en zelfs op zich zelven nog niet konden worden afgewerkt. Dit was nu met de *provinciale archieven* van 1814—1850 (15 Juli) het geval Het is nauwlijks te gelooven hoeveel werk deze hebben vereischt en nog vereischen. Tal van archieven van opgeheven authoriteiten waren met de hoofdarchieven vermengd en de stukken der verschillende griffie-afdeelingen, ja van de Gouverneurs, met die der Gedeputeerde Staten totaal verward. Nadat betrekkelijk reeds kort na de overneming een hoofdindeeling was aangebracht en de verschillende afdeelingen en serieën in hoofdzaak waren hersteld, bleken bij bijna alle bundels en dossiers nog zoovele daarbij verdwaalde stukken van andere zich te bevinden, dat het verdere werk slechts langzaam kon vorderen en zelfs nu nog niet is afgeloopen. Daarbij komt dat vele stukken blijven ontbreken, die òf nog met de latere, ter griffie gebleven, papieren vermengd, òf verdwenen zijn. Intusschen zijn nu al de belastingarchieven bijeengezocht, afgedeeld en gesorteerd. Evenzoo de groote reeks van losse stukken, die tot het archief van den Gouverneur moeten worden gerekend, de archieven der opgeheven arrondissements- en districts commissarissen enz. inbegrepen. Ook de provinciale begrootingen en rekeningen en die der voormalige steden zijn bijeengesteld en de bijlagen zooveel doenlijk weder daarbij gevoegd. De eigenlijke griffie-papieren, de in de afdeelingen dikwijls naar eigenaardig inzicht gevormde dossiers en collecties, geven nog veel moeilijkheid bij de groote verscheidenheid der onderwerpen en soms weinig bepaalde bevoegdheden daaromtrent. De dokumenten van de werkzaamheid der Gedeputeerde Staten ten aanzien der landsmiddelen zijn nog niet ontward en nog al te zeer vermengd met die van den meest verscheiden aard; eveneens die ten aanzien der schutterijen en der militie. Een en ander verhinderde dan ook nog de afwe king van den geleidelijk opgemaakten inventaris. Ook kan ik niet *al* den tijd aan het nieuw-archief besteden.

Eer achtte ik het nuttig het vroeger opgevatte en steeds voortgezette plan eener *globale inventariseering van het geheele archief* in

het najaar weder op te vatten. De groote leemte hierin geven eigenlijk de oude rechterlijke archieven, die, in den loop van de laatste 9 jaren voortdurend in den onordelijksten toestand inkomende, eerst langzamerhand en alleen gedurende de wintermaanden kunnen worden geordend en beschreven. Daarmede ben ik nu weder een goed eind gevorderd. Van meer dan honderd dier collecties heb ik thans een inhoudsoverzicht volgens de daartoe aangebrachte orde gereed. En bij enkele collecties heb ik van de registers en ook van de losse stukken niet enkel de serieën, maar ook de deelen en bundels gespecificeerd, waardoor ook de inventarissen dezer archieven wederom vermeerderd werden. Ook de voorloopige inventarisatie der papieren van den Raad van Brabant en voormalige hoven van Justitie werd door mij voltooid, behoudens de processtukken in civiele zaken. Van deze, ten getale van misschien 10 000 dossiers, is de ordening nog niet veel verder volbracht, dan dat zij alle zijn gelegd op de naamletter van den eischer (impetrant), waardoor het geheel in 24 porties is verdeeld. Nog slechts enkele van deze zijn nader uitgezocht, onder bijeenvoeging van de verschillende stukken van één proces.

Gelijk in de vorige jaren maak ik weder overzichten van de nieuwe inventarissen op, die aan de behoefte aan meer algemeene bekendheid met den inhoud der verzamelingen voorloopig kunnen voldoen. Intusschen is het te voorzien, dat, betrekkelijk spoedig, althans een eerste stuk van het inhoudsoverzicht van dit depôt het licht zal kunnen zien, te meer daar ik onlangs den inventaris van de algemeene charterverzameling heb afgewerkt. Wel ontbreken aan de hier uit hun aard behoorende verzamelingen nog verschillende, maar van de meeste ook daarvan is een meer of minder gedetailleerde inhoudsopgaaf gemaakt of verkregen.

Naar aanleiding van een bezoek van den heer Algemeenen Rijksarchivaris in het afgeloopen jaar aan dit archief gebracht, en in overeenstemming met het daarbij opgemerkte, heb ik gemeend wel te doen met in den loop van najaar en winter de nieuwe provinciale archieven, zooals zij waren uitgezocht en afgedeeld, van de benedenverdieping, waar zij volgens vroeger ontvangen aanwijzing waren geplaatst, te doen overbrengen in het kleinste depôt, aan de zijde van de Mortel gelegen. De oude archieven werden daartoe zooveel noodig verplaatst. Hierbij vond wederom een ineenschuiving plaats tusschen de rechterlijke archieven, volgens de bij mijne reizen opgedane bevindingen omtrent de ruimten, die voor de aanwinsten uit de gemeente-archieven opengehouden moesten worden. Het gevolg van een en ander was, dat meer nauwkeurig kon worden aangewezen hoeveel ruimte nog beschikbaar zou zijn voor de verdere overneming van griffie-archieven, die volgens een vroeger besluit in de bedoeling van Uwe Excellentie ligt. Daarbij

bleek, dat zonder bezwaar voor het oud-archief, de bescheiden van Gedeputeerde Staten en Commissaris des Konings tot 1865 kunnen worden opgenomen, met en benevens de dokumenten, die op de zóldergangen van het gouvernementsgebouw reeds eenigen tijd ter opruiming opgestapeld liggen en waarvan mij de overneming en uitzoeking nu juist door Uwe Excellentie zijn opgedragen. Het is misschien wenschelijk met de overbrenging der verdere stukken te wachten tot deze groote massa, die blijkbaar voortdurend is aangegroeid en nu ongeveer honderd meters planken-bergruimte zal beslaan, eenigszins uitgezocht zal wezen.

Het grootste deel van de werkzaamheid van den *commies-chartermeester* moest wederom gericht zijn op de talrijke onderzoekingen in de archieven en daarmêe verband houdende correspondentie en levering van afschriften. Overigens had hij tusschenbeide veelal de handen vol met de inventarisatie van de aanwinsten van archief en boekerij. Maar daarnaast vond hij toch ook nog tijd voor een beschrijving onzer zegelverzameling en een begin der ordening en inhoudsnoteering van de ruim 300 portefeuilles met aanteekeningen enz. der collectie-Cuypers van Velthoven, in 1883 door mijn voorganger voor het archief gekocht. Vooral de zegels, die mede meerendeels van Pr. Cuypers afkomstig zijn, gaven veel werk en deden een lijvigen inventaris ontstaan, waarin dr. Zuidema nu op mijn verzoek nog eenige verdeeling zal aanbrengen, waardoor de zegels van plaatsen en personen worden gescheiden en alle, die direct op Noordbrabant betrekking hebben, bijeengevoegd zullen worden. Bij de regeling der collectie-Cuypers is als leidend beginsel aangenomen, dat daaruit alleen die oorspronkelijke bescheiden verwijderd mogen worden, die afkomstig zijn van hier bewaarde archieven. Zij worden daar, waar zij behooren, teruggebracht. Dit was o. a. het geval met schepenprotokollen van Zevenbergen, een verpondings-rekening, stukken van de grafelijkheid van Megen, de minuut-registers der brieven, uitgegaan van den kommandant der fortificatiewerken in het departement der Rijnmonden, eenige charters. Al het overige, kopie of origineel, blijft voorloopig in de portefeuille, waarin het nu gevonden wordt. Het kan immers bij het reeds zoo veelvuldig plaatsgevonden raadplegen der collectie als daar aanwezig bewijsstuk zijn aangehaald. Vóór het geheele onderzoek van alles is afgeloopen, schijnt het daarom niet raadzaam iets te verplaatsen, zelfs niet onder noteering daarvan. Verder wordt e n afzonderlijke chronologische lijst aangelegd van alle stukken, die voor de opneming in een algemeen oorkondenregister dezer provincie in aanmerking kunnen komen. Zulk een lijst is onmisbaar bij een onderzoek in de Brusselsche Rijksarchieven naar Noordbrabantsche oorkonden, dat, reeds door mijn voorganger voorgenomen, vroeg of laat noodzakelijk zal zijn en

ondernomen zal kunnen worden, zoodra het door meerdere gewone of buitengewone hulp eens mogelijk wordt. Zoodra deze oorkondenlijst geheel gereed zal zijn, ingericht volgens hunne plaatsing door wijlen Prosp. Cuypers, zullen de origineele charters uit de portefeuilles genomen en op doelmatige wijze bijeengevoegd en bewaard kunnen worden. Voor het overige wordt als regel bij elk origineel stuk zooveel mogelijk vermeld, uit welke archief-verzameling het afkomstig is.

Naast deze werkzaamheden mag ik niet verzuimen van den arbeid melding te maken, door den commies-chartermeester besteed aan de portefeuilles met bescheiden afkomstig van het landdrostambt van Ravestein. In deze collectie was reeds vroeger een algemeene sorteering aangebracht, terwijl tevens een uitvoerige lijst was aangelegd en voor meer dan duizend nummers voltooid. Het grootste deel bleef echter nog over, waarvan nog slechts een voorloopige zeer globale opgaaf bestond. En aan dit deel besteedde nu dr. Zuidema een tijd lang zijne krachten, waarbij hij echter de groote moeilijkheid ten zeerste moest ondervinden die er steeds in ligt om het werk van anderen voort te zetten. Misschien zal het dan ook beter zijn dat het geheele werk ten slotte door ééne hand geschiede.

Ook heeft dr. Zuidema in de laatstelijk van St. Oedenrode overgenomen papieren een schifting van „rechterlijk en gemeentelijk" aangebracht en in de laatste zooveel mogelijk orde gebracht. Daarna begon hij aan die van Dinter

Ook aan de *gedrukte bescheiden* is weder zeer veel tijd besteed. Hield de heer Zuidema geregeld de catalogiseering der boekerij en hare aanwinsten bij, ik nam de rangschikking van beide afdeelingen daarvan, die voor het oude en die van het nieuwe archief, voor mijn rekening en heb een geruimen tijd besteed aan een algemeene schifting in beide. Alle werken heb ik door mijn hand laten gaan en een plaats in een geheel nieuw aangebrachte orde gegeven. De beide boekerijen zijn te zamen zeer uitgebreid. Er waren een groot aantal werken in, hetzij vroeger door mijn voorganger aangetroffen, hetzij met anderen gekocht of ook met archiefverzamelingen van gemeenten of particulieren ten geschenke gekregen, die in de archiefbibliotheek misplaatst moesten heeten of ook dubbel aanwezig waren. Deze heb ik alle uitgeschoten en voorloopig in de kasten op den zolder bijeen doen zetten. In verband met den wensch van het Prov. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen alhier, om met het archief tot een wederkeerige uitkeering van dubbelen te geraken, zal ik Uwe Excellentie omtrent deze doubletten of onbruikbaren te gelegener tijd voorstellen doen en daartoe bij zachtere weersgesteldheid allereerst een lijst dier werken opmaken.

In de tweede plaats heb ik de gedrukte plakaten onder handen genomen, eveneens zoowel die van vóór als na 1814. Hier eischt

natuurlijk het oudere, verreweg het omvangrijkste, het leeuwendeel van de zorg. Vóór eenige jaren was van alle plakaten, waarvan verscheidene bij de archieven van verschillende autoriteiten in grooten getale aanwezig waren, één enkel exemplaar uitgezocht. Maar langzamerhand waren er nog massa's ingekomen en gevonden; ook bleken verscheidene over het hoofd te zijn gezien. Nu liet ik de geheele voorraad dubbelen herzien, de collectie der enkelen aanvullen en daarnaast nog eenige dergelijke collecties aanleggen. Toen heb ik de rangschikking zorgvuldig nagegaan en een lijst aangelegd, die, zooveel de tijd maar toelaat, zal worden afgewerkt.

Ook de quarto- en octavo-publicaties en al de losse pamfletten, wetten enz., werden in dit werk begrepen, zoodat van de gedrukte bescheiden alleen van de *kaarten* nu nog de zoo broodnoodige sorteering en beschrijving niet is ondernomen, wijl zij moet wachten op de helaas! nog steeds ontbrekende gelegenheid tot behoorlijke berging.

5. *Uitgaaf van bescheiden uit het archief.*

Gelegenheid om de uitgaaf van een of ander der daarvoor in aanmerking komende bescheiden te ondernemen, laat staan tot stand te brengen, bestond bij het bekende gebrek aan voldoende werkkrachten bij dit archief natuurlijk wederom niet.

6. *Aanwinsten en verliezen.*

De uitvoerige staat der aanwinsten, die ik weder aan dit verslag toevoeg, is op gelijke wijze als vroeger ingedeeld en bevat tegelijk de noodige toelichting.

Hier is het de plaats om op eenige collecties te wijzen, die mijns inziens op volgende staten van aanwinsten van dit archief dienen voor te komen. Ten eerste moet ik er op wijzen, dat, waar eenmaal de grens van het jaar 1813 is overschreden en geen bepaalde nieuwe tijdgrens is gesteld, de deuren van het archief opengesteld zullen dienen te worden voor meerdere *Rijks-archieven, dateerende na* 1813, die voor de administratie niet dagelijks of zelfs zeer weinig meer noodig, het karakter van historisch archief hebben verkregen en behoefte hebben aan goede bergplaats en verzorging. Het is echter voorzeker zaak daarbij allereerst te rade te gaan met de behoeften van het provinciaal archief en bestuur. Maar toch moet reeds nu het oog geopend worden voor de noodzakelijkheid om bij de eerste de beste gelegenheid het depôt nogmaals en op ruimen voet uit te breiden. Ik zeg dit ook in verband daarmede, dat geen gelegenheid afgesneden moet worden om de hier en daar zoo sterk verwaarloosde oude gemeente-archieven over te nemen, wanneer zij daarvoor aangeboden worden; en ook met het oog

daarop, dat er nog vele oude archieven buiten dit depôt bewaard worden, die eigenlijk hier t'huis behooren.

Intusschen behoeft, zoover ik zien kan, nimmer vrees te bestaan dat kleinere collecties, bijzonder die van *oorkonden*, niet meer opgenomen zouden kunnen worden. Integendeel moet de gelegenheid tot verkrijging van zulke voortdurend worden opgezocht. Bij een bezoek aan het Rijks-archief te Arnhem nu vestigde mijn ambtgenoot mijn aandacht op een daar sinds een paar jaren berustende verzameling van dergelijke oorkonden die, ook naar zijn oordeel, eigenlijk bij mij behoorden. En inderdaad, de bedoelde stukken, in zijn verslag over 1889 onder de aanwinsten ex Cheltenham vermeld, bleken mij als afkomstig van de familie van den Bosschen secretaris van Cattenburch, alle in dit depôt en niet in het zijne te behooren. Hunne overplaatsing, die het Uwe Excellentie moge behagen te bevelen, zou voor dit archief dan ook een aanwinst en voor het Geldersche geen verlies zijn.

Mijnerzijds leg ik steeds de bescheiden, die gevoegelijk in andere archieven geplaatst kunnen worden, op zijde. Behalve buitenlandsche, in 't bijzonder Belgische archivalia betrof dit in 't afgeloopen jaar alleen eenige gedrukten. Deze heb ik aan mijne collega's doen toekomen met de vraag of zij die in hunne verzameling konden gebruiken. Maar de stukken, in mijn vorig jaarverslag opgenoemd met de hun toegedachte bestemming, behield ik nog hier. Eveneens den hier dubbelen extraordinaris staat van oorlog de anno 1667, waarvan ik vroeger melding heb gemaakt.

Met ingenomenheid ontving ik van den heer Algemeenen Rijksarchivaris de toezegging, dat mij een compleet exemplaar van de gedrukte resolutien c. a. der Staten van Holland en Westfriesland bezorgd zal worden. Die collectie zal mij veelvuldige diensten kunnen bewijzen voor nasporingen in en de ordening van de archieven uit het Hollandsche deel mijner provincie. Ik heb de noodige ruimte voor deze verzameling dan ook steeds opengehouden, wijl zij eigenlijk hier van den beginne niet ontbreken mocht. Voor de uit dit aanbod blijkende bedoeling om het Rijks-archief in Noordbrabant door toevoeging van de daarin passende bescheiden te completeeren, ben ik dan ook inderdaad zeer dankbaar. Waar eerst sinds 1795 een gewest bestaat, dat historisch met de provincie Noordbrabant te vereenzelvigen is, is een *oud provinciaal-archief van Noordbrabant*, zooals tot voor kort officieel mijn archief genoemd werd, bijna een onding. Maar wanneer het, reeds van ouds in het bezit van de rekeningen der vroeger in het wingewest Staats-Brabant geheven middelen en lasten, sinds Bakhuizen van den Brink begiftigd met dubbele exemplaren van de resolutieboeken van Raad van State en Domeinraad van Oranje-Nassau en bovendien langzamerhand het bezit verwervende van de archieven der voor-

malige souvereine enclaves in dat Generaliteitsland, nu ook verrijkt mocht worden met de talrijke bescheiden, die nog in het algemeene Rijks-archief bewaard worden, maar beter hier schijnen te behooren, dan zou het eerst met recht het *hoofdarchief* voor deze provincie worden.

Intusschen heeft het alle aanspraak om dit voor den nieuweren tijd te worden en alle kans het onverkort reeds spoedig te worden ook. Thans zijn reeds een groot aantal archieven van opgeheven administraties en ambtenaren uit deze eeuw hier verzameld en kwam van een dergelijk archief in het afgeloopen jaar nog een collectie daarbij. Ik bedoel een groote reeks registers uit het gemeente-archief van den Bosch, waarvoor het gemeentebestuur geen goede bergplaats bezat en waarvan een onmiddellijke onderbrenging mij voor hun behoud noodzakelijk bleek, terwijl dat behoud mij van meer belang toescheen dan blijkbaar het gemeentebestuur er in zag. Daarom heb ik ze maar voorloopig onder dak genomen. Misschien ware naar aanleiding hiervan het wenschelijk het gemeentebestuur een aanwijzing te geven, dat het een grootere bergruimte voor zijne archieven bestemde en inrichtte of, bij gebreke daarvan, begon met, op het voetspoor van steden als Arnhem en Groningen, zijn oud-archief ter plaatsing in 's Rijks depôt aan te bieden. Om *zulk* een verzameling op te nemen zal hier altijd wel plaats te vinden of te maken zijn!

Een andere voorgenomen *opruiming van nieuwe archieven* is gelukkig evenmin tot een feit geworden Uit de groote massa bescheiden, voor en na uit de griffiepapieren naar een breeden zoldergang overgebracht, had ik bij de overneming van de archieven tot 1850 de oudere uitgenomen. Deze waren mij bij onderzoek een voortdurende bewaring alleszins waard gebleken. Reden genoeg voor mij om tegen de aangevraagde vernietiging te adviseeren en daarvoor met meer en meer klem te waarschuwen. Ik stelde mij de vraag: wordt een aanvraag gedaan, gegrond op een oordeelkundig onderzoek in het geheele archief? De uitkomst van mijn nauwkeurig onderzoek gaf tot antwoord dat slechts de opruiming van toevallig of bij een zolderopruiming voor de hand gekomen en voor de administratie niet meer noodige dossiers en pakken werd voorgesteld. Dus brokstukken van collecties en serieën niet de geheele. Bijv. de verslagen betr. het armwezen van acht jaren: 1851, 54, 55, 63, 66 en 76—78; de overzichten omtrent de plaatselijke belastingen van 1859 en 1873; die van de subsidien aan instellingen van weldadigheid van 1862—1865; de verslagen van schoolopzieners over de vijftien jaren van 1859—1874; die van den toestand der gemeenten van enkele jaren voorafgaande aan 1858; de staten der fabrieken van 1868 en 1872.

Dus niet de tusschenliggende, oudere of jongere, stukken van gelijken aard, de andere deelen der serieën? Of òòk die, bij nader aantreffen?!

Mag de *blijvende waarde* van al de hier voorbeeldshalve opgenoemde bescheiden als voor iederen deskundige vaststaande worden aangemerkt, te voorzien was het, dat ook andere der stukken, opgenoemd in den staat door Gedeputeerde Staten ingezonden, evenmin vernietigd mochten worden. Bij de overneming van het archief tot 15 Juli 1850 had ik een groote verzameling van, meest alle zeer lijvige, dossiers gevonden, bundels of pakken, die *doorloopend en zeer duidelijk genummerd waren* en blijkbaar met het oog op hun blijvend belang vroeger, oorspronkelijk waarschijnlijk in 1841, werden bijeengebracht. Ook behoorden daartoe de periodieke opgaven, antwoorden op algemeene aanschrijvingen, enz., die om hun volume niet gevoegelijk onder de gewone ingekomen of behandelde stukken geplaatst konden worden. Van deze verzameling nu vond ik verschillende paketten bij de oudere der ter opruiming bestemde bescheiden terug. Enkele van deze waren zelfs nog van hunne nummers voorzien. Evenmin op het daaruit duidelijk sprekende verband met andere documenten, als op het vroeger aldus bijzonder erkende blijvend belang was dus bij die „bestemming” acht geslagen. Bij de als vóór 15 Juli 1850 dateerende, uit den hoop verwijderde en door mij overgenomen stukken, trof ik er vele aan, die de staat, door het prov. bestuur ingezonden, niet vermeldde. Bijv. de stukken over de *ontbinding der mobiele schutterijen* in 1839, *rekeningen* der schutterij van 1837—1839; verschillende *stedelijke en gemeente-begrootingen;* statistieke opgaven omtrent de *instellingen van weldadigheid* in 1848; de *expeditieregisters* van den *gouverneur* van 1825—1847 (waarvan die van 1826/28 ontbreken); die van denzelfde als prov. *directeur der belastingen* van 1827—1847 (die van 1829—1835 ontbrekende); die van denzelfde als *prov. administrateur der registratie, domeinen, enz.* van 1836—1843 (terwijl de van 1826—1836 bij het overige archief berustten); die van *Gedeputeerde Staten* van 1827—1847.

In verband daarmede achtte ik het wenschelijk in allen gevalle een meer specifieke opgaaf te vergen en daarmede gelegenheid te geven om alsnog eerst tot het zoo noodige generale afdeelen van het provinciale archief naar zijn verschillende bestanddeelen over te gaan en tot het herstellen der verschillende serieën. Niettemin werd het verzoek om machtiging tot de opruiming gehandhaafd met een beroep op vroegere machtigingen, een herhaalde maar niet gestaafde bewering dat de stukken waardeloos waren, en een inroeping van het schrikbeeld van ruimtegebrek. Toen kon ik slechts bij herhaling er op wijzen dat na de overbrenging in dit depôt van alles vóór 15 Juli 1850 een ordening der griffiepapieren mo-

gelijk en dus de toestand een andere dan vroeger was, en tevens in herinnering brengen dat de overbrenging ook van het archief van 1850—1880 in de bedoeling lag en met de opneming der hinderlijke stukken desnoods kon worden begonnen.

Maar de meening van den heer Algemeenen Rijks-archivaris, die in overweging had gegeven om de bescheiden, waarvan de waardeloosheid van zelve in het oog valt, terstond te vernietigen en de opruiming van de overige voorloopig uit te stellen, en mij daarom vroeg uit de ter opruiming voorgestelde die stukken te willen aanwijzen, wier hoofdinhoud was opgenomen in verslagen en rapporten, noopte mij dieper op de zaak in te gaan. Ik bleef bij mijn opinie dat de opruiming niet mocht worden toegestaan zoolang niet een goed beheer van het griffie-archief, waaraan het tot dusver totaal had ontbroken, een algemeene orde daarin had weten aan te brengen en aan elk stuk, dossier en serie de juiste plaats had weten aan te wijzen. Het was daar thans zoo verre af, dat iedere opruiming noodzakelijk een roekelooze, onberekenbare greep moest zijn, die rechten en belangen (vooral ook wetenschappelijke) ernstig kon schaden. De enkele voorbeelden, door mij in mijn advies aan Uwe Excellentie aangehaald, bewezen dit reeds dadelijk. Tegenhouden van dergelijke opruimzucht, aanmoedigen tot verzorging van het zoo lang verwaarloosde archief scheen mij dus thans plicht.

Maar bovendien had ik nog informatiën ingewonnen (en dat zonder te doen blijken van welke zijde de voorstellen tot opruiming kwamen) bij de ambtenaren, in andere provinciën belast met bewaring van de prov. archief-verzamelingen van na 1813. Unaniem was het oordeel dat deze opruiming fataal zou zijn en dat zulke stukken niet mogen vernietigd worden. Nergens bleek eenige regel van periodieke vernietiging gesteld, overal heerschte geregelde orde en werd regelmatig bewaard. Alleen van een der geraadpleegden vernam ik een afwijkende meening: z. i. gold alleen het belang der tegenwoordige administratie voor de vraag of iets vernietigd mocht worden. Maar zelfs uit dat oogpunt had hij nog tegen de opruiming van een groot aantal nummers der lijst van Gedeputeerde Staten bezwaar.

Naar aanleiding dier informatien legde ik het gezamenlijke oordeel nader bloot in de volgende overwegingen:

1°. Men kan van die vernietigingsplannen weinig heil verwachten. Wat schaadt de bewaring? Zij zal toch waarlijk weinig nadeel of ongerief opleveren. De plaatsruimte, die al die stukken samen beslaan, is in een prov.-archief van zoo weinig beteekenis dat ter wille daarvan — en dit zal toch wel het hoofdmotief zijn — de voorgenomen maatregel niet behoeft doorgevoerd te worden.

2°. Wat resulteert uit deze daad? Ontreddering van het geheele

archief, daar deze stukken overal midden uit zijn gerukt, terwijl zij n. b. voor een deel nog wel behooren bij andere stukken, die zeker in ieders oog *wel* waarde hebben en waarvan zij eigenlijk niet afgescheiden, waaruit zij zelfs zeer moeilijk weggenomen of uitgezocht kunnen worden. Het is het heele archief en bij consequentie natuurlijk alle prov.-archieven onderst-boven halen.

3°. Over de zaak nadenkende komt men telkens tot het refrein: laat de zaak rusten. Want anders wordt men voortgesleept op dezen weg. Heden dit, een volgend jaar wat anders. Zóó wordt telkens de waarde der stukken beoordeeld op zich zelf, zeker. Maar hoe zal na eenige malen herhaalde opruimingen het archief als geheel er uit zien?

4°. Als men eens een lijst nam van *alle* in een jaar in alle afdeelingen der griffie gevormde en verzamelde dossiers en bundels en registers, en dan bepaalde — maar niet dan na *alle* provinciale besturen over hun volledige lijst te hebben gehoord — wat periodiek wegkon?! Dan had men ten minste kans een goed arsenaal voor de geschiedenis der provincie te behouden.

5°. Te oordeelen over de wenschelijkheid van het behoud der opgenoemde stukken is feitelijk een kwestie van appreciatie. Zeker zullen er zijn, met name de mannen der administratie zelve, die geen waarde hechten aan het behoud van vele dier stukken. Daartegenover staat echter de weloverdachte meening, dat deelen van een archief niet mogen worden vernietigd, o. a: omdat niemand recht heeft op den inhoud; omdat rechtens vernietiging alleen geschieden kan door den eigenaar, wat in casu noch Gedeputeerde Staten noch Commissarissen der Koningin noch Minister zijn; „omdat archieven iure publico worden bezeten en daardoor elke daad ter vernietiging een wandaad is."

Intusschen kon ik toen tevens een mededeeling doen, die op de zaak van invloed moest zijn. Tengevolge van onze werkzaamheid gedurende den geheelen winter kon ik een nieuwe bergruimte in mijn gebouw voor de opneming der jongere provinciale archieven, dat van Gedeputeerde Staten alleen zelfs tot 1880 toe, aanbieden. En ongetwijfeld slaat op die mededeeling de thans ontvangen beslissing van Uwe Excellentie, hiervóór reeds even vermeld. Daarbij wordt, in verband met de bedoeling om te zijner tijd een groot gedeelte van het provinciaal archief in 's Rijks-archiefdepôt op te nemen, dit thans reeds opengesteld voor de ter vernietiging voorgestelde stukken. Hierdoor is dan nu het gevaar voor een belangrijk verlies voor het Noordbrabantsche archiefwezen afgewend, waarover ik recht heb mij te verheugen, ook al krijg ik hiermede weder de tijdroovende en weinig aanlokkelijke taak te verrichten der ontwarring van de nu ingewachte massa's papier.

Met belangstelling ook nam ik kennis van den bij deze beschik-

king door Uwe Excellentie geuiten wensch om in het vervolg jaarlijks een opgaaf te ontvangen van die in den loop des jaars ter griffie gevormde dossiers, die na langeren of korteren tijd volgens het oordeel van Gedeputeerde Staten vernietigd zouden kunnen worden.

Zonder eenig resultaat heb ik in het afgeloopen jaar in Frankrijk nagevraagd naar de stukken van het archief der Fransche prefectuur, die volgens een officieel verhaal op 11 Dec. 1813 de prefect der Monden van den Rijn, baron Frémin de Beaumont, naar Grave (en verder?) meenam, en die sindsdien spoorloos verdwenen heeten, aan welk verlies vroeger en later nog al gewicht is gehecht. Moge een gelukkig toeval dit geheim nog eens tot opheldering brengen. Juist uit den Franschen tijd, den laatsten, waarover het oud-archief loopt, ontbreekt, helaas, maar al te veel. Waar zijn o. a. de sous-prefectuurs-archieven? Ook dit is steeds onopgehelderd. Naar dat van Breda stelde ik in 1890 een breed, schoon vruchteloos, onderzoek in, waarover ik in het verslag over dat jaar rapport deed, onder mededeeling van wat ik er over gevonden had. Omtrent het Eindhovensche gaan allerlei geruchten, o. a. als zou L. W. F. A. Wolff, baron van Dopff, in of na 1843 uit Eindhoven naar Brussel vertrokken, vele dokumenten, die hij als domeinagent onder zijn bereik had, hebben meêgenomen en daarbij ook die der sous-prefecture. Ik houd althans dit laatste, mij te Eindhoven medegedeeld, voor een bloote gissing en zou eerder bij de nazaten van den sous-prefect zelf, van der Bruggen ten Croye, op onderzoek willen gaan. Maar eerst dienen de eigen archieven van land en stad dan toch wel af- en daartoe eerst uitgezocht te zijn!

7. *Verkrijging van afschriften van elders bewaarde bescheiden.*

Kan ik hier beginnen te vermelden, dat de kopie der kaart van Jacob van Deventer van het stadje Sevenbergen, in het vorige jaar besteld, nu inkwam, er is nog iets meer te vermelden. Door prof. Blok ingelicht dat een particulier te Bergen-op-Zoom een perkamenten rol bezat, de keuren bevattende van een gild aldaar, mocht ik dit ter leen bekomen, waarna ik er een afschrift van heb vervaardigd. Het is de ordonnantie van het gild van den handboog aldaar, door Anth., markies van Bergen enz. verleend.

Anders is hier dit jaar om de bekende redenen wederom geen resultaat van werkzaamheid onzerzijds te vermelden, terwijl voor het doen vervaardigen van afschriften elders vooralsnog geen reden bestond.

8. *De toegestane gelden.*

Deze waren in 1892 voor de grooter geworden behoeften te

nauwernood voldoende. Het nieuw-archief slokte voortdurend veel op aan materiaal en buitengewone hulp, terwijl ook de aanwinsten meer eischten dan vroeger regel was.

9. *De raadpleging der verzamelingen.*

Onder de onderwerpen, waarover dit jaar onderzoekingen zijn ingesteld, behooren voorzeker zeer belangrijke. Thans schijnt het jaarlijksch aantal der medegebruikers van dit archief geen verdere vlucht meer te nemen. Hoe gaarne ik de mij toevertrouwde bescheiden tot nut zie strekken, zoo kan ik toch niet ontkennen, dat mij deze stilstand onverschillig liet en laat. Want de toestand was en blijft onhoudbaar en reeds lang is het een eenvoudige onmogelijkheid aan alle onderzoekingen, die van ons verlangd worden, zoo goed en vlug te voldoen als de zaken wel verdienen. Het zou er op den duur heen geleid kunnen worden, dat de navorschers hunne nasporingen zelven komen doen, maar, zooals ik reeds meer zei, ook dan is de moeite en tijdroof voor ons veelal niet minder. Qui trop embrasse mal étreint. Als men op den duur bij dit archief èn de taak van boekbinder èn die van klerk met die van concierge zou blijven samenvatten, zou men voorzeker bedrogen uitkomen. Dit weet Uwe Excellentie en is door mij reeds meermalen bevestigd en toegelicht. Mag ik hopen dat dan in het nu begonnen jaar aan dien voor wetenschap, administratie en rechtzoekenden schadelijken toestand een eind mag komen door de toevoeging aan dit archief van een ontwikkeld persoon, die behulpzaam kon zijn bij het administratieve en schrijfwerk, bij de ordening en raadpleging der archieven?

Zou ik één der onderzoekingen in het archief van het afgeloopen jaar willen memoreeren, het zou die zijn, ook hier ingesteld onder leiding van den chef van den Generalen Staf op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Den luitenant-kolonel der kavalerie op non-activiteit F. de Bas te 's Gravenhage, daarmede in het algemeen belast, heb ik de noodige inlichtingen en aanwijzingen daaromtrent verschaft. Z.H.Ed. Gestr. wenschte te weten wat dit archief in groote trekken bevat en wat daarvan aanleiding kon geven voor een gezet onderzoek naar gegevens over onze oorlogen enz. Ik gaf hem van mijn archief, in groote samenstellende collecties omschreven, het volgende

Inhoudsoverzicht.

De geschiedenis van Noordbrabant, het bestaan van een Nederl. gewest Bataafsch Brabant, later Noordbrabant, en daarmeê een Noordbrabantsch archief dateert van 1795. Vóór dien tijd behoorden de

landen, waaruit het gewest is samengesteld, gedeeltelijk tot Holland, tot Brabant, tot Zeeland, tot Gelderland, tot Pruisen zelfs. gedeeltelijk waren zij zelfstandig en onttrokken aan het gebied der Nederlandsche Republiek, gedeeltelijk ook werden zij als veroverd land, wingewest, geregeerd door de Staten-Generaal, bestuurd door den Raad van State. De archieven van vóór dien tijd zijn dus te zoeken in de Hollandsche, Geldersche, Zeeuwsche, te Brussel en te 's Gravenhage in de algemeene Rijksarchieven. Alleen enkele politieke stukken uit dien tijd zijn hier. Zoo: een dubbel exemplaar der resolutien van den Raad van State, uit 's Gravenhage onder Bakhuizen van den Brink hier gestuurd; een idem van de Staten van Oorlog (incompl.), van de notulen van den Nassauschen domeinraad (incompl.) en van enkele domeinregisters en eenige Nassausche domeinrekeningen (incompl.) als voren hier gekomen; de rekeningen der in het Generaliteitsland Staats-Brabant geheven landsmiddelen, beden, gemeene middelen, verpondingen, 20ste, 40ste, 50ste, 80ste, enz. penningen, die der beurzen en beneficien in de Meierij, die der geestelijke goederen en der domeinen van Brabant, alle in 1798 door de representanten van Bataafsch Brabant ter Nationale vergadering opgeëischt en uit het archief van den Raad van State veroverd. Zoo nog: het archief van den Raad- en Rentmeester-generaal der domeinen van Brabant in de meierij van den Bosch, *gedeeltelijk* dat van den domein-rentmeester te Eindhoven, dat van den ambtman te Grave, van den rentmeester te Zevenbergen; het archief van den landdrost te Ravestein, *gedeeltelijk* dat van het graafschap Megen; de papieren der kwartiersvergaderingen in de Meierij, voor zoover teruggevonden. Ten slotte eenige gemeente-archieven, onlangs door mij in bewaring genomen van kleine dorpsbesturen.

Ziedaar alles. Al de rest is jonger, of rechterlijk archief. Enkele der 225 rechterlijke lichamen, waarvan ik de archieven bewaar, hadden ook politieken werkkring, zooals de Raad van Brabant en de Leen- en Tolkamer. Voor de rest zijn het de retro-acta der zuiver juridieke werkzaamheden onzer schepenbanken enz.

Maar met 1795 krijgen wij een gewest Bat. Brabant, eerst in wording, dan erkend en deel der Bat. Republiek. Dan hebben wij het archief van de provisioneele representanten, de representanten, het intermediair administratief bestuur; de Departementale besturen: departement van den Dommel, waartoe ook een stuk van Holland en van Gelderland behoorde; departem. Bat. Brabant, 1801—1806, zonder Hollandsch deel; het departem. Brabant, 1806—1810, waarbij weêr een stuk van Holland kwam. Daarna krijgen wij het archief der prefectuur van het departement der Rijnmonden, waarbij weer groote deelen van Gelderland en van Holland waren. Sinds zeer kort hebben wij bovendien het archief der Gouverneurs en Gedeputeerde Staten dezer provincie tot 15 Juli 1850, volop in ordening.

Hieruit, en uit nog enkele daarbij gevoegde nadere toelichtingen kon nu de heer de Bas gemakkelijk zelf de rekening opmaken van hetgeen hem dienen kon. Daarbij wees ik trouwens nog op den grooten credit-post, vertegenwoordigd door de collecties die hier meer toevallig aanwezig zijn, niet „archieven" maar HSS.-verzamelingen of bewerkingen van archieven. Dit gold bijzonder de collectie Cuypers van Velthoven. Op de verzameling MS.-kaarten kon ik niet stoffen, evenmin als op „oude" stukken. Maar ik liet natuurlijk niet na op de lokale archieven, bijzonder die van oude steden, kasteelen en kloosters de aandacht te vestigen en de noodige aanwijzingen te doen, terwijl ik ook het noodige licht liet vallen op hetgeen uit gedrukte bronnen met betrekking tot deze streken was te vinden.

Met deze mededeelingen, inlichtingen en opgaven als grondslag, is daarna gedurende dezen geheelen winter door een officier te dezer stede zijn deel van het groote onderzoek zooveel mogelijk verricht, waarbij, dit mag ik wel vermelden, de resultaten Z.Ed.Gestr. geenszins tegenvielen.

10. *Bemoeiingen met gemeente-archieven*

Wederom vraag ik te mogen volstaan met een verwijzing naar het verslag mijner werkzaamheden ten dezen aanzien, dat ik als gewoonlijk aan Gedeputeerde Staten uitbreng en waarvan ik Uwer Excellentie weder een afdruk zal toezenden.

's Hertogenbosch, Februari 1893.

De Rijksarchivaris in Noordbrabant,

Mr. A. C. Bondam.

STAAT DER AANWINSTEN

VAN HET

RIJKS-ARCHIEF IN NOORDBRABANT

IN

1892.

A. Bescheiden, uit andere archieven overgenomen.

I. OUDE RECHTERLIJKE ARCHIEFSTUKKEN.

Wederom werden van een aantal plaatsen meer of minder groote hoeveelheden oude rechterlijke archieven overgenomen, van sommige slechts een enkel stuk, van andere kisten vol. Doch om een natuurlijke reden was de oogst dit jaar minder dan in vroegere jaren. Immers blijven langzamerhand alleen die plaatsen nog te bezoeken over, waar weinig te halen is of waar mijn voorganger en ik zelf in en na 1885 wel groote verzamelingen weghaalden, maar de hoopen op de zolders enz. voorshands niet onderzochten. Dit laatste moet natuurlijk voor de volledige uitvoering van het Koninklijk besluit van 1883 geschieden en is nu mijn tijdroovende taak, waarbij niet vele plaatsen op één jaar kunnen worden afgedaan en de oogst van zelf niet meer zoo rijk is als vroeger. Enkele zolders leverden trouwens, na soms vele dagen aanhoudend onderzoek, nog aanmerkelijke winst op voor het schepenbanksarchief der plaatsen. Zoo thans Gemert en Kaatsheuvel.

Van de griffie der arrondissements-rechtbank alhier werden eenige achterblijvers overgenomen. Zij zijn:

a. 1 Maart 1769. Jan Vonken en Cornelia van Alphen geven aan president en schepenen van Gemert hun besloten testament in bewaring.

Papier gesloten met vijf zegels in rood lak, waarop het bovenstaande in forma vermeld.

b. 2 Sept. 1774. Anna Catharina Corsters geeft aan drossard en schepenen van Gemert haar besloten testament in bewaring. Papier gesloten met vier zegels in rood lak, waarop het bovenstaande in forma vermeld.

c. Papieren van Maarten Bloks:

1. 8 Sept. 1769. Extract-deeling voor schepenen van Oirschot der erven van Marten Alberts van Collenborgh en Cornelia Jans van Engeland, Jan Blocx aandeel betreffende.

2. 1 Febr. 1778. Idem als voren der kinderen van Jacobus Gijsberts Habraken en Catharina Willem van Doormalen, Ida Jacobusse Habraken betreffende.

3. 6 Jan. 1790. Idem als voren der kinderen van Hendrik Cornelis de Gruiter en Allegonda van Gruithuizen, Wouter de Gr. betreffende.

4. 27 Sept. 1791. Overdracht als voren van den Grooten kamp onder Naastenbest aan Wouter Hendriks de Gruiter.

5. 14 Jan. 1792. Idem a. v. van de helft in een huis en aangelag aldaar aan Christiaan en Martinus Janse Bloks.

6. 26 Jan. 1792. Not. testament van Christiaan Jan Bloks en Francijntje Verhappen, echtelieden.

7. 26 Juli 1802. Schuldbekentenis ten behoeve van M. Blokx.

8. . . . . . 1803. Collect-cedulle voor Martinus Jans Blocx als heffer over den hertgang van Naastenbest van $^{2}/_{5}$ reëele verponding, enz.

9. (1 April ?) 1803. Personeele omslag of collect-cedulle voor denzelfde als heffer a. v. van de 12 stuivers, enz.

10. 6 Mei 1803. Not. procuratie van Francijntje Verhappen, wed. Christiaan Jan Bloks, op Martinus Jan Bloks.

11. 28 Jan. 1805. Overdracht voor schout en schepenen van Oirschot, van een perceel nieuw erf van de gemeente aan Martinus Jan Bloks (gedrukt en ingevuld.)

12. 27 Dec. 1805. Overdracht a. v. van den Hogenakker onder Verrenbest aan denzelfde.

13. 4 April 1823. Not. overdracht van $^{1}/_{8}$ in 't Bakkers Hurke onder Verrenbest, $^{1}/_{4}$ in den huisbosch onder Aarle en $^{1}/_{4}$ in Denisakker aldaar, aan Martinus Bloks.

14. 6 April 1832. Not. overdracht van $^1/_2$ in huis en erf onder Naastenbest en in een weiland aldaar en aan het Busselke onder Aarle, aan denzelfde.

15. . . . . . 1838. Processtukken van Andries Bloks contra notaris de Jong, 9 st.

16. Z. d. Fragment verkoopconditie, 18de eeuw.

II. OUDE OORKONDEN.

In 1889 deelde prof. Blok, in zijn verslag van een onderzoek in 1888 naar Nederlandsche archivalia in het buitenland, zijn vondst van een groot deel der Brabantsche kanselarijstukken te Weenen mede. Ik vernam zelfs toen, dat voornemen bestond tot den afstand aan ons Rijk. Ik meende dat, als deze verzameling dan niet dadelijk met het te Brussel bewaarde hoofdarchief der kanselarij hereenigd werd, het waarschijnlijk toch voor een ruiling met België gereserveerd zou worden en dat dus geen verdere uiteenhaling van het organische geheel geschieden zou. In verband daarmede had ik het Noordbrabantsche archiefdepôt als de bewaarplaats aanbevolen voor dat Brabantsche kanselarij-archief, helft II. Daarbij had ik er op gewezen, dat thans bij het beheer van dit archief het gemis van een beduidende charterverzameling nadeelig werkt. De voor ons Rijk bestemde oorkonden zijn daarop door onze Regeering verkregen. Naar het schijnt is hunne beschrijving daarna herzien en zijn zij thans gedistribueerd over onze archieven. Ik ook kreeg een gedeelte.

Is de geheele door prof. Blok gedeeltelijk beschreven collectie voor ons land verkregen, dan behoorde m. i., ging men eenmaal aan het verdeelen, veel meer tot mijne provincie dan hetgeen ik nu kreeg en ik kan niet ontveinzen dat dus ook mijn aandeel mij tegenviel. Uit de onvolledige lijst van prof. Blok (bladz. 35 vlg. van zijn Verslag) alleen reeds had ik viermaal zooveel nummers aangeteekend, die met recht gerekend konden worden in het centraal archief dezer provincie 't huis te behooren en wel, met name, de nummers: 4, 22, 31, 47, 48, 57, 68, 74, 77, 82, 83, 113, 117, 121, 125, 130, 154, 164, alle betreffende stad en meierij van *den Bosch*, 25, 27, (28, 29,) 30, 49, 73, (83,) 105, 109, 118, betreffende *Heusden* 26, 76, betreffende *Breda*, 38, 62, 78, 89, 94, 111, 128, 167, 168, betreffende *Grave en Kuik*, 28, 29, 39, betreffende *Megen*, (68), 156, 169, 170, betreffende *Ravestein*, 75 betreffende *Boksmeer* en 91 betreffende *Gemert*. Al kan voorzeker de nadere bepaling omtrent den inhoud anders hebben geleerd, zeer veel verschil kan dit niet maken; ook beschreef prof. Blok

nog niet de helft. Nu kan ik begrijpen dat voorloopig, bijv. evenals de Heusdensche, ook de Kuiksche, Bredasche, Ravesteinsche charters bij de over die gebieden in het algemeene Rijksarchief bewaarde hoofdarchieven werden gevoegd, totdat het Noordbrabantsche depôt te gelegenertijd daarmede verrijkt kon worden. Maar ik ontving ook een stuk betreffende Grave en Kuik, een betreffende Breda, een betreffende Bergen op Zoom, en daarentegen lang niet al de boven aangehaalde betreffende den Bosch. Hoe het zij, ik hoop geen reden te hebben om te vreezen, dat, bij de bepaling van het aandeel mijner provincie, dit gewest nog eenmaal meer zoowat als een aanhoorigheid van ons Rijk en van het oude Holland gerekend zij en het algemeene Rijks- en Oudhollandsche archiefdepôt de aangewezen bewaarplaats geacht zij voor vele tot Noordbrabantsche streken betrekkelijke oorkonden, die evenmin deel uitmaken van de oude Hollandsche als van de oude Staatsarchieven. In elk geval noteer ik dankbaar de door tusschenkomst van den heer algemeenen Rijksarchivaris hier verkregen charters, die het hier reeds bijeengebrachte op verrassende wijze aanvullen. Dit blijkt uit de bijvoegingen bij de onderstaande beschrijvingen van de oudste oorkonden die ik vermeld onder de nummers waaronder zij mij zijn toegezonden. Ik kan er dan ook bijvoegen, dat zij door mij in de algemeene charterverzameling van dit archief zijn ingevoegd en met deze in één inventaris beschreven.

N°. 13*b*. 19 Sept. 1233. (Anno D. mill. duc. tric. tertio decima tertia kal. Oct., Ind. septima).

Hendrik R. Koning verleent, op verzoek van H(endrik) oudsten zoon van H(endrik) hertog van Lotharingen, aan al zijne homines de nova civitate apud Silvam tolvrijheid langs den Rijn, met bedreiging van 30 pond gds. boete tegen hem, die er tegen handelt.

Afschrift op papier 17de eeuw, get. door den secretaris van den Raad van Brabant Loijens. [Origineel in Rijksarchief Noordbrabant, invent. n°. 1. Gedrukt bij Willems, Brab. Yeesten I, 636].

N°. 32. 22 Dec. 1303. (Crastino beati Thomae ap., a. D. mill. trec. tertio).

Jan, hertog van Lotharingen, Brabant en Limburg geeft aan Willermus de Kesse, ridder, den windmolen van Litthe en van Litthoyen, dien Sophia van Heiden en haar broeder heer Johan, priester en hunne erfgenamen tot dusverre van hem hertog hebben gehouden, tegen een jaarcijns van 10 solidi, Brab. munt, des dat zonder verlof van hem W. en zijne erfgenamen geen andere windmolen aldaar mag worden opgericht.

Vidimus van burgemeesters en schepenen oppidi Furensis, dd. 14 April 1499.

Afschrift op papier 17de eeuw, get. Loyens [Origineel van dit vidimus in Rijksarchief Noordbrabant, invent n°. 2].

N°. 13 *bis*. 16 Sept. 1336. (Dusentich drie hondert sesse ende dertech, des Maendaghs sente Lambrechts avons).
Schepenen, gezworen raad en gezamenlijke stad van 's Hertogenbosch doen afstand van het recht der schepenen om gezworenen te benoemen, hun door den hertog en zijn voorouders verleend en stellen de benoeming van schepenen en gezworenen in handen van den hertog.
Afschrift op papier 17de eeuw, get. Loyens. [Origineel in Rijksarchief Noordbrabant, invent n°. 3. Vg. Sassen, inventaris der priv. van den Bosch, n°. 75].

N . 63. Notarieel vidimus dd. 10 April 1364 van de volgende notarieele akten:
(*a*). 21 Maart 1356/7. (Anno mill. tric. quinquag. sexto, Ind. decima, m. Martii die vig. pr.)
Alardus de Os, praepos. eccl. S. Petri Lovaniensis, schenkt aan zijn natuurlijken zoon Wedekinus bij diens huwelijk met Beatrix, dochter van wijlen Nicolaus van Berckel, een erf met daarop staande huizen enz. in de Hintamerstraat te 's Hertogenbosch buiten de Gevangenpoort tusschen (retro) de goederen van wijlen Godefridus Heerkens ter eene en een ledige plaats ter andere zijde, zoo als wijlen Hermannus de Os, ridder, dat placht te houden.

(*b*). 2 Sept. 1359. (Crastino b. Egidii abbatis, a. D. mill. tric. quinquagesimo nono).
Alardus de Os, praepos. Lovaniensis, draagt over voor schepenen van den Bosch aan zijn natuurlijken zoon Wedekinus huis en erf aldaar, buiten de Gevangenpoort tegenover het gasthuis, vroeger bezeten door zijn grootvader Hermanus de Os, ridder.

(*c*) 6 Dec. 1361. (Die beati Nicholai episcopi a. D. mill. trec. sexag. primo)
Alardus de Os, praepositus Lovaniensis, draagt over voor schepenen van den Bosch aan zijn natuurlijken zoon Wedekinus huis en erf aldaar buiten de Gevangenpoort enz., als voren.

(*d*). 1 Aug. 1359. (Die b. Petri ad vincula a. D. mill. tric. quinquagesimo nono).
Winricus de Oyen en Hermanus zijn zoon dragen over voor schepenen van den Bosch aan Wedekinus, natuurlijken zoon van Alardus de Os, praepos. Lov., al hun recht op het erf van wijlen Hermannus de Os, ridder, gelegen in de Hijntamerstraet tegenover het gasthuis aan beide zijden van 't water, behalve een weide aldaar tusschen 't erf van Joh. Roever, ridder, en dat van de predikheeren aldaar.

(e). 2 Aug. 1359. (Feria Sexta post diem b. Petri ad vincula a. D. mill. trec. quinquagesimo nono).

Johannes van der Straten draagt over voor schepenen van den Bosch aan Wedekinus voornoemd, al zijn recht op dezelfde erven.

Afschrift op papier 17de eeuw, get. Loyens. [Origineel van dit vidimus in Rijksarchief Noordbrabant, invent. n°. 6].

N°. 72. 29 Sept. 1363. (Dusent drie hondert tsestich en de drie op sente Machiels dach des Enghels).

Schepenen, gezworenen, burgemeesteren, dekenen der ambachten, een deel der goede knapen en de gezamenlijke stad van den Bosch, verklaren met den hertog en de hertogin van Brabant te zijn overeengekomen, dat alle uitwonende en gekochte poorters en poortressen zich vóór Kersavond in de stad moeten vestigen, doch vrijheid zullen hebben 3 maal zes weken afwezig te zijn, te weten 6 weken in de lente, 6 in den oogst en 6 in den herfst; dat allen die voortaan poorter worden, zich binnen ses weken in de stad moeten vestigen met vrijheid als voren; dat poorterschap niet verloren zal gaan door afwezigheid in koopmanszaken, bedevaart of heerendienst; en dat een ingeboren poorter nimmer zijn recht verliezen zal.

Perkament; uithangend zegel, in groene was, zwaar beschadigd. [Vg. Inventaris der priv. van den Bosch, door Mr. Sassen, n°. 170 en 171].

N°. 84. 16 Juli 1365. (Duijsent drije hondert tsestich ende vive, des Woensdaeghs nae zunte Margrieten dach).

Schepenen, gezworenen, mannen van leene van den hertog, oud-raden en poorteren van den Bosch, ingezetenen van Osch, Geffen, Berchem, Litthoyen en Hees verklaren dat de heerlijkheid van Harpen den hertog toebehoort en van hem te leen gehouden wordt; dat de heeren van Harpen en hunne onderzaten, als alle heeren en hunne onderzaten in de Meierij, wegens geloften, voor schepenen van den Bosch gepasseerd, daar ingeboden en niet verschijnende door den schout gepand kunnen worden; dat de poorteren van den Bosch niet kunnen worden aangesproken dan voor schepenen aldaar en dat, bij inbreuk wegens die van Harpen hierop, door den schout, van 's Hertogen wegen, andere rechters en schepenen zullen worden aangesteld; enz., enz.

Vidimus v. d. gardiaan der Minderbroeders te 's Bosch dd. 10 Sept. 1454.

Afschrift op papier 17de eeuw, get. Loyens. [Origineel Rijksarchief Noordbrabant; invent. n°. 5].

N°. 295. 1 Aug. 1440. (Op ten iersten dach van Augusto in 't jaar ons Heren vierhondert ende veertich).

Jan van der Donck de Jonge verklaart voor zich en zijn helpers zich met de stad en meierij van den Bosch te hebben verzoend en verzoekt den hertog van Brabant hem daarentegen ook een zoenbrief te verleenen.
Perkament; uithangend zegel, in groene was, zwaar beschadigd.

N°. 306. (*a*). 4 Oct. 1444. (Le IIII[me] jour doctobre lan mil quatre cens quarant et quatre).
Jan, heer van Bergen op Zoom enz., maakt bekend dat de hertog hem, voor zoo lang hij zelf of zijne vrouw Margaerite de St. Simon leeft, tolvrijheid in Holland en Zeeland heeft verleend (volgt de brief van den hertog dd. 22 Sept. 1444) voor al zijn burgers van Bergen op Zoom, doch onder voorbehoud die weder in te trekken wanneer de schade van zijne domeinen te groot mocht worden.
Perkament; uithangend zegel, in roode was, een weinig beschadigd.

(*b*). 22 Sept. 1444. (Le XXII jour de septembre l'an de grace mil quatre cent quarant et quatre).
Philips hertog van Bourgondië enz. maakt bekend dat hij aan de burgers van Bergen op Zoom voor het leven van hunnen heer Jan en diens vrouw Marguerite dite Blanche de S. Simon tolvrijheid door geheel Holland en Zeeland heeft verleend.
Transsumpt in den voorgaanden.

N°. 319. (*a*). 26 Febr. 1453. (Den sessentwintichsten dach van Februario in 't jaar ons H. duijsent vierhondert tweeenvijftich na costume van scriven in den hove van Camerijck).
Willem van Cronenborch maakt bekend dat hertog Philips hem ter zake zijner vijandschap tegen den Bosch in genade heeft aangenomen en belooft deswege niemand meer te misdoen.
Afschrift van afschrift, op papier, 17de eeuw, get. Loyens. [Origineel in R.A. N.Br., invent n°. 13].

(*b*). 26 Febr. 1453. (XXVI daghen in Febr.).
Philips, hertog van Bourgondië enz. verklaart, alzoo Willem van Cronenborch de erfgenamen dergenen, die hij in zijn vijandschap tegen den Bosch beschadigd heeft, tevreden heeft gesteld en bereid is wegens het verder daarbij gebeurde terecht te staam, hem weder in genade aan te nemen.
Transsumpt in 't vorige.

N°. 388 *a*. 19 Oct. 1520. (Den negentiensten dag van October in 't jaar ons H. duijsent vijfhondert ende twintich).
Karel, R. Koning enz., verklaart dat het verbod van hertog Philips, door hem bij Blijde Incomste bekrachtigd, tegen het verkrijgen van vast goed door geestelijke personen en instellingen,

ook toepasselijk is op leenen onder bijzondere heeren; dat leengoed niet bezwaard mag worden met onlosbare renten; dat in Brabant geen nieuwe kerken of kloosters mogen gesticht worden, enz.

Afschrift van afschr. van duplicaat, 17de eeuw, get. Loyens. [Anselmo I, 80.]

N°. 397. 12 Aug. 1525. (Den XIIsten dach Augusti in 't jaer ons Heren duysent vijfhondert ende vijf en twintich).

Karel, gekozen R. Keizer enz., brengt het aantal schepenen van den Bosch op negen, regelt hunne verplichtingen en benoeming, verbiedt de vergadering der gilden „kerckhof" genoemd, regelt het aantal dekenen en gezworenen voor ieder gilde, enz.

Perkament; zegel verdwenen. [Vg. Inventaris priv. den Bosch, n°. 720.].

N°. 452. 4 Jan. 1550. (Den IIIIten dach van Januarie XV^c negen en veertich).

De Keijs. Maj., bij rade van de Coninginne regentes, verklaart dat die van Grave en Cuijck even als andere ingezetenen van Brabant voor den Raad van Brabant terecht moeten staan, ook in zaken van hooger beroep.

Afschrift van afschr., 17de eeuw, get. Loyens.

N°. 460. 29 April 1550. (Le vingt-neuf d'avril l'an quinze cens cinquante.)

De Keizer laat den Prins van Oranje alsnog toe tot bewijs, dat van de vonnissen der schepenbank van Breda geen beroep is op den Raad van Brabant, en gelast dat inmiddels zoodanig beroep zal geoorloofd zijn.

Afschrift van afschr., 17de eeuw, get. Loyens.

Een dossier (genummerd 5), voorkomende op de bijliggende „inventaires de la liasse C. 386", bevattende:

a. Sumario de algunos puntos qui se representaron a cargo del Baron de Grobbendoncq por el tiempo que fue Governador de Bolduque.

(HS. van 6 fol. bll, papier, zonder datum of handteekening.)

b. Aen den verstandighen Leser etc. Vraghe waarom 's Hertogenbosch verloren. Antwoort (HS. van 7 fol. bll.; papier, z. d. of handteekening.)

c. Beschermscrift voor die getrouwe inwoonders ende Borgers van de stadt 's Hertogenbosch tegen haere gewesene Regeerders die om haere fauten te verschoonen dieselve beschuldigd hebben als ooft sij mede d'oirsake waeren dat die stercke stadt gewonnen is.

(HS. van 8 fol. bll. (2 blanco) zonder datum of handteekening). [Omwerking van het vorige of omgekeerd].

d. Claer bewijs van het comportement en de regeringhe des barons van Grobbendoncq gedurende 26 jaren, dat hij die stadt van Shertogenbossch heeft gegouverneert, etc.
(8 bll. fol. papier (1 blanco), zonder datum of handteekening).

e. Een blad met dezelfde hand als *d.*, dat daarbij schijnt te behooren.

Tot de aanwinsten uit andere archieven breng ik ook een oorkonde, die ik als boekband van een schepenregister gebruikt vond en daarvan liet losmaken, en die bleek een mandement te zijn van den Raad van Brabant van 1 Juli 1660, den deurwaarder gelastende de ingezetenen van den Dungen, gebruikers van gronden onder St. Michielsgestel, te sommeeren tot betaling van hun achterstal in de dorpslasten aldaar geheven en zoo noodig beslag te leggen. Het is een stuk op perkament geschreven en ten gevolge van bovenvermeld doel beschadigd en van zijn opgedrukt zegel beroofd.
In dezelfde conditie verkeert een ander perkament, dat zeer verbleekt maar toch nog leesbaar is. Het is een schepenbrief van Vucht dd. 9 October 1601, verklaring omtrent de verandering van een jaarlijkschen uitgang van $^{1}/_{2}$ malder rog aan St. Barbara altaar in de St. Pieterskerk te Vucht, in $1^{1}/_{2}$ guld. 's jaars.

B. Geschonken handschriftelijke en gedrukte stukken.

I. OORKONDEN EN BESCHEIDEN.

Door bemiddeling van jhr. mr. Th. H. F. van Riemsdijk, Algemeenen Rijksarchivaris te 's Gravenhage, ontving ik van de erfgenamen van wijlen Mr. W. J. Baron d'Ablaing van Giessenburg het dokument ten geschenke, waarvan ik de volgende beschrijving opmaakte:
7 Mei 1630. Philips, koning van Castilie enz., bevestigt Christoffel van Etten, ridder, heer van *Beaudour*, raad en commies van finantiën, nadat op brieven van purge en na drie dagingen niemand verscheen om diens recht te weerspreken, in het bezit van zijn omwaterd huis met ophaalbrug, neerhof, weiden, steenput, dreven, landerijen, enz. enz. te Etten, zijn hoef op den Eckenberg en Crauwersgors, groot 21 bunder enz., met andere landerijen onder Terheiden, en van zijn andere goederen onder de Hage, Gastel en Steenbergen, — verklaart alle gedaagde non-comparanten verstoken van hun recht en legt hun eeuwig stilzwijgen op.

(Perkament in boekvorm van 6 bladen in gr. quarto, met uithangend grootzegel, vertoonende in roode was aan zijden koord Philip's ruiterzegel; keerzijde zijn wapen).

Van mr. N. de Roever, archivaris van Amsterdam, mocht ik een klein registertje ontvangen, dat waarschijnlijk uit het voormalig posthuis te Zundert (tusschen Breda en Antwerpen op onze grenzen) afkomstig is en dat de handteekening bevat, eerst met een verklaring van dankbaarheid of sympathie voor ons land, later alleen met de vermelding der kwaliteiten, van een aantal „merkwaardige" personen, nl. gezanten enz. en artisten, die in 1834 en 1835 Groot-Zundert passeerden.

Ook zond hij mij twee akten betreffende Zuid-Nederland, die gevoegd zijn bij de stukken, voor een ruiling met België door mij gereserveerd, en een oorkonde, die ik aan mijn ambtgenoot in Limburg toezond, daar zij zijne provincie betrof.

In 1888 vermeldden de dagbladen een ontdekking van de correspondentie tusschen Koning Lodewijk en Napoleon I ten huize van Mr. A. Verheijen van Estvelt, kantonrechter te Boksmeer. Aan mij werd opgedragen en door den bezitter vergund die vondst te onderzoeken. Reeds spoedig bleek mij, dat ten aanzien van den tijd van Lodewijk Napoleon de collectie niet het meest belangrijk was, maar meer opleverde uit de daaraan sluitende tijdvakken onzer geschiedenis.

Ik bevond in een mand van enorme afmetingen een massa stukken, grootendeels losse papieren, enkele daarvan in portefeuilles gevoegd, alle min of meer door vocht geschonden en bovendien door elkander gehaald. Den inhoud van die mand bracht ik globaal op een lijst en verdeelde ze daarbij in stukken van het landdrostambt van Brabant, van de kabinetssecretarie van Lodewijk Napoleon en van de algemeene secretarie uit den tijd der inlijving. Verreweg de meeste, ja bijna alle, betroffen het algemeene bestuur van onzen Staat en hoorden in het algemeene Rijksarchief te huis. Ik opperde daarom het denkbeeld dat het gewenscht was deze goeddeels officieele stukken in onze Rijksarchieven te doen opnemen, welk denkbeeld de heer Verheijen voor zijn persoon met de grootste welgezindheid beantwoordde.

Naar aanleiding hiervan en van hetgeen mij omtrent den voornamen inhoud reeds gebleken was, begreep ik dat mijn taak ten dezen spoedig zou zijn afgedaan, hoewel mijn vriendelijke gastheer mij nog mededeelde dat — niet te zijnen huize maar elders bij zijn familie — nog veel meer, hoewel minder belangrijks, was en dat ik ook dat te gelegener tijd zou mogen inzien. Het scheen mij

beter, dat het verdere onderzoek niet door mij, maar door de ambtenaren van het algemeene Rijksarchief geschiedde. Daar toch behoorde het grootste deel voorzeker t'huis en zou het aanwezige aanvullen. Toen ik echter mijne lijsten den heer Algemeenen Rijksarchivaris toezond, gaf hij mij over het daarop vermelde uit zijne archieven de noodige aanwijzingen, die mij noopten en in staat stelde mijn onderzoek nog voort te zetten en mijne notities aan te vullen. Maar nu bleek ook nog nader, dat het onderzoek alleen goed geschieden kon in het Algemeene Rijksarchief met behulp der daar aanwezige Landsarchieven. Mitsdien verstond ik mij zoo spoedig mogelijk met den heer Algemeenen Rijks-archivaris, dat deze rechtstreeks met den heer Verheijen van Estvelt correspondeeren en handelen zou.

Intusschen kreeg ik reeds toen van den bezitter een kistje vol met papieren van eenigszins anderen aard, mede in zijn familiearchief bewaard, voor mijn archief ten geschenke. Dit waren judicieele stukken en minuten enz. van akten en brieven betreffende het land van Grave en Kuik, benevens formulier-boeken enz. afkomstig van advokaten of magistraten onder zijne voorzaten, alsmede nog eenige stukken van minder lokalen of meer algemeenen aard. Deze collectie is nu op zeer gewenschte wijze aangevuld met de dokumenten die, blijkens de toezending door den Algemeenen Rijks-archivaris en een bericht in de *Nederlandsche Staatscourant* van dit jaar, uit de thans door Mr. Verheyen van Esvelt afgestane verzamelingen voor dit archief bestemd werden. De aanwinst van toen en nu is werkelijk een belangrijke, zooals uit de hier volgende van beide verzamelingen opgemaakte lijsten kan blijken:

A. Vroeger ontvangen collectie (waarvan de lijst is opgemaakt door den commies-chartermeester in 1892).

[Portefeuille I]. 1. Stukken betr. de landvergadering van Grave en Cuyk, 13 Dec. 1659 en zonder datum (maar na 1804).

2. Verzoek van het Overambt aan de Eerste Kamer van het vertegenwoordigend lichaam, zonder datum.

3. Verzoeken van pachters aan Thesaurier-Generaal en Raad van Financiën der Bataafsche Republiek.

4. Verzoek der gemeente Mill aan het departementaal bestuur van Braband.

5. Stukken over de grensscheiding van Cuyk en Kessel.

6. Siering van den dijk of baan Oploo—Overloon—Maashees, 11 Hooymaand 1809.

7. Stukken van den ambtman van Grave; idem van het rentambt der domeingoederen in Grave en Cuyk; idem van het drostambt Boxmeer; idem van het schoutambt Sambeek en de municipaliteit aldaar; idem van het schoutambt en de municipaliteit van Vierlingsbeek (hierbij protocol van paspoorten, 30 Dec. 1804—29 Dec. 1805); idem van het gemeentebestuur van Oploo; idem van de renthey Goch, Gennep; en idem van de commissie van administratie der goederen door de Fransche Republiek aan de onze afgestaan.

8. Processtukken, betreffende: Raad en Leenhof van Braband enz.; Hof van Justitie; 's Hertogenbosch; Tilburg en Goirle.

[Portefeuille II (Processtukken, vervolg).] Grave (civiele, waarbij aankomstbrieven der goederen van zekeren van der Lee, leenroerig te Culenborg en Vianen); Grave (crimineele); Beers; Beugen; Cuyk (hierbij proced. Rijmsdijk); Escharen; Gassel; Holthees; Maashees; Overloon; Sambeek; Vierlingsbeek.

[Portef. III (Processtukken, vervolg).] Boxmeer (civiele); Boxmeer (crimineele); Boxmeer (kantongerecht); St. Anthonis; Oefelt.

9. Verhandeling over het erfrecht in Grave en Cuyk.
10. Memorie op het houden van de rolle te 's Hertogenbosch.
11. Formulieren, 1801 vlg.
12. Modellen van processtukken.
13. Allerhande akten Boxmeer. 7 stuks.
14. Instructie voor den posthouder van Beugen, enz.
15. Erfpachtsbrief Bergen op Zoom, 11 Dec. 1571.
16. Codicil Elis. van Liesveldt, Grave, 11 Nov. 1676.
17. Staat der Hervormde gemeenten in Brabant, 18 . . .
18. Diversen, betr. onzekere plaatsen.

B. Later overgebrachte verzameling (bij mijn onderzoek en sorteering bijna alle als eigen HS. of minuten herkend van Mr. A. J. Verheyen, in het laatst der vorige en begin dezer eeuw baljuw van Boxmeer, enz.)

I. *Boxmeer.*

a. Schepenbank. Gerechtelijke akten, 1711—1797; Memoriën van gerechtsboden, 1757—1799; Crimineele processtukken, de meeste in zake Joh. Bloemen, procureur-fiscaal van Frans Willem, graaf

7

van Berg, heer van Boxmeer tegen Johan van den Heuvel, pachter van den dwangmolen aldaar, wegens ontdoken belasting; 1728.
Civiele processtukken, 17de en 18de eeuw.

b. Civiele en crimineele rechtbank, 1803—1810. Civiele processtukken, o. a. Henr^s^. van den Eerenbeemt contra H. Swarts; Crimineele idem, o. a. tegen J. Cruysen, secretaris van Oefelt, wegens molest van notabele personen.

c. Civiele rechtbanken van Oefelt en St. Anthonis. Eenige gerechtelijke akten.

d. Baljuw.

1°. Brieven aan den baljuw van Boxmeer c. a., 1809.

2°. Minuten en retroacta van het baljuwschap, concepten van administratieve en politieke stukken:

1. Concept-request van de municipaliteit van Cuijk aan de Eerste Kamer van het vertegenwoordigend lichaam, betreffende vacatien van schepenen; 1797.

2. Concept-request van Vierlingsbeek, mede namens Sambeek en Overloon, aan het Staatsbewind om goedkeuring van voorloopige stappen tot verkooping der gemeentegronden in het Overambt van Cuyk (zonder datum).

3. Concept-requesten van het gemeentebestuur van Beers aan het Staatsbewind in het departementaal bestuur van Brabant betreffende schoolhuis en schoolmeester aldaar; 1802.

4. Minuut-brief van den waarnemenden drost van Boxmeer aan den Commissaris tot de „Gecedeerde Landen" over het benoemen van een nieuwen schepen te Oefelt, dd. 24 Mei 1803.

5. Concept-bericht der rechtbank van Boxmeer aan den Commissaris tot de Gecedeerde Landen op het request van een pleitzieke; Juni 1803.

6. Concept-missive enz. van drossaard en gecommitteerden uit de rechtbanken van Boxmeer, St. Anthonis en Oefelt aan den Commissaris tot de Gecedeerde Landen over het concept-brandreglement en id. schutreglement; Aug. 1803.

7. Concept-missive van het gemeentebestuur van Boxmeer aan den Commissaris tot de Gecedeerde Landen over de maten en gewichten en de broodpolitie; 27 Sept. 1803.

8. Minuut-brief van H. A. Verheyen, o. a. over de Oefeltsche costumen en het drostambt aldaar, dd. 23 Febr. 1804 (?).

9. Concept-adres van het gemeentebestuur van Boxmeer aan den Commissaris tot de Gecedeerde Landen, ter afwending dat een commissie uit de gemeentebesturen in het district naar den Bosch overkome ter justificatie van de gemeenteschulden, enz.; 15 Jan. 1805.

10. Concept-request van drossaard en schepenen van Boxmeer en St. Anthonis aan het depart. bestuur van Brabant, om invoering van de reglementen „in cas van politie en justicie", dd. 30 Aug. 1805 en 24 Jan. 1806.

11. Memorie van kosten der crimineele justitie van 1800 tot 18 October 1807, mitsgaders calculatieve opgave van verdere huishoudelijke lasten in de gemeente Boxmeer.

12. Concept-akte van admissie van Muller, als procureur voor de rechtbank te Boxmeer; 17 Dec. 1807.

13. Concept-permissie tot het oprichten van een school voor arme meisjes te Boxmeer; Maart 1809.

14. Concept-schrijven aan den landdrost over de voorloopige maatregelen naar aanleiding van het arrest van J. Cruysen, secr. van Oefelt; 5 Dec. 1809.

15. Concepten van en over requesten van St. Anthonis aan de princesse van Hohenzollern enz., vrouwe van Boxmeer en St. Anthonis, om ontheffing van het don gratuit; zonder jaar.

II. *Land van Grave en Cuyk.*

1—5 Vijf registers. getiteld „Cuyckschе adviezen, bevattende:

1. De successionibus, 111 nummers.
2. Meest over 's lands costumen, 44 genummerde en 5 ongenummerde.
3. Over testamenten, 40 stuks
4. Over allerlei onderwerpen, 52 genummerde en 14 ongenummerde.
5. Slechts in fragment bijeengevonden en gezocht: 25 nummers en eenige ongenummerde.

6. Een dergelijk HS., met een verhandeling over de oude costumen van Grave en Cuyk, opgemaakt uit oude adviezen, enz.,

waarvóór eenige deducties en waarachter idem (consideratien en rechtsmotieven in erfrechtszaken) benevens extracten uit de grafelijk-Bergsche minute-boeken, enz.

7. Een bundel geliasseerde documenten, rakende de appellatie in crimineele zaken te Grave en in den lande van Cuyk op den Raad van Brabant enz. en de reformatie van vonnissen van Boxmeer te Grave, en bevattende ook: een resolutie van Gelre en Zutphen over het registreeren van transportbrieven; adviezen van den Raad van Brabant en andere colleges over competentie der krijgsraden; remonstrantie der bezwaren van de Meierij van 1669 aan de Staten-Generaal.
(Meest copieën, enkele origineelen.)

8. Bundel losse stukken betreffende het land van Cuyk, allen van administratieven en politieken aard, o. a.:

a. Copie resol. St.-Gen. ter approbatie van de limietbestemming in den Peel, dd. 25 Nov. 1793.

b. Minuten over den tax der graanpachten en de verschillende middelbare afkoopsom in het land van Cuyk, 1801.

c. Opgaaf van jaarlijksche revenuen der goederen van den baron van Bemmel in het land van Cuyk, ter betaling van den tachtigsten penning.

d. Minuten over de jura van den landschrijver en bezwaren daaromtrent.

e. Idem over de tractementen van de beambten te Grave en in het land van Cuyk.

f. Kopie-verzoek om ontheffing van domeinpachten enz. voor het land van Cuyk, wegens misgewas enz.

g. Generale patrouille door den ambtman met het land van Cuyk gedaan op 19 Dec. 1763.

h. Concept-request enz. enz. om remissie van een geheele schatting over 1794, hoofdgeld kleine specien en overgemaal, voor het Over- en Nederambt 's lands van Cuyk; met opgaven van den achterstal enz. voor alle dorpen..

i. Staat van de huizen, schuren, paarden, hoornvee in elk dorp 's lands van Cuyk, z. j.

k. Ordonnantie ter vereeniging van de ressorten met de hoofdbank van Cuyk, dd. 15 Mei 1601 (extr. uit de gerechtscomme van Sambeek).

l. Stukken rakende den peel des Neerambts 's lands van Cuyk.

m. Idem over verkoop van gemeentegrond in het land van Cuyk, over het houden van ganzen aldaar, over souverein en novaal tiendrecht.

n. Plakaat tegen de vechterijen met het mes of de bezwaarde hand in het land van Cuyk, dd. 29 Nov. 1665.

o. Idem tegen het slaan met de vuist of spouwen in het aangezicht aldaar, dd. 4 Juni 1683.

p. Bezwaren van pastoor en kapelaan van Mill tegen het plan om ook te St. Hubert 2 maal per feestdag godsdienst te verrichten (eind 18de eeuw).

q. Resolutie van den Raad van State over een onwaardigen collecteur te Mill, dd. 21 November 1760.

r. Bezwaren over verboden invoer van vreemd meel tijdens zijn pachttijd door den molenpachter van Cuyk en onderhoorige dorpen, dd. 11 Mei 1796.

s. Adres van Croonenburg, landschrijver, aan Representanten van het volk van Bat. Brabant contra het „pretense" gemeentebestuur van Haps (1796).

t. Adres van die van Overloon en Holthees aan het Uitvoerend Bewind der Bat. Rep. om weder in het bezit gesteld te worden van hun rechten op goederen onder Venray, territoir der Fransche republiek (1800).

u. Staat van inkomsten en uitgaven der heerlijkheid van Oploo, over 10 jaren.

v. Idem van oorlogschaden geleden in 1794 en 1795 door het goed Tongelaar en Gassel;

w. Concept-accoord tusschen den heer van Tongelaar en het dorp Gassel, Juli 1797.

x. Schrifturen over meer gevorderde vergoeding wegens kar- en pioniersdiensten door ingezetenen van Beers (1796?).

ij. Stukken betreffende de verkooping van het kasteel Makken voor afbraak.

9. Hier volcht die gemeyne Cuycksche lantcart bij Keijserlick Matt. den Lande verleent. Caerle, enz. (12 Nov. 1544; HS. der 17de eeuw).

10. Copia copiaenuten legerboueck. In anno 1596. Also . . . ." („Natuijre der lijffgewins, erfftijns ende Ceurmeedige goederen").

11. Copie auth. der donatie van de novaale thiendens aan het gasthuys tot Grave.

12. Gerechtelijke akten betr. Grave en land van Cuyk; Hooge vierschaar aldaar; schepenbanken van Escharen, Gassel, Cuyk, Vierlingsbeek en Overloon, Sambeek, Maashees; 17de en 18de eeuwen.

13. Stukken betreffende zekere hoeve onder Escharen, met de daarbij behoorende bouw- en weilanden, genaamd de „Hoog Esscharenschen Hof", eertijds toebehoorende den Carthuizers van 's Hertogenbosch, in het begin der 17de eeuw gekocht door Gerrit Claessen, landschrijver van den lande van Cuyk, waarbij stukken rakende een proces over aardhaling tot het maken van den dijk aldaar en wegens dijkplichtigheid omstreeks 1670 gevoerd.

14. Stukken rakende een procedure tusschen Goessen van Varick ter eenre en Jacob van den Braek en Hendrik Wolff ter andere zijde over de groote tienden onder Velp bij Grave, 1553/4.

15. Varia, waarbij een transactie over de geheele nalatenschap van den landschrijver A. G. Biedijk, 1768, vestiging van en stukken betreffende een cijns van 10 hoenders te Linden van 1453; bezwaren tegen den ambtman en zijn stadhouder R. de Haen, van 1720; enz.

III. *Land van Ravestein.*

1. Fragment-register, waarin:

1°. Ordonnantie op de Justitie enz. in „Herpen en Uden" van Jan van Valkenburg enz., heer van Herpen, en zijn oudsten zoon Walraven, dd. 27 Mei 1339 (bij Hermans c. s., I, bladz. 79).

2°. Idem idem voor Uden van Adolf van Kleef, heer van Ravestein enz., dd. 20 Febr. 1464/5 (Hermans, I, bladz. 270).

3°. Landkaart als voren voor Ravestein van hertog Philips van Kleef, heer van Ravestein enz., dd. 9 April 1522 (Hermans, I, bladz. 330).

4°. Ordonnantie van Jan van Kleef voornoemd, van 3 Maart 1523 over de vernieuwing van de cijnsboeken (brief van terrier).

5°. Bevestiging der landkaarten of rechten sub 1, 2 en 3, door Wolfgang Wilhelm, paltsgraaf, heer van Ravenstein, dd. 6 April 1632 (Hermans, II, bladz. 13).

2. Ordonnantie van 3 Maart 1523 bovenvermeld; afzonderlijke kopie 17de eeuw.

3. Herziening en uitbreiding van de ordonnantie van 6 April 1632 door Ph. W. paltsgraaf van den Rijn enz., heer van Ravestein voornoemd, dd. 14 Febr. 1651 (2 exemplaren: van één ontbreekt de aanhef).

4. Memorie in het latijn over de repudiatie van het recht van ingebod der stad 's Hertogenbosch (HS. der 17de eeuw en gedeeltelijke kopie mede van de 17de eeuw).

5. Minuut-memorie betreffende de gemeene heidegronden van Uden, Boekel en Zeeland, einde 18de eeuw.

6. Statistieke opgaven betrekkelijk het land van Herpen of Ravestein, einde 17de en 18de eeuw.

7. Gerechtelijke stukken.

IV. *Meierij van 's Hertogenbosch.*

HS. der Costumen enz. van 's Hertogenbosch, van 1606.
Gerechtelijke akten.

V. *Staats-Brabant en Landen van Overmaze.*

Kopieën van plakaten en publicatien van de Staten-Generaal, den Raad van State, enz.; 17de en 18de eeuwen.

VI. Stukken afkomstig van mr. A. J. J. H. Verheyen, als lid en assessor van het *Departementaal bestuur van Brabant*, 1807 en 1808:

1. Over de verdeeling der papieren van de secretarie van Oyen, overgegaan naar Brabant krachtens Kon. decreet van 30 Maart 1808 n°. 42.

2. Concept huishoudelijk schoolreglement ten dienste van het departement Brabant.

3. Algemeen overzicht over den staat van het lager onderwijs en schoolwezen over het departement Brabant, 1807.

4. Project tot algemeene verbeteringen in den toestand van het departement Brabant.

5. Statistische opgaven betreffende het departement.

6. Brieven en concept-besluiten.

VII. Stukken afkomstig van mr. Johan Arnold Verheyen, als lid van den generalen raad van het *departement van de Monden van den Rijn*, 1810 en 1811, waarbij o. a. verbalen van gehouden stemmingen.

VIII. Stukken afkomstig van F. X. Verheyen, als griffier der Staten van Brabant, 1815, voornamelijk statistieke bescheiden en gegevens voor *deze provincie*.

II. Drukwerken.

Van verschillende openbare besturen werden weder de vervolgen ontvangen van jaarlijksche verslagen enz. Eveneens van commissiën van beheer of de verslaggevers de jaarverslagen van inrichtingen of werkzaamheden van wetenschappelijken aard. Bij de laatste kwam voor het eerst het verslag voor omtrent het Groningsche museum van oudheden.

Bovendien werden ontvangen van min of meer officieelen aard:

van of namens Uwe Excellentie: Catalogus der Pamfletten in de Kon. Bibliotheek, deel II, 1, bewerkt door Dr. Knuttel; Verslag Engelsche archiefreis door prof. Blok; Mededeeling omtrent het archief der bisschoppen van Utrecht door Mr. Muller Fz.;

van den directeur der Univ. bibliotheek te Groningen: Lijst der tijdschriften c. a. in de bibliotheek;

van het bestuur van het Aardrijkskundig Genootschap: Complement tot de bladen, vroeger ontvangen, van de lijst van Nomina Geographica Neerlandica;

en van particulieren aard:

van de schrijvers: „Bredaasche Klio", door H. N. Ouwerling; „Militair onderwijs in Nederland en Nederl. Indië", bibliogr. overzicht 2de vervolg door J. P. J. W. Korndörffer; „Het gildewezen te Bolsward" door M. E. van der Meulen;

van baronnesse douair. van Nagell, vrouwe van het eiland Neder-Hemert: Inventaris van het oud-archief dier heerlijkheid en gemeente, met lijsten der heeren en predikanten, door P. N. van Doorninck.

C. Door aankoop verkregen oorkonden en bescheiden.

I. Archief eener middeleeuwsche hoeve.

In Sloet's oorkondenboek van Gelre en Zutphen vindt men, n°. 460 bis, naar de lezing van het liber chartarum van het Cisterciënser-klooster te Roermond, de verklaring van 1223 van de abdis Richardis, dat Diederik van Altena al zijn eigendom in de Hoeve van Huchten, door heer Reinard van Heeze van hem ter leen gehouden, aan het godshuis te Ruremonde afstond met alle toebehooren, akkers, moeren, weiden, bebouwde en onbebouwde velden, molen, visscherij, met het gansche district Latbroeck en zijn bouw- en weilanden, velden en rechten over het stroompje daarbij gelegen, onder verplichting van, wegens exemtie van tiendplicht, een jaarcijns aan de kapel van Maarheeze te betalen.

Van deze bezittingen heeft het genoemde L. Vr. klooster weinig genoegen beleefd. Niet alleen over de grenzen voortdurend in twist met de buren maar ook telkens, de eeuwen door, moedwillig in zijn rechten, have en goed zelf aangetast en verkort, had het beurtelings tegen de ingezetenen van Someren, Maarheeze, Budel, Zoerendonk, Leende, enz. zijn bezit en rechten te verdedigen. In 1771 eindelijk verkocht het de goederen aan P. van Moorsel, inwoner van Maarheeze, die daarbij in het bezit werd gesteld van alle titels in den wijdsten zin, zoodat daaronder ook alle oude processtukken enz. vielen. Die oorkondenschat, die de opvolgende eigenaars nog meermalen moesten gebruiken, is bij de tegenwoordige bezitters pro diviso et indiviso grootendeels nog bewaard gebleven en naar aanleiding van nieuwe geschillen en betwistingen aan mij vertoond en tijdelijk toevertrouwd. Daarbij bevond ik naast vele uit de 14de en vooral 15de eeuwen, vier oorspronkelijke stukken uit de 13de eeuw! Wel hebben de zegels van vele der perkamenten natuurlijk geleden, maar de meeste zijn toch, zij het gedeeltelijk verbrokkeld, aanwezig gebleven, in zakjes genaaid als zij waren. Tegenover de hulp, den eigenaars ter kennisneming van den inhoud verleend, stonden zij niet alleen de oorkonden betreffende het Latbroek en enkele andere onderdeelen, waarover met Someren reeds voor lang een verdeeling is aangegaan, maar ook al de overige aan het archief af. Kostte dit nog al eenige onderhandelingen en zelfs moeilijkheden en ten slotte ook nog al wat moeite en veel van onzen tijd, de voorwaarden van afstand zijn dan ook voor de schatkist per slot van rekening al heel weinig bezwarend: zij bestaan in het uitleveren van authentieke kopieën der stukken, wier behoud daardoor nu in de toekomst verzekerd is. Ik laat den inventaris hier volgen, voor zoover de reeds afgestane en origineele stukken betreft.

A. *Algemeene titels en stukken betreffende thans nog betwiste goederen en rechten of grenzen aan den kant van Maarheeze.*

1. 8 Juli 1440. Schepenen van 's Hertogenbosch verklaren dat zij in zake het klooster te Ruremunde contra Heijn Perkes wegens het land genaamd *Heijmaet* de getuigen hebben gehoord door heer Lambert van Zanthen, prior van het klooster voornoemd, opgeroepen, die allen verklaard hebben dat dit land aan het klooster behoort met opgave der grenzen enz.
Vidimus van schepenen van 's Hertogenbosch dd. 11 Juli 1481, met 2 uithangende zegels aan dubbele staarten in groene was (1 zwaar beschadigd, 1 verdwenen).

2. 8 Juli 1481. Wilhelmina van Kessel, abdis, en het geheele convent van S. Maria te Ruremonde verklaren Arnoldus Michaelis van Eijck, kanunnik, haren secretaris, Henricus Breetbaert te 's Hertogenbosch, Petrus Jacobi en fr. Laurentius Moninx, haren donaat, te hebben benoemd tot hare procuratoren voor schout, schepenen en raden van den Bosch, ter zake tusschen haar en de ingezetenen van Maarheze.
Perkament met onderschrift van Adam Tefelen (notaris); het uithangende zegel des kloosters aan dubbelen perkamenten staart verdwenen.

3. 1 Oct. (?) 1481. De officiaal van Luik gelast alle priesters, notarissen enz. onder zijn gebied, daartoe door brenger des briefs aangemaand, alle personen, door dien brenger te noemen, te dagvaarden voor den schout of onderschout van den Bosch, ten einde getuigenis af te leggen voor abdis en convent te Ruremunde in zake contra Wilhelmus Daems e. a. ingezetenen van Maerheze; en zoo noodig aldaar ook Wilh. c. s. voornoemd te dagvaarden.
Anno D. MCCCC octag. primo mensis (cet. des.) Perkament met handteekening; uithangend zegel aan enkelen staart verdwenen.

4. 18 Oct. 1481 De officiaal van Luik gelast alle priesters, notarissen enz. onder zijn gebied alle door brenger des briefs aan te wijzen personen te dagvaarden voor schout en schepenen van den Bosch, om te getuigen tegen abdis en convent van Ruremunde ter zake tusschen deze en Wilh. Daems c. s. te Maerheze.
Perkament met handteekening; uithangend zegel aan dubbelen staart in groene was op een spoor na verdwenen.

5. 2 Febr. 1482 3. De officiaal van Luik gelast Gerardus Hospitalis en Adam Tefelen, priesters en notarissen, alle personen, die de procurator van abdis en convent van O. L. V. te Ruremunde

hun zal aanwijzen, voor zich te dagvaarden om te getuigen in zake abdis en convent voornoemd tegen Wilh. v. d. Berch c. s. te Maerheze, wegens zeker land en veen tusschen Hoechten en Maerheze, hun getuigenis op schrift te stellen en aan de ter zake benoemde scheidsrechters over te geven.

Anno a nativitate D. mill. quadr. octag m. Febr. die sec. Perkament met handteekening; uithangend zegel aan enkelen staart verdwenen.

6. 15 Sept. 1485. Maximiliaan en Philips, hertogen van Ostrijck, Brabant enz., gelasten den eersten bode van wapenen enz., den ingezetenen van Budel, ter zake dat zij hangende geding voor den Raad van Brabant hebben geturfd en heide gemaaid in *Bieskensven in den Bieskensacker* binnen de limieten van Huchten, ten nadeele van abdis en convent van O. L. V. te Ruremunde, aan te zeggen de weggevoerde turf en heide terug te geven en zich voortaan van dergelijke handelingen te onthouden.

Perkament; uithangend zegel in roode was aan enkelen staart, bijna verdwenen.

Aangehecht: exploot van den bode, papier.

7. 20 Sept. 1497. Philips, aartshertog van Oosterrijck, hertog van Borgogne, Lothryck en Brabant enz., gezien de klacht van Godevaert Pauwels, Thieleman Willems en Thomaes Goessens, pachters van abdis en convent van het Godshuis van Remunde op hare goederen te Huechten bij Craenendonck, gelast den schouten van den Bosch, Kempelant, Pedelant, deurwaarder der Raetkamer van Brabant, eersten gezworen bode in Brabant enz., den castellain van Cranendonck, Dierick Vos, aan te zeggen de sauvegarde, door hem aartshertog de pachters van O. L. Vr. Munster te R. op Hoechten verleend, te eerbiedigen, het geroofde vee terug te geven of de schade te vergoeden; en hem bij weigering te dagvaarden voor kanselier en raden van Brabant.

Perkament; uithangend zegel in roode was aan enkelen staart, zwaar beschadigd.

8. 20 Oct. 1520. De Raad van Brabant in zake abdis en convent van Ruremunde, impetranten van maintenue contra schepenen, kerkmeesters en ingezetenen van Buele en Maerheze, opp. en gedaagden, wegens het goed te Hoechten, wijst den eisch van impetranten toe dat Jan Cocks en Antheunis Coppens van Maerheze en Adriaen Heibaes van Buel, die ongeacht de vroegere vonnissen binnen de limieten van Hoechten turf hebben gestolen, zouden veroordeeld worden in de daarop gestelde boete van 100 Philipsg. en de kosten enz.

Perkament met handteekening van den griffier.

9. 2 Dec. 1529. Jacoba van Erpp, abdisse, Johanna van Oest, priores, Ermgart van Groisbeeck, suppriores en gezam. jouffrouwen in O. L. Vr. klooster te Ruremunde verklaren haren biechtvader Wilhelm van Kalckar te hebben opgedragen haar te vertegenwoordigen bij den heer van Buren, wien zij verzoeken als overman hare geschillen met die van *Buell*, *Maerheze en Suerendonck* wegens turf, hout enz. te Hoechten, te willen beslechten; en volmachtigen daartoe „onsen lieven broder" Joh. van Erp, Joh. Maereel, Joh. Drijvener en wie zij zich willen toevoegen.
Donredach nae sijnte Andries dach, anno duijs. vijffh. neghenentwintich. Perkament; uithangend zegel, vertoonende Maria met kind, in groene was aan dubbelen staart, half verdwenen.

10. 4 Maart 1771. F. S. Lavigué, abt van Valdieu, commissaris der abdij van O. L. Vr. te Ruremonde, machtigt abdis en convent 3 erfpachten in een heide in de meierij van 's Hertogenbosch te verkoopen, op grond dat de koopsom 2 of 3 maal die erfpachten aan rente kan opbrengen en op voorwaarde die te beleggen in hijpotheken.
Papier; het opgedr. zegel, in roode was, onkenbaar plat gedrukt.

11. 9 Maart 1771. Maria Theresia R. Keizerin, douarière, hertogin van Gelre enz., machtigt abdis en convent van O. L. Vr. te Ruremonde om de drie pachthoeven gelegen in de vroegere heide tusschen „Maris en Beul", door het klooster voornoemd verkregen bij gifte van den graaf van Cuyck en Althenae omtrent 1433 en allengs tot bouwgrond en slaghout gemaakt, welke hoeven sedert jaren nooit meer dan 30 patacons (70 gl.) ieder en dikwijls veel minder jaarlijks hebben opgebracht, te verkoopen voor 10 000 gl., onder conditie als in het stuk bij het verzoek gevoegd onder kopie en in originali vertoond sub litt. E (n°. 10?).
Perkament met uithangend ruiterzegel van Karel II, Koning van Spanje enz. — contrazegel: wapen van Gelre in roode was aan dubbelen staart — zwaar beschadigd.

B. *Stukken betreffende het Latbroek.*

1. 18 April 1362. Theodoricus Theod. de Erp, notaris, verklaart dat Nycolaas Rover, procurator van abdis en convent van O. L. Vr. te Ruremunde, — aangezien Matheus de Aalst c. s., ingezetenen te Someren, die in het Ladbroec, het voornoemd klooster behoorende, het vee weggedreven en hout gehakt hebben en diensvolgens krachtens de statuten der diocese en beschikkingen van den officiaal (in extenso, met nog 2 ter zake dienende stukken) geëxcommuniceerd zijn, arglistig opheffing van die excommunicatie hebben ver-

kregen — daartegen verzet heeft aangeteekend voor Johannes de Wo en Dionysius Mimminc, advocati curiae Leod.

Perkament met notarieel monogram.

Hierin opgenomen:

26 Mei 1358. De officiaal gelast alle priesters, en voornamelijk die van Someren, Geldrop, Heeze en Leende, en alle notarissen de statuten (als boven) op de schuldigen toe te passen.

9 Juni 1358. Johannes van Heusden, notaris, bericht aan den officiaal dat hij de kerk te Someren onder interdict heeft gesteld en last gegeven de namen der schuldigen elken zon- en feestdag af te lezen. Sabbato post octavam Sacramenti.

27 Juni 1358. Henricus, pastoor van Someren, bericht den officiaal, dat hij Matheus van Aelst c. s. heeft geëxcommuniceerd, maar ingevolge intusschen ontvangen bevel geen interdict uitgesproken.

2. 30 Mei 1364. Hugo de Bours, deken van S. Gereon te Keulen en pauselijk gedelegeerd rechter in zake abdis en convent van S. Maria te Ruremonde contra gemeente en ingezetenen van Someren wegens schending van haar eigendomsrecht op den grond van Latbroec onder Hochten, verklaart dat voor hem verschenen Otto de Alen, procurator der eischeressen, en Bartholomeus de Gorinchem idem der verweerders, de eerste onder overlegging van schriftelijken eisch (in het stuk aangehaald) tot bevestiging van het uitsluitend recht der eischeressen op het betwiste land in het Ladbroec tusschen Hoychten en het *Vinckenbroyc* (behoorende tot de hoeve Stercsel, eigendom van het klooster Averbode) en veroordeeling der verweerders tot 1000 gulden schadevergoeding; dat bij twee verdagingen de procurator der verweerders is weggebleven en verstek tegen hem is gewezen; dat hij rechter eindelijk bij verstek heeft gevonnisd tot toewijzing van den eisch met veroordeeling in de kosten; en dat de procurator van verweerders hiertegen beroep heeft aangeteekend.

Notarieele akte op perkament, met monogram.

Hierin opgenomen:

30 Mei 1363. Paus Urbanus V, gezien de klacht van abdis en convent (als boven), benoemt Hugo de Bours tot rechter in deze zaak, met last partijen te dagvaarden, getuigen te hooren, enz.

3. 19 Dec. 1364. De officiaal van Luik, alzoo abdis en nonnen van S. Maria te Roermond, ten verzoeke van Matheus de Aelst en andere ingezetenen van Someren, geëxcommuniceerd zijn en niettemin voortgaan in hun klooster godsdienstplechtigheden te

doen verrichten, gelast alle hem ondergeschikte priesters de goederen van dat klooster door de wereldlijke heeren, onder wier gebied zij gelegen zijn, in beslag te doen nemen en op alle plaatsen, waar abdis en nonnen voornoemd verschijnen, den eeredienst te staken en, zoo zij er een dag en nacht blijven, en eten en drinken, het interdict uit te spreken; dit door aanplakking aan het klooster of op een naburige veilige plaats bekend te maken.

Perkament, gesloten geweest en met adres voorzien, zegel in bruine was aan enkelen staart.

4. 21 April 1365. Octanus, in zake abdis en convent v. Ruremonde appellanten contra Theodericus de Aelst c. s. van Someren geappell , door den deken van S. Gereon te Keulen, delegaat van den Pauselijken Stoel, onder-gedelegeerd rechter — alzoo het interlocutoir vonnis van den delegaat voornoemd, waarbij abdis en convent voornoemd, geen bewijsstukken kunnende overleggen, in de kosten waren veroordeeld, na overlegging der stukken door den subdeleg. Goeswinus de Reys is vernietigd, maar niettemin de officiaal van Luik abdis en convent voornoemd wegens die kosten heeft vervolgd, hoewel zijn vonnis, waartegen beroep op den Pauselijken Stoel, geen kosten vermeldde, en de afkondiging dier vernietiging door schepenen van Someren c. s. met geweld is belet (waarom delegaat voornoemd de geappelleerde heeft gedagvaard) en voornoemde vernietiging namens den officiaal nul is verklaard, enz. — gelast alle dekenen en priesters van Luik en Keulen den officiaal aan te zeggen niet aldus voort te voeren.

Perkament met notarieel onderschrift; uithangend zegel, aan enkelen staart, verdwenen.

5. 4 Maart 1366. Guillelmus de Gunello, pauselijk gedelegeerd rechter in het hooger beroep van ingezetenen van Someren contra abdis en convent van Ruremunde tegen een vonnis van den deken van S. Gereon te Keulen, waarbij zij waren veroordeeld geenerlei aanspraak meer te maken op den eigendom van het Latbroec, herhaalt zijn vonnis dd 28 Januari 1366, waarbij ten verzoeke van procurator van abdis en convent voornoemd, in extenso opgenomen, alzoo ingezetenen voornoemd viermaal gedagvaard en niet verschenen zijn, het in eersten aanleg tegen hen gewezen vonnis bij verstek wordt verklaard in gewijsde te zijn overgegaan; en bepaalt ten verzoeke als voren, insgelijks bij verstek, de door hen te betalen kosten van het beroep op 45 goudguldens.

Anno a nat. Dom. mill. trec. sexag. sexto, Indict. quarta, pontif. S. in Chr. patris Urbani quinti anno quarto, die merc. quarta mensis Martii.

Notarieele acte op perkament met transsumpt van het vonnis dd. 28 Jan. 1366; notarieel monogram; uithangend spitslangwerpig

zegel in roode was in schaal van gele was aan dubbel zijden lint, zwaar beschadigd, de schaal gebroken geweest.

6. 15 Maart 1366. Paus Urbanus V, geeft den deken van S. Maria ad Gradus te Keulen last de klachten van Bela, abdis, en convent van Munster te Ruremunde tegen die van Someren, wegens inbreuk op haar eigendomsrecht in het stuk land genaamd Latbroec, te onderzoeken en te berechten: Avinione Idibus Martii pontificatus nostri anno quarto.

Perkament met uithangend looden zegel aan dubbel hennepkoord.

7. 28 Maart 1366. Octanus, door den deken van Keulen, paus. delegaat, ondergedelegeerd rechter in zake abdis en convent van Ruremonde klagers contra gemeente en ingezetenen van Someren verweerders, wegens het Latbroec, en abdis en convent voornoemd appellanten contra Theodericus de Aelst c. s. geappell., gelast alle priesters en notarissen in de dioc. Keulen en Luik en allen wien het mocht aangaan, ieder te dagvaarden die in de uitvoering van pauselijke bevelen in deze en dergelijke zaken nalatig mocht zijn. In vigilia ramis Palmarum, a. D. mill. trec. sexag. quinto.

Perkament met notarieel onderschrift; uithangend zegel aan enkelen staart verdwenen.

8. 31 Maart 1367. Guillelmus de Gunello, auditor sacri palatii, pauselijk rechter in zake hooger beroep der gemeente van Someren contra abdis en convent van O. L. Vr. van Munster te Ruremonde, gezien zijn vonnis tegen appellanten bij verstek gewezen, partijen herhaaldelijk gedagvaard enz, verklaart het beroep tegen voornoemd verstek niet ontvankelijk, en veroordeelt appellanten in de kosten.

Perkament met notarieel monogram.

9. 14 April 1375. De proost van S. Maria ad Gradus te Keulen, conservator privilegiorum ord. Cisterc, delegatus, verklaart — ten verzoeke van abdis en convent van O. L. Vrouwe te Ruremonde — Henrikus Hovesken, rechter in Someren, Joh. Godevart, ridder en drost (dapifer) van den hertog van Brabant, en andere hunne medeplichtigen wegens gepleegd geweld aan de hoeve Hoegten en den leekebroeder die haar bewaart, het wegdrijven van vee enz., na dagvaarding en gewezen verstek, aan de ter zake dienende bepalingen der statuten van Keulen onderhevig; gelast diensvolgens den priesters in Marraes, Marfelt en Enhoven en verdere priesters enz. hen na drievoudige aanmaning te excommuniceeren.

Perkament; uithangend zegel, aan enkelen staart in bruine was, beschadigd.

10. 18 Mei 1386. Schepenen van Someren verklaren dat de gemachtigden der gemeente (machtiging in extenso) aan abdis en

convent van O. L. Vrouwe te Ruremunde ten bate harer hoeve te Hoechten het Latbrueck aldaar hebben overgegeven om te weiden, hout te hakken enz., behoudens vrijheid voor de ingezetenen van Someren om daarin te weiden en hout te hakken tot aan de Aa, terwijl de beesten van 's kloosters hoeve te Heugten op den gemeentegrond van Someren mogen weiden — behoudens den eigendom van dien — tot aan het huis te Someren toe, zulks tegen één ouden groot tournoys erfcijns jaarlijks op St. Nicolaas; en tevens dat Berta van Driel, abdis, en convent voornd. hebben bekend dat die van Someren in het Latbroek mogen houthakken en hun beesten weiden.

Vidimus van schepenen van Roermond; van 3 uithangende zegels aan dubbele staarten twee geheel, een, in bruine was, bijna geheel verdwenen.

11. 20 Jan. 1467. Arnout, abt, en convent van Everbode en schepenen, kerkmeesters, enz. van Someren verklaren, dat zij in hun geschil over het veld tusschen Someren en den hof Stercsel, opgedragen aan vier scheidsrechters, die beslist hebben dat het veld door gezworen landmeters zal worden opgemeten en in tweeën gedeeld en elk van partijen een helft zal gebruiken — behoudens ieders recht op de erfelijkheid, waaromtrent deze uitspraak niets beslist — en zulks 25 jaren lang, en dat wie van beiden door bijzondere personen hierin verkort wordt, deze op eigen kosten zal vervolgen enz., dit oordeel, aldus uitgesproken 11 Jui 1467, hebben aanvaard.

Kopie op papier.

12. 28 Juli 1678. De raad van Brabant, ten verzoeke van Maria Margaretha van Weijerhorst, abdis van O. L. Vrouwe Munster te Ruremonde, gelast den eersten deurwaarder de ingezetenen van Someren aan te zeggen, dat zij op boete van 100 gouden realen zich hebben te onthouden van turfmaken enz. in het Latbroeck, hebben te gedoogen dat de pachter van Heugten dat Latbroeck beweidt en hunne gedane aankondiging van verkoop tot uitmoeren hebben in te trekken, enz.; met last voorts hen te dagvaarden om den eisch der suppliante te hooren, enz.

Kopie op papier.

C. *Stukken betreffende andere goederen en rechten, thans onbetwist of vervallen.*

1. 22 Februari 1245. E., heer van Horne, advocatus in Budele, verklaart — alzoo proost en kapittel van Aken hun allodium en tiende in *Budele* aan abdis en convent te Ruremunde hebben overgedragen tegen een jaarcijns, behoudens het recht dat hij advocatus op dien cijns mocht hebben — daarvan geheel afstand te doen

salvo iure advocatie. Anno D. MCC quadrag. quarto, octavo kalendas Martii.

Perkament; uithangend zegel aan roodzijden draden verdwenen.

2. 19/21 Febr. 1264. Het kapittel van Keulen, gezien het bezwaarschrift van Gerardus canonicus Curtrensis, ex-pastoor van Anne, wegens de excommunicatie over hem uitgesproken door Renerus, scolasticus Tungrensis provisor episcopi Leodiensis, ter zake dat hij zekere tiendvruchten van het goed Hoechten ten nadeele van abdis en convent van Ruremonde zich heeft toegeeigend, en het daartegen door den procurator van abdis en convent voornoemd ingebrachte bij petitie, partijen gedagvaard, stukken gezien en getuigen gehoord, recht doende bij verstek van Gerardus voornoemd, veroordeelt hem aan den procurator voornoemd 4 mark sterling wegens kosten en schaden te betalen en handhaaft de excommunicatie. Duc. sexag. tertio, in vigilia cath. b. Petri continuata a Tertia Feria proxima precedente.

Perkament; uithangend zegel aan dubbelen staart verdwenen.

3. Aug. 1269. Henricus oud-deken en Michael, kanunniken van S. Marie te Utrecht, Arnoldus pastoor te Echte en Daniel pastoor te Herten, scheidsrechters tusschen abt en convent van Averbode en abdis en convent van Ruremonde in zake het goed *het Kemerken* genaamd, liggende tusschen de hoven (curias) van Stercsele en Hochtene, beslissen dat de goederen gelegen over het water naar den kant van Stercsel ten eeuwigen dage gemeenschappelijk zullen zijn, behoudens dat er geen geiten geweid noch boomen gekapt mogen worden dan met wederzijdsche toestemming.

Perkament met oorspronkelijk 4, thans nog 3 uithangende zegels aan dubb. staart, in geheel gesloten linnen zakjes.

4. Aug. 1292. J. abt van Averbode en E. abdis van Ruremunde wijzigen de bij scheidsrechterlijke uitspraak van Aug. 1269 (in extenso opgenomen; zie het oorspr. onder nº. 3) tusschen hunne kloosters gemaakte schikking omtrent *het Kemerken*, gelegen tusschen hunne hoeven Stercsel en Hugthen, in dien zin dat de helft aan den kant van Stercsel liggende tot die hoeve en aan het klooster Averbode zal behooren, en de andere, naar den molen van Hugthen toe, tot de hoeve Hugthen en aan het klooster te Ruremunde.

Perkament; van 3 uithangende zegels aan dubb. staart in linnen zakjes 2 gebroken, het 3de, in groene was, beschadigd.

5. 8 Febr. 1452. Johan bastaard van Hoerne verklaart voor zich en zijne medestanders verzoend te zijn met abdis en convent van O. L. Vr. te Ruremunde ter zake de veede, die hij tegen haar heeft gehad, zoo wegens de bijen door zijn neef Johan Mewis van Hamont

uit 's kloosters hoeve te Hoechten weggevoerd als anderszins, en haar voortaan tegen alle schade te willen beschermen. Duijsent vier hondert eyn und vunfftzich des eichden daigs in Februario genant Spurkell.

Perkament; van de uithangende zegels van Johan voornoemd, Diedrich Pellaert kan. van O. L. Vr. te Aiche, Gerart van Strijthagen en Willem van Valckenberch, aan dubb. staart in linnen zakjes, het eerste verdwenen, het tweede gebroken. (Taal half Duitsch).

6. 13 Dec. 1475. Jacob, graaf van Huerne, heer van Althenae, Cortershem en Cranendonck, verkoopt vrouwe Wilhelm. van Kessel, abdis, en convent van O. L. Vr. te Ruremonde *den dienst van een wagen en knecht met twee paarden*, dien het goed te Hoechten, haar toebehoorende, zijnen huize van Cranendonck schuldig is, voor 250 Rijnsgl., munt der vier keurvorsten; hem betaald, — zulks dat zij en wien het verder mocht aangaan daarvan vrij zullen zijn van a.s. Kerstmis over een jaar af totdat de koopsom terugbetaald zal zijn, waarna die dienst een jaar later weer in zal gaan. Dusent vijer hondert vijffende tseventich op sente Lucien dach virg. et m.

Perkament met de uithangende zegels van Jacob voornoemd, Goedart van Vlodrop, heer van Lent, Goedart van Erp, drost van Huerne, en Johan Vogel, „onzen" schout van Maeslant, in linnen zakjes, aan dubbele staarten.

7. 1 April 1488. Maximiliaan R. K. en Philips aartshertog van Oistrijcke, hertog van Brabant enz., bevelen den deurwaarder der raadkamer in Brabant, ten verzoeke van abdis en convent van O. L. Vr. te Ruremonde, den heer van Ysselsteijn, tegenwoordig heer van Cranendonck, te dagvaarden voor kanselier en raden ten einde te hooren het verzoek om bekrachtiging van den verkoop door Jacob graaf van Hoorne heer van Cr. indertijd gedaan van *een dienst*, door verzoekers aan het huis te Cr. verschuldigd (zie onder n°. 6) enz. Gegeven opden iersten dach van Aprille int jaer o. H. duijsent vierh. seven ende tachtentich voor Paesschen.

Perkament; uithangend zegel aan enkelen staart in linnen zakje gebroken.

8. 12 Mei 1454. Johan Meuwis van Hamont verklaart door tusschenspraak van Aernoldt, pastoor van Maerheze, en Franck van Kauwenberch en Henrick van den Laer, schepenen van Seorendonck (sic), voldaan te zijn wegens al zijn vorderingen op Aelheyt van Bommel, abdis van O. L. Vr. te Ruremunde, ter zake der erfenis van zijn oom Rutgher van der Voert, en anderszins. Op tsunte Servaes avont confessoris.

Perkament; uithangende zegels van Johan en Aernoldt aan dubbelen staart beide verdwenen (taal half Limburgsch).

Bij deze stukken bevond ik nog een verdwaalden Bosschen schepenbrief over een goed bij *Vlijmen*, namelijk:

7 Febr. 1487. Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Overdracht *door* Aleydis, dr. van Johannes die Vos, zoon van Wolterus gend. die Vos, en wed. van Johannes gend. Bits, en Egidius, zoon van Joh. gend. Leijten, *aan* Gerardus zoon van Henrikus Scheenken, van de helft der helft in 9½ bunder land gend. Zevendecamp, gelegen vóór Vlijmen aan de straat gaande van 's Heren camp tot de straat tusschen erven van wijlen Arnoldus Hoijts c. s. en Hermannus Keteler, en door Wolterus voorn. in cijns verkregen van Petrus zoon van Willem des Svriezen. Sexta die m. Febr., anno D. mill. CCCC^mo^ quadr. sexto.

Perkament; 2 uith. schepenzegels (van Arn. de Gheel, fil. Lamberti en Symon die Hoesch), aan dubb. staarten, verdwenen.

II. Auctie-Slagregen.

In het begin van 1892 ontving ik een verzameling van pl. m. 150 zeer belangrijke oorkonden enz., die ik kort te voren persoonlijk had onderzocht en daarop door aankoop verkregen te Amsterdam uit de aldaar onder den hamer gebrachte collectie-Slagregen. Verreweg de meeste (alle, met enkele uitzondering, op perkament) betroffen het kasteel en de heeren van Helmond en zijn blijkbaar uit het archief van dat huis afkomstig. Aan den inventaris van dit gedeeltelijke kasteelsarchief — voor het archief een goede aanwinst, eerste van dezen aard — laat ik de beschrijving der weinige stukken van anderen aard en herkomst voorafgaan. Zij zijn:

1. Brabantsch wapenboek, 1588—1592, waarschijnlijk van de hand van Buchelius, bevattende op 110 blzn. in 4to in keurig HS.:
   1°. geographisch overzicht;
   2°. beschrijving der wapens van de steden en geslachten, met opgaaf van den ouderdom der laatsten (vele wapens zijn afgeteekend, sommige gekleurd);
   3°. de verheffingen in den adel in de 16de eeuw;
   4°. alphabetische tafel van alle eigennamen. Bij sommige families (niet allen zijn Brabantsche) worden minder bekende bijzonderheden vermeld.
2. Deditio urbis Silvaeducensis anno 1629, 17a Septembris. Anoniem. Gelijktijdig HS. van twee bladen in klein folio (blz. 4 nagenoeg blanco).
3. Memoire du siege de Boisleduc par les hollandais en l'année 1629; (copiée ?) à Valenciennes. 1780.
   HS. in folio van 24 bladen, zonder handteekening.

4. 18 Julij Anno 1617. Brief van hertog Georg Wilhelm, markgraaf van Brandenburg, hertog van Pruisen enz., heer van Ravestein, waarbij hij aan die van Ravestein belooft, dat in de betaling der renten, op zijn heerlijkheid R. staande, spoedig zal worden voorzien

Papier met handteekening van graaf Adam van Schwartzenberg. minister.

(Bijliggend: beknopte levensschets van Schwartzenberg.)

5. Stamboom, testamenten enz. van de familie van den Berg HS. 18de eeuw.

6. Eenige stukken betreffende de Zuidelijke Nederlanden, tusschen de Helmondsche gevonden, voornamelijk betreffende Brussel, en waarbij ook:

„Was massen und gestalt der Prins von Uranien mit grosser Pracht und herligkheytt zu Brussel ingefurt ist Anno D. 1577 am 23 Septemb"; houtsnede, geknipt uit Aitsingers Leo Belgicus;

benevens:

een pauselijke bul van Pius VI dd. 12 Nov. 1791: bevestiging in een beneficie in de collegiale kerk te Leuven met dispensatie van alle bezwaren tegen de wettigheid der begiftiging;

en:

een procuratie voor schepenen van Roullers dd. 26 Sept. 1684 door Wichman Hansen, commissaris der Deensche troepen in Engelschen dienst, op Isacq Pereyra tot verkoop van „les quinze tailles qu'il a sur les trois quarts de la coustume de l'ondrer en Engleterre";

een vonnis van den Raad van Brabant, waarbij de ingezetenen van Iteghem gehouden worden verklaard, om den heer commandeur van Pitsenburgh c. s. de elfde schoof te laten volgen, en terstond te vergoeden wat zij dit jaar schuldig zijn gebleven; dd. 14 Aug. 1609;

een brief van de municipaliteit van het kanton Brussel, zich bij burger Luijts, commissaris van het Noorderleger, verontschuldigende wegens moeilijkheden in de voeding der soldaten: dd. 18 Fructidor an 4;

en ten laatste:

een plan routier de Bruxelles, avec des notes chron. et hist. (Brux. s. d.)

INVENTARIS VAN OORKONDEN,

afkomstig van het kasteel en de heeren van Helmond.

I. *Stukken betreffende de heeren in het algemeen.*

1*a*. 27 Mei 1332. (Anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo secundo, in vigilia ascensionis Domini.)

Ludovicus de Berlaer heer v. Helmont en Johanna de Dynter zijn vrouw, als erfgenamen voor $^1/_3$ van Theodoricus de Dynter, schenken aan de door hem met 18 pond vl. gestichte kapel op 't huis ten Bogarde te Dynter, zes pond vl. uit hunne cijnzen en pachten tot dat huis behoorende, jaarlijks op S. Lambert aan den kapelaan uit te keeren.

(Transsumpt in 't volgende.)

1*b*. 20 Sept. 1361. (A. Dom. nativ. mill. trec. sexag. primo, in Sept. die vicesima.)

Johannes de Berlaer, als voogd der kinderen van Helmont, verbindt zich voor den officiaal van Luik de bovenaangegeven zes pond jaarlijks te betalen.

Uithangend zegel van den officiaal verdwenen.

In dorso gekenmerkt: M.M. — XVII.

2. 12 Nov. 1385. (Des ander daghes na sente Mertens dach inden winter.)

Brief van heer Jan van Megen en Haeps, waarbij hij verzekert Jan van Berlaer, heer van Helmont en Kirberghen, schadeloos te zullen houden van de driehonderd Vranckrijcksche schilden, die hij hem en Jan Sarijs van Erp gezamenlijk beloofd heeft aan handen van Gherit van Meerwijc; onder verbintenis tot leisting enz. te Ravestein of Grave, ter keus van heer Jan v. B., welke verbintenis van volle kracht blijft, ook als het zegel defect raakt, of transfixen worden aangehecht of ook als de brief nat, gaterich mocht worden, enz.

Uithangend zegel van den heer van Megen verdwenen.

In dorso: XVIII — N. 36.

3. 7 Aug. 1406. (Crastino b. Sixti martiris, a. D. mill. quadr. sexto.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Gelofte van een erfpacht van 200 mud rogge jaarlijks op Lichtmis uit verschillende erfpachten en goederen op verschillende plaatsen in de Meierij van den Bosch *door* Joh. van Berlaer, heer van Helmont en van Keerberch, *aan* Gerardus gend. van Eijcke, *ten behoeve van* de natuurlijke kinderen van hem heer Johannes voornd.

(Schepenvidimus dd. 7 Jan. 1427/8.)

Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

In dorso: 1427 — N. 4. — C. C.

4. 29 Jan. 1407. (Sabbato post festum conversionis b. Pauli apostoli, a. D. mill. quadr. sexto.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Kwijtbrief van alle vorderingen, ter zake van koop of verkoop aan hen verschuldigd, *door* Willelmus en Gerardus, zoons van wijlen Henricus de Beest, *ten behoeve van* Johannes de Berlaer, heer van Helmont en van Keerberch, ridder.

Van twee uithangende schepenzegels in groene was, een verdwenen, een beschadigd.

In dorso: nn. — 12. 3 — Q.

5. 19 Oct. 1408. (XIX dage in October int jaer duesent IIII^c ende VIII.)

Vidimus dd. 6 Dec. 1413 (duesent vierhondert ende dertien, op sunter Claus dach des heijligen biscops) door Godert van der Velde, deken van Woncel, Gheerlic die Rover heren Emontsz. en Jan van Criekenbeke, schout in Pedeland, van een brief van heer Dirc die Roever, waarbij hij in tegenwoordigheid Heinrics van Bronchorst, Gijsbrechts Wreden en Jan den Bonten in Lyskens camer het geschil beslecht tusschen Johan van Berlaer heer van Helmond en zijn broeder den jonker van Batenborch (jonker Gijsbr. van Bronchorst?) wegens de heerlijkheid van Batenborch.

Drie uithangende schepenzegels verdwenen.

In dorso: — n. 30.

6. 27 Jan. 1411. (Vic. sept. die m. Jan., a. D. mill. quadr. undecimo.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Aanmaning tot betaling van 3 jaren achterstand van een erfpacht van 11 mudden rog Bossche maat, jaarl. op Lichtmis, *door* Joh. van der Hautart ten name van heer Jan. van Berlaer heer van Helmond enz., die ze kocht van Wolterus, zoon van wijlen Symon van Geldenaken.

Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

In dorso: „Maenbrief van XI mud roggen Bossmaet Wouter van Asternaeken." LXXV.

7. 27 Jan. 1411. (Vic. sept. die m. Januarii, a. D. mill. CCCC undecimo.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Aanmaning tot betaling van 3 jaren achterstand van 5 mud rog Bossche maat, jaarl. op Purificatio, *door* Johan van Berlaer heer van Helmond enz., die ze kocht voor Bossche schepenen van Geerlac gen. Rover, zoon van wijlen heer Emond Rover, ridder.

Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, een grootendeels verdwenen.

In dorso: ZZ X.

8. 8 Jan. 1415. (Dec. oct. die m. Jan., a. D. mill. CCCC dec. quinto.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Aanmaning als boven.

Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, een verdwenen.

In dorso: XC. UU.

9 11 Dec. 1418. (Undecima die m. Dec., a. D. mill CCCC dec. oct.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Gelofte *door* Hendrik van Helmond, bastaard van heer Joh. v. Berlaer heer van Helmond enz., *aan* diens rentmeester (reddituaIis) Hendrik zoon van wijlen Hubert Uten Vehuze, dat hij tegen zijn vader gedurende diens leven van geen vorderingen zal gebruik maken, mits hem zoolang een verpanding (firma) gegeven worde van 10 of 12 mudden rog erfpacht.

Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, een geheel, een bijna geheel verdwenen.

In dorso: XII.

10. 17 Dec. 1418. (Decima septima die m. Dec., a. D. mill. quadr. decimo octavo.)

Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van een cijns van 500 oude Fr. schilden 's jaars op Paschen en op St. Remys uit 1°. een erfpacht van 50 mud rogge en een van 72 mud haver uit de jurisdictie van Nieuwenkuik, die heer Joh. van Berlaer, ridder, verkreeg van heer Joh. van Kuic, heer van Hoesstraeten, ridder, 2. uit 47 mudden haver door denzelfde van wijlen jhr. Joh. graaf van Megen, 3°. uit een erfcijns van 30 oude Fr. schilden door denz. van Henr. Dicbier verkregen, en 4°. uit verdere cijnzen, uitgangen, erfpachten en erfel. goederen van heer Johan meergend., *door* Hermannus gend. van Eijndhouts *aan* Johannes de Berlaer, heer van Helmont en van Keerbergen, ridder.

Twee uithangende schepenzegels geheel verdwenen.

In dorso: N. 39.

11. 7 Nov. 1421. (A. D. mill. quadr. vic. primo, nona die m. Nov.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Gelofte een erfpachtsbrief van 200 mud rogge, hem en zijn broeders en zusters door hun vader Joh. van Berlaer heer van Helmond en Keerberghe gegeven, trouw te bewaren, *door* Henricus, natuurlijken zoon van heer Joh. voornoemd.

Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

In dorso: CCCX — N. 17. — C. C.

12*a*. . . . . . 1425. Verklaring omtrent de huwelijksinzegening door een priester voor notaris en getuigen, in het kasteel te Helmond, tusschen heer Johan de Berlaer, ridder, heer van Helmont en van Keerberghe, sponsus, en Margarita, dochter van wijlen Hubertus van Lyshout, sua sponsa, „quiquidem, sub stola et sub manu et presentia domini curati de Helmont affidati cum promissione prout morum est ulterius procedentes ad matrimonium legitimum per S. M. ecclesiam contrahendo, postea vero aliter deliberati, dederint simpliciter sibi invicem fidem, perpetrantes et committentes inter se clamdestinum, incurrentes penam excommunicationis; deinde processerint ad eorum lectum sic, quod ipsi in dicto lecto iacuerint nudus cum nuda; quod amplius per ipsos actum fuerit in dicto lecto, cum ipsi ibidem per totam noctem ulterius permanserunt, ipsi soli sciverunt: acta sunt hec (a. mill. quadring. vic. quinto m. Aug., in nocte immediate ultimam diem iamdicti mensis precedente hora tertia ante mediam noctem priusdictam) in castro de Helmont presentibus ibidem discretis utriusque sexus personis, videlicet Arnoldo dicto Vrient de Beke, Henrico de Beest et Iohanne de Eyndhouts, armigeris, Henrico filio Henr. de Gerwen et Iohanne de Boecht, clericis, Kath^a. f. Joh. Danielis, Luytgarde Celen et Gertrude sorore eius, ad premissis vocatis. Insuper anno predicto mensis Septembris die tertia hora prima, prenominati dom^s. Joh. et Marg., de pena excommunicationis absoluti in literis domini officialis Leodiensis (transsumpt) instanter requirebant Arnoldum dictum Stakenborch, presb. Leod. dioc., ibidem presentem, quatenus vellet solempnisare matrimonium inter ipsos ut prefertur inceptum cum ipsi iam proni ac parati essent secundum mandatum sibi ab Episcopo Leod. concessum (transsumpt) quiquidem dom. Arnoldus, a curato de Helmont rogatus, processit ad solempnisationem, coram probis honestis et discretis viris (Arnoldo dicto Rover filio domini Iohannis Rovers militis etc.)."

Notarieel monogram.

In dorso: N. 2. — C. C.

12*b*. Sept. 1425. (A. a nativ. D. mill. quadr. XX quinto, m. Septembris die. . .)

Brief van den officiaal van Luik, waarbij hij aan den pastoor van Helmond en andere hem onderhoorige priesters kennis geeft van de opheffing van den ban over heer Jan van Berlaer heer van Helmond en jonkvr. Margareta Huberti van Lyshout, op hen gelegd wegens hun „clandestien" huwelijk.

(Transsumpt in het vorige.)

12*c*. 1 Sept. 1425. (A. a nativ. D. m. CCCC XX quinto, m. Sept. die prima.)

Brief van den bisschop van Luik, waarbij hij aan den pastoor van Helmond enz. kennis geeft dat zij het huwelijk van heer Jan van Berlaer heer van Helm. en jonkv. Marg. van Lyshout in het kasteel van Helmond of op andere waardige plaats voor waardige getuigen na ééne proclamatie (bannum) en al of niet op een rustdag kunnen inzegenen, wordende de twee andere termijnen hun kwijtgescholden; onder voorbehoud dat door 2 of 3 „personis fidedignis astantibus de parentela et noticia specialibus" der partijen een eed worde gedaan dat zij geen canoniek beletsel tegen deze inzegening kennen of gelooven te bestaan.

(Transsumpt in 12 *a*.)

13. 31 Juli 1426. (Ult. die m. Julii, a. Dom. quadr. vic. sexto.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Opheffing *ten behoeve van* Margaretha, vrouwe van Helmond, van gelegd beslag ter zake van hun aandeel in 200 mud rogge jaarl. erfpacht *door* Theodoricus gend. van Helmont, nat. zoon van wijlen heer Joh. van Berlaer, ridder, en Johs. gen. van den Grave, zoon van wijlen Joh. van den Grave en van wijlen Katherina, nat. dochter van wijlen heer Johan voornoemd.

Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

In dorso: GG X — N. 11. — C. C.

14. 31 Jan. 1427. (Ult. die m. Jan., a. D. mill. CCCC vices. sexto.)

Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van den achterstand eener erfrente van 1500 Fr. kronen, door heer Joh. van Berlaer voornoemd beloofd aan Ger. van Vladeraecken ten behoeve van den overdrager, *door* Joh. genaamd van Kessel *aan* Margareta wed. van wijlen heer Joh. van Berlaer.

Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

In dorso: N. 26. — C C.

15. 26 Jan. 1428. (Crastino conversionis beati Pauli apostoli, a. D. mill. quadr. vic. octavo.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Overdracht van 2 mud uit $^1/_3$ in $^1/_6$ van een erfpacht van 200 mud rogge, door heer Joh. van Berlaer heer van Helmond en Keerberch aan zijn natuurlijke kinderen beloofd, *door* Johannes gend. van den Grave, zoon van

wijlen Joh. gend. van den Grave, *aan* Thomas zoon van wijlen Rodolphus gend. die Bever.

Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, een verdwenen, een zwaar beschadigd.

In dorso: N. 50. — E. G.

16. 28 Nov. 1429. (Vic. oct. die m. Nov., a. Dom. mill. quadr. vic. nono.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Overdracht van een erfpacht van 6 mud rogge uit de 200, die heer Joh. van Berlaer aan zijn nat. kinderen geloofd heeft, *door* Henricus nat. zoon van heer Joh. *aan* Petrus gend. Witmerij, zoon van wijlen Wennemarij.

Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, een zwaar beschadigd, een bijna verdwenen.

In dorso: N. 7. — CC.

17. 16 Nov. 1464. (Dusent vier hondert vier ende tsestich, sessthien daege in November.)

Brief van heer Jacob grave to Horne heer to Altena, Cortershem, Montigny, Cranendonck enz., waarbij hij aan Johan van Montfoort heer van Steynkerken enz., Govert van Vlodorp heer van Lent enz., en Johan v. Cortenbach heer van Helmont, met nog een, en vijf door den graaf van Charolois toe te voegen, de mombarnije van zijn zonen en landen toevertrouwt.

Handteekening: Jacob manu propria; uithangend zegel, in roode was, zwaar beschadigd

In dorso: N. 16. — X.

18. 8 Aug. 1474. (Oct. die m. Aug., a. D. mill. quadr. septuag. quarto.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Overdracht van de nalatenschap van Margaretha, dochter van wijlen Hubertus van den Veehuijse, wed. Joh. v. Berlaer heer v. Helmond en Keerberch, *door* Petrus de Brimeu, ridder heer v. Poerle, man van Magdalena, dochter van Wolterus van Vriessel en van wijlen diens vrouw Gertrudis, dochter van wijlen heer Johan van Berlaer heer van Helmont, *aan* Yewanus de Cortenbach, heer v. Keerbergen.

Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

In dorso: n°. 27.

19. 26 April 1517. (Duijsent vijffhondert ende zeeventhien, den XXVIen dach van Aprille.)

Brief van heer Maximiliaen van Bergen heer van Zevenbergen enz., en heer Johan van Baexem ridder en laagschout, Jan v. d. Wijngaert hoogschout en Jan van Erp schout, waarbij zij Evert

van Doerne c. s. verzoenen met Margareta v. Ghistelle vrouwe v. Helmond, Jan van Cortenbach haar zoon, en diens broeders enz.
Van 6 uithangende zegels van scheidsmannen en partijen, in roode en groene was, 3 verdwenen, de andere min of meer beschadigd.
In dorso: N. 45. — K.

20. 15 Oct. 1519. (Op ten vijfftiensten dach van Octobri int jaer ons Heeren duijsent vijffhondert ende negenthiene.)
Interlocutoir vonnis van mannen van leen des hofs van Brabant tusschen de vrouwe van Saint Py, impetrante, en Jan v. Cortenbach heer v. Helmond, ged., ter zake de goederen van Wadert, Wedert en Aelst, waarbij den ged. wordt opgelegd de imp. edicie te geven van het vonnis of anderszins, waarbij zijne voorzaten in het bezit zouden gesteld zijn, enz.
Handteekening.
In dorso: N. 19. — H.

21. 6 Jan. 1528 (Seesten dach in Januario inden jaer XV[c] achtendetwintich, secundum stilum curie Traiectensis.)
Brief van heer Jan v. d. Aa vrijheer van Boeckhoven, IJsbrandt van Colster kastelein van Loevesteijn, Henrick Massereel heer van Balgoy, Wijnandt Massereel kastelein v. Horsen, waarbij zij als kersluijden van weerszij beslissen wat Joos v. Corttenbach, soen tot Helmont, heeft te doen ter verzoening van Rutger v. d. Boetselaer, heer van Asperen, wegens den nederslach aan diens halven broeder Jan Taij, heer Heinrick Taijen soen saliger, door heer Joos voornd. bedreven.
Notarieel monogram en handteekeningen der kersluijden.
In dorso: N. 24. — K.

22. 28 Oct. 1535. (Dusent vijffhondert dartich ende vijff opten achtentwintich dach Octobris der maent.)
Schepenbrief van Helmond. Gelofte om de tusschen partijen gemaakte scheiding en deeling wettig en van waarde te zullen houden *door* Willem Dobbelsteen voor zijn neef Dierijck Dobbelsteen, *ten behoeve van* Joost van Cortenbach heer van Helmond en diens zuster Walburch, hun neef en nicht.
Twee uithangende schepenzegels, in groene was, verdwenen.
In dorso: LXII — N. 17 — K.

23. 25 Aug. 1537. (Vijffentwintich dage Augusti der maent, int jaer ons Heren doemen screeff dusent vijffhondert dartich ende seeven.)
Schepenbrief van Helmond. Kwijtbrief van bij scheiding en deeling toegewezen aandeel *door* Willem Dobbelsteen voor zijn neef

Dieryck Dobbelsteen, *ten behoeve van* Joost van Cortenbach heer van Helmond en diens zuster Walburch, hun neef en nicht.

Twee uithangende schepenzegels, in groene was, verdwenen.

In dorso: N. 5. — F. F.

24. 5 Juni 1540. (Den vijfften dach Junii int jaer o. H. duysent vijfhondert ende veertich.)

Schepenbrief van Helmond. Kwijtbrief van 80 gulden, tegen 5 rijnsgl. 's jaars aan wijlen jhr. Jan van Cortenbach heer van Helmond geleend, *door* Jan van Cuijlen, *ten behoeve van* jhr. Joos van Cortenbach, heer van Helmond.

Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, een bijna verdwenen.

In dorso: CXVII. — N. 23. — K.

25. 7 Mei 1545. (Sept. die m. Maii, Feria Quinta post Dom. qua cantatur Cantate, a. D. mill. quing. quadr. quinto.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Overdracht van $^1/_3$ in een erfpacht van 200 mud rogge, door heer Joh. heer van Helmont en Keerbergen beloofd ten bate van zijn natuurl. kinderen. *door* Laurentius, zoon van wijlen Matheas van der Sprang, *aan* Theod. Beckers pr. ten behoeve van jhr. Judocus van Cortenbach, heer van Helmond.

Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, een verdwenen.

In dorso: N. 09. — K.

26. 2 Jan. 1563. (Int jaer o. H. duijsent vijfhondert twee ende tsestich, den tweden dach Januarij der maent.)

Schepenbrief van Aerle. Procuratie tot overdracht van een erfpacht van 15 sester graens oft coerens, die men hem jaerlicx geldende ende betalende is tot Clapscheelen, *door* jr. Jan Oudaert, heer tot Rixtel, Aerlebeeck en Stiphout, man van jkvr. Berbora van Poelgeest, dr. wijlen Gerarts v. P. ridder, *aan* Marcelis Sprincen, deurw. in den Raad van Brabant.

Uithangend schependomszegel, in groene was, half verdwenen.

In dorso: B. B. — n°. 34.

27. 2 April 1574. (Twee dagen in Aprili, V^c jaeren ende drijentzeventich, naer stijl van Brabant.)

Schepenen van Herenthals verklaren dat Corn. Becks, gemachtigde van Jan van Cortenbach heer van Helmond, met 4 man te paard in de stad is gekomen om Z. M. te dienen als leenman, volgens onlangs gegeven plakaat.

Uithangend stadszegel verdwenen

In dorso: KK. N. 14. — K.

28. 22 Aug. 1583. Brief van Berthold van Fleru, commandant in Spaanschen dienst van het kasteel van Heeswijck, waarbij hij aan den heer van Helmont, kapt. der lanciers enz., verzekering geeft van zijn trouw aan Philips II.
Papier. Opgedrukt zegel in roode was onder papieren staart.

29. 26 Maart 1585. (Den sechs und zwantzichsten monatstag Martij, anno achtzig und funf.)
Brief van het kapittel der Duitsche Orde te Biesen ten behoeve van Floris van Masschereel commandeur te Vucht, die aan wijlen Johan von Gevel commandeur te (Peters)Vouren 500 gld. Brab. tegen 5 % 's jaars heeft voorgeschoten, de aflossing enz. daarvan regelende.
Papier. Opgedr. kapittelzegel, in groene was, eenigszins beschadigd.
In dorso: N. 30.

30. 3 Maart 1594. (Drie dagen in Merte der maent, int jaer ons Heeren duysent vijffhondert vierentnegentich.)
Schepenbrief van Helmond, waarbij Thomas Cremers van Gemert man van Kath. Oudart, en Johan van Cortenbach man van Walburch Oudart, verklaren dat Thomas voornd. heeft gekocht van wijlen Barbara van Poelgeest vrouwe van Rixtel weduwe Jan Oudart heer van Rixtel, den derden langen beempt en den vierden coersten beemt, par. Rixtel, voor 500 c. gl., waarvoor de erven Barbara voorn. het verkochte altijd zullen mogen inlossen, enz.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso: N. 20.

II. *Stukken betreffende goederen en rechten in 's Hertogenbosch.*

31. 27 Jan. 1362. (Feria Quinta post diem conversionis b. Pauli ap., a. D. mill. CCC^{mo} sexag. primo.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van een erf op den Audenhuls te 's Bosch, tusschen het huis waarin Enghelbertus gend. Enghelken, paardenkoopman, woonde en dat van Joh. den bontwerker, genaamd Burgrave, *door* Batha dr. van wijlen Henricus zoon van Joh. gend. Spiker *aan* Willelmus gend. van Waderle.
Twee uithangende schepenzegels, in groene was, op een spoor na verdwenen.
In dorso: N. 18.

32. 29 Febr. 1364 (Feria Quinta post Dom. qua cantatur Oculi, a. D. mill. trec. sexag. tertio.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van $^1/_3$ in een erf op den Audenhuls te 's Hertogenbosch tusschen Engbertus den paarden-

kooper en Joh. Pellifex gend. Borchgrave, *door* Wilhelmus van, Waderle *aan* Jacobus gend. van der Wiel.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso: N. 6.

33. 15 Maart 1414. (Feria Quinta post Dom. qua cantatur Oculi, dec. quinta die m. Martij, a. D. mill. CCCC^{mo} dec. tertio.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van een camera cum suo fundo opden Huls te 's Bosch, tusschen het erf van wijlen Joh. gend. Basijn en camera seu hereditas van Joh. gend. Erenbout, c. a., *door* Petrus, zoon van wijlen Thomas gend. van Waalwijc, man van Jutte gend. van de Spijker, *aan* Joh. zoon van wijlen Gerardi gen Heylen soens soen.
Twee uithangende schepenzegels, in groene was, zoo goed als geheel verdwenen.
In dorso: N. 4.

34. 30 Jan. 1420. (Penultima die m. Jan., a. D. mill. quadring. decimo nono.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van huis en hof c. a. op den Oudenhuls te 's Hertogenbosch, met toebehooren (deze omschreven als die in het vorige n°.) *door* Thomas, zoon van wijlen Rodolphus van de Graaf (de Gravia), Elizabeth zijn zuster en Gerardus Scilder, man van Heilwig dr. van wijlen Rudolphus voornd., *aan* dominus Petrus de Guijlic, priester, om gedurende diens leven en niet langer te houden, voor 's Hertogen cijns en een jaarlijksche lijfrente en onder nader omschreven voorwaarden.
Van twee uithangende schepenzegels in groene was, een geheel, een bijna geheel verdwenen.
In dorso: N. 13.

35. 14 Mei 1422. (Decima quarta die m. Maij, Feria Quinta post dom. qua cantatur Cantate, a. D. mill. CCCC vices. sec.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van een camera cum suo fundo op den Huls te 's Bosch (als in het vorige n°.) *door* Otto, zoon van wijlen Paulus gend. Otten soen, *aan* Katherina wed. Goeswinus genoemd Weghen, zoon van wijlen Andreas gend. van Vamel.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso: N. 40.

36. 1 Maart 1456. (Prima die m. Martii, Feria Secunda post dom. qua cantatur Oculi, a. D. mill. quadr. quinquag. quinto.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van het recht van vernadering van een camera cum suo fundo orto et attinentiis op den Huls te 's Bosch *door* Petrus, zoon van wijlen Willelmus gend. Valkenborch en Joh. Joh z. gend. van Keent, hiertoe ge-

machtigd, *aan* Gerardus van Eyck, wien het pand was overgedragen door Everardus, zoon van wijlen Willelmus gend. Valkenborch en Joh. Johsz. gend. Berijs.

Twee uithangende schepenzegels, in groene was, op een spoor na verdwenen.

In dorso: N. 25.

37. 1 Maart 1456. (Prima d. m. Marcij, Feria Secunda post dom. qua cantatur Oculi, a. D. mill. quadr. quinquag. quinto.)

Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van een camera cum suo fundo, orto ac attinentiis in Buscoducis ad vicum dictum Huls (palend o. a. aan Ger. van Eyck) *door* Everardus, zoon van wijlen Willelmus Valckenborch, man van Mechtildis, en Joh. zoon van wijlen Joh. Berijs, man van Katheline, dochters van wijlen Willelmus gend. die Wijt, *aan* voorn. Gerardus van Eyck wijlen Peters zoon.

Van twee uithangende schepenzegels in groene was, 1 half, 1 geheel verdwenen.

In dorso: N. 1.

38. 31 Jan. 1458. (Ultima die m. Jan., a. D. mill. quadr. quinquag. septimo.)

Schepenbrief van den Bosch. Overgave van camera cum fundo etc. te 's Bosch op den Audenhulst naast erf Gerardus Peterszoon van Eyck *door* Rodolphus en Everardus, zoons van wijlen Everardus gend. van Vucht, *aan* Gerardus van Eyck voornd.

Twee uithangende schepenzegels in groene was op een spoor na verdwenen.

In dorso: N. 9.

39. 26 Febr. 1487. (Vices. sexto d. m. Febr., a. D. mill. quadr. octuag. sexto.)

Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van erfdeel in huis en hof c. a. bij Heren Tanffoortsbrugge te 's Hertogenbosch voor $^{15}/_{16}$ aan hem toekomende, *door* Reynerus Krekelmans als man van Elisabeth, dr. van wijlen Joh. Pels Peterszoon, *aan* Arnoldus zoon van wijlen Will. Heymans.

Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

In dorso: A.

40. 3 Juni 1493. (Tertia die m. Junii, Feria Sec. post octavas festi Penthecostes, a. D. mill. quadr. nonag. tertio.)

Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van huis en hof c. a. in de Vuchterstraat tusschen Ger. Ruijsch en Ger. Wambusticker, benevens een cijns van 14 p., hem overgedragen door Theod. zoon van wijlen Ger. v. Zanthen alias scheermester, *door* Jacobus de

Dryel, zoon van wijlen Henrici, *aan* Godefridus de Dommelen, als huwelijksgift voor diens vrouw, Jac.'s dr. Mathurine.

Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

41. 19 Mei 1497. (Decima nono die m. Mai, Feria Sexta post festum Penthecostes, a. D. mill. quadr. nonag. septimo.)

Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van tocht in den Heuxtcamp, par. Orthen, tusschen Dieze en Heijnsbroeckdijk, den Langdonck en die Spijck, *door* Ermgardis wed. Jan Jansz. die Potter *aan* Cornelia Meijna Nicolaus, Ermgardis, Everardus, Gerardus, kinderen van Ermgardis en Johannes voornd., mede ten behoeve van Mathias hun zoon.

Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

In dorso: S.

42. 7 Juli 1520. (Sept. die m. Julii, a. D. mill. quing. vic.)

Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Overdracht van een cijns van 12 Philippusguldens op 7 Juli uit land in't vrijdom naast Porta Coeli (Baseldonck) *door* Henricus Massereel, zoon van wijlen heer Joh. Massereel ridder, *aan* Elizabeth wed. van Arnoldus die Hoesch.

Twee uithangende schepenzegels in groene was beschadigd.

In dorso: „door heer Jan van Cortenbach gekweten in 1542" en gemerkt N. 36.

43. 15 Jan. 1560. (Decima quinta die m. Jan., a. D. mill. quingent. quinquag. nono.)

Schepenbrief van den Bosch. Gelofte van een cijns van 9 car. gl. uit ½ huis en erf de Witvoet in de Colpers'raat, tusschen Henr. de Hont jr. en erven wijlen Nic. Danckers, *door* The[odericus] filius quondam Nycolai f. Egidii Donckers *aan* Jacobus zoon van wijlen Nic. van Delft en Henr. die Hont jr., voogden van Hubert, zoon van wijlen Nic. Donckers Gielisz.

Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

Linker bovenhoek afgescheurd.

44. 9 Jan. 1601. (Nona die m. Jan., a. D. mill. sexcent. primo.)

Schepenbrief van den Bosch. Gelofte van een cijns 12 aureorum denariorum monete Archiducis Austrie uit een weiland bij het klooster Porta Coeli *door* Florentius Massereels pr., zoon van wijlen Henricus M., zoon van wijlen Joh. M. ridder, *aan* jkhr. Joh. van Cortenbach, zijn neef, onder verband van een huis in de S. Jorisstraat, enz.

Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

In dorso: N. 19.

III. *Stukken betreffende goederen en rechten te Helmond.*

45. 16 Maart 1419. (Dec. sexta die m. Martii, Feria Quinta post Dom. qua cantatur Reminiscere, a. D. mill. quadr. dec. octavo.)
Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Overdracht van huis en hof c. a. te Helmond, voor een cijns van 2 solidi antique pecunie aan den heer, en een jaarlijksche erfpacht van 6 mud rogge Bosmaat, *door* Henricus gend. van Heezel *aan* Margareta dr. van wijlen Hubertus gend. van den Vehuze.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso gemerkt: LXXII.

46. 13 Maart 1428. (Int jaer ons H. dusent vierhondert ende soevenentwintich, dertyen dage in Merte.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van een erf te Stiphout tusschen Bate v. Houthem en de Spagelstraat, en een beemd te Helmond tusschen de koopster en erven Wouter Hantscoemakers *door* Jan Goeyelden soen, man van Lysbet dr. van wijlen Danel Odel soen, *aan* Lysbet, wed. Henric Aleyten soens.
Uithangend schependomszegel in bruine was, zwaar beschadigd.

47. 22 Febr. 1438. (Int jaer ons H. dusent vierhondert ende soeven ende derttich opten Papen-nonnen-vastelavont.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van een erf te Helmond tusschen Jan Goeswijns en erven Jan Swerts, Jorden Maes en ... (niet vermeld), *door* Jan Mathijs soen van den Bergh wilner *aan* Jan Jan Werners soen wilner.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
In dorso gemerkt: ut Stiphout — n°. 18.

48. 5 Jan. 1478. (Vijffden Januarij anno CCCC LXXVIII.)
Schepenbrief van Helmond. Schuldbekentenis van een erfpacht van 3 mud rogge uit huis c. a. in der Haege *door* Jan de Bever, biechtvader, en Lysbet Reijnbrants, priorinne, van O. L. Vr. in der Haege te Helmond, *ten behoeve van* Luijtgaerd wed. Jan Cuypers en hare kinderen Lijntken en Clemensse.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

49. 22 Jan. 1482. (Tweeentwintich daige in Januario der maent, int jaer ons Heren doe men screeff dusent vierhondert ende tweentachtich.)
Schepenbrief van Helmond. Overdracht van huis en hof c. a. in de Biezenstraat aldaar, *door* Wautger soen wijlen Dierijck Wautgers *aan* Jan soen wijlen Henrick Baten.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso: N. 16. — R.

50. 27 April 1504. (Seevenentwintich dagh Aprilis der maent, int jaer ons Heren doe men screef dusent vijffhondert ende vier.)
Schepenbrief van Helmond. Overdracht van huis en hof c. a. in de Biezenstraat aldaar, *door* Anthonis (pr.), Jan en Goyart Jansz. Troeffelmans en Lenart Stippelmans hun zwager, voor zich en Lijsken en Grietken hun zusters, *aan* Jan van Cortenbach, heer van Helmond.
Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, een geheel, een bijna verdwenen.
In dorso: N. 33. — K. — LXXXIIII.

51. 28 Maart 1520 (21?). (Dusent vijffhondert ende tweijntich, den acht ende tweijntijchsten dach Mert der maent.)
Schepenbrief van Aarle. Overdracht van een beemd in de heerlijkheid Helmond *door* Jan van Beth *aan* Mechteld wed. Frederick Daem Costen.
Uithangend schependomszegel, in groene was, beschadigd.

52. 22 Dec. 1531. (Sandersdaegh nae sinte Thomas dagh apostel int jaer ons Heeren doe men schreeff duijsent vijffhondert dartich ende een.)
Schepenbrief van Helmond. Overdracht van een beemd, gend. die Schoot en nog een aan die Houtsche molen, par. Helmond, *door* Jan van Cortenbach heer van Helmond en Walburch, zijn zuster, *aan* Joost van Cortenbach, hun broeder.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso: N. 27. — K.

53. 16 Sept. 1540. (Duijsent vijfhondert ende veertich, den zesthiensten dach Septembris.)
Schepenbrief van Helmond. Overdracht van huis en hof c. a. in de Biezenstraat aldaar *door* Aert Hendrik Peterszoon *aan* Matheus Lambert Faesz.
Twee uithangende schepenzegels, in groene was, zwaar beschadigd.
In dorso: N. 34. — K.

54. 26 Maert 1561. (Sessentwintich dagen in Martis der maent, inden jaer ons Heeren duysent vijffhondert ende tsestich stilo communi.)
Schepenbrief van Helmond. Overdracht *door* Joost van Cortenbach, heer van Helmond, van een cijns van 4 Rijnsg. op Lichtmis uit een huis in de Biessenstraat aldaar, door hem van de momboirs der nagenoemde minderjarigen gekocht, *aan* Peter Labret Sweersz. voor de minderjarige kinderen van Matheus Sweers Labret.
Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, 1 zwaar beschadigd.
In dorso: N. 7. — K.

55. 22 Oct. 1593. (Den tweentwintichsten dach Octobris der maent, int jaer ons Heren duijsent vijff hondert ende drientnegentich.)
Schepenbrief van Helmond. Overdracht van den achtersten Haerkes beempt, par. Helmond, *door* Henrick van Vuecht *aan* Jan Matheus Roefszoen.
Twee uithangende schepenzegels, in groene was, grootendeels verdwenen.

56. 9 Nov. 1609. (Den negensten dach der maent van November int jaer ons Heeren sesthienhondert ende negen.)
Schepenbrief van Helmond. Overdracht van een hooibeemd, gend. Swertpoel, jurisd. Helmond, *door* Peter Vrederick Janssen *aan* Anthoenis Huijberts en Jan Raessen.
Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, 1 zwaar beschadigd, 1 goeddeels verdwenen.

57. 10 Febr. 1618. (Den thienden dach der maent van Februarij int jaer ons Heeren duijsent sesshondert ende achtien.)
Schepenbrief van Helmond. Overdracht van hooibeemd in den grooten Loobeemd, gelegen in de jurisdictie van Helmond aan den Kleinen Loop tusschen verkooper e. a. en 't Vesperveltgen, *door* Luijcas Janssen te Stiphout *aan* Anthonis Huijberts.
Van twee uithangende schepenzegels in groene was, een bijna verdwenen, een beschadigd.

58. 2..? Febr. 1696. (Den (......) en twintigsten Februarii.)
Schepenbrief van Helmond. Overdracht van huis en hof c a in de Bijnderstraat aldaar, bij executie verkocht voor de achterstallige verponding enz., *door* Evert van Haendel en Hend. Herincx c. s., oud-burgemeesters, *aan* Goort Janssen van Mierloo.
Stuk geschonden; twee uithangende schepenzegels verdwenen.

59. 14 Juni 1704 Schepenbrief van Helmond. Overdracht van huis en hof c. a., gend. de Braecke, in de jurisd. van Helmond *door* Johan Roeffs en Anthoni Wilbert Visschers, oud-burgemeesteren, krachtens octrooi van den Raad van State, *aan* Anthonij Molemaeckers.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

IV. *Stukken betreffende rechten en goederen te Stiphout.*

60. 22 Maart 1439. (Int jaer ons Heren doemen screef dusent vierhondert ende negenendertich, tweentwintich daege in Meert der maent.)
Schepenbrief van Helmond. Overdracht, tevens gelofte, van een erfpacht van 3 mud rogge uit huis c. a. te Stiphout tusschen Peter

Gebackemans en Jan en Art Lijntiens, Mattheus Smeeds en de straat, *door* Jan die scoemaker, soen wijlen Jan Engelen, *aan* Jan den Mol die nastelmaker van den Bosch.
Van twee uithangende schepenzegels, in bruine was, 1 beschadigd, 1 half verdwenen.
In dorso gemerkt: n°. 8.

61. 9 Juni 1444 (?). (Int jaer ons Heeren dusent vierhondert ende vieren (veertich), negen dage in Junio.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land gend. Comans ecker te Stiph. tusschen kooper en erven Arnt. v. Werdingen, de Scheerkens (?) strepe en Henr. v. d. Berge e. a., *door* Rutgher van Erpe *aan* Jan Lijnkenss.
Door vocht beschadigd.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
In dorso: n°. 2; links boven staat: 24 (onjuist)' Juin 1444.

62. 18 Jan. 1445. (Int jaer ons Heeren dusent vierhondert vier ende veertich, achttijen daghe in Januario.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land op Overlake, par. Stiphout, tusschen Peter die Snijder en Willem Gherijtss., erven Bate van der Hont, den verkooper en Henric. Sijmons Mathijssoen, *door* Andries van den Berge *aan* Jan Arntss. van der Haeck.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
In dorso: Stiphout — BB — n°. 13.

63. 7 Maart 1454. (Op ten sevensten dach Martij int jaer ons Heren dusent vierhondert ende drie en vijftich.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van twee stukjes land op Comens ecker, par. Stiphout enz., *door* Willem die Coster *aan* Jan soen wilner Jan Weertners.
Uithangend schependomszegel, in groene was, verdwenen.
In dorso gemerkt: n°. 10 — tot Stiphout.

64. 15 Aug. 1468. (Op onser Vrouwen dach assumptionis int jaer ons Heeren dusent vier hondert sestich ende acht.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land te Stiphout tusschen erf van O. L. V. altaar te Stiphout en Arnt van Boerdonck, Thijs van den Berge en den weg, *door* Jan van Merendonck, man van Hildegarde en Daneel Daneel Sijmonts soen, man van (ontbreekt), dochters van wijlen Goert Jan Scoemekers soen, *aan* Udo van Gerwen, schepen.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
In dorso gemerkt: Stiphout — n°. 2.

65. 11 April 1469/70. (Opten elftensten scrijdach in April int jaer ons Heren dusent vier hondert tsestich ende negen.)

Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land op de Hooge Boeckt te Stiphout tusschen Roel Houbraken en Rutger van Erp, den kooper en Henric Dries, *door* Jan Henricx s. van den Hoeck *aan* Udo van Gerwen, schepen aldaar.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
In dorso gemerkt: n°. 14.

66. 16 Mei 1475. (Opten sestiensten dach in Meye int jaer ons Heeren dusent vierhondert vijf ende seventich.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van houtwas in die Boect te Stiphout, tusschen kooper Henric Andries e. a. en erfenis Melen Wouters, *door* Jan Henricx s. van den Hoeck *aan* Henrick die smijt.
Uithangend schependomszegel, in groene was, voor $^3/_4$ verdwenen.

67. 1 Juni 1485. (Int jaer ons Heren dusent vierhondert ende vijf ende tachtentich opten iersten dach Junij der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land op Buerlaeck te Stiphout tusschen Cornelis Lijnkens en Goelt van den Berghe e. a., het erf des persoenscaps van Stiphout en den weg, *door* Meel v. Everschot, Naet zijn zoon, Lodewich zijn zwager en Marij zijn dochter, *aan* Peter Roefs.
Uithangend schependomszegel, in groene was, half verdwenen.

68. 5 Juli 1486. (Int jaer ons Heren dusent vierhondert ende seesentachentich opten vijften dach Juli der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van een erfpacht van 3 malder erfrogge uit schuur c. a. te Stiphout, huis en erf aldaar enz., *door* Geryt van Esp *aan* Thomas Philips.
Uithangend schependomszegel, in groene was, beschadigd.
In dorso: n°. 18 — Stiphout.

69. 29 Juni 1487. (Int jaer ons Heren dusent vierhondert ende seven ende tachentich opten negen ende twintichsten dach Juny der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Ruiling van huis en hof c. a. te Stiphout (?) tusschen G. van Eespt en 't vroeger erf van zijn schoonzuster Esu, tegen dito eigendom van zijn vrouw en zoon enz., *door* Jan Philipss. van Mechelen *en* Geryt van Eespt als vader van Vrank.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
Het perkament beschadigd.
In dorso: n°. 4 — tot Stiphout.

70. 15 Aug. 1489. (Int jaer ons Heren dusent vierhondert ende neghen en tachtentich opten vijftiensten dach Augusti der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land op Gheen Eeghen

te Stiphout, tusschen Jan van den Oghe en Geryt Swierts, Peter van den Hoeck en Kerijs van den Voert e. a., *door* Goelt Jan Danels dochter *aan* Goeyart Goetschalcks soen.
Uithangend schependomszegel, in groene was, op een spoor na verdwenen.
In dorso: L — n°. 6 — Stiphout.

71. 14 Febr. 1490. (Int jaer ons Heeren dusent vierhondert ende neghenentachtentich opten viertiensten dach Februarij der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van recht in een beemd op Gheen Keel te Stiphout, tusschen Aert Goessens en Henrick Dries, Maes Knuijts e. a. en den gemeijnen loop, *door* Mary Aert Smeets d. *aan* Goeijart Smeets, haar neef.
Uithangend schependomszegel, in groene was, beschadigd.

72. 25 Febr. 1492. (Int jaar ons Heren dusent vierhondert tnegentich ende een op sinte Mathijs dach.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land te Stiphout tusschen kooper en Jan Coffermans, Willem Moeijen en erven Udemans van Gerwen, *door* Meel Naets en Naet z. zoon *aan* Jan Janss. van der Spaghet.
Uithangend schependomszegel, in groene was, voor $^2/_3$ verdwenen.
In dorso: Stiphout — n. XIX.

73*a*. 20 Maart 1501. (Int jaer ons Heeren dusent ende vijffhondert opten twintichsten dach Martii der maent.)
Schepenen van Stiphout verklaren dat kerkmeesters aldaar bij vonnis gemachtigd zijn om, wegens den achterstand van een mud rogge erfpacht, door Udo Willems van Gerven gend. van Cruijsschot hun opgedragen tot stichting eener wekelijksche erfmis in de par. kerk aldaar blijkens testament dd. 31 Maart 1470 (71), hun hand te slaan aan de daarvoor gestelde onderpanden, zijnde verschillende (opgesomde) landerijen te Stiphout.
Afschrift op papier, met het volgende samen 2 bll. (4de bladz. blanco.)

73*b*. 16 Maart 1503. (Int jaer ons Heeren duisent vijffhondert ende twee opten sestiensten dach Martij der maendt.)
Schepenen van Stiphout verklaren dat kerkmeesters aldaar bij vonnis gemachtigd zijn om, wegens (den achterstand van) een mud rogge erfpacht, door Udo Willems van Gerwen hun overgedragen bij testament, ten behoeve der kerk de hand te slaan aan 't onderpand, zijnde een stuk land aldaar gend. den Gerwenschen acker.
Afschrift op papier, volgende op het vorige.

74. 17 Sept. 1504. (Int jaer ons Heeren dusent vijfhondert vier opten seventiensten dach Septembris der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land op 't Laer te Stiphout tusschen Goeyart Barnts e. a. en Jan van Riel, en groesveld op den Loebeemd onder Helmond *door* Henrick die Leu, man van Meijne, dr. van Wouter Celen, *aan* Goeyaert den Groet.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
In dorso: tot Stiphout — n°. 4 — A (?).

75. 18 Febr. 1506. (Int jaer ons Heeren dusent vijffhondert ende fief opten achtenden dach Februarij der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land op den Cruijsschotschen weg, par. Stiphout, tusschen den rector van O. L. V. altaar te Stiphout en Korsken Yeghers enz., *door* Andries Coffermans *aan* Daem zijn zoon.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
In dorso: Stiphout — n°. 24.

76. 16 April 1506 (Dec. sexta d. m. Aprilis, F. Quinta post festum Pasche, a. D. mill. quing. sexto.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van eusel te Stiphout tusschen erf van Henricus en Joh. van der Spaget *door* Arnoldus, zoon van Joh. die Goywerdt, man van Theoderica, dochter van wijlen Joh. van Aerle, *aan* Henricus v. d. Spaget voornd.
Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, een beschadigd, een bijna verdwenen.
In dorso: Stiphout — n°. XXXIII.

77. 10 Mei 1509. (Decima d. m. Maij, a. D. mill. quing. nono.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van een cijns van 3 car. gl. uit een bouwland gend. Luijtenhoeve, par. Stiphout, tusschen Joh. Goyarts en Joh. Bans enz, *door* Johanna en Mechtildis, dochters van wijlen Gerardus van Gerwen, *aan* Gertrudis, dr. van wijlen Henricus Goriss, begijntje op het groot Begijnhof in den Bosch.
Twee uithangende schepenzegels afgescheurd.

78. 23 Dec. 1510. (Dusent vijffhondert ende tien, den drie drie (sic) ende twintichsten dach Decembris der maent.)
Schepenbrief van [Stiphout]. Overdracht van huis en hof c. a. [te Stiphout] *door* .... *aan* Henrick [Dirck Wilms].
Uithangende schependomszegel verdwenen.
Door vocht grootendeels onleesbaar geworden; gedeeltelijk hersteld uit opschrift achterzijde.
In dorso: tot Stiphout n°. 9.

79. 3 Dec. 1518. (Int jaer ons Heren dusent vijfhondert ende achtien, den dorden dach Decembris der maent.)

Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land op de Regenstrepen te Stiphout tusschen Jan Verspaget en Willem van Hoevel, Maes Raeijmeker en den kooper, *door* Udo Goert Celen s. *aan* Goert van Voerendael.
Uithangend schependomszegel, in groene was, op een spoor na verdwenen.
In dorso: n°. XXXIIII. — Stiphout.

80. 7 Jan. 1520. (Int jaer ons Heren dusent vijfhondert ende negenthien, den soevensten dach in die Loemaent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van grond in die Kele, par. Stiph., tusschen Goessen Claeus, erven Aert Knuijts, Goert Celen en den verkooper, *door* Huijb. Huijb. Goessens s. *aan* den heer Denijs Bants tot behoef Willems van Gerwen.
Uithangend schependomszegel, in groene was, bijna gaaf.
In dorso: n°. 45. — Stiphout.

81. 13 Jan. 1520. Int jaer ons Heren dusent vijfhondert ende negentien, den dertiensten dach in die Loemaent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van groesveld en houtwas aan de Rijt te Stiphout, tusschen kooper en 't Godshuis van Floref, *door* Goert Smets *aan* heer Denis Bants tot behoef Wilms van Gerwen.
Uithangend schependomszegel, in groene was, bijna geheel verdwenen.
In dorso: n°. 33. — Stiphout.

82. 31 Maart 1522. (Int jaer ons Heren dusent vijfhondert ende enentweyntich, den leesten dach Mert der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van groesveld in de Kele, par. Stiphout, tusschen Henrick Maes Knuijts c. s. en Goert Smets c. s. enz., *door* Jan Gerits s. van Deijl voor zijn tocht van Aleijt Slaets en Thomaes Henrick Knuijts, gelovende voor Dirck Mattheus s., zijn zwager, *aan* heer Denijs Bans.
Uithangend schependomszegel, in groene was, op een spoor na verdwenen.
In dorso: n°. 44 — n°. 28 — Stiphout.

83. 28 Jan. 1527. (Int jaer ons Heeren dusent vijfhondert ende seesentwintich, den acht ende tweintichsten dach in die Loemaent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van erf in de Keel te Stiphout tusschen Willem Jan Wilms en Meth. Frerijcks, den kooper en Goessen Claeus, *door* Claeus Wouterss van Rijel *aan* heer Denis Bants tot behoef Wilms van Gerwen.
Uithangend schependomszegel, in groene was, eenigszins beschadigd.
In dorso: n°. 49 — Stiphout.

84. 11 Aug. 1529. (Int jaer ons Heeren dusent vijffhondert ende negenentweijntich, des anderen dachs nae sinte Lauwreijns martelaer.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land aan de kerk te Stiphout tusschen heer Denis Bants e. a. en Maes Raeymakers, den H. Geest en den weg, een stuk land op 't Roet, enz., *door* Claes Wouters s. van Ryel *aan* Peter Mijchiel Raeijmakers.
Uithangend schependomszegel, in groene was, beschadigd.
In dorso: n°. 37. — Stiphout.

85. 1 Juni 1531. (Int jaer ons Heeren duijsent vijfhondert ende enendertich, den iersten dach Junij der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van een erfpacht van 1 mauwer rogge uit onderpand te Stiphout *door* Mijchiel en Jan, zoons van wijlen Pauwel Brouwers, mede voor Marye Anne en Aleijt, hunne zusters, *aan* Willem van Gerwen.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
In dorso: n°. 32.

86. 29 Aug. 1531. (Int jaer ons Heeren dusent vijfhondert ende eenendertijch, den negen en tweijntichsten dach Augusti der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van grond in de Keel, par. Stiphout, tusschen 't Godshuis van Floref en des koopers erf rondom, *door* Jan Goert Celen s. *aan* Willem van Gerwen.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
In dorso: n°. 36. — Stiphout.

87. 18 Nov. 1531. (Int jaer ons Heeren dusent vijfhondert ende een ende dertich, den achtensten dach Novembris der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land aan de kerk te Stiphout, tusschen Daem Gielens en Jan van der Spaget e. a., Goert Smet en Henrick Joesten e. a., *door* Willem Wijtvens *aan* heer Denis Bants ten behoeve van Willem van Gerwen.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
In dorso: tot Stiphout — n°. 30.

88. 17 Juli 1532. (Int jaer ons Heeren dusent vijfhondert ende twe ende dertich, den soeventijensten dach Julij der maent.)
Schepenbrief van Lieshout. Overdracht van grond bij Heijmonts mortel, par. Stiphout, tusschen Claeus Wouters, den verkooper en een waterlaat, benevens een stuk op de Keel tusschen 't Godshuis van Floref en den verkooper, *door* Willem van Gerwen *aan* Frans van Fleru, meester tot Lieshout.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
In dorso: n°. 39. Inhoud in het Fransch.

89. 17 Nov. 1533. (Int jaer ons Heren dusent vijfhondert ende drie ende dertich, den seventiensten dach in November.)
Schepenbrief van Lieshout. Overdracht van land te (Stiphout?) tusschen heer Denis Bants e. a. en Gort . . . . ., den H. Geest van Stiphout en den weg, en een op 't Roet naast Ger. v. Gerwen enz., *door* . . . . . . (Dan)iels Raeymakers z. *aan* Franssoijs van Fleeruu, mester tot Lieshout.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
Rechter bovenhoek afgescheurd.
In dorso: ffranssoeijs van fleer mester tot Lieshout.

90. 19 Dec. 1536. (Int jaer ons Heren duijsent vijfhondert ende seesendertich, den negentienden dach Decembri der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Getuigenverklaring voor volle vierschaar en in gebannen geding omtrent rechten van overweg te Stiphout het Godshuis te Lieshout aankomende, gepasseerd op verzoek van Franssoys van Fleruu, als meester van het Godshuis voornoemd, namens den abt van Floreffe.
Uithangend schependomszegel, in bruine was, zwaar beschadigd.
In dorso: n°. 47.

91. . . . . 1540(41). (Int jaer ons Heeren duijsent vijfhondert ende vertich, den (ontbreekt).)
Schepenbrief van Lieshout. Overdracht van land op den Ham te Stiphout tusschen erven Corn. Hermans en heer Jan Peters, Jan Wouters en Jr. Willem Dubbelsteijn, *door* Meuws Jan Meuwss *aan* Joeffr. Marie wed. Frans van Fleruu, haar ter tocht en haren kinderen ter erflijkheid.
Uithangend schependomszegel, in bruine was, half verdwenen.
In dorso: P. — Stiphout.

92. 1 Febr. 1542. (Int jaer ons Heren duijsent vijfhondert ende een ende vertich, den iersten dach in Februario der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van land aan den Rijt, par. Stiphout, tusschen Dirck Jordens en 't persoenscap, de Ritten en erven Henrick Heris, *door* Henrick Willemss., man van Heilwig, *aan* Jan Fredrickss.
Uithangend schependomszegel, in groene was, bijna verdwenen.

93. 10 Juli 1560. (Int jaer ons Heren duijsent vijfhondert tsestich, den tiensten dach in Julio der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van een erfpacht van 30 vat rogge uit land op de Vonderen, par. Stiphout, tusschen Jan Verspagen en Jan Verclaren, Jan van Gerwen en den weg, *door* Huijbert Henr. Joesten z. *aan* Adam Fredericks pr.
Uithangend schependomszegel, in bruine was, zwaar beschadigd.

94. 2 Juni 1563. (Int jaer ons Heeren duijsent vijffhondert drie ende tsestich. den anderen dach in Junio der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van een erfpacht van 1 vat rogge uit de erfenis van Henrick van Bergelen *door* Peter Lambert Peterss, man van Lijsken, *aan* Mattheus Jan Michielss.
Uithangend schependomszegel, in groene was, bijna geheel verdwenen.

95. 17 Maart 1564. (Int jaer ons Heren duijsent vijffhondert drie ende tsestich, den seventiesten dach in der Mertte der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht in erfwisseling van land op 't Wijerken te Stiphout tusschen erven Jacob Goess. en Gort Peter Celen *door* Philips Hermans *aan* Mattheus Jan Machiels.
Uithangend schependomszegel, in groene was, beschadigd.

96. 24 Mei 1564. (Int jaer ons Heren duysent vijffhondert vier ende tsestich, den XXIIII dach in der Meye der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van zijn aandeel in een stuk land aan de Egen, par. Stiphout, tusschen Jacop Goessens en Dirck Tijs, Jan die Boze en den weg, *door* Peter Rutten *aan* Mattheus Michielsz.
Uithangend schependomszegel, in groene was, zwaar beschadigd.

97. 17 Maart 1609. (Opten XVIIten Mert 1609.)
Rutger Colen Janss., Thoenis Thomass, Jan Andriess. Seijssemaker en Henrick Goyartssen van Spordonck, bekennen voor de verkochte hoeve te Stiphout volle betaling te hebben ontvangen.
Papier met drie handteekeningen en een handmerk.

98. 15 Juli 1609. (Int jaar ons Heren duijsent seshondert ende negen, den vijftiensten dach Julij der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht na verkoop bij brandende kaars van akker en groes in de Braeck te Stiphout, en halven akker aldaar naast de Kesie, waarvan de weerhelft Laureijns de Mulder te Mierlo toebehoort, *door* de erven Joost Jans en Neesken Ruth Robbrechts *aan* Anthonis Huijberts.
Uithangend schependomszegel, in groene was, beschadigd.
In dorso: mijn clatboek — folio 93.

99. 1 Dec. 1609. (Int jaer ons Heren duysent sesshondert ende negen, den iersten dag Decembris der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van akkerland op de Bocht te Stiphout tusschen kooper en Peter Arndts, Frans Jans van Waelre en Cath. wed. Laureijns Eijmerts, *door* Cornelis Jan Bants *aan* Anthonis Huijberts.
Uithangend schependomszegel, in groene was, voor $^3/_4$ verdwenen.

100. 29 Jan. 1613. (Int jaer ons Heren duijsent sesshondert ende dartien, den negenentwintigtichsten dach Januarij der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van akker op 't Heijlder, par. Stiphout, tusschen den kooper en Frans Jacobs van Waelre, Cath. Laureijnsen en 't goed der maagden van Gerwen, *door* Herman Goort Sijmons *aan* Anthonis Huyberts.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
Perkament beschadigd.

101. 26 Maart 1613. (Int jaer ons Heren duijsent sesshondert ende darthien, den sessentweijntichsten dach Marty der maent.)
Schepenbrief van Stiphout. Overdracht van akker op den Regenstreep, par. Stiphout, tusschen den kooper en, Jenneken wed. Huijbert Mattheuss., den waterlaat en den weg, *door* Henrick Bernarts *aan* Anthonis Huijberts.
Uithangend schependomszegel, in bruine was, beschadigd.
Perkament beschadigd.

102. 11 Maart 1618. (Den elffsten dach der maent Marty int jaer ons Heren dusent sesshondert ende achtien.)
Schepenbrief van Stiphout. Gelofte van 600 c. gld. onder verband van huis c. a. gend. Cruijsschot, par. Stiphout, *door* Antheunis Huijbertss *aan* Jr. Joris van Eijndhouts voor de eene helft, Jr. Marcq van Gerwen schout van Peelland en Jr. Adriaen van Wijck als voogden van juff. Elijsabeth, dochter van wijlen jkhr. Geraert van Gerwen en juffr. Francoijse van Fleru, voor de andere helft.
Uithangend schependomszegel afgescheurd.

103. 28 April 1618. (Den achtentwintichsten dach der maent van April int jaer ons Heren sestienhondert ende achtien.)
Schepenbrief van Helmond. Overdracht van akker op de Laer, par. Stiphout, tusschen het erf der kerk en Thomas Henrick Gelis, Heinegen Reefs en den kerkweg, *door* Willem Lamberts te Tongelre *aan* Art Jans Coffermans.
Twee uithangende schepenzegels, in bruine was, op een spoor na verdwenen.

V. *Stukken betreffende goederen en uitgangen enz. op verschillende plaatsen in de Meierij van den Bosch.*

104. 4 Juni 1383. (Feria Quinta post octavas S. Sacramenti, a. D. mill. tricentesimo octagesimo tertio.)
Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Verpachting van landerijen te *Deurne* voor 14 lopens rogge op Lichtmis en $^1/_2$ en $^1/_{12}$ kapoen op

St. Remigius *door* Joh. van Berlaer heer van Helmont en van Keerberch *aan* Theodoricus gend. Jorys van Doerne.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso gemerkt: DD XII. — n°. 29 — Y.D.

105. 4 Juni 1383. (Feria Quinta post octavas sancti Sacramenti, a. D. mill. tric. oct. tertio)
Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Verpachting van 5 stukken land te *Veurne* voor 1 mud rogge op Lichtmis en een halve kapoen op St. Remigius *door* jhr. Joh. van Berlaer heer van Helmond en van Keerberch *aan* Lambertus gend. des Hertoghen soen.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso: B XII. — n°. 15 — D.

106. 4 Juni 1383. (Feria Quinta post octavas sancti Sacramenti, a. D. mill. tric. oct. tertio.)
Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Verpachting van landerijen te *Veurne* tegen 1 mud rogge op Lichtmis en een halve kapoen op St. Remigius *door* Johannes van Berlaer heer van Helmont en van Keerberch *aan* Gerardus zoon van Joh. gend. Coman.
Van twee uithangende schepenzegels in groene was, 1 geheel, 1 bijna verdwenen.
In dorso: BB. XII. — n°. 28 — D.D.

107. 4 Juni 1389. (Feria Sexta post Dom. qua cantatur Exaudi, a. D. mill. tric. octag. nono.)
Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Overdracht van een erfpacht van 50 pond jaarl. op Purificatie, van 178 pond half op Allerh. half op Purif., uit 89 bunders in *Oorschot* ter pl. gend. Wippenhout en andere goederen aldaar, *door* Joh. de Berlaer heer van Helmont en van Keerberch, ridder, *aan* Gerardus zoon van wijlen Gerardus gend. van Eijcke ten behoeve van hem en zijn kinderen, bij wijlen Heijlwig, dochter van wijlen Godefridus Sceijnel verwekt.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso: AAA X.

108. 1 Dec. 1496. (Prima die m. Dec., a. D. mill. quadr. nonag. sexto.)
Schepenbrief van 's Hertogenbosch. Overdracht van een cijns van 50 pond jaarl. op Lichtmis, van 178 pond, deels op Allerheil., deels op Lichtmis, door Joh. van Berlaer verschuldigd uit 89 bunders en ander goed onder *Oorschot* ter pl. gend. Wippenhout, *door* Johanna Hoerkens, priores van St. Geertruid te 's Hertogenbosch c.s., *aan* Johan van Cortenbach, heer van Helmond.
Twee uithangende schepenzegels, in groene was, beschadigd.
In dorso: XVIII.

109. 14 Juli 1390. (In crastino b. Margarete virg. et mart., a. D. mill. CCC^{mo}. nonag.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van een erfpacht van 1 mud rogge uit huis c. a. te Belver onder *Berlikum*, tusschen Joh. die Meester, broeder, en de erven van Joh. d. M., grootvader van den verkooper, *door* Willelmus, wijlen Will. zoon die Meester, *aan* Lambertus gend. van Middelrode, faber.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso: n°. XX.

110. 13 Febr. 1458. (Dec. tertia die m. Febr., a. D. mill. CCCC^{mo} quinquag. septimo.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van tocht in 4 sester rogge in een erfpacht van 11 s. uit 4 bunder land te *Berlikum*, tusschen Henr. Lemkens en de erven van Henr. van Berlikum, *door* Matheus Gerardi Tijmmermans, wedr. van Hille dr. van Jacob Henrix, *aan* Jacob, Heilwig en Aleijd, kinderen van Matheus en Hille voornoemd.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso: D.

111. 27 Maart 1517. (Vices. sept. die m. Martij, Feria Sexta post Dom. qua cantatur Letare Jerusalem, a. D. mill. quing. dec. sexto.)
Schepenbrief van den Bosch. Gelofte van een erfpacht van 1 mud rogge uit huis c. a. te Belver, par. *Berlikum*, *door* Aelbertus Symonis Willemss. van Hedel *aan* zijn broeder Willelmus.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

112. 29 Aug. 1442. (Vices. nono die m. Aug., a. D. mill. CCCC^{mo} quadr. sec.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van twee erfpachten van 1½ mud rogge uit land gend. de Hoeve onder Velthoven, par. *Zoemeren*, enz. en 1 mud uit huis c. a. te *Zonne*, *door* Henricus van Arkel, zoon van wijlen Henricus van Arkel, *aan* mag. Arn. de Weilhusen ten behoeve van het klooster van Porta Celi; per modum directe permutationis.
Schepenvidimus van den Bosch, dd. 18 Febr. 1456/7.
Twee uithangende zegels verdwenen.
In dorso: n°. 18 — EE.

113. 18 Febr. 1457. (Decima octava die m. Febr., a. D. mill. CCCC^{mo} quinq. sexto.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van een erfpacht van 2 mud rogge uit die Hoeve op Velthoven, par. *Zomeren*, en een weide aldaar in 't Houtbroek, *door* Emondus de Scerpenberch prior, Gerardus Henrici Kepken suppr., Ger. Kepken en Willelmus

Herinck, conventuales van het klooster van Porta Celi (Baseldonk) bij den Bosch, *aan* Theodoricus van Kessel, zoon van wijlen Joh. van Kessel.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
In dorso: G.

114. 1 Sept. 1494. (Prima die m. Sept., a. D. mill. quadring. nonag. quarto.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van een cijns van $3^3/_4$ oude schilden uit een cijns van 9 dito, uit de helft in 't goed Diepenbroeck c. a., par. *Meijerle*, *door* Leonius Willelmi van Ponsendael *aan* Katherina, wed. van Henricus Henrici Wouterss, pannicida.
Twee uithangende schepenzegels, in groene was, beschadigd.
In dorso: N. 17 — R.

115. 8 Maart 1591. (Den achtsten dach der maent van Martii int jaer ons Heren duysent vijffhondert eenentnegentich.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van $^4/_9$ in $^1/_2$ van een heide en weiland onder *Mierlo door* Laureijns Gerritsen Gerwen, man van Heijlken, dr. van Adam Willemss, mede voor haar zusters, *aan* Jan Daems, pr. en beneficiaat van St. Jan te 's Hertogenbosch, zoon van Adam Willemss. voornd.
Van twee uithangende schepenzegels, in groene was, 1 beschadigd, een voor $^3/_4$ verdwenen.
In dorso: N. 85 — d.d.

116. 23 Febr. 1611. (Den drieentwintichsten Februarij int jaar ons Heren duijsent sess hondert elffve.)
Schepenbrief van Mierlo. Overdracht van een houtveer te *Mierlo* op 't Hout, tusschen Gijsb. Nicolaessen, Ariken Tijs, jonker Beeck en erven Gerritke Nelis, *door* Dirck Janssen die Cremer met al zijne kinderen *aan* Antheunis Huijbrechts te Helmond.
Uithangend schependomszegel, in groene was, in twee stukken.

117. 5 Sept 1517. (Quinta die m. Sept., a. D. mill. quing. dec. septimo.)
Schepenbrief van den Bosch. Overdracht van huis en hof c. a. te Mughoevel, par. *Gestel bij Herlaer*, en verschillende landerijen aldaar, *door* magister Nycolaus filius quondam Petri Colen, canon. S. Joh. Ev., *aan* Jacobus Colen, zijn broeder.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

VI. *Rechten te Heusden.*

118. 3 Nov. 1345. (Int jaer ons Heren dertienhondert ende vijff ende veertich, sDonresdaghes na Alre Heijlighendach.)

Schepenbrief van Heusden. Overdracht van 2 hont lands op de Oyslaghen, ban van Herpt, met derdalven voet dijks enz., *door* Hein die Jonge van Herpt *aan* Heinman van Hedichusen.
Twee uithangende schepenzegels, in bruine was, nagenoeg verdwenen.
In dorso: N. 7 — Q.

119. 7 Jan. 1371/2. (Int jaer ons Heren dertien hondert ende eenendesoventich, sWoensdages na Dertiendach.)
Schepenbrief van Heusden. Overdracht van alle rechten en aanspraken op verschillende landerijen te Herpt, door Maes Clauss verkocht aan Heijman van Hedechusen, *door* Aert. Mertenss *aan* Maes Clauss. voornoemd.
Van twee uithangende schepenzegels in bruine was, 1 geheel, 1 bijna geheel verdwenen.

120. 17 Aug. 1376. (Dertienhondert ende ses ende tsoventich, sMaendages na onser Vrouwendach te wegelende oeghste.)
Schepenbrief van Heusden. Overdracht van 2 hont lands op de Oeijslaghen, ban van Herpt, met een voet dijks enz, *door* Rutgeer van Ophoven *aan* Jan Veren Oeden soen.
Van twee uithangende schepenzegels in bruine was, een verdwenen, een beschadigd.

121. 27 Maart 1417. (Viertienhondert ende seventien opten seven ende twintichsten dach in Merte.)
Schepenbrief van Heusden. Overdracht van een cijns van $3^1/_2$ fr. kroon en 5 schill. 's jaars, uit hofstad met timmering aan de Hoghestrate, ban van Heusden, *door* Sije, die wijf was Merten Aelbrechts s., en Aelbrecht, haar zoon, *aan* Godert Aernts s. van Wiic (voor $43^1/_2$ kr., 5 sch.)
Twee uithangende schepenzegels, in bruine was, nagenoeg verdwenen.

122. 17 Sept. 1421. (Viertienhondert ende een ende twintich op sente Lambrechts dach.)
Schepenbrief van Heusden. Overdracht van $^1/_3$ der erfenis, hun aangekomen van Aleijt Zebrechts Zebrechts soens wijf, *door* coman Jan van Brecht en Jan die Bye Jocobs soen *aan* Godert Aernts soen van Wiic.
Twee uithangende schepenzegels, in groene was, een weinig beschadigd.
In dorso: N. 15 — C. C.

123. 21 Febr. 1426 (27 ?). (Viertienhondert ende sesendetwintich opten eentwintichsten dach in Selle.)
Schepenbrief van Heusden. Gelofte van schadelooshouding wegens

30 scill. 's jaars, gelegen op 1 morgen 25 scaft lands in den ban van Herpt enz., *door* Wouter van Vlimen en Aernt Hoijfe *aan* Godert Aerntss. van Wiic.

Van twee uithangende schepenzegels in bruine was, een zwaar beschadigd.

In dorso: C.C.

III. Kleinere aankoopen.

Door een Amsterdammer werd mij in het voorjaar van 1892 een paket stukken te koop geboden, die mij bij inzage alras een deel van het heerlijkheidsarchief van 's Greveldnin Capelle bleken te vormen en daarom gaarne werden aangekocht. Was dit een tweede aanwinst van archiefstukken uit oude kasteelen, zeker is het, dat deze papieren ook ten behoeve der gemeente 's Greveldnin-Capelle c. a. de duurzame bewaring verdienen, die er nu aan verzekerd kan heeten. In het algemeen hadden in de oud-Hollandsche streken de ambachtsheeren sterk de hand in het geheele beheer der gemeente. Dit wordt in deze stukken, waarvan ik een beknopte lijst laat volgen, almede bevestigd.

Stukken der heerlijkheid 's Greveldnin Capel.

I. 1. 26 Mei 1557. Het Hof van Holland, ten verzoeke van den procureur van Aernt van Raveschot, ambachtsheer van Capelle 's Greveldnin en Waspik, veroordeelt de geërfden in het ambacht van Claes Reynersz. nu gend. Cornelis Cnoppersz. ambacht, par. Capelle, volgens het accoord dd. 18 Mei bevorens, waarbij zij zich hadden verbonden de tienden, den eischer toekomende, voortaan zonder verzet te betalen.

Perkament; van het uithangend zegel, aan dubbelen staart, de randen afgebroken maar het wapen onbeschadigd.

2. 22 Jan. 1598. Peter Gerrit Driesen draagt over voor schepenen voor 's Greveldnin- en Nederveen- Capel aan Sijmen Jan Deelen van Sprangh, een akker zaailand, herkomende van de godshuizen van Dordrecht, aan den oostkant van de Hoogevaart enz.

Auth. afschrift van 8 Juni 1743.

3. 5 Maart 1612. Ingezetenen van Waasbeeck en Capelle verzoeken Joh. van Raveschot, ambachtsheer aldaar, hun 10 jaar vrijdom van novale tienden te verleenen.

Afschrift.

4. 12 Juli 1634. Adriaan Gerritse de Rooij, schout van 's Greveldnin Capel, en Jan Aertse, schout van Vrijhoeven en Zijdewijn, verbinden zich elkander ieder zijne gerechtigheden en regeering vreedzaam te laten gebruiken en o. a. dat Jan Aertse vierschaar

spannen en een schutsluis plaatsen mag op de aarde van 's Gr. C., omdat V. en Z. dikwijls ondergevloed zijn.
Afschrift.

5*a*. 21 Juni 1661. Huijbrecht van Raveschot, heer van Cappel en Waspik, maakt met de gerechtigden een schikking over de verheergewading van vier hoeven moers, in 1443 verleend aan Jacob van Gent en sedert veelvuldig gesplitst.
Afschrift.
b. 1 April 1664. Philips baron van Leefdael, heer van Eethen en Meeuwen, verleent aan J. Guilliam François van Steenhuijs 4 hoeven moer in 's Greveldnin, van Nederveen ten noorden tot klooster Heemstijn ten zuiden, enz.
Afschrift.
c. 1 April 1664. Philips baron van Leefdael, heer van Eethen en Meeuwen, en Huijbert van Raveschot, heer van Waspik, treden in schikking over de verheergewading van 4 hoeven moer, door Dirk van Merwede heer van Eethen op 2 Juli 1443 verleend aan Jacob van Gent (verg. *a*).
Afschrift.

6. Brieven van en aan den heer, processtukken (o. a. met Vrijhoeve over grensscheiding), publicatien enz.; 18de en begin der 19de eeuw.

II. 1. Rekeningen van den rentmeester der heerlijkheid, telkens over 2, 3 of meer jaren, van 1746 tot 1805, 18 stuks.
(In die van 1792—94 en 1800— 1 liggen liassen met bewijsstukken).

2. Lias met stukken der rekeningen 1802—1805, gemerkt n°. 5.

3. Id. 1807—12 (?), gemerkt n°. 6.

Eveneens van een Amsterdammer kocht ik drie perkamenten oorkonden betreffende een „leenhof" te Gemonde onder de jurisdictie van St. Michielsgestel en wel een omwaterd huis c. a., door den heer van Hoorne in leen gegeven aan jhr. Arnt van Campen. Ziehier de analyse dier stukken — die dus een derde aanwinst vormen van bescheiden van oude adelijke huizen, al geldt het er hier een van bescheiden beteekenis:

1. 1 Juni 1464. Henric van Hoerne, heer van Parweys, Gheel, Duffell, Heerler en Gestel enz., geeft zijnen leenman Arnt van Campen verlof om de gracht rondom zijn hoeve genaamd ten Wiel, par. Gemonde aan de Wiel, te verbreeden en *tot in* de Dommel door te trekken om die hoeve geheel af te sluiten, met en benevens

alle vervallen visscherijen en opkomsten van de Wiel en de voorn. gracht.

Perkament; uithangend zegel verdwenen.

2. 25 Sept. 1477. Emondus, zoon van wijlen Henricus Emontsz. draagt over voor schepenen van den Bosch aan Arnoldus van Campen: 1°. de helft uit de Cromstreep, par. Gemonde ter plaatse gend. Deijelst, tusschen Arnoldus van Campen en Em. voornoemd; 2°. een stuk land bij de kerk aldaar tusschen het erf van den rector van S. Katherynen altaar te Gestel en Gerardus Templer; 3°. een dito ald. tusschen het erf van den H. Geest te 's Hertogenbosch en van het groot gasthuis bij de Gevangenpoort ald.; 4°. de Slijbeeck ald. tusschen Em. voornd. en Theodericus de Acht; alles door hem en Arn. voornd. gekocht van priester Johannes Scoemaker fil. Theoderici Scoemaker van Boxtel.

Perkament; 2 uithangende schepenzegels verdwenen.

3. 12 April 1623. Joseph van Heijmissem, gemachtigde van Jhr. Arndt van Campen Johansz., draagt over voor schepenen van 's Hertogenbosch aan Jacob van den Leemputte Henricx: 1°. een hoeve c. a. onder de dingbank van St. Michielsgestel par. Gemonde, grenzende aan jr. Arndts hoeve ten Wiel aan 3 zijden en aan de vierde de Dommel; 2°. een akker c. a. aldaar tusschen Jan Fransz., Jo. Campen en Pauwels Adriaenz. van der Heijden; 3°. dito tusschen Pauwels Adr. voorn., Ambrosius Goyarts, de visscherij of wiel tot deze hoeve behoorende, en den weg; 4°. genoemde visscherij; 5°. een akker op Moestelberch c. a.; enz. enz. enz.

Perkament; 2 uithangende schepenzegels verdwenen.

Door de bemiddeling van jhr. mr. Victor de Stuers, Referendaris van Kunsten en Wetenschappen, te 's Gravenhage, werd aankoop gedaan van een drietal oorkonden en zes losse zegels, waarvan de beschrijving hier volgt:

1. 26 Februari 1536/7. Karel, Roomsch Keizer enz., hertog van Brabant, en prelaten, edelen en steden, representeerende de drie Staten van Brabant, verkoopen aan Willem Moel, zoon van wijlen Jan Moel, een jaarl. erflijke rente van 40 Car. gl., tot 20 st. van 3 plecken of grooten Brab. 't stuk, te betalen aan hem of toonder van den brief, of transsumpt daarvan onder zegel van een der vier hoofdsteden, enz.

Perkament; het uithangend zegel van Karel als hertog van Brabant (contrazegel het keizerlijk wapen) beschadigd; dat van de Staten van Brab. half verdwenen.

2. 9 Januari 1660. Jacob Ferdinand Zweerts, rentmeester-generaal der beden en middelen in Brabant, draagt, ingevolge resolutie van de Staten-Generaal dd. 24 Juli 1658 en ampliatie daarvan, voor schepenen van den Bosch over aan Lysbeth, dochter van Peter Booms en Mechtelt Janssen, een cijns van 12 gl. 10 st., nu gereduceerd op 10 gl., oorspronkelijk verschuldigd aan Marten Gijsberts van de Gracht en door den rentmeester voornoemd afgekocht.
Perkament; 2 uithangende schepenzegels beschadigd.

3. 12 Augustus 1668. Peter van Sevenbergen en Elizabeth Schetters, zijn huisvrouw, dragen over voor richter en schepenen van Grave aan Cornelia Adriaens wed. Anthoni Vincent een rente van 12 car. gl. en een van 6 car. gl., tot 20 st. Brab. het stuk, uit een huis te Grave achter het stadhuis, waaruit ook een rente gaat groot 5 car. gl. aan Willem Decquere.
Perkament; 2 uithangende schepenzegels beschadigd.

Zegels:

1. Cornelis v. d. Schoot. Schild met 9 stokken, 3 aan 3 balkswijs, vergezeld van 3 rozen, 2 en 1 in 't hoofd. Randschrift: S. Cornelis van de Schoot.
Groene was aan dubbelen perkamenten staart, een weinig beschadigd.

2. P. J. Loen. Schild met gaanden wolf (?) schuinbalkwijs; in driepas. Randschrift: S. Petri Jacobi Loen.
Bruine was aan dubbelen perkamenten staart, een weinig beschadigd.

3. Henric Omens .... Schild met lelie. Randschrift: S. Herici Omens ie... sen.
Groene was aan dubbelen perkamenten staart, een weinig beschadigd.

4. A. Willemsen. Schild met 3 uitgerukte boomtronken, (?) 2 en 1; helmteeken door beschadiging weg. Randschrift: S. Ariaen... [W]illemsen.
Bruine was aan dubbelen perkamenten staart, beschadigd.

5. J. B. Coppieters. Schild met beker (?), waarachter zwaard als schuinbalk, punt omhoog; helmteeken: beker, anders gevormd dan in het schild, en zwaard er achter. Randschrift: jor. Joannes Baptis'a Cóppieters.
Nieuwe afdruk in rood lak op papier.

6. Philips van Thienen? (1) Schild gevierendeeld: 1 en 4 balk, vergezeld van 3 meerlen, 2 en 1; 2 en 3 kruis. Over alles heen hartschild beladen met balk. Kroon van 3 bladen en 2 parelen. Schildhouders 2 leeuwen.

Randschrift:.. Ph.... an Thie.... n scabin. de Bu.....

Groene was aan dubbelen perkamenten staart, beschadigd.

Ook heb ik nog den aankoop mede te deelen van eenige perkamenten schepenbrieven van den Bosch, die aan de deur werden aangeboden door een koopman, die mij dikwijls dergelijke stukken aanbiedt, waaronder soms wel wat bijzonders of merkwaardigs. Hoewel deze drie brieven in de schepenregisters gevonden worden, achtte ik het van belang ze — trouwens voor enkele stuivers — aan te koopen.

Zij zijn:

1. 25 Februari 1773. Adriana van Santen, wed. Hendrik Pompen, draagt over voor schepenen van den Bosch aan Willem de Cort, vleeschhouwer, een huis en erve genaamd den Rooden Osch aan de markt aldaar tusschen het huis genaamd de Flesch en de Vleeschhal, haar aangekomen bij testament van haren vader Arnoldus van Santen.

Perkament; van 2 uithangende schepenzegels, 1 afgescheurd, 1 verdwenen.

Reg. 592 (A. Bastide n°. 4), folio 16 vso.

2. 7 November 1774. Hendrik Muerenbeeld draagt over voor schepenen van den Bosch aan Derk Praet, stadsuitroeper, een huis, genaamd het wapen van Londen, op de Weversplaats dicht bij de barakken of caserne, hem aangekomen bij koop van Wilhelmus de Lang en dezen bij koop van Hendrikus Robertson en Antonij Loutermans.

Perkament; 2 uithangende schepenzegels afgescheurd.

Register 592 (Bastide n°. 4), folio 158 recto.

3. 11 Juli 1780. Dirk Praet draagt over voor schepenen van den Bosch aan Gerrit Verspiek een huis, genaamd het wapen van Londen, op de Weversplaats aldaar, hem aangekomen bij koop van Hendrik Muerenbeeld.

Perkament; 2 opgedrukte schepenzegels in groen lak onder papier, beschadigd.

Register 593 (A. Bastide Verhagen n°. 5), folio 275 recto.

---

(1) Zie van Zuijlen, Naamlijst en wapenkaart der Bossche schepenen enz., pl. VII.

Ten slotte heb ik nog de lijst aan dezen staat toe te voegen van de in het verslag besproken stukken uit het archief van 's Hertogenbosch, door mij voorloopig onder dak genomen. Zij vormen den staart van de afdeeling nieuw-archief der mij toevertrouwde verzamelingen, waarbij zij zouden behooren zoodra de gemeentearchieven tot b. v. 1870 in 's Rijksdepôt werden opgenomen, maar waarbij zij nu natuurlijk slechts hospiteeren tot nadere voorziening. Zie hier de bedoelde lijst:

I. Bevolking:

Alphabetische naamlijst der volkstelling van 1839, wijk A—I, en klapper (?) op A; 10 st.

Bevolkingsregister naar de woonplaats, zonder jaar, wijk A—I en „guarnizoen"; 10 st.

Bladwijzer op het bevolkingsregister, z. j., wijk A—I en „afdeeling Orthen"; 10 st.

37 bevolkingsregisters van militairen:

Infanterie	1862	2 st.
	1868	5 st.
	1869/70	1 st.
	1870	4 st.
generale staf	zonder jaar	1 st.
5de regiment infanterie		17 st.
hussaren		2 st.
artillerie		3 st.
genie		1 st.
marechaussée		1 st.

II. Schutterij:

Inschrijvingsregisters lichting 1828—69 (klasse 1794—1844) 67 st.

Lotingsregisters 1828—50, 54—56, 58, 59, 61—69 en z. j.; 47 st.

Alphabetische lijst 1828—69 (ontbreekt 1856 en klasse 1799); 51 st.

Naamstaat van den 1en ban, 1827; 1 st.

„ „ „ „ „ rustende schutterij, 1863—67; 1 st.

Nominatieve staat enz. 1841; 1 st

Artillerie-kompagnie (naamstaat); 1 st.

III. Militie:

Journal du maire pour servir à l'inscription des conscrits 1809; 1 st.

Journal „ „ „ „ „ liste alphabetique, 1810; 1 st.

„ „ „ „ „ „ „ nominat., 1811; 1 st.

Inschrijvingsregisters 1817—58 (ontbreekt lichting 1829, 30, 38 en klasse 1795, 1796) ; 39 st.
Alphabetische lijsten 1832—61 ; 29 st.
Verlofgangers in de gemeente gekomen, 1817 ; 1 st.

IV. Belastingen.

Grondbelasting-kohieren :
Contribution foncière, 1812—14 ; 3 st.
Ongebouwde eigendommen, 1815, 17, 19, 20—22; 6 st.
Gebouwde eigendommen, deuren en vensters, 1815—22 ; 8 st.
Gebouwde en ongebouwde eigendommen, model I, 1823—32; 1 st.
" " " " " II, 1832—37; 6 st.
" " " " " III, 1838—43; 6 st.
Patent-kohieren : 1807/8, 1814—43/44; 31 st.
Ligger voor de gemeente, 1815 ; 1 st.
Registers der patentschuldigen 1867—72, 80—84; 129 st.

Staten en -kohieren voor het „Personeel":
Personeel en mobilair, 1812—22; 11 st.
Personeel, model I, 1823 (2 st.) — 33; 12 st.
" " II, 1833—43/44 (2 laatste elk 2 st.); 12 st.
Dienstboden, 1814; 1 st.
Deuren en vensters, 1812—14; 3 st.
Directe belasting, 1813, 1854; 2 st.
Hoofdelijke omslag, 1856/57, Wijk A—I; 8 st. en losse portefeuille.

V. „Mercurialen", aanteekeningen van prijzen van granen enz., Febr. 1854—Oct. 55; 1 st.

Aldus deze staat van Aanwinsten opgemaakt door mij

Rijks-Archivaris in Noordbrabant,

mr. A. C. Bondam.

Het oud provinciaal archief in Gelderland.

Ter voldoening aan art. 17 van mijne instructie, heb ik de ee aan Uwe Excellentie, door tusschenkomst van den heer Algemeene Rijks-archivaris, het jaarverslag van het Oud-Geldersch archie over het jaar 1892 te doen toekomen.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief, lokalen, ameublement, enz.*

De bewaarplaats verkeert voortdurend in goeden staat en ondervond geene verandering.

Beneden in het archieflokaal was slechts ééne tafel aanwezig, om bij het raadplegen van stukken, die tijdelijk daarop te kunnen nederleggen. Teneinde in het ongerief te voorzien, veroorzaakt door het telkens verplaatsen van die tafel, wanneer stukken uit de andere rijen moesten worden geraadpleegd, werden er 5 tafels op schragen bijgemaakt, zoodat nu in iedere rij een tafel is geplaatst. De onkosten daarvan vorderden eene uitgave van f 40.

Voor de kamer, bij den commies-chartermeester in gebruik, werd mede eene tafel aangeschaft. Geene herstelling van het ameublement was noodig met uitzondering van eenige kleine reparaties aan de schrijftafel, bij den archivaris in gebruik, en aan de binnenjalouzien, terwijl het papieren gordijn, dienende tot het donker maken van het vertrek, bestemd voor het copieeren van kaarten etc., eene geheele vernieuwing vorderde.

De tuin wordt behoorlijk onderhouden.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Het aantal brandzakken onderging geene vermeerdering. De bliksemafleiders werden in de maanden Mei en December door een deskundige, den heer B. Holsboer, mechanicus te Arnhem, beproefd en in orde bevonden. De beproeving der brandslangen van de waterleiding vond mede plaats; eenige werden minder deugdelijk bevonden en zullen eene geheele vernieuwing in 1893 vereischen. Aan de waterleiding deden zich geene gebreken voor.

In de maand Juli werd ik door Uwe Excellentie verzocht een

linnen brandkoker, te bevestigen aan een der ramen van de bovenverdiepingen van het archiefgebouw, ten einde de reddingsmiddelen voor de veilige bewaring der archiefverzameling, in geval van brand, te vermeerderen, te doen aanmaken en deswege met den heer Rijksbouwkundige voor de gebouwen van onderwijs enz. in overleg te treden. In de maand December deelde mij die ambtenaar zijne beschouwingen omtrent de inrichting enz. van dien koker mede. De bestelling en oplevering van den koker konden in 1892 niet meer plaats vinden; zij zullen in het jaar 1893 geschieden.

III. *Toestand van de archief-verzameling.*

Met de verbetering van den slechten toestand, waarin verschillende stukken verkeeren, wordt geregeld voortgegaan. Een aantal portefeuilles tot berging der losse stukken werd wederom aangeschaft.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en inventarisatie van het archief.*

Zooals ik in het jaarverslag over 1891 mededeelde, waren de brieven van het voormalig Hof van Gelderland behoorlijk in portefeuilles gerangschikt, waaronder zich ook bevinden de brieven uit en aan het Hof, bevattende de correspondentie van politieken aard, waarop door wijlen Baron van Spaen een index, wat de jaren 1543 tot 28 December 1580 betreft, is vervaardigd. Bij de raadpleging van dien index was mij meermalen gebleken, dat eene herziening niet ongewenscht was; ik besloot in 1892 tot dat werk over te gaan en tevens den index op die belangrijke correspondentie van den tijd, waarop van Spaen eindigt, verder voort te zetten. Dit werk van omvangrijken aard zal nog een geruimen tijd innemen.

Met de inventarisatie en beschrijving der processtukken, afkomstig van de steden en banken van het voormalig Kwartier van Nijmegen werd voortgegaan en kwam de inventarisatie etc. van de banken van Deil en van Tuil, zoo mede die van de stad Tiel gereed; vooral de stukken van laatstgenoemde stad vorderden veel tijd en niet minder inspanning, want ik mag niet ontkennen, dat er ten aanzien dier processtukken de meest ongewenschte verwarring heerschte. Met uitzondering van de processen van de stad Zalt-Bommel, die in 1893 zullen worden geinventariseerd, zijn alle processen, afkomstig van de verschillende gerichten van het voormalig Kwartier van Nijmegen, thans geïnventariseerd.

V. *In druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

De heer L. C. Baron van der Feltz te Arnhem deed eenig stukken uit het oud-rechterlijk archief van de voormalige Heer lijkheid Borkulo in de door hem uitgegeven genealogie van he geslacht van der Feltz afdrukken.

Door den heer mr. P. A. N. S. van Meurs werd een billet, be treffende den verkoop van goederen van het voormalig klooster t Nazareth, bij Oene, en behoorende bij een voor het (voormalig Hof van Gelderland gevoerd proces, in den Gelderschen Volks almanak voor 1893 gedeeltelijk afgedrukt.

Voor zoo verre aan mij is bekend, zijn geene verdere bescheide uit het Geldersch archiefdepot in druk uitgegeven.

VI. *Aanwinsten door geschenk, ruil of in bruikleen verkregen en verliezen, zoo die er zijn, en de oorzaken daarvan.*

Van Uwe Excellentie mocht het Archief ontvangen:

1°. Verslagen omtrent 's Rijks oude Archieven, XIII, 18 (2 exemplaren);

2°. Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van Geschieden en Kunst, XIII, 1890;

3°. Verslag aangaande een voorloopig onderzoek in Engelan naar Archivalia, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland door Dr. P. J. Blok, hoogleeraar te Groningen;

4°. De Archivalia van het Kapittel der Hoog adelijke Rijks-abd Thorn, uitgegeven door J. Habets, archivaris in Limburg, 1st deel: Charters en andere bescheiden van 966 tot 1550;

5°. Middel-Nederlandsch Woordenboek van wijlen dr. E. Verwij en dr. J. Verdam, III, afl. 9, 10, 11, 12 en 13.

Van heeren Gedeputeerde Staten van Gelderland:

1°. Notulen van het verhandelde door de Staten van Gelderlan in de wintervergadering van 1891;

2°. Notulen van het verhandelde door de Staten van Gelde land in de buitengewone vergadering van 5 Juni 1892 en de Zomer vergadering van 1892;

3°. Verslag van den toestand der provincie Gelderland, gedaa aan de Provinciale Staten in de Zomervergadering van 1892.

Van heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Arnhem: Verslag van den toestand der gemeente Arnhem over het jaa 1891.

Van heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Nijmegen:
1°. Verslag omtrent den toestand der gemeente Nijmegen over het jaar 1891;
2°. Catalogus van de Openbare bibliotheek der gemeente Nijmegen.

Van heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht, door tusschenkomst van den gemeente-archivaris aldaar:
een charter van 1520, inhoudende het opleggen van het interdict aan het Hieronymusklooster te Harderwijk, wegens wanbetaling van geleverde eetwaren.

Van den heer Burgemeester der gemeente Roermond:
Inventaris der oude archieven te Roermond, door wijlen den heer Sivré opgemaakt, 4 deelen.

Van den heer Algemeenen Rijksarchivaris:
1°. Schrijven, dd. 8 November 1544 van Cantzler en Raden van Gelderland aan Zweder van Kervenhem, Proost te Zutphen, houdende verzoek om te Arnhem te komen, ten einde inlichtingen te geven in het geschil van den pandheer van Zutphen;
2°. het onderschrift van een brief van Claes Vijgh, Ambtman in N. Betuwe, aan Goessen van Groetfeldt, 19 December 1561;
3°. Schrijven van Ridderschap van Veluwe en de stad Arnhem aan? over den moedwil door Hoogduitsche soldaten uit Deventer aan de inwoners van Voorst aangedaan, 11 December 1577;
4°. Schrijven van Gedeputeerden van ? aan Cantzler en Raden in Gelderland om den gewezen Hopman Jorien Baeck in diens afrekening behulpzaam te zijn, 4 September 1596;
5°. Copie van eene akte van afdeeling tusschen W. Grob en de 3 kinderen uit diens eerste huwelijk, Nijmegen, 3 Februari 1653;
6°. Plakkaat van het Quartier van Nijmegen, betreffende de Veldpolitie, 13 Juni 1681;
7°. Volmacht van den kerkeraad van Harderwijk op S. Hondius, predikant te Herwen en Aarth, om de losmakinge bij den kerkeraad van Schenkenschans enz. te bevorderen van W. van Gent, predikant aldaar, en beroepen te Harderwijk, 4 Juni 1723;
8°. Schuldbekentenis van I. Darris, 12 November 1734;
9°. Akte van arrest, gelegd door de weduwe van C. de Bruijn onder handen van de erfgenamen van de weduwe P. de Bruijn op de erfportie van H. Gerrits, oom van de weduwe P. de Bruijn, 29 Juni 1751;
10°. Fragment van eene gerichtelijke verklaring van getuigen, betreffende het leenen van geld door den zoon van de weduwe de Brisson, 22 Augustus 1752;

11°. Eene volmacht en eene akte van oppositie, gedaan in een zaak tusschen I. Heshusius en A. Poelman, geleende gelden b treffende, behandeld voor het gericht van het Ambt van tussche Maas en Waal, 11 October 1752 en 16 December 1756;

12°. Akte van bezaat, gedaan door H. Geenen op de goedere van C. M. en H. R. Smelten te Nijmegen, 23 April 1776;

13°. Fragment van eene insinuatie tot uitstel in een gericht zaak, 11 November 1789;

14°. Akte van pandkeering door I. Bruisten gedaan tegen d peinding van P. Heiligers c. s., 18 November 1793;

(De n°s. 1 tot 14 zijn afkomstig uit de collectie Slagregen);

15°. Volmacht van C. Verrijt op V. Swaen en W. van Lit verstrekt in een proces tegen de weduwe Levingston etc., 10 Mei 169

16°. Leenvolmacht van R. Vivian op I. Coets en V. Swaen 8 October 1696;

17°. Schrijven van W. van Heukelom aan V. Swaen over een zaak tegen den heer van Engelenburg, 21 October 1701;

18°. Volmacht van de weduwe F. van Heuckelom op V. Swae om de arrhamenten te reassumeeren in eene procedure, door hare overleden echtgenoot tegen A. van Apelthorn begonnen, 28 Juni 170

19°. Volmacht van M. Olivier, te Nancy, op den advoka Swaen te Nijmegen, 20 Januari 1758;

20°. Volmacht van A. en M. Olivier, te Nancy, op den ad vokaat J. Swaen, 4 Februari 1718; (de stukken n°. 15 tot 20 zij uit de collectie Capadose afkomstig);

21°. Eene collectie stukken betreffende Gelderland, afkomstig uit de verzameling van stukken, door de Oostenrijksche regeering aan die van Nederland afgestaan.

Van den heer Rijksarchivaris in de provincie Utrecht:

1°. Stukken betreffende D. Thoniss van Westhrenen, beschuldig van manslag 1671;

2°. Stukken betreffende C. Chrisseling, bijgenaamd „de Speel man", verdacht van landlooperij, inbraak enz. 1694 en 1695;

3°. Stukken betreffende C. Kleijkamp, verdacht van landloo perij enz., 1731;

4°. Interrogatoria, betreffende eene door W. van Oghten o O. van Wijk gepleegde mishandeling, 1766;

5°. Schrijven van Ockerse, dd. Wageningen, dd. 20 Juli 1798 aan een amice, kennisgevende, dat in zake van Holst c^{a}. P. Ponse geen recht zal mogen worden gedaan, alvorens het Intermediair Bestuur van Gelderland kennis zal hebben gekregen van het decreet van de Wetgevende Vergadering, betreffende die zaak enz.;

(De n°s. 1 tot 5 behooren tot het oud-rechterlijk archief van de Marsch.)

?. Inventaris van het archief der provincie Utrecht, 2de sup-
?ent, door mr. S. Muller Fzn., Rijksarchivaris in die provincie.

Van den heer Rijksarchivaris in de provincie Noord-Brabant:
Verslag omtrent de oude Gemeente- en Burgerlijke stands-ar-
?ieven in Noord-Brabant.

Van de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage:
Catalogus van Pamfletten enz., bewerkt door dr. W. P. C. Knuttel,
?der-bibliothecaris, II, 1e stuk, 1649—1667.

Van het Munt-collegie te Utrecht:
Catalogus der gouden, zilveren en koperen specien, geslagen in
? Nederlandsche gewesten door de Fransche en de Duitsch-
?derlandsche vorsten enz., van de vroegste tijden af tot de Paci-
?atie van Gend.

Van de Openbare Bibliotheek te Arnhem:
1°. Kaarten van de steden Arnhem, Wageningen, Tiel, Zalt-
?mmel, Doetinchem, Brêevoort, 's Heerenberg, Buren, Culen-
?g, Wachtendonck, Stralen en Echt, door Jacobus van Deventer;
2°. Plattegronden van de steden Arnhem (2 stuks), Wageningen,
?l, Zalt-Bommel (3 stuks), Brêevoort en Culenborg.

Van de Commissie tot verzekering eener goede bewaring van
?enkstukken van geschiedenis en kunst te Nijmegen:
1°. Verslag over 1891;
2°. Catalogus van de bibliotheek van het Museum van Oudheden
Nijmegen, bewerkt door Th. H. A. I. Abeleven en mr. C. G.
Bijleveld.

Van de Commissie van beheer van het Stedelijk Museum te Leiden:
Verslag over 1891.

Van den heer dr. W. N. du Rieu te Leiden:
1°. Rapport sur les travaux de la Commission de l'histoire des
?lises Wallonnes dans l'année 1890—1891, présenté à la Réunion
? députés des Eglises Wall. à Leide le 2 Juillet 1891 et jours
?vants;
2°. Rapport van de commissie van de historie der Waalsche
?ken, 1890—1891.

Van den heer Mr. P. van Meurs, commies bij het Rijksarchief
? 's Gravenhage:
Geldersche Volksalmanak 1893.

Van den heer Mr. R. Fruin, commies-chartermeester te Utrecht:
1°. Verslag omtrent oude gemeente- en waterschaps-archieven in de provincie Utrecht, over 1891;
2°. Schrijven van Max. van Egmond, betreffende de begiftiging van P. van Eesteren met eene praebende te Buren, 10 November 1542;
3°. Bevestiging der privilegien van Z.-Bommel, 6 October 1543, zijnde een vidimus van den Magistraat, dd. 5 Augustus 1560;
4°. 16 stukken betreffende goederen in N.-Betuwe, behoorende aan het kapittel van St. Walburg te Arnhem, tusschen 1578 en 1596.

Van den heer mr. F. C. W. Koker, rechter in de Arrondissements-Rechtbank te Arnhem:
diens academisch proefschrift „Onderzoek naar den aard en de geschiedenis der Vicariegoederen in Nederland, Utrecht 1857."

Van den heer dr. J. de Hullu:
diens te Leiden verdedigd Academisch proefschrift „Bijdrage tot de geschiedenis van het Utrechtsche Schisma, 1892."

Van den heer dr. L. H. Slotemaker, predikant bij de Remonstrantsche gemeente te Arnhem:
Toespraak ter gelegenheid van het 100jarig bestaan der Geldersche Maatschappij voor Geschiedenis en Letterkunde, „Prodesse Conamur" te Arnhem, op 20 Februari 1892 gehouden.

Van den heer mr. J. W. Staats Evers, oud-lid der Provinciale Staten van Gelderland, te Arnhem:
De voormalige Zutphensche Ridderschap en hare Havezathen, door den schenker.

Van den heer A. A. Vorsterman van Oijen, te 's Gravenhage:
Nederlandsch Familieblad, Afl. Januari tot November 1892.

Van den heer mr. S. J. Fockema Andreae, hoogleeraar te Leiden:
Bijdrage tot de Nederlandsche Rechtsgeschiedenis, door den schenker.

Van den heer J. A. Barbas, emeritus-predikant te Hilversum:
Beschrijving van Heukelum, door den schenker.

Van den heer P. N. van Doorninck, burgemeester te Bennebroek:
Inventaris van het oud-archief der Heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert enz., door den schenker opgemaakt.

Van de heeren F. de Bas, luitenant-kolonel der cavalerie op N.A. en A. C. baron Snouckaert van Schauburg, te 's Gravenhage: Het 2de Hollandsche, daarna het 11de Fransche regiment Huzaren, bewerkt door de schenkers. (Overdruk uit de *Militaire Spectator*, 1892.)

Van den heer L. C. baron van der Feltz, inspecteur der posterijen te Arnhem:
Genealogie van het geslacht van der Feltz met de bewijsstukken enz., bewerkt door den schenker.

Van den heer H. J. van Wessem, te Tiel:
1°. Verkoop van een in verwin bezeten hofstede en landerijen, onder Maurik en Eck, 1652;
2°. Beslechting van het geschil tusschen den Ambtman van N. Betuwe met den Momber en den Graaf van Cuijlenburg, als dagelijkschen Heer van Maurick, Eck en Ommeren, over die Heerlijkheden door de Staten van Gelderland, 1655;
3°. Verkoop van de dagelijksche Heerlijkheid Eck en Wiel, 1668. (duplo);
4°. Verkoop van de smaltienden onder Eck en Wiel, 1670;
5°. Verdrag over de nalatenschap van D. van Broeckhuijsen, heer van Eck en Wiel, tusschen diens erfgenamen, 7 October 1693;
6°. Verdrag tusschen de erfgenamen van D. van Broeckhuijsen en den predikant te Eck en Wiel, over diens tractement, 29 October 1693;
7°. Beleening van de erfgenamen van G. van Grootveld met de helft van „Jelis Hacken" hofstede onder Eck, door de proostdij te Elst, 1696;
8°. Sententie van het Hof van Gelderland in zake den Ambtman van N. Betuwe en de dagelijksche heeren van Eck en Wiel en Maurik over het invorderen der breuken enz., 8 Juli 1709 (copie);
9°. Beleening van Cornelia Adr. Vink met de sub n°. 7 bedoelde hofstede, 1725;
10°. In erfpacht uitgifte van een uitgeroeid boomgaardje door den collator van de Vicarie St^{ae}. Mariae, St^{ae}. Barbarae et St^{i}. Nicolai in de kerk te Eck, 1727;
11°. Koopcontract van de Heerlijkheid Eck en Wiel, 1771;
12°. Papieren, betreffende het verzenden van quartiersgeld, zoo aan de Staten als aan de Franschen, 1794 en 1795;
13°. Oproepingslijst van de Geldersche leden van de Nationale Vergadering tot verkiezing van 2 personen voor de Commissie van de Constitutie, 1796;
14°. Voorstel van H. Coerman en het Comité tot de zaken der

Koloniën en bezittingen van de Bataafsche Republiek in Amerika en ter Kuste van Guinea, 1797;

15°. Opgaven van het verraad op Curaçao en mishandelingen, aan Geertsema, Crieft en Hagen begaan, 1798.

Van den heer mr. W. K. L. van Walree, te Amsterdam:

1°. Stukken, betreffende den verkoop der Prümensche goederen op Veluwe;

2°. Markerecht van Noord-Empe etc.;

3°. Stukken, betreffende den verkoop van goederen onder Voorst, afkomstig van de Abdij van Prüme;

4°. Stukken, betreffende den verkoop van een uiterwaard op Reederlaag;

5°. Stukken, betreffende de Zinder Marke en Voorster Kleij.

Aangekocht werden:

bij den heer P. Gouda Quint, boekhandelaar te Arnhem:

1°. Méthode pour chiffrer et déchiffrer les dépèches secrètes, par A. Herman, Paris, 1892;

2°. Die Abkuerzungen in der Lateinischen Schrift des Mittelalters von Cesare Paoli, Professor zu Floreuz;

3°. Mittheilungen des Instituts für Oesterreichische Geschichtsforschung, Band XIII;

4°. Mittheilungen aus dem Stadtarchiv von Köln etc., Heft 21 en 22;

5°. Archivalische Zeitschrift etc., Neue Folge. Dritter Band.

Op eene bij dien boekhandelaar gehouden auctie:

1°. Beschrijving der vroegere Nederlandsche gemeentezegels enz.;

2°. Wapenboek der Ridders van de Duitsche Orde, Balije van Utrecht, sedert 1581, door mr. W. J. Baron d'Ablaing van Giessenburg;

3°. Eigenhandig door Hertog Karel van Egmond onderteekende brief, 3 September 1525;

4°. Brief van Hertog Karel van Egmond, 4 September 1525;

5°. Stukken, betreffende de Kruisberg, Nederheiden enz., gelegen in het Richterambt Doetinchem, 1561—1774;

6°. Bevestiging van Arnoldus de Palude, Rector van de Par: Kerk te Renkum, in het genot der bezittingen dier Kerk enz., 17 October 1545;

7°. Verlij van F. Beeker met het goed to Soern, in de buurschap Loevenum, door Jacob Taets van Ameronghen, Landcommandeur der balije van Utrecht, commandeur te Dieren, 6 November 1592;

8°. Rekening van Machtelde Pennincks van een collation, aan de heeren van den Hove van Gelderland geleverd, 23 Mei 1672;
9°. Verkoopconditien van de herberg „Roermunt", buiten de Rijnpoort te Arnhem, 28 October 1692;
10°. Aanstelling van A. E. Palairet tot „Concherge" van het huis te Dieren, 22 Februari 1751;
11°. Verschillende brieven aan de Staten en aan de Rekenkamer van Gelderland, van wege de Staten-Generaal, Staten van Holland en van Utrecht en van den Raad van State, 1787;
12°. Eigenhandig onderteekende brief van Prins Willem V, 4 October 1787;
13°. Eigenhandig ondergeteekende brief van Lod. Graaf van Bentheim aan de Staten van Gelderland, 23 November 1787;
14°. Aanstelling van Teunis Furstenberg tot Koninklijk Notaris te Hattem, 23 Juni 1810;
15°. Kroniek van M. van Duijsborg, in zijn tijd koster te Doetinchem, 1527 tot 1780.

Op eene bij den heer Mart. Nijhoff, boekhandelaar te 's Gravenhage gehouden auctie werden aangekocht:
1°. Wapenkaart van de leden van het Hof van Gelderland, etc., door Wilhs. ten Haegh;
2°. Bannerheeren en Ridderschap van Zutphen enz., door mr. W. J. Baron d'Ablaing van Giessenburg.

Van den heer J. van Zelem te Arnhem werden aangekocht:
1°. Opdrachtsbrief van land onder Velp, 1396;
2°. Opdrachtsbrief van het goed „de Ginckel", 1601;
3°. Opdracht van de helft van het goed „de Ginckel", 1621;
4°. Beleeningen van de van Meeckeren's en later van de van Spaen's met tienden onder Aller enz., door de Abdij van St. Paul te Utrecht, 1626, 1663, 1671, 1671, 1693, 1737 en 1765;
5°. Opdracht van een stuk grond onder Reede, 1651;
6°. Ruiling van grond onder Velp, tusschen het St. Catharina gasthuis te Arnhem en graaf Hendrik van Nassau, heer van Overhagen, 1651;
7°. Opdracht van 1/3 in de helft enz. van een goed in de buurschap Ginckel, 1656, 1657;
8°. Opdracht van een perceel land onder Reede, 1673.

Van den heer A. A. Vorsterman van Oijen, te 's Gravenhage, werd aangekocht een pakket met dijkstukken.

In *bruikleen* werden afgestaan door den heer W. A. Coopman, te Arnhem;

1°. Atlas van A. T. Zürner, gedrukt bij P. Schenk in de Warmoesstraat te Amsterdam, zonder jaar;
2°. Atlas van Noord- en Zuid-Nederland, uitgegeven door N. Visscher, zonder jaar.

Door den heer P. F. Manikus te Arnhem:
een bundel eigendomsbewijzen, aanvangende met 1636, van het door hem bezeten huis in de Bakkerstraat te Arnhem.

Naar het archiefdepot werden — ingevolge art. 35 der wet van 10 Mei 1886, houdende bepalingen ter bevordering van de verdeeling van markgronden (*Staatsblad* n°. 104) — de stukken, betreffende de verdeelde Marke van Beek, onder 's Heerenberg, overgebracht.

Door den heer M. F. N. Rotteveel, te 's Gravenhage, werden ten behoeve van het archiefdepot copieën vervaardigd van de kaarten van Harderwijk, Elburg, Hattem, Zutphen, Lochem, Groenlo en Doesburg uit den atlas van Jacobus van Deventer, tijdelijk op 's Rijks archief te 's Gravenhage hebbende berust.

Door den heer P. F. Manikus en verdere heeren leden van het bestuur der in 1892 ontbonden societeit Concordia, te Arnhem, werden de Notulenboeken enz. van eene in 1777 in de Vijzelstraat alhier opgerichte societeit, in 1823 vereenigd met de societeit Concordia, in het archiefdepot gedeponeerd.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- of buitenlandsche archieven.*

Hiertoe bestond in het afgeloopen jaar 1892 geene gelegenheid.

VIII. *Gebruik van het archief door- en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Door den heer Commissaris der Koningin in dit gewest werden inlichtingen gevraagd betreffende de Marke van Halle en aan Z.H.Ed.Gestr. verstrekt.
Inlichtingen over dezelfde Marke werden door den heer Schepers, notaris te Zelhem, gevraagd.
Eenige malen ontving het archief een bezoek van den heer F. de Bas, luitenant-kolonel der cavalerie op N.-A., te 's Graven-

hage, tot het doen van nasporingen naar bronnen voor de bewerking van eene krijgsgeschiedenis van Nederland. Tengevolge daarvan werd aan den heer L. J. H. Habbema, luitenant der infanterie te Arnhem, het doen van verdere nasporingen opgedragen en houdt Z.Ed.Gestr. zich voortdurend daarmede nog bezig.

Aan den heer gemeente-secretaris van Elst (Over Betuwe) werden inlichtingen over het wapen dier gemeente verstrekt.

Door den heer Adhémar baron de Linden, Kamerheer van Z. M. den Keizer van Oostenrijk en Koning van Hongarije, werden inlichtingen gevraagd en gegeven over zegels van verschillende leden van het geslacht van Lynden uit de 14de eeuw, berustende in het archiefdepot. Aan Z.H.W. Geb. werden op zijn verzoek photographische afbeeldingen van 17 zegels toegezonden.

Aan den heer F. van Ortroij, luitenant bij het 1ste regiment jagers te paard, te Doornik, werden inlichtingen over den geograaf Christiaan Sgroot verstrekt; gelijke inlichtingen over dienzelfden geograaf werden aan den heer Th. H. A. J. Abeleven, te Nijmegen, gegeven.

Het vorstelijk Schwarzenbergsche central archief te Krümau (Bohemen) verzocht inlichtingen betreffende eenige in het archief der voormalige heeren, later graven, van Cuijlenborg berustende stukken en bekwam een 16tal afschriften daarvan.

Eenige malen werd het archief door den heer mr. F. C. W. Koker, rechter in de arrondissements-rechtbank te Arnhem, en door den heer mr. H. F. Hesselink van Suchtelen, burgemeester te Groenlo, geraadpleegd tot het doen van onderzoekingen in eene te Groenlo aanhangige questie over eenige vicarien aldaar.

Verscheidene malen werd het archief door verschillende personen bezocht tot het doen van onderzoekingen van allerhanden aard en werden aan hen de gevraagde afschriften verstrekt.

Aan 3 personen werden, onder Uwer Excellentie's machtiging, stukken ter leen uitgegeven.

IX. *Uitkomsten der bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Door Heeren Gedeputeerde Staten van dit gewest werd ik over de inventarisatie, sinds eenige jaren op hunnen last ondernomen door den heer G. L. van den Helm, burgemeester te Batenburg, van de archieven der verschillende polderdistricten in Gelderland geraadpleegd.

In het jaarverslag over 1891 is medegedeeld, dat door het gemeentebestuur van Arnhem eene hoogst belangrijke collectie stukken, door dat bestuur bij aankoop van het Klarenbeeksche bosch verkregen, en bij verkoop dier goederen in den aanvang der 17de

eeuw, waaronder ook de Klarenbeeksche gronden behoorden, afkomstig van de Abdij Prüme in de Eifel, aan E nst Casimir, graaf van Nassau, overgegeven, *in bruikleen* was afgestaan. In 1892 werd die collectie belangrijk vermeerderd door een geschenk van den heer mr. W. K. L. van Walree, te Amsterdam; als opvolger van vrouwe C. M. C. van Lennep, eerst gehuwd geweest met den heer mr. J. van Walree, vervolgens met den heer G. W. baron van Zuijlen van Nieveld en eindelijk met den heer A. D. Vrijheer van Spaen van Voorstonden, was Z.Ed.Gestr. in het bezit gekomen van verschillende stukken, die ook bij den verkoop der Prümensche goederen aan Ernst Casimir, graaf van Nassau, waren overgegeven, waaronder ook goederen te Voorst, Brummen en Zutphen behoorden, die later aan Wilhelm Huijgen zijn gekomen. Onder die stukken behooren o. a. de bevestiging en goedkeuring van den verkoop der Prümensche goederen door den Pauselijken Legaat, dd. 12 November 1613, welk stuk tot heden onbekend was; het origineel Markerecht van de buurschap Noert-Emp, dd. 5 Juni 1601, (waarvan de ambtman over de Prümensche goederen Markerichter was) tusschen den richter en geërfden vastgesteld. De heer mr. van Walree had de groote welwillendheid die stukken aan het archiefdepôt ten geschenke aan te bieden. Door die schenking en die in 1879 door thans wijlen den heer mr. L. A. J. W. baron Sloet van de Beele (Jaarverslag 1879, bladz. 29) gedaan, zoomede door het bekomen van een gedeelte van het archief van de Leenkamer van Klarenbeek van de griffie der arrondissements-rechtbank te Zutphen in 1888 (Jaarverslag bladz. 77) en door het afstaan in bruikleen der collectie in 1891 door het gemeentebestuur van Arnhem, zijn thans, voor zooveel men kan nagaan, wederom alle stukken vereenigd, die in den aanvang van de 17de eeuw bij verkoop der Prümensche goederen zijn overgegeven, met uitzondering van het register, door wijlen mr. baron Sloet aan de openbare boekerij te Trier geschonken, (zie diens verhandeling „Hof te Voorst", bladz. 26, noot 1.)

Van de door den heer mr. van Walree geschonken stukken werd een behoorlijke inventaris opgemaakt.

In het vorig jaarverslag werd medegedeeld, dat de familie baron van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen haar familiearchief ter inventarisatie had overgegeven. De bewerking van dit zeer uitgebreid en niet minder belangrijk archief kwam niet gereed. Bij een volgend jaarverslag zal, naar ik hoop, het gereedkomen daarvan kunnen worden medegedeeld.

Arnhem, 28 Februari 1893.

De Archivaris in Gelderland,

J. F. Bijleveld.

Het oud provinciaal archief in Noordholland.

Volgens de bepalingen mijner instructie, heb ik de eer Uwe Excellentie Verslag uit te brengen aangaande het archief in Noordholland over het jaar 1892.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief. Lokalen en ameublement.*

De lokaliteit, waarover in het gebouw van het Provinciaal Gouvernement ten behoeve van het archief mag beschikt worden, bestaat uit zes ruime kamers, goed verlicht en naar wensch ingericht. In den zomer van 1892 vertoonden zich in den tuinkamer paddestoelen en wel op zulk eene onrustbarende wijze, dat zij, onder en tusschen de naden der kasten doorgroeiende, hun plantaardig weefsel tot in sommige registers voortschoten.

Dadelijk is natuurlijk de uitbreiding van dit kwaad zooveel mogelijk gestuit, en bij onderzoek bleek, dat de kiemen er van zich bevonden in een onder het vertrek gelegen kelder; door gewelf en vloeren heenborende, hadden de paddestoelen in onmerkbaar korten tijd een gedeelte van het beschot en den onderkant van eene boekenkast verwoest.

Er bestaat eenige hoop, dat de voortwoekering van dezen verderfelijken vijand der archieven, door de genomen maatregelen zal zijn gestuit.

Het ameublement van het archief is in voldoende mate voorhanden en beantwoordt aan de behoefte; het werd vermeerderd met eene houten plaktafel op schragen.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Voor zoover is kunnen nagegaan worden, verkeeren de tot het archief behoorende reddings- en brandbluschmiddelen allen in goeden staat.

Zij bestaan uit: zes brandgranaten in elke kamer;

Een geladen extincteur op tafeltje, met twaalf groote linnenbrandzakken in de bovenlokalen en desgelijks in de benedenlokalen.

Het wordt waarschijnlijk geacht, dat men van deze hulpmid-

delen, bij onverhoopt geval van brand, goede diensten zou mogen verwachten, maar vooral ook van de brandkranen, welke zich in het gebouw van het Provinciaal Gouvernement en in den tuin bevinden. Bij de beproeving er van in den herfst, bleken ten minste allen in goeden staat te zijn en voldeden volkomen aan de eischen.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

In het afgeloopen jaar werd ijverig voortgegaan met het opknappen, herstellen en inbinden van hetgeen in het archief verbetering noodig heeft en dat is zeer veel. Hoewel er weinig is, wat in gewenschten staat van onderhoud zich bevindt, zijn het, gelijk vroeger reeds is medegedeeld, vooral de rechterlijke archieven, in de laatste jaren van alle zijden ontvangen, waaraan in de allereerste plaats eenige zorg dient besteed te worden, omdat zij schier allen in hooge mate de teekenen van verwaarloozing dragen.
Gedurende verscheidene maanden van het jaar, zijn dan ook twee boekbinders bijna uitsluitend daaraan bezig geweest en het gevolg was, dat zijn hersteld 297, op nieuw ingebonden 442 registers, ongerekend velerlei kleine en minder beduidende opknappingen.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en inventarisatie van het archief.*

Er is in het afgeloopen jaar eene systematische beschrijving gemaakt van de zeer uitgebreide rechterlijke archieven der gemeenten Hoorn, Alkmaar en Weesp, welke in 1891 waren ontvangen.
De archieven van de gemeente Opmeer, van de heerlijkheid Spanbroek en van de weeskamer te Enkhuizen, zijn geordend en beschreven.
De regeling van het archief der gemeente Enkhuizen is ten einde gebracht en de inventaris er van, is thans als Bijlage achter dit Verslag gevoegd.
Eene systematische beschrijving van het archief is nog niet kunnen ter hand genomen worden, vooreerst omdat ik altijd door bezig ben met het in orde brengen van archieven van gemeenten en ook dewijl tot nu toe eene behoorlijke ruimte ontbreekt, om de tot 's Rijks archiefdepôt behoorende registers en stukken, eenigszins naar behooren te plaatsen en uit te zetten. Daar een groot gedeelte der archieven op den vloer in reien achter elkaar staat, een ander gedeelte opgestapeld ligt, ten gevolge waarvan regel en orde niet onberispelijk zijn, kan vooralsnog bezwaarlijk met eene definitieve organisatie worden aangevangen.

Er bestaat echter een inventaris van het archief, in 1873 opgemaakt, waarmede men vrij goed den weg er in kan vinden.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden van het archief.*

Door den luitenant der infanterie J. W. van Alphen, leeraar aan de Militaire School te Haarlem, zijn in- en als bijlagen tot verschillende opstellen in militaire tijdschriften, stukken uitgegeven over krijgskundige voorvallen in 1787 en 1795. Door den kapitein der infanterie G. J. W. Koolemans Beynen, belast met het onderwijs aan de Hoogere Krijgsschool, werd gebruik gemaakt van tot het archief behoorende briefwisseling, voor eene studie in den „Militaire Spectator" over het beleid en de operatiën van den generaal Daendels bij de landing der Engelschen in Noordholland in 1799.

VI. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen en de verliezen zoo die er zijn.*

In het afgeloopen jaar werden geene archiefstukken ten geschenke ontvangen, in ruil of in bruikleen; ook niet aangekocht, omdat geene gelegenheid zich daartoe aanbood.

Voor de Bibliotheek werden de volgende geschenken ontvangen:

Van Uwe Excellentie:

Verslag aangaande een voorloopig onderzoek in Engeland naar Archivalia, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, op last der Regeering ingesteld door dr. P. J. Blok. 8°. 1891.
Verslagen van 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst. XIII, 1890. 8°. 1892.
Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven. XIII, 1890 8°. 1892.
Verwijs en *Verdam.* Middel Nederlandsch Woordenboek. Deel III, afl. 9—13. 8°. 1892.

Van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen:

Verslagen en Mededeelingen, afdeeling Letterkunde. Derde reeks, 8ste deel, stukken 2 en 3; 9de deel, stuk 1.
Afdeeling Natuurkunde. Derde reeks, 9de deel.
Verhandelingen, 4°., 29ste deel. 1892.
Verhandelingen, eerste sectie, deel I, n°. 1—5.

Verhandelingen, tweede sectie, deel I, n°. 1—3.
Idem afdeeling letterkunde, deel I, n°. 1.
Jaarboek voor 1891, 8°.
Veianus. Carmen Johannis Pascoli, praemio aureo ornatum, 8°. 1892.
Catalogus van de Boekerij. Eerste Vervolg. Met Register. 8°. 1891.

Van het Muntcollegie te Utrecht:

Mr. L. W. A. Besier, Catalogus der gouden, zilveren en koperen speciën, geslagen in de Nederlandsche gewesten door de Frankische en Duitsch-Nederlandsche vorsten, enz. 8°. 1892.

Van den Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek:

Catalogus van de pamfletteuverzameling, berustende in de Koninklijke bibliotheek, bewerkt door dr. W. P. C. Knuttel. Tweede deel. Eerste stuk (1649—1667) 4°. 1892.

Van den Rijks-Archivaris in Utrecht:

Inventaris van het archief der provincie Utrecht, van den vroegsten tijd tot en met het jaar 1813. Boekdeelen en Bundels. 2de supplement, door Mr. S. Muller Fz. 8°. 1892.

Van den Rijks-Archivaris in Noordbrabant:

Verslag omtrent de oude gemeentelijke en burgerlijke stands archieven in Noordbrabant over 1891. 8°.

Van de Commissie voor de Athenaeum-Bibliotheek te Deventer.

Catalogus der handschriften berustende op die bibliotheek. 8°. 1892.

Verder van de schrijvers:

den heer *P. N. van Doorninck*, Inventaris van het oud-archief der Heerlijkheid, thans gemeente Zandvoort. 8°. 1892.
Inventaris van het oud-archief der Heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert. 8°. 1892 en Inventaris van het oud-archief der Heerlijkheid en gemeente Bennebroek. 8°. 1892.

Mr. *R. Fruin Th. Azn*, Verslag omtrent oude gemeente- en waterschapsarchieven in de provincie Utrecht over 1891. 8°.

Mr. *S. Muller Fzn.*, Het archief der bisschoppen van Utrecht. 8°. 1892.

Bovendien werden voor de Bibliotheek ontvangen de hiernagenoemde vervolgwerken:

Verslagen en Mededeelingen der Vereeniging tot uitgave der bronnen van het Oude Vaderlandsche Recht. Tweede deel, n°. VI. 8°. 1892.

Mr. *R. Fruin Th. Azn.* De middeleeuwsche rechtsbronnen der kleine steden van het Nedersticht van Utrecht. 8°. 1892. 1ste deel.

Mr. *W. Bezemer*, Oude Rechtsbronnen der stad Breda. 8°. 1892.

G. A. Vorsterman van Oijen, Rechtsbronnen der stad Aardenburg. 8°. 1892.

Voorts werd aangekocht:

J. F. van Someren, Catalogus van portretten. deel I. 8°.

E. W. Moes, Iconographia Batava, afl. 1—3. 8°. 1892.

Dr. *G. Brom*, Bullarium Trajectense, fasc. 1—4. 8°. 1891/1892.

Drs. *J. Reitsma* en *S. D. van Veen*, Acta der provinciale en particuliere synoden, gehouden in de Noordelijke Nederlanden, gedurende de jaren 1572—1620. Eerste deel. Noord-Holland 1572—1608. 8°. 1892.

Begrafenisbriefje van *C. van Franken*, te Hoorn, 2 Augustus 1724.

Verliezen werden niet geleden, doch met machtiging van Uwe Excellentie werden aan uw ambtgenoot van Justitie uitgeleverd de volgende akten:

1. Dispositiën, volmachten en testamenten van ingezetenen van 's Gravenhage, verleden voor Frederik van der Meyden, notaris aldaar, 1662.

2. Borgstellingen, volmachten en testamenten van Haagsche ingezetenen, verleden voor François van der Merck, notaris te 's Gravenhage, 1670—1690.

3. Procuratiën op François van der Merck te 's Gravenhage, procureur voor gecommitteerde raden der Staten van Holland en West-Friesland; nagenoeg allen verleden te 's Gravenhage, ook in Dordrecht, Rotterdam en de Zuidelijke Nederlanden, 1674—1685.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het archief van de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

In 1892 zijn geene pogingen van dezen aard beproefd kunnen worden, omdat niet aan het licht was gekomen, dat in andere archieven merkwaardige onuitgegeven bescheiden betreffende Noordholland berusten.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Op het archief werden in den loop van 1892 onderzoekingen gedaan door de volgende heeren:

Luitenant *J. W. van Alphen*, naar de installatie der Haagsche Schutterij in 1795 en naar het Vliegend Legertje in 1787.

Dr. *Th. Bussemaker*, in de briefwisseling van mr. Hugo Adriaan van Bleyswijk.

Kapitein *G. J. W. Koolemans Beynen*, naar krijgsverrichtingen in het kwartier van Akersloot, Zuidscharwoude, Warmenhuizen en Koedijk in 1799.

Jhr. *B. W. F. van Riemsdijk*, naar de porceleinfabricatie te Ouder- en Nieuwer Amstel.

Mr. *J. de Vries van Doesburg*, in het archief van Enkhuizen.

Burgemeester van Bennebroek *P. N. van Doorninck*, in het archief der schepenbank van Bennebroek.

Dom Willibrord van Heteren in de leenregisters van de abtdij en der graven van Egmond

Dr. *Jean de Antoniewicz*, van Lemberg, naar byzantijnsche kunst en naar bijzonderheden betreffende den schilder *Pieter Soutman.*

In verschillenden zin werden voorts ten behoeve van autoriteiten, collegiën en bijzondere personen nasporingen gedaan, inlichtingen gegeven of werd gevraagde bemiddeling verleend, gelijk hieronder beknopt vermeld staat:

Voor den burgemeester van Koedijk werd opgespoord een octrooi van 30 Augustus 1560, tot bedijking van de Daelmeer enz. en afschrift van dat stuk verstrekt.

Voor den burgemeester van Aalsmeer werden onderzoekingen gedaan betreffende renten der waarborgpenningen van het veenderijfonds van den grooten Uithoornschen polder, en, vooral door de

medehulp van den heer secretaris van Rijnland, afdoende inlichtingen verschaft.

Aan den burgemeester van Bennebroek werden herhaalde malen ophelderingen omtrent oude toestanden gegeven, in verband met de door hem ter hand genomen en volbrachte inventarisatie van het archief der heerlijkheid en gemeente Bennebroek.

Aan den secretaris van de Zijpe en den Hazepolder werd verslag gedaan van de uitkomst der door hem verzochte nasporingen, omtrent recognitie voor windvang, rustende op den korenmolen aan de groote Sloot in de Zijpe.

Er werd bemiddeling verleend om voor den luitenant der infanterie *J. W. van Alphen* te Haarlem, ter inzage en ten gebruike te hebben eene memorie, wegens het in staat brengen van defensie der stad 's Hertogenbosch en onderhoorige forten in 1794, berustende in het archief der gemeente 's Hertogenbosch.

Met vergunning van Uwe Excellentie werden sedert den zomer van 1892 aan den archivaris van Rotterdam, in kleine partijen gezonden de afschriften der grafelijkheids-registers, hier voorhanden, en krachtens eene dergelijke machtiging, ontving de burgemeester van Bennebroek ter raadpleging de registers afkomstig van de voormalige schepenbank zijner gemeente.
De archivaris van Dordrecht vroeg (en met goed gevolg) de tusschenkomst om tijdelijk te zijner beschikking te hebben een handschrift der 17de eeuw, bevattende regulen ende handvesten van den grooten Falij-Beggijnhof, berustende in het archief der kathedrale kerk te Haarlem.

Met toestemming van burgemeester en wethouders van Hoorn, werd aan den algemeenen Rijksarchivaris te 's Gravenhage ter inzage toegezonden, een aan de gemeente Hoorn behoorende en tijdelijk hier aanwezig archief van de kamers Hoorn en Enkhuizen der Vereenigde Oost-Indische Compagnie.

Pogingen voor denzelfden archivaris in het werk gesteld, om ten behoeve van officieele doeleinden, inzage te mogen nemen van een paar oude notarieele protocollen, berustende bij het archief der arrondissements-rechtbank te Alkmaar, hadden geen gunstig gevolg.

Behalve deze verschillende bemoeiingen, werden ten behoeve van het Provinciaal Bestuur nog wel eens nasporingen gedaan en werd er bericht gegeven van den uitslag der onderzoekingen.

Bovendien werd aan het gemeentebestuur van Beverwijk de verklaring gegeven van 10 oude erfpachtsbrieven; aan den heer *P. N.*

van Doorninck te Bennebroek werd de zin verklaard met 38 latijnsche akten;
aan den heer *G. C. Merens*, notaris te Haarlem; en
aan mr. *F. Willekes Mac Donald*, advocaat en procureur te Haarlem, de inhoud medegedeeld van voor hen onleesbare oude schepenbrieven.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

De onderhandelingen met het gemeentebestuur van Ouder-Amstel over de uitlevering der oude rechterlijke archieven, zijn in 1892 druk voortgezet en wel met dit gevolg, dat die bescheiden onlangs aan mij zijn overgegeven.

Er kwam tot stand eene regeling, waarbij door Uwe Excellentie aan de gemeente Amsterdam hare oude rechterlijke archieven (ter plaatsing in de benedenverdieping van de voormalige St. Anthoniespoort) tot wederopzegging in bewaring worden toevertrouwd of onder hare berusting gelaten.

Eene briefwisseling met den burgemeester van Zuid-Scharwoude leidde er toe, dat 's Rijks archief-depot in het bezit kwam van een groot aantal authentieke akten, daar ontdekt en hier ontbrekende aan reeksen bescheiden, welke een paar jaar geleden met de oude rechterlijke archieven van Zuid-Scharwoude naar Haarlem waren overgebracht.

Eindelijk konden aan het tijdelijk hier berustende archief der gemeente Enkhuizen worden toegevoegd, drie en veertig begrafenisboeken en grafregisters tot nu toe bewaard in de Nederl. Herv. kerken aldaar, maar welke ten gevolge van ook door mij geopende onderhandelingen, door kerkvoogden werden geplaatst in het gemeentearchief, waar ze meer eigenaardig tehuis behooren.

X. *Maatregelen in het belang van het oude archief te nemen.*

Dergelijke maatregelen zijn op dit oogenblik niet voor te stellen.

Haarlem, 28 Februari 1893.

De Rijks-Archivaris in Noordholland,

C. J. Gonnet.

BIJLAGE.

INVENTARIS

VAN HET

ARCHIEF DER STAD ENKHUIZEN,

opgemaakt door den Rijks-Archivaris in Noord-Holland

C. J. GONNET.

1892.

Inleiding.

1. Inventaris van het archief der stad Enkhuizen, 12 Januari 1801, met eene verklaring betreffende Stedelijke Archieven, van 6 Januari 1773.

Handvesten en Privilegiën rakende het Algemeen Bestuur der Stad.

2. Te Dordrecht, Woensdag na St. Pouwelsbekeering (27 Januari) 1355.

Willem V vereenigt Gommerskerspel met Enkhuizen, die beiden samen voortaan maar één naam dragen — en Enkhuizen genoemd worden zullen. De vrijheid reikt tot 200 roeden westwaarts aan Bovenkarspel. Enkhuizen krijgt verder dezelfde voorrechten en privilegiën als aan Medemblik gegeven zijn. Ook eene jaarmarkt, vier dagen vóór St. Jansonthoofding (29 Augustus) en veertien dagen durende. Voorts moet Enkhuizen, in vereeniging met Bovenkarspel en Grootebroek, in de heervaart dienen met dertig mannen.

Perkament. Origineel.

Zegel van den graaf in groene was. Geschonden.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 4; van Mieris, Groot Charterboek, II, 826.

3. Te Aelbrechtsberg, O. L. V. Boodschap (25 Maart) 1288.

Floris V schenkt verschillende rechten en vrijheden aan de stad Medemblik.

Vidimus op perkament gegeven op den feestdag van St. Pieters Stoel (22 Februari) 1356 door (1) Johannes de Bruweles, baljuw

van Medemblik, (2) Jacobus Symonszoon en (3) Martinus Folkertszoon, schepenen in Medemblik.

Het zegel van nº. 3 alleen is overgebleven, in groene was en geschonden.

Ook vermeld:

Handvesten en privilegiën van Medemblik, blz. 1; van Mieris, Groot Charterboek, I, 478.

4. Te Gouda, Maandag na Zondag Laetare (16 Maart) 1355.

Willem V verleent verscheiden rechten en vrijheden aan Enkhuizen en Gommerskerspel, welke voortaan te zamen ééne stad zullen uitmaken.

Perkament, zegel van den graaf ontbreekt.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 5; van Mieris, Groot Charterboek, II, 827.

5. Te 's Gravenhage, Donderdag na St. Maarten in den Zomer (7 Juli) 1356.

Willem V vergunt aan die van Enkhuizen, dat wanneer iemand van hen zijn lijf verbeurde, hij niet meer zal verbeuren dan de helft van zijn goed. Waren er eenige van hunne handvesten verloren gegaan, dan zouden deze vernieuwd worden: voorts vergeeft hij hun alle geweld, door hen gepleegd in den oorlog tusschen hem en zijne moeder.

Perkament, zegel van den graaf in groene was. Eenigszins geschonden.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 14; van Mieris, Groot Charterboek, III, 4.

6. Te 's Gravenhage, 20 April 1412.

Willem VI verleent aan de stede van Enkhuizen eenige rechten. Niemand zal zoden delven uit het uiterdijks-land dan met betaling van zeker zodengeld. Er zullen sluizen en spuien in den havendijk te Enkhuizen gelegd worden. Geene kinderen zullen het goed van hunne ouders verbeuren. Schepenen zullen niet gestraft worden voor een gewijsde ten ware het bleek, dat zij daarvoor iets genomen hadden. Niemand zal tot schout, schepen of raad benoemd worden, dan die drie jaren in Enkhuizen gewoond heeft. De schout zal ieder jaar Zondag na Hemelvaartsdag zeven schepenen verkiezen.

Perkament, zegel van den graaf ontbreekt.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 19; van Mieris, Groot Charterboek, IV, 200.

7. Te Mechelen, 1 Maart 1426.
Hertog Philips bevestigt al de handvesten en privilegiën, door den hertog van Brabant, hertog Jan van Beieren, en door de andere graven en gravinnen van Holland aan die van Enkhuizen verleend.
Perkament, zegel van den hertog in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 23; van Mieris, Groot Charterboek, IV, 820.

8. 3 Maart 1452.
Philips van Bourgondiën verleent aan die van Enkhuizen de volgende rechten en vrijheden. Geen jonkman zal zich heimelijk aan eene jonge dochter aldaar mogen verbinden. Vreemdelingen, in de stad iets ervende, zullen mede betalen in de laatste bede van den hertog. Evenzoo zullen geestelijke personen, te Enkhuizen wonende, tot deze bede contribueeren. De schout zal voortaan het gerecht der stede niet meer kiezen, maken en eeden, dan in het stedehuis of het gasthuis. Bij het overlijden van iemand uit het gerecht of den raad, zal de schout met het gerecht een ander in zijne plaats mogen benoemen
Perkament, zegel van den hertog in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 30.

9. Te 's Gravenhage, 2 September 1462.
Prins Karel van Boergondiën verleent namens zijn vader hertog Philips aan die van Enkhuizen het recht, dat zij alle kwaaddoeners en misdadigers, naar eisch van hunne misdrijven, zoowel uit het Oosterbaljuwschap van West-Friesland als buiten de limieten der stede van Enkhuizen zullen mogen bannen.
Perkament, zegel van den prins in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 32.

10. Te 's Gravenhage, 4 September 1462.
Prins Karel van Boergondiën belooft, dat wanneer hij na den dood zijns vaders, hertog Philips van Bourgondiën, tot graaf dezer landen zal zijn gehuldigd, hij de rechten en vrijheden van Enkhuizen zal onderhouden en beschermen.
Perkament, zegel van den prins verdwenen.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 34.

11. Te Amsterdam, 5 April 1478.
Maximiliaan van Oostenrijk bevestigt, na den dood van zijn

schoonvader Karel den Stoute, al de handvesten en privilegiën door de vorige graven en gravinnen aan die van Enkhuizen gegeven.

Perkament, zegel van Maximiliaan in roode was.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 37.

12. Te Mechelen, 20 December 1492.

Maximiliaan, Roomsch-Koning en Philips de Schoone, verleenen aan die van Enkhuizen eenige rechten en vrijheden. De verkiezing van schepenen zal daar voortaan geschieden door de drie oude en de drie nieuwe burgemeesteren. Een poorter zal bij doodslag niet meer verbeuren dan zijn leven en zestig ponden. De vrijheid van de stad en het schoutambacht zal te water zich uitstrekken eene mijl verre over de Zuiderzee. De visschers zullen geen haring, gevangen op de Zuiderzee, mogen verkoopen dan op de markten van Amsterdam, Monnickendam, Edam, Hoorn, Enkhuizen en Medemblik

Perkament, zegel der vorsten in roode was. Zeer beschadigd.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 46.

13. Te 's Gravenhage, 16 Juli 1497.

Philips de Schoone bevestigt het privilegie door zijn vader Maximiliaan en door hem, op den 20sten December 1492 aan die van Enkhuizen gegeven.

Perkament, zegel van Philips in roode was, zeer beschadigd.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 53.

14. Te Mechelen, 23 November 1512.

Keizer Maximiliaan en aartshertog Karel vergunnen, dat te Enkhuizen voortaan ieder jaar op nieuwejaarsdag zal mogen aanblijven een der drie burgemeesteren van het vorige jaar, om de drie gekozen burgemeesteren te onderrichten, mits dat deze vier burgemeesteren geen broeder- of zusterlingen zullen zijn.

Perkament, zegel der vorsten in roode was.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 60.

15. Te Mechelen, 20 Maart 1523.

Karel V vergunt aan die van Enkhuizen, voor de eerste maal door de oude en nieuwe burgemeesteren tot het bestuur der stad te doen verkiezen twintig mannen, den ouderdom van dertig jaren bereikt hebbende, zonder te letten op hun rijkdom maar wel op hunne ervarenheid. Daarbij zullen niet mogen gekozen worden de vader met den zoon, broeders of andere nabestaanden, aan wie

olgens het gemeene recht verboden is, leden van één college te zijn. Verder vergunt hij hun jaarlijks uit deze twintig mannen, naar gewoonte, de nieuwe burgemeesteren te kiezen. Zoo het gebeurde, dat een of meer van die twintig mannen kwamen te overlijden of vertrekken, zouden de overigen van hen anderen in hunne plaats kiezen en deze den eed in handen van schout en burgemeesteren doen.
Perkament, zegel van Karel in roode was, eenigszins beschadigd.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 63.

16. Te Dordrecht, 26 September 1549.
Koning Philips belooft dat hij, tot graaf van Holland en West-Friesland gehuldigd zijnde, de privilegiën en vrijheden dezer gevesten getrouw zal handhaven.
Perkament, authentieke kopy. Twee stuks.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 71.

17. Te Delft, 27 Maart 1573.
Prins Willem van Oranje beschikt op eenige punten, hem door die van Enkhuizen voorgesteld en verzocht, betreffende namelijk:

a. Den vrijdom van impost op de kleine bieren.

b. Den vrijdom van de Wassenaarsche tollen.

c. De betaling der renten te Amsterdam en op andere vijandelijke plaatsen.

d. Het achterwezen der voorgaande toerusting.

e. Het geschut en de klokken, daartoe te gebruiken.

f. Het halen van ballast op Huisduinen.

g. Het gebruik der kloostergoederen.

h. De oprichting van een pesthuis

Papier, niet bezegeld maar geteekend door den Prins.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 91.

18. Te Middelburg, 1 Februari 1577.
Prins Willem geeft vergunning aan die van Enkhuizen, dat de vroedschap aldaar alle jaren uit hare leden of andere notabele burgers, één of twee personen zal mogen kiezen tot de bediening van het thesaurierschap, zoo ook één of twee fabriekmeesters, op zoodanige wedde, als zij hun zal toeleggen. Burgemeesteren zullen

hun den behoorlijken eed afnemen, cautie voor hunne administratie doen stellen en hunne rekening nazien. Ook zal de vroedschap de benoemde personen mogen continueeren of anderen in hunne plaats stellen.

Perkament, zegel van den prins in roode was. Gaaf.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 94.

19. 17 Februari 1666. De Staten van Holland verleenen octrooi aan de stad Enkhuizen, dat de drie nieuw gekozen burgemeesteren jaarlijks op den eersten Januari zullen verkiezen zeven schepenen uit een dubbeld getal van veertien personen, door de afgaande burgemeesteren opgesteld. Deze zeven schepenen zullen door den schout en bii zijne afwezigheid, door den presideerenden burgemeester worden beëedigd.

Perkament, zegel der Staten in roode was.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 118.

20. 11 Maart 1791. De Staten van Holland maken eene verandering in het handvest betreffende de vroedschap, den 20 Maart 1523 door Karel V gegeven en bepalen, dat in het vervolg de vroedschap zal bestaan uit 18- in plaats van 20 leden en dat de ouderdom van 25-, in plaats van 30- reeds voldoende zal zijn om verkiesbaar te wezen.

Zegel der Staten in roode was. Gaaf.

21. 26 November 1666. Lijst voor het drukken der handvesten en privilegiën van Enkhuizen.

22. Privilegieboek der stad Enkhuizen. Handschrift in f°. 59 bladen (118 blz.) en 6 bladzijden Index, geschreven op perkament, eerste helft 16de eeuw; van blad 60—86 geschreven op papier, eerste en tweede helft 16de eeuw.

Bevat afschriften van de volgende stukken:

Te Dordrecht, Woensdag na St. Pouwels conversio (27 Januari) 1355. Een privilegie gegeven bij Grave Willem van Beieren, waerbij aen de stadt Enckhuysen gegundt ende gegeven wordt al sulcke vrijheden als die van Medemblick hebben (Zie n°. 2).

Te Gouda, Maandag na Zondag Laetare (16 Maart) 1355. Privilegie in latijn, gegeven bij Grave Willem van Beijeren beroerende alle die handvesten deser stede (Zie n°. 4).

Hetselfde privilegie in duytsche.

Te 's Gravenhage, 20 April 1412. Een privilegie gegeven bij

Grave Willem van Henegouwen, beroerende dat men gheen soden uyt dat Otterdijcxs landt ofte den Somerdijck delven sal sonder te betalen 't zoodtgelt ende dat nyemant binnen deser stede schoudt ende scepen en sal mogen wesen, hij en heeft binnen derselver stede drie jaren gewoondt. (Zie nº. 6).

Te 's Gravenhage, 12 Januari 1401. Privilegie bij Hartoch Aelbrecht van Beijeren gegeven, beroerende duytlaghe van Ymmenhorn, als dat dijckgrave ende heemraden gheen kuere op den uytlaghe en sullen mogen legghen voorder dan op den zeedijck.

Te Mechelen, 20 December 1492. Commissie gegeven bij Maximiliaan, roerende van den harinck, kiesinge van de scepen (en) ende van den dootslaghen. (Zie nº. 12).

Te 's Gravenhage, 16 Juli 1497. Commissie gegeven bij Hartoghe Philips, roerende de dootslaghe ende van de harinckvaert mitsgaders van de limiten van den vrijdom ter zewaerts. (Zie nº. 13).

Te Mechelen, 20 Maart 1523. Octroije gegeven bij Keyser Carolus, beroerende die twintich vroetschappe deser stede. (Zie nº. 15).

Te Mechelen, 23 November 1512. Privilegie gegeven bij Maximiliaen, beroerende 't kyesen van den Burgemeesters. (Zie nº. 14).

Te Mechelen, . . September 1494. Commissie gegeven bij Maximiliaan, beroerende de weeckmarct deser stede. (Zie nº. 344).

Te Brussel, 4 December 1515. Commissie gegeven bij Hartoch Kairle beroerende d'excijse deser stede. (Zie nº. 171).

Te Brussel, 23 Mei 1549. Commissie gegeven bij Keyser Kaerle, beroerende de lastgelden van den scepen, hubernerende ende afleggende binnen de haven deser stede. (Zie nº. 241).

Te Schoonhoven, 28 September 1411. Commissie gegeven bij Grave Willem van Beijeren, beroerende dat die van Enckhuysen van elck merghen besayt landts betaelen sullen een oude Wilhelmus Hollantsche gulden. (Zie nº. 100).

Te 's Gravenhage, Donderdags na St. Martinus in den somer (7 Juli) 1356. Privilegie gegeven bij Hartoch Willem van Beijeren, inhoudende zoe wat poorter van Enckhuysen zijn lijf mit recht verboerde en mach teghens ons nyet meer verbeuren halff zijn eyghen goet. (Zie nº. 5).

Te 's Gravenhage, 31 Maart 1353. Privilegie gegeven bij Hartoch Willem van Beijeren, dat nyemandt zijn stalen en slae noortwert van Enckhuysen in Staeloert voor Gherijt Evertsz. stalen. (Zie nº. 98).

Te 's Gravenhage, 6 Augustus 1423. Privilegie gegeven bij Ha toch Johan van Beijeren, inhoudende die schouwe van de Wijse ande Zeedijck. (Zie nº. 323).

Te 's Gravenhage, 1 Juli 1423. Privilegie gegeven bij Hartoc Johan in Beijeren, inhoudende van de wegen ende waterschutting (Zie nº. 321).

Te . . . . 7 November 1448. Privilegie gegeven b Hartoch Phillips van Bourgoingnen, beroerende 't schotrekenin in Broeck (zie nº. 312).

Te 's Gravenhage, 30 Juli 1449. Privilegie gegeven bij den he Lannoye, stedehouder generaal, inhoudende als die van Grotebroec willen rekenen, die op de morgentalen schuldig is te komen ac daigen te voorn de wete te doen. (Zie nº. 313).

Te 's Gravenhage, 1 Juli 1423. Privilegie gegeven bij Johan va Beijeren, waer bij hij confirmeert zijn voorghaende privilegie ve leend die van Enckhuysen, Grotebroeck ende de vier deelen va Westwoudt (Zie nº. 322).

Te Gend, 28 Februari 1478. Een brief gegeven bij Maximiliae ende Marie waerinne staet met wat munte men sal betaelen di thienden, sluysen ende visscherien.

31 Januari 1398. Een privilegie gegeven bij Franciscus, proos van Westvrieslandt, beroerende dat men de poorters binnen Enck huysen, nergens en sal mogen citeren dan voor den Deken va West-Vrieslandt, noch nyemant buyten een andere jurisdicti (Zie nº. 467).

Donderdag na St Maarten (15 November) 1509. Privilegie ge geven bij Coninck Christiaen van Denemercken, beroerende o eenighe van onsen scippers, haer schepen verloren onder Noere weghe, dat zij heur selfs goeden zullen moghen berghen.

9 Juli 1491. Acte van den Hove van Hollandt waer bij die va Westvrieslandt quytgeschouwen wordt alle al sulcken misdade als zij uyt een beroerte van een oploop gedaen hadden. (Zie nº. 251)

Te 's Gravenhage, 21 Maart 1404. Een brief gegeven bij Willem VI, beroerende 't morgengelt.

Te 's Gravenhage, 17 Maart 1397. Een brief gegeven bij Aelbrecht van Beijeren, beroerende de Wage van Enckhuysen gegeven aen der Stede tot des Gasthuys behouff.

Te Veere, 8 Augustus 1552. Een brief gegeven bij Maximiliaen

van Boergondiën, Heer van der Veere enz., Stadthouder over Hollant, Zeelant ende Utrecht, waerbij die van Enckhuysen gheoctroyeert wort te moghen legghen een sluysien binnen der voors. stede. (Zie n°. 242).

Te Brussel, 29 April 1553. Een brief van Kaerle V van de nyeuwe verhoeginghe van die excijsen deser stede van Enkhuysen. (Zie n°. 175).

A°. 1552. Een accoert mit die Deecken van Westvrieslandt.

Te Brussel, 7 Juli 1556. Een brief van Koning Philips gegeven aen die van Enckhuysen ende andere steden, dat nyemant en mach appelleren dat beneden die 't sestich gulden es, off moet eerst namptiseren die penningen. (Zie n°. 77)

Te 's Gravenhage, 2 September 1462. Een privilegie gegeven bij Kaerle van Boergondiën, grave van Charrolois, stedehouder zijns vaders Philips van Boergondiën, waerbij die van Enckhuysen geoctroieeert werden alle quadoenders te moghen bannen uyt deser stede ende vriheyt van dien mitsgaders uyt dat Oosterbailliuschap van Westvrieslandt. (Zie n°. 9).

Te Brussel, 1 October 1561. Een brief van Koning Philips, roerende de nyeuwe verhooghinge van dexcijsen deser stede zoe van bieren, wijnen ende grainen. (Zie n°. 177).

Te Brussel, . . Mei 1565. Een brief van Koning Philips, rakende een vrije jaermarct binnen Enckhuysen, voor eenen tijt van acht daighen, daer van die twee thoondaigen gehouden zullen werden, die twee naestvoorgaende werckedaghen voor Sinte Margrietendach.

26 September 1549. De huldinghe ende den Eedt gedaen bij den prince van Spangen.

Te Amsterdam, 4 Augustus 1422. Privilegie van Jan van Beijeren, waer bij die van Enckhuysen geconsenteert wort een capelle te mogen stichten in 't Westeynde, mitsgaders om de kercke te mogen opbreken ende die weder binnen 's dijcx te versetten ende vertimmeren. (Zie n°. 474).

3 October 1483. Privilegie van Hertog Philips van Boergondiën van heymelycke trouwe ende van kinderen te verliesen int water ende vier. (Zie n°. 468).

3 Maart 1451. Privilegie van Hertoge Philips van Boergondiën vermeldende dat heymelijcke trouwe van geene weerde is.

Te Delft, 8 Juni 1573. Privilegie van Koning Philips, dat alle gesouten visch die het Vlye ofte Marsdiep incommen ofte inge-

bracht sal worden, gehouden sal ofte zullen wesen binnen Enckhuysen te verstapelen ende stapelrechten te houden. (Zie n°. 429).

26 December 1531. Een accort gemaeckt tusschen den Burgermeesteren ende keetluyden deser stede.

Te Delft, 9 Februari 1573. Privilegie van Koning Philips van trecht van de paelkiste. (Zie n°. 106).

6 Februari 1578. Een acte der Staten aen die van Enkhuysen gegeven, op 't stuck van de paelkiste ende 't leggen van de tonnen.

Te Middelburg, 1 Februari 1577. Een brieff daer bij de Prince van Oranien oerlof geeft, in der stede van Enckhuysen te institueren telcken Woensdage een vrije merct. (Zie n°. 346).

Te Middelburg, 1 Februari 1577. Een dito brieff, raeckende het offitie van Tresorierschap, fabryck ende diergelijcke. (Zie n°. 18).

18 Februari 1573. Een ordinantie van die Staten van Hollandt, dat alle reeders ofte stuerluyden heuren eygen harinck voortan sullen mogen uytvoeren over zee, omme te vercoopen nae heuren believen.

7 Februari 1573. Een resolutie der Staten dat die burgers ende inwoonders van Enchuysen heuren bocking vrij sullen mogen vertieren ende vercoopen naer ouder hercommen ende gebruyck.

7 Februari 1573. Auctorisatie van den Prince van Orangen op den officieren, burgermeesteren ende regierders van Enchuysen om allen den dorpluyden ende lantluyden omtrent, te mogen ontbieden omme aen 't stercken der voors. stede te arbeyden. (Zie n°. 255).

27 Maart 1573 Poincten bij den Prince van Orangiën aan die van Enckhuysen geaccordeert. (Zie n°. 17).

9 Februari 1573. Een brieff van den Prince van Orangiën, daerbij der stede Enchuysen geconsenteert wert, dat sij sal mogen genieten de gerechticheyt van het paelgelt, in gelijcker voegen die van Amsterdam tot desen tijden gedaan hebben. (Zie n°. 107).

Te Brussel, 15 Mei 1554. Octroy van Keyser Kaerle aen die Staeten van Holland, om losrenten off lijffrenten te moegen vercopen.

Te Brussel, 12 April 1553. De Coninginne regente Maria accepteert de voerwaerden der Staten, tot eene bede van drye hondert dusent guldenen.

Te Brussel, 15 December 1548. Een resolutie van de Eedelen ende

Gedeputeerden van den lande van Hollandt, daerbij sij consenteren de somma van hondert dusent carolus gulden tsjairs voor den tijd van twee jaren ende een half.

Een versoeck aen de K. M. van die burgmeesteren ende regierders der cleynre steden in het graefscappe van Hollandt, dat die vier groote steden van Holland als Dordrecht, Haerlem, Leyden ende der Goude, een redelicker deel sullen betaelen inde geconsenteerde bede. Geappostilleert opten 21 April 1553 bij der coninginne van Ungarien.

Keuren en Ordonnantiën.

23. Keurboek der stad Enkhuizen, van 10 Augustus 1639 tot 29 November 1770. Een register.

24. Ordonnantie- ende Keurboek der stad Enkhuizen, van 6 October 1643 tot 1 October 1677. Een register.

25. Ordonnantie- ende Keurboek der stad Enkhuizen, van 13 Januari 1646 tot 20 Januari 1680. Een register.

26. Keuren ende ordonnantiën der stede Enchuysen. 4°. Enkhuizen. Willem Evertss. 1655.
Doorschoten met wit papier, waarop vele officieele additiën: aan het einde eenige keuren bijgeschreven, van 20 Maart 1656 tot 13 September 1662. Een register.

27. Keuren ende ordonnantiën der stede Enchuysen. 4°. Enkhuizen. Willem Evertss 1655. Met vele bijvoegsels en aanvullingen in handschr.
Daarachter gebonden:
Keuren, ordonnantiën en geboden, als voren, van 20 Maart 1656 tot 14 Mei 1787. Alles in handsch.
Verklaringen omtrent de renovatiën der keuren, van 6 Januari 1693 tot 29 Januari 1804. In handschrift.

28 Ordonnantiën van de stedelijke Regeering te Enkhuizen, van 2 November 1619 tot 19 Februari 1749.

29. Beschikkingen, keuren, instructiën, uitgegaan van het bestuur der stad Enkhuizen, van 1 Mei 1641 tot 26 Juli 1782. Een register.

30. Rekesten aan Burgemeesteren en Schepenen der stad Enkhuizen, over de toepassing der stedelijke keuren en ordonnantiën, van 13 October 1749 tot 3 Mei 1802. Een register.

Regeering.

31. Stukken betreffende de Regeering der stad Enkhuizen, van 20 Maart 1523 tot 1 November 1823.

32. Regeeringslijsten van de stad Enkhuizen, over de jaren 1703, 1744—1748, 1750—1795.

33. Verhandelingen der vergaderingen van vroedschappen van Enkhuizen, van:

1 Januari 1584 tot 21 Mei 1589.
1 Juni 1589 tot 29 Mei 1795.
29 Juni 1595 tot 19 Juni 1606.
21 Juni 1606 tot 28 Juli 1616.
29 Augustus 1616 tot 30 December 1641.
13 Januari 1642 tot 31 December 1650.
10 Januari 1651 tot 24 October 1657.
3 November 1657 tot 28 December 1663.
15 Januari 1664 tot 7 Augustus 1668.
8 September 1668 tot 15 Januari 1675.
26 Januari 1675 tot 27 December 1685.
5 Januari 1686 tot 31 December 1694.
8 Januari 1695 tot 30 December 1705.
12 Januari 1706 tot 29 December 1711.
5 Januari 1712 tot 29 December 1718.
25 Januari 1719 tot 21 December 1728.
21 Januari 1729 tot 19 December 1736.
5 Januari 1737 tot 20 Juli 1744.
27 Juli 1744 tot 16 December 1748.
11 Januari 1749 tot 27 December 1751.
13 Januari 1752 tot 28 December 1754.
13 Januari 1755 tot 15 December 1759.
14 Januari 1760 tot 29 December 1768.
7 Januari 1769 tot 31 December 1774.
13 Januari 1775 tot 29 December 1780.
8 Januari 1781 tot 31 December 1783.
27 Januari 1784 tot 27 December 1787.
4 Januari 1788 tot 28 December 1790.
8 Januari 1791 tot 23 Januari 1795.

Negen en twintig registers.

34. Decreten genomen bij de provisioneele repraesentanten van 't volk binnen de stad Enkhuizen, van 23 Januari 1795 tot 24 Juni 1795. Een register.

35. Resolutiën van de vergadering van den raad der gemeente Enkhuizen, van:
7 September 1795 tot 30 Juni 1796.
1 Juli 1796 tot 30 Juni 1797.
3 Juli 1797 tot 17 Maart 1798. Drie registers.

36. Verhandelingen van de vergaderingen der administratieve municipaliteit der stad Enkhuizen, van:
17 Maart 1798 tot 20 September 1799.
14 October 1799 tot 9 Maart 1801.
18 Maart 1801 tot 31 December 1802. Drie registers.

37. Verhandelingen der vergaderingen van wethouderen en raden der stad Enkhuizen, van:
11 Januari 1803 tot 8 Augustus 1805.
10 September 1805 tot 16 Mei 1807.
15 Juni 1807 tot 31 December 1807. Drie registers.

38. Notulen der vergaderingen van burgemeesteren en wethouders der stad Enkhuizen, van:
19 Februari 1808 tot 30 December 1809.
5 Februari 1810 tot 31 December 1810. Twee registers.

39 Notulen van den maire der stad Enkhuizen en zijne adjuncten, van 1 Januari 1811 tot 17 Juni 1811. Een register.

40. Secreet resolutie- en memoriaalboeck van burgemeesteren en vroedschappen van Enkhuizen, van:
24 October 1662 tot 10 April 1756.
7 Mei 1757 tot 23 Januari 1795. Twee registers.

41. Register der stemmingen ter verkiezing van burgemeesteren van Enkhuizen, van:
1 Januari 1577 tot 1 Januari 1751.
1 Januari 1752 tot 1 Januari 1794. Twee registers.

42. Naamregister van burgemeesteren der stad Enkhuizen, van 1572 tot 1794; van schepenen van 1572 tot 1795. Een register.

43. Memoriaal van burgemeesteren en regeerders der stad Enkhuizen, van:
12 Januari 1671 tot 30 December 1684.
4 Januari 1685 tot 31 December 1701.
2 Januari 1702 tot 31 December 1714.
9 Januari 1715 tot 31 December 1722.
6 Januari 1723 tot 31 December 1732.
2 Januari 1733 tot 30 December 1746.
9 Januari 1747 tot 30 December 1755.

12 Januari 1756 tot 28 December 1763.
4 Januari 1764 tot 31 December 1770.
1 Januari 1771 tot 31 December 1776.
17 Januari 1777 tot 31 December 1781.
2 Januari 1782 tot 29 December 1788.
2 Januari 1789 tot 29 December 1794. Dertien registers.

44. Decreten van het committé van algemeen welzijn binnen de stad Enkhuizen, van 2 Februari 1795 tot 16 October 1795. Een register.

45. Verbaal van den burgemeester der stad Enkhuizen, van 2 Februari 1808 tot 31 December 1808. Een register.

46. Verbaal van den maire der stad Enkhuizen, van 1 Januari 1811 tot 16 Juni 1811. Een register.

47. Resolutieboek van burgemeesteren en landrijken der stad Enkhuizen, van:
17 September 1638 tot 30 October 1740.
13 October 1741 tot 27 December 1794. Twee registers.

48. Notulen der vergaderingen van het committé van algemeen welzijn (later wethouderen, naderhand burgemeesteren) en landrijken, van 22 Juni 1795 tot 29 December 1823. Een register.

49. Notulenboek van burgemeesteren en leden van den grooten krijgsraad der stad Enkhuizen, van 7 Februari 1780 tot 10 November 1794. Een register.

50. Resolutieboek van wethouders der stad Enkhuizen, van:
6 Januari 1751 tot 8 Januari 1795.
17 April 1795 tot 5 October 1798. Twee registers.

51. Ingekomen brieven, van 1 Juli 1595 tot 31 Maart 1842.

52. Register der ingekomen brieven bij de regeering der stad Enkhuizen, van:
7 Februari 1795 tot . . Januari 1798.
. . Januari 1798 tot 17 April 1801. Twee registers.

53. Missiveboek van burgemeesteren en regeerders der stad Enkhuizen, van:
7 Mei 1603 tot 6 Juni 1608.
22 Juni 1608 tot 15 Mei 1615.
22 Mei 1615 tot 27 November 1622.
5 October 1623 tot 6 September 1632.
18 Mei 1633 tot 17 November 1643.

30 November 1643 tot 21 Mei 1651.
2 Juni 1651 tot 28 December 1658.
7 Januari 1659 tot 30 December 1666.
12 Januari 1667 tot 21 December 1673.
4 Januari 1674 tot 20 December 1681.
14 Januari 1682 tot 27 October 1689.
3 November 1689 tot 29 December 1699.
4 Januari 1700 tot 13 December 1717.
31 Januari 1718 tot 8 September 1749.
24 September 1749 tot 31 December 1768.
5 Februari 1769 tot 31 December 1792.
26 Januari 1793 tot . . Mei 1796.
25 Mei 1796 tot 29 December 1799.
14 Januari 1800 tot 27 November 1802.
15 Januari 1803 tot 22 December 1806.
7 Januari 1807 tot 29 November 1808.
Een en twintig registers.

54. Secreete stukken relatief uitgebrachte rapporten door heeren wethouders, en gedepecheerde missives door den heer burgemeester der stad Enkhuizen, van 7 Augustus 1810 tot 22 October 1811. Een register.

55. Register der rekesten aan burgemeesteren en regeerders der stad Enkhuizen, van:
20 Februari 1668 tot 9 Mei 1708.
29 Januari 1708 tot 24 September 1731.
4 Februari 1732 tot 27 December 1746.
1 Januari 1747 tot 2 December 1757.
17 Februari 1758 tot 22 November 1777.
1 Januari 1778 tot 31 December 1786.
1 Januari 1787 tot 15 Juli 1794.
1 December 1794 tot 31 December 1802. Acht registers.

56. Rekesten van verschillende strekking aan de regeering der stad Enkhuizen, van 29 December 1739 tot omstreeks 1800.

57. Appointementen van burgemeesteren en regeerders der stad Enkhuizen, van:
10 October 1663 tot 29 December 1753.
28 Januari 1754 tot 27 December 1794. Twee registers

58. Minuten, van de regeering der stad Enkhuizen, voor aanstellingen, verklaringen, beëedigingen enz. enz., van 2 Mei 1725 tot 31 December 1806. Een register.

59. Contracten en overeenkomsten van de regeering der stad Enkhuizen, van 18 Augustus 1578 tot 12 Januari 1771.

60. Volmachten van verschillende strekking, van 20 April 1685 tot 20 Februari 1789.

61. Volkstellingen van 1796, 1803, 1805 en 1808.

62. Stemgerechtigde burgers te Enkhuizen, van 29 Januari 1800 tot 28 September 1813.

63. Zeebrievenboek, van 19 December 1653 tot 22 Mei 1794. Een register.

64. De zeven steden van West-Friesland en het Noorder kwartier, van 1692 tot 28 Februari 1772.

65. De drie steden van West-Friesland, van 21 Juli 1589 en 1 April 1658.

66. Bezoek van den Prins van Oranje te Enkhuizen. Juni 1683.
Begrafenis van Prins Willem IV, anno 1751.
Aanhouding van de Prinses bij de Goc-Jan Verwellensluis en gevolgen daarvan. 28 Juni 1787.

Ambten en bedieningen.

67. Te Gend 22 Maart 1476. Maria van Boergondiën schenkt het bode-ambt van Enkhuizen aan Symon Pieterszoon, wonende aldaar
Perkament. Groot zegel van Maria, met contra zegel in roode was. Geschonden.
Achterop staat eene verklaring dat Symon Pieterszoon den 5den Mei 1477 den vereischten eed heeft afgelegd in handen van den graaf van Granpré en Bouchaine, Heer van Veere, stadhouder-generaal van Holland, Zeeland en Friesland.

68. 24 Juni 1661. De Staten van Holland doen uitspraak in de geschillen tusschen de drie voorzittende en volgende leden van West-Friesland en het Noorderkwartier, over de bestelling in de Generaliteits-rekenkamer met iemand uit dat kwartier.
Perkament. Zegel der Staten van Holland in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 114.

69. 22 September 1662. De raden en meesters van de rekening der domeinen van de Staten van Holland en West-Friesland geven voor zeven jaar aan burgemeesteren van Enkhuizen in pacht het bodeambt, voor 8 pond 's jaars, te bedienen door Cornelis Seracles.
Opgedrukt zegel van de Rekenkamer met een papieren ruit.
Bijgevoegd: Verlengingen voor zeven jaar, dd. 26 September 1669 en 13 Augustus 1677.

70. Officiantenboek, aanvangende 1682. Een register.

71. Officiantenboek, aanvangende 1705. Een register.

72. Boeck van de penningen die werden ontfangen van de persoonen die tot een ampt ofte bedieninge werden aangestelt, van 16 Januari 1693 tot 25 Januari 1744. Een register.

73. Stukken over ambten en bedieningen in- en van de stad Enkhuizen, van 21 Augustus 1628 tot 22 Mei 1821.

74. Verzoekschriften om posten en bedieningen, ingezonden nà de omwenteling van Januari 1795.

75. Ingekomen rekesten bij de provisioneele burger representanten der gemeente van Enkhuizen, om stedelijke posten of continuatie daarin, van 13 Maart 1795 tot 24 Februari 1796. Een register.

Rechtspraak.

76. 10 Mei 1542. Het hof van Holland verbant ten eeuwigen dage uit deze landen Gerrit Hermansz. van Enkhuizen wegens een doodslag, aldaar begaan; bovendien verbeurt hij zestig ponden uit zijne goederen ten profijte van den keizer.
Perkament. Zegel van justitie in roode was, eenigszins beschadigd.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 68.

77. Te Brussel, 7 Juli 1556. Koning Philips vergunt aan die van Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam en Monnickendam tot bekorting der rechtsvordering, dat niemand zal mogen appelleeren van eenige vonnissen, minder bedragende dan zestig ponden en dat de gewijsden executie zullen hebben onder suffisante cautie. Daarbij zullen de vonnissen door de genoemde steden geëxecuteerd worden, niettegenstaande oppositie of appellatie en zonder prejudicie.
Perkament, kopy authentiek. Op den rand staat: „'t Origineel is berustende onder die voorsz. van Hoorn".
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 78.

78. 14 December 1646. De Staten van Holland en West-Friesland approbeeren de ordonnantie voor commissarissen van kleine zaken, gemaakt door de stadsregeering van Enkhuizen.
Perkament. Het zegel der Staten ontbreekt.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 161.

79. Te Weert $\frac{2}{12}$ Mei 1664. Hendrik Wolrad, graaf van Kuilenburg belooft geen vrijgeleide te zullen verleenen aan kapitale delinquenten, malitieuse bankroetiers en diergelijken, uit de provincie Holland in zijne stad en graafschap komende.
Perkament. Afschrift.

80. Arresten en interdicten, van 30 Januari 1772 tot 22 September 1801. Een register.

Afgevaardigden ter Dagvaart.

81. 9 Juni 1665. Opdracht van Gedeputeerden ter gemeenelandsdagvaart van Alkmaar, aan die van Enkhuizen, der helft van een huis aan het buitenhof te 's Gravenhage.
Perkament. Zegel van het Hof van Holland in roode was, geschonden.

82. Logement in 's Gravenhage, voor de afgevaardigden ter Dagvaart van de steden Alkmaar en Enkhuizen, van 2 Mei 1636 tot 8 November 1783.

83. Aanteekeningen gehouden in de vergadering der Staten van Holland en West-Friesland, door Jan Minne, afgevaardigde ter Dagvaart wegens de stad Enkhuizen, van 22 October 1733 tot 28 Augustus 1747.

84. Notulen der vergaderingen van het collegie van gecommitteerde raden van de Staten van Holland en West-Friesland in West-Friesland en het Noorderkwartier, van 5 Januari 1752 tot 11 Januari 1754 en van 31 Maart 1762 tot 13 Januari 1764, gehouden door Jan Minne (destijds raad en oud-president, burgemeester van Enkhuizen), die als raad wegens de stad Enkhuizen in het collegie zitting had, van 5 Januari 1752 tot 11 Januari 1754 en van 31 Maart 1762 tot 12 Januari 1764.

85. Brieven van de afgevaardigden ter Dagvaart wegens de stad Enkhuizen, van 1 September 1646 tot 6 Maart 1794.

86. Uittreksels der resolutiën van de Staten van Holland en West-Friesland en opvolgende collegiën, strekkende als bijlagen der brieven van de afgevaardigden ter Dagvaart, van 19 Maart 1614 tot 1 Juli 1810.

87. Notulen gehouden ter Dagvaart en in het vertegenwoordigend Staatslichaam, door Mr. Hugo Adriaan van Bleiswijk, gedeputeerde wegens de stad Enkhuizen, van 22 Januari 1772 tot 29 Augustus 1806.

88. Commissoriaal gemaakte Staatsaangelegenheden, waarvan de afgevaardigden van Enkhuizen rapporteurs zijn geweest:

a. Huwelijkszaken, A°. 1799.

b. Ambten, A°. 1802.

c. Heerlijkheden, A°. 1802.

d. Toevoeging van de stad en den lande van Vianen aan het departement Utrecht, A°. 1802.

e. Geldheffingen, A°. 1802.

f. Samenstelling der commissiën, A°. 1802.

g. Vergaderlokaal voor hoofdingelanden van Delfland, A°. 1803.

h. Rivieren, zeegaten en zeehavens, A°. 1803.

i. Vergaderingen der departementale kiezers, A°. 1804.

Op het stadhuis te Enkhuizen zijn voorhanden de:

Resolutiën der Staten van Holland en West-Friesland, van 1524 tot 1793.
Generale index daarop, van 1524—1790 (ontbreekt over 1669—1686).
Secreete resolutiën der Staten van Holland en West-Friesland, van 1653—1790.

Eigendommen en rechten der stad Enkhuizen.

a. *Stadhuis.*

89. Bouw van het nieuwe stadhuis en onderhoud daarvan, van 27 Maart 1686 tot 27 November 1743.

90. Ontvang- en uitgaafboek van het nieuwe stadhuis, van: A°. 1692, 1712—1728, 1729—1744. Drie registers.

b. *Waag.*

91. Te Neuss, 21 Januari 1474. Karel de Stoute geeft aan zijn dienaar Anthonie Husekin het officie om kaas en boter te wegen in de stad en vrijheid van Enkhuizen.

Perkament. Zegel van Karel in roode was, eenigszins beschadigd.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 122.

92. Stadswaag, van 28 October 1654 en 29 December 1717.

93. Het stadts Waegh boeckye, beginnende 1 April 1683 en eindigende 31 Maart 1684. Een register.

94. Rekeningboek van het Waaggeld, van 1710 tot 1721. Een register.

c. *Bank van leening.*

95. Stads Bank van leening, van 22 Juni 1778 tot 31 December 1825.

d. *Uurwerken.*

96. Uurwerken op de torens, A°. 1741.

e. *Hofstede Starnmeer.*

97. Hofstede van de stad Enkhuizen met ruim 31 morgen land in de bedijkte Starnmeer en Kamerhop, van 26 Mei 1650 tot 2 Januari 1765.

f. *Visscherij.*

98. Te 's Gravenhage, 31 Maart 1353. Willem V verbiedt, dat iemand vóór Gheeraet Everaedsoen stalen zal slaan in Steloert ten noorden van Enkhuizen.

Perkament. Zegel van den graaf in groene was, eenigszins beschadigd.
Ook vermeld:
Handvesten en privilegiën van Enkhuizen, blz. 4.

Stalen zijn houten staken, waarmee men in een water een gedeelte ter vischvangst afzondert. (Fruin, Informacie 1814, Glossarium 682.)

99. Visscherij der stad Enkhuizen in pacht van de grafelijkheid van Holland, van 17 Januari 1569 tot 20 Maart 1697.

g. *Tienden.*

100. Te Schoonhoven, 28 September 1411. Willem VI vergunt

aan die van de stede Enkhuizen, dat zij voortaan voor de tienden van elk morgen land, hun toebehoorende, niet meer betalen zullen dan een ouden Hollandschen Wilhelmus-gulden, waartoe zij het land ieder jaar zullen doen meten.

Perkament. Zegel van den graaf in roode was.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 29. Van Mieris, Groot Charterboek, IV, blz. 177.

101. Verpachting der tienden van de stad Enkhuizen, onder Heiloo en Oesdom, van 30 Juni 1670 tot 7 Juli 1812.

h. *Paalgeld.*

Paalgeld werd genoemd eene heffing voor het leggen binnen- en buitengaats van tonnen langs het vaarwater van Marsdiep, Vlie en Zuiderzee en het zetten van kapen en vuurbakens op de duinen. Amsterdam had al vroeg op zich genomen daarvoor te zorgen, dewijl het groot belang had bij een veiligen waterweg heen en weer. Maar ook de Friesche kuststeden, Kampen, Hoorn, Enkhuizen e. a. waren nauw er bij betrokken en zij betaalden dus, voor de schepen welke bij hen thuis behoorden, paalgeld aan Amsterdam. Van de andere en de vreemde schepen, werd vuur- en paalgeld geheven door ontvangers, van wege Amsterdam in alle havens van de Zuiderzee aangesteld. In 1573 werd de zorg voor het leggen van zeetonnen en het plaatsen van kapen en bakens door den Prins aan Amsterdam ontnomen en opgedragen aan de toenmalige hoofdstad der Zuiderzee Enkhuizen, die dus voortaan ook „de gerechticheit van het paelgelt ende de profijten daervan komende" zou ontvangen.

Naderhand kwam men overeen, dat Amsterdam de vuurbakens onderhouden — en Enkhuizen de tonnen en bakens leggen en stellen zou.

Paalgeld werd door Enkhuizen geheven te Enkhuizen, Hoorn, Medemblik, Zaandam, Amsterdam, Harlingen, op Oost-Vlieland, op Texel. Door de O. I. C. werd in 1661 aan paalgeld betaald voor zeven schepen binnengekomen aan het Vlie en Texel, voor elk schip f 450.

Tegenwoordige Staat van Holland, XV, blz. 470.

Ter Gouw, Geschiedenis van Amsterdam, I, blz. 314—315; IV, blz. 115; V, blz. 414; VII, blz. 81—82.

102. Te Mechelen, 22 November 1496. Philips de Schoone gelast den eersten deurwaarder van den grooten raad te Mechelen, aan de burgemeesteren en schepenen van Amsterdam bevel te geven, het arrest op te heffen, door hen gelegd op eenige personen die, in de haven van Enkhuizen aankomende, geweigerd hadden paalgeld ten behoeve van Amsterdam te betalen en deze ongelden verder niet meer van iemand te vorderen.

Perkament. Zegel van Philips in roode was, eenigszins beschadigd.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 51.

103. 18 April 1497. Willem de Latre, deurwaarder van wapenen bij den grooten raad te Mechelen, bericht aan dezen raad, dat hij

den hem opgedragen last volvoerd heeft bij burgemeesteren en paalmeesteren van Amsterdam, die, vermits zij tegen het aan hen gedaan bevel in oppositie waren gekomen, door hem voor den grooten raad gedagvaard zijn tegen den 19den Mei eerstkomende.

Perkament. Door den deurwaarder geteekend, maar niet bezegeld.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 52.

104. Te Brussel, 18 September 1499. Commissarissen van den grooten raad bepalen de kosten van het proces, gevoerd tusschen Enkhuizen ter eenre en Amsterdam ter andere zijde, tot de betaling van welke kosten de laatste partij veroordeeld was, op honderd vier en veertig ponden, vier schellingen en acht penningen

Perkament. Zonder zegel.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 58.

105. Te Brussel, 14 September 1501. Philips de Schoone gelast den eersten deurwaarder of sergeant van wapenen, uit te voeren het vonnis van den grooten raad, waarbij Amsterdam veroordeeld werd te betalen 144 £ 4 sch. 8 p. wegens het geschil met Enkhuizen.

Perkament. Zegel van Philips in roode was, eenigszins beschadigd.

Ook vermeld: Handvesten van Enkhuizen, blz. 58.

106. Te Delft, 9 Februari 1573. Koning Philips geeft aan de stade Enkhuizen het recht van de paalkist, op dezelfde wijze als dit vroeger door de stade Amsterdam bezeten was.

Perkament. Groot zegel des Konings in roode was, eenigszins beschadigd.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 90.

107. Te Delft, 9 Februari 1573. De Prins van Oranje vergunt aan die van Enkhuizen voortaan te ontvangen en te genieten het paalgeld, gelijk die van Amsterdam eertijds gedaan hadden.

Perkament. Secreet zegel van den Prins in roode was. Ook door Hem geteekend.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 89.

108. Paalgeld en vuurgeld, van 6 Februari 1578 tot 1 Januari 1828.

109. Rekeningen der uitkeeringen uit het fonds genaamd Paalkist, van 1688 tot 1703.

110. Register wegens den ontvang van het Paalgeld, over het jaar 1742. Een register.

Thesaurier.

111. Thesauriersrekeningen der stad Enkhuizen over 1642, 1661, 1700 tot 1811. Honderd vijftien registers.

112. Rekening en verantwoording van ontvang en uitgaaf wegens de stad Enkhuizen, over de jaren 1808 (met borderel), 1809, 1810. Vier registers.

113. Budget of petitie van ontvang en uitgaaf voor de stad Enkhuizen over den jare 1811. Een register.

114. Grootboek van den Thesaurier der stad Enkhuizen. 1670—1679. Een register.

115. Assignatiën, geassigneerd door Lucas Westwoude als thesaurier der stad Enkhuizen, van:
2 December 1712 tot 29 April 1716.
8 Mei 1716 tot 1 April 1718.
2 Mei 1718 tot 12 April 1720. Drie registers.

116. Copie missiveboek van den Thesaurier der stad Enkhuizen, van 16 Januari 1756 tot 21 November 1779. Een register met twee los daarin liggende bijvoegsels.

Finantiën.

117. Stedelijke Finantien, van A°. 1624 tot 19 April 1821.

118. Te Hagesteyn en Eversteyn, 20 October 1405. Willem VI verzoekt die van Enkhuizen te betalen aan broeder Andrieszoon eene som van 364 gl. voor ossen door 's graven vleeschhouwers ten behoeve van zijne herberg van hem gekocht, welke gelden mogen gekort worden op de verschuldigde morgengelden.
Perkament. Het zegel van den graaf ontbreekt.

119. Te Gend, 12 October 1464. De raad des hertogen van Bourgondië verklaart, dat de schade door den Prins van Munster geleden in den oorlog van Holland met den hertog van Holstein en de Hanse-steden, zal vergoed worden door het gemeeneland en de steden van Noord-Holland, (waaronder Enkhuizen). Elke stad zal naar haar vermogen daarin moeten bijdragen, en bij gebreke zal het op de bezittingen der burgers en de eigendommen der steden verhaald worden.
Perkament. Zegel van den raad in roode was. Zeer beschadigd.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 121.

120. 16 April 1528. Rentebrief van de steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden en Gouda, ten behoeve van de stad Enkhuizen, groot 43 ponden en 15 schellingen 's jaars.
Perkament. Zegels: Dordrecht verdwenen; zegel van Haarlem, in groene was; zegel van Delft, in bruine was; zegel van Leiden en Gouda, in groene was.

121. Den 14den Augustus 1543. De prior, supprior en procurator van het convent der Regulieren, buiten Haarlem, verklaren van de stad Enkhuizen ontvangen te hebben vijf gouden keurvorster-guldens, hun verschuldigd volgens rentebrief van 21 December 1511.
Perkament. Zegel van het klooster der Regulieren buiten Haarlem in groene was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 69.

122. Erfpachten, verhuur, verpachting en verkoop van stedelijke eigendommen, van 1545—25 Juli 1828.

123 A°. 1572. De graaf van Bossu bekent van Martin van den Berge, commies van de financiën, ontvangen te hebben zes duizend ponden, hem uitbetaald op last des hertogen van Alva.
Perkament, zonder naam en zegel.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 123.

124. Ordonnantiën van stadts verpachtingen, binnen deser stede Enchuysen (Waag, impost op turf, gemaal, overtoom op Zwaagdijk, roertol, postgeld enz.) A°. 1617. Een register.

125. Kasboek wegens ontvang en uitgaaf van convooien en licenten, paalgeld, stadswaaggeld, 31½ morgen land in de Starmeer, guldensgeld, verponding, over 1717 tot 1739. Een register.

126. 25 October 1770. De magistraten en gedeputeerden van de steden van West-Friesland en het Noorder-kwartier verklaren ontvangen te hebben van de stad Enkhuizen f 5000, waarvan jaarlijks f 200 renten zullen betaald worden.
Perkament. Secreet zegel van het Gemeeneland van West-Friesland en het Noorder-kwartier in roode was. Met contra-zegel Alkmaar—Hoorn—Enkhuizen. Geschonden.

127. Transporten van obligatiën aan de Regeering der stad Enkhuizen, van 24 Januari 1730 tot 25 Januari 1775.

128. Losrenten ten laste van de stad Enkhuizen, uitgezet van 1653 tot 1765. Een register.

129. Losrenten op de stad Enkhuizen, A°. 1683.

130. Lijfrenten-brieven op de stad Enkhuizen, van 24 December 1637 tot 21 Maart 1755.

131. Twaalf schuldbekentenissen van de Regeering der stad Enkhuizen aan burgemeesteren aldaar, ten behoeve van het middel van den 80sten penning, nl.:

6 November	1657,	groot f 5146;	10 December	1672,	groot f 1100;
21 „	1659,	„ 600;	13 Maart	1673,	„ 1500;
15 „	1666,	„ 1525;	14 December	1674,	„ 2500;
3 Juni	1669,	„ 7000;	8 Mei	1676,	„ 1800;
15 Februari	1670,	„ 1300;	14 December	1676,	„ 1800;
28 „	1671,	„ 1600;	14 „	1677,	„ 2000.

Perkament. Zegels der stad Enkhuizen in groene of bruine was.

132. Schuldbrieven der geldleening ten laste van de stad Enkhuizen, 10 Juni 1740.

133. 27 Juni 1562. Overeenkomst van de Regeering der stad Hoorn met die van Enkhuizen, tot afschaffing wederzijds van het recht van exue.
Perkament. Zegel der stad Hoorn in groene was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 82.

134. 1 Juli 1562. Dergelijke overeenkomst tusschen Amsterdam en Enkhuizen.
Perkament. Zegels van de steden Amsterdam en Enkhuizen in groene was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 83.

135. 7 October 1562. Dergelijke overeenkomst tusschen Monnickendam en Enkhuizen.
Perkament. Zegel der stad Monnickendam in groene was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 83.

136. 10 November 1563. Dergelijke overeenkomst tusschen Alkmaar en Enkhuizen.
Perkament. Zegels van de steden Alkmaar en Enkhuizen in groene was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 84.

137. Recht van exue, van 6 September 1694 tot 3 Januari 1774.

138. Borgtochten, van 30 Januari 1743 tot 25 Februari 1774.

139. Kohier van het fortificatiegeld over de jaren 1700, 1701 en 1702. Een register.

140 Kohier specteerende het tortificatiegeld der beambten over de jaren: 1734—1757, 1758—1773, 1774—1788. Drie registers.

141. Contra cedulboek wegens het fortificatiegeld voor de jaren 1700—1711. Een register.

142. Cassaboek van het fortificatiegeld over de jaren 1752—1759. Een register.

143. Register van .den ontvang wegens de extraordinaire verhooging en zeewering, 1718—1741. Een register.

144. Kasboek van zeewering-, lantaren-, brand- en wachtgeld voor 1734—1736, 1751, 1754-1757, 1760, 1766, 1770, 1772, 1773, 1779, 1788, 1792. Zestien registers.

145. Kasboek van het zeewering-, lantaren-, brand-, wacht- en fortificatiegeld, van 8 November 1743 tot 31 December 1746. Een register.

146. Wekelijksch kasboek van den ordinairen en extra-ordinairen 100^{n} penning, lantaren-, ambt- en fortificatiegeld, van 20 Februari 1764 tot 27 Juni 1772. Een register.

147. Rekenboek om aan heeren commissarissen te verantwoorden het br(and)-, w(aak)), zee(wering)- en L(an)taarngeld, met en benevens het stuivergeld van de landerijen, van 1734—1765. Een register.

148. Register van de aanslagen in het lantaarngeld, van de recognitien wegens tuinen en erven, van de erfpachten, enz., van 1799 1808. Een register.

149. Schrijfloonen, van 8 Januari 1711 tot 5 Juli 1721.

150. Stedelijke inkomstenbelasting, van 7 Augustus tot 2 December 1748.

151. Opbrengst van 2 pCt. van ieders bezittingen, van 14 October 1803 tot 29 October 1804.

152. Stedelijke belasting naar de huurwaarde, 12 Julij 1828.

153. Notulen van het committé van finantiën, van 6 Januari 1798 tot 10 Mei 1800. Een register.

154. Rapporten der kamer van financie aan den raad der stad Enkhuizen, van 11 Februari tot . . . . . 1805. Een register.

Loterijen, collecten, enz.

155. Geldloterij voor het West-einde van Enkhuizen, A°. 1706.

156. Geldloterijen, A°. 1712—1751.

157. Collecte te Enkhuizen voor het verbrande Marken, 16 December 1731.

158. Collecte te Enkhuizen voor het verbranden Colhorn, 14 April 1789.

159. Giften Watersnood, A°. 1799.

Ontvanger-generaal.

160. Assignatieboek van burgemeester Maerten Roos, als ontvanger van de gemeenelands middelen over de stad Enkhuizen en het ressort van dien, ten laste van het comptoir-generaal, van 15 Augustus 1675 tot 15 December 1682. Een register.

161. Kasboek wegens ontvang en uitgaaf van den ontvanger-generaal, 1725—1726, geschreven door Dirk Pietersz. Haak. Een register.

162. Missiveboek voor den ontvanger-generaal Hilbrand Willem van Vossen, van 19 Februari 1768 tot 19 December 1781. Een register.

163. Korte staat van al de ontvangersrekeningen van West-Friesland en het noorderkwartier, alsmede van den 40ⁿ en 20ⁿ penneuning, kerkelijke rekening en klein zegel, 1664—1665. Een register.

164. Aandeel van de stad Enkhuizen in de geldleeningen ten behoeve van den Koning van Denemarken, van 18 October 1657 tot 15 November 1666.

165. Liberale giften en geldheffingen, A°. 1747, 1749, 1793, 1795 en 1796.

166. Inschrijvingen te Enkhuizen op leeningen van den Staat, Van 11 Juni 1795 tot 15 Augustus 1803.

Belastingen, accijnsen en heffingen.

167. Landsbelastingen in het algemeen, van 31 Maart 1588 to A°. 1799.

168. Omslag van 's Lands lasten, A°. 1720.

169. Te Rijssel, 9 Februari 1453. Philips van Boergondiën ont slaat de stad Enkhuizen gedurende tien jaren van betaling in zijn beden, onder beding dat de stad haar aandeel in die heffinge bestede tot het maken en versterken van hare dijken en bol werken.
Perkament. Zegel van Philips in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 119.

170. 16 Juni/12 Juli 1570. Beden en geldheffingen.

171. Te Brussel, 4 December 1515. Karel veroorlooft aan di van Enkhuizen de volgende accijnsen te heffen, namelijk van de wijn die in de stad gedronken wordt, de zesde kan; van elk va buiten gebrouwen bier zullen de tappers geven zes stuivers en d poorters vier stuivers. Van alle vreemde bieren negen stuivers va het vat. Van een last tarwe, aldaar gesleten, vier stuivers. Va een last tarwe of rogge, waarvan de last gebroken of uitgevoer wordt, één stuiver. Van een last rogge, in de stad gesleten wor dende, drie stuivers en van eene ton zout één stuiver, welke accijnsen men zal gebruiken tot reparatie en ten behoeve der stad.
Perkament. Zegel van den prins in roode was, zeer beschadigd.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 61.

172. Wijnen, A°. 1731 en 1736.

173. 26 December 1531. De Regeering der stad Enkhuizen maakt een accoord met de zoutzieders en uitslijters aldaar, over het meten en slijten van zout.
Perkament. Geteekend maar niet bezegeld.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 65.

174. Zout-, zeep-, heeren- en redemptiegeld, van 1 April 1733 tot 1 Juli 1783.

175. Te Brussel, 29 April 1553. Keizer Karel vergunt aan die van Enkhuizen, gedurende negen jaren te heffen op een vat bier binnenlands gebrouwen:

van tappers:
van 20 stuivers en daarbeneden . . . . 6 st.
van 21 stuivers en daarboven tot 29 . . . . . 9 st.
van 30 stuivers en daarboven tot 39 . . . . . 10 st.
van 40 stuivers en daarboven . . . . 12 st. 8 p.
en van de burgers:
van 20 stuivers en daaronder . . . . 4 st.
van 21 stuivers tot 29 . . . . 6 st.
van 30 stuivers tot 39 . . . . 7 st. 8 p.
van 40 stuivers en daarboven . . . . 10 st.
van vreemde bieren, zoowel van burgers als tappers: van een vat Jopenbier . . . . 30 st.
van een vat Engelsch-, Bremer-, Hamburger- en Rostockerbier . . . . 15 st.
en van alle wijnen, die binnen de stad en hare vrijheid gesleten worden, den vijfden penning in plaats van den zesden, zooals men eertijds gaf.
Perkament. Zegel des Keizers in roode was, eenigszins beschadigd.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 73.

176. 22 Juni 1553. Jan Jansz. deurwaarder van den hove van Holland, verklaart ten verzoeke van burgemeesteren van Enkhuizen op het stadhuis, na voorgaande klokkeslag het voorgaande octrooi aangaande de verhooging der stads-accijnsen afgekondigd te hebben.
Papier, niet bezegeld maar geteekend.

177. Te Brussel, 1 October 1561. Koning Philips verlengt het octrooi door Keizer Karel, den 29sten April 1553 aan die van Enkhuizen verleend, om eenige accijnsen ten behoeve van hunne stad te heffen en vergunt hun tevens een impost te leggen op de granen, binnen de stad of hare vrijheid komende.
Perkament. Zegel des Konings in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 80.

178. Bieraccijns, van 1 Augustus 1642 tot Juli 1648.

179. Oor-, hoorn-, zoutgeld, bezaaide landen, van 1 April 1761 tot 31 Maart 1762.

180. Brandhout. Helft 18de eeuw.

181. Klein zegel, van 30 September 1744 en 16 October 1795.

182. Collaterale successie, van 4 Dec. 1743 tot 31 December 1806.

183. Register wegens de invordering der belasting op het recht van successie, van 1 Januari 1806 tot 26 Mei 1812. Een register.

184. Verpachte middelen, van 1 October 1690 tot A°. 1747.

185. Liquidatie ten gevolge van de afschaffing der pachten. 21 Augustus 1747.

186. Ontvangregister van vrijwillige betaling, strekkende tot remplacement van de afgeschafte pachten, van 1 Juli 1748 tot 9 Juni 1749. Een register.

187. Gecollecteerde bevorens verpachte middelen, van 26 Juli 1763 tot A°. 1782.

188. Rekening van Adam Cortleven, ontvanger van het middel van een en een half ten honderd op de uitgaande en inkomende goederen geheven binnen Enkhuizen, om daaruit te betalen de premiën der kruisers van de schepen, welke zij op den vijand mochten winnen, van 24 Nov. 1643 tot 14 December 1644 en over het jaar 1645. Twee registers.

189. Schot. 2de helft 16de eeuw.

190. Kohier der verpondinge van de huysen en timmeringe der stede Enckhuysen, A°. 1630. Een register.

191. Contra-cedulboek wegens de verponding, over de jaren 1694—1726. Zeventien registers.

192. Desperate restanten. A°. 1708—1718.

193. Kasboek wegens restanten van verpondingen, over 1734 tot 1755. Een register.

194. Veilboek van perceelen, ter zake van de achterstallige verponding gerechtelijk aangetast, van 31 Augustus 1707 tot 13 Maart 1709. Een register.

195. Register van uitgaaf wegens de ordinaire verponding, over 1734 tot 1737. Een register.

196. Kohier van de halve verponding, voor den jare 1653. Een register.

197. Contra-cedulboek van de halve verponding, over de jaren 1674—1699. Vier registers.

198. Notitieboek van 't geen door mr. P. Vesterman en A. de Vries aen de respective ontfangers in der tijt is betaalt, wegens

de extra ordinaire verpondingh over de stadt Enchuysen en jurisdictie van dien. 1707—1712. Een register.

199. Register van de verpondinge van de landen gelegen binnen de jurisdictie van Enkhuizen, A°. 1602. Een register.

200. Verpondingkohier der onbebouwde gronden beginnende met het eerste Homanschap van den Westerschen Opgang aan den Noorderdijk, over de jaren 1618, 1619, 1632 en 1645. Vier registers.

201. Lijsten van landerijen, geabandonneerd door burgers van Enkhuizen, 1747.

202. Verponding, van 2 Mei 1671 tot 6 Augustus 1803.

203. 17 December 1746. Octrooi tot remissie van verponding over de jaren 1746, 1747, 1748 voor Enkhuizen en verschillende plaatsen gelegen in Drechterland, de Vier Noorder Coggen en Geestmer Ambacht.
Perkament. Zegel der Staten van Holland en West-Friesland in roode was, geschonden.

204. 4 December 1755. Octrooi tot afschrijving van eenige posten op het verpondingkohier over Enkhuizen.
Perkament. Zegel der Staten van Holland en West-Friesland in roode was.

205. Personeele honderdste penning, van 5 Maart 1689 tot 3 Augustus 1720.

206. Contra-cedulboek van den extra ordinairen 100sten penning, geconsenteerd 1 Juli 1692, van huizen en landen, den 1sten en 2den termijn. Een register.

207. Contra-cedulboek van den extra ordinairen 100sten penning, geconsenteerd 17 Februari 1693, van huizen en landen, den 1sten en 2den termijn. Een register.

208. Contra-cedulboek van den extra-ordinairen 100sten penning, geconsenteerd 16 Januari 1694, van huizen en landen den 1sten en 2den termijn. Een register.

209. Contra-cedulboek van den extra-ordinairen tweeden 100n penning, geconsenteerd den 16den Januari 1694 van huizen en landen den 1n en 2n termijn. Een register.

210. Contra-cedulboek van den extra-ordinairen tweeden 100n penning, geconsenteerd 4 Januari 1696 van huizen en landen, den 1n en 2n termijn. Een register.

211. Register van ontvang wegens den extra-ordinairen 100^{n} penning der huizen en landen, over Enkhuizen en het ressort van dien, van de jaren 1715—1720, 1722—1724 Vijf registers.

212. Register van ontvangst van den ordinairen, extra-ordinairen en extra-ordinairen tweeden 100^{n} penning, van 1 October 1744 tot 28 December 1752. Een register.

213. Quitantiën van den ontvanger van de gemeene middelen tot Enkhuysen, voor de reële 100^{e} penningen aen deselve betaelt, van 12 Februari 1694 tot 10 September 1742. Een register.

214. Kwitantieboek van den ontvanger der gemeene landsmiddelen over het kwartier van Enkhuizen, wegens den 100^{n} en den 200^{n} penning. 10 September 1742.

215. Tweehonderdste penning, van 20 April 1660 tot 23 Februari 1747.

216. Kohier van den 200^{n} penning over Enkhuizen en het ressort van dien, over de jaren 1638, 1644, 1646, 1652, 1653, 1659, 1660, 1665—1669, 1672, 1677. Vijftien registers.

217. Rekening van den 200sten penning over het kwartier van Enkhuizen en den bedrijve van dien, over de jaren 1628 en 1646. Twee registers.

218. Register van den dagelijkschen ontvang van de extra-ordinaire 100sten penning der huizen en 200sten penning der landen, van 22 Maart 1726 tot 16 April 1727. Een register.

219. Kasboek wegens den extra-ordinairen 200sten penning der landen, onder de jurisdictie van Enkhuizen, van 6 April 1734 tot 23 December 1738. Een register.

220. Kohier van den tweeden 200sten penning over Enkhuizen en het ressort van dien, over de jaren 1668, 1674—1676 (voor 1675 met een zesde verhoogd). Vier registers.

221. Kohier van een familiegeld of 200sten penning van de bemiddelde lieden, over de stad Enkhuizen en het ressort van dien, volgens resolutie der Staten van 22 December 1673, gesloten 25 Januari 1675. Twee registers.

222. Kohier van den 100sten en 200sten penning van de tractementen der beambten in deze contribuabel, over de jaren 1723—1738, 1747—1761. Drie registers.

223. Kohier van den duizendsten penning over Enkhuizen en het ressort van dien, over de jaren 1654, 1657—1660. Vier registers.

224. Lijsten van ontvang der beide 100ste penningen van losn lijfrenten, over de jaren 1704—1736 en 1742.

225. Kohier der heffing van 2 pCt. op de bezittingen 1803. Hierin liggen: Enkel kohier A°. 1803 en nommer kohier der 8- en 5jarige heffing 1803. Een regis er.

226. Acht- en vijf en twintigjarige heffingen, 15 November 1802.

227. Nummer Quohier der buytengewoone belasting op de bezittinge en inkomsten mitsgaders tot de 8 en 25jarige geldheffinge te Enkhuizen, op den 25 Augustus 1804 en volgende daagen. Een register.

228. Extra-ordinaire ontvang van de huizen, van 9 April 1736 tot 4 September 1737.

229. Kasboek wegens den extra-ordinairen ontvang der huizen, over Enkhuizen en jurisdictie van dien, met de korting van 4 p c., van 15 April 1735 tot 22 December 1738. Een register.

230. Borderel wegens het kohier van de huizen, in den jare 1759. Een register.

231. Heffing wegens verkochte huizen, van 4 December 1679 tot 23 Februari 1680.

232. Rekeningen van ontvang en uitgaaf wegens den 80sten penning van de verkochte huizen en landen, over de jaren 1675, 1678 en 1680.

233. Personeele quotisatie, van 26 April 1730 tot 15 April 1749.

234. 31 October 1806. Octrooi voor den raad der stad Enkhuizen, houdende goedkeuring van het plan van belasting.
Perkament. Zegel der Staten van Holland en West-Friesland in roode was.

Openbare werken.

235. Notulenboek der Kamer van Fabricage, van 9 Januari 1810 tot 15 November 1811. Een register.

236. Aanbesteding en onderhoud van openbare werken, van 22 October 1616 tot 14 December 1811.

237. Rekeningboek der smederij op de stadswerf, van 1 Mei 1803 tot 30 April 1804. Een register.

a. *Haven.*

238. 17 Juni 1517. Accoord van burgemeesteren met vredemakers van het Westeinde benevens de landrijksten in den ban van Enkhuizen, over het maken en herstellen der haven, wallen en dijken aldaar.

Perkament. Stadszegel ter zaken in groene was.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 62.

239. 9 Mei 1538. Verklaring van Thijs Pieterszoen, dat in het jaar 1515 een accoord is gemaakt door burgemeesteren met vredemakers en de landrijksten te Enkhuizen over het herstellen en onderhouden der haven, dijken en wallen aldaar.

Perkament. Zegels der twee schepenen, voor wie de verklaring is afgelegd, in groene was.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 66.

240. 30 April 1542. Accoord van burgemeesteren met vredemakers te Enkhuizen, bij consent der twintig vroedschappen, over het maken der haven en van den dijk.

Perkament. Stadszegel ter zaken in bruine was.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 67.

241. Te Brussel, 23 Mei 1549. Keizer Karel vergunt aan de Regeering van Enkhuizen, voortaan te heffen drie grooten Vlaamsch op elken last, welken de schepen of buizen, in hunne nieuwe haven overwinterende, zullen laden. Ten einde die gelden te besteden tot onderhoud van deze haven. Voor deze vergunning moeten zij aan 's Keizers rentmeester jaarlijks betalen tien Carolusguldens van twintig stuivers het stuk.

Perkament. Zegel van den Keizer, in roode was.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 70.

b. *Sluizen.*

242. Te Veere, 8 Augustus 1552. Maximiliaan van Boergondiën, heer van Veere enz., stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, geeft vergunning aan de burgemeesteren van Enkhuizen, een sluisje, door hen in de stad gelegd, om in tijd van nood daarmede water in te kunnen laten, in weerwil van het verzet van eenige dorpen in de nabijheid, te behouden.

Perkament. Zegel van den stadhouder in roode was, eenigszins beschadigd.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 72.

243. 2 November 1552. Accoord tusschen burgemeesteren van Enkhuizen en den burgemeester van Westwoud cum sociis, waarbij bepaald wordt, dat het sluisje te Enkhuizen voor het Armen-gasthuis gelegd, daar zal blijven liggen, onder bepaling, dat deze stad denzelfden vrijdom zal mogen gebruiken met hare sluizen open en toe te doen en water in te laten, als de stad Hoorn met hare mededorpen en ingelanden heeft.

Extract op perkament, genomen uit het register der heemraden van Drechterland.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 73

c. *Wegen en vaarten.*

244. 30 Juni 1551. Schepenen van Westwoud oorkonden dat voor hen gekomen is Willem Pieterszoen Weel, die verklaarde met burgemeesteren der stad Hoorn geaccordeerd te zijn, te stellen een windas bij den overtoom tusschen Hoorn en Enkhuizen.

Perkament. Zegels van den schepen Herman Claeszoen en van Jan Foppeszoen, poorter van Westwoud, in groene was.

245. Wagenweg of rijweg en wagenveer tusschen Enkhuizen en Hoorn, van 28 Januari 1668 tot 31 Juli 1744.

246. Rekeningboek wegens den rijweg tusschen Enkhuizen en Hoorn, van 1704 tot 1765. Een register.

247. Wagenweg of rijweg tusschen Enkhuizen en Medemblik. Tol te Hoogkarspel. 8 Mei 1724.

248. Legger van de obligatiën genegotieerd tot het verdiepen van de Oude Gouw en andere droge vaarten, van 1737 tot 1754. Een register.

249. Directie der wegen en vaarten tusschen de zes Noord-Hollandsche steden, van 7 October 1835 tot 13 September 1848.

d. *Vergrooting der stad.*

250. Akten van overdracht aan de Regeering van Enkhuizen van huizen, erven, landen en gronden binnen en in de naaste

omgeving van Enkhuizen, gebruikt tot vergrooting der stad en tot andere stedelijke doeleinden, van 11 December 1572 tot 5 November 1802.

Perkament. Acht en negentig, meest bezegelde akten.

De laatste vergrooting van Enkhuizen had plaats in het jaar 1590. Vroeger van 1373—1382, 1540—1542, 1560—1562.

Krijgszaken, versterking en verdediging der stad, schutterij, kazerneering, openbare veiligheid.

251. 9 Juli 1491. Het hof van Holland schenkt aan die van West-Friesland vergiffenis voor de misdaden, door hen bij zekere beroerte en oploop bedreven en dit als erkenning voor hunne naarstigheid in het verdrijven van Jan van Naeldwijck en andere vijanden uit deze landen. Ook wordt hun toegestaan, vrij van contributie te blijven tot de overkomst van den Roomschen Koning Maximiliaan of van zijn zoon hertog Philips, wanneer er bij eene algemeene dagvaart andere bepalingen zullen gemaakt worden.

Perkament, authentieke kopy.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 43.

252. 5 Augustus 1491. Bevel van den graaf van Egmond aan Luytgen Gerbrant schout van Enkhuizen, om maatregelen te nemen tegen heer Jan van Naeldwijck, die zich met zijn vijandelijke benden in Friesland ophoudt.

253. Uitrusting van twee karveelschepen te Enkhuizen, ten dienste der Keizerlijke Majesteit, tegen die van Lubeck, A°. 1535.

(Zie *Wagenaar* Vaderl. Historie, V, 102).

254. Te Amsterdam, 23 Augustus 1426. Philips van Boergondiën beveelt die van Westwoud, Grootebroek, Lutjebroek, Hoogkarspel, Bovenkarspel, Hem, Veenhuizen, Oterleek en Wijdenes, dat zij de regeering van Enkhuizen zullen helpen graven, om de stad tegen den vijand te kunnen verdedigen.

Papier. Signet van Philips, in roode was daarop gedrukt.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 23.

255. Te Delft, 7 Februari 1573. Willem van Oranje machtigt de regeering van Enkhuizen alle dorps- en landlieden, gezeten omtrent die stad binnen twee mijlen, te dwingen, met de burgers van Enkhuizen te arbeiden aan de verdediging der stad.

Papier met het zegel van den Prins, in was daarop gedrukt.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 88.

256. Versterking der stad. Krijgszaken, van 9 April 1511 tot 24 Januari 1811.

257. Beveiliging der zeestranden. Aanvallen des vijands van den zeekant, van 26 Mei 1575 en van 19 April 1747 tot 10 Juni 1782.

258. Register van ontfangh ende uytgave wegens de compagnie van den sargyant majoor (capiteyn) Fardinandus Cary, van 31 Mei 1649 tot 24 Juli 1663. Een register.

259. Geleverde wagens en paarden ten dienste van den lande, van 15 Mei 1674 tot 30 December 1677.

260. Krijgsraad en schutterij, van 26 Augustus 1673 tot 29 April 1789.

261. Register der ontvangsten van den krijgsraad, van 27 December 1706 tot 10 October 1711. Een register.

262. Kazerneering, inkwartiering en verzorging van krijgsvolk, van 12 September 1674 tot 11 October 1814.

263. Notulen der commissie van kazerneering en vivres, van:
20 Juni 1803 tot 17 Februari 1806.
3 Maart 1806 tot 3 December 1810. Twee registers.

264. Copieboek der inkomende en afgaande brieven van de Commissie van kazerneering en vivres, van 30 September 1803 tot 5 Juni 1810. Een register.

265. Kopieën enz. van ingezonden stukken door de Commissie van kazerneering, van 2 Mei tot 31 December 1810. Een register.

266. Conscriptie, van 1809 tot 1813.

267. Openbare veiligheid. Straatverlichting, stoepjeswakers, ratelwacht, van 27 November 1692 tot 6 Mei 1803.

Gecommitteerde raad wegens Enkhuizen ter admiraliteit in West-Friesland en het Noorderkwartier.

268. Resolutiën en brieven, rakende de algemeene belangen van 's Lands zeemacht, van 21 Maart 1636 tot 11 December 1797.

269. Sterkte van de vloot der Vereenigde Nederlanden en van de zeemacht der Republiek, van 23 Mei 1665 tot 5 October 1782.

14

270. Aanteekeningen omtrent besoignes en vergaderingen, van 10 Maart 1672 tot 2 December 1792.

271. Commissiën van de collegiën ter admiraliteit in de Vereenigde Nederlanden, van 1768 tot 1795. (Twee exemplaren.) Twee registers.

272. Officianten der admiraliteit, van 16 December 1675 tot 7 Februari 1786.

273. Instructiën voor officianten der admiraliteit, van 27 April 1629 tot 8 Februari 1796.

274. Aanbouw, toetakeling, uitrusting en bemanning van 's Lands schepen van oorlog, van A°. 1682 tot 10 December 179

275. Betaling van werkloonen aan ambachtslieden en sjouwers op 's Lands oorlogschepen, op de werven en in de magazijnen te Enkhuizen en Hoorn, van 22 November 1695 tot Januari 1796.

276. Huurschepen voor 's Lands zeemacht, van 24 October 170 tot 12 Augustus 1747.

277. Levering van den vijfden man, van 28 Juni 1691 tot 2 Mei 1713.

Door de uitgaande schepen moest aan de admiraliteit geleverd worden, de vijfde man van hunne ophebbende manschap. De Oost- en West-Indische Compagnien en de Compagnie van Commercie op de kolonie Suriname, konden die pressing afkoopen met f 15 voor ieder man.

Levering van den derden man (volgens placaat van 12 Juni 1747), 10 Juli 1747.

278. Monsterrol en extra-ordinaire équipage staten, van 21 Juni 1683 tot 10 October 1803.

279. Monteering der équipage, van 31 Augustus 1782 tot 2 Januari 1796.

280. Krijgstucht onder de manschap, van 23—25 Juli 1746.

281. Procedures tegen deserteurs van 's Lands schepen van oorlog, van 7 Augustus 1770 tot 3 November 1789.

282. Provoostgelden, van 31 Augustus 1782 tot 21 December 1785.

283. Kaagvrachten voor de équipage, 31 Augustus 1782.

284. Victualiën en materieel in 's Lands magazijn te Hoorn, van A°. 1719 tot 8 October 1727.

285. Voeding van het scheepsvolk, van 21 Augustus 1631 tot
) September 1783.

286. Verkoop van proviand en van onbruikbaar geworden scheeps-
ig, van 8 Augustus 1640 tot 2 Maart 1796.

287. Tractementen, scheeps- en soldijgelden, van 23 Juli 1644
t 4 November 1794.

288. Volmachten tot ontvangst van soldijen, van 28 Maart 1694
t 2 December 1796.

289. Kaapreglementen en politiereglementen voor koopvaarders
andere Rijken (Rusland, Zweden, Frankrijk), van 1 Juli 1737
t 21 October 1744.

290. Levering aan 's Lands schepen van oorlog te Toulon en
accio, van 1783—1786.

291. Princessegeld. A°. 1690.

Eene som van f 1063 door de Koningin van Engeland geschonken, om door
collegie ter admiraliteit in West-Friesland en het Noorderkwartier, uitgedeeld
worden aan de weduwen der gesneuvelden in den zeeslag bij Kaap Bezevier
ashy-head), den 10 Juli 1690.

292. Prijsgelden aan de bemanning van 's Lands schip van oorlog
edemblik", 4 Juli 1786.

293. Memorieboekje van den ontvanger-generaal der admirali-
t in West-Friesland en het Noorderkwartier, Hilbrand Willem
n Vossen, van 1768—1774. Een register.

294. Subsidie en missiveboek voor den ontvanger-generaal Hil-
and Willem van Vossen, van 4 Februari 1782 tot 26 Juni 1787.
n register.

295. Subsidie en missiveboek voor de ontvangers-generaal Hil-
and Willem van Vossen en mr. Hugo Adriaan van Bleiswijk,
n 23 Januari 1788 tot 2 November 1796. Een register.

296. Aanvragen om betaling, van 13 April 1733 tot 7 Mei 1788.

297. Finantiën, van 1644 tot 15 November 1797.

298. Tonnen en bakens, loodswezen, van 28 Juli 1643 tot
) Maart 1802.

299. Lastgeld en veilgeld, van 13 October 1645 tot 24 Juni 1790.

300. Convooien en licenten, van 7 Mei 1618 tot 31 October 1797.
Onder het collegie ter admiraliteit in West-Friesland en het Noorderkwartier, ressorteerden de volgende kantoren van ontvangst der convooien en licenten:

Alkmaar.	Zwolle.	Blokzijl.
Hoorn.	Hasselt.	Hardenberg.
Enkhuizen.	de Helder.	Ootmarsum.
Edam.	Kampen.	Oldenzaal.
Monnickendam.	Enschedé.	de Braam.
Medemblik.	Texel.	de Kuinder
Purmerend.	Vlieland.	en
Deventer.	Terschelling.	Zwartsluis.

301. Staat van ontvang en uitgaaf aan de verschillende kantoren der convooien en licenten, in den jare 1789. Een register.

302. Register van de repartitiën wegens de aanhalingen en verbeurd verklaarde goederen, opgemaakt door gecommitteerde Raden ter admiraliteit in West-Friesland en het Noorderkwartier, van 7 Maart 1741—6 September 1746. Een register.

303. Kasboek van den ontvang en de uitgaaf wegens de convooien en licenten voor de stad Enkhuizen, van 1682 tot 1709. Een register.

304. Kasboek van den ontvang en de uitgaaf wegens het contrarolleur ambt ter convooien en licenten te Amsterdam, van 1717—1744. Een register.

305. Register der formulieren voor den ontvang der convooien en licenten, 18de eeuw. Een register.

306. Rechtsgeding van burgemeesteren en regeerders van Enkhuizen, eischers, contra Sirp Ouckema, controleur der convooien en licenten aldaar, gedaagde, over het doen van rekening en verantwoording, van A°. 1755 tot 14 December 1757.

Dijken en Waterschappen.

307. Dijken en waterschappen in het algemeen, van Zaterdag na St. Odulphus (27 Sept.) 1360 en van 7 December 1654 tot 31 December 1809.

a. *Cloeskindere.*

308. Te Mechelen, 26 Februari 1495. Philips van Oostenrijk belooft na den dood van Guillame Bolle, den tegenwoordigen

dijkgraaf van *Cloeskindere* in Zeeland, in zijne plaats te zullen aanstellen Thierry de le Doest (Dierick van der Doest).
Perkament. Het zegel van Philips en van zijn vader Maximiliaan, aan dit stuk gehangen hebbende, is verdwenen.

b. *Goudsche sluis.*

309. 24 Maart 1533. Het hof van Holland bepaalt, dat die van Enkhuizen ditmaal vijf en twintig ponden vlaamsch zullen opbrengen tot het maken van de Goudtsluys en ontslaat hen van de verplichting, verder daarvoor bij te dragen.
Perkament. Onderteekend, niet bezegeld.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 66.

c. *Rijnland.*

310. Rijnland, 15 Augustus 1803.

d. *Woerden.*

311. Groot waterschap van Woerden, A°. 1795/1796.

e. *de Broeker Haven.*

312. 7 November 1448. Philips van Boergondiën beveelt aan de Regeering van Grootebroek, voortaan geen omslag te doen over de landen, gelegen in hun banne, zonder bewilliging van de vier poorters, die het meest daar geland zijn (zijnde destijds poorters van Enkhuizen). Tevens gelast hij hen, den zeedijk niet door te graven, zooals zij voornemens waren, tenzij met toestemming der gemeene waarschappen.
Papier. Signet van Philips in roode was er op gedrukt.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 29.

313. 30 Juli 1449. Stedehouder en raden van Holland, uitspraak doende in het geschil tusschen Grootebroek en Enkhuizen over het maken der haven van Grootebroek, het doorgraven van den zeedijk en het leggen van eene sluis daarin, bevelen dat men eene sluis, dienende tot toegang voor eene haven, zal leggen in den Frieschen dijk, — zal maken twee dijken beginnende bij de sluisen landwaarts inloopende, en dat daar binnen de haven besloten zal zijn.
Perkament. Signet van Philips van Boergondiën in roode was, er opgedrukt.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 29.

f. *Drechterland.*

314. Drechterland, van 13 Februari 1401 tot 7 April 1804.

315. Te Gend, 28 Februari 1477. Maximiliaan en Maria bepalen, met welke munt aan hun rentmeester in Friesland voortaan door die van Drechterland de erfpacht der sluizen, visscherijen en tienden zal betaald worden.
Perkament. Zegel van Maximiliaan en Maria in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 36.

316. 28 Februari 1477. Nicolas le Prevost, ontvanger-generaal van Maximiliaan van Oostenrijk, erkent van die van Drechterland ontvangen te hebben eene som van tweehonderd ponden, door hen aan den hertog gegeven, wegens de voorstaande door hem gemaakte schikking.
Perkament. Het zegel van den ontvanger-generaal, in roode was, daarop gedrukt geweest, is verdwenen.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 122.

317. Stoelinge van den Drechterlandschen Zeedijck, beginnende van de Dryespronk benoorden Wervershooff, 9 Juni 1643. Een register.

g. *Enkhuizen.*

318. Vredemakers van Enkhuizen en Westeinde, A°. 1736.

319. Warschappen van Enkhuizen en Westeinde, A°. 1744.

h. *Geestmerambacht.*

320. Geestmerambacht, einde 18de eeuw.

i. *Grootslag.*

321. Te 's Gravenhage, 1 Juli 1423. Jan van Beieren geeft aan die van Enkhuizen, Grootebroek en de vier deelen van Westwoud eenige vrijheden en rechten, aangaande het schutten der vreemde wateren, waarvan zij grooten overlast hadden.
Perkament Zegel van Jan van Beieren, in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 20.
Van Mieris, Groot Charterboek, IV, 683.

322. Te 's Gravenhage, 1 Juli 1423. Jan van Beieren beveelt zijn schouten, schepenen, raden, warschappen, boden en die-

naars, den dijkgraaf en de heemraden van den watergang onder Enkhuizen, Grootebroek en de vier deelen van Westwoud behulpzaam te wezen, opdat het voorgaande handvest, in al zijne punten ten uitvoer worde gelegd.

Papier. Signet van Jan van Beieren in roode was er op gedrukt.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 22.

Van Mieris, Groot Charterboek, IV, 685.

323. Te 's Gravenhage, 6 Augustus 1423. Jan van Beieren geeft bericht aan die van Enkhuizen en Grootebroek, dat al hun dijkgraven en heemraden volgens de bestaande handvesten zullen beëedigd worden. Mocht echter de schout, die hiertoe verplicht is, het niet willen doen, dan beveelt hij hun, daags na het zien van dezen brief, te gaan keuren en schouwen *toosteynde van der wijzen an den Zeedijck ende dat west an boochort ende dat boecweer noordwairt an den Zwadijck ende van den Zwadijck oistwairt an die dryspronck.*

Papier. Signet van Jan van Beieren in roode was er op gedrukt.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 22.

Van Mieris, Groot Charterboek, IV, 691.

324. Het Grootslag, in Drechterland, van 21 Juni 1460 tot 26 Augustus 1761.

325. 18 Augustus 1578. Overeenkomst tusschen burgemeesteren, schepenen en raden van Grootebroek en van Westwoud met de regeerders van Enkhuizen, aangaande het malen en het onderhoud van vier watermolens, staande ten oosten van Enkhuizen.

Perkament. Zegel van Grootebroek in groene was, eenigszins geschonden.

326. 26 Mei 1598. Accoord van burgemeesteren en vredemakers der steden Enkhuizen, Grootebroek en Westwoud met die van Wervershoof, over het maken en onderhouden van hunne molens, sluizen, wegen en wateringen.

Perkament. Onderteekend, niet bezegeld.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 101.

327. 2 November 1646. Het Hof van Holland verwijst de beslissing in een proces tusschen burgemeesteren en regeerders van Grootebroek en die van Enkhuizen, naar gecommitteerde raden van het Noorderkwartier.

k. *Hondsbossche.*

328. Hondsbossche en Duinen tot Petten, van 15 Mei 1555 tot 20 April 1740.

l. *Koegras.*

329. Bedijking van het Koegras, van 6 April 1629 tot a°. 1659.

m. *Koekendijk.*

330. Koekendijk bezuiden Schardam, van 23 September 1805 tot 18 April 1806

n. *Nieuwe Diep.*

331. Het Nieuwe Diep gelegen aan den Helder. Eerste helft 17de eeuw.

o. *Schager- en Niedorper Koggen.*

332. Schager- en Niedorper Koggen, 18de eeuw.

p. *Texel.*

333. Bedijkingen op Texel, van 30 September 1622 tot 20 December 1631.

r. *Vier noorder koggen.*

334. Vier noorder koggen, van 15 December 1642 tot 1 April 1806.

335. Deductie van de vier noorder Coggen tegen de Memorie van Geestmerambacht, Schager- en Niedorper Coggen en Drechterland, dat de West-Friesche Wierdijk voor de helft behoort te worden overaard. A°. 1713. Een register.

s. *Waterland.*

336. Waterland, van 23 September 1802 tot 18 September 1806.

t. *West-Friesche Zeedijken.*

337. West-Friesche Zeedijken, van 14 Februari 1492 tot 25 Juni 1805.

u. *Zeevang.*

338. Zeevang, 9/11 September 1806.

v. *Zuidpolder.*

339. Zuidpolder, A°. 1738 en 8 October 1805.

Binnenvaarten.

340. 19 December 1598. De steden Dordrecht, Haarlem en Gouda sluiten een verdrag met Amsterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnickendam, Medemblik en Purmerend, over het varen van schepen en schuiten en het vervoer van goederen en koopmanschappen, door de sluizen van Spaarndam en Gouda.
Perkament. Zegels van Dordrecht, Haarlem en Gouda, in groene was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 102.

Beurtveren.

341. Beurtveer tusschen Enkhuizen en Amsterdam, 13 April 1662 tot 7 Maart 1760.

342. Beurtveer tusschen Enkhuizen en Leeuwarden, 19 Januari 1779.

Markten.

343. 2 Mei 1462. Philips van Boergondiën verlegt de jaarmarkt van Enkhuizen, alle jaren gehouden wordende op Zondag voor den Heiligen Kruisdag, op Zondag na Sint Michielsdag en bepaalt, dat de markt zal duren vijftien dagen achtereen. Deze verandering wordt door hem gemaakt, omdat die van Sneek in Oost Friesland ook eene jaarmarkt op den eerstgenoemden dag- en dus tegelijk met die van Enkhuizen hebben.
Perkament. Zegel van Philips, in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 32.

344. Te Mechelen, . . Sept. 1494. Maximiliaan van Oostenrijk en Philips de Schoone staan aan die van Enkhuizen toe, eene vrije weekmarkt in elke week van het jaar, beginnende Donderdags te middernacht en eindigende Vrijdags op denzelfden tijd, zoodat deze markt vier en twintig uren zal duren.
Perkament. Zegel van Maximiliaan en Philips, in groene was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 47.

345. Te Rotterdam, 20 October 1575. Koning Philips vergunt aan die van Enkhuizen jaarlijks te mogen houden drie leermarkten, de eerste Maandags voor Midvasten, de tweede daags na Sint Margriet en de derde veertien dagen voor Allerheiligen, even als men in de omliggende steden van het Noorderkwartier gewoon is.
Perkament. Zegel van Philips, in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 123.

346. Te Middelburg, 1 Februari 1577. Prins Willem van Oranje geeft vergunning aan die van Enkhuizen, behalve de Donderdagsche weekmarkt nog eene vrije weekmarkt op Woensdag te houden.
Perkament. Zegel van den prins, in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 95.

347. Markten, van 22 Mei tot 15 September 1813.

Handel en Scheepvaart.

348. Te Valsterbode, St. Jacob (25 Juli) 1368. Albert van Mecklenburg, Koning van Zweden, schenkt met advies van zijn bisschop en raad vergunning aan die van Amsterdam, Enkhuizen en Wieringen, en voorts aan allen, die hem in den oorlog bijstand hebben verleend, vrij te mogen varen op Denemarken en het land van Schonen. Ook geeft hij hun verschillende voorrechten en vrijheden betreffende de geborgen goederen en verongelukte schepen, het gebruik van zoogenaamde *victen*, het dragen van wapenen en het vervoeren van koopwaren.
Hierbij is gevoegd eene lijst van tolrechten, voor goederen en personen in het Noordsche rijk te betalen.
Perkament. Zegels des Konings en zijne acht Rijksraden, in gele was.
Ook vermeld:
P. Scheltema. Het archief der IJzeren kapel in de Oude of Sint Nicolaaskerk te Amsterdam, blz. 29.

349. Woensdag voor Palmzondag (10 April) 1443. Burgemeester en raden der stad Ripen (Jutland) verklaren, dat door Nisse Kornynk den broeder van Mathes Kornyng, over wiens kinderen hij voogd is en door Nisse Ingelss., burgers van Ripen, getuigd is, dat Peter Hermenss hen alles voldaan heeft, wat zij te vorderen hadden, wegens hetgeen door die van Enkhuizen voorheen van Mathes Kornyng en Nisse Ingelss genomen was.

Perkament. Secreet zegel der stad Ripen, in gele was. Weinig geschonden.

350. 5 December 1444. Philips van Boergondiën bevestigt de sententie van het Hof van Holland, waarbij bepaald is, dat Griffon Hagheman en Pieter van der Kerken, schadevergoeding zullen ontvangen van Enkhuizen voor het verlies der goederen, door eenige uitleggers van Holland genomen.
Perkament. Zegel van Philips, in roode was, eenigszins beschadigd.

351 Te Zierikzee, 6 November 1445. Philips van Boergondiën verklaart, dat Oelaart Hugenszoon, schepen van Zierikzee aan Pieter van der Kerken zal betalen zeven en veertig ponden voor een schip, door den eerste van die van Enkhuizen gekocht, waarop, krachtens de voorgaande sententie, door den laatste beslag is gelegd.
Perkament. Zegel van Philips, in roode was, zeer geschonden.

352. 13 Juni 1461. Vidimus gegeven door den notaris Amand Paerdieu van een brief, waarin de regeering der stad Gend verklaart, dat Pieter van der Kerken eenige gemachtigden benoemd heeft om zijn persoon te vertegenwoordigen en zijne belangen waar te nemen.
Perkament.

353. Te Rijssel, 26 Maart 1464. De raad des hertogen van Boergondiën verklaart, dat die van Enkhuizen zullen betalen tweehonderd en negentig ponden, drie penningen aan Perrin du Moustier en Griffon Hagheman tot vergoeding der schade, door hen geleden bij het verlies van hun schip, geladen met wijn, goederen en koopwaren, bestemd van Rochelle naar Sluis in Vlaanderen, en op de kust van Holland door die van Enkhuizen genomen.
Perkament. Zegel van den raad des hertogen, in roode was.

354. Te Rijssel, 26 Maart 1464. De raad des hertogen van Boergondiën gelast den eersten deurwaarder, uitvoering te geven aan de voorgaande sententie, gewezen tegen die van Enkhuizen.
Perkament. Zegel van den raad des hertogen, in roode was.

355. Te Brussel, 20 Maart 1465. De raad des hertogen van Boergondiën herhaalt den last aan den eersten deurwaarder, om ten behoeve van Perrin du Moustier en Griffon Hagheman uitvoering te geven aan de sententie, gewezen tegen die van Enkhuizen.
Perkament. Zegel van Philips, in roode was, zeer geschonden.

356. Te Brussel, 17 Juli 1467. De raad des hertogen van Boergondiën gelast nogmaals den eersten deurwaarder, uitvoering te geven aan de sententie gewezen ten aanzien van Perrin du Mous-

tier en Griffon Hagheman, aan welke door die van Enkhuizen nog niet is voldaan.

Perkament. Het zegel van den raad des hertogen, daaraan gehangen hebbende, is verdwenen.

357. 19 Augustus 1467. De deurwaarder van het Hof geeft vergunning aan Meynaert Albrechtszoon, poorter van Enkhuizen, zijn schip, waarop volgens bevel des hertogen van Boergondiën beslag was gelegd, vrij naar huis terug te voeren.

Papier. Het zegel in roode was, daarop gedrukt geweest, is verdwenen.

358. Te Brussel, 23 Mei 1468. De raad des hertogen van Boergondien schenkt zijne goedkeuring aan de minnelijke schikking door de kinderen van Perrin du Moustier en den rechthebbende voor Griffon Hagheman gemaakt met die van Enkhuizen, ten aanzien van de betaling der gelden, door de laatsten aan de eersten verschuldigd.

Perkament. Zegel van Karel den Stoute, in roode was.

359. 5 Mei 1469. Jan van der Kerken, bekent als gemachtigde van zijn vader Pieter van der Kerken en als actie hebbende van Griffon Hagheman, van die van Enkhuizen ontvangen te hebben, vijftig ponden vlaamsch, naar inhoud des briefs van appointement.

Papier, zonder zegel.

360. 5 Mei 1470. Jan van der Kerken, bekent als gemachtigde van zijn vader Pieter van der Kerken en als actie hebbende van Griffon Hagheman, van die van Enkhuizen ontvangen te hebben, vijftig ponden vlaamsch, volgens de gewezen sententie.

Papier, niet bezegeld, maar geteekend.

361. 24 Mei 1471. Jan van der Kerken, bekent als gemachtigde van zijn vader Pieter van der Kerken en als actie hebbende van Griffon Hagheman, van die van Enkhuizen ontvangen te hebben vijftig ponden vlaamsch volgens de sententie, waarbij de inwoners der genoemde stad veroordeeld waren tot betaling eener schadevergoeding wegens het in beslag nemen en verkoopen van een schip.

Perkament. Zegel van Jan van der Kerken, in roode was.

362. 30 December 1482. De regeering der stad Bergen op Zoom verklaart, dat voor haar gekomen is Jan Balery, koopman van Londen en dat deze verklaard heeft van Enkhuizen ontvangen te hebben eene som van zes en twintig ponden dertien schellingen en vier penningen, als aandeel dier stad in de schuld, tot wier betaling Enkhuizen met Brouwershaven, Hoorn en Alkmaar door den grooten raad veroordeeld is, omdat zij gezamenlijk in tijd

van vrede het schip *Marie van Hampton*, geladen met verschillende goederen, genomen en geroofd hebben.

Perkament. Zegel der stad Bergen op Zoom, in groene was, eenigszins beschadigd.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 38.

363. 20 December 1492. De regeering der stad Straalsund geeft kennis aan de regeering van Enkhuizen en van Groningen, dat voor haar verschenen zijn Johan Rutze, burgemeester, en Baltes Stevensz. van Straalsund, die volmacht gegeven hebben aan schipper Seger Willemsz. van Straalsund, om schipper Reyner Tewisz van Enkhuizen, aan te spreken over de verantwoording van eenige partijen graan, welke hij van hen en andere inwoners van Straalsund had ingescheept.

Perkament. Zegel van de stad Straalsund in bruine was in een omhulsel van gele was.

364. 25 September 1493. Schipper Seger Willemsz van Straalsund, gemachtigde van de stad Straalsund, Baltes Stevensz. en schipper Reyner Tewisz., hebben zeven burgers van Enkhuizen, n. l. Harke Folkersz, Seger Pietersz., Harman Nanse, Gherijt Dirxsz., Syewert Harcxsz., Garbrant Reynersz., Barent Gherijtsz., aangewezen, om eene dading te treffen in zake het tusschen hen hangende geschil, over de levering van eenige partijen graan.

365. Te Brussel, 11 December 1498. Philips de Schoone geeft kennis aan zijn eersten deurwaarder of sergeant van wapenen, dat in het hoogtijd van Pinksteren, 's avonds omstreeks 10 uren, binnen Enkhuizen gekomen is een ruiterknecht uit Friesland, in zijne handen hebbende twee Friesen, samengebonden met een koorde, die hem door Friesen, in Enkhuizen zich bevindende, afhandig gemaakt en vervolgens gevlucht zijn, zonder dat is kunnen ontdekt worden wie degenen waren, die de twee gevangenen uit handen van den ruiter hebben doen ontkomen. Dat daarop die ruiter en zekere andere knechten, bij consent van heer Wilbolt van Schaunborch en verdere gedeputeerden van des graven neve den heer van Sassen, op dien tijd wezende binnen Sneek, drie schamele poorters van Enkhuizen, met hunne schepen te Sneek gekomen om handel te drijven, hebben doen arresteeren, in gevangenis gebracht, gepijnigd en hunne leden gebroken alsof zij dieven en moordenaars waren geweest. Dat die gevangenen eerst bij geene mogelijkheid konden verlost worden, later echter is vernomen dat de ruiter en andere knechten bovengenoemd, voor de invrijheid-stelling der drie Enkhuizer poorters eischten eene som van 200 gouden Rijnsche guldens, terwijl het goed van de twee ge-

vangen in Enkhuizen binnengebrachte Friesen, geen 50 Rijnsche guldens te zamen waardig was. Dat na veel over en weer praten, de burgemeesteren, schepenen en raad van Enkhuizen zijn gedwongen geweest, ten einde meerder inconvenienten te schuwen en om de drie gevangenen te verlossen, de som van 200 gouden Rijnsche guldens te betalen.

Dewijl dit zaken zijn van kwaad exempel en groote importantie, moet de deurwaarder namens den graaf, van heer Wilbolt, zijne knechten en ruiters, mitsgaders van de ingezetenen der stad Sneek, de betaalde 200 gouden Rijnsche guldens terugeischen en zoo zij in gebreke blijven daaraan te voldoen, hen dagen voor 's graven stadhouder en lieden van zijnen raad in Holland.

Perkament. Door eenige spijkergaten geschonden.

Zegel in roode was van den graaf, met contra-zegel. Zeer geschonden.

366. 31 Augustus 1502. Vergunning van den raad van Holland aan burgemeesteren en gerecht van Enkhuizen, om beslag te leggen op de schepen die te huis behooren te Sneek en Harlingen en zich bevinden in Holland, Zeeland en Friesland, om zoodoende schadevergoeding te erlangen voor eenige feiten door zekeren Pampis, te Sneek en te Harlingen aan kooplieden van Enkhuizen gepleegd.

Perkament. Zegel van den raad in roode was.

367. 24 September 1512. Schout, burgemeesteren, schepenen en raden van Amsterdam, verklaren, dat Dirck Wittelo, poorter hunner stad, getuigd heeft te hebben ontvangen uit handen van die van Enkhuizen, eene zekere partij zilver, wol en was, door Enkhuizers omtrent Paschen 1512 aangehaald voor goederen en koopmanschappen, toebehoorende aan ingezetenen van Lubeck. Hij waarborgt die van Enkhuizen tegen alle namaning te dezer zake en belooft met name de Enkhuizers en hunne goederen, in de Paaschmarkt 1512 te Bergen op Zoom gearresteerd, te doen ontslaan en ook af te doen het proces, dat tusschen de stad met den heer van Bergen op Zoom en die van Enkhuizen, hangende is.

Perkament. Zegel ter zaken der stad Amsterdam, in groene was. Geschonden.

368. 24 September 1512. Schout, burgemeesteren, schepenen en raden van Amsterdam, verklaren, dat Jan Gerijtsz. Ferry, poorter hunner stad, getuigd heeft te hebben ontvangen uit handen van die van Enkhuizen, eene zekere partij zilver en wol, door Enkhuizers omtrent Paschen 1512 aangehaald voor goederen en koopmanschappen, toebehoorende aan ingezetenen van Lubeck. Hij waarborgt die van Enkhuizen tegen alle namaning te dezer zake en belooft met name de Enkhuizers en hunne goederen, in de

Paaschmarkt 1512 te Bergen op Zoom gearresteerd, te doen ontslaan en ook af te doen het proces, dat tusschen de stad met den heer van Bergen op Zoom en die van Enkhuizen hangende is.

Perkament. Zegel ter zaken der stad Amsterdam in groene was. Weinig geschonden.

369. 1 September 1513. Jacob van Noten, factor van Pouwel van Femeren, van Dantzig, verklaart, door bemiddeling van twee Amsterdamsche raden-en poorters ontvangen te hebben van de stad Enkhuizen 168 Philippus guldens, als schadevergoeding voor een pak Naardensche lakenen, toebehoorende aan Pouwel van Femeren, dat door een uitlegger van Enkhuizen voor de ooster-Eems was buitgemaakt.

Perkament. Zegel van de stad Amsterdam in bruine was. Geschonden..

370. Maandag vóór den feestdag corporis Christi (8 Juni) 1517. Burgemeesteren en raadsmannen der stad Riga brengen hun groet aan burgemeesteren, schout, schepenen en de gansche gemeente van Enkhuizen. Voor hen zijn verschenen Alerth Jacobszoon, burgemeester- en schipper Ruerth Tappe(r) burger van Enkhuizen, als gemachtigden van den raad aldaar, om te doen beslechten en tot een einde te brengen, reeds lang hangende twistzaken tusschen hunne stad en magister Johannes Wytten, pastor te Burtinck, die als schadevergoeding 5000 gouden guldens eischt.

Tot bemiddelaars zijn gekozen Inegem Konynck en Wilhelm Tidtkens, burgemeesteren van Riga, die voor uitspraak hebben gegeven, dat door Enkhuizen aan mag^{r}. Wytten zal worden geleverd een fijn engelsch laken geschat op 60 mark rigaasch en bovendien betaald 3000 M. R. of de waarde van dien.

Perkament. Zegel der stad Riga in gele was. Geschonden.

371. 24 September 1520. Frans Henricksz., waard in den Wildeman te Amsterdam, verklaart ontvangen te hebben van die van Enkhuizen, eene schadevergoeding voor zijn schip, dat door Enkhuizers is aangehaald.

Perkament. Zegel der stad Enkhuizen, in groene was.

372. 4 Maart 1590. Meynert Armensz. van Enkhuizen, verklaart voldaan te zijn door burgemeesteren van Enkhuizen, wegens den koop van een karveelschip met zijn toebehooren.

Perkament. Zegels der Enkhuizer schepenen Meynert Symonsz. (geschonden) en Jan Cornelisz. (gaaf), beiden in groene was.

373. 16 December 1596. De regeering der stad Haarlem staat toe aan de binnenlandsvaarders van Enkhuizen, vrijelijk in hare

stad allerhande vrachten aan te nemen en van daar te vervoeren, evenals aan die van Haarlem te Enkhuizen is vergund.

Papier. Zegel der stad Haarlem, in groene was.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 101.

374. Handel op Oostland, van 9 Mei 1645 tot 19 December 1742.

375. 23 Januari 1646. Opdracht van Pieter Pietersz. Coster aan burgemeesteren van Enkhuizen, van eene vlotschuit met hetgeen er bij behoort.

Perkament. Zegels der Enkhuizer schepenen Pieter Huych en Jacob Wiggersz., beiden in bruine was, en zeer geschonden.

Bewindhebberen van de Oost-Indische Compagnie ter Kamer Enkhuizen.

376. Octrooien aan de Vereenigde O. I. Compagnie verleend, van 20 Maart 1602 tot 14 December 1742.

377. Resolutiën van- en Memoriën aan de Hooge Staatscollegiën, van 23 Mei 1602 tot 21 Maart 1788.

378. Punten van beschrijving voor de vergadering van Zeventien, van 17 September 1680 tot 6 April 1779.

379. Aanteekeningen van het verhandelde in de vergaderingen en Besoignes van Zeventien, van 25 Februari 1726 tot 7 April 1779.

380. Resolutiën van de vergadering van Zeventien, van 5 Augustus 1623 tot 23 Augustus 1746.

381. Hoofdparticipanten der kamer Enkhuizen, van 5 Augustus 1623 tot 11 October 1784.

382. Willem III participant in de Vereenigde O. I. Compagnie, 1702.

383. Willem IV en Willem V, opperbewindhebbers der Vereenigde O. I. Compagnie, van 24 Maart 1749 tot 13 October 1766.

384. Benoeming bewindhebbers voor de kamer Enkhuizen, van 18 Juli 1637 tot 22 November 1781.

385. Rekesten, brieven, berichten, remonstrantiën aan bewindhebbers der Vereenigde O. I. Compagnie, gecommitteerd ter vergadering van Zeventien, van 1722 tot 24 December 1763.

386. Rekesten, brieven, resolutiën, dagverhalen gericht aan bewindhebbers der Vereenigde O. I. Compagnie, kamer Enkhuizen of aan hen medegedeeld, van 29 Januari 1666 tot 5 Juni 1761.

387. Brieven van Jan Minne, bewindhebber voor de kamer Enkhuizen, over zaken betreffende de compagnie, van 24 April 1730 tot 31 December 1760.

388. Haagsche besoignes, van 13 April 1733 tot 3 Augustus 1761.

Gouverneurs-Generaal:

389. Mr. Diderik Durven, 1729—1732.

390. Dirk van Cloon, 1732—1735.

391. Abraham Patras, 1735—1737.

392. Adriaan Valckenier, 1737—1741.

393. Gustaaf Willem baron van Imhoff, 1743—1750.

394. Jacob Mossel, 1750—1761.

395. Petrus Albertus van der Parra, 1761—1775.

396. Officianten, ook stuurlieden, scheepsvolk enz., van 20 December 1649 tot 19 Juni 1776.

397. Instructiën voor officianten, van 7 Mei 1669 tot 1761.

398. Gezantschap van wege de Vereenigde O. I. Compagnie aan den Keizer van Japan, 1625.

399. Journael Verbael ofte dagelijcxe aanteeckeninge van 't gepasseerde, voorgevallene ende verrichte op den generalen tocht bij den edelen heer gouverneur-generael Anthonio van Diemen, aengevangen tot redres van des Compagnies verloopen ende verwarden stant inde quartieren van Amboyna ende Ceram, van December 1636 tot 8 Juli 1637. Een register.

400. Handel op de kust van Choromandel, van 30 April 1682 tot 1739.

401. Ceylonsche Zaken, van 6 Mei 1682 tot 16 Juni 1737.

402. Handel op de kust van Malabar, 19 December 1704 en Februari 1732.

403. Bantamsche Zaken, van 4 Augustus 1734, tot 19 September 1748.

404. Handel langs de Maduresche kusten, 22 November 17

405. De stad Batavia, 1730.

406. Algerijnsche roofstaten, van 25 Februari 1616 tot 19 D cember 1746.

407. Krijgsmacht in Indië, 1739 en 1753.

408. Justitie, van 5 September 1738 tot 6 Mei 1758.

409. Kerkelijke zaken, van 1687 tot 2 April 1740.

410. Handel en scheepvaart, van 1721 tot 25 Maart 1747.

411. Handel op Indië door andere natiën, van 26 Septemb 1719 tot 5 December 1747.

412. Vrachten voor Indië, van 1746 tot 1765.

413. Ladingen uit Indië, van 28 September 1624 tot 1768.

414. Berging van gestrande goederen, 12 Augustus 1742 e 30 Juni 1756.

415. Sterkte der vloot en bemanning er van, van 1652 tot 176

416. Scheepsrollen, van 1725 tot 1763.

417. Artikelbrieven, van 6 Juni 1729 tot 17 Augustus 1743.

418. Soldijen van scheepsvolk, van 18 Mei 1713 tot 10 Juli 173

419. Levering van scheepsbehoeften en mondkost, van 5 Sep tember 1725 tot 10 Augustus 1780.

420. De Scheepstimmerwerf, van 10 Juni 1691 tot 25 April 175

421. Bouw- en monteering van schepen, van 1636 tot 16 Mei 176

422. De Lijnbaan, van 4 Januari 1730 tot 28 Februari 1778.

423. Schepen voor de compagnie in de vaart, in de 17de e 18de eeuwen:

Akredam.
Anna Maria.
Arnesteyn.
Baanman.
Baarsande.
Beeckesteyn.
Beekvliet.
Bredehoff.
de Brouwer.
de Buys
Cornelia-Leyduin.
Corn. Loot.

Deunisveld.
Dieshoek.
Drechterland.
Duynenburg.
Enkhuizen.
de Fortuin.
de Gerechtigheid.
Geertruyd.
Goudsteyn.
Groet-'t huis Marquette.
Guntersteyn.
Haexburgh.
de Hersteller.
Hillegom-Loosdrecht-de Buys.
Hoedekenskerk.
Hofvliet.
Hopvogel.
ter Horst-Purmerlust.
't huis ten Duynen.
't huis te Foreest.
't huis te Hemert.
't huis te Neck.
't huis te Persijn.
Ida.
Immagonda.
't Jacht.
Johanna.
Jonge Jacob.
de Jager.
het Kasteel van Medemblik.
de Krijgsman-Bloemendaal.
Lage Polder.
Langewijk.
Leyduin.
Loosdrecht-Meermond.
Lycochton.
de Liefde.
Lunenburg.
Margaretha.
Margaretha Maria.
Oosthuysen.
de Oranjezaal.
Osdorp.
de Oude Zijpe.
Ouderkerk-Watervliet.
de Pauw.
Petronella Alida.
Persijnenburgh.
Popkensburg.
Pijlsweerd.
Ruyskensteyn.
de Ruyter.
't Slot Kronenburg.
Stralen.
Unisvelt.
de Visch.
de Voorzichtigheid.
de Vrede.
Vreeland.
de Vrouw Petronella.
Vrijheid.
Waakzaamheid.
Watervliet.
Welgelegen.
Westerbeek.
Witsburg.
de Zon.

424. Finantiën, van 9 September 1606—1792.

425. Kapitalen ten laste der Kamer, van 10 Augustus 1667 tot 1746

426. Rekening van de betaalde lastgelden, van 1652—1722.

Bewindhebberen van de West-Indische Compagnie ter Kamer Enkhuizen.

427. De geoctroyeerde West-Indische Compagnie ter kamer Enkhuizen, van 19 Juni 1676 tot 1 April 1794.

Groote Visscherij.

428. Groote visscherij in het algemeen, van 12 April 1569 to
18 October 1802.

429. Te Delft, 8 Juni 1573. Philips vergunt bij provisie de
voor een jaar tijds aan die van Enkhuizen, dat alle gezoute
visch, welke door het Vlie of Marsdiep ingevoerd wordt, binnen di
stad zal moeten verstapeld worden.
Perkament. Zegel des Konings in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 93.

430. Te Dordrecht, 24 Mei 1574. Philips verlengt voor de
tijd van drie jaren de vergunning aangaande de verstapeling va
de gezouten visch, den 8sten Juni 1573 aan die van Enkhuiz
gegeven.
Perkament. Zegel des Konings in roode was, eenigszins be-
schadigd.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 94.

431. Ventjagerij, van Juni 1725 tot 14 Juni 1732.

432. Namen van boekhouders, schepen en stuurlieden va
haringschepen van de stad Enkhuizen, die akten van consen
hebben gehaald om te visschen, van 12 Juni 1738 tot 12 Jun
1822.
Akten van borgstelling ten behoeve der ventjagerij, van 12 Jun
1738 tot 11 Juni 1794. Een register.

433. Register van aangebrachte lasten haring, van 5 Juli 178
tot 17 Juli 1802. Een register.
Naamlijst van stuurlieden en twee hunner bootsgezellen, die va
Enkhuizen ter haringvisscherij hebben gevaren en bij hunne tehuis
komst, ook ingevolge art. 16 der wet op de groote visscherij va
28 Juli 1801, in handen van burgemeesteren den eed hebben afge-
legd, van 30 Juli 1787 tot 10 September 1833.

434. Tonnenbranden, 15 April en 3 Mei 1774.

435. Reederij-rekeningen, van 21 September 1624 tot 4 Sep-
tember 1870.

436. Rekeningen van de baanderij, 1774—1814. Het taan- en
boethuis, 1776—1792. De lijnbaan „de drie Hoeken", 1777—1780.
De nettenmakerij „De Laurierboom", 1763 en 1770.

Walvischvaarders.

437. Geoctroyeerde compagnie op Spitsbergen, Nieuweland en andere Noordersche kwartieren, van 4 April 1614 tot 15 October 1743.

438. 6 December 1614. Opdracht door Josua Nieugart van Enkhuizen aan bewindhebberen van de Groenlandsche compagnie, van een traanboot met hetgeen daartoe behoort.
Verleden voor schepenen van Enkhuizen.
Perkament. Zegels van Cornelis Ryeuwertsz Aleman en Heertjen Meynertsz in bruine was, geschonden.

439. Journaal van een tocht naar Groenland en Spitsbergen met het schip „*de Hoop*", schipper Heertgen Jansen, van Enkhuizen, A°. 1616.

440. Journal van een tocht naar Groenland en Spitsbergen, door schipper Maerten Remmertsz, A°. 1619.

Gilden en Neringen.

441. Gilden in het algemeen. 18de eeuw.

442. 19 November 1644. Keur van het bakkersgild.
Perkament. Zegel van de stad Enkhuizen in bruine was. Geschonden.

443. Broodbakkersgild, van 8 Mei 1626 tot 26 Juli 1799.

444. Brouwersgild, van 8 Maart 1655 tot 15 Mei 1791.

445. Chirurgijnsgild, van 21 Juni 1652 tot 2 Januari 1822.

446. Algemeene haring- en vischkoopers, 25 Januari 1734.

447. Kleine kramers in zout en zeep, 18de eeuw.

448. Koekbakkers- en koekverkoopersgild, van Juli 1744 tot Augustus 1745.

449. Koffie- en theeverkoopers, brandewijnverkoopers, tappers en slijters, van 1644 tot 22 Augustus 1803.

450. Houtzaagmolenaars en houtkoopers, 18de eeuw.

451. Kuipersgild, 18de eeuw.

452. Lakenververs, van 28 September 1638 tot 8 April 1649.

453. 27 December 1640. Keur van het linnenweversgild.
Perkament. Zegel van de stad Enkhuizen in groene was.

454. St. Severus- of linnenweversgild, van 1614 tot 11 Maa 1669.

455. Register van verkoopingen door makelaars binnen Enk huizen van:
16 Maart 1799 tot 19 Mei 1807.
24 December 1807 tot 16 April 1811. Twee registers.

456. Meelmolenaars, van 13 Februari 1713 tot 19 Juli 1748.

457. Oud loodverkoopers, van 1783—1804.

458. Scheepstimmermansgild, van 24 Februari 1618 en 29 D cember 1678.

459. Slachtersgild, van 7 Mei 1650 tot 4 Augustus 1652.

460. Licenten van burgemeesteren van Enkhuizen, voor ta pers, slijters en slachters, van 20 Januari 1783 tot 12 Juni 181 Een register.

461. Turfdragers, 18de eeuw.

462. Visschers, vischverkoopsters en uitventsters, van 2 Maa 1690 tot 27 December 1748.

463. Wijnkoopersgild, 17de eeuw.

464. Zilversmidsgild, A°. 1773.

465. Zuivelkoopers, 16de eeuw.

466. Politieke voorzieningen door wethouderen der stad En huizen bij de vernietiging der gilden, van 19 Mei tot 1 Decemb 1806. Een register.

Kerkelijke Zaken.

Roomsch-Katholieke Kerk.

467. 31 Januari 1398. Franciscus, proost van West-Friesla bepaalt, dat geen parochiaan van Enkhuizen, buiten de vrijhe der stede en der parochie-kerk, ter instantie van den deken procurator, zal mogen gedaagd of in rechten vervolgd worden.
Perkament. Zegel der proostdij van West-Friesland, in roo was, eenigszins geschonden.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 17.
Van Mieris, Groot charterboek, III, 665.

468. 3 October 1433. Philips van Boergondien bepaalt, dat die van Enkhuizen aan den deken van Friesland zullen geven vijf schellingen voor eene heimelijke trouw; tien schellingen voor een kind, verloren in water of vuur; vijf schellingen voor het visiteeren der kerk; en voor alle andere zaken, gelijk als de stad Hoorn. Verder beveelt Philips, dat alle geestelijke lieden te Enkhuizen even als andere personen, schot van hunne landen zullen betalen.
Perkament. Zegel van Philips, in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 24.
Van Mieris, Groot Charterboek, IV, 1026.

469. Te Damme, 28 Augustus 1436. Philips van Boergondien geeft aan die van Enkhuizen de kosterij, scholasterij, het klerkambacht en het officie der kapellerij in het gasthuis aldaar; en 19 December 1442 aan Jan Tomaszoon, de kosterij van St. Pancraskerk te Enkhuizen. Op papier.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 25.
Van Mieris, Groot Charterboek, IV, 1087.

470. 24 November 1478. Verklaring door de executeurs, van den inhoud van het testament van Wouter Bartolomeusz van Enkhuizen, priester en cureit der parochiekerk van Bovenkarspel.
Perkament. Zegels van Luutgen Gerbrantsz, schout, Folker Claesz en IJsbrant Reinsz, schepenen van Enkhuizen, in groene was.

471. 25 Februari 1515. Burgemeesteren van Hoorn verklaren dat Pieter Hermsz van Hoorn, die zich in den priesterlijken staat wil begeven, eenige landen, huizen en jaarlijksche renten bezit.
Perkament. Zegel van de stad Hoorn, in groene was, geschonden.

472. 21 November 1516. De regeering van Enkhuizen verklaart, dat voor haar verschenen is Dieuwer Jacops-weduwe, die aan haren zoon Jan Jacopszoon zijn vaderlijk erfdeel heeft uitgekeerd, ten einde die goederen te gebruiken, om te komen tot den priesterlijken staat.
Perkament. Het er aangehangen hebbende stadszegel van Enkhuizen, is verdwenen.

473. Formulieren onderteekend door de Roomsche priesters, overeenkomstig het placaat der Staten van 21 September 1730.

474. Te Amsterdam, 4 Augustus 1422. Jan van Beieren vergunt aan die van Enkhuizen eene kapel te stichten in Gommerskerspel in het Westeinde der stede en de kerk van Enkhuizen af te breken en binnendijks te verzetten. Verder bepaalt hij, dat wanneer een

kind te Enkhuizen verdrinkt of verbrandt, de provisor of deken van des proosts wege, noch eenig ander geestelijk rechter, daaraan correctie zal doen.

Perkament. Zegel van Jan van Beieren, in roode was, eenigszins beschadigd.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 20.

Van Mieris, Groot Charterboek, IV, 651.

475. 6 April 1516. Karel V vergunt aan kerkmeesteren van Sint Gommer (de Westerkerk) te Enkhuizen, in eene schikking te treden met Dierick Michielsz ter zake van een rechtsgeding, waarvan zij in appel waren gekomen en dat nu kan beslecht worden zonder amende te betalen.

Perkament. Zegel des Konings, in roode was, zeer beschadigd.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 122.

476. 12 Januari 1560. Burgemeesteren van Enkhuizen sluiten een accoord met den pater en de mater van het Sint Ceciliaconvent over de rooiing van den steiger aan de noordzijde der Sint Gommers- of Westerkerk.

Perkament. Zegels van Vrederick Claeszoon en Isbrant Lambertszoon, schepenen van Enkhuizen, in groene was.

Ook vermeld:

Handvesten van Enkhuizen, blz. 80.

477. Register van de renten toekomende de getijden en de memoriën in St. Gommers- en St. Pancraskerken te Enkhuizen, aanvangende Vrijdag na Aller Apostelendag 1431. Een register.

478. Register van stichtingen in de St. Gommerskerk te Enkhuizen, en wel op de altaren van O. L. Vrouw ter Nood, St. Anna, St. Antonie, St. Gommarus, SS. Pieter en Pauwels, St. Maria Magdalena, Aller Zielen, Vijf wonden des Heeren, O. L. Vrouw; aanvangende A°. 1450.

Memorye van alle karckelanden toecoemende beyde karcken binnen deser steede. Anno 1586. Een register.

Sint Ursulaklooster.

479. 23 April 1528. Rentebrief van zes ponden vijf schellingen 's jaars der steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden en Gouda, ten behoeve van Sinte Ursulen Zustershuis te Enkhuizen.

Perkament. Zegels der steden Dordrecht (in groene was) eenigs-

zins geschonden, Haarlem (in groene was) vrij gaaf, Delft (in bruine was), Leiden en Gouda (in groene was), allen eenigszins geschonden.

480. 21 Augustus 1531. De pater, mater en procuratrix met de voogden van Sinte Ursulen zusterhuis te Enkhuizen, dragen bovenvermelden rentebrief over aan burgemeesteren van Enkhuizen.

Perkament. Zegels van Evert Tapper en Frans Fredricxsz, schepenen van Enkhuizen, in bruine was, het eerste gaaf, het laatste geschonden.

Nederlandsch Hervormde Kerk.

481. Aanteekeningen betreffende kerkelijke aangelegenheden, van 8 Juli 1662 tot 1 Februari 1742.

482. Predikanten, classis en synode, van 10 Juli 1656 tot 16 Maart 1791.

483. Handelingen van de Christelijke Synodus van Noordholland, gehouden te Enkhuizen, van 25 Juli 1780 tot 3 Augustus 1780. Een register.

484. Handelingen van de Noord-Hollandsche Synodus, gehouden te Hoorn, den 26 Juli 1803 en volgende dagen. Een register.

485. Handelingen der Hooge Kerkvergadering van Noord-Holland, gehouden te Enkhuizen, den 31 Juli 1804 en volgende dagen. Een register.

486. Handelingen der Hooge Kerkvergadering van Noord-Holland, gehouden te Edam den 30 Juli 1805 en volgende dagen. Een register.

487. Handelingen der Christelijke Synodus van Noord-Holland vergaderd binnen Alkmaar, van 29 Juli tot 5 Augustus 1806. Een register.

488. Ouderlingen en diaconen, van 23 Februari 1718 tot 8 Februari 1757.

489. Dit is het boek van die karkerekeningen, gedaen bij mij Folckert Janz Seylmaeker, van Enchuysen (hoofdzakelijk rekeningen van diakenen en ouderlingen), van 8 November 1573 tot 14 September 1578.

Inkomsten wegens de kerkelanden en uitgaven voor het onderhoud der Zuiderkerk, beginnende 27 Januari 1572.

Lijst van de begraven personen, van 30 October 1572 tot 25 Februari 1573. Een register.

490. Generale rekening van de penningen door kerkmeesters ontvangen, van 5 Januari 1584 tot 4 Januari 1598.
Lijst van de begraven personen, van 8 Januari 1584 tot 11 Januari 1598.
Ontvangsten van de netten te boeten in de Westerkerk, van 2 October 1588 tot 22 Augustus 1593. Ook nog van 22 Juni tot 9 October 1597. Een register.

491. 5 October 1645. De Staten van Holland en West-Friesland vergunnen aan die van Enkhuizen, bij alle verkoopingen van onroerende goederen boven den veertigsten penning, dien het land daarvan geniet, een tachtigsten penning te heffen, om eene derde kerk ten dienste der Hervormde gemeente in te richten, waartoe bestemd wordt de oude Monnikkenkerk.
Perkament. Zegel der Staten in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 113.

492. Landhuurboek van kerkmeesteren te Enkhuizen, aanvangende in 1607 en eindigende 13 Februari 1650. Een register.

493. Kerkefondsen en kerkekassen, van 1696 tot 8 Maart 1821.

494. Onderhoud der kerkgebouwen. Organist, klokkenist, nieuwe Psalmberijming, van 8 April 1737 tot 8 Januari 1775.

495. Jaarlijksche rekeningen van kerkmeesters over de beide kerken, van: 1649 tot 1658, 1695 tot 1709, 1734 tot 1748. Drie registers.

496. Registers van ontfangh en uytgave weegens de kleyne kerck, van 6 Februari 1704 tot 4 Juli 1744. Een register.

Walsch Hervormde Gemeente.

497. Fransche vluchtelingen, van 1686 tot 10 September 1731.

Doopsgezinde Gemeente.

498. Doopsgezinde gemeente, genaamd „De Waterlandsche", 28 Januari 1686.

499. Doopsgezinde gemeente, genaamd „Oude Vlaming", 21 September 1759.

500. 30 Mei 1789. Opdracht door ouderlingen en diaconen der Mennonieten gemeente te Enkhuizen aan de stedelijke regeering

aldaar, van een huis in gebruik tot kerk bij genoemde gemeente, gelegen op het Zand.

Perkament. Zegels van Hendrik Ryxen Engelsman en Pieter Franx, schepenen in Enkhuizen, in groene was.

Evangelisch Luthersche Gemeente.

501. Evangelisch Luthersche gemeente, van 8 December 1740 tot 21 October 1770.

Onderwijs.

502. 5 December 1528. Armenvoogden van Enkhuizen verklaren jaarlijks uit de nalatenschap van Aechtgen Meester Jans weduwe te zullen betalen zes Rijnsche guldens, tot ondersteuning in de studiekosten van een arm scholier.

Ook zullen zij onderhouden twee onder hun bewind gestelde huisjes in de Westerstraat en die ten eeuwigen dagen ter bewoning geven aan de naaste en armste bloedverwanten van Aechtgen voornoemd.

Perkament. Zegel der stad Enkhuizen in bruine was, geschonden.

503. Alumnus der steden Hoorn-Enkhuizen in het Staten-Collegie te Leiden, van 16 Januari 1676 en 21 October 1766.

504. Kwitantiën behoorende bij de rekeningen der Latijnsche scholen, van 8 Maart 1756 tot 24 Juni 1757.

505. 1 Maart 1642. Schuldbekentenis groot f 410, van de Staten van West-Friesland en het Noorderkwartier, ten behoeve der voogden van de Capelleschool in het westeinde van Enkhuizen.

Perkament. Zegel verdwenen.

506. 28 December 1645. Schuldbekentenis groot f 175, van Jan Claesz Schoenmaecker ten behoeve der voogden van de Capelleschool in het westeinde van Enkhuizen, ter zake van koop van een erf.

Verleden voor schepenen van Enkhuizen.

Perkament. Zegels verdwenen.

507. 21 November 1668. Schuldbekentenis groot f 300, van burgemeesteren en raden van Enkhuizen, ten behoeve van Cornelis Meynertsz en Fredrich Hovelingh als voogden van de Capelleschool.

Perkament. Zegel verdwenen.

508. 7 Maart 1754. Opdracht van Jan Glandorp als man van Sybregje Jansd. aan burgemeesteren van Enkhuizen ten behoeve van de arme-kinderschool, van een huis aan den Riedijk.
Perkament. Zegels van mr. Harmanus Wilhelmus Raamburgh en Claas Koningh, schepenen van Enkhuizen, in groene was.

509. Notulen van de directie van de arme-kinderschool, van 19 April 1753 tot 31 December 1772. Een register.

510. Notulen van directeuren der stads arme-kinderschool te Enkhuizen, van:
14 Januari 1773 tot 18 December 1788.
2 Januari 1789 tot 24 April 1800.
24 April 1800 tot 21 Februari 1805. Drie registers.

511. Notulen van de plaatselijke schoolcommissie te Enkhuizen, van 6 Februari 1805 tot 12 December 1820. Een register.

512. Tractaet over de practicq Matheseos. Handschr. 17de eeuw, op papier. F°. van 128 bladzijden. Een register.

Godshuizen, armenverzorging, ondersteuningfondsen.

513. Godshuizen in het algemeen, van 21 Februari 1679 tot 12 Januari 1808.

a. *Arme gasthuis.*

514. Korte staten der bezittingen, 1693. 1695—1697. 1765. 1768—1807.

b. *Gulden Hoofd of Leprozenhuis.*

515. 16 Juli 1609. De Staten van Holland en West-Friesland geven vergunning aan regenten en voogden der leprozen te Enkhuizen tot het houden eener loterij, om uit de opbrengst een leprozenhuis te stichten.
Perkament. Zegel der Staten in roode was.
Ook vermeld:
Handvesten van Enkhuizen, blz. 106.

516. Staten der bezittingen. 1693. 1695—1697. 1765. 1768—1807.

c. *Oude Mannen- en Vrouwenhuis.*

517. Staten der bezittingen en lasten. Plannen tot bezuiniging en herziening der grondslagen, van Januari 1694 tot 28 Januari 1815.

d. *Oude Arme Weeshuis.*

518. Inkomsten, huishouding, korte staten der bezittingen, van 26 Februari 1594 tot 1807.

519. Diefstal van f 3600, van 31 December 1727 tot Maart 1731.

e. *Aalmoezeniers- en Nieuwe Arme Weeshuis.*

520. Beheer, staten der bezittingen en lasten, van 28 December 1660 tot 6 April 1810.

f. *Rijke Weeshuis.*

521. Brieven aan den binnenvader Jacob Dardalf, van 6 September 1712 tot 20 Januari 1722.

---

522. Guldensgeld, of overschot van de guldens tot verzekering van het zeevarend bootsvolk, aan de vier godshuizen bij het einde van den oorlog in een vrede met den Koning van Spanje gemaakt, van 21 Februari 1650 tot 30 December 1694.

Huiszittende Armen.

523. 21 Februari 1513 Armenvoogden in Sint Gommerskerk binnen Enkhuizen, bekennen ontvangen te hebben van Aechtgen Meester Jans weduwe, eene zekere som gelds en verbinden zich van daarvan komende renten, op bij name genoemde tijden uitdeelingen te houden.
Verleden voor schepenen van Enkhuizen.
Perkament. Zegels in groene was van Gerijt Dircxz en Evert Tapper, schepenen van Enkhuizen.

524. 18 December 1520. Aechtgen Meester Jans weduwe bespreekt aan armenvoogden in Sint Gommerskerk, haar huis gelegen op het Zuider Kerkhof, te aanvaarden na haar dood.
Verleden voor schepenen van Enkhuizen.
Perkament. Zegels in bruine was van Claes Allertsz en Dirck Pietersz, schepenen van Enkhuizen. Het laatste zeer geschonden.

525. 1583. Rentebrief groot f 10 's jaars van Heyndrick Gruyter, ten behoeve van de arme huiszittenden van Enkhuizen, ter zake van koop van een erf.
Perkament. Verleden voor schepenen van Enkhuizen.
Zegels in groene was van Hercke Melijs Copgis en Albert Claesz, schepenen van Enkhuizen, beiden geschonden.

526. Diaconie- en aalmoeseniers-armen. Finantiën en bezittingen, van A°. 1636 en 31 December 1740 tot 5 Mei 1795.

527. Akten van indemniteit en andere soortgelijke verklaringen, van 16 Mei 1743 tot 30 Juli 1814.

---

528. Departement Enkhuizen van den oeconomischen tak, van 15 September 1778 tot 14 Juni 1796.

529. Contributieboek van de donatrices en leden van den oeconomischen tak van de Hollandsche maatschappij der wetenschappen, classis Enkhuizen, tevens register van ontvangst en uitgaaf, van 1778 tot 1794. Een register.

530. Oeconomia Enchusana en oeconomisch werkhuis, van 11 Januari 1779 tot 11 October 1872.

531. Resolutieboek der directeuren en participanten van het oeconomisch werkhuis, van 12 October 1780 tot 19 April 1872. Een register.

532. Bestuurders van het contract van overleving onder de zinspreuk „Zorg voor die u het naaste is", A°. 1752.

533. Rekeningen over 1770—1772, 1774, 1783, 1784, 1786—1794, van de Societeit ter verzorging van een fonds van praebende voor weduwen en ongehuwde vrouwspersonen, onder de zinspreuk „De mensch overdenkt zijn weg", opgericht te Enkhuizen in het jaar 1755.

534. Rekening over 1768 van de Societeit ter verzorging van een fonds van uitdeeling ten nutte van 't gemeen voor mans- en vrouwspersonen, onder den naam van:

Niets zekerder dan de dood.
Niets onzekerder dan de Tijd.

Opgericht te Enkhuizen in den jare 1759.

535. Militair weduwen- en weezenfonds, van 18 April 1794 tot 30 April 1795.

536. Keizerlijk decreet van 5 Mei 1810 tot oprichting van een Genootschap van Weldadigheid voor behoeftige kraamvrouwen, genaamd: „Moederlijk Genootschap." Een register.

Volksgezondheid.

537. Voorzorgen tegen de pest, 7 Maart 1764.

538. Namen der practiseerende heeren medicinae doctores, van 1563 tot 1848. (Twee exemplaren).
Ordre voor de doctores medicinae binnen Enkhuizen, 4 November 1644. Twee registers.

Veestapel.

539. Ziekte onder het rundvee, van 19 December 1744 tot 21 Juli 1769.

Familiepapieren van Enkhuizer-regeeringsgeslachten.

540. 28 November 1639. Huwelijksvoorwaarden tusschen Willem Wiggerss Blau, raad en oudschepen van Enkhuizen, ontvanger van de gemeenelands middelen en Grietjen Cornelis Huych.

541. Stukken betreffende de geslachten Blau, Blauhulck en Huych, 16de tot 18de eeuwen.

542. 24 Augustus 1587. Rentebrief groot f 100 van burgemeesteren van Enkhuizen aan Griet Claesd. Blauhulck, ten behoeve van Griete Hermen Boender.
Perkament. Zegel der stad Enkhuizen, in groene was, bijna verdwenen.

543. 22 Maart 1666. Opdracht door Sybrich Semeyns, weduwe van kapitein Everhardt Hemert aan Freeck Gerbrantsz Blauhulck, van twee stukken grasland, liggende aan de noordzijde van de vaart.
Perkament. Zegels van IJsbrant Halfhoorn en Meynert Mossel, schepenen van Enkhuizen, in bruine was.

544. Correspondentieboek over handelszaken van Jacob Wiggerss Blauhulck, van 17 September 1647 tot 30 Juli 1652. Een register.

545. Stukken betreffende mr. Hugo van Bleiswijk, secretaris van de Rekenkamer van Holland, van 24 Mei 1732 tot 9 April 1756.

546. Idem mr. Adriaan van Bleiswijk, raad en burgemeester van Enkhuizen, bewindhebber van de O. I. Compagnie aldaar, van 1741—1743, 1771 en 1775.

547. Idem mr. Hugo Adriaan van Bleiswijk, raad en burgemeester van Enkhuizen enz., 18de en 19de eeuwen.

548. 1 Mei 1775. Commissie voor mr. Hugo Adriaan van Bleiswijk, als lid van den Raad van State der Vereenigde Nederlanden.
Perkament. Zegel in roode was van de Staten-Generaal der V. N., vrij gaaf.

549. 10 December 1781. Commissie voor mr. Hugo Adriaan van Bleiswijk, als raad ter admiraliteit in West-Friesland en het Noorderkwartier.
Perkament. Zegel in roode was van de Staten-Generaal der V. N., vrij gaaf.

550. Brieven aan mr. Hugo Adriaan van Bleiswijk, van 18 November 1768 tot 21 Juli 1807.

551. Stukken betreffende mr. Pieter Adriaan van Bleiswijk, van April 1788 tot 15 November 1806.

552. Idem mr. Hugo Adriaan van Bleiswijk, burgemeester van Enkhuizen en zijne zuster Petronella Georgina Levina van Bleiswijk, van 20 Maart 1807 tot 31 October 1845.

553. 1 September 1795. Commissie voor Anthony Blok Pz. als baljuw van Grootebroek.
Perkament. Zegel der Staten Holland en West-Friesland, in roode was, vrij gaaf.

554. 30 Mei 1800. Paspoort naar Duitschland voor Andries Roelof Blok.

555. Stukken betreffende Pieter Boterkooper, commissaris en schepen te Enkhuizen, van 8 Mei 1719 tot 21 April 1749.

556. Idem mr. Jan Jacob Duyvensz., schepen te Enkhuizen, 24 Mei en 3 Juni 1766.

557. 23 Juni 1755. Conversie van eene losrente groot f 1000, toebehoorende Cornelis François Duyvensz in eene lijfrente ten behoeve van François Adriaan Duyvensz, zoon van Immagonda van der Hart.
Perkament. Zegel der stad Enkhuizen in groene was, geschonden.

558. Stukken betreffende Cornelis François Duyvensz, 28 Januari 1758, 14 November 1770 en 27 December 1773.

559. Idem mr. Augustinus Hendrik Duyvensz, raad en burgemeester van Enkhuizen, van 25 April tot 22 Mei 1782.

560. Idem het geslacht Groes, van 12 November 1734 tot 12 Maart 1769.

561. Brouten ende paerten-scheepsregister van de brouwerij „De gekroonde Star", van 1619—1642. Een register.

562. Betreffende Cornelis Henricxss Haak, raad en thesaurier der stad Enkhuizen, 20 September 1645.

563. 15 Juli 1648. Lijfrentebrief groot f 1000, van burgemeesteren en raden van Enkhuizen aan Sybrich Dircxd., vrouw van Cornelis Henricxss Haak, ten behoeve van hare dochter.
Perkament. Zegel verdwenen.

564. Stukken betreffende de echtscheiding tusschen Wybrand Blom, raad-ordinaris van Indië en Maria Haak, van 9 Mei 1725 tot 11 April 1736.

565. Betreffende Ida Haak, laatst weduwe van David Drinkman, 28 Juni 1746.

566. Stukken betreffende Simon Haak, overleden 27 Maart 1705.

567. 1 April 1698. Opdracht door Albert Dircksz aan Pieter Dirksz Haak, van een stuk land aan de Meynertsloot.
Perkament. Zegels in bruine was van Pouwels Robbert en Anthonis de Jongh, schepenen van Enkhuizen.

568. 15 Juli 1720. Opdracht door de erfgenamen van Richardus 't Hoofd aan Pieter Dirksz Haak van een vierde deel in een taanhuis gelegen op het Spaansch leger, met eenige daarbij behoorende woningen en benoodigdheden tot het bedrijf.
Perkament. Zegels in groene was van Hendrik van Stralen en mr. Willem Vis, schepenen van Enkhuizen.

569. 21 December 1720. Opdracht door mr. Christoffel Slijper aan Pieter Dirksz Haak, den oude, van een paardenstal in de Davidsstraat.
Perkament. Zegels in groene was van Cornelis François Duivensz (graaf) en mr. Garbrand Blauhulck (geschonden), schepenen van Enkhuizen.

570. Stukken betreffende Pieter Dirksz Haak, president-schepen van Enkhuizen, van 23 Maart 1707 tot 17 Mei 1730.

571. Idem Dirk Haak, van 15 Augustus 1698 tot 15 Januari 1706.

572. 21 Januari 1695. Opdracht door mr. Hilbrand Vis, legataris van Teetjen Guldenarm, aan zijn schoonzoon Dirk Pietersz Haak van een huis in de Paktuinstraat.
Perkament. Zegels in groene was, van Hendrick ten Bosch en mr. Pieter van Marcken, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

573 16 Juli 1709. Lijfrentebrief groot f 360 's jaars van de Staten van Holland en West-Friesland, aan Theodora Semeyns, ten behoeve van Willemina Vis.
Zegel in roode was, der Staten van Holland en West-Friesland.

574. 15 Februari 1714. Opdracht door mr. Arend de Vries, hoofdofficier van Enkhuizen, aan Dirk Pietersz Haak van een huis in de Oude Westerstraat.
Perkament. Verleden voor schepenen van Enkhuizen.
Zegels verdwenen.

575. 7 Mei 1714. Opdracht door Margareta Sonck, wed. Ja van Neck als voogdesse over de kleinkinderen van Gerbrand de Vicq, raad en burgemeester van Hoorn, aan Dirk Pietersz Haak van een wagenhuis in den Harmen-in-'t Hof-steiger.
Perkament. Zegels in groene was van dr. Michiel Schaap (geschonden) en François Stellingwerf (gaaf), schepenen van Enkhuizen.

576. 3 Dec. 1716. Opdracht door Catharina Halfhoorn, we kapitein Olphert Backer c. s. aan Dirk Pietersz Haak, van een tuin in de Raampoort.
Perkament. Zegels in groene was, van Christoffel Slijper en Abraham Jacobus van der Ramhorst, schepenen van Enkhuizen.

577. 30 Augustus 1717. Opdracht door dezelfden aan denzelfd van het vierde deel in eene zoutkeet met toebehooren, gelegen in de Keeten.
Perkament. Zegels in groene was van François Stellingwerf (zeer geschonden) en Carel Lavia (gaaf).

578. 2 Maart 1725. Commissie voor Dirk Pietersz Haak al ontvanger der gemeenelandsmiddelen over Enkhuizen.
Perkament. Zegel in roode was van West-Friesland en he Noorderkwartier, eenigszins geschonden.

579. 26 Januari 1732. Commissie voor Dirk Pietersz Haak al raad ter admiraliteit in West-Friesland en het Noorderkwartier.
Perkament. Zegel van de Staten-Generaal in roode was, geschonden.

580. 14 Januari 1736. Dergelijke commissie voor denzelfde.
Perkament. Zegel als voren. Eenigszins geschonden.

581. 29 Juli 1736. Opdracht door Andries van Schaeck aan Di Pietersz Haak van eene losrente groot f 400, ten name van Alb Jacobsz. Trompet.
Perkament. Zegels in groene was van Dirk Agricola en Fredr de Jong, schepenen van Enkhuizen.

582. 15 Januari 1740. Commissie voor Dirk Pietersz Haak al raad ter admiraliteit in West-Friesland en het Noorderkwartier.
Perkament. Zegel van de Staten-Generaal in roode was.

583. 30 Maart 1744. Dergelijke commissie voor denzelfde.
Perkament. Zegel als voren. Geschonden.

584. Brieven van Dirk Pietersz Haak, raad, schepen, burgemeester van Enkhuizen, bewindhebber van de O. I. Compagnie enz., van 12 Maart 1700 tot 19 April 1749.

585. Copyboek der brieven van het handelshuis van Dirk Haak te Enkhuizen, van 24 Januari 1720 tot 12 September 1747. Een register.

586. Stukken betreffende Dirk Pietersz Haak, van 24 Juni 1711 tot 3 Januari 1758.

587. 22 October 1699. Opdracht door Maarten Danielsz Sluim aan Jochem Gijsbertsz Slob van een huis in de Beggijnenstraat.
Perkament. Zegels in bruine was van Gerbrand Hagha en Nicolaas Ris, schepenen van Enkhuizen.

588. 2 Februari 1724. Opdracht door Reinsgen Engels, weduwe Jochem Gijsbertsz. Slob aan Willemijntje van den Berg, van hetzelfde huis.
Perkament. Zegels in groene was van dr. Anthony Stochius en mr. Lambertus Haak, schepenen van Enkhuizen.

589. 2 Februari 1724. Schuldbekentenis groot f 300 tusschen koopster en verkoopster, ter zake van het bovengenoemde huis.
Perkament. Zegels als voren.

590. 12 Januari 1741. Opdracht door executeuren in den boedel van Willemijntje van den Berg aan Andries Pietersz Haak, van een huis in de Beggijnenstraat.
Perkament. Zegels in groene was van mr. Zacharias l'Epie en dr. Pieter du Pui, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

591. 3 Februari 1727. Opdracht door Jan Rijxen aan Andries Pietersz Haak, van een stuk land aan de oude Zandsloot.
Perkament. Zegels in groene was van mr. Meynard van Vossen (geschonden) en Hendrik Slijper (gaaf), schepenen van Enkhuizen.

592. 3 Februari 1727. Opdracht door Ysbrand van Els aan Andries Pietersz Haak, van een stuk land aan de Zandsloot.
Perkament. Zegels in groene was van mr. Meynard van Vossen (geschonden) en Hendrik Slijper (gaaf), schepenen van Enkhuizen.

593. 6 Maart 1727. Lijfrentebrief groot f 1500, van burgemeesteren en raden van Enkhuizen aan Andries Pietersz Haak, schepen, ten behoeve van zijn zoon Wouter Gerbrand Haak.
Perkament. Zegel der stad Enkhuizen in bruine was, geschonden.

594. 21 Maart 1727. Opdracht door Hero Baanman aan Andries Pietersz Haak, van een stuk land gelegen tusschen den Hoek en de Zandsloot.
Perkament. Zegels in groene was van Engel Appelman (geschonden), in bruine was van Cornelis Druyff (gaaf), schepenen van Enkhuizen.

595. 4 April 1737. Opdracht door de voogden van Johanna van Barchum aan Andries Pietersz Haak, van een stuk land gelegen aan de Waterleuning.
Perkament. Zegels in groene was van mr. Cornelis Aleman en Pieter van Saanen, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

596. 26 December 1737. Opdracht door Jan Blankaert aan Andries Pietersz Haak, van een stuk land bij den vuurtoren aan den Noorderdijk.
Perkament. Zegels in groene was van mr. Cornelis Aleman en Pieter van Saanen, schepenen van Enkhuizen.

597. 26 December 1737. Schuldbekentenis groot f 49 ,s jaars, van Andries Pietersz Haak aan Jan Blankaert, ten behoeve van Elzelina van Oud, dochter van Jan- en van Catharina van Romond.
Perkament. Zegels in groene was van mr. Cornelis Aleman (geschonden) en van Pieter van Saanen (gaaf), schepenen van Enkhuizen.

598. 25 Februari 1738. Opdracht door Hiltjen Freeks, weduwe Dirk Jansz Brouwer aan Andries Pietersz Haak, van een stuk land aan de Capellesloot.
Perkament. Zegels in groene was van Dirk Agricola en Jan Sombeek, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

599. 29 April 1739. Opdracht door de voogden van Jan Quirynsz Groen en Gerrit van Egeren la Tour aan Andries Pietersz Haak, van een stuk land aan de Capellesloot.
Perkament. Zegels in bruine was van dr. Pieter du Pui en mr. Gerrit van Swol, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

600. 29 April 1739. Opdracht door de voogden van Jan Quirijnsz Groen en Gerrit van Egeren la Tour aan Andries Pietersz Haak van een stuk land aan de Waterleuning en de Capellesloot.
Perkament. Zegels in groene was van dr. Pieter du Pui en mr. Gerrit van Swol, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

601. 15 Juni 1740. Commissie voor Andries Pietersz Haak, als ontvanger der convooien en licenten.
Perkament. Plakzegel van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden.

602. 1 Juli 1748. Opdracht door executeuren van het testament van Dirk Haak aan Andries Pietersz Haak, van een stuk land aan de Oude Gouw.

Perkament. Zegels in groene was van Cornelis Groot en Pieter Som, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

603. 15 Juli 1748 Schuldbekentenis groot f 500, van Evert Gerritsz ten behoeve van Andries Haak

Perkament. Zegels in groene was van Cornelis Groot en Pieter Som, schepenen van Enkhuizen.

604. Brieven aan Andries Pietersz Haak, commissaris van het kleine gerecht en schepen van Enkhuizen, ontvanger der convooien en licenten, van 24 October 1712 tot 5 Augustus 1753.

605. Stukken betreffende Andries Pietersz Haak, overleden 23 December 1753.

606. Idem Cornelis Haak, overleden 12 September 1775.

607. 18 December 1762. Opdracht door Jacob Tjeertsz, als mede-erfgenaam van Jacob Jacobsz Bakker, aan Weyntjen van Loosen, weduwe Pieter Haak, van een losrentebrief ten name van Cornelis Claasz Taanman, dd. 12 Augustus 1647.

Perkament. Zegels in groene was van mr. Thade Pan (gaaf) en Meyndert Elias van Vossen (geschonden), schepenen van Enkhuizen.

608. Stukken betreffende Jan Minne, raad, schepen, burgemeester enz. van Enkhuizen, van 16 Maart 1733 tot 19 Januari 1765.

609. Brieven aan Jan Minne, van 3 Januari 1730 tot 3 Juli 1761.

610. Brieven aan mr. Andries Jacob Kluppel, thesaurier der stad Enkhuizen, van 15 Januari 1798 tot 4 September 1816.

611. Stukken betreffende Hendrik van Loosen, raad en burgemeester van Enkhuizen, van 15 April 1666 tot 1 Mei 1692.

612. Betreffende Maria Jansd. van Loosen, weduwe van Johan Hagen, in leven schepen van Enkhuizen, 13 April 1658.

613. Stukken betreffende Johanna van Loosen, overleden 15 Juli 1779, weduwe van dr. Joan van den Honert, in leven professor der godgeleerdheid te Leiden, 1 en 6 Juni 1780.

614. Idem mr. Pieter van Loosen, hoofdofficier van Enkhuizen, van 24 Mei 1742 tot 27 December 1762.

615. Betreffende Simon Albertsz. van Loosen, 11 December 1789.

616. Stukken betreffende het geslacht van Loosen, 21 Februari 1692 en 27 April 1704.

617. Geslachtsboom van Sirp Ouckama, controleur der convooien en licenten te Enkhuizen, getrouwd met Wybrich Lucas. Tweede helft 18de eeuw.

618. Betreffende Heertje Meyndertsz. Pan, 17 April 1674.

619. 28 December 1690. Opdracht door Michiel Jansz. Backer aan Olbe Gerritsz. Pan van een huis op de Karnemelksluis.

Perkament. Zegel in groene was van Pieter Ris, schepen van Enkhuizen; dat van den schepen mr. Pieter van Marcken is verdwenen.

620. 13 November 1716. Opdracht door Hendrik Mul, Jan Thadesz Pan en Pieter Mossel aan Jan Gerritsz Pan van hun eigendomsrecht op een huis aan de Nieuwe Haven.

Perkament. Zegels in groene was van mr. Jacob van der Ramhorst en Henrik van Schaeck, schepenen van Enkhuizen.

621. 4 September 1751. Opdracht door Albert Simonsz aan Hero Baanman en Jan Gerritsz Pan van een bylbrief, groot f 1850.

Perkament. Zegels in groene was van Cornelis Mossel en Pieter van Loosen, geschonden.

622. Stukken betreffende Jan Gerritsz Pan, schepen, raad enz. van Enkhuizen, van 31 Mei 1706 tot 5 April 1732.

623. Brieven aan Jan Gerritsz Pan, van 28 Mei 1711 tot 6 Mei 1718.

624. 25 Juli 1727. Opdracht door Catharina Brouwer weduwe Dirk Semeyns aan mr. Gerard Pan, van een tuin bij den Bierdragersstal.

Perkament. Zegel in bruine was van Paulus Ouckama, schepen van Enkhuizen; het zegel van den schepen Hendrik Slijper is verdwenen.

625. 7 Juli 1732. Opdracht door Jan Freeksz aan mr. Gerard Pan van een huis in de Keizerstraat.

Perkament. Zegels in groene was van Cornelis Druyf en Thade Buyskes, schepenen van Enkhuizen.

626. 25 November 1733. Opdracht door Cornelisje Pieters weduwe Hendrik Pietersz aan mr. Gerard Pan, van een huis op de Nieuwe Haven.

Perkament. Zegels in groene was van Reinier Vos en Jacob Ris, schepenen van Enkhuizen.

627. 28 April 1734. Opdracht door Trijntjen Pieters weduwe Adriaan de Haan aan mr. Gerard Pan, van een koetshuis en tuin bij den Bierdragersstal.
Perkament. Zegels in groene was van Jan Verbrugge en mr. Thade Mul, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

628. 29 December 1738. Opdracht door Jan Blankaert aan mr. Gerard Pan, van een stuk land aan de zuidzijde van de Streek.
Perkament. Zegels in bruine was van mr. Willem Bolk en mr. Adrianus van Bleiswijk, schepenen van Enkhuizen.

629. 31 Januari 1739. Opdracht door Jacob Dekker aan mr. Gerard Pan, van een stuk land aan de Streek.
Perkament Zegels in groene was van mr. Cornelis Aleman en Pieter Som, schepenen van Enkhuizen.

630. 14 Februari 1739. Opdracht door Sibert Jansz aan mr. Gerard Pan, van een tuin in het Westeinde.
Perkament. Zegels in bruine was van Pieter Som (gaaf) en Jacob van Romond (zeer geschonden), schepenen van Enkhuizen.

631. 16 Februari 1739. Opdracht door Adam Jansz aan mr. Gerard Pan, van een overpad gelegen aan de Streek
Perkament. Zegels in bruine was van mr. Gerrit van Swol en Jacob van Romond, schepenen van Enkhuizen.

632. 11 Augustus 1745. Opdracht door Reynier Reyniers aan mr. Gerard Pan, van een huis op de Nieuwe Haven.
Perkament. Zegels in groene was van Hendrik van Schaeck en Hermanus Witz van Rijneveld, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

633. 27 April 1765. Opdracht door de erfgenamen van Jan Minne, gehuwd met Catharina Haak, aan mr. Gerard Pan, van een huis in de Paktuinstraat.
Perkament. Zegels in groene was van Meyndert Elias de Vries van Vossen en Jan Coning, schepenen van Enkhuizen.

634. Stukken betreffende mr. Gerard Pan, schepen enz. van Enkhuizen, hoogheemraad van de Beemster, van 3 Februari 1722 tot 7 September 1780.

635. Brieven aan mr. Gerard Pan, van 6 November 1725 tot 25 December 1779.

636. 14 Mei 1717. Opdracht door Dirk Schot, als geauthoriseerd door den Hoogen Raad van Holland, aan Johannes van Eyken, predikant te Enkhuizen, van een stuk land op den hoek van de Tocht en de Cappellesloot.

Perkament. Zegels in groene was van Dirk van Rossen en Andries Haak, schepenen van Enkhuizen.

637. 31 December 1739. Opdracht door Johannes van Eyken, voogd over Eva Wilhelmina Haak en gemachtigde van Erasmus van Romond en Maria Blauhulck, aan Andries Haak, van een stuk land aan den Zuiderdijk.
Perkament. Zegels in groene was van dr Pieter du Pui en Jacob van Romond, schepenen van Enkhuizen.

Andries Haak heeft dit stuk land gegeven aan zijne dochter Eva Wilhelmina 15 Mei 1741, ter gelegenheid van haar huwelijk met mr. Everhard Pan, 23 April 1741.

638. 10 Maart 1742. Opdracht door Siebregjen de Jong, weduwe Frederik de Jong aan mr. Everhard Pan, van een tuin en zomerhuis op het Hoenderpad.
Perkament. Zegels in bruine was van Dirk Agricola (geschonden) en Jacob van Romond (gaaf), schepenen van Enkhuizen.

639. 18 April 1742. Opdracht door Maritjen Pieterse, weduwe Willem Jansz Swart, aan mr. Everhard Pan, van een huis op het Hoenderpad.
Perkament. Zegels in groene was van mr. Thade Mul en Jacob van Romond, schepenen van Enkhuizen.

640. 18 April 1742. Opdracht door Jan Blankaert aan mr. Everhard Pan. van een stuk grasland op de Hoeksloot.
Perkament. Zegels in groene was van mr. Thade Mul en Jacob van Romond, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

641. 18 April 1742. Opdracht van gelijken inhoud.
Perkament. Zegels als voren, maar gaaf.

642. 10 Februari 1745. Opdracht door Casper Oosterend de Jonge aan mr. Everhard Pan, van een zestiende deel van een meelmolen aan de stads vesting.
Perkament. Zegels in groene was van Meeuwis Ebbenhorst en Thade Buyskes, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

643. 1 December 1745. Opdracht door Eyge Jans aan mr. Everhard Pan, van een huis in de Toornstraat.
Perkament. Zegels in groene was van Hendrik van Schaeck en mr. Pieter Visser, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

644. 29 Juli 1745. Opdracht door Jan Blankaert, als procuratie hebbende aan mr. Gerard Winter en Aletta Duyvens, echtelieden te Amsterdam, aan mr. Everhard Pan, van een huis aan de Oude Westerstraat.

Perkament. Zegels in groene was van Hendrik van Schaeck (geschonden) en mr. Pieter Visser (gaaf), schepenen van Enkhuizen.

645. 15 Januari 1746. Opdracht van Pieter Hendriksz Karseboom aan mr. Everhard Pan, van eene lijfrente ten laste der stad Enkhuizen.
Perkament. Zegels in groene was van Dirck Agricola en mr. Hermanus Wilhelmus Raamburg, schepenen van Enkhuizen.

646. 13 Mei 1746. Opdracht door Frans Robbee aan mr. Everhard Pan, van een huis in de Toornstraat.
Perkament. Zegels in groene was van dezelfde schepenen.

647. 16 Mei 1746. Opdracht door de erfgenamen van Maria Kok en Jurriaan Kluppel aan mr. Everhard Pan, van een stuk land aan de Meyndertsloot.
Perkament. Zegels in groene was van dezelfde schepenen, geschonden.

648. 19 October 1747. Opdracht door Casper Oosterend aan mr. Everhard Pan, van een tuin en zomerhuis in de Koningstraat.
Perkament. Zegels in groene was van Claas Baanman de Vries (gaaf) en mr. Thade Mul (geschonden), schepenen van Enkhuizen.

649. 28 November 1747. Opdracht door Jan Landman aan mr. Everhard Pan, van een tuin en zomerhuis over 't Hemeltje.
Perkament. Zegels in bruine was van dezelfde schepenen, geschonden.

650. 28 Februari 1748. Opdracht door Tijtjen Claas, weduwe Gerrit Jansz Kooningh aan mr. Everhard Pan, van een tuin en zomerhuis in de Koningstraat.
Perkament. Zegels in groene was van Thade Buyskes en Willem l'Epie, schepenen van Enkhuizen.

651. 23 Januari 1750. Opdracht door de erfgenamen en voogden in de nalatenschap van Claas Slijper en Pietertjen Willems aan mr. Everhard Pan van twee stukken land, het eene gelegen aan de Hoeksloot, het andere aan de Ouwe Gouw.
Perkament. Zegels in groene was van Dirk Agricola en Dirk Quast, schepenen van Enkhuizen.

652. 4 April 1758. Opdracht door Helena Roodenburg weduwe Dirk Jansz Wester, aan mr. Everhard Pan, van een tuin aan de noorder Boerenvaart.
Perkament. Zegels in groene was van Hendrik Raarda (gaaf) en Claas Coning (geschonden), schepenen van Enkhuizen.

653. 15 September 1759. Opdracht door Abraham Fries aan mr. Everhard Pan, ten behoeve van zijne echtgenoote Eva Wilhelmina Haak, van een zestiende deel in de brouwerij De gekroonde Star, Flesch en Zwaan.
Perkament. Zegels in bruine was van Jan Slijper en mr. Dirk Elias van Loosen, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

654. 30 Juni 1764 Opdracht door Joris Brandenburgh aan mr. Everhard Pan, van een huis in de Oude Westerstraat.
Perkament. Zegels in groene was van Pieter Ebbenhorst (geschonden) en mr. Thade Pan (gaaf), schepenen van Enkhuizen.

655. 22 September 1759. Opdracht door executeuren in den boedel van Hendrik van Schaeck Willemsz aan mr. Everhard Pan, van een tuin in den Harmen-van-'t Hof-steiger.
Perkament. Zegels in groene was van Jan Slijper (gaaf) en mr. Dirk Elias van Loosen (zeer geschonden), schepenen van Enkhuizen.

656. 7 Juni 1777. Opdracht door executeuren in den boedel van Marijtje Visser aan mr. Everhard Pan, van een tuin en zomerhuis bij de Oude Gouwsboom.
Perkament. Zegels in groene was van Meynard Mossel en mr. Cornelis Harst, schepenen van Enkhuizen, geschonden.

657. Brieven aan mr. Everhard Pan, raad en burgemeester van Enkhuizen, bewindhebber van de O. I. Compagnie aldaar enz., van 27 April 1734 tot 19 Februari 1794.

658. Stukken betreffende mr. Everhard Pan, van A°. 1721 tot 23 December 1811.

659. Idem Eva Jacoba Pan, dochter van mr. Everhard Pan, van 28 Februari 1777 tot 15 April 1788.

660. Betreffende Evert Jansz Teercooper, 28 September 1638.

661. 26 Maart 1647. Opdracht door Tonis Cornelisz aan Volckert-Grietjen- en Cornelis Evertsz, van een tuintje binnen Enkhuizen bij Colhorn.
Perkament. Zegels in bruine was van Gerrit Jacobsz Glas en Hendrik Willemsz Schagen, schepenen van Enkhuizen.

662. 29 December 1655. Opdracht door Pieter Hilbrantsdr. weduwe Dirk Pietersz c. s. aan Volckert- en Cornelis Evertsz Teercooper, van een huis, erf, houttuin en zoutkas, aan de Nieuwe Haven.

Perkament. Zegels in groene was van Sybrant Groes, in bruine was van Symon Freecksz Semeyns, schepenen van Enkhuizen.

663. 28 Maart 1661. Opdracht door Claas Harcxsz Tentis en Geert Jans, echtelieden, aan Cornelis Evertsz Teercooper, van een stuk land aan de stadsgracht van Enkhuizen.
Perkament. Zegel in bruine was van Hendrick Huygh, schepen van Enkhuizen, geschonden. Het zegel van den schepen Pieter Jansz Bas, is verdwenen.

664. 9 April 1661. Opdracht door voogden van het Aalmoeseniershuis van Enkhuizen aan Cornelis Evertsz Teercoper, van een stuk land in den banne van Lutjebroek bij den Kadijk.
Perkament. Zegels in bruine was van Dirck Jacobsz en Outger Harcxse, schepenen van Grootebroek.

665. 5 April 1663. Opdracht door voogden van het Proven- of St. Anthonie Gasthuis aan Cornelis Evertsz Teercooper, van een stuk land aan de Capellesloot.
Perkament. Zegels in bruine was van IJsbrand Halfhoorn en Maerten Roos, schepenen van Enkhuizen.

666. 5 April 1663. Schuldbekentenis groot f 3220 van Cornelis Evertsz Teercooper aan voogden van het Proven- of St. Anthonie Gasthuis, ter zake van den koop van bovengenoemd land.
Perkament. Zegels verdwenen.

667. Stukken betreffende Cornelis Evertsz Teercoper, van 17 September 1652 tot 25 November 1667.

668. 12 April 1681. Opdracht door Geesjen Jans weduwe Maerten Pietersz van Urck aan Evert Cornelisz Teercoper, van een tuin aan het Hoenderpad.
Perkament. Zegels in bruine was van Hilbrant van der Sluys en Willem Schagen, schepenen van Enkhuizen.

669. 29 Januari 1683. Opdracht door Cornelis Raemburgh aan Evert Cornelisz Teercooper, van een wagenhuis aan de Noorder Boerenvaart.
Perkament. Zegels in bruine was van Dirck Quirynsz en mr. Wigger Blau, schepenen van Enkhuizen.

670. 1 Mei 1689. Opdracht door de gemachtigden van Simon Vermeer, van Hoorn, aan Evert Cornelisz Teercooper, van een boerenhuis met landerijen onder Hem.
Perkament. Zegels in bruine was van Pieter Jansz Houten en Gerbrandt Gerbrandtsz, schepenen van Hem en Venhuizen.

671. 5 Mei 1689. Schuldbekentenis groot f 5791 : 5 : ter zake van den koop in bovengenoemde akte vermeld.
Op papier. Zegels als voren.

672. 21 December 1694. Opdracht door Pieter van Hem aan Evert Cornelisz Teercooper, van een stuk land onder Hem.
Perkament. Zegels in bruine was van Gerbrant Gerbrantsz en Jan Pietersz de Wit, schepenen van Hem en Venhuizen.

673. 9 Juli 1700. Schuldbekentenis groot f 125 van Dirck Jansz Wydenes, te Hem, ten behoeve van Evert Cornelisz Teercooper te Enkhuizen.
Perkament. Zegel in bruine was van Jan Ens, schepen van Wydenes. Het zegel van den schepen Pieter Cornelisz Haert is verdwenen.

674. 12 Mei 1701. Schuldbekentenis groot f 250 van Jan Jansz Groen, te Hem, ten behoeve van Evert Cornelisz Teercooper te Enkhuizen.
Perkament. Zegels in groene was van Sem Dircksz Duyn en Pieter Cornelisz Advocaat, schepenen van Hem en Venhuizen, geschonden.

675. 15 November 1701. Opdracht door Thade Pan aan Evert Cornelisz Teercooper, der helft in een huis aan de Nieuwe Haven.
Perkament. Zegels in bruine was van Anthony de Jong (geschonden) en Jan van Loosen (gaaf), schepenen van Enkhuizen.

676. 14 Februari 1702. Schuldbekentenis groot f 2000 van Claas Cornelisz Oud, van Venhuizen, ten behoeve van Evert Cornelisz Teercooper. (Met eene daarbij behoorende akte van 18 Mei 1703).
Perkament. Zegels in groene was van Symon Olbrantsz en Gerrit Pietersz Houttuyn, schepenen van Hem en Venhuizen, geschonden.

677. 8 Augustus 1704. Opdracht door schepenen van Hem en Venhuizen aan Evert Cornelisz Teercooper, van drie stukken land onder Hem.
Perkament. Hieraan twee geschonden schepenzegels.

678. 18 November 1704. Opdracht door Cornelis Putz, van Hem aan Evert Cornelisz Teercooper, van een stuk grasland onder Hem.
Perkament. Zegels in groene was van Pieter Thymonsz en Simon Jansz Brouwer, schepenen van Hem en Venhuizen, geschonden.

679. 18 October 1713. Opdracht door schepenen en burgemeesteren van Hem aan Evert Cornelisz Teercooper, van twee stukken grasland.
Perkament. Zegels verdwenen.

680. 6 December 1655. Octrooi der Staten van Holland en West-Friesland tot verkoop van een huis en erf met twee huisjes daarachter, afkomstig uit de nalatenschap van Griet Gerbrants, aan Volckert Evertsz Teercooper.
Perkament. Zegel der Staten in roode was.

681. 29 Juni 1667. Lijfrentebrief groot f 1200, van burgemeesteren en raden van Enkhuizen, ten behoeve van Volckert Evertsz Teercoper voor de kinderen van Cornelis Evertsz en Pietermoer Alberts.
Perkament. Zegel der stad Enkhuizen in bruine was.

682. 25 Juni 1668. Opdracht door de erfgenamen van Lucas Albertsz aan Volckert Evertsz Teercooper, der helft van een stuk land ten oosten van de Zandsloot.
Perkament. Zegels in bruine was van mr. Wigger Blau en Jan de Vries, schepenen van Enkhuizen.

683. 30 Augustus 1668. Opdracht door de erfgenamen van Albert Lucasz aan Volckert Evertsz Teercooper, van een stuk land in den banne van Enkhuizen.
Perkament. Zegels in bruine was van mr. Wigger Blau en Dirck Admirael, schepenen van Enkhuizen.

684. 30 Augustus 1668. Schuldbekentenis groot f 867, van Volckert Evertsz Teercoper aan de erfgenamen van Albert Lucasz ter zake van den koop van bovengenoemd land.
Perkament. Zegels als boven.

685. Stukken betreffende Volckert Evertsz Teercooper, burgemeester van Enkhuizen, van 17 Januari 1659 tot 10 Januari 1682.

686. Idem Everhard Volckertsz Teercooper, schepen van Enkhuizen, van 1 Januari 1660 tot 21 Februari 1741.

687. Idem Petronella Teercooper (dochter van Everhard Volckertsz Teercooper) getrouwd met Jan Gerritsz Pan, van 25 Juni 1691 tot A°. 1693.

688. Betreffende Aafje Teercooper, weduwe van Thade Jansz. Pan, 3 Maart 1720.

689. 24 Mei 1666. Lijfrentebrief groot f 600, van burgemeesteren en raden van Enkhuizen, voor Cathalijntje Raemburgh, weduwe Hendrik van Loosen, ten behoeve van hare dochter Cornelia van Loosen.
Perkament. Zegel der stad Enkhuizen in bruine was.

690. 15 December 1673. Lijfrentebrief als voren groot f 300 voor dezelfde, ten behoeve van hare dochter Cornelia van Loosen.
Perkament. Zegel der stad Enkhuizen in bruine was, geschonden.

691. Stukken betreffende Catharina Raemburgh, van 26 Januari 1697 tot 12 September 1699.

692. Idem Jan Raemburgh, van 3 Maart 1723 tot 14 December 1761.

693. Brieven aan mr. Hermanus Wilhelmus Raemburgh, schepen en thesaurier van Enkhuizen, van 20 October 1744 tot 14 December 1774.

694. Betreffende Jacobus van der Ramhorst, burgemeester van Enkhuizen, 6 October 1735.

695. Stukken betreffende het geslacht Ris, van 19 Juni 1677 en van 9 November 1841 tot 30 October 1854.

696. Idem Johan van Romond, getrouwd met Wyne Wyntghes van 11 September 1642 tot 19 Juni 1660.

697. Idem Agnes van Romond (dochter van Johan van Romond) getrouwd met Jan Alert van Brandenburgh, van 12 December 1653 tot 3 September 1678.

698. Idem Lucretia van Romond (dochter van Gerrit van Romond), 21 October 1647 en 3 Maart 1663.

699. Betreffende Anna van Romond (dochter van Gerrit van Romond), 4 October 1664.

700. Stukken betreffende Diderick van Romond, muntmeester van West-Friesland, van 9 Mei 1636 tot 5 November 1675.

701. Idem Aernoud van Romond, koopman te Amsterdam, (zoon van Diderick van Romond), 28 Augustus 1682 en 16 April 1702.

702. Betreffende Anna van Romond (dochter van Diderick van Romond), 30 Maart 1683.

703. 4 Januari 1676. Opdracht door Tib rius Matroos, van Amsterdam, aan Gerrit van Romond, muntmeester van West-Friesland, te Enkhuizen, van land in de Beemster, aan den Ringdijk bij Oosthuizen.
Perkament. Zegel van de Beemster in roode was.

704. 4 Januari 1676. Schuldbekentenis groot f 21 000, ter zake van den koop van het bovengenoemde land.
Perkament. Zegel van de Beemster in roode was.

705. Stukken betreffende Gerrit van Romond, muntmeester van West-Friesland te Enkhuizen (zoon van Diderick van Romond), van 12 October 1635 tot 14 November 1676.

706. Idem Johan van Romond, muntmeester der stad Utrecht, 6 Februari 1679 en 15 November 1706.

707. Idem Diderick van Romond, muntmeester van Overijssel, burgemeester van Kampen, van 21 December 1675 tot 24 October 1719.

708. Stukken betreffende Vina Catharina van Romond (dochter van Diderick van Romond), getrouwd met den kapitein Jellen, van 23 Mei 1718 tot 1 November 1725.

709. Betreffende Jacoba van Romond (dochter van Gerrit van Romond), getrouwd met Johannes van Eyken, 17 Mei 1737.

710. Stukken betreffende Erasmus van Romond, burgemeester van Kampen, getrouwd met Maria Blauhulck (zoon van Diderick van Romond en van Geertruida Forckenbeeck), van 22 Juli 1716 tot 10 October 1756.

711. Idem geslacht Forckenbeeck, van 20 September 1674 tot 24 Maart 1703.

712. Idem geslacht van Keppel Fox en aanverwante geslachten, 17de en 18de eeuwen.

Warnar Arent van Keppel Fox (+ vóór Juli 1748) stelt als erfgenaam Erasmus van Romond, burgemeester van Kampen.

713. 28 September 1744. Schuldbekentenis groot f 3000 van Warnar Arent van Keppel Fox, ten behoeve van Johanna van Wolfswinkel.
Perkament. Zegels in groene was van Arnold Gelderman en Egbert Scriverius, schepenen van Zwolle.

714. 3 October 1747. Besloten testament van Warnar Arent van Keppel Fox, te Zwolle.
Perkament. Zegels in groene was van mr. Willem Berg en Hermen Roelofs Meeuwsen, schepenen van Zwolle.
Gesloten met het zegel van Zwolle, in rood lak.

715. Stukken betreffende Johanna ten Velde, verwant aan Erasmus van Romond, burgemeester van Kampen, van 14 April 1741 tot A°. 1749.

716. Idem mr. Jan van Romond, raad en burgemeester van Enkhuizen, van Februari 1805 tot 24 September 1812.

717. Stukken betreffende het geslacht van Romond, 22 April 1682 en 31 Juli 1771.

718. Idem geslacht van Schaeck, van 22 Maart 1739 tot 11 Januari 1782.

719. Idem Simon Semeyns, van 20 December 1603 tot 8 Maart 1654.

720. Idem Symon Wybrantsz. Semeyns, secretaris van Enkhuizen, van 5 November 1674 tot 30 Augustus 1680.

721. Betreffende Willemina Semeyns, getrouwd met Rudolphus Lydius, 21 Maart 1669.

722. Stukken betreffende het geslacht Vis (Caspar Vis, commissaris van de Gerechtszaken en schepen van Enkhuizen, trouwt in Juni 1690 met Theodora Semeyns), van 5 Juni 1690 tot 26 April 1746).

723. Idem geslacht Slijper, 20 April 1763 en 13 Juli 1800.

724. Idem geslacht Sluyter, 4 November 1739 en 17 April 1744.

725. Betreffende het geslacht Vaillant, 7 Maart 1778.

726. Stukken betreffende Petronella Vesterman en hare nalatenschap, van 17 Juli 1683 tot 16 April 1688.

727. Idem geslacht van Vossen, 9 Juli 1703 en 16 Juli 1708.

728. Brieven aan Lucas Westwoude, schepen van Enkhuizen, controleur der convooien en licenten enz., van 7 Augustus 1716 tot 2 Juli 1728.

Doop-, Trouw- en Begrafenisregisters en dergelijken.

729. Doopboek van de Nederlandsch Hervormde Gemeente, van:

a. 4 Juni 1581 tot 31 December 1592.

b. 3 Januari 1593 tot 29 December 1615.

c. 1 Januari 1616 tot 29 December 1644.

d. 1 Januari 1645 tot 30 December 1670.

e. 1 Januari 1671 tot 30 December 1696.

f. 1 Januari 1697 tot 26 December 1720.

g. 1 Januari 1721 tot 29 December 1734.

h. 2 Januari 1735 tot 29 December 1765.

i. 3 Januari 1766 tot 30 December 1792.

k. 3 Januari 1793 tot 20 December 1800.

l. 28 December 1800 tot 2 Februari 1812. Elf registers.

730. Doopboek van de Lutherse gemeente, van 3 Januari 1694 tot 26 Januari 1812. Een register.

731. Register van de geboorte der kinderen van ledematen en dergeenen die zich sorteeren onder de Vereenigde Mennonite Gemeente te Enkhuysen, van 26 Februari 1724 tot 19 Mei 1819. Een register.

732. Doopboek van de R. Kath. St. Pancraskerk op het Venedie, van 30 October 1668 tot 8 Juli 1779.
Aanteekeningen van gesloten huwelijken, van 16 December 1668 tot 14 Januari 1675.
Namen van overledenen, van 16 Februari 1669 tot 21 Juni 1694. Een register.

733. Doopboek van de R. Kath. St. Gummaruskerk op de Breedestraat, van:
20 December 1683 tot 21 Mei 1765.
8 October 1766 tot 6 September 1811. Twee registers.

734. Doopboek van de R. Kath. kerk in het Westeinde, van 26 September 1687 tot 7 November 1730. Een register.

735. Doopboek van de R. Kath. Statie der Paters Jesuiten, van 4 Augustus 1674 tot 12 December 1777.
Trouwboek dier Statie, van A°. 1677 tot 21 Januari 1777. Een register.

736. Afschrift van dat doopboek, doch slechts van 6 September 1674 tot 24 Januari 1720. Een register.

737. Doopboek derzelfde Statie, van 6 Januari 1778 tot 10 Maart 1812. Een register.

738. Stukken betreffende huwelijkszaken te Enkhuizen, van 20 October 1786 tot 1 Juni 1799.

739. Register van de huwelijken, afgekondigd en gesloten in de Nederlandsch Hervormde Kerk, van:

a. A°. 1577 tot 28 Januari 1590.

b. 18 Januari 1590 tot 9 Januari 1600.

c. 7 Januari 1600 tot 19 Januari 1618.

d. 5 Januari 1618 tot 28 December 1629.

e. 4 Januari 1630 tot 30 December 1639.

f. 6 Januari 1640 tot 26 December 1648.

g. 2 Januari 1649 tot 31 December 1661.

h. 5 Januari 1662 tot 21 December 1675.

i. 11 Januari 1676 tot 20 December 1687.

k. 3 Januari 1688 tot 29 December 1708.

l. 5 Januari 1709 tot 23 December 1730.

m. 6 Januari 1731 tot 11 December 1756.

n. 1 Januari 1757 tot 28 November 1778.

o. 2 Januari 1779 tot 29 December 1792.

p. 5 Januari 1793 tot 12 October 1799. Vijftien registers.

740. Register van de huwelijken voor schepenen voltrokken, van:

a. 9 December 1578 tot 26 December 1677.

b. 6 Januari 1678 tot 27 December 1795.

c. 17 Januari 1796 tot 21 April 1811.

d. 7 April 1793 tot 23 Juni 1811. Vier registers.

741. Register der huwelijksproclamatiën van commissarissen van den echten staat, van:

a. 3 Januari 1750 tot 19 December 1761.

b. 9 Januari 1762 tot 27 November 1773.

c. 1 Januari 1774 tot 18 December 1784.

d. 1 Januari 1785 tot 23 Mei 1795.

e. 4 Juli 1795 tot 22 December 1810. Vijf registers.

742. Register van personen, die in ondertrouw zijn opgenomen, van:

a. 5 Januari 1806 tot 29 December 1822.

b. 5 Januari 1823 tot 31 December 1843. Twee registers.

743. Register van de in ondertrouw opgenomen personen voor heeren Maire en adjuncten, van 23 Maart 1811 tot 28 December 1811. Twee exemplaren.

744. Kladregister van den ontvang, wegens het middel op het

	Trouwen	en	Begraven
a.	7 Jan. 1708 tot 31 Dec. 1718.		25 Aug. 1703 tot 30 Dec. 1718.
b.	7 Jan. 1719 tot 13 Jan. 1725.		2 Jan. 1719 tot 30 Dec. 1724.
c.	5 Jan. 1725 tot 12 Dec. 1744.		4 Jan. 1725 tot 31 Oct. 1729.
d.	.. Oct. 1726 tot 9 Juli 1740.		9 Dec. 1726 tot 3 April 1729.
e	7 Jan. 1745 tot 31 Dec. 1785.		
f.	7 Jan. 1786 tot 14 Dec. 1805. Zes registers.		

745. Verklaringen van aangifte in het middel van het trouwen over de jaren 1788 tot 1801. (Hier tusschen gevoegd, ook enkele stukken voor huwelijksvoltrekking benoodigd).

746. Stukken rakende het begraven, van 11 October 1729 tot 26 Juli 1813.

747. Legger der graven in de Westerkerk, tweede helft 16de eeuw.

In dit register komen de volgende dagteekeningen voor: blz. 34, 15 Juli (15)84; blz. 75, 9 December 1584; blz. 103, 15 Februari 1598; blz. 110, 17 Juni 1595. Een register.

748. Legger der graven in de Westerkerk, aanvangende in het jaar 1613, in 1754 en in 1761. Drie registers.

749. Leggertje van de graven in de Westerkerk, betreffende de verhoogingen, verstande legerstee, enz, opgemaakt in 1817. Twee exemplaren.

750. Register der verstane legersteden in de Westerkerk, van 6 Januari 1774 tot 11 October 1830.

Van de ontvangsten voor oplezen in de sterfhuizen, van 26 Mei 1774 tot 1808. Een register.

751. Register van den gravenmaker der Westerkerk, van 13 October 1788 tot 26 April 1830. Een register.

752. Legger der graven in de Zuiderkerk:

a. Is anno 1650 gecopyeerd.

b. aanvangende in het jaar 1793. Twee registers.

753. Leggertje van de graven in de Zuiderkerk, betreffende d verhogingen, verstanden legerstee enz., opgemaakt in 1817. Ee register.

754. Register der verstane legersteden in de Zuiderkerk, va 20 Januari 1774 tot 9 September 1833.
Van de ontvangsten voor oplezen in de sterfhuizen, van 10 Maa 1774 tot 11 October 1787. Een register.

755. Register van overdracht van grafsteden in de Zuider- e in de Westerkerken, van:
24 Januari 1678 tot 29 Augustus 1780.
31 Augustus 1780 tot 19 Mei 1851. Twee registers.

756. Namen van de persoonen in beyde de kercken begrae ven, van:

a. .. Januari 1630 tot 28 December 1648.

b. 4 Januari 1649 tot 27 December 1660.

c. 3 Januari 1661 tot 20 December 1669.

d. 6 Januari 1670 tot 27 December 1678.

e. 2 Januari 1679 tot 30 December 1697.

f. 6 Januari 1698 tot 31 December 1716.

g. 7 Januari 1717 tot 27 December 1753.

h. 4 Januari 1754 tot 26 December 1799.

i. 4 Januari 1754 tot 23 Januari 1827.

k. 2 Januari 1800 tot 12 Februari 1831. Tien registers. (Zie n°. 489 en 490.)

757. Gravenmakers aanteekenboek, van:

a. 13 October 1788 tot 10 Januari 1795.

b. 2 Januari 1795 tot 21 Maart 1800.

c. 1 April 1800 tot 23 Maart 1805.

d. 9 April 1805 tot 15 October 1808.

e. 17 October 1808 tot 1 November 1823.

f. 25 October 1823 tot 24 November 1827.

g. 26 November 1827 tot 21 Januari 1831. Zeven registers.

758. Register van de begravenen op het Westerkerkhof, van
October 1788 tot 27 Januari 1831.
En van de begravenen op het Zuiderkerkhof, van 1801 tot
2 Januari 1831. Een register.

759. Naamregister van te Enkhuizen overleden krijgslieden en
r manschappen van het korps koloniale troepen daar in garnizoen
ggende en gestorven en begraven op 's lands kerkhof van de
arine, van 13 November 1795 tot 29 December 1809. Een re-
ister.

760. Register der dooden, van 4 Januari 1806 tot 18 September
827. Een register.

761. Register van ontvang der belasting op het begraven, van:

a. 3 Januari 1739 tot 30 December 1747.

b. 6 Januari 1748 tot 29 December 1759.

c. 2 Januari 1760 tot 31 December 1770.

d. 2 Januari 1771 tot 31 December 1781.

e. 2 Januari 1782 tot 29 December 1796.

f. 3 Januari 1797 tot 31 December 1805.

g. 11 Juni 1806 tot 3 Januari 1812. Zeven registers.

762. Register der aanneming van familienamen, van:
13 December 1811 tot 18 Augustus 1813. (Twee exemplaren).
28 Juli 1826 tot 16 November 1829. Drie registers.

Het oud provinciaal archief in Zeeland.

(*Uittreksel uit het verslag van den Rijks-archivaris*).

Overeenkomstig artikel 17 mijner instructie heb ik de eer aan Uwe Excellentie hierbij verslag uit te brengen omtrent het mij toevertrouwde archief-depôt over het jaar 1892.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

De op het einde van 1891 aangevangen werkzaamheden, tot inrichting van eenige lokalen van de Abdijgebouwen tot bewaarplaats der Rijks-archieven, zijn in 1892 voortgezet en hebben met eenige tusschenpoozen van rust ongeveer het geheele jaar door geduurd.

Ofschoon de aannemer, volgens de mij gegeven inlichtingen, heeft volbracht wat hij verplicht was te doen, was de toestand der bewaarplaats op het einde van het jaar weinig bevredigend.

Het gedane werk betrof in de eerste plaats de boven- en benedenvertrekken tusschen den ingang naar de provinciale bibliotheek en den toren, waarin de toegang is naar het gedeelte van het Abdijgebouw, vroeger in gebruik bij den bode Van Meerendonk.

Geen der vertrekken was bij het einde van het jaar geheel afgewerkt, zoodat eene definitieve rangschikking van de daarin aanwezige archieven niet kon plaats hebben.

Een ander gedeelte van het werk heeft bestaan in het wegbreken van de binnenmuren en beschotten in de localiteit boven de poort naar de Balans, ten einde daarvan eene groote zaal te maken.

Dat wegbreken heeft plaats gehad; doch met het in orde brengen van de verkregen ruimte is nog geen aanvang gemaakt.

Bij het einde van het jaar waren alleen afgewerkt de twee lokalen op den beganen grond aan beide zijden van de poort naar de Balans.

In hoever daarvan tot berging van archieven gebruik gemaakt kan worden is naar mijn inzien twijfelachtig, nu bij de laatste verbouwing de gelegenheid om in die lokalen licht en lucht te verschaffen zeer gering is geworden.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De reddings- en brandbluschmiddelen zijn in goeden toestand. In het najaar is eene aansluiting gemaakt van het archiefgebouw met de buizen der duinwaterleiding van de gemeente, doch brandkranen zijn nog niet aangebracht.

Overeenkomstig Uwe opdracht heb ik mij voor het aanschaffen van een reddingskoker bij brand in betrekking gesteld met den rijksbouwkundige voor de gebouwen van onderwijs enz. J. van Lokhorst, die door tusschenkomst van den bouwkundige J. A. Frederiks daarover met mij in overleg is getreden. In het laatst van December heeft de heer Van Lokhorst mij bericht, dat hem bij nader inzien was gebleken, dat een linnen reddingskoker, zooals die aan het Rijksarchiefgebouw te 's Gravenhage was aangebracht, voor het archiefgebouw te Middelburg niet in alle opzichten doelmatig scheen, en dat de bouwkundige J. A. Frederiks mij een voorstel zou doen omtrent een anders ingerichten reddingskoker, waarvan de prijs op f 130 werd geraamd. Bij het einde van het jaar had ik dat voorstel nog niet ontvangen.

III. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en der inventarisatie van het archief.*

De ontredderde toestand waarin een groot gedeelte van het archief, ten gevolge van de verbouwing van de meeste lokalen, in het afgeloopen jaar is geraakt, heeft de voortgang der ordening en inventarisatie zeer belemmerd. Toch is zooveel mogelijk, de ordening voortgezet van de voor de geschiedenis zoo belangrijke relatieven tot de notulen der Staten en der gecommitteerde Raden van Zeeland; terwijl een aanvang is gemaakt met de beschrijving der kaarten, in de verzameling verkregen, na het opmaken van den in 1874 in druk uitgegeven inventaris.

Verder werd ook de beschrijving begonnen van de bij n°. VI van dit verslag onder de aanwinsten van het archief te vermelden belangrijke verzameling van oorkonden, afkomstig van het Rijksarchief te Weenen. Bij het einde van het jaar was die beschrijving nog niet voltooid.

IV. *In druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

In 1892 zijn geene stukken uit het archief in druk uitgegeven.

V. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen en verliezen.*

Van den heer Algemeenen Rijksarchivaris te 's Gravenhage werden, ter plaatsing in het archief-depôt, ontvangen:

1°. een contract van correspondentie ten opzichte van de collatie der openvallende en te vergeven ambten der stad Zierikzee van den 22 October 1684, met eenige bescheiden van weinig belang, betrekking hebbende op de provincie Zeeland, alles afkomstig van het door de firma Frederik Muller & C°. te Amsterdam in December 1891 verkochte Kabinet Slagregen;

2°. eene verzameling van 54 stukken betreffende diplomatieke en militaire zaken, meest extract-resolutien en afschriften van brieven van- en aan de Staten-Generaal van 1622 tot 1675;

3°. eenige brieven: *a.* van den raadpensionaris mr. L. P. van de Spiegel, van W. C. H. baron van Lijnden van Blitterswijk en van anderen aan den raadpensionaris Van Citters, van 1791 tot 1795; en *b.* van- en aan mr. A. W. van Citters van 's Gravenpolder;

4°. eene verzameling van oorkonden (124 stuks) afkomstig uit het „K.K. Hof-, Haus- und Staatsarchiv" te Weenen (uitmakende een gedeelte van de door de Oostenrijksche Regeering aan onze Regeering afgestane archieven) de oudste van den 6den en 7den Februari 1389 en de jongste van den 11den September 1500, de meesten betrekking hebbende op leden van het geslacht Borselen, of daaraan verwante edelen, voor de kennis van dat geslacht en de plaatselijke gesteldheid van Zeeland van veel belang en zeer merkwaardig wegens het groot aantal daaraangehechte goed bewaarde zegels;

5°. eene kaart van de Hoofdplaat, opgemaakt door den gezworen landmeter en dijkgraaf J. Matelé den 14 November 1723, met twee door J. de Munck. geadmitteerd landmeter van de grafelijkheid van Zeeland, den 19 Mei 1724, daarvan gemaakte copien en eene raming van kosten der bedijking van die plaat.

Aangekocht werden:

1°. Holm. Kaart van Zeeland;

2°. Kuipers. Gemeente-atlas van Zeeland.

Voor de bibliotheek van het archief werden ontvangen eenige gedrukte verslagen en twee belangrijke boekwerken, door Uwe Excellentie toegezonden, zijnde: *a.* „Recueil des Coutumes des petites villes et Seigneuries du quartier de Bruges, publié par la Commission royale des anciennes lois et ordonnances de la Belgique", deel I—IV; *b.* „Geschiedenis der gemeenten van Oost-Vlaanderen door Frans de Potter en Jan Broeckaert", 48 deelen, met de gunstige toezegging, dat de volgende deelen, naar gelang zij ver-

schijnen, van wege Uw departement ook aan het archief zullen worden geschonken.

Van de voor de bibliotheek gedane aankoopen zijn te vermelden:

1. „ Archivalische Zeitschrift, Neue Folge", deel II en III;
2. „ Bibliothéque de l'école des chartes", jaargang 1892;
3. „ Groot Plakkaatboek", negen deelen met register;
4. „ Du Cange. Glossarium mediae et infimae latinitatis";
5. „ dr. G. Blom. Bullarium Trajectense", Tom I;
6. „ P. P. Génard. L'Armoriste Belge. Recueil Heraldique";
7. „ Cussans. Handbook of Heraldry";
8. „ v. Reinsberg-Duringsfeld. Katechismus der Kalenderkunde";
9. „ Drechsler. Kalenderbuchlein";
10. „ J. B. Rietstap. Wapenboek van den Nederlandschen adel".

Verliezen heeft het archief niet geleden.

VI. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het archief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Er bestond geene aanleiding tot het aanwenden van diergelijke pogingen.

VII. *Het gebruik van het archief gemaakt door, en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

De heer F. de Bas, luitenant-kolonel der cavalerie op nonactiviteit te 's Gravenhage, die van den heer Minister van Oorlog de opdracht had ontvangen om onder leiding van den Chef van den Generalen Staf nasporingen te doen en studien te maken op het gebied der Nederlandsche Krijgsgeschiedenis, heeft in het voorjaar een plaatselijk onderzoek ingesteld in het archief, ter aanvulling van de reeds verzamelde gegevens, betrekking hebbende op de krijgsgeschiedenis van het jaar 1793. Later heb ik, op zijn verzoek en volgens een door hem opgemaakt schema, hem een overzicht gegeven van hetgeen in het onder mijne bewaring zijnde archiefdepôt is te vinden, betreffende de geheele Nederlandsche krijgsgeschiedenis, te beginnen met de invoering der staande legers,

waarna in het laatst van het jaar de heer H. J. Balfoort, eerste luitenant bij de infanterie te Middelburg, het archief bijna dagelijks heeft bezocht voor het doen van nasporingen omtrent bedoeld onderwerp.

De heer O. J. H. Schwartz, kapitein bij de infanterie te Delft, heeft in het begin van het jaar gedurende een paar weken het archief bezocht ter voortzetting van zijn vroeger aangevangen onderzoek, omtrent de bezetting van een gedeelte van Zeeland door de Engelschen in 1809.

Door Uwe Excellentie werd mij, tot onderzoek en verslag, toegezonden een verzoek van de Gedeputeerde Staten van Zeeland om machtiging tot verkoop van een partij dagbladen en gedrukte verslagen, alsmede van een aantal schrifturen afkomstig van het nieuw archief dier provincie. Na opneming van den opgegeven voorraad heb ik tot inwilliging van het gedaan verzoek geadviseerd.

De Gedeputeerde Staten van Zeeland hebben mij geraadpleegd omtrent een verschil van gevoelen tusschen het bestuur van den polder Canisvliet en den polder Beoosten- en Bewestenblij, over de grensscheiding tusschen beide polders.

Bij het einde van het jaar had ik daarover nog geen verslag kunnen uitbrengen.

In het oud-archief van Zeeland vond ik geene voldoende gegevens, waardoor het verschil kon worden uitgemaakt; hetgeen niet is te verwonderen, omdat de bedijking dier polders heeft plaats gehad krachtens een besluit van den Raad van State en niet volgens octrooi der Staten van Zeeland.

Ik heb daarom nasporingen moeten doen in het archief van den Raad van State, onder bewaring van den heer Algemeenen Rijksarchivaris te 's Gravenhage, en ook in de archieven van beide polders, die veel tijd hebben gevorderd en bij het einde van het jaar nog niet waren afgeloopen.

In Augustus werd het archief bezocht door den bekenden oudheid- en geschiedkundige W. H. James Weale, Keeper of the National Art-library te Londen.

Verder hebben verschillende personen, sommigen bij herhaling, het archief bezocht voor het doen van nasporingen, meestal van genealogischen aard.

Eindelijk kan ik vermelden dat de heer jhr. mr. Th. H. F. van Riemsdijk, algemeenen rijksarchivaris te 's Gravenhage, op den 20sten Augustus het archief officieel heeft geïnspecteerd.

VIII. *Uitkomst der bemoeiingen met gemeente-, veen-, waterschaps- en andere archieven.*

De sedert 1879 aanhangig gebleven, in 1891 op nieuw opgevatte

aanvraag van het gemeentebestuur van Middelburg, om officieel in het bezit te worden gesteld van de feitelijk reeds bij hen berustende oude rechterlijke archieven dier gemeente, heeft aanleiding gegeven tot eene door U mij gegeven opdracht tot opneming van die archieven, ten einde na te gaan of zij inderdaad allen oude rechterlijke archieven waren, betrekking hebbende op Middelburg.

Na onderzoek heb ik die vraag toestemmend kunnen beantwoorden, doch met twee uitzonderingen.

In de eerste plaats n.l. zouden van de rechterlijke archieven, als niet daartoe behoorende, moeten worden afgescheiden twee overloopers van Walcheren, die aan het bestuur van dat waterschap of aan het oud-archief van Zeeland behoorden te worden afgestaan.

Verder waren als rechterlijke archieven geinventariseerd eenige bescheiden van administratieven aard, die zouden moeten worden gevoegd bij het oud-archief van Middelburg.

Overigens heb ik gunstig geadviseerd op de aanvraag van het bestuur van Middelburg.

Bij schrijven van den 27 December ontving ik van Uwe Excellentie bericht, dat de onderhandelingen met de gemeente Middelburg, betreffende het in bewaring verkrijgen der oude rechterlijke archieven, toen zoover waren gevorderd, dat door den gemeenteraad, met inachtneming van enkele Uwerzijds gemaakte opmerkingen, een gewijzigd reglement op het oud-archief en eene gewijzigde instructie voor den gemeente-archivaris waren vastgesteld, die mij tegelijk werden medegedeeld, met verzoek, met het oog op art. 2 van de beschikking van Uw ambtsvoorganger van den 23 Mei 1879, L^a^. D, afd. K. W., te berichten: of dat reglement mijns inziens waarborgen gaf voor de goede bewaring der verzameling en hare toegankelijkheid voor het publiek.

Die vraag heb ik toestemmend beantwoord.

Door tusschenkomst van den heer Commissaris der Koningin in Zeeland werd ik door U uitgenoodigd de oude archieven van Sas-van-Gent, Terneuzen en Schore te ordenen en te inventariseeren en van Sas-van-Gent de daar nog aanwezige oude rechterlijke archieven over te nemen.

De besturen van de opgegeven drie gemeenten hebben mij hunne oude archieven toegezonden, waarop ik dadelijk die van Schore en Terneuzen onder handen heb genomen Het bleek mij dat onder de stukken van Schore niets van rechterlijken aard was, terwijl een groot gedeelte van die van Terneuzen rechterlijke archieven waren, met verschillende notariëele bescheiden.

Vóór het einde van het jaar was het ordenen en inventariseeren der stukken van Schore en Terneuzen afgeloopen; alleen moest nog eenig bindwerk worden verricht aan enkele registers, wat niet

had kunnen plaats hebben, bij gemis aan ruimte om tot werkplaats te dienen voor een binder. Ook wenschte ik het oud-archief van Terneuzen nog onder mij te houden, tot dat ik het archief van Axel had bezocht, en wel om de volgende reden.

De stad Terneuzen en Terneuzen-Ambacht zijn in 1594 onder één bestuur vereenigd met de stad Axel en Axel-Ambacht Het collegie van schepenen bestond toen uit twaalf personen, waarvan 6 uit Terneuzen en Terneuzen-Ambacht en 6 uit Axel en Axel-Ambacht, met één Burgemeester uit elk kwartier. Aan het hoofd was een Baljuw, die verblijf moest houden in Terneuzen, doch een Stadhouder had in Axel. Daarentegen moest de Griffier wonen in Axel, doch zijn substituut in Terneuzen.

Het college van schepenen hield voor de behandeling van burgerlijke zaken zitting om de acht dagen beurtelings in Axel of in Terneuzen; doch voor strafzaken moest het zitting houden in de stad, onder wier gebied de misdaad was gepleegd.

Van 1600 tot 1643 was bovendien nog Biervliet met Axel en Terneuzen en hunne ambachten vereenigd, doch na 1643 kreeg Biervliet weder een afzonderlijk bestuur. Daarna hield het collegie van schepenen des Maandags zitting in Terneuzen en des Zaterdags in Axel.

Om juist te weten hoe dat gecombineerd bestuur werd uitgeoefend en wat eigenlijk tot het archief van elk kwartier behoort, was vergelijking van beider archieven onderling noodig, en om die reden achtte ik een bezoek aan het Axelsche archief noodig.

Met het ordenen en inventariseeren van het archief van Sas-van-Gent ben ik eerst in December kunnen beginnen, omdat ik tengevolge van de werkzaamheden van de verbouwing vóór dien tijd geene ruimte beschikbaar had voor het sorteeren der stukken, waarvoor veel plaats werd vereischt wegens den omvang van dat archief. Op het einde van het jaar was dat werk nog niet afgeloopen.

Overigens kan ik mededeelen dat ik de archieven van enkele plattelandsgemeenten van Walcheren heb opgenomen, en die in goeden toestand heb bevonden.

IX. *Maatregelen in het belang van het oud-archief te nemen.*

Het is, in het belang van het archief, noodig, dat althans enkele van de vele vertrekken van het archiefgebouw, waarover de verbouwing zich tot nog toe heeft uitgestrekt, worden voltooid.

In elk dier vertrekken is een gedeelte van de daarin aanwezige archieven, wegens het werk der verbouwing, verplaatst, en bij gemis aan behoorlijke ruimte tot berging der verplaatste archieven

moesten deze op den vloer worden opgestapeld, waardoor eene werkelijk onhoudbare toestand is ontstaan, waaraan zoo spoedig mogelijk een einde dient te komen. Ik moet daarom met ernst op die voltooiing aandringen.

Verder blijf ik de aanstelling van vast personeel te mijner assistentie noodig achten, terwijl ik onder de aandacht breng van Uwe Excellentie, dat sedert den 1 Mei 1892 het archiefgebouw zonder concierge is, en dat naar mijn inzien de aanstelling van zulk een ambtenaar zeer gewenscht is.

Middelburg, April 1893.

De Archivaris in Zeeland,

J. P. N. Ermerins.

Het oud provinciaal archief in Utrecht.

Ik heb de eer Uwe Excellentie hierbij verslag uit te brengen over hetgene mij in het dienstjaar 1892 bij mijn beheer van het Utrechtsche archief-depôt meldenswaardigs is voorgekomen. Ik volg daarbij de orde, mij aan de hand gedaan door de vroeger door Uwe Excellentie gestelde vragen.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

Het onderhoud van het gebouw werd in het begin van 1892 als gewoonlijk voor twee jaren aanbesteed. In deze aanbesteding waren echter niet begrepen verschillende maatregelen tot wegneming van de vochtigheid, die ik aan Uwe Excellentie sedert jaren gesignaleerd had. Voor twee jaren was de toestand tengevolge van mijne klachten en die van de gemeente Utrecht, die een gedeelte van het gebouw voor hare archieven in huur heeft, grondig onderzocht door eene uit Den Haag overgekomene commissie; doch sedert had ik niets meer van de zaak gehoord. Aangenaam werd ik dus verrast, toen ik in den loop van het afgeloopene jaar door Uwe Excellentie in kennis gesteld werd met eene tweede aanbesteding, ditmaal van werkzaamheden, die uitsluitend de wegneming der vocht ten doel hadden. Deze werkzaamheden zijn in het najaar uitgevoerd: de muren van het berglokaal zijn allen doorgehakt en door strooken lood van de fondamenten afgescheiden, — een kelder, gelegen onder eene der bureaux, is overkluisd, — maatregelen werden genomen tot het ventileeren van dezen kelder en van de berglokalen door het aanbrengen van keldervensters en luchtkokers op het dak, — de zinkputten in en bij de berglokalen zijn dichtgemetseld, — de gevels opgeknapt — en andere kleinigheden verricht. Hoewel over het resultaat van al deze werkzaamheden, die verscheidene weken duurden, eerst na verloop van eenigen tijd een definitief oordeel zal kunnen geveld worden, acht ik mij toch verplicht Uwe Excellentie mijn warmen dank te betuigen voor Hare goede zorgen en Hare belangstelling in de goede bewaring der archiefstukken.

Die zorg bleek ook uit de nieuwe voorschriften over ventilatie en verwarming der lokalen, mij door Uwe Excellentie op voorstel

der bovengenoemde commissie gegeven. Aan het opvolgen dier voorschriften wordt voortdurend de hand gehouden.

Toen met 1 November de concierge-woning een nieuwen bewoner zou ontvangen, bleek dit gebouw in onvoldoenden toestand te verkeeren: behalve de bepaald onmisbare herstellingen, was er sedert de stichting van het archiefgebouw niets aan gedaan. Ik stelde aan Uwe Excellentie voor, om deze gelegenheid aan te grijpen om verbetering in den toestand te brengen, en hoewel de middelen tot het doen van afdoende herstellingen op het oogenblik bleken te ontbreken, werd toch door Uwe Excellentie in zooverre gunstig op mijn voorstel beschikt, dat de noodigste herstellingen (voornamelijk behangers- en verfwerk) werden verricht.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De reddings- en bluschmiddelen verkeeren in voldoenden toestand. Als gewoonlijk werden zij tweemalen beproefd; de kleine herstellingen, die toen noodig bleken, zijn verricht.

Op last van Uwe Excellentie werden twee linnen kokers besteld tot het redden van de in de beide bergplaatsen geborgene archiefstukken in geval van brand.

Bij circulaire van 7 Juni 1892 werd mij opgedragen, om in geval gevaarlijke inrichtingen in de nabijheid van het archief dreigden opgericht te worden, daarvan kennis te geven aan Uwe Excellentie, met gemotiveerd advies over de wenschelijkheid van het inbrengen van bezwaren daartegen.

III. *Personeel.*

Alle ambtenaren vervulden met ijver de op hen rustende verplichtingen.

De heer Hora Siccama was het grootste gedeelte van het jaar afwezig. Hij hield zich bezig met het schiften van het zeer belangrijke archief zijner familie, dat thans is afgestaan aan het Rijksarchief in Groningen. Voor dit zeer nuttige doel meende ik hem een herhaald langdurig verlof niet te moeten weigeren; toen later eene verlenging noodig bleek, werd Uwe Excellentie dadelijk bereid gevonden dit toe te staan.

Aan den klerk, die reeds sedert een halven menschenleeftijd aan het archief verbonden is, werd door Uwe Excellentie, tot mijne groote voldoening, eindelijk eene verhooging zijner jaarwedde met f 100 toegelegd.

Aan den volontair Van den Broek, die met 1 Mei ll. zijne woonplaats naar Zeist overbracht en toch op het archief werkzaam

wenschte te blijven, bood ik, ten einde hem dit gemakkelijk te maken, na verkregene machtiging van Uwe Excellentie, een abonnement op den tram aan.

De belangrijkste omstandigheid, in deze rubriek te vermelden, is het eervol ontslag, met ingang van 1 November ll. verleend aan den concierge A. Zadelhoff, die wegens zijn hoogen leeftijd verzocht had, om van de op hem rustende verplichtingen ontheven te worden. De gelegenheid scheen mij geschikt, om eene verandering te brengen in de werkzaamheden van dezen ambtenaar. Ik stelde aan Uwe Excellentie voor te bepalen, dat de concierge voortaan van 10 tot 4 uur op het Rijks-archief zou werkzaam zijn en wel in de eerste plaats als binder. Uwe Excellentie wijzigde de instructie volgens mijn voorstel en besloot, dat daarentegen den concierge voortaan boven zijn tractement zou worden toegelegd een abonnement van f 50 voor het schoonhouden der lokalen. Uit de sollicitanten, die zich op mijne oproeping hadden aangemeld, stelde ik een drietal aan Uwe Excellentie voor, waaruit B. Van Wijnen met ingang van 1 November 1892 werd aangesteld tot concierge-binder bij het Utrechtsche Rijks-archief. Voor zoover daarover in den korten tijd, die sedert zijne aanstelling verloopen is, geoordeeld kan worden, geeft deze keus aanleiding tot de grootste tevredenheid.

IV. *Toestand van de archiefverzamelingen.*

In dezen toestand kwam als gewoonlijk geene noemenswaardige verandering. In het laatst van het jaar opende zich echter het vooruitzicht, dat in den zeer treurigen toestand der archiefstukken eindelijk langzamerhand verbetering gebracht zou kunnen worden door de aanstelling van een vasten binder. Reeds lang had ik dezen maatregel gewenscht en daarover voorstellen aan Uwe Excellentie gedaan; ik verheugde mij zeer, dat de gelegenheid zich thans aanbood, om zonder noemenswaardige kosten in deze dringende behoefte te voorzien. De nieuwe concierge, die voor zijne aanstelling eenig proefwerk als binder heeft geleverd, zal zeker, zij het ook langzaam, in staat zijn de ergste misstanden te doen verdwijnen en zijn arbeid zal op den duur de bewaring der stukken afdoend verzekeren.

Ten einde dit echter mogelijk te maken, moest er op het archief eene binderij ingericht worden, waartoe alle gereedschappen ontbraken. Ik trof daarom met den ontslagen concierge (tevens binder aan het stads-archief) eene overeenkomst, waarbij hij zich verbond zijne gereedschappen voor de binderij tegen een billijken prijs aan het archief over te doen, zoodra ik geld voor den aankoop beschikbaar zou hebben, terwijl hij zijnen opvolger toestond, die gereed-

schappen in afwachting van den aankoop te gebruiken. Ik hoop eerlang tot dien aankoop te kunnen overgaan.

V. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

Over ieder der drie hoofdafdeelingen, waaruit mijn archiefdepôt bestaat (het provinciaal archief, de kapittel-archieven en de rechterlijke archieven), heb ik Uwe Excellentie ditmaal belangrijke zaken mede te deelen.

Zoodra het geschenk der familie Royaards (waarover straks meer) de serie der te voorziene vermeerderingen van het Provinciaal archief had afgesloten, werden toebereidselen gemaakt voor de publicatie van een tweede supplement op dr. Vermeulen's inventaris van het Provinciaal archief. De vermeerderingen toch, sedert de publicatie in 1885 van het eerste supplement voor deze afdeeling van het archief verkregen, waren (tegen mijne verwachting) zoo buitengewoon talrijk, dat het bijna onmogelijk geworden was, in den inventaris den weg te vinden. Hoewel het bestaan van twee supplementen van bijna denzelfden omvang als de inventaris zelf alleszins onwenschelijk moet heeten, meende ik toch dit supplement niet aan het publiek te mogen onthouden, daar de publicatie van een definitieven inventaris, die het geheele (zorgvuldiger en meer logisch geordende) Provinciale archief zal beschrijven, nog in verscheidene jaren niet te verwachten is.

De titels der sedert 1885 aangewonnen stukken, vroeger voorloopig in het 1ste supplement bijgeschreven, werden dus overgeschreven, op nieuw geordend en met Uwer Excellentie's machtiging ter drukkerij gezonden. Terwijl de inventaris, die niet minder dan 763 nummers telt (tegen 848 en 877 in den inventaris en het 1ste supplement), gedrukt werd, hield ik mij bezig met het stellen van een alphabetisch register en van de voorrede, waarin ik de geschiedenis van de hier beschrevene collectie uiteenzette en tevens betoogde, hoe de definitieve ordening van het Provinciaal archief zou moeten plaats hebben. Nadat ook register en voorrede waren afgedrukt, is de inventaris op het laatst van het jaar verschenen en op Uwer Excellentie's last aan verschillende instellingen ten geschenke gezonden, terwijl het debiet toevertrouwd is aan den boekhandelaar C. H. E. Breyer alhier.

Het stellen van de voorrede van den inventaris had mij eene ongezochte gelegenheid gegeven, om alle werkzaamheden, die nog aan het Provinciaal archief verricht moesten worden, te overzien. Ik zette uiteen, dat van dit archief, sedert 1815 jammerlijk gedecimeerd en later wel is waar weder eenigszins aangevuld, maar ook met tal van vreemde bestanddeelen belast, allereerst die vreemde

bestanddeelen weder moesten afgezonderd worden. De talrijke private handschriften en gedeelten van familie-archieven moeten noodzakelijk verwijderd worden. De overblijfselen van het bisschoppelijk archief zijn reeds afzonderlijk beschreven en geborgen. Tal van stukken, die beter bij de rechterlijke archieven geplaatst schenen (vooral stukken betreffende de rechtspraak van het Hof, de overblijfselen van het archief der Utrechtsche Rekenkamer, het archief van het Jachtgericht en tal van particuliere leenregisters) zijn voorts naar de afdeeling *Rechterlijke archieven* overgeplaatst en in den inventaris dier afdeeling opgenomen. De vrij omvangrijke overblijfselen van de archieven der Staten- en Ridderschaps-conventen moeten thans nog uit het Provinciaal archief uitgezocht worden. Daarentegen moet dan met het dus gezuiverde archief hereenigd worden het archief der Staten van Utrecht van vóór 1577, dat (met uitzondering der Staten-notulen) nog geheel berust in het archief van den Dom en daaruit afgezonderd wordt, naarmate de rangschikking van dit archief vordert. Ook de charters en kaarten van het Provinciaal archief moeten daarmede hereenigd worden. Het geheele Provinciaal archief zal dan op nieuw doorgewerkt, beter geordend en definitief beschreven moeten worden.

Het springt in het oog, dat dit alles nog tal van jaren zal vorderen. Intusschen is er, nu het geheele archief (zij het dan ook eenigszins gebrekkig) in drie gedrukte inventarissen beschreven is, met dit werk geene haast. Slechts op één punt achtte ik een onbepaald uitstel onmogelijk: ik bedoel de resolutiën der Staten en Gedeputeerde Staten, die de kern vormen van het geheele archief. Het was mij reeds sedert lang gebleken, dat deze zeer volumineuse verzameling op hoogst onvoldoende wijze geordend en beschreven was; bovendien was het noodig, tal van aanwinsten daarbij definitief in te lijven. Ik achtte het dringend noodig, dit hoogst gewichtige werk niet langer uit te stellen, en zoodra mr. Fruin geheel gereed was met de inventarisatie der Rechterlijke archieven en eenige opgehoopte kleinere werkzaamheden had verricht, droeg ik hem op, de seriën resolutieboeken van Staten en Gedeputeerde Staten met al wat er bij behoorde aan een gezet onderzoek te onderwerpen, mij over de uitkomst daarvan te rapporteeren en dan na gezamenlijk overleg de geheele collectie op nieuw te ordenen en te beschrijven. Ik vestigde daarbij zijne bijzondere aandacht op de zoogenaamde *Registers van beschrijvingen der Staten*, die door dr. Vermeulen afzonderlijk beschreven en achter aan de geheele serie resolutiën geplaatst waren en wier juiste inhoud en verhouding tot de serie resolutieboeken niet duidelijk was, zoodat zij zoo goed als niet gebruikt werden, — op de verhouding tusschen de *Lappen* (door dr. Vermeulen *Notulen* genoemd) en de *Resolutiën*, — op de talrijke lacunes, in de serie resolutiën tusschen 1590 en 1610

bestaande, die door de vele aanwinsten der laatste jaren wellicht weder gecompleteerd zouden kunnen worden, — en op het feit, dat de oorspronkelijke ordening der tallooze ingekomene stukken bij Staten en Gedeputeerde Staten onduidelijk was geworden, terwijl in de tegenwoordige nieuwe ordening geenerlei systeem viel op te merken.

De uitkomsten van het door mr. Fruin ingestelde onderzoek, dat allengs in eene studie overging, verscheidene maanden in beslag nam en nog niet geheel voltooid is, waren uiterst verrassend. Het groote feit was, dat het aanstonds bleek, dat het eigenlijk niet aangaat te spreken van „eene serie resolutieboeken der Staten", en wel om twee redenen.

In de eerste plaats omdat de besluiten der Staten niet geboekt bleken in éène enkele serie resolutiën, maar in verschillende seriën, waarvan wel is waar de resolutieboeken de kern moesten heeten, doch waarbij zich toch nauw aansloten de *Registers van acten en commissiën* en andere seriën, zonder welke de verzameling resolutiën niet geheel volledig mocht heeten. In de tweede plaats echter ook, omdat de resolutie-boeken op zich zelf niet éène doorloopende serie vormden, maar verschillende seriën. Immers eene eigenaardigheid, die opgemerkt was bij de straks te bespreken beschrijving der resolutiën van het Domkapittel, werd ook hier aangetroffen. Het bleek namelijk, dat gewoonlijk de resolutiën aanvankelijk niet met groote netheid werden behandeld; langzamerhand begint men in den loop der jaren meer zorg en netheid van den schrijver der resolutiën te eischen; allengs wordt het dan voor dezen noodig, zijne aanteekeningen eerst in het klad te schrijven en eerst later in het register over te boeken. Zoo ontstaat naast het resolutieboek een register van minuut-resolutiën (de zoogenaamde „Lappen"), dat zich in den loop der jaren op zijne beurt weder door toenemende netheid onderscheidt, zoodat het eindelijk op een gegeven oogenblik onnoodig blijkt het langer in het net over te brengen, en dus het bijschrijven van het oorspronkelijke resolutieboek gestaakt wordt. Naast het oude kladregister, nu tot netexemplaar bevorderd, ontstaat dan langzamerhand een nieuw kladexemplaar, en de boven beschrevene ontwikkeling herhaalt zich weder. Geheel onderscheiden van de zoogenaamde „lappen" zijn nog de eigenlijke klad-notulen, door den griffier ter vergadering zelve gehouden en later gebruikt als grondslag voor de vervaardiging der lap. Dit klad-register, hier „memoriael" genoemd, was echter niet bestemd om bewaard te blijven; hier althans vindt men dan ook daarvan geene serie, maar slechts enkele losse jaren.

Nadat de boven aangeduide omstandigheden, waarmede bij de vroegere ordening en beschrijving der resolutieboeken geene rekening was gehouden, ontdekt waren, werden de seriën resolutiën en akten van de Staten en Gedeputeerde Staten, in verband met

alle daarvoor later verkregene aanwinsten, op nieuw geordend en beschreven. Het resultaat was uiterst bevredigend.

Uit eene notariëele akte van 1393, aanwezig in het kapittel-archief van St. Pieter (n°. 1205), had ik reeds vroeger de conclusie gemaakt, dat destijds waarschijnlijk nog geene geregelde aanteekeningen van de besluiten der Staten gehouden werden. Immers het was nauwelijks denkbaar, dat het generale kapittel over twee zoo geheel ongelijksoortige onderwerpen, als in de akte behandeld worden (1), slechts één stuk zou hebben doen opmaken, indien geregeld van zijne besluiten in een register aanteekening ware gehouden; de akte is dus te beschouwen als de opteekening der gezamenlijke resolutiën, door het generaal kapittel op 14 April 1393 genomen (2). Op dezelfde wijze zullen ook de Staten van Utrecht zijn tewerkgegaan, indien zich de behoefte voordeed om van hunne besluiten aanteekening te houden. Immers het generaal kapittel, eene vergadering, geheel gelijksoortig en nauw verwant met de Statenvergadering, onderscheidde zich daarvan slechts door de omstandigheid, dat het veel geregelder samenkwam; bij de Staten was er dus *nog minder* aanleiding tot het houden van geregelde aanteekeningen hunner besluiten. Langzamerhand schijnt daarin verandering gekomen te zijn: bij de regeling van het archief van het Domkapittel vond ik twee kleine registertjes, waarin de secretaris van het kapittel „in factis Statuum" had opgeteekend de besluiten, door de Staten genomen in 1495—1497 en in 1524—1526. Beide malen gaven de vacatures van het bisdom waarschijnlijk aanleiding tot de opteekening der besluiten: de tweede maal betreffen ze althans uitsluitend den tijd der vacature. Met de invoering van het Oostenrijksche bestuur kwam er meer orde ook in deze aangelegenheid, gedeeltelijk zeker ook wel ten gevolge van de omstandigheid, dat de Staten meer geregeld samengeroepen werden en langzamerhand een vast college begonnen te vormen. Reeds van 1531 en 1532 bestaan er eenige fragmenten van resolutiën, die ik onlangs in het archief van het Domkapittel ontdekte; met 1534 begint echter het resolutieboek der Staten uit het archief der stad Utrecht, waaraan het van ouds in het Provinciaal archief berustende exemplaar op 22 Juni 1536 met eene lacune van slechts één dag aansluit. Sedert dien tijd loopt de serie geregeld door met uitzondering van

---

(1) In deze ééne akte staat namelijk vermeld, dat het generaal kapittel van Utrecht: 1°. aan de kasteleins van Stoutenberch en Vredelant den eed afneemt, 2°. aan de metselaars, die het licht van het Bisschopshof betimmeren, verbiedt daarmede voort te gaan.

(2) De resolutiën van 12 April en 22 April 1393 vindt men eveneens in het kapittel-archief van St. Pieter: nos. 1204 en 1206.

eene lacune over 1567 tot 1577, die waarschijnlijk reeds in de 16de eeuw bestond en slechts gedeeltelijk wordt aangevuld door twee fragmenten van een oud afschrift, voor eenige jaren aan het rijk geschonken door de Oud Roomsch-Catholijke Clerezy. In de serie resolutiën, beginnende met de republiek, waren (zooals ik boven mededeelde) tal van lacunes, vooral in den aanvang. Deze lacunes werden thans op de gelukkigste wijze aangevuld. Het bleek namelijk al spoedig, dat de serie resolutieboeken, die na de afzwering als eenig exemplaar gehouden was, zich weldra had verheven tot een net-exemplaar, waarnaast reeds in 1589 (of vroeger) eene serie minuut-resolutiën was aangevangen. Deze minuut-resolutiën waren door dr. Vermeulen achter de oudere deelen van het net-exemplaar geplaatst, terwijl het vervolg van dit net-exemplaar zelf, dat zich geheel aansloot aan de vroegere deelen, sedert 1588 afzonderlijk was geplaatst. Dit laatste, afzonderlijk geplaatste net-exemplaar werd spoedig herkend in het bovengenoemde *Register van beschrijvingen*, welks ware aard tot nog toe minder juist begrepen was, omdat het allengs als het ware geatrophiëerd en in 1664 afgestorven was. De deelen sedert 1639 bevatten reeds geene resolutiën meer, doch alleen afschriften van ingekomene stukken; het laatste deel is geheel gebrekkig gevormd. Door deze gelukkige en hoogst gewichtige ontdekking van mr. Fruin waren dus alle lacunes in de resolutiën der Staten aangevuld, en was bovendien in plaats van de uiterst slordig en bijna onleesbaar geschrevene registers van minuut-resolutiën uit den tijd van den secretaris Ledenberch een uitnemend afschrift verkregen, dat gemakkelijk kon geraadpleegd worden.

Het minuut-exemplaar der resolutiën verbeterde belangrijk sedert Van Hilten in 1618 als secretaris optrad. Ik zeide reeds, dat deze omstandigheid op den duur het vervolgen van het oorspronkelijke exemplaar, nadat daarin de stukken van 1664 waren geboekt, onnoodig deed voorkomen. Waarschijnlijk heeft het inboeken dezer laatste stukken eerst plaats gehad na 1670 en heeft de verwarring, door den inval der Franschen in het bestuur van den staat gebracht, de geheele staking der serie ten gevolge gehad. Zoodra de Franschen vertrokken waren, werd echter in het begin van 1674 naast het thans eenige exemplaar der resolutieboeken eene nieuwe serie minuut-resolutiën (de zoogenaamde „lappen") aangelegd en tot 1795 vervolgd (1). Hierin werden thans voor het eerst ook ingekomene stukken,

(1) Deze serie is wellicht ontstaan uit de serie „memorialen" of klad-notulen, waarbij aanvankelijk de ingekomene stukken bewaard werden. Er is echter van de memorialen van voor 1674 te weinig overgebleven, om daarover een definitief oordeel te vellen.

die niet de eer eener vermelding in extenso in den tekst der resolutiën verdienden, achter de resolutiën gebonden. Aanvankelijk waren slechts enkele stukken die eer waardig gekeurd; maar allengs nam hun getal toe, totdat eindelijk alle stukken, die in de resolutiën vermeld stonden, daarachter werden gebonden.

De serie van de Secreete resolutiën der Staten, eveneens in twee exemplaren (Lappen en Resolutiën) bewaard, werd sedert 1671, toen zij ontstond, tot 1795 toe, thans grootendeels weder gecompleteerd met behulp van de belangrijke daarvoor verkregene nieuwe aanwinsten en van verschillende losse fragmenten, die nog in de collectie losse stukken ontdekt werden.

Bij de resolutieboeken der Staten bleken te behooren twee seriën van registers, beiden in 1582 (dus kort na de afzwering) begonnen: het *Plakkaatboek*, dat met twee lacunes doorloopt tot 1743, en het *Register van commissiën, instructiën, acten, procuratiën, remonstrantiën en quotisatiën*, dat sedert 1584 gesplitst werd in twee seriën: het *Register van acten en procuratiën*, slechts tot 1590 vervolgd, en het bekende *Register van acten en commissiën*, geregeld voortgezet tot 1794.

Eene andere serie resolutiën der Staten, die al hunne besluiten betreffende de geestelijke goederen bevat, werd tevens bij deze gelegenheid op de meest onverwachte wijze gecompleteerd. Dr. Vermeulen had ze (onder de rubriek *Kerkelijke zaken*) over vier nommers verspreid, die in zijn inventaris verschillende titels droegen. Met behulp van twee deelen, vroeger aangekocht in auctie Musschenbroek en voor een paar jaren door mij teruggevonden in het kapittelarchief van St. Marie, gelukte het thans de serie te herstellen over 1580 tot 1667. Slechts één deel over 1632—1634 ontbreekt daaraan; mr. Fruin vermoedt echter, dat de serie ook nog is voortgezet tot aan den afstand van tal van geestelijke goederen aan den prins van Oranje in 1674.

De behandeling van de resolutiën der Gedeputeerde Staten leverde minder verrassingen. Voor eenige jaren had ik zelf bij een onderzoek naar het ontstaan van het college van Gedeputeerde Staten (1) de treurig verwarde oudste resolutiën van dit college gereconstrueerd, die toen, na bijvoeging van een naar het archief van den Dom afgedwaald quatern, gebleken waren, sedert 1576 geheel compleet voorhanden te zijn; een quatern met resolutiën van het College der Nadere Unie, in de 17de eeuw abusivelijk daarmede samengebonden, was daarvan toen tevens afgescheiden. De eenige belangrijke ontdekking, thans door mr. Fruin nog met betrekking

(1) Gedrukt in: Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap. X, p. 337.

tot deze serie gedaan, bestond in het terugvinden van de overblijfselen der oudste lappen-resolutiën van het college van Gedeputeerde Staten over 1665—1668, gevonden in een pak met fragmenten van Staten-resolutiën, voor eenige jaren door de beambten van het stads-archief ontdekt bij de ordening van het Utrechtsche schepen-archief, waarheen deze stukken op onbegrijpelijke wijze verzeild waren, en daarop dadelijk aan het rijksdepôt gerestitueerd. De Secreete resolutiën van Gedeputeerde Staten zijn en blijven over 1700 tot 1782 verloren; het is echter twijfelachtig, of zij ooit bestaan hebben.

De betere ordening van de Korte notulen en de indices op de resolutiën van de Staten en de Gedeputeerden leverde minder belangrijks: zij gaf alleen aanleiding tot den afstand van een beter exemplaar der Korte notulen aan het Algemeene Rijks-archief, waarover ik aanstonds spreken zal.

Veel meer moeite kostte de regeling van de inkomende en uitgaande stukken van de Staten en Gedeputeerde Staten. Deze stukken verkeerden in de meest absolute wanorde. Zij schijnen allen en bloc slachtoffers geworden te zijn van de opruiming, die het Provinciaal archief in 1815 of 1816 decimeerde. Eene groote hoop losgemaakte en geheel in wanorde gebrachte pakken, van deze opruiming afkomstig, is later door het Provinciaal bestuur teruggekocht. dr. Vermeulen heeft deze ordelooze massa eenigszins geregeld; maar het is niet te verwonderen, dat hij groote hoopen met stukken overhield, die niet te plaatsen waren. Hij heeft deze chronologisch gerangschikt en vereenigd tot eene collectie zoogenaamde *Losse stukken*. Toen deze collectie door mij kort na mijn optreden als archivaris werd doorgezien, bleek zij voor verreweg het grootste gedeelte te bestaan uit brieven en andere ingekomene stukken bij de Staten van Utrecht. Ook van elders waren hoopen stukken verkregen, die tot dezelfde rubriek behoorden. Blijkbaar waren de in 1816 verkochte papieren, voordat zij verspreid waren, gespoliëerd door een handelaar of een liefhebber van autographen, die er de voor hem belangrijkste stukken uitzocht en het door elkander geworpene overschot van de hand deed. De aankoop van de collectie Beeldsnijder van Voshol, de overbrenging van de door de Academische bibliotheek uit den boedel van professor Heringa verkregene stukken, het geschenk der familie Royaards leverden hiervan het overtuigend bewijs. Maar bijna elke auctie van autographen bestaat ook nog steeds voor een niet geheel onbeduidend deel uit stukken, bij de Staten van Utrecht ingekomen; het spreekt van zelf, dat ook bij zulke gelegenheden tal van stukken verkregen zijn. Reeds voor eenige jaren heb ik den heer Hora Siccama opgedragen, de brieven aan de Staten en de andere als ingekomen gemerkte bescheiden uit de losse stukken bijeen te verzamelen en die, in ver-

band met eene door dr. Vermeulen op p. 24 van zijn inventaris afzonderlijk beschrevene verzameling brieven en de brieven, voorkomende in de verzameling Van Hilten, in zekere rubrieken te verdeelen en chronologisch te rangschikken. Thans was het oogenblik gekomen, om deze collectie, nadat ook alle andere langzamerhand verkregene verspreide losse brieven aan de Staten daarmede vereenigd waren, definitief in bepaalde rubrieken te verdeelen. Wenschelijk was het natuurlijk, daarbij het oude systeem van rangschikking te herstellen, omdat niet onwaarschijnlijk hier en daar in het archief verwijzingen naar bepaalde stukken, geborgen in zekere aangewezene rubrieken, zouden voorkomen, die men niet gemakkelijk zou kunnen terugvinden, indien deze rubrieken niet meer bestonden. Doch dit oude systeem van verdeeling was spoorloos verdwenen. Zooals ik boven mededeelde, zijn de ingekomene stukken sedert 1674 grootendeels, en allengs nagenoeg alle bij de notulen gebonden; voor die vóór 1674 ontbrak elke leiddraad. Alleen de collectie Van Hilten, afkomstig van den secretaris der Staten Antonie Van Hilten en voor een twintigtal jaren aangewonnen, had daarover wellicht eenige inlichting kunnen geven. Doch ongelukkig was deze kort voordat zij hierheen werd overgebracht uit haar verband gerukt en in eene nieuwe orde gerangschikt en beschreven. Zoover ik bij het doorzien der verzameling Van Hilten kon nagaan, was er eenige aanleiding om te vermoeden, dat zij grootendeels bestaan had uit dossiers, en die dossiers waren natuurlijk niet te herstellen. Reeds had ik bijna besloten, om de willekeurig vastgestelde verdeeling, die ik indertijd aan den heer Siccama had gesignaleerd, geheel onveranderd te laten, toen onze aandacht viel op een tiental banden, bestaande uit brieven aan de Staten, allen beginnende omstreeks 1674 en eindigende omstreeks 1685. Blijkbaar bevatten deze banden het overschot van de inkomende en uitgaande stukken, die in de eerste jaren na 1674 nog niet, zooals later, *allen* achter de resolutiën gebonden waren, en die, nadat de opvolger van den secretaris Jonathan Van Luchtenburg (1674—1685) hierin verandering gebracht had, later op zijn last verzameld en samengebonden waren (1). Daar de rubrieken der vroeger door den heer Siccama gemaakte verdeeling nagenoeg met die in de banden over 1674—1685 overeenkwamen, werd besloten deze laatste orde, die althans eenig gezag had, voor de geheele massa aan te nemen. Het resultaat was zeer bevredigend. De materiëele toestand toch van vele brieven in sommige thans volgens dit plan gevormde rubrieken bewees, dat zij ook oorspronkelijk bij

---

(1) Niet echter vóór 1701, daar nog een brief van dat jaar in een der banden gebonden was.

elkander bewaard waren geworden. Het is dus niet onwaarschijnlijk, dat wij thans de oude ordening der stukken hebben teruggevonden, hetgeen te waarschijnlijker wordt, indien men overweegt, dat het zeer verklaarbaar zou geweest zijn, indien men aan de latere ordening der losse brieven van 1674—1685 deze oude en in de provinciale griffie welbekende verdeeling der stukken ten grondslag had gelegd. Mr. Fruin merkte op, dat alle brieven doorboord waren en dus blijkbaar geliasseerd waren geweest. Het is dus nagenoeg zeker, dat men in de Utrechtsche griffie naar het voorbeeld der Generaliteit verschillende liassen voor inkomende brieven heeft ingericht, die volgens bepaalde vooraf vastgestelde rubrieken waren verdeeld. Hoewel deze verdeeling, zooals ik boven gezegd heb, geheel te gronde gegaan is, schijnt onze nieuwe verdeeling daarmede nu nagenoeg overeen te komen.

Ik achtte het bovenbeschrevene omvangrijke werk niet voltooid, zoolang niet ook de notulen der colleges, die na de revolutie de Staten van Utrecht vervangen hebben tot aan het optreden van den Landdrost (1795—1807), doorgezien en op nieuw beschreven waren. Ik meende, dat dit werk aan mr. Fruin weinig moeite zou veroorzaken; doch het tegendeel was het geval. Het bleek toch reeds spoedig, dat de voortdurende wisseling der besturen in deze periode aanleiding had gegeven, dat voor hun archief minder zorg gedragen werd dan vroeger. Nauwelijks had toch een college zich definitief gevestigd en bepaalde regelen voor de organisatie van zijn archief gemaakt, of eene revolutie of eene nieuwe staatsregeling kwam de jonge orde verstoren. Zoo bleken dan ook wel is waar de notulen der verschillende colleges gebonden en goed bewaard te zijn, maar het afschrift daarvan in het net was meer dan eens onvoltooid en ongebonden gebleven. Ook de Secreete notulen, uit den aard der zaak slechts nu en dan op ongeregelde tijden genomen, werden gewoonlijk (evenals vroeger) op losse bladen geschreven, en deze bladen waren dikwijls verspreid geraakt en op de jammerlijkste wijze vermengd met de notulen van andere comités en met allerlei ingekomene stukken. Het uitzoeken en rangschikken dezer verwarde hoopen kostte veel moeite en tijd, en toen het eindelijk gereed was, was het resultaat schijnbaar nog onbevredigender dan de toestand der collectie, althans volgens den inventaris, vroeger geweest was: immers de talrijke lacunes waren nu allen nauwkeurig vermeld!

Als aanvulling van deze werkzaamheid verzocht ik den heer Fruin nog, om de hier berustende resolutiën van de twee eerste leden der Staten (de Geëligeerden en de Ridderschap) op dezelfde wijze te behandelen. Zij bleken eveneens ingericht te zijn als de resolutiën der Staten: drie exemplaren waren te onderscheiden, het net-exemplaar, de lap en het memoriaal; bovendien waren

althans gedeeltelijk Korte notulen en indices voorhanden. Ook de resolutiën van eenige commissiën uit de Staten (de Finantiekamer, de Directiekamer van de geestelijke goederen, de Secreete commissie, het Geheim besogne, het Commité van binnenlandsche correspondentie enz.) werden ten slotte op dezelfde wijze behandeld. Zij waren weinig omvangrijk; doch bleken grootendeels dringend eene nieuwe regeling te behoeven, daar zij meerendeels op losse bladen geschreven waren en door elkander lagen.

Het is wenschelijk, dat van de dus geregelde seriën resolutiën al het ongebondene thans in banden verzameld worde, ten einde te voorkomen, dat het thans hereenigde spoedig weder verspreid worde. Met dit omvangrijke werk, dat door de aanstelling van een vasten binder mogelijk geworden is, is deze ambtenaar op mijn last dadelijk begonnen: het zal hem geruimen tijd bezig houden. De ingekomene en uitgaande stukken zullen echter in portefeuilles vereenigd blijven, omdat niet alleen telkens auctiën van handschriften kleine vermeerderingen voor deze collectiën aanbrengen, maar ook nog tal van aanwinsten daarvoor te verwachten zijn, naarmate het Provinciaal archief beter geordend wordt. De ondervinding heeft toch overvloedig geleerd, dat tal van nommers van den inventaris van dr. Vermeulen nog bestanddeelen van de serie inkomende en uitgaande stukken bij de Staten bevatten, die thans verkeerd geplaatst zijn. Ik bedoel hiermede *niet*, dat in de enkele oude dossiers van stukken over bepaalde aangelegenheden, die in hun ouden toestand bewaard gebleven zijn, nu en dan ook ingekomene brieven voorkomen. Het schijnt toch van ouds de gewoonte geweest te zijn, om sommige inkomende stukken niet te voegen in de liassen van inkomende stukken, waarin zij strikt genomen behoorden, maar ze in handen te stellen van commissiën, die met het onderzoek der zaak, waarover de brief liep, belast waren; dergelijke brieven vonden dan natuurlijk hunne plaats in het dossier van stukken over deze aangelegenheid, dat de commissie bij haar rapport overlegde: natuurlijk moeten zij daarin blijven berusten. Doch er is geen reden om evenzoo te handelen met andere dossiers, die de heer Vermeulen getracht heeft over andere onderwerpen te vormen: er bestaat geene aanleiding om deze willekeurige ordening te eerbiedigen.

Ik achtte het van belang Uwe Excellentie over de ordening van de resolutiën van de Staten en de met hen verwante colleges eenigszins uitvoerig verslag te geven, niet alleen omdat deze ordening het hoofdbestanddeel van het geheele depôt betreft, maar ook omdat de resultaten van dezen arbeid mij voorkomen zeer belangrijk te zijn en tevens kenschetsend voor onze methode van archiefregeling in het algemeen.

De regeling van een ander onderdeel van het Provinciaal archief, dat de overblijfselen bevat van het archief der bisschoppen van Utrecht, is dit jaar voltooid door de verschijning van den inventaris met bijgevoegde geschiedenis, als bijlage bij mijn archiefverslag over 1890. Op mijn voorstel werden op last van Uwe Excellentie verscheidene afzonderlijke afdrukken daarvan gemaakt, die door mij aan verschillende belangstellenden werden toegezonden. Mijn ambtgenoot in Overijssel verplichtte mij naar aanleiding daarvan weder door toezending van enkele gegevens betreffende de geschiedenis van dit archief, die het daarover medegedeelde weder op gewenschte wijze aanvullen en bevestigen.

Ook de ordening en beschrijving van het door mij zelven ter hand genomene hoogst belangrijke archief van het Domkapittel is dit jaar weder een goed eind gevorderd. Evenwel op verre na niet zooveel als ik gehoopt had. In mijn vorig verslag had ik de hoop te kennen gegeven, dat de regeling van dit archief in het nu afgeloopene jaar voorloopig zou kunnen voltooid worden, zoodat slechts eene betrekkelijk geringe massa losse papieren ter latere indeeling zou overblijven. Maar verschillende andere werkzaamheden namen mijn tijd zóózeer in beslag, dat ik deze taak op verre niet heb kunnen voltooien. Ik heb de groote hoop stukken, die ik voorloopig uit het nog onbeschrevene gedeelte van het archief had afgezonderd, in het afgeloopene jaar verder beschreven. Dit werk, dat ditmaal in hoofdzaak de stukken betreffende door het kapittel gevoerde processen betrof, is geheel afgeloopen, en ook de uit deze massa aanvankelijk terzijde gelegde stukken zijn geordend, beschreven en ingedeeld. Daarna heb ik de overgeblevene stukken van het kapittel-archief nogmaals (en ditmaal nauwkeuriger) doorgeloopen en daaruit nog een grooten berg met stukken uitgezocht, die nog eenigszins in hunne oude orde bij elkander waren gebleven en dus voor beschrijving reeds dadelijk in aanmerking konden komen. Ook alle middeleeuwsche stukken heb ik (onverschillig of ze al of niet in hun oud verband waren gebleven) uit de massa genomen, zoodat thans al het belangrijke genoegzaam bijeengezocht schijnt te zijn Ik heb dezen geheelen, vrij omvangrijken voorraad voorloopig in drie rubrieken gesorteerd, die achtereenvolgens zullen geordend en beschreven worden. De overblijvende rommel, die thans nog slechts ruim vier planken met losse papieren bevat, zal (zooals ik in mijn vorig verslag mededeelde) moeten wachten, totdat in den toestand der kapittelarchieven van Oudmunster en St. Jan eenige verbetering aangebracht zal zijn.

Ook de zeer omvangrijke seriën acquiten van de rekeningen van het Domkapittel zijn nog niet (zooals ik verwacht had) met het hoofdarchief vereenigd. De heer Hora Siccama, die (zooals ik boven mededeelde) een groot gedeelte van het jaar van het bureau afwezig

was, had geene gelegenheid om dit werk te voltooien. Nadat eenig meer spoedeischende kleine werkzaamheden door hem verricht zullen zijn, zal hij echter tot dit werk terugkeeren en het naar ik hoop eerlang afmaken. Daarentegen werd nog eene andere werkzaamheid met betrekking tot het kapittelarchief van den Dom verricht door mr. Fruin, die een honderdtal charters, door mij in 1891 bij het voorloopig doorzien van de losse stukken van het archief van den Dom in de pakken verspreid aangetroffen, op mijn verzoek beschreef. Deze beschrijvingen zijn daarna in den inventaris der charters van het kapittel bijgeschreven.

Nog wil ik eenigszins uitvoerig stilstaan bij de regeling der resolutiën van het Domkapittel, omdat de resultaten van dezen arbeid zich geheel aansluiten bij het boven medegedeelde omtrent de resolutiën der Staten en zij het daar gezegde nog eenigszins aanvullen. De resolutiën van het kapittel, veertig jaren geleden voor het archief herkregen door schenking van den heer mr. P. Ras, waren in twee exemplaren voorhanden; deze beide seriën liepen gedeeltelijk naast elkander voort, doch waren niet altijd gelijkluidend, terwijl ze op sommige plaatsen niet goed aan elkander schenen te sluiten. De ware aard dezer beide seriën was nooit grondig onderzocht, en vooral in de oudere deelen der collectie, die reeds met 1448 begon, leverden de aard en de inrichting dezer resolutieboeken dikwijls stof tot vele vragen. Daarbij kwam, dat thans in het kapittelarchief nog een aantal deelen ontdekt werden, die van geheel denzelfden aard bleken te zijn als de oudere bestanddeelen der collectie resolutieboeken. Eenige van die deelen sloten zich inderdaad bij de collectie aan; somtijds schenen echter ook hier over dezelfde jaren twee parellel loopende seriën voorhanden te zijn. Ik verzocht dus mr. Fruin (reeds in het laatst van 1891), om van de resolutieboeken van het kapittel en hunne inrichting eene gezette studie te maken en aan mij over de resultaten rapport uit te brengen.

De aanwezigheid van de twee parallel loopende seriën resolutiën over de latere jaren bleek niet moeielijk te verklaren. Wij hadden hier weder te doen met eene serie minuten en een net-exemplaar. De omstandigheid, dat de beide serien op verschillende plaatsen niet goed aansloten, was te wijten aan de omstandigheid, dat wij hier voor ons hadden niet twee, maar *zes* seriën, die op de boven bij de Staten-resolutiën aangeduide wijze telkens als minuut-exemplaar begonnen, om als net-exemplaar te eindigen. De verschillende seriën werden nu natuurlijk van elkander afgezonderd, en hun samenhang was toen goed begrijpelijk: over het geheel bleken zij allen vrij wel volledig bewaard te zijn.

Het bovenstaande geldt alleen van de eigenlijk gezegde resolutiën van het kapittel, die met het jaar 1468 bleken te beginnen.

e ordening der oudere stukken, waarvan een groot aantal deelen orhanden was, leverde meer moeielijkheden; doch het resultaat ierp een helder licht over het ontstaan der serie resolutieboeken n verdient daarom hier opzettelijk besproken te worden, vooral ok omdat het ontstaan der resolutieboeken van het Domkapittel eheel bleek af te wijken van de ons goed bekende wordingsgechiedenis van de resolutieboeken der steden. Ik acht deze geschieenis ook daarom van eenig belang, omdat in de kapittelen niet ls in de steden reeds zeer vroeg een vast bestuurscollege (de raad) s ontstaan, dat er gemakkelijk toe moet gekomen zijn, om van et in zijne geregelde bijeenkomsten voorgevallene ook geregeld anteekening te houden. Een kapittel, dat waarschijnlijk in de iddeleeuwen slechts nu en dan (en steeds in pleno onder voor-itting van zijnen deken) vergaderde, wanneer er zaken te behanelen waren, vormt door zijne inrichting als het ware den overang tot de vóór het Oostenrijksch bestuur slechts zeer los georaniseerde provinciale Staten-colleges, die slechts zeer zelden bijeeneroepen werden, geen vast bestuurs-college hadden en somtijds iet eens uit een bepaald aantal personen bestonden. De geschieenis van het ontstaan der resolutieboeken van het Domkapittel an dus licht werpen op de geschiedenis van de resolutieboeken er Staten: wij mogen toch aannemen, dat de door deze laatsten enomene resolutiën aanvankelijk voor de vergetelheid bewaard zijn geworden op dezelfde wijze als die van het Domkapittel, welks secretaris tegelijk als secretaris der Staten optrad. Waarschijnlijk is dit geschied op geheel dezelfde wijze, die nog in de 18de eeuw in gebruik was bij de met de Staten gelijksoortige colleges van geërfden der waterschappen; de resolutiën van velen dezer colleges (die in de Utrechtsche kapittelhuizen vergaderden en daar hunne archieven gedeponeerd hebben) bestaan slechts uit fragmentarische aanteekeningen van hunne in ongeregelde vergaderingen genomene besluiten, op losse bladen aangeteekend.

Over de opteekening der oudste ons bewaarde besluiten van het Domkapittel bleek het volgende. Reeds in 1408 was het Domkapittel in nauwe betrekking tot twee notarissen, die voor het opmaken van de acten, wier vervaardiging het kapittel of enkelen zijner leden hun wenschten op te dragen, bepaaldelijk waren aangewezen, zonder dat zij daardoor de bevoegdheid verloren, om ook voor andere partikulieren te „instrumenteeren". Deze twee notarissen, die ook in het vervolg (althans tot in de 16de eeuw) geregeld voorkomen, concurreerden aanvankelijk met elkander: van eenige verdeeling van werkzaamheden blijkt niets. Ieder van hen hield natuurlijk een protocol, en boekte daarin (meestal chronologisch) de minuten der acten, wier vervaardiging hem opgedragen werd. Zoo vinden wij dus in deze registers, die allen of althans grooten-

deels in het kapittelarchief bewaard zijn, tal van acten betreffende het partikuliere leven, de rechten en de bezittingen der leden van het kapittel, doch daartusschen niet zelden op het onverwachtst een besluit, door het kapittel genomen en belangrijk genoeg geoordeeld om op authentieke wijze geregistreerd te worden. Het kapittel vergenoegde zich met het bezit van het notariëele protocol waarin zijne besluiten verspreid stonden (en wellicht, waar dit pas gaf, bovendien van de opgemaakte acte). Eerst in 1468 schijnt men op het denkbeeld gekomen te zijn, al deze besluiten in afzonderlijke registers te verzamelen, zonder twijfel ten einde ze gemakkelijk te kunnen raadplegen. De notaris Jan Vliegher verzamelde daartoe uit zijn protocol, dat over 1461 tot 1478 loopt, alle besluiten van het kapittel sedert Mei 1468 (1) in een afzonderlijk register. Sedert dien tijd komen de besluiten van het kapittel niet meer in het gewone notariëele protocol voor, maar uitsluitend in het bedoelde register, dat door éénen van de twee notarissen van het kapittel, daartoe bepaaldelijk aangewezen, gehouden wordt en met slechts onbeduidende lacunes doorloopt tot 1509, als wanneer wij daarnaast een net-exemplaar der resolutiën zien verschijnen, dat echter in 1544 gestaakt wordt, omdat sedert dien tijd het minuut-exemplaar, aanvankelijk (als alle notariëele protocollen) vrij slordig en zeer onduidelijk geschreven, met meer zorg wordt gehouden, zoodat het als net-exemplaar kan dienst doen. Waarschijnlijk hangt deze laatste verandering eenigszins samen met de langzame verandering van het karakter van het resolutieboek, dat aanvankelijk notariëel protocol blijft, zoodat de notaris van het kapittel twee protocollen houdt — het eene voor de besluiten van het kapittel, het andere voor de private acten (2) — en ieder nieuw optredende notaris een nieuw protocol van „acta capitularia" begint. Eerst sedert 1534 verandert dit: de resolutieboeken worden allen tot het einde volgeschreven, en er ontstaat zoodoende een gewoon register van resolutiën van het kapittel, dat het karakter van notariëel protocol verloren heeft en geheel met een gewoon resolutieboek overeenstemt.

Eene laatste werkzaamheid aan de kapittelarchieven hangt met de regeling van het archief van den Dom niet samen, daar zij veroorzaakt werd door eene toevallige omstandigheid. Toen mr. Fruin voor een paar jaren door Gedeputeerde Staten belast was met de

(1) Althans eerst sedert dezen tijd is dit excerpt bewaard; het is niet onwaarschijnlijk, dat het aanvankelijk reeds met 1461 begonnen is.

(2) Wij zagen boven, dat naast deze twee somtijds (bepaaldelijk bij eene vacature van het bisdom) een derde notariëel protocol staat „in factis Statuum", d. i. voor de besluiten der Staten van Utrecht.

geling van het archief van Lopik, dat door een brand vernield ette, doch onlangs geheel teruggevonden was in het archief van et waterschap Lopik, verzocht de burgemeester hem, om tegelijkertijd te doen vervaardigen eene lijst van alle stukken betreffende Lopik, aanwezig in het archief van het kapittel van St. Marie, at als ambachtsheer in het bezit was van tal van stukken betreffende het oude beheer dezer gemeente. Toen mr. Fruin mij dit verzoek had overgebracht, moest ik tot mijn leedwezen tegen de onmiddellijke inwilliging daarvan bezwaar maken. Immers mr. Van Hasselt had indertijd bij zijne regeling van het kapittelarchief van St. Marie wel tal van stukken betreffende Lopik beschreven; maar er bevonden zich in dit archief nog verschillende pakken met geheel ongeordende stukken betreffende Lopik en den Hoogen boezem van Haastrecht, die voorloopig terzijde gelegd werden. Voor de regeling dezer zeer volumineuse verzameling moest eene goede gelegenheid afgewacht worden, daar de tijd op dit oogenblik daarvoor ontbrak. Zoodra echter thans de regeling der rechterlijke archieven was afgeloopen, noodigde ik mr. Fruin uit om dit werk ter hand te nemen. Het werd spoedig voltooid en de verlangde lijst aan den burgemeester van Lopik opgezonden. Het archief van St. Marie trok daaruit het voordeel, dat een niet onbelangrijk onderdeel daarvan tegelijk weder definitief geregeld was.

Ook de derde hoofdafdeeling van mijn archief, die de Rechterlijke archieven omvat, gaf dit jaar nog aanleiding tot velerlei bemoeiingen. Reeds verleden jaar meende ik met deze afdeeling afgedaan te hebben, maar allerlei vragen deden zich toch nog voor, die beantwoord moesten worden, voordat de inventaris definitief afgesloten kon heeten. In de eerste plaats oordeelde ik het wenschelijk, nu de laatste afdeeling van den inventaris, die de speciale rechtbanken omvat, voorzien was van talrijke volumineuse noten, die de opneming dezer stukken moesten rechtvaardigen, ook bij de andere afdeelingen noten te plaatsen, al waren ze daarbij ook minder noodig. Ik verzocht dus mr. Fruin eenige korte noten te stellen, die de geschiedenis van het Hof van Utrecht, van de schepengerechten der steden en van de notaris-archieven vermeldden.

Meer werk vorderde de afdeeling der dorpsarchieven. Toen ik in den voorzomer den geheel voltooiden inventaris herzag, trok het mijne aandacht, dat deze afdeeling, die ons aanvankelijk geschenen had geene noten te behoeven, integendeel op twee punten daaraan dringender behoefte had dan eene der andere afdeelingen. Ik herinnerde mij, dat tal van gerechten in heerlijkheden veranderd waren en dat niet weinige dezer heerlijkheden in den loop der 17de eeuw tot hooge heerlijkheden waren verheven, hetgeen de meesten hunner ook gebleven zijn. Voor den gebruiker van den inventaris was natuurlijk de vermelding van den datum dezer gewichtige ver-

andering onmisbaar, wilde hij zich rekenschap geven, of hij al dan niet kans had, in de beschrevene registers stukken betreffende het hooge gerecht te vinden.

Niet minder noodig was een tweede reeks opgaven. Het is bekend, dat tengevolge der revolutionaire constitutie van 1798 de grenzen der gerechten belangrijk veranderd zijn door samenvoeging van tal van oude gerechten, — een toestand, die eerst na de invoering der constitutie van 1801 weder door den ouden vervangen werd. Natuurlijk werden dus gedurende de jaren 1798 tot 1802 in vele gerechten, die tijdelijk opgeheven waren, de gerechtelijke registers niet langer vervolgd, terwijl de stukken, die den inhoud daarvan zouden gevormd hebben, gezocht moeten worden in de registers der hoofdplaats, waarmede het gerecht vereenigd was. De kennis van deze combinatiën der gerechten scheen derhalve natuurlijk eveneens onmisbaar voor den gebruiker van den inventaris, die stukken uit de jaren 1798—1802 verlangde in te zien. Mr. Fruin moest zich dus den verdrietigen en omslachtigen arbeid getroosten,. om de rapporten van de met de reorganisatie der gerechten belaste commissie (die in de notulen der Staten verspreid staan) op te zoeken en den inhoud daarvan bij elk gerecht aan te teekenen.

Ook de ten vorigen jare geopende afdeeling der speciale rechtbanken gaf nog aanleiding tot verschillende bemoeiingen. De ontdekking van eenige stukken in de archieven van den Dom en van het Hof vestigde de aandacht op nog twee rechtspraken over geprivilegiëerde personen, die tot nog toe over het hoofd gezien waren. Ik bedoel de rechtspraak over kanunniken, tegen wie men eischen instelde voor den deken en het kapittel, waartoe zij behoorden, — en die over de maarschalken en suppoosten van het Hof, die evenzoo terechtstonden voor het Hof. — Bij de regeling van het gemeente-archief van Ysselstein, in dit jaar door mr. Fruin in zijn vrijen tijd op last van Gedeputeerde Staten ondernomen, bleek het, dat het Leenhof van Ysselstein, welks rol ik vroeger in het gemeente-archief had aangetroffen, geen eigenlijk leenhof was, maar een hof van appèl voor de baronie, dat van 1533—1602 bestaan had. Natuurlijk moest dus thans dit hof, dat van geheel denzelfden aard was als het Landrecht van den bisschop, nu ook in den inventaris vermeld worden.

Op deze wijze werd de vijfde hoofdafdeeling van den inventaris nog met drie nieuwe rubrieken vermeerderd, al konden de beide eerstgenoemde rubrieken alleen pro memorie vermeld worden, daar alle stukken betreffende deze rechtspraken verdwenen waren. Meer moeite baarde echter de reeds vastgestelde rubriek der leenregisters, die trouwens dan ook nog niet onbelangrijke vermeerderingen verkreeg.

In vroegere verslagen deelde ik mede, dat ik mij reeds sedert

jaren op de bijeenbrenging van leenregisters had toegelegd. Thans echter meende ik een stap verder te mogen gaan. Het was mij niet mogelijk, eene volledige lijst te geven van alle adellijke huizen, die zich de weelde eener leenkamer veroorloofd hebben; maar ik meende toch het mogelijke te moeten doen en alle mij bekende leenkamers in den inventaris te moeten vermelden, al zouden dan ook velen daarin slechts pro memorie opgenomen worden. Met dit doel deed ik alle leenkamers, die in den *Tegenwoordigen staat van Utrecht* vermeld staan, daaruit opteekenen, en ook nauwkeurig aanteekening houden van de leenkamers, die ik zelf en de ambtenaren bij onze onderzoekingen in het archief toevallig ontmoetten. Zoo kwamen er (behalve de 20 leenkamers en tijnsgerichten van den landsheer en van de groote geestelijke gestichten) niet minder dan 41 leenkamers voor den dag. Van 48 dezer 61 leenkamers kan de inventaris thans de registers of althans enkele andere stukken vermelden.

Bij de vaststelling van de bovengenoemde lijst der Utrechtsche leenkamers stuitte ik echter op eene moeielijkheid. Het was niet uitgemaakt, of ik moest opnemen de leenkamers, verbonden aan huizen binnen *de oude grenzen* van het Nedersticht, dan wel of ik de huizen moest vermelden, die binnen *de tegenwoordige provincie* Utrecht gelegen zijn. Het eerste scheen mij logisch, omdat alle in mijn archiefdepôt vereenigde archieven betrekking hebben op de periode vóór het herstel onzer onafhankelijkheid in 1813. Maar van den anderen kant scheen mij de inventaris der rechterlijke archieven, dus ingericht, eene anomalie te zullen vertoonen. Bij de verdeeling der rechterlijke archieven tusschen de verschillende rijksdepôts heeft het Koninklijk besluit van 8 Maart 1879 geene rekening gehouden met den ouden toestand, maar de tegenwoordige indeeling der provinciën gevolgd. Het scheen dus consequent, nu ook bij de verdeeling der tot de rechterlijke archieven behoorende leenregisters dezelfde indeeling te volgen, ook al scheen die indeeling uit een systematisch oogpunt verkeerd. Ik heb mij derhalve reeds in het begin van het jaar 1892 tot Uwe Excellentie gewend met verzoek om eene beslissing in deze zaak. Het praktisch gevolg der zaak zou zijn, dat ik, werden de oude grenzen aangenomen, aan het Algemeene Rijksarchief zou moeten afgeven de hier berustende leenregisters van Jaarsveld, Kronenburg en Mijnden; in het tegenovergestelde geval zou ik alleen moeten afgeven het leenregister van Langestein, maar zou daarvoor ruimschoots vergoeding ontvangen door overneming der belangrijke leenregisters van Ysselstein. Het mocht mij niet gebeuren, van uwe Excellentie de verlangde beslissing te ontvangen; eenigen tijd later werd ik echter gemachtigd tot afgifte van het leenregister van Langestein. Ik heb dus gemeend, daar de tijd drong, de tegenwoordige grenzen der provincie ook bij de opneming der leenregisters te moeten aannemen.

Daar evenwel omtrent de Ysselsteinsche leenregisters nog geen beslissing gevallen was, wenschte ik de lijst daarvan slechts pr memorie in den inventaris op te nemen. Niettegenstaande de Alge meene rijksarchivaris hierbij welwillend zijne medewerking ve leende, leverde dit werk echter vele moeielijkheden. De lijst de leenregisters volgens den ouden inventaris van het Ysselsteinsch domein-archief, mij op mijn verzoek door den Algemeenen rijks archivaris overgezonden, gaf geen overzicht van de serie en sloo op meer dan eene plaats niet goed aaneen. Ik verzocht derhalv overzending der stukken en droeg aan mr. Fruin op, ze te onder zoeken en op nieuw te beschrijven. Deze arbeid gaf een zeer vol doend resultaat. De serie begint, evenals die van verschillend andere groote leenkamers in het Nedersticht, met eene lijst de leenen van omstreeks 1400; en de registers, die helaas hier eers met den aanvang der 16de eeuw beginnen, sluiten (hoewel met eenig lacunes) thans goed aaneen tot 1797 toe. Van dit resultaat wer natuurlijk mededeeling gedaan aan den Algemeenen rijksarchivaris

Bijzondere moeielijkheid leverde echter nog de beschrijving va de registers der leenen van het huis Stoutenburg, die gedeeltelij bij, gedeeltelijk zelfs in de registers der Ysselsteinsche leene bleken opgenomen te zijn, terwijl daarentegen in mijn depôt ee afzonderlijk register berustte voor de leenen van het onder d Stoutenburgsche leenen behoorende huis Weede. De oplossing va deze duistere punten gelukte ten slotte vrij goed. Het bleek, da het huis Stoutenburg, het oude stamslot der heeren van Amers foort, in het begin der 14de eeuw aan de bisschoppen van Utrech was gekomen, die het sedert geregeld verpandden aan den schou van Eemland, die daar zijn ambtszetel had. In de 14de eeuw wa dit ambt gewoonlijk in handen van een der heeren van Ysselstein en wellicht zijn dezen zoodoende in het bezit gekomen van het bij het huis behoorende leenheerschap der Stoutenburgsche leenen, die althans in 1500 voorkomen en sedert beschouwd worden als een onderdeel der Ysselsteinsche leenen. De grond van het huis zelf had echter eene andere geschiedenis. Het was althans in het laatst der 16de eeuw, evenals de heerlijkheid, in handen van Oldenbarnevelt, die zooals bekend is zijn tweeden zoon met den titel van heer van Stoutenburg versierde. Zijne zucht, om aan dit bezit zooveel mogelijk een voornaam aanzien te geven, bracht hem er zeker toe, om van den prins van Oranje als heer van Ysselstein de teruggave der oude Stoutenburgsche leenen te vragen, die hij weder aan het huis hechtte en voortaan gezamenlijk als leen van Ysselstein bezat. Bij de hernieuwing der hierover geslotene overeenkomst in 1605 werd echter de afstand van leenen beperkt tot de oude achterleenen van het huis Weede (of Lutteke Weede), dat van ouds een leen van Stoutenburg was. Dit huis Weede met zijne

leenen bleef in de familie van Oldenbarnevelt tot het jaar 1684, toen het verkocht werd aan Everard van Weede. Bij deze gelegenheid is een register aangelegd van de stukken betreffende de achterleenen van Stoutenburg, die bij het huis Weede behoorden, — een register trouwens, dat niet vervolgd is en onlangs op eene auctie door mij werd aangekocht.

Ook de rangschikking der groote massa's bij de rechterlijke archieven behoorende processtukken en boedelpapieren, die ik in mijn vorig verslag reeds besprak, is nagenoeg afgeloopen. De heer Fruin heeft alle bundels met dergelijke stukken in chronologische orde gebracht en de losgeraakte paketten in een groot pak aan het einde van elke serie vereenigd. Zooals ik vroeger mededeelde, zijn de processtukken van elk college onder één nummer van den inventaris vermeld, terwijl alleen eene scheiding is gemaakt tusschen de crimineele en de civiele papieren. De processen, waarvan stukken aanwezig zijn, zijn dus in den inventaris niet nader gespecificeerd; ten einde echter het zoeken te vergemakkelijken, heb ik den heer Siccama opgedragen, om van deze volumineuse collecties processtukken chronologische lijsten te vervaardigen, die voor in het eerste pak van elke serie zullen worden gelegd. Dit werk is bijna voor de helft voltooid.

Toen zoodoende de inventaris der rechterlijke archieven geheel voltooid scheen, wachtte mij nog eene onaangename verrassing. Toen ik het stuk geheel herlas, viel mijne aandacht op eene anomalie. Bij de opvordering van de rechterlijke archieven der verschillende gemeenten had ik er niet aan gedacht, daaronder ook te begrijpen de archieven der momboirkamers. Het scheen mij toch toe, dat de papieren dezer lichamen, die allengs geheel waren geworden tot administratiekantoren, uit hunnen aard geheel niet bij de rechterlijke archieven behoorden. Ik zou ze dus niet opgevraagd hebben, zelfs al had niet de teruggave dezer archieven aan de gemeenten in 1879 het buiten twijfel gesteld, dat het Rijk ze niet wenschte te behouden. Doch van den anderen kant had ik de archieven van de weesmeesters (vooral de zoogenaamde „weesboeken") geregeld overgenomen, omdat daarin dikwijls acten van vrijwillige rechtspraak geregistreerd zijn. Toen ik nu echter de geheele verzameling rechterlijke archieven overzag, scheen mij deze toestand inconsequent en daarom onhoudbaar. Ik zocht dus naar een vasten regel, die mij ten dezen een maatstaf voor mijne handelingen zou kunnen geven.

Uit de gedane onderzoekingen bleek mij, dat de zorg voor de weeskinderen in de middeleeuwen (althans in de provincie Utrecht, doch naar het scheen ook elders) steeds was gerekend te behooren tot het domein van den raad, niet tot dat van de schepenbank. In de Hollandsche steden werd de verplichting om voor de weezen

te zorgen in verband gebracht met de oppervoogdij, die als uitvloeisel der souvereiniteit bij het hoogste bestuurscollege der stad scheen te moeten berusten. Eerst de hervormingen, door de Oostenrijksche regeering in het bestuur der Utrechtsche steden aangebracht, hebben de zorg voor de weezen bij het gerecht overgebracht, — evenwel slechts voor korten tijd, want spoedig heroverden de raden het verloren terrein door de aanstelling van de leden der door de Oostenrijkers uit Holland naar het Sticht overgeplante momboirkamers aan zich te trekken. Er scheen dus geen reden, om de weesboeken en andere stukken betreffende de zorg voor weeskinderen en hunne goederen, die tot het raadsarchief schenen te behooren, als rechterlijke archieven op te eischen.

De dus aanvankelijk gestelde regel scheen echter toch eenigszins bedenkelijk te zijn voor Holland en daardoor ook voor een deel der provincie Utrecht. Het trok mijne aandacht, dat de door mij overgenomene archieven van weesmeesters allen afkomstig waren uit gemeenten, die tot het begin dezer eeuw tot de provincie Holland behoord hadden, òf uit gemeenten, die op de grenzen der oude provincie Utrecht gelegen en in eenigszins onzekeren toestand verkeerd hadden. Inderdaad bleek het eerlang, dat de instelling der weesmeesters en weeskamers in de provincie Holland, waar zij autochthoon was, zich veel krachtiger ontwikkeld en veel meer gebloeid had dan in de provincie Utrecht. Vandaar, dat wij haar in Holland vinden niet alleen in de steden, maar ook op het platteland; vandaar ook, dat de weesmeesters (respectievelijk de leden der weeskamers) in Holland veel uitgebreidere bevoegdheden hadden dan in het Sticht en dat daar bepaaldelijk voor hen niet alleen acten gepasseerd, maar zelfs processen gevoerd werden. Het spreekt van zelf, dat de zuiver rechterlijke acten, die op deze bevoegdheden betrekking hadden, in eene verzameling van rechterlijke archieven niet mochten over het hoofd gezien worden. Hoe onaangenaam het mij was, meende ik dus den knoop te moeten doorhakken. Terwijl de groote meerderheid der van weeskamers en weesmeesters afkomstige archiefstukken als van zuiver administratieven inhoud en als afkomstig van colleges, die onder den raad ressorteerden, als niet-rechterlijk moesten beschouwd worden, scheen voor de andere papieren eene tegenovergestelde conclusie onvermijdelijk. Er schoot dus niets anders over, dan ook met deze archieven te handelen zooals met de dorpsarchieven gehandeld was, namelijk daarvan af te zonderen en naar Utrecht over te brengen al wat van zuiver rechterlijken aard was, en de rest aan de gemeenten te laten. Daar eene bepaalde contentieuse rechtspraak van weesmeesters op het platte land van het Sticht niet schijnt voorgekomen te zijn (althans niet voorkwam in de te mijner beschikking staande papieren), bepaalde ik er mij toe, om de vroeger

overgenomene registers betreffende de vrijwillige rechtspraak van weesmeesters bij de rechterlijke archieven in te lijven en de rest aan de betrokkene gemeentebesturen terug te zenden.

Thans was de inventaris der rechterlijke archieven geheel gereed: hij werd nu door mij herzien en definitief vastgesteld. Eene laatste moeielijkheid deed zich toen voor. De inventaris was volgens mijne aanwijzingen geheel bewerkt door den heer Fruin, en hoewel ik dien globaal had herzien, mocht ik er evenmin aan denken om met de resultaten van zijnen ijver te pronken, als om de verantwoordelijkheid voor de beschrijving in allen deele op mij te nemen. Van den anderen kant was het samenbrengen der verzameling grootendeels mijn werk geweest. Niet alleen had ik de rechterlijke archieven van steden en dorpen zelf uitgezocht; maar ook de geheele laatste afdeeling, die de speciale rechtbanken omvat, was op mijnen last uit de archieven van de provincie en de kapittelen samengebracht. Voor dit werk mocht ik de verantwoordelijkheid wederom niet laden op de schouders van mr. Fruin. Het kwam er dus op aan, ons beider aandeel in den arbeid bij de publicatie van den inventaris zoo nauwkeurig mogelijk te begrenzen. Ik kwam derhalve met mr. Fruin overeen, dat de inventaris op zijnen naam zou uitgegeven worden, doch dat ik in eene inleiding de geschiedenis der verzameling zou uiteenzetten en zoodoende zou verklaren, hoe en waarom ik deze en geene andere stukken in de verzameling der Utrechtsche rechterlijke archieven had doen opnemen. Inderdaad heb ik dus in het najaar, zoodra de inventaris voltooid was, mij gezet tot het schrijven van deze inleiding, die, hoewel zij grootendeels hetzelfde bevatte, wat ik in mijne jaarverslagen reeds min of meer uitvoerig aan Uwe Excellentie had medegedeeld, mij toch nog geruimen tijd bezighield, daar op tal van punten nog kleine detail-onderzoekingen noodig bleken, — op andere de regels, die bij de afscheiding en beschrijving gevolgd waren, in de herinnering teruggeroepen moesten worden. Het geheele stuk beslaat ten slotte 70 folio bladzijden.

Zoodra de inventaris der rechterlijke archieven persklaar was, stelde ik aan Uwe Excellentie voor, hem te doen drukken. Uwe Excellentie bewilligde mijnen voorslag dadelijk en had de goedheid, om ter bevordering van den spoedigen gang der zaken te bevelen, dat het stuk niet bij de met bezigheden overladene Landsdrukkerij, maar bij een partikulieren drukker ter perse gelegd zou worden. De maatregel leverde zeer gunstige gevolgen: het boekje is in eenige weken afgedrukt en zal eerstdaags in het licht verschijnen.

De lijvige inventaris van de Delftsche stukken der Oud R. C. Clerezy, ten vorigen jare van den Algemeenen Rijksarchivaris ontvangen, werd geheel overgeschreven en met dankbetuiging aan

het Algemeene Rijksarchief teruggezonden. Bij deze gelegenheid werd mij de belofte, dat de weinige nog onbeschrevene charters der abdij Coninxvelt in het archief der Clerezy eerstdaags zouden afgewerkt worden, welwillend herhaald.

De beide oudste Overijsselsche leenregisters werden op Uwer Excellentie's last geheel afgeschreven voor het rijksdepôt in Overijssel. Dit zeer omvangrijke werk is geheel afgeloopen; voor de collatie daarvan heeft echter de tijd nog ontbroken, zoodat de opzending der afschriften naar Zwolle nog niet heeft kunnen plaats hebben.

In de laatste bijeenkomst der Rijks-archivarissen, op uitnoodiging van den Algemeenen Rijks-archivaris gehouden, werd, nadat de vroeger samengestelde regeeringslijsten waren afgewerkt, een nieuw onderwerp ter hand genomen, namelijk het opstellen van lijsten der in elk rijksdepôt opgenomene archieven. Met ingenomenheid nam ik dezen zeer nuttigen arbeid, die belooft een gemakkelijk overzicht te geven van den inhoud onzer depôts, ter hand. Ik achtte het nuttig, de verschillende archieven in zekere rubrieken te verzamelen, overeenkomende met de inventarissen, die ik mij voorstel successievelijk van mijn archief-depôt uit te geven: het komt mij toch voor, dat zoodoende het overzicht van het geheel belangrijk zal vergemakkelijkt worden. Daar dit overzicht ook voor anderen dan den Algemeenen Rijks-archivaris van eenig nut kan zijn, veroorloof ik mij een afschrift van het niet volumineuse stuk als bijlage hierbij te voegen.

Het archief genoot dit jaar voor het eerst de eer van een bezoek van den Algemeenen Rijksarchivaris, die de verzamelingen inspecteerde en verschillende aanteekeningen over de berging en inventarisatie maakte.

VI. *In druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

Het reeds in mijn vorig verslag besprokene oudste cartularium van het sticht Utrecht is in het begin van het afgeloopene jaar verschenen.

Hetzelfde is het geval met het eerste deel van mr. Fruin's uitgave van de rechtsbronnen der kleine Utrechtsche steden. De bewerking van de rechtsbronnen van Ysselstein door mr. Fruin, die zich dit jaar met het Ysselsteinsche gemeente-archief bezighield, is reeds een goed eind gevorderd; ook de niet omvangrijke rechtsbronnen van Montfoort zijn reeds overgeschreven. Doch de bewerking van het recht van Wijk bij Duurstede, waarvan tal van handschriften in mijn depôt berusten, zal nog veel tijd vorderen, zoodat de uitgave van het tweede deel van het werk zich nog geruimen tijd zal laten wachten.

De uitgave van het *Bullarium Trajectense* door dr. Brom, waarin tal van bullen uit mijn depôt zijn opgenomen, vordert met bekwamen spoed: reeds is het eerste deel geheel afgedrukt. Daarentegen is van de *Documents concernant le duc d'Anjou* dit jaar geen deel verschenen, daar professor Muller voor de voortzetting van het werk nog onderzoekingen in het buitenland moet ondernemen.

De onderzoekingen van den heer De Hullu, waarvan ik Uwe Excellentie een vorig jaar sprak, hebben geleid tot de uitgave van eene dissertatie over de geschiedenis van het Utrechtsche schisma, waarachter als bijlagen tal van stukken uit mijn depôt zijn afgedrukt; de heer De Hullu heeft aan deze uitgave doen voorafgaan eene voornamelijk uit deze stukken geputte geschiedenis van het schisma, die veel nieuws bevat en in een aangenamen vorm gesteld is. Hij is voor zijne moeite reeds beloond niet alleen door den doctorstitel, maar ook door eene aanstelling als archivaris van Deventer.

Ik had gehoopt, dat ik Uwe Excellentie thans ook zou hebben kunnen berichten de uitgave van Hugo Wstinc's rechtsboek van den Dom, dat ik reeds in mijn vorig verslag besprak. Doch ik ben daarin teleurgesteld en het is er zelfs nog ver van daan dat de uitgave aanstaande zou zijn. De handschriften, die de bibliotheken van Brussel en Leiden van dit merkwaardige tractaat bevatten, werden op mijn verzoek welwillend hierheen overgezonden, en ik was wel genoodzaakt, daar ik ze niet naar huis mocht medenemen, de collatie daarvan op het bureau te doen plaats hebben. Doch voor de verdere voortzetting van dit werk ontbrak mij de gelegenheid, daar mijne gezondheid mij noodzaakte alle werkzaamheden in de avonduren te staken. Toch vorderde ik nog belangrijk door de vriendelijke hulp van dr. G. A. Hulsebos, door wiens tusschenkomst ik in staat was, den aard van het geheimzinnige handschrift te Turin, dat het autograaf van Wstinc zou bevatten, vast te stellen. Het is mij gebleken, dat het niets is dan een oud en fraai afschrift van het hier berustende authentieke handschrift van het Domkapittel, dat de jongste en uitvoerigste redactie van het tractaat bevat. Het handschrift kan dus zonder eenig bezwaar verder buiten rekening gelaten worden, en de geheele publicatie is door deze ontdekking eene groote schrede nader aan hare voltooiing gekomen. Ik hoop in staat te zullen zijn in een volgend verslag aan Uwe Excellentie mede te deelen, dat de werkzaamheden voor de uitgave geheel zijn afgeloopen.

Eene nieuwe publicatie, die althans voor een groot deel aan de schatten van mijn depôt ontleend is, kan ik Uwe Excellentie ditmaal aankondigen. De heer J. Trosée, die zich jaren lang op mijn bureau heeft beziggehouden met de studie der verschillende overal verspreide fragmenten van handschriften der notulen van het College van gedeputeerden van de Nader geuniëerde provinciën, en

die er allengs in geslaagd is, om deze korte dikwijls onbegrijpelijke aanteekeningen op te helderen door het terugvinden (in originali of in kopie) van zeer vele daarbij behoorende bijlagen, heeft zich voorgenomen deze geheele collectie in het licht te geven. Het Historisch genootschap heeft de uitgave bereidwillig op zich genomen, en het werk, dat thans geheel voltooid is, zal weldra ter perse gelegd worden.

VII. *Opgave der aanwinsten, door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen, en opgave der verliezen, zoo die er zijn, en alsdan van de oorzaken daarvan.*

Veel heb ik Uwe Excellentie ditmaal onder deze rubriek mede te deelen.

De eerste plaats, niet alleen in tijdsorde maar ook in belang, verdient in te nemen het geschenk, door de vijf zonen van wijlen professor H. J. Royaards aan het rijk aangeboden. In mijn vorig verslag vermeldde ik, dat ik Uwe Excellentie had opmerkzaam gemaakt op de omstandigheid, dat deze collectie van uit het Utrechtsche rijks-archief afkomstige stukken tengevolge van het overlijden van mevrouw de weduwe Royaards gevaar liep verspreid te worden. Doch nog vóórdat Uwe Excellentie in de gelegenheid was geweest, een voorstel tot aankoop der stukken te doen, ontving ik van de erfgenamen van professor Royaards het verzoek, om de uit het Utrechtsche archief afkomstige stukken uit de nagelatene bibliotheek van professor Royaards te komen uitzoeken. Nadat ik aanstonds aan dit verlangen voldaan had, volgde eerlang het welkome bericht, dat de gezamenlijke uitgezochte stukken door de erven Royaards aan het Utrechtsche rijks-archief ten geschenke waren gegeven. Het behoeft geen betoog, dat ik dit bericht met de meeste ingenomenheid ontving. De collectie, door professor Royaards aangekocht op de auctie van zijnen ambtgenoot Heringa, was (zoover mij bekend was) de laatste der kleine verzamelingen, die in de eerste helft dezer eeuw door verschillende liefhebbers gevormd waren uit de omstreeks 1815 door het Provinciaal archief van Utrecht verkochte massa oud papier. Het was mij eene groote voldoening, ook deze afgedwaalde papieren weder met het archief te mogen hereenigen. De collectie, vervat in tien portefeuilles, bestond in hoofdzaak uit brieven en requesten van predikanten aan de Staten en Gedeputeerde Staten; doch daarnaast verdient bijzondere vermelding een in het archief ontbrekend deel der Statenresolutiën uit het laatst der 16de eeuw en het origineele handschrift van de merkwaardige kerkvisitatie van het platteland van het Sticht uit denzelfden tijd. — Alsof deze belangrijke schenking nog niet voldoende was om mij dankbaar te stemmen, ontving ik

later nog van dezelfde milde gevers een enkel stuk, dat echter de geheele eerstgeschonkene verzameling in waarde evenaarde. Ik bedoel een merkwaardig cartularium van de heeren van Montfoort uit de 15de eeuw, waarop reeds een index, afkomstig uit de collectie Booth, in mijn archief berustte. De aanwinst van dit stuk was te belangrijker, omdat het archief der heeren van Montfoort, dat naar het schijnt bij den aankoop van het burggraafschap aan de Staten is overgegaan, grootendeels verloren is.

Niet minder goedgezind tegenover mijn depôt toonde zich de familie De Pesters. Bij de regeling van het te Bunnik bewaarde familie-archief waren verschillende stukken voor den dag gekomen, die betrekking hadden op het beheer van stad en gewest in de 18de eeuw. Met prijzenswaardige onbekrompenheid besloten de eigenaars aanstonds, deze stukken aan de archieven, waarop zij betrekking hadden, aan te bieden. Bij de ordening en beschrijving dezer papieren bleken zij echter van geheel anderen aard te zijn dan het geschenk der familie Royaards. Terwijl dit laatste eene leemte in het archief op hoogst gelukkige wijze weder eenigszins aanvulde, bleken slechts zeer enkele stukken van de schenking der familie De Pesters uit mijn archief afkomstig te zijn. Toch ontving ik ook de overige stukken met dankbaarheid. Moge ook de schenking van gedeelten van archieven in het algemeen geene aanbeveling verdienen, daar zij den band tusschen het bijeenbehoorende verbreekt, te ontkennen valt het niet, dat eene familie (van wie men bezwaarlijk vergen kan, dat zij alle private papieren van hare voorouders zal afgeven) door den afstand van alles, wat betrekking heeft op de door die voorouders bekleede ambten, dikwijls belangrijke diensten aan de geschiedkundige wetenschap bewijst. Juist in dergelijke papieren toch vindt men dikwijls veel over de geheime motieven der handelende personen, waarover uit de officiëele stukken niets blijkt.

Belangrijk waren ook de aanwinsten, die ik voor de verzameling rechterlijke archieven verkreeg. De Algemeene rijks-archivaris zond mij in het laatst van dit jaar ter kennisneming toe een omslag met sententiën van het Hof van Utrecht uit de jaren 1738 tot 1748. Het bleek aanstonds, dat het minuten waren, die eene in de serie minuut-sententiën bestaande lacune op hoogst gelukkige wijze aanvulden. Toen ik den Algemeenen rijks archivaris hiervan mededeeling deed, bleek hij aanstonds bereid aan Uwe Excellentie een voorstel te doen tot overdracht der stukken aan mijn depôt, en inderdaad was ik zoo gelukkig de stukken nog juist bij tijds te ontvangen, om ze in den inventaris der rechterlijke archieven te kunnen opnemen.

Bij de ordening van het gemeente-archief van Ysselstein door mr. Fruin kwamen daaruit verschillende losse processtukken te

voorschijn, die ik bij mijn vroeger bezoek daar wel gedeeltelijk ontdekt had, maar liever tot nader order had achtergelaten, omdat het in den toestand van totale wanorde, waarin het archief destijds verkeerde, ondoenlijk was ze allen uit te zoeken. Nu ze echter van zelf bijeengekomen waren, verviel dit bezwaar natuurlijk en het gemeentebestuur, door mr. Fruin op de aanwezigheid van deze rijks-eigendommen gewezen, was dadelijk bereid ze aan het rijk af te staan

Eene even welwillende stemming ontmoette ik korten tijd later bij mr. W. J. Royaards van den Ham, in wiens bezit ik toevallig ontdekte het schoutsboek van het gerecht van Themaat den Eng's gerecht. De heer Royaards, door mij van de toedracht der zaak verwittigd, verklaarde zich bereid het stuk aan mijn depôt af te geven. De aanwinst, op zich zelve niet zeer gewichtig, was van belang, omdat het microscopisch kleine gerecht nog niet onder de rechterlijke archieven vertegenwoordigd was.

Minder gelukkig slaagde eene andere poging, die ik waagde. Toevallig werd het mij bekend, dat in het archief van het huis Renswoude berustten de crimineele rol van Renswoude over 1728—1797 en eenige stukken, behoorende tot het archief der gemeente Renswoude. Ik achtte mij verplicht den eigenaar baron Taets van Amerongen van Renswoude van dit feit te verwittigen en hem in overweging te geven, de crimineele rol (die juist aansloot aan de in de rechterlijke archieven berustende gerechtsrol) aan mijn depôt, de andere stukken aan het gemeente-archief af te staan. Tot mijn leedwezen ontving ik echter geen antwoord, zoodat ik moet aannemen, dat de heer Taets van Amerongen bezwaar tegen de afgifte meent te moeten maken.

Ook eene andere poging van gelijksoortigen aard, die ik deed, slaagde niet. Uit het onlangs gedrukte verslag van den Algemeenen rijks-archivaris bleek het mij, dat in het archief der gemeente Woerden berustten de gerechtsrollen van Tekkop en Indijk over 1671—1810 en 1675—1810. De gemeenteraad van Woerden had, naar uit het bovengenoemde verslag bleek, bezwaar gemaakt tegen de afgifte van het rechterlijk archief van Woerden aan het Algemeene rijks-archief. Doch dit besluit kon, meende ik, de afgifte der bovengenoemde registers aan mijn depôt niet verhinderen. Ik schreef aan den burgemeester met verzoek om afgifte der stukken, en zette daarbij uiteen, dat de gemeente Woerden recht noch belang kon leveren op het bezit dier stukken, die tot vreemde archieven behooren. Mijn betoog was vruchteloos: de burgemeester weigerde de afgifte eenvoudig met een beroep op het bovenaangehaalde besluit van den gemeenteraad. Daar de stukken van zeer gering belang waren en de overneming van het Woerdensche depôt tot de bevoegdheid van den Algemeenen rijks-archivaris

behoorde, meende ik geene verdere moeite voor de overneming te moeten doen. Ik vergenoegde mij er mede, de stukken te doen inventariseeren en in den inventaris op te nemen: zij kunnen dan, zoodra de overneming zal hebben plaats gehad, ingedeeld worden.

Reeds boven vermeldde ik, dat ik mij beijverd had, om in den inventaris der rechterlijke archieven eene zoo volledig mogelijke lijst van de leenkamers, die in de provincie Utrecht bestaan hadden, te doen opnemen. Ik meende zonder bezwaar nog een stap verder te kunnen gaan door te onderzoeken, welke leenregisters nog berustten onder de eigenaars der ridderhofsteden, waaraan vroeger leenkamers verbonden waren geweest. Ik stelde dus eene circulaire, waarin ik de eigenaars om inlichtingen over het bestaan der leenregisters verzocht en aandrong op afgifte aan mijn depôt, des noods in bruikleen. Ik verzond deze circulaire aan de eigenaars van dertien oude ridderhofsteden. Zij had ten gevolge, dat het mij bleek, dat van de leenkamers van Linschoten, Heulestein, Renswoude, Oudegein, Sterkenburg en Zuilenburg geene registers meer bestonden. Door enkele personen is mij nog nader bericht omtrent de registers hunner vroegere leenkamers toegezegd. Het meest verblijdende resultaat verkreeg ik voor de leenkamers van Den Ham, Den Eng en Loenersloot. De leenregisters der beide eerste ridderhofsteden (thans beiden behoorende aan den heer mr. W. J. Royaards van den Ham alhier) werden mij bereidwillig in bruikleen afgestaan voor het rijks-depôt; de eigenaar van Loenersloot (jhr. P. H. A. Martini Buys te Rotterdam) was zoo gelukkig twee grootendeels gelijkluidende seriën leenregisters te bezitten en verklaarde zich gaarne bereid, eene daarvan aan mijn archief in bruikleen af te staan.

Eene laatste aanwinst voor de rechterlijke archieven verkreeg ik nog van het gemeentebestuur van Ysselstein. Bij de regeling van het archief dier gemeente door mr. Fruin bleken daar nog te berusten een fragment van een leenregister van Ysselstein en de rol van het Leenhof van Ysselstein. Ik had die stukken voor eenige jaren in het gemeente-archief ontdekt en ze aan den Algemeenen rijks-archivaris gesignaleerd ter overneming voor het domein-archief, waartoe de burgemeester zich bereid had getoond mede te werken. Thans echter, nu die overneming bleek niet te hebben plaats gehad, achtte ik mij verplicht ze zelf aan te vragen voor mijn depôt, waar intusschen door de vorming eener afdeeling voor de leenhoven eene geschikte gelegenheid tot opneming dezer stukken was ontstaan. Ik vroeg de stukken dus aan bij het gemeentebestuur en verkreeg ze zonder moeite. De rol van het Leenhof bleek eene bepaalde aanwinst te zijn, daar het bij de beschrijving duidelijk werd, dat zich onder den naam van leenhof een hof van appèl voor de baronie van Ysselstein verschool, welks nagelatene archieven

natuurlijk niet in den inventaris der rechterlijke archieven mochten ontbreken. Het andere stuk, het fragment-leenregister, werd later door den Algemeenen rijks-archivaris van mij opgevraagd. In mijn antwoord erkende ik ten volle de wenschelijkheid, om dit fragment te hereenigen met de andere Ysselsteinsche leenregisters, waarbij het behoort. Doch over de vraag, of dit doel het passendst bereikt zou worden door de overplaatsing van mijn fragment naar Den Haag of van de geheele serie hierheen, meende ik mij niet te mogen uitspreken, zoolang Uwe Excellentie geene beslissing genomen had over de door mij boven besprokene vraag betreffende de territoriale grenzen voor de bewaring der leenregisters. Ik verwees derhalve den Algemeenen rijks-archivaris te dier zake naar Uwe Excellentie.

Van den Algemeenen rijks-archivaris mocht ik ten geschenke ontvangen voor mijn depôt eenige losse origineele stukken, ingekomen bij de Staten van Utrecht in de 17de eeuw, door het Algemeene rijks-archief met andere stukken aangekocht in eene auctie te Amsterdam, — later een paar oorkonden uit de 16de eeuw, betrekking hebbende op Utrechtsche personen en goederen, aan het Algemeene rijks-archief afgestaan door de erven mr. W. J. baron D'Ablaing van Giessenburg. — De heer mr. B. J. L. baron De Geer van Jutphaas schonk mij eenige stukken, afkomstig uit het archief van Wijk bij Duurstede, waaronder ik als van bijzonder belang noem eene tot dusver onbekende ordonnantie uit het laatst der 16de eeuw, het register van civiele sententiën over 1578 tot 1591 en twee registers betreffende de vrijwillige rechtspraak uit de jaren 1546 tot 1548. — Het gemeentebestuur van Ysselstein eindelijk deed mij door mr. Fruin ter hand stellen een renversaal, door prins Frederik Hendrik in 1625 gegeven aan het kapittel van Oudmunster voor de erfpacht van eenige tienden in Zeeland.

Ik was in de gelegenheid uit de hand te koopen een handschriftje van den bekenden Utrechtschen historicus Wouter Brock, bevattende voornamelijk lijsten van kanunniken ten Dom, een stuk, dat, op zich zelf waardevol als al het werk van Brock's hand, eene bijzondere authenticiteit ontleent aan de omstandigheid, dat Brock zelf als vicaris aan het Domkapittel verbonden was.

De verdeeling van de in het Algemeene rijksarchief aanwezige duplikaten van resolutiën der Staten-Generaal tusschen de provinciale depôts, door den Algemeenen rijksarchivaris ondernomen, deed mij de hoop voeden, dat mijn depôt (dat overigens een zeer volledig stel resolutiën bezit) thans ook in het bezit zou komen van het eene ontbrekende deel over Juli tot September 1671. Doch tot mijn leedwezen schijnt van dit deel geen duplikaat aanwezig te zijn, althans ik heb het aangevraagde stuk niet ontvangen.

Niet gelukkiger was ik met betrekking tot de in mijn vorig verslag besprokene charters van de heeren van Montfoort, die mij

gebleken waren in het Algemeene rijksarchief te berusten. Uwe Excellentie had de goedheid mij mededeeling te doen van eene over dit onderwerp tusschen Haar en den Algemeenen rijksarchivaris gevoerde correspondentie. Daaruit bleek, dat de Algemeene rijksarchivaris, al mocht het hem gelukken de Montfoortsche charters weder uit de charterverzameling van het Algemeene rijksarchief af te zonderen, tegen de afgifte daarvan aan mijn depôt bezwaar zou blijven maken op grond van de omstandigheid, dat de charters aan het Rijksarchief waren toebedeeld door een Koninklijk besluit. Uwe Excellentie had echter de goedheid dit bezwaar weg te nemen door eene beslissing, die ik zoowel om het daaraan ten gronde liggende beginsel als om hare vèrreikende gevolgen voor de toekomst de mededeeling overwaard acht. Uwe Excellentie bepaalde toch, dat, aangezien „het Rijksarchief" thans niet alleen bestond uit het depôt te 's Gravenhage, maar ook de andere in het rijk verspreide depôts omvatte, het feit, dat eene schenking vroeger is gedaan aan „het Rijksarchief", de overplaatsing der geschonkene stukken naar de rijksdepôts in de provinciën niet belet. Terwijl ik alle hulde breng aan Uwe Excellentie's verlichte opvatting dezer zaak, meen ik mij te mogen veroorloven te zeggen, dat deze beslissing mij volkomen juist voorkomt. Met eenige spanning zie ik den verderen loop dezer zaak te gemoet.

In den loop van het jaar bood een boekhandelaar aan mijn depôt te koop aan een volledig stel van de gedrukte resolutiën der Staten van Zeeland. Hoewel ik het zeer wenschelijk acht, dat de stellen der voor onze geschiedenis zoo gewichtige resolutieboeken der Provinciale Staten door plaatsing in openbare depôts tegen vervoer buitenslands beveiligd worden, meende ik den gevraagden prijs van f 325 niet voor dit doel te mogen besteden. Het bewaren van de stellen resolutieboeken scheen mij minder te liggen op den weg van mijn depôt dan op dien onzer groote openbare bibliotheken en ik verwees dus den bezitter van deze serie daarheen. Ik hoop zeer, dat hij geslaagd moge zijn in de plaatsing van zijn exemplaar.

Onder de gedrukte werken, die ik voor het archiefdepôt ten geschenke ontving, noem ik het 2de deel van Knuttel's Catalogus van de pamphletten der Koninklijke bibliotheek, — de eerste aflevering van den Catalogus der middeleeuwsche munten in het kabinet van 's Rijks munt — en den inventaris van het archief van Nederhemert door den heer P. N. Van Doorninck.

Nog verdient vermelding, dat de Algemeene rijks-archivaris de goedheid had, om vóór de terugzending van Van Deventer's atlas naar Madrid voor mij doortrekken te laten maken van de kartons, voorkomende op de plattegronden van Rhenen, Montfoort en

Ysselstein. Op de minuten dezer plattegronden, die het archief bezit, komen toch deze kartons niet voor.

Tegenover de boven opgesomde talrijke aanwinsten staan ook talrijke verliezen.

In de eerste plaats komen daarbij in aanmerking verschillende stukken, behoorende tot de rechterlijke archieven, die, nu de regeling dezer collectie definitief afgeloopen was, niet langer in mijn archief behoorden te blijven. Ik noem daaronder in de eerste plaats de weesboeken en verschillende stukken betreffende het beheer der goederen van weezen. Reeds boven vermeldde ik, waarom ik meende deze (trouwens meestal onbeduidende) stukken aan de respectieve gemeentebesturen te moeten restitueeren. Dientengevolge werden dergelijke stukken toegezonden aan de gemeenten Polsbroek, Benschop, Ysselstein, Montfoort, Maarsen, Loenen, Loosdrecht, Leusden, Lopik, Achttienhoven en Jaarsveld. Aan de gemeenten Ysselstein, Rhenen en Zeist werden bovendien teruggezonden enkele stukken, die bij de beschrijving gebleken waren niet van rechterlijken aard te zijn, terwijl eenige stukken betreffende procedures voor het gerecht der heerlijkheid De Marsch, die aangetroffen waren in het schepen-archief van Rhenen, werden toegezonden aan mijnen ambtgenoot in Gelderland.

Reeds boven vermeldde ik de afgifte van het leenregister van Langestein aan het Algemeene rijks-archief. Een fragment van een duplikaat van een leenregister van bisschop Frederik van Blankenheim werd volgens het thans aangenomene systeem toegezonden aan mijn ambtgenoot in Overijssel. De afgifte van het hier berustende fragment van een leenregister van Ysselstein aan het Algemeene rijksarchief is, zooals ik boven vermeldde, nog aangehouden.

Onder de door den heer De Geer van Jutphaas geschonkene stukken uit het archief van Wijk bij Duurstede bevonden er zich enkele, die in het gemeente-archief thuisbehoorden en die ik dus aan het gemeentebestuur doorzond. — Mijnen ambtgenoot in Overijssel kon ik verblijden door toezending van een zeer merkwaardig protocol van den notaris Jacob Velcker van de terechtzittingen van den officiaal van den aartsdiaken van Deventer over 1520—1529, door mij ontdekt in het kapittel-archief van Oudmunster. — Het gemeente-archief van Utrecht verkreeg op verzoek van Burgemeester en Wethouders nog 8 charters over 1244—1469, die gebleken waren uit het stads-archief naar de collectie Booth te zijn afgedwaald. — Aan de gemeente Ysselstein eindelijk zond ik toe een bezegeld charter van het klooster Onze Lieve Vrouwenberg te Ysselstein, voor eenige jaren aan mijn depôt geschonken. Het verheugde mij zeer, dat ik zoodoende de drie laatste archiefdepôts, van wie ik in de laatste jaren zoovele belangrijke stukken had verkregen, voor het verlies

daarvan kon schadeloos stellen door hunne welwillendheid te reciproceeren.

Bij de boven beschrevene betere ordening en beschrijving van de resolutiën der Staten van Utrecht door mr. Fruin bleken er van de zoogenaamde Korte notulen verschillende, gedeeltelijk volledige stellen in mijn depôt voorhanden te zijn. Ik had voor eenige jaren op verzoek van den Algemeenen rijksarchivaris aan hem afgestaan een stel dezer notulen, samengesteld uit brokken van verschillende exemplaren en zooveel mogelijk volledig gemaakt. Het scheen mij thans gewenscht, deze stukken terug te vragen en met de stellen, waaruit zij afkomstig waren, te hereenigen, terwijl ik mij voornam daarentegen aan het Algemeene rijksarchief af te staan een doorloopend, zooveel mogelijk volledig stel, dat hier ontbeerlijk was. De Algemeene rijksarchivaris juichte mijn voornemen toe, en nadat ik zijne Korte notulen had terugontvangen en alle exemplaren had doen ordenen, kon ik hem toezenden een volledig stel der Korte notulen sedert 1685. Van zijne zijde stond de Algemeene rijksarchivaris aan mijn depôt af eenige losse deelen met Korte notulen, die thans voor hem nutteloos werden. Ook het gemeentebestuur van Amersfoort kon ik thans nog gelukkig maken door toezending van de Korte notulen over 1697–1703 en 1785—1788, die gebleken waren in het gemeente-archief te ontbreken. Het behoeft geene vermelding, dat Uwer Excellentie's onmisbare machtiging voor deze uitwisselingen vooraf gevraagd en verkregen was.

Naar aanleiding van mijn laatste jaarverslag had Uwe Excellentie de goedheid, mij om nadere inlichtingen te vragen omtrent de daarin ter sprake gebrachte ruiling van stukken met het Staatsarchiv te Düsseldorf. Ter beantwoording dezer vraag veroorloofde ik mij Uwe Excellentie te wijzen op een protocol van een Keulschen notaris uit de 14de eeuw, berustende in het archief van het Domkapittel, en op eene goederenlijst der abdij Altenkamp bij Deutz dd. 1290, uit de Cheltenhamsche collectie overgegaan aan het Algemeene rijksarchief. Ik meende, dat in ruil daarvoor wellicht konden verkregen worden verschillende Geldersche stukken, door professor Blok te Düsseldorf ontdekt. Van den uitslag der onderhandelingen heb ik nog niets vernomen.

VIII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegevene bescheiden, voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- of buitenlandsche archieven.*

Door bemiddeling van den Algemeenen rijksarchivaris was ik in de gelegenheid, om afschriften te laten maken van eenige oude oorkonden over de tienden van Dalfsen en de kapel van Rech-

teren, die onlangs op eene auctie te koop aangeboden, doch voor een hoogeren dan den door mij bepaalden prijs gekocht waren door den heer Van Rechteren Limpurg te 's Gravenhage. Zij waren voor mij van belang, niet alleen omdat Daltsen en Rechteren in het Oversticht liggen, maar vooral omdat de meeste stukken een proces betroffen, in de 14de eeuw gevoerd tegen het Domkapittel, waaraan de tienden van Dalfsen behoorden.

IX. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en partikulieren.*

Enkele belangrijke publicatiën, die in voorbereiding zijn, hetzij hier hetzij elders, gaven mij nu en dan eenige zeer verblijdende drukten, zoowel door het bezoek van personen, die hier wenschten te arbeiden, als door de verzending van stukken naar andere depôts. In de eerste plaats noem ik onder deze publicatiën de uitgave van het *Bullarium Trajectense*, waarvoor de heer G. Brom weder eén en andermaal eenige pauselijke bullen uit mijn depôt raadpleegde en afschreef. Daarnaast verdient vooral het oorkondenboek van Groningen weder genoemd te worden, waarvoor mijn ambtgenoot in Drenthe verscheidene malen overzending van bisschoppelijke registers naar zijn depôt verkreeg. Aan dezen arbeid wenscht mijn ambtgenoot tot mijne vreugde eene tweede nauwverwante publicatie te verbinden: de uitgave der bisschoppelijke judicialen, die eenig zeer belangrijk materiaal bevatten, dat echter te zeer tusschen allerlei onbelangrijke zaken verscholen is, om in den tegenwoordigen toestand eenig nut te doen.

Onder mijn ambtgenoot in Overijssel berust voortdurend een register uit het bisschoppelijk archief, dat hem dient, om op verzoek der Vereeniging voor de beoefening van Overijsselsch recht de te Zwolle berustende oude afschriften dezer registers te collationeeren; van tijd tot tijd wordt dit register natuurlijk verwisseld.

Mijn ambtgenoot in Limburg raadpleegde mij over de overdracht aan zijn depôt van een in mijn archief berustend handschrift over het verraad van Maastricht in 1638. Doch toen ik daarover geene definitieve uitspraak meende te mogen geven, achtte hij het wenschelijk het geheele omvangrijke handschrift te doen afschrijven. Ik betreur het, dat ik dit te laat vernam: wellicht had deze tijdroovende werkzaamheid mijnen ambtgenoot nog bespaard kunnen worden.

Van wege de Belgische Benedictijner-abdij van Maredsous werd inzage genomen van de inventarissen der stukken, die in mijn depôt berusten over de vier Utrechtsche Benedictijnerkloosters. Daar ieder van haar, zij het ook op zeer verschillende wijze, toch in elk geval zeer belangrijke sporen in mijn archief heeft achter-

heeft achtergelaten, hoop ik zéér, dat deze zaak eenig verder gevolg zal hebben en dat de ijverige bewoners dezer abdij, die de traditie der beroemde Benedictijner-orde zoo waardig opvatten, zich de geschiedenis der Utrechtsche Benedictijner-kloosters eerlang zullen aantrekken.

Eene aanvrage van mijnen ambtgenoot in Drenthe tot het bekomen van inzage (voor het Groningsche oorkondenboek) van de verschillende exemplaren der oorkonde van 1402 over de overdracht van Coevorden en Drenthe aan het Sticht gaf aanleiding tot eene ontdekking, die een eigenaardig licht werpt op de inrichting van het bisschoppelijk archief. Het bleek namelijk, dat de bisschop in de Deventersche landskist heeft doen plaatsen eene gerechtelijke in het Hollandsch opgemaakte en door vele getuigen bezegelde oorkonde over deze belangrijke gebeurtenis. Elk der vijf kapittelen verkreeg daarentegen een notariëel stuk van denzelfden datum, waarin ongeveer hetzelfde als in de eerste akte opgenomen is, doch korter en in het Latijn, terwijl het stuk natuurlijk slechts met het geteekende zegel van den notaris voorzien is (1). De reden van deze handelwijze is mij nog niet duidelijk geworden: het blijft vreemd, dat de bisschop het origineele stuk niet deponeerde in het archief van het Sticht, dat in den Dom bewaard werd, en dat hij het Domkapittel zelf met eene akte van lagere orde afscheepte. Niet minder onverklaarbaar schijnt het, dat de bisschop, indien de kapittelen hem wellicht het bewijs, dat de overdracht werkelijk had plaats gehad, hebben afgedwongen, hun niet gegeven heeft notariëele afschriften van het oorspronkelijke stuk, maar daartoe expresselijk zelfstandige notariëele akten heeft laten vervaardigen.

Genealogische onderzoekingen werden dit jaar in mijn archief gedaan betreffende de familiën van Toll, van Teylingen, Brederode, Langerack, van Noort, van de Poll, van Ghore, van Riebeeck, Ploos van Amstel, Seyffardt, van Hoevell, van Erkelens, Nassau la Lecq, van Bevervoorde, van Sandick, van Twickel, Halmale, Pijnssen van der Aa, de Linden, van Buchell, van Romondt, van Lawick en verschillende Deventersche familiën. De besmettelijke ziekte, uitgebroken onder de kleine gemeenten, die allen de begeerte naar een eigen wapen bij zich voelen oprijzen, maakte dit jaar slachtoffers te Ouderijn, Soest, Tull en 't Waal, Elst en Honswijk; natuurlijk bleven mijne nasporingen vruchteloos.

Het archief der R. C. Clerezy werd in het afgeloopene jaar geraadpleegd door professor Reitsma te Groningen, die nasporingen deed omtrent den Leeuwarder bisschop Cunerus Petri, en door

(1) Beide stukken zijn afgedrukt bij: VAN IDSINGA, *Staatsrecht.* II p. 43, 45.

professor Hensen te Warmond, die inzage nam van de akten betreffende Cornelis Musius.

Veelvuldig was ook weder het gebruik, van mijn archief gemaakt voor het raadplegen van stukken uit andere archieven, ten behoeve van belangstellenden hierheen overgezonden. De gelegenheid daartoe werd door Uwe Excellentie nog op wenschelijke wijze vergemakkelijkt door de uitvaardiging eener circulaire, waarbij aan de beheerders der rijksdepôts vergund wordt, zonder speciale machtiging van Uwe Excellentie stukken uit hunne depôts ter raadpleging door belangstellenden naar andere rijksdepôts in Nederland te verzenden. Zoo ontving ik dan ook verschillende stukken uit het Algemeene rijks-archief ten behoeve van den heer F. J. L. Krämer, die onderzoekingen doet over de Nederlandsche diplomatie ten tijde van Willem III, — ten behoeve van den heer W. van Bemmelen, die tal van oude scheepsjournalen raadpleegde voor oude bepalingen van de lengte en de breedte van sommige plaatsen — en ten behoeve van mr. R. Fruin Th. Az., die eenige Ysselsteinsche oorkonden en een register van handvesten van Ysselstein raadpleegde voor zijne uitgave der rechtsbronnen van Ysselstein, terwijl hij later verschillende Ysselsteinsche domeinrekeningen bestudeerde, die hem licht moesten geven over de oude bestuurstoestanden te Ysselstein, wier kennis onmisbaar was voor zijne regeling van het archief dier gemeente. Handschriften van de Koninklijke bibliotheek ontving ik voor professor Pols' uitgave der Nijmeegsche stadsrechten en van mr. Joosting's uitgave van eenige vonnissen van den etstoel van Drenthe. De archieven van Groningen, Overijssel en Deventer zonden mij stukken voor de bovenbesprokene uitgave van de resolutiën met bijlagen van het College van gedeputeerden tot de Nadere unie door den heer Trosée. Van mijn ambtgenoot in Drenthe ontving ik eenige deelen met vonnissen van den Drentschen etstoel ter uitgave door mr. Joosting, — en de gemeentebesturen van Amersfoort en Rhenen zonden ook dit jaar nog eenige stukken uit hunne archieven over voor de door mr. Fruin bezorgde uitgave van de rechtsbronnen der kleine Stichtsche steden. Mijn ambtgenoot in Noordbrabant werd niet moede, mij het geheele jaar door archiefstukken toe te zenden ten gebruike van den heer C. A. de Kruijff alhier, die de genealogiën der familiën van Nispen en van Noort naspoort. Van het archief van Nijmegen eindelijk ontving ik eenige stukken betreffende de Nijmeegsche gilden, ter bestudeering door mr. Joosting.

X. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Belangrijke aanwinsten kon ik ditmaal toevoegen aan het hier

gedeponeerde archief der gemeente Polsbroek. Bij de regeling van het gemeente-archief van Ysselstein ontdekte mr. Fruin daarin een groot pak rekeningen en andere stukken betreffende het oude gerecht van Noord Polsbroek, dat vroeger tot de baronie van Ysselstein behoorde. Toen ik deze stukken, die op voorstel van mr Fruin door het gemeentebestuur werden afgestaan, wilde bergen in het hier bewaarde archief der gemeente Polsbroek, trok het mijne aandacht, dat zich in dit archief alleen bevonden stukken betreffende het oude gerecht van Zuid Polsbroek, dat vroeger tot Holland behoorde. Toch bleek ook het archief van Noord Polsbroek in mijn archief te berusten: het was namelijk overgenomen van de gemeente Benschop, welke plaats evenals Noord Polsbroek vroeger tot de baronie van Ysselstein behoorde. Nu mijne aandacht op deze anomalie gevallen was, scheen het mij wenschelijk daarin verandering te brengen. Het gemeentebestuur van Benschop, door mij op de hoogte der zaak gebracht, maakte geene zwarigheid om het archief van Noord Polsbroek af te geven, en zoo werd het archief der gemeente Polsbroek, dat tevens de uit Ysselstein ontvangene rekeningen en de door mij gerestitueerde stukken van de weesmeesters van Zuid Polsbroek ontving, veel meer dan verdubbeld. Het werd daardoor natuurlijk noodig den inventaris geheel om te werken, hetgeen geschied is. Een nieuw reçu is daarop aan het gemeentebestuur van Polsbroek toegezonden.

Ook voor het hier bewaarde gemeente-archief van Benschop ontving ik van het gemeentebestuur van Ysselstein eenige rekeningen en andere archiefstukken, op voorwaarde echter van afgifte van eenige archiefstukken, die in het archief van Ysselstein schenen te behooren. Door het gemeentebestuur van Benschop gemachtigd, gaf ik aan deze uitwisseling van stukken uitvoering. Ook de inventaris van dit archief, dat bovendien het geheele archief van Noord Polsbroek verloren had, werd daarna omgewerkt, en een nieuw reçu naar Benschop gezonden.

De inventaris van het ten vorigen jare in bruikleen overgenomene archief van Veenendaal werd in het begin van 1892 voltooid; het reçu is aan de gemeente toegezonden.

In den zomer ontving ik eene uitnoodiging van den heer baron D'Aumale van Hardenbroek, om een bezoek te brengen aan het archief van het oude kasteel Hardenbroek. Volgaarne gaf ik daaraan gehoor en nam met belangstelling kennis van de zeldzaam uitgebreide collectie familieportretten en van den inhoud van het huis-archief. Dit laatste was echter slechts zeer oppervlakkig mogelijk, daar het zeer volumineuze archief in de meest absolute wanorde verkeerde. De heer van Hardenbroek vroeg mij om raad over de beste wijze om dit archief, waarin hij veel belang stelde, te ordenen. Voorloopig hebben wij toen het noodige besproken; ik hoop zeer, dat

het mij vergund zal zijn het mijne er toe bij te brengen, dat dit familie-archief, dat zeer zeker belangrijke stukken betreffende de geschiedenis dezer provincie bevat, eerlang geordend worde.

Ook met een ander archief, dat zeker, zij het dan ook in geheel ander opzicht, veel belang heeft, kwam ik dit jaar in betrekking. Ik bedoel het archief van de oude corporatie der Malen op het Hoogland bij Amersfoort. De nieuw opgetreden secretaris verzocht mij inlichtingen over eenige uit het archief vermiste stukken. Ik kon die tot mijn leedwezen niet geven, doch maakte van de gelegenheid gebruik, om voor mijn archief afschrift te vragen van den omvangrijken inventaris van dit archief, die volgens den secretaris door mijn ambtsvoorganger vervaardigd was. De secretaris beloofde mij het stuk te zullen komen brengen en daarbij eenige toelichtingen te geven: ik zie zijn bezoek met belangstelling te gemoet.

In den zomer ontving ik het bezoek van dr. H. Brugmans uit Groningen, die, door Uwe Excellentie met eene zending naar Engeland belast, mij aanbood, tegelijk voor mij nasporingen in Engelsche handschriften te doen, zoo ik die behoefde. Ik maakte van dit vriendelijke aanbod gaarne gebruik, en wel in de eerste plaats om de lange lijst van de handschriften der Utrechtsche kroniek van Beka, die ik bezit, alweder aan te vullen en te rectificeeren. De heer Brugmans was gaarne daartoe bereid en zond mij na zijne terugkomst eenige kostbare gegevens. Zoodoende is mijn plan om de Beka-kroniek met al hare vervolgen op nieuw uit te geven weder vergemakkelijkt en eene schrede nader aan de uitvoering gebracht.

De Rijks-archivaris in Utrecht,

S. MULLER FZ.

BIJLAGE.

—

LIJST

VAN DE IN HET DEPÔT DER UTRECHTSCHE RIJKSARCHIEVEN AANWEZIGE ARCHIEVEN EN VERZAMELINGEN.

I. ARCHIEF VAN DE BISSCHOPPEN VAN UTRECHT.

N.B. Dit archief, slechts voor een klein gedeelte van ouds in het provinciaal-archief opgenomen, doch grootendeels naar het Algemeene rijks-archief en van daar gedeeltelijk naar het archief in Overijssel overgebracht, is na de hereeniging der verspreide deelen afzonderlijk geplaatst en beschreven. De charters ontbreken nog daaraan.

II. ARCHIEF VAN DE STATEN VAN UTRECHT.

1. Archieven van de Staten en Gedeputeerde Staten en van de collegiën, die hen na 1795 zijn opgevolgd.

N.B. Het zal wenschelijk zijn, dit hoofdstuk in twee afdeelingen te splitsen, bevattende de notulen van de Staten en die van Gedeputeerde Staten; overigens zal het echter bezwaarlijk mogelijk zijn, deze archieven te splitsen.

Tot deze archieven behooren nog:

a. Archief van de Directiekamer over de geestelijke goederen in de provincie.

N.B. Van de archieven der verschillende commissiën, door de Staten successivelijk met het toezicht op het beheer der geestelijke goederen belast, zijn in hoofdzaak alleen de notulen bewaard gebleven, waarbij behooren enkele aan de commissiën overgelegde rekeningen van kleine kloosters tusschen 1580 en 1590.

b. Archief van de Finantiekamer.

N.B. Hierbij behooren natuurlijk de seriën rekeningen der Statenkantoren.

c. Archief van Gecommitteerden ter generaliteit.

N.B. Een eigenlijk archief hebben deze gecommitteerden niet bezeten: het schijnt echter gewenscht, de stukken uit het archief der Staten-Generaal, die hun in afschrift medegedeeld werden, hier te vereenigen. Ik bedoel daarmede de resolutiën der Staten-Generaal, de gezantschapsverbalen en dergelijke stukken; de afschriften van enkele resolutiën der Staten-Generaal, die gedurig bij de Staten van Utrecht inkwamen, behooren echter natuurlijk als bijlagen bij hunne notulen.

2. Archief van den Landdrost van het departement Utrecht.

3. Archieven van de Drosten in de kwartieren Utrecht en Amersfoort.

N.B. De archieven der drostambten zijn alleen bewaard uit den tijd, dat de Landdrost te gelijk het drostambt van een der kwartieren bekleedde.

4. Archieven van de Sous-préfets in de sous-préfectures Utrecht en Amersfoort.

5. Archieven van de ontvangers der Staten-kantoren.

N.B. Het is twijfelachtig, of deze archieven zich in het provinciaal-archief bevonden hebben. Men vindt er tegenwoordig in hoofdzaak de rekeningen der ontvangers, die in het archief der Finantiekamer behooren. Daarnaast vindt men ook eenige manualen, pakken met ordonnantiën van betaling en enkele losse stukken. Het is nog onzeker, of dezen met de rekeningen of bij andere gelegenheden aan de Staten zijn overgelegd, dan wel de spaarzame overblijfselen vormen van de archieven dezer ontvangers. Het is bekend, dat bij de opruiming in het Provinciaal archief in het begin dezer eeuw juist deze afdeeling het meest gedecimeerd is.

Nog berusten in het provinciaal archief de archieven van verschillende kleine commissiën, meestal bij bepaalde gelegenheden benoemd en in hoofdzaak bestaande in de notulen dier commissiën met de bijbehoorende stukken. (Zie bijv. den inventaris van dr. Vermeulen n°. 126, 152—157, 348, 565, 576 enz.) Het kan gewis niet de bedoeling zijn, al deze commissiën hier op te sommen.

Vroeger berustten nog in het provinciaal archief de overblijfselen van de archieven van de Utrechtsche Rekenkamer (opgeheven in 1584), van het Leenhof (bevattende ook de archieven der leenkamers van de heeren van Gaasbeek en Montfoort en van de St. Paulus-abdij) en van het Jachtgericht; ik heb dezen overgebracht naar de afdeeling *Rechterlijke archieven*, waar zij beter geplaatst schenen. Ook de onder I, VIII en IX vermelde archieven zijn grootendeels afkomstig uit het provinciaal archief.

Ik heb mij voorgenomen den inventaris van het archief der Staten van Utrecht te verdeelen in drie tijdvakken, waarvan de eerste bevat de enkele stukken, bewaard uit den tijd van voor de Oostenrijksche annexatie met het archief der Oostenrijksche periode tot 1577, — het tweede het archief der Staten uit den tijd hunner souvereiniteit, — het derde de archieven der besturen, die elkander sedert 1795 in het bestuur der provincie zijn opgevolgd tot 1813. De geheel veranderde wijze van bestuur in deze drie perioden zou de behoorlijke ordening van het archief in éene afdeeling belemmeren.

6. Archief van Geëligeerden uit de vijf kapittelen.

N.B. Het archief van Geëligeerden, die in een vertrek van de Statenkamer vergaderden, berust van ouds bij het provinciaal archief; het is echter zeer gedecimeerd.

7. Archief van de Ridderschap.

N.B. Dit archief, vroeger in het Ridderschaps-huis bewaard, is eerst in deze eeuw met het provinciaal archief vereenigd.

III. Archief van het Domkapittel van Utrecht.

1. Archief van het kapittel.
2. Archief van de proosdij.
3. Archieven van de vicariën van het kapittel.

N.B. Deze archieven zijn in dat van den Dom en de vier andere kapittelen opgenomen, sedert de kapittelen de vicariën aangekocht („geacquireert") hebben.

4. Archief van de gemeene vicarissen.
5. Archieven van de armen-fundatiën.
6. Archief van de vijf kapittelen.

N.B. Het blijkt nog niet duidelijk, of de afdeeling van het archief, die stukken bevat betreffende besluiten der vijf kapittelen over hunne gezamenlijke belangen, een eigenlijk archief kan genoemd worden.

7. Archieven van verschillende waterschappen, waarin het kapittel geërfd was en die in het kapittelhuis vergaderden. (Domproostengerecht. — Lijnpad. — Laagraven. — Ouderijn. — Galecop. — Harmelen. — Gerverscop. — Themaat. — Oucop. — Oostveen. — Westbroek. — Zuilen. — Maarssen. — Maarssenbroek. — Nedereind van Jutphaas. — De Wiers. — Wiersche veld en broek. — Vreeswijk. — Willescop. — Hoencop. — Vlist. — Langerak. — Hagesteyn. — Eemnes. — Hoogland. — Woudenberg. — Klein Covelswade. — Wittevrouwen. — Bilt. — Zeist. — Stoetwegen. — Hardenbroek. — Kleine Houdijk. — Pothuysen. — Coppel. — Cattenbroek. — Driebergen. — Sterkenburg. — Doorn. — Amerongen. — Wijk. — Wijkerbroek. — Kromme Rijn. — Overkwartier. — Bunnik. — Vechten. — Vryhuysen. — Odijk. — Werkhoven. — Houten. — Groot Vuylcop. — Schonauwen. — Oudwulven. — Schalkwijk. — Block- en Beesthovenpolder. — Nederlangbroek. — Overlangbroek. — Nyendijk. — Cothen.)

N.B. Het schijnt onnoodig de stukken, afkomstig van de verschillende kamers van beheer van het kapittel, als even zoovele afzonderlijke archieven te beschouwen. Van elke kamer zijn aanwezig de rekeningen en manualen en dikwijls ook het register van eigendomsbewijzen. Daar het ambt van kameraar in den regel jaarlijks wisselde, was er geene gelegenheid tot de vorming van een bepaald archief, al zijn ook eenige partikuliere aanteekenboekjes van sommige kameraars betreffende hun beheer bewaard gebleven.

Nog zijn in het archief van den Dom van ouds opgenomen twee fragmenten van andere archieven, namelijk het meerendeel der charters van de Bisschoppen (krachtens eene oude gewoonte, reeds in het midden der 14de eeuw te boek gesteld) en het archief der Staten van Utrecht tot 1577 (die in het archief gekomen zijn, omdat de secretaris van het kapittel in deze periode tevens secretaris der Staten was). Deze archieven zullen overgebracht worden naar de archieven van de Bisschoppen en van de Staten.

IV. Archief van het kapittel van Oudmunster te Utrecht.

1. Archief van het kapittel.
2. Archief van de proosdij.
3. Archieven van de vicariën van het kapittel.
4. Archief van de gemeene vicarissen.
5. Archieven van de eleemosynae en de godskameren.
6. Archieven van waterschappen, die in het kapittelhuis vergaderden. (Maarseveen, Vleuten.)

N.B. Het is niet onwaarschijnlijk, dat het bij de definitieve rangschikking van het archief blijken zal, dat de archieven van nog enkele andere waterschappen dan de twee genoemde in het archief opgenomen zijn.

V. Archief van het kapittel van St. Pieter te Utrecht.

1. Archief van het kapittel.
2. Archief van de proosdij.
3. Archieven van de vicariën van het kapittel.
4. Archief van de gemeene vicarissen.
5. Archieven van de armen-fundatiën.
6. Archieven van de waterschappen, die in het kapittelhuis vergaderden. (Breukelen-proosdij, Breukelerveen, Otterspoorbroek, Oudaa, Gerverskop en Zeist.)

VI. Archief van het kapittel van St. Jan te Utrecht.

1. Archief van het kapittel.

2. Archief van de proosdij.

N.B. Van de proosdij zijn slechts enkele stukken in het archief bewaard: de proosdij werd in dit kapittel niet geannexeerd, zoodat haar archief in hoofdzaak onder den proost is blijven berusten.

3. Archieven van de vicariën van het kapittel.

4. Archief van de gemeene vicarissen.

5. Archieven van de armen-fundatiën. (van Nykercken, van Renesse.)

6. Archieven van de waterschappen, die in het kapittelhuis vergaderden. (Achttienhoven.)

N.B. Het is niet onmogelijk, dat het bij de definitieve inventarisatie blijken zal, dat nog enkele andere waterschaps-archieven in het archief berusten.

VII. Archief van het kapittel van St. Marie te Utrecht.

1. Archief van het kapittel.

2. Archief van de proosdij.

3. Archief van de thesaurij.

N.B. Van het archief der zeer rijke thesaurij van St. Marie zijn slechts enkele registers in het archief voorhanden; waarschijnlijk is de rest in het bezit van den thesaurier gebleven.

4. Archieven van de vicariën van het kapittel.

5. Archief van de gemeene vicarissen.

6. Archieven van de armen-fundatiën. (van Drolshagen e. a.)

7. Archieven van de waterschappen, die in het kapittelhuis vergaderden. (Zegveld, Kamerik, Lopik, Cortehoef, Breukelerweerd.)

N.B. Het archief van het kapittel van St. Jan te Wijk, dat evenals de vijf Utrechtsche kapittelen in 1811 geseculariseerd werd, zal wegens zijn geringen omvang beschreven worden onder VIII bij het archief van het kapittel van Montfoort.

VIII. Archieven van de geestelijke gestichten in de provincie.

A. *De kapittelen in de kleine steden.*

1. Het kapittel van St. Joris te Amersfoort.

N.B. Dit kleine archief wordt bewaard bij den rentmeester te Amersfoort. De inventaris berust onder mij en zal volledigheidshalve hier worden ingelascht.

2. Het kapittel Ter Horst bij Rhenen.

N.B. Een paar afschriften van registers uit dit archief bevinden zich in het archief der provincie; het archief moet opgegaan zijn in dat der Domeinen van Utrecht.

3. Het kapittel van St. Jan te Wijk bij Duurstede.

N.B. Dit archief is met de archieven der vijf Utrechtsche kapittelen in den loop dezer eeuw naar dit depôt overgebracht. Het bevat in hoofdzaak slechts eenige deelen en pakken van de 17de en 18de eeuw, waarbij later door schenking van een partikulier een honderdtal charters gevoegd is.

4. Het kapittel van St. Jan te Montfoort.

N.B. Enkele stukken berusten van ouds in het provinciaal archief; de rest is onlangs van den rentmeester der Memoriegoederen van Montfoort overgenomen.

B. *De Staten-conventen.*

1. De balye van St. Catharyne.
2. De abdij van St. Paulus.
3. De abdij Oostbroek.
4. Het karthuizerklooster Nieuwlicht.
5. Het St. Agnieten-klooster te Rhenen.
6. Het St. Maria Magdalena-klooster te Wijk.
7. Het klooster Marienburg te Soest.
8. Het St. Jans-klooster te Amersfoort, met het daarin opgenomene klooster Vredendaal.

N.B. Al deze archieven zijn afkomstig uit het provinciaal archief. Alleen van het laatste onder 8 vermelde archief is de herkomst eenigszins onzeker; de andere zijn door de provincie geannexeerd.

C. *De Ridderschaps-conventen* (*Jufferen-stiften*).

1. De abdij Oudwijk.
2. De abdij van St. Servaas.

3. Het Vrouwenklooster van Oostbroek.
4. Het klooster Mariendaal.
5. Het Wittevrouwenklooster.

N.B. De onder C vermelde archieven zijn afkomstig uit het archief der Ridderschap, die deze kloosters beheerde.

IX. Archief van de heerlijkheid Montfoort.

N.B. Dit archief, bijna geheel uit charters bestaande, is grootendeels afkomstig uit het provinciaal archief; verscheidene stukken zijn bij verschillende gelegenheden van elders overgenomen.

X. Rechterlijke archieven.

A. *Archief van het Hof.*

1. Archief van het Hof zelf.
2. Archief van den procureur-generaal
3. Archieven van de maarschalken.
4. Archief van den commissaris der Kleine rol.
5. Archief van den ontvanger der exploicten.
6. Archief van den rentmeester-generaal der domeinen.
7. Supplement, bevattende:
   - *a.* Archief van het Landrecht van den bisschop.
   - *b.* Archief van het Leenhof van Yselstein.
   - *c.* Archief van de Kamer der revisie.
   - *d.* Archief van den rentmeester der geconfisqueerde goederen.
   - *e.* Archieven van bijzondere commissiën, door de centrale regeering naar Utrecht gezonden.
   - *f.* Archief van de Utrechtsche Rekenkamer.

N.B. Alleen n°. 1, 2 en 4 vormen te zamen van ouds het archief van het Hof. De onder n°. 3, 5, 6 en 7 *a—e* genoemde verzamelingen zijn slechts overblijfselen van archieven, door toevallige omstandigheden uit partikulier bezit gered.

B. *Archieven van de gerechten der vier Utrechtsche kleine steden en der stad Ysselstein.*

N.B. De archieven van de Utrechtsche schepenbank en van hare buitengerechten zijn in bruikleen afgestaan aan de gemeente Utrecht.

C. *Archieven van de gerechten der dorpen in de provincie Utrecht.*

D. *Archieven der notarissen.*

N.B. Deze archieven berusten in de protocollenkamer te Utrecht.

E. *Archieven der colleges, belast met rechtspraak van bijzonderen aard.*

1. Rechtspraak over bijzondere personen.

a. Rechtspraak van de officialen van den bisschop, van den Domproost en den proost van Oudmunster.

2. Rechtspraak over bijzondere goederen.

a. Leen- en tinshof van den landsheer.

b. Leen- en tinshoven van de vijf kapittelen en de abdij van St. Paulus.

c. Bijzondere leen- en tinshoven.

3. Rechtspraak over geschillen en delicten van bijzonderen aard.

a. Rechtspraak van dijk- en waterschapsbesturen.

b. Jachtgericht.

c. Rechtspraak van Gedeputeerde Staten en hunne opvolgers in belastingzaken enz.

N.B. Alleen het onder 3*b* genoemde archief is als een zelfstandig (zij het ook zeer geschonden) archief te beschouwen; de overige nommers zijn slechts splinters van archieven.

XI. Familie-archieven en handschriften-verzamelingen, bij het provinciaal archief bewaard.

N.B. Het valt moeielijk, omtrent deze collectiën iets definitiefs mede te deelen, vooral omdat zij in vroegere jaren niet altijd afgezonderd van het archief bewaard zijn geworden. Zij vervallen in vier afdeelingen.

1. Verzamelingen van stukken, uit de archieven afkomstig en door allerlei redenen daarvan afgedwaald.

N.B. Deze moeten natuurlijk bij de definitieve regeling dezer archieven weder worden ingelijfd. Van dien aard zijn de collectiën Ras, Van Hilten, Beeldsnijder, Royaards en grootendeels ook Phillipps.

2. Stukken, uit andere archieven overgenomen, omdat zij beter in dit depôt geplaatst bleken.

N.B. Van dien aard zijn de twee groote collectiën Algemeen rijks-archief, bevattende duplicaten van notulen der Staten-Generaal, bisschoppelijke archiefstukken enz. Het schijnt wenschelijk, deze stukken, *onder aanteekening der herkomst*, op te nemen in de inventarissen der archieven, waarvoor zij bestemd werden.

3. Familie-archieven of gedeelten daarvan, zooals de collectiën van Lijnden van Lunenburg en de Pesters.

N.B. Vele stukken uit deze collectiën zijn vermengd geraakt met het provinciaal archief en zullen bij de definitieve rangschikking daarvan weder afgezonderd worden. De collectiën, die dikwijls het provinciaal archief bevredigend aanvullen, omdat leden der betrokkene familiën zitting in provinciale colleges of commissiën gehad hebben, moeten dan afzonderlijk beschreven worden.

4. Partikuliere collectiën van handschriften.

N.B. Van dien aard is de zeer omvangrijke collectie Booth, aangekocht door de provincie en later aangevuld door schenkingen van de heeren Grothe en Smissaert. De vele nommers, uit archieven in dit depôt afkomstig, worden weder daarmede vereenigd. De handschriften van kronijken en andere dergelijke werken, benevens correspondentiën en aanteekeningen van letterkundigen aard zijn afgegeven aan de Universiteits-bibliotheek. Hetgeen overblijft (in hoofdzaak bevattende tal van deelen en portefeuilles met afschriften en aanteekeningen uit Utrechtsche archieven over allerlei onderwerpen van geschiedenis en staatsrecht) moet in de oude orde teruggebracht en afzonderlijk beschreven worden.

XII. Archief van de Oud Roomsch-Catholieke Clerezy.

N.B. Het gedeelte van dit archief, dat voor een bepaald aantal jaren aan mijn depôt in bruikleen werd gegeven, omvat vooral stukken uit de archieven van Hollandsche en Utrechtsche kapittelen en kloosters. Ik heb mij verbonden, bij de teruggave der stukken een inventaris van deze fragmentarische verzameling te leveren.

Het oud provinciaal archief in Friesland.

Ter voldoening aan het voorschrift van artikel 17 mijner instructie heb ik de eer aan Uwe Excellentie, door tusschenkomst van den heer Algemeenen Rijksarchivaris, het verslag van het oud-archief in Friesland over het jaar 1892 te doen toekomen.

1. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

De archief-bewaarplaats onderging geene verandering. In de benedenkamers vóóral bleef nauwlettend toezicht noodig om te voorkomen, dat de stukken door vocht schade leden. Zoodra ontdekt werd, dat op portefeuilles of banden zich eenige schimmel vertoonde, werden deze gedroogd en schoongemaakt.

Van de champignon, die zich vroeger in een vertrek voordeed, bemerkte ik sinds geruimen tijd niet meer, zoodat die schijnt uitgeroeid te zijn. Ook waren er geen groote lekkages zooals dikwijls in vorige jaren.

In de archivaris-kamer had aan kasten, zoldering en behang eenige noodige reparatie plaats, en werden twee nieuwe planken aangebracht, wegens gebrek aan plaatsruimte voor drukwerken. Voor de kamer van den amanuensis werden twee raamgordijnen aangeschaft. In een, onder den turfzolder gelegen, vertrek, waar gevaar voor lekkage is, werden de open kasten van afdekkingen voorzien.

2. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De beide extincteurs werden voortdurend in bruikbaren toestand gehouden. Een daarvan moest op nieuw gevuld worden.

Het aantal brandzakken en flesschen met brandbluschmiddel in het archief-depôt en op den zolder van het gerechtshof werd niet vermeerderd.

De twee rookleidingen werden herhaaldelijk geveegd.

Aan de politie is verzocht, om in geval buiten den bureautijd brand mocht uitbreken in of in de nabijheid van het archiefgebouw of het gerechtshof, mij en den amanuensis daarvan kennis te geven.

3. *Het personeel.*

De amanuensis, die in dit jaar zijne veertigjarige ambtsvervulling bij het oud-provinciaal archief herdacht en nog met veel ijver werkzaam is, was gedurende een gedeelte van het jaar behulpzaam aan het ordenen en inventariseeren van een aantal collecties losse stukken. Voorts besteedde hij zooveel mogelijk tijd aan het alphabetisch register op de commissie- en instructieboeken, voor zoover zijne overige werkzaamheden, van administratieven aard, dit toelieten.

4. *Toestand der archiefverzamelingen.*

De verzamelingen verkeeren over het algemeen in vrij goeden staat. De losse stukken zijn thans alle in portefeuilles of doozen geborgen. Van de banden zijn er nog enkele, die eenige opknapping behoeven of op nieuw zullen gebonden moeten worden.
Voor administratief gebruik werden eenige schuifportefeuilles aangeschaft.
De verzameling landdagstukken werd geheel afgestempeld en met het stempelen van de archieven der drosten en onder-prefecten werd begonnen.
Op den zolder van het gerechtshof is weder, evenals in het vorige jaar, eene menigte losse stukken der rechterlijke archieven samengebonden in pakken, waarop de naam der gemeente, waaruit zij afkomstig zijn, werd vermeld. Alle daar berustende losse stukken, voor zoover zij door mij zijn overgenomen, zijn thans op die wijze ingepakt, en ook de banden zijn van een etiket met den naam der gemeente voorzien, waardoor vermenging der verschillende rechterlijke archieven bij latere overbrenging voorkomen wordt.

5. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en der inventarisatie van het archief.*

Met het ordenen en inventariseeren van allerlei collecties losse stukken, meerendeels uit het laatst der vorige eeuw, werd voortgegaan. Tevens werd ter hand genomen de groote verzameling stukken, die door mijne voorgangers chronologisch gerangschikt en gedeeltelijk beschreven zijn. De stukken van vóór het jaar 1600 zijn voorloopig in chronologische orde gelaten. De beschrijving daarvan en de ordening der regesten is thans tot het jaar 1581 gevorderd. Thans werd begonnen van de stukken, na 1600 dagteekenende, de bijeenbehoorende tot collecties te verzamelen en ze als zoodanig te inventariseeren. Deze stukken zijn van zeer

onderscheiden aard. Gedeeltelijk betreffen zij de, sedert het begin der 17de eeuw steeds uitgebreider wordende, administratie van de Staten in het Mindergetal en van Gedeputeerden, zooals allerlei periodieke opgaven van ambtenaren, minuten van verzonden missives, ontvangen missives en rekesten, enz.; en voorts worden daarbij gevonden o. a. procuratiën voor leden van den landdag, stukken betreffende de rechtspraak van Gedeputeerden, copiën van brieven van buitenlandsche gezanten aan de Staten-Generaal, enz. Hieronder bevinden zich bijna geene landdagstukken. Daarvan is eene afzonderlijke verzameling, die echter eerst met het jaar 1683 begint. De vroegere zijn, met uitzondering van slechts zeer enkele, niet meer aanwezig. De stukken evenwel, waarvan het twijfelachtig is of zij ten landdage gediend hebben, zooals brieven en rekesten aan de Staten gericht enz, worden met de landdagpunten, of zoo deze ontbreken, met de notulen van de Staten in het Mindergetal en de Staatsresolutiën vergeleken; en zoo het blijkt, dat zij een onderwerp van behandeling geweest zijn, worden zij afzonderlijk gehouden.

De bewerking van het alphabetisch register op de resolutiën van Gedeputeerde Staten van 1755—1795 werd zooveel mogelijk voortgezet.

Overigens werd een groot gedeelte van het jaar besteed aan gemeente- en andere archieven, zooals hieronder gemeld zal worden.

6. *De in druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

Voor zoover mij bekend is, zijn er in dit jaar geene bescheiden in druk uitgegeven.

7. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen en de verliezen.*

De aanwinst, vooral van handschriften, was eenigszins grooter dan in vorige jaren.

A. Handschriften.

Van den heer Algemeenen Rijksarchivaris ontving het archief:

1. Een brief aan Jan van Wassenaar, opperveldheer in Friesland, betreffende betaling van soldij. „De Duerstede le 27° de Septemb. (1523 ?)." Niet onderteekend.

Afkomstig uit het kabinet Slagregen.

2. Copie van den brief, waarbij de Staten van Friesland aan Johan Stachouwer het eiland Schiermonnikoog verkoopen, van 1 Nov. 1638.

3. Formule van den eed, door den eigenaar van het eiland Schiermonnikoog aan de Staten van Friesland af te leggen.

4. Deductie van het hof aan de Staten van Friesland, rakende 's hofs jurisdictie op het eiland Schiermonnikoog. Met bijlagen. (1740).

5. Gopie van eene resolutie der Staten van Friesland, van 7 December 1678, betreffende de gerepartieerde militie.

N.B. De stukken onder n°. 2—5 vermeld, zijn afkomstig van mr. A. Capadoce.

6. George, hertog van Saxen, doet afstand van Friesland aan Karel V. 19 Mei 1515. Copie.

7. George, hertog van Saxen, verklaart een gedeelte van de som, waarvoor hij Friesland aan Karel V heeft overgedragen, ontvangen te hebben. 14 Oct. 1515. Copie.

N.B. De stukken onder n°. 6 en 7 vermeld, zijn afkomstig uit het K K. Hof-, Haus- und Staatsarchiv te Weenen.

In de bibliotbeek van het Friesch genootschap alhier trof ik onder de handschriften, afkomstig van wl. jhr. mr. Hobbe Baerd van Sminia, laatst te Bergum gewoond hebbende, wiens bibliotheek thans bij dat genootschap berust, eenen band aan, houdende in het net geschreven resolutiën van Gedeputeerde Staten van Friesland van het jaar 1744, welke band behoort tot eene serie van gelijke banden, in het archiefdepôt berustende. Op mijne aanvrage werd die band door het bestuur van het genootschap welwillend voor het archiefdepôt afgestaan.

In mijn vorig jaarverslag meldde ik, dat mij de toezending van stukken betreffende het eiland Schiermonnikoog in uitzicht gesteld was. Naar mij bericht werd, zal ik hoogstwaarschijnlijk die stukken in den loop van dit jaar ontvangen.

Door aankoop werd verkregen:

Lijsten van de ten landsdage van Friesland behandelde punten. Met de adviezen van de vier goën. Van de jaren 1647, 1650, 1664, 1665, 1686, 1689, 1702—1704, 1706, 1707, 1712—1718, 1741—1745, 1748—1752, 1762—1767. In 9 banden.

Gedeponeerd werd door het gemeentebestuur van Hennaarderadeel:

Een band bevattende copiën van stukken betreffende het onderhoud van dijken, vaarten, enz. in Hennaarderadeel. 1511—1779.

B. Boekwerken.

Van Uwe Excellentie ontving het archief:

a. Middelnederlandsch woordenboek van wl. dr. E. Verwijs en dr. J. Verdam. 3e dl. 10e—13e afl. 's Grav. 1892.

b. P. J. Blok, Verslag aangaande een voorloopig onderzoek in Engeland naar archivalia, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, op last der regeering ingesteld. 's Grav. 1891.

c. J. Habets, de archieven van het kapittel der hoogadelijke rijksabdij Thorn. 1e deel. Charters en andere bescheiden van 966 tot 1550. Ter alg. landsdrukkerij. 1889.

d. Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst. XIII. 1890. 's Grav. 1892.

e. Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven. XIII. 1890. 's Grav. 1892.

Van heeren Gedeputeerde Staten van Friesland:
Verslag van den toestand der provincie Friesland over 1891. Leeuw. 1892.

Van de Commissie van bestuur van het Provinciaal museum van oudheden in Drenthe:
Verslag van de Commissie aan Gedeputeerde Staten over 1891. Assen 1892.

Van de Commissie van het stedelijk museum te Leiden:
Verslag der Commissie over het jaar 1891; en 6e supplement op den catalogus van 1886 van het museum, over 1891.

Van het Muntcollege te Utrecht:
(L. W. A. Besier), Catalogus der gouden, zilveren en koperen speciën, geslagen in de Nederlandsche gewesten van de vroegste tijden af tot de pacificatie van Gend. (1892).

Van den heer Bibliothecaris der Koninklijke bibliotheek te 's Gravenhage:
Catalogus van de pamfletten-verzameling, berustende in de Koninklijke bibliotheek, bewerkt door dr. W. P. C. Knuttel. 2de deel, 1ste stuk. 1649—1667. 's Grav. 1892.

Van de schrijvers:
Het archief der bisschoppen van Utrecht. 's Grav. 1892. Door mr. S. Muller Fzn.

Inventaris van het archief der provincie Utrecht van den vroegsten tijd tot en met het jaar 1813. Boekdeelen en bundels. 2e supplem. Utr. 1892. Door mr. S. Muller Fzn.

Verslag omtrent oude gemeente- en burgerlijke stands-archieven in Noordbraband. 1892. Door mr. A. C. Bondam.

Verslag omtrent oude gemeente- en waterschaps-archieven in de provincie Utrecht over 1891. Utr. 1892. Door mr. R. Fruin Th. Az.

Inventaris van het oud archief der heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert. Haarl. 1892. Door P. N. van Doorninck.

Over cliven en clawen in onze rechtstaal. — Clawen en clawenden. — Door dr. R. Fruin. (Overdrukken).

Over de uitgave der briefwisseling van J. J. Reiske door de Kön. Sächsische Gesellschaft der Wissens. te Leipzig. Door dr. S. G. de Vries. (Overdruk).

Zur Geschichte des Templerordens in Lothringen. Door dr. W. Zuidema. (Overdruk).

Herzog Albrecht der Beherzte von Sachsen als Gubernator Frieslands. Leipz. 1892. Door dr. O. Sperling.

Friesland in 1500. Door mr. A. J. Andreae. (Overdruk).

De veenpolder te Beets. Door J. van Loon Jz. (Overdruk).

Druk- en schrijfpapier. Door E. G. Volkersz. (Overdruk).

Door aankoop werd verkregen:

Bullarium Trajectense. Romanorum pontificum diplomata, ed. G. Brom. Fasc. II—IV. Hag. Com. 1892.

E. Brinckmeier, Glossarium diplomaticum. Gotha 1856. 2 Bndn.

Nederlands archievenblad. Orgaan van de vereeniging van archivarissen in Nederland. 1892. N°. 1—4.

F. K. zu Hohenlohe-Waldenburg, Sphragistische Aphorismen. 300 mittelalterliche Siegel systematisch classificirt und erläutert. Heilbron 1882—83.

H. Grotefend, Ueber Sphragistik. Beiträge zum Aufbau der Urkundenwissenschaft. Breslau 1875.

H. Grotefend, Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters und der Neuzeit. Hannover 1891. 1er Bnd.

F. Leist, Urkundenlehre. Katechismus der Diplomatik, Paläographie, Chronologie und Sphragistik. Leipz. 1882.

Archivalische Zeitschrift. Neue Folge, 3r Bd. Münch. 1892.

K. Höhlbaum, Mittheilungen aus dem Stadt-archiv von Köln, fortgesetzt von Hansen. Bnd. VII, Hft. 2. u 3., Bnd. VIII, Hft. 1. Köln 1892.

Acta der provinciale en particuliere synoden, gehouden in de Noordelijke Nederlanden. Uitgeg. door dr. J. Reitsma en dr. S. D. van Veen. 1e deel. Gron. 1892.

De oude kerkregisters in ons land, bijeengebracht door A. A. Vorsterman van Oyen. 's Grav. 1892.

Friesche oudheden. Afbeeldingen van merkwaardige voorwerpen van wetenschap en kunst, gevonden in Friesland. Leeuw. 1875.

Waling Dykstra, Uit Frieslands volksleven van vroeger en later. Afl. 1—4. Leeuw. 1892.

Er werden geene verliezen geleden.

8. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het archief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Uit het Hauptstaatsarchiv te Dresden ontving ik weder een groot aantal afschriften. In het geheel zijn thans afschriften ontvangen van 300 stukken, vermeld in mijn rapport over dat archief.

Van den heer Rijks-archivaris in Noord-Braband ontving ik afschrift van den brief, waarbij de Staten van Friesland verkoopen aan Johan Stachouwer het eiland Schiermonnikoog, v. 1 Novemb. 1638. Naar het origineel, berustende bij den heer jhr. A. H. L. Tjarda van Starkenborgh Stachouwer te Groningen.

De heer mr. J. G. van Blom JGz., griffier der Staten van Friesland, verschafte mij afschrift van de resolutie van het Algemeen Bestuur der Vereenigde Nederlanden van 2 December 1813, houdende de benoeming der commissarissen-generaal in het departement Friesland.

Afschrift werd genomen:

1. Van een stuk uit het gemeente-archief van Sneek, van 8 Mei

1587, waarbij Gedeputeerde Staten van Friesland aan den magistraat van Sneek toestaan de opbrengst der geestelijke goederen binnen Sneek te gebruiken ten behoeve van kerk en school.

2. Van den inventaris van het „hoofdarchief" van de gemeente het Bildt.

3. Van de inventarissen der gemeente-archieven van Schoterland en Wonseradeel, voor zoover daarin stukken van vóór 1813 voorvoorkomen.

9. *Het gebruik van het archief gemaakt door, en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

De heer ds. P. J. D. van Slooten te Heerenveen zette in het archief-depôt zijne in het vorige jaar begonnen nasporingen voort aangaande het ontstaan en de ontwikkeling der burgerlijke armbesturen in deze provincie. Het resultaat dezer onderzoekingen deelde hij in eene reeks artikelen in een nieuwsblad mede.

De heer dr. L. Wagenaar alhier bezocht herhaaldelijk het archief om materieel te verzamelen voor eene studie over den Frieschen stadhouder Willem Lodewijk. ZEd. nam afschriften van en aanteekeningen uit een groot aantal brieven en andere stukken daartoe betrekkelijk.

De heer mr. A. J. Andreae te Kollum nam inzage van eenen band met brieven en andere stukken uit het Hauptstaatsarchiv te Dresden, die mij gedurende eenigen tijd ten gebruike was afgestaan. Voorts onderzocht ZEd. den inhoud van het cartularium van het St. Odulphus-klooster te Stavoren, voor zijne studie over dat klooster. Eenige schriftelijke inlichtingen werden ZEd. verschaft omtrent de benoeming van een aantal grietslieden.

Door den heer mr. J. G. van Blom JGz. alhier werden eenige gegevens opgespoord voor zijne studie over het verveningsrecht in Friesland.

De heer K. Heeringa te Groningen bezocht het archief, om, ten behoeve van zijn proefschrift over de geschiedenis van Stavoren, kennis te nemen van den inhoud van de stukken betreffende Stavoren, o. a. ook van het cartularium van het St. Odulphusklooster.

Door den heer dr. G. Brom te Groningen werd uit genoemd cartularium afschrift van eenige stukken genomen, ten einde ze op te nemen in zijn werk: Bullarium Trajectense.

Aan den heer J. Trosée, tijdelijk te Brussel, werd opgave gedaan van een aantal in 1578 uit Friesland uitgeweken personen.

Aan den heer ds. C. A. Dardenne Ankringa, ontvanger van het Hendrik Nannes en Catryn Epes-leen te Bolsward, werd medegedeeld welke stukken, dat leen betreffende, zich in het archiefdepôt bevinden.

De heer dr. F. Bruns te Giessen ontving bericht omtrent eenen privilegiebrief van Stavoren van 1363.

Voorts werden nog onderscheidene mondelinge en schriftelijke aanvragen, vele van genealogischen aard, beantwoord.

Na daartoe verkregen machtiging werd aan den heer mr. A. J. Andreae te Kollum de verzameling afschriften, die ik uit het Hauptstaatsarchiv te Dresden ontving, bij gedeelten ten gebruike toegezonden.

Afschriften werden gegeven:

Aan den heer S. Haagsma te Bozum:

1°. van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Friesland van 9 Aug. 1666, betreffende den Luit. Admiraal Tjerk Hiddes de Vries;

2°. van eene resolutie van de Staten van Friesland van 20 Febr. 1669, betreffende den Luit. Admiraal Stellingwerf.

Van enkele rechterlijke stukken, die in den gedrukten inventaris van het gemeente-archief van Franeker beschreven zijn, werd afschrift gezonden aan burgemeester en wethouders van die gemeente.

10. *Uitkomst der bemoeiingen met gemeente-, veen-, waterschaps- en andere archieven.*

Toen ik de gemeente-archieven onderzocht ter opsporing en overneming van rechterlijke stukken, kon het onderzoek naar den inhoud van de in de gemeente blijvende oude archieven, welke de administratie betreffen, slechts oppervlakkig geschieden.
Ik bevond echter, dat vele van die archieven niet geïnventariseerd waren en er dikwijls niet de minste orde in te bespeuren was, en daar het mij bovendien nuttig toescheen den inhoud daarvan te kennen, wijl zij, voor een deel althans, in zeer nauw verband staan met het oud-provinciaal archief, wijdde ik mij in het vorige jaar, ter gelegenheid dat ik de kantongerechts-archieven bezocht, op enkele plaatsen, als ik daartoe beschikbaren tijd had,

ook aan het ordenen en beschrijven van het oud gemeente-archief. In de meeste plaatsen kon ik echter slechts eenige uren daaraan besteden. Ik stelde daarom in dit jaar aan Uwe Excellentie voor mij te machtigen daarmede voort te gaan, en tevens de kerkelijke en andere archieven te onderzoeken, welke machtiging mij verleend werd.

Hoewel de omvang van de meeste gemeente-archieven niet zeer groot is, zal toch nog geruimen tijd moeten verloopen alvorens alle geordend en geïnventariseerd zijn, daar vóóral de sorteering en beschrijving van de losse stukken nog al eenigen tijd vereischt.

Gewoonlijk worden bij mijn bezoek in de gemeenten alleen de banden aangeteekend, en worden de losse stukken, wanneer hun aantal eenigszins aanzienlijk is, mij toegezonden.

In de volgende archieven was ik werkzaam:

Het Bildt. Het gemeentehuis te St. Anna Parochie is een modern ruim gebouw. Het archief is vrij goed geordend en wordt bewaard in de secretarie, in een paar bovenkamers en op een afgesloten gedeelte van den zolder. Een inventaris werd vóór ongeveer 30 jaren samengesteld; doch bevat bijna uitsluitend nieuw archief. Van eene afzonderlijke verzameling, meerendeels oudere stukken, die voor de geschiedenis van die gemeente belangrijk zijn, is een inventaris gemaakt door den vroegeren archivaris van Leeuwarden, W. Eekhoff, van wien eenige dezer stukken afkomstig zijn, die hij aan de gemeente afstond, en waarbij hij afschriften van eenige gedrukte stukken voegde.

Deze verzameling, „het Hoofdarchief" genaamd, wordt met zorg in een daarvoor gemaakt houten kistje bewaard.

De laatstgenoemde inventaris bevat echter niet al het oud-archief. Eenige nog daartoe behoorende losse stukken en banden werden door mij beschreven en afzonderlijk geplaatst.

Deze gemeente verkeerde tijdens de republiek in eenen eenigszins exceptioneelen toestand. Ieder der drie parochiën of dorpen, die de gemeente bevatte, had zijn afzonderlijk, ook financieel, bestuur, voor zoover het de kerk, het onderwijs en andere dorpsbelangen betrof, welk bestuur werd uitgeoefend door 2 volmachten in ieder dorp, door de stemgerechtigden gekozen. De zes volmachten der 3 dorpen gezamentlijk bestuurden de zaken der zeedijken. De stukken, afkomstig van de administratiën dezer 3 dorpen, zijn meerendeels in het archief van het zeewerende waterschap het Oud-Bildt overgebracht. Vandaar zijn er in dat waterschaps-archief vele stukken, die men in andere gemeenten in het gemeente- of het kerk-archief zoude zoeken. Dit archief van het Oud-Bildt, dat zich in het dijkhuis te St. Jacobi Parochie bevindt, zal mij ter inzage en inventarisatie toegezonden worden.

In het gemeente-archief vond ik, behalve de doop-, trouw- en overlijdensboeken, geene stukken, afkomstig van de administraties der drie maires, die in den Franschen tijd in deze gemeente gefungeerd hebben. Voor zoover ik alsnog heb kunnen nagaan ontbreken die stukken in meerdere gemeente-archieven, of zijn niet volledig daar aanwezig.

In 1811 werd het departement Friesland verdeeld in 11 stedelijke en 80 plattelands „communes"; voorts behoorden bij dit departement de eilanden Vlieland en Terschelling. Alle grietenijen werden toen in meerdere „communes" verdeeld. In December 1813 bleef deze indeeling behouden. In de steden kwamen burgemeesters, ten platten lande schouten, welke fungeerden tot in het jaar 1816, toen de oude indeeling in grietenijen hersteld werd. Door Gedeputeerde Staten van Friesland werd toen bij resolutie van 2 September 1816 n°. 24 o. a. bepaald: „Dat de tot den 1 October fungeerende schouten zoo spoedig mogelijk alle de stukken en documenten tot derzelver administratie en de secretariën behoorende tegen behoorlijk reçu aan den grietman van het district, waartoe de meeste dorpen van het schoutambt gebracht zijn, zullen overgeven of doen overgeven en wel de registers van den burgerlijken staat dadelijk op den dag van den 1 October aanstaande."

Aan deze resolutie schijnt echter, zooals bovengemeld, in sommige gemeenten niet of slechts ten deele gevolg te zijn gegeven.

Dokkum. Het stadhuis werd in 1608 gebouwd, doch was oorspronkelijk kleiner dan het tegenwoordige.

Het westelijk gedeelte werd er in de jaren 1761 en 1762 bijgebouwd. Uit dien tijd is de fraaie, nog in haren oorspronkelijken toestand bewaard gebleven vroedschapszaal. De noordelijke wand dezer zaal is bekleed met vier beschilderde doeken, waarop allegorische voorstellingen te zien zijn, betrekking hebbende op de geschiedenis van Dokkum en van Friesland. De twee schoorsteenen en de vakken daarnaast boven de vier dubbele deuren zijn versierd met grisailles, op doek geschilderd door D. Reynes te Zwolle in 1763, waarop de stedemaagd van Dokkum en andere symbolische figuren prijken. De doeken alsmede de omlijsting daarvan en de overige houten betimmering van de zaal, en ook het daarbij passend meubilair zijn nog in ongeschonden staat. Aan deze zaal grenst de vroegere gerechtskamer, gelegen in het oudere gedeelte van het stadhuis. Deze kamer is met goudleer behangen en heeft eenen schoorsteen met fraai bewerkte steenen kap en kariatiden, thans bedekt met groene verf en verguldsel. In de zaal daartegenover, ook met goudleer behangen, zijn drie schilderijen, waarvan het eene het stadhuis van Dokkum geeft te zien, zooals het was vóór de uitbreiding in de vorige eeuw. Boven den schoorsteen hangt een,

door D. Hansma in 1841 geschilderd, doek, dat waarschijnlijk voorstelt Sicco Sjaardema, 8e potestaat van Friesland, omstreeks 1254 de hem door graaf Willem van Holland aangeboden som gelds en het erfstadhouderschap van Friesland afslaande. Het derde schilderstuk, een huiselijk tafereel uit 't begin der vorige eeuw, heeft voor de costumekunde wellicht eenige waarde.

Het archief wordt in de secretarie bewaard. Het was slechts zeer globaal geïnventariseerd, en vóóral de oudere stukken waren zonder eenige orde in verschillende kasten verspreid. Op den zolder lag eene groote menigte, oogenschijnlijk alleen, couranten en drukwerk, deels gebonden en deels in pakken. Om echter zeker te zijn dat daaronder geen archief verborgen was werd de geheele massa met behulp van eenen stadsarbeider doorgezocht. Dit was geen nutteloozen arbeid, want uit dien stapel, waarin zich reeds de ratten genesteld hadden, kwamen verscheidene stukken en zelfs registers, tot het oud archief behoorende, te voorschijn. De couranten-massa, meerendeels van geringe waarde, zou, voor zoover die gebonden is, op den zolder naar de jaren opgesteld en bewaard worden, terwijl het overige voor de papierfabriek bestemd is. Daar er in de secretarie voldoende plaatsruimte was, werd aldaar op mijn verzoek een vijftal kleinere kasten voor de berging van het oud-archief ingericht, dat daarin naar de volgorde van den inventaris, die ik er van maakte, werd opgesteld. Het archief is van betrekkelijk geringen omvang; losse stukken bevat het uiterst weinig, zoodat ik de inventarisatie daar ter plaatse kon bewerkstelligen. Voor dengeen, die van het archief van dit oude stadje veel verwachting heeft, is de inhoud zeer teleurstellend. Oude privilegiebrieven of dergelijke bescheiden ontbreken geheel. Alleen stukken van administratieven aard worden daar aangetroffen. Van de oudste dagteekening zijn de burgerboeken van af 1574, de resolutieboeken van den magistraat van af 1582; voorts belasting-cohieren, rentmeestersrekeningen, eenige stukken betreffende de gilden enz.

Ferwerderadeel. Het archief is op den zolder van het gemeentehuis te Ferwerd geborgen. Het wordt in, onlangs daarvoor gemaakte, gesloten kasten zeer goed bewaard. De secretaris houdt zich bezig met de ordening en inventarisatie van het archief, en is reeds voor het grootste gedeelte daarmede gereed. Het weinige oud-archief, dat zich daar bevindt, teekende ik aan, behalve de oude doop- en trouwboeken, die, tijdens mijn bezoek bij den binder waren. Deze werden mij, na gebonden te zijn, ter inventarisatie gedurende korten tijd in bruikleen afgestaan.

Franeker. Onder de vele merkwaardigheden van het fraaie stad-

huis, dat onlangs grootendeels gerestaureerd werd, verdient in de eerste plaats vermeld te worden het groot aantal portretten van Franeker professoren en ook van eenige andere personen, waaronder dat van Eise Eisinga, den maker van het Planetarium. In de burgemeesters-kamer zijn de wanden versierd met allegoriën op de vier jaargetijden en met een groot doek, een veldslag voorstellende. Tot voor korten tijd waren deze doeken met behang bedekt. Als schoorsteenstuk is thans aldaar het geschilderd portret van H. M. de Koningin aangebracht.

Het oud-archief is thans nog in verschillende kamers en op den zolder, waarheen een gedeelte tijdens de verbouwing moest gebracht worden, verspreid, maar zal waarschijnlijk nog in dit jaar vereenigd worden in een vertrek, dat als bewaarplaats van het oud-archief ingericht wordt. Dit is de vroegere gerechtskamer. Zij heeft een eikenhouten portaal en schoorsteen met kariatiden en houten kap, waarop het wapen van Franeker is uitgesneden.

Van de losse stukken is het grootste gedeelte beschreven door mr. A. Telting. De inventaris daarvan is in 1867 in druk verschenen. De overige losse stukken, vermengd met rechterlijke bescheiden, ontving ik reeds vroeger, en werden, na in het archief-depôt geïnventariseerd te zijn, aan het gemeentebestuur teruggezonden.

De oude burgerlijke stands-boeken en de overige deelen werden bij mijn bezoek in de gemeente geïnventariseerd.

De stukken, door mr. Telting beschreven, zijn in kartonnen dozen geborgen; voor de andere stukken zullen portefeuilles worden aangeschaft. In genoemde archiefkamer zal men nog eenige kasten aanbrengen, en zoodra die gereed zijn wordt het archief door mij definitief gerangschikt.

Tevens berust in het stadhuis het archief van de in 1810 opgeheven academie, dat vermoedelijk terstond na de opheffing in het stadhuis in bewaring is genomen.

Het archief van het in 1815 opgerichte athenaeum werd na de opheffing daarvan in 1843, tegelijk met een gedeelte der Franeker bibliotheek naar hier overgebracht, en berust thans in de provinciale bibliotheek. Met den heer burgemeester van Franeker trad ik in onderhandeling over de overbrenging van het archief der academie naar het archief-depôt alhier. Tot nog toe is deze onderhandeling echter niet afgeloopen.

Franekeradeel. Tot in het begin van deze eeuw bezat deze gemeente geen grietenij- of rechthuis. Het gerecht hield toen zijne zittingen in het stadhuis van Franeker in een vertrek, dat thans als stads-secretarie is ingericht. In 1817 werd het vroegere Dekemahuis, binnen Franeker gelegen, door den toenmaligen grietman E. M. van Beyma gekocht, en is waarschijnlijk toen reeds als

grietenijhuis in gebruik genomen. In 1826 werd het door dien grietman aan de grietenij gelegateerd en wordt thans nog als gemeentehuis gebruikt.

Het is een oud gebouw, van grooten baksteen opgetrokken, en inwendig grootendeels nog in zijn vroegeren vorm bewaard gebleven. In de secretarie is een schoorsteen met steenen kap en kariatiden. Op de kap zijn de familiewapens van Hermana en Liaückema uitgehouwen.

Het archief bevindt zich in de secretarie, in een daarnaast gelegen kamer en in een paar kasten op het portaal. Het was niet geordend en de inventaris zeer onvolledig. In de kamer naast de secretarie wordt de meeste ruimte ingenomen door staats- en andere couranten. Deze zullen naar een afgesloten gedeelte van den zolder verhuizen, zoodra een paar aldaar te maken kasten gereed zijn. In genoemde kamer wordt dan het archief in de noodige orde gerangschikt, en tevens worden daarheen overgebracht eenige registers en stukken, die tijdens mijn bezoek nog op den zolder lagen. Het oud-archief bevat o. a een aantal floreencohieren, notulenboeken, kerkvoogdij- en armvoogdij- en eenige andere boeken, die ik beschreef en bij elkaar plaatste. Een groote kist met losse stukken werd mij ter sorteering en inventarisatie toegezonden.

De archieven, afkomstig van de twee communes of schoutambten, waarin deze grietenij van 1811—1816 verdeeld was, vond ik hier zeer onvolledig.

In het gemeentehuis bevindt zich voorts nog op genoemd afgesloten gedeelte van den zolder het archief van het waterschap de Vijf deelen binnendijks, dat vóór eenige jaren uit Harlingen daarheen is overgeplaatst.

Hennaarderadeel. Het gemeentehuis te Wommels is een ruim, geheel vrijstaand gebouw. In 1840 werd het door de gemeente gesticht. Het archief wordt bewaard in de secretarie beneden en op twee bovenkamers. Het is niet geordend en niet geïnventariseerd.

Het oud-archief bestaat hoofdzakelijk uit de oude burgerlijke stands-boeken, een aantal kerkvoogdij- en armvoogdijboeken en eene verzameling stukken betreffende het onderhoud van vaarten, wegen, enz.; doch is overigens vrij onbeduidend. Alleen verdienen nog vermelding een register, houdende rekeningen over het beheer der geestelijke goederen van 1580—1601 en een band met copiën van stukken betreffende dijken, vaarten, enz. van 1511—1794. Deze laatste band werd in depôt aan het rijksarchief afgestaan.

Genoemde verzameling stukken werd mij toegezonden en in het archiefdepôt geïnventariseerd. Met die stukken ontving ik ook een aantal, in zeer verwaarloosden staat verkeerende doop- en trouwboeken en eenige andere registers. Na alhier op nieuw gebonden

of opgeknapt te zijn, werden die met de verzameling stukken en eenen inventaris van al het oud archief aan de gemeente terug gezonden.

Schoterland. Tot in de 2de helft der vorige eeuw was het grietenij- of rechthuis te Oudeschoot, welk gebouw thans nog bestaat. In dien tijd is de zetel van het bestuur overgebracht naar Heerenveen, alwaar ook nu het gemeentehuis is. Dit is de vroegere Oenemastate of het Grovestinshuis. Vermoedelijk is het in de 17de eeuw grootendeels verbouwd, waardoor van de oorspronkelijke vorm weinig meer over is. De voorgevel is versierd met zandsteenen banden en eenige ornamenten. In de raadzaal hangt een geschilderde allegorie, op de rechtspraak betrekking hebbende. De secretarie heeft een houten zoldering, beschilderd met wapens en figuren. Voor eenige jaren is het achtergedeelte van het gebouw opgetrokken. Een gedeelte van de bovenverdieping is toen voor bureaux van de hypotheken en het kadaster ingericht.

Het archief is in zeer goede orde. Het werd voor eenige jaren door den amanuensis bij het Rijksarchief geïnventariseerd en op een bovenkamer in daartoe doelmatige kasten gerangschikt. Het oud-archief is ook in deze gemeente van geringen omvang. In hoofdzaak bestaat het uit de oude burgerlijke stands-boeken, belasting-cohieren, eenige losse stukken betreffende waterstaatswerken, rekenboeken der kerkvoogdijen en een aantal rekenboeken van armvoogdijen, die in den laatsten tijd naar het gemeentehuis zijn overgebracht, toen de burgerlijke armbesturen der verschillende dorpen tot een armbestuur over de geheele gemeente zijn gecombineerd.

Stavoren. Het stadhuis is voor een paar jaren, toen het in zeer vervallen toestand was, afgebroken en op dezelfde plaats weder opgebouwd.

In de raadzaal zijn toen de 6 doeken, door E. van Hoek in 1776 beschilderd met bijbelsche tafereelen, weder aangebracht, waarmede ook in de vorige raadzaal, sedert de laatste verbouwing van het stadhuis in 1775, de wanden bekleed waren. Op een schilderstuk boven de deur ziet men de symbolische voorstellingen van vrede en oorlog. In het trapportaal hangt het geschilderde portret van prins Willem V.

Het archief wordt bewaard in de secretarie en op een bovenkamer in muurkasten. Het was daar in vrij goede orde opgesteld en gedeeltelijk geïnventariseerd. Ik controleerde de stukken en registers met den inventaris, en vulde dien, voor zoover noodig, aan. De oudste stukken uit het archief, waaronder eenige merkwaardige charters, zijn reeds vroeger in het archief-depôt alhier in bewaring

gegeven. Het thans nog te Stavoren berustende oud-archief is van geen groote beteekenis. Behalve eenen band, bevattende stadsrechten (door mr. A. Telting in „de Friesche stadsrechten" uitgegeven), zijn de oudste bescheiden eenige resolutieboeken van den magistraat, beginnende in de 16de eeuw. Daar bovengenoemde muurkasten wegens de nieuwe muren zeer vochtig bleken te zijn, zoodat meerdere banden en pakken erg beschimmeld waren, stelde ik den heer burgemeester voor het oud-archief naar hier in dépôt te zenden. Tot noch toe is echter daaraan geen gevolg gegeven.

Op de bovengenoemde en tevens op een groot aantal andere plaatsen werden ook de kerkelijke archieven onderzocht.

Voor zoover ik ze tot nog toe zag, zijn die archieven meerendeels van vrij jonge dagteekening. Slechts bij uitzondering klimmen de notulen der kerkeraadshandelingen tot in het begin der 17de eeuw op. De doop- en trouwboeken beginnen op de meeste plaatsen met het jaar 1772. In dat jaar is door de Staten van Friesland aan de predikanten voorgeschreven het houden van 3 boeken, namelijk: 1 doop-, 1 trouw- en 1 lidmatenboek, en daarbij werd bepaald dat de kosters contraboeken daarvan moesten houden.

In 1811 bleef een dezer exemplaren van de doop- en trouwboeken, veelal de contra-boeken, bij de kerk berusten.

11. *Maatregelen in het belang van het oud-archief te nemen.*

Tot het voorstellen van dergelijke maatregelen bestaat geene aanleiding.

Leeuwarden, 28 Februari 1893.

De Archivaris in Friesland,

J. L. Berns.

Het oud provinciaal archief in Overijssel.

Ingevolge art. 17 mijner instructie heb ik de eer aan Uwe Excellentie, door tusschenkomst van den Algemeenen Rijks-archivaris, het jaarverslag van het oud Overijsselsch archief over 1892 te doen toekomen.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

De toestand wordt steeds slechter. Zooals ik de eer had aan Uwe Excellentie bij missive van 10 Maart 1892 te melden, drong het water in den nacht van 9 op 10 Maart in zoo groote hoeveelheid door het plafond van kamer n°. 20 dat ongeveer 400 registers min of meer doorweekten. De 4000 registers in dat vertrek geborgen werden toen ingevolge aanschrijving van Uwe Excellentie overgebracht naar de leegstaande voormalige commissariswoning, waar zij zich alsnog bevinden. Wegens hevige lekkage hebben gedurende den laatsten winter vele stukken ook daar aanzienlijke waterschade geleden, zonder dat het, wegens den allerfataalsten staat waarin dat gebouw zich bevindt, mogelijk was eenige voorziening te treffen. Daar ik evenwel van een en ander reeds uitvoerig bericht aan Uwe Excellentie zond, mag ik het overbodig achten daarover thans verder uit te weiden. Alleen moet ik opmerken, dat waar de bewaarplaats van het archief in zoo deerniswaardigen toestand verkeert, aan het opnemen van nieuwe archieven niet te denken valt, waarom dan ook met de uitvoering van het Kon. besluit ter opsporing van oude rechterlijke archieven in het afgeloopen jaar slechts in geringe mate kon worden voortgegaan. Zoolang de zekerheid niet bestaat dat afdoende verbetering is te wachten, schijnt het mij hoogst onraadzaam archieven naar hier over te brengen, waar ze in de meeste gevallen van aanmerkelijk slechter conditie zullen worden dan die waarin zij zich in hunne tegenwoordige bewaarplaatsen bevinden. Bovendien ontbreekt mij ten eenenmale de ruimte om zulke archieven naar behooren te behandelen.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De extincteur heeft opnieuw eene kleine herstelling ondergaan. Het overige verkeert in goeden toestand. Aansluiting aan de stede-

lijke waterleiding is zeer gewenscht. Een reddingskoker, volgens een in overleg met den heer Rijksbouwkundige vastgesteld model, is onder toezicht van den heer hoofdopzichter Hubscher vervaardigd.

III. *Toestand van de archiefverzamelingen.*

Voor zooveel de verzamelingen niet met water in aanraking kwamen mag de toestand gunstig heeten. Dat zulks niet het geval is met de ± 4000 registers die hals over kop naar de oude commissariswoning moesten worden overgebracht en vooral niet met de ruim 400 die gedurende één nacht onder water stonden, zal wel geen betoog behoeven. De kaarten, platte gronden, prenten, etc. werden, na zooveel mogelijk gerestaureerd te zijn, in omslagen en portefeuilles geborgen. Daartoe was het noodig nog eenige portefeuilles groot formaat aan te schaffen. Eene ruimere bergplaats zou zeer zeker ook aan die verzameling ten goede komen.

IV. *Verslag van de werkzaamheden en van den voortgang der inventarisatie en de ordening van het archief.*

De regeling der losse stukken werd voortgezet. Die welke uitsluitend de provincie als lid der Unie betreffen en reeds in 1891 van de massa waren afgescheiden zijn nader gesplitst en ondergebracht in eene der navolgende rubrieken: 1°. ingekomen brieven van de Ho. Mo.; 2°. ingekomen extracten uit de resolutiën der Ho. Mo.; 3°. nouvelles; 4°. ingekomen brieven van den Raad van State; 5°. dito van de admiraliteits-collegiën; 6°. dito van de Gecommitteerden ter generaliteit, en 7°. minuten van uitgaande brieven aan de Ho. Mo; den Raad van State, etc. Al deze stukken zullen evenwel nog op jaar en dag moeten gelegd worden, voor zooveel zij zich daartoe leenen.

Van de overige losse stukken, die te voren al mede zonder eenige orde onder elkaar waren vermengd, zijn die van vóór en na 1795 gescheiden en de laatsten wederom gesplitst naar gelang ze waren te brengen tot het archief van de Provisioneele Representanten, van het Intermedair administratief bestuur, van het Departementaal bestuur van den Ouden IJssel, van het Dep. bestuur van Overijssel met Drenthe, van dat van Overijssel zonder Drenthe of van het Landdrostambt, terwijl, in zooverre de aard der stukken het toeliet, zij grootendeels naar de jaren zijn gerangschikt. De zes genoemde archieven zijn daarna voorloopig beschreven. Van onder de losse stukken kwamen gaandeweg vele kleinere en grootere kaarten te voorschijn die of daarmede geen verband houden of, in zoover dat wel het geval is, veiliger afzonderlijk worden bewaard, waarom

ik die in de verzameling kaarten opnam. Deze, ook door de aanwinsten der laatste jaren sterk vermeerderd, kreeg daardoor behoefte aan eene nieuwe regeling en beschrijving, waaraan in het afgeloopen jaar de hand is geslagen.

De ambtenaar Berends beschreef de processtukken der rechterlijke archieven van stad Delden, van stad Rijssen, van het gericht van Kedingen en van dat van Borne. Bovendien vervaardigde hij eene uitvoerige naamlijst van personen en goederen op het leenregister van Keizer Karel, waaraan sedert lang groote behoefte bestond.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

In een werkje van den heer P. A. Derks: „De waterkwestie in 't westen van Drenthe en 't noorden van Overijssel. Zwolle 1893," is veelvuldig van bescheiden tot dit archief behoorende gebruik gemaakt.

VI. *Opgaven der aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen en opgave der verliezen zoo die er zijn, en alsdan van de oorzaken daarvan.*

a. Geschenken.

1°. van Uwe Excellentie:

Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven. XIII. 1890. 's Grav. 1892.

Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst. XIII. 1890. 's Grav. 1892.

Verslag aangaande een voorloopig onderzoek in Engeland naar archivalia, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, door dr. P. J. Blok. 's Grav. 1891.

De archieven van het kapittel der hoogadelijke rijksabdij Thorn, uitgeg. door J. Habets, archivaris in Limburg. 1ste deel. 1889.

2°. Op last van Uwe Excellentie toegezonden:

a. Door den Algemeenen Rijksarchivaris:

Uit de collectie stukken afgestaan door de Oostenrijksche regeering, 5 door 's Keizers secretaris in Brabant, Loyens, gecollationeerde afschriften van vidimussen dd. 10 Mei 1528, gegeven door den Hove van Holland, te weten van akten van huldiging

van Keizer Karel door de steden Kampen, Deventer en Zwolle, resp. van 24, 29 en 31 Maart 1528 en door Ridderschap en Steden van 24 Maart 1528, alsmede van de volmachten door de ridderschap van Twenthe en Salland en door de steden Deventer, Zwolle en Kampen van 14—23 Maart 1528 verleend op hunne gecommitteerden tot gezegde huldiging.

b. Door den Rijksarchivaris te Utrecht:

Fragment van een afschrift van het Stichtsche leenregister van bisschop Frederik van Blankenheim. 16de eeuw.

Protocol van den notaris Jacobus Velcker van de terechtzittingen van den officiaal van den aartsdiaken van Deventer van 1520—1529. In perk. band.

Inventaris van het archief der provincie Utrecht. Boekdeelen en bundels 2de supplement, door mr. S. Muller Fz. Utrecht 1892.

c. Door den bibliothecaris der Koninklijke bibliotheek:

Catalogus van de pamfletten-verzameling berustende in de Koninklijke bibliotheek, bewerkt door dr. W. P. C. Knuttel. Tweede deel, eerste stuk. 1649—1667. 's Grav. 1892.

3°. Van burgemeester en wethouders der gemeente Utrecht:

Kwitantie afgegeven aan Bernd Heynt, scolaster te Deventer, door Gelijs Wenemarszoen wegens de door hem ten behoeve van den bisschop van Utrecht ontvangen 300 ponden. 24 Maart 1349. Perkament.

4°. Van burgemeester en wethouders der gemeente Ommen:

Inventaris van het archief der gemeenten Stad en Ambt Ommen, opgemaakt in 1891.

5°. Van het Muntcollege te Utrecht:

Catalogus der gouden, zilveren en koperen speciën, geslagen in de Nederlandsche gewesten door de Frankische en de Duitsch-Nederlandsche vorsten, etc. Utrecht 1892.

6°. Van den Rijksarchivaris in Utrecht:

Het archief der bisschoppen van Utrecht. 's Grav. 1892.

7°. Van mr. R. Fruin Th. A.zn., te Utrecht:

Verslag omtrent oude gemeente- en waterschapsarchieven in de provincie Utrecht over 1891. Utrecht 1892.

8°. Door dr. W. N. du Rieu te Leiden, namens de Bibliothèque Wallonne aldaar:

Rapport sur les travaux de la commission de l'histoire des églises Wallonnes dans l'année 1890—1891.

9°. Van mr. S. Muller Fzn., te Utrecht:

„Provinciale historiographie". (Overdr. uit de Ned. Spect. 1892, n°. 13).

10°. Van mr. S. Gratema, te Assen:

„Drie stukken betrekkelijk Overijsselsche marken. (Overdr. uit de Versl. en Meded. der Ver. tot uitg. d. bronnen v. h. oude vad. recht.)

11°. Van mr. J. W. Mulder, te Zwolle:

Rapport van den gemeente-archivaris in zake de Eleëmoseniersfondsen te Zwolle. Zwolle 1892.

Dat Marckenboeck van Bathman, uitgeg. in de werken der Ver. tot beoefening van Ov. R. en Gesch. Zwolle 1892.

12°. Van mr. N. S. Th. A. van Meurs, te Arnhem:

Pachtcedul van het erf en goed „Den Kranenkamp" in het kerspel van Olst, buurschap Middele, dd. 2 Aug. 1612. (Papier)

13°. Van den heer P. N. van Doorninck, te Haarlem:

Inventaris van het oud-archief der heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert. Haarlem 1892.

14°. Van mr. S. J. Fockema Andreae, te Leiden:

Bijdragen tot de Nederlandsche rechtsgeschiedenis. 8ste bundel. Haarlem 1892.

15°. Van dr. J. J. van Toorenenbergen, te Amsterdam:

De Nederlandsche zending op Formosa. 1624—1661. (Overd. uit „de Gids" 1892, n°. 7.)

16°. Van dr. J. de Hullu, te Deventer:

Bijdrage tot de geschiedenis van het Utrechtsche schisma. 's Grav. 1892.

17°. Van dr. A. G. Honig:

Alexander Comrie. Utrecht 1892.

18°. Van den heer G. A. Hackman, te Eibergen:

Kaart van de grensscheiding tusschen de marken Geesteren en Tubbergen, opgemeten en geteekend door den landmeter D. de Boer. 1847. Met procesverbaal.

Kaart van de venen gelegen in de marken van Oosterhuizen, Arriën, Stegeren, Reeze en Lutten, vervaardigd in 1811 ten behoeve van de heeren van Marle, van Dedem, Eekhout en consorten, aanleggers van eene nieuwe scheepvaart van Hasselt langs de Ligtmis en door de Hulst.

b. Door aankoop:

J. S. Magnin. Geschiedkundig overzigt van de besturen die voor de herstelling van Nederland in 1814, elkander in Drenthe zijn opgevolgd. Gron. 1838—'50.

R. Keuchenius Driessen. Monumenta Groningana veteris aevi inedita. Gron. 1822—'30.

H. van Dalfsen. De bevrijding van Steenwijk door Prins Maurits in 1592. Steenwijk 1892.

Dr. R. Fruin. Bijdragen voor de vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde. 3de r., 7de dl., afl. 1 en 2.

Archief voor de geschiedenis van het Aartsbidom Utrecht. Dln. XI—XIX, dl. XX, afl. 1 en 2. Utr. 1883—'92.

N. Schaten. Opera. 3 tom. (1 Hist. Westphaliae, 2. 3. Annal. Paderbornensium. 2 tom.) Monast. 1773—'75.

Westfälisches Urkundenbuch. Bearbeitet von Erhard, Friedländer, Finke, Diekamp etc. Band I—V[1]. Münster.

Ven. Kindlinger. Munsterische Beiträge zur Geschichte Deutschlandes hauptsächlich Westfalens. 4 Bände. Münster. 1787—1793.

Th. Salmon. Hedendaagsche historie of tegenwoordige staat van alle volkeren. Dln. VIII en IX (het Duitsche Keizerrijk), dl. X (Oostenrijksche, Fransche en Pruissische Nederlanden). Amst. 1736—'38.

Zeitschrift für Vaterländisshe Geschichte und Alterthumskunde. Herausg. von dem Verein für Geschichte und Alterthumskunde Westfalens. 49er Bd. Münster 1891.

A. Tibus. Beiträge zur Namenkunde westfälischer Orte. Münster 1890.

H. Kampschulte. Die Westfälischen Kirchen-Patrociniën. Paderborn 1867.

Dr. J. S. Seibertz. Landes- und Rechtsgeschichte des Herzogthums Westfalen. Arnsberg 1839—'75.

J. S. Seibertz. De Statutar- und Gewohnheitrechte des Herzogthums Westfalen. Arnsberg 1839.

Osnabrücker Geschichtsquellen. Herausgeg. vom Historischen Verein zu Osnabruck. Band I. Die Chroniken des Mittelaters, bearb. von dr. F. Philippi und dr. H. Forst. Osnabrück 1891.

Osnabrücker Urkundenbuch. Im Auftrage des Hist. Vereins zu Osnabrück bearbeitet und herausgeg. von Staatsarchivar dr. F. Philippi. Band I. Die Urkunden der Jahre 772—1200. Osnabrück 1892.

H. Sudendorf. Beiträge zur Geschichte des Landes Osnabrück, bis zum Jahre 1400. Herausg. von J. Sudendorf. Osnabrück 1840.

Justus Möser's sämmtliche Werke. Neu geordnet etc. durch B. R. Abeken. Berlin Th. I—IV (Patriotische Phantasiën.) 1868, Th. V—X 1843.

J. C. Möller. Geschichte der Weihbischöfe von Osnabrück. Lingen a. d. Ems 1887.

Ad. Tibus. Die Stadt Münster. Ihre Entstehung und Entwickelung bis auf die neuere Zeit. Münster 1882.

Geschichte der Wiedertäufer zu Münster in Westphalen, nebst einer Beschreibung der Hauptstadt dieses Landes. Aus einer lat. Handschr. des Hermann von Kerssenbroick übersetzt. Münster 1881.

A. Tibus. Geschichtliche Nachrichten über die Weihbischöfe von Münster. Münster 1862.

A. Tibus. Gründungsgeschichte der Stifter, Pfarrkirchen, Klöster und Kapellen im Bereiche des alten Bisthums Münster. Th. I, Heft 1—7. Münster 1867—1885.

G. B. Depping. Geschichte des Krieges der Münsterer und Cölner, im Bündnisse mit Franckreich, gegen Holland in den Jahren 1672, 1673 und 1674. Münster 1840.

Auszführlicher Bericht alles dessen, was sich in deme, zwischen denen Königen in Frankreich und Engelland, den Hernn Bischoff zu Münster, und den Herren Staaten der Vereinigten Niederlanden, in Anno 1664 entstandenen Krieg, bisz auf den in An. 1667 zu Breda geschlossenen Frieden begeben und zugetragen etc. etc. Franckfurt 1669.

Dr. F. Ph. Funcke. Geschichte des Furstenthums und der Stadt Essen. Elberfeld 1851.

W. F. Visch. Geschiedenis van het graafschap Bentheim. Zwolle 1820.

J. C. Möller. Geschichte der vormaligen Grafschaft Bentheim. Lingen a. d. Ems 1879.

J. C. Möller. Geschichte der vormaligen Grafschaft Lingen. Lingen 1874.

Archiv für die Geschichte des Niederrheins. Herausg. von Th. J. Lacomblet, fortges. von Dr. W. Harlesz. Dusseld. 1832—'66. Cöln 1867—'70.

Th. J. Lacomblet. Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins. Düsseld. 1840—'58.

A. J. Binterim und J. H. Mooren. Die alte und neue Erzdiözese Köln. 2 Th. Mainz 1828.

Dr. Chr. Meijer. Stadt und Stift Köln im Zeitalter der Reformation. Hamb. 1892.

Dr. Hermann Keussen. Die Matrikel der Universität Köln. Erster Band. (Text und Register). Bonn 1892.

Archivalische Zeitschrift. Herausg. durch das Bayerische algemeine Reichsarchiv in München. Neue Folge. Bd. 1—3. München 1890—1892.

Zeg. B. van Espen. Jus ecclesiasticum universum. Colon. 1748—'55.

H. Bresslau. Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italiën. Erster Bd. Leipzig 1889.

Dr. O. Posse. Die Lehre von den Privaturkunden. Leipzig 1887.

Wetzer und Welter's Kirchenlexikon. Heft 65—84.

Verwijs en Verdam. Middel Nederl. woordenboek. Dl. III, afl. 10—13.

E. Spanoghe. Synonymia Latino-Teutonica. (Ex etymologico C. Kiliani deprompta). Dl. II. Antw. 1892.

Jaarboekje voor de provincie Overijssel v. h. j. 1892. Zwolle 1892.

Facsimile van de kaart der stad Lingen uit den atlas van Jacobus van Deventer, door den teekenaar Rotteveel te 's Hage.

J. L. Algermissen. Uebersichts-Karte der Provinzen Rheinland und Westfalen. Köln 1889.

11 diverse kaarten van den circulus Westphaliae uit de atlassen van Blaeuw, Jansonius, de Wit, etc.

5 dito van het hertogdom Wesphalen.

Comitatus Bentheimensis nova descriptio, auth. Joann. Westenberg. Amstelod. (1610 ?).

„Swoll" Gezicht op de stad. Uit de eene of andere stedenbeschrijving der 17de eeuw.

De verliezen waren:

Twee charters in 1890 op last van Uwe Excellentie door den Rijksarchivaris te Utrecht ten onrechte aan dit archief afgestaan, te weten: een d. a. 1244 waarbij de proost van Oldenzaal het huis Smethinc, in de villa Harlo, aan Henric van Almelo in erfpacht uitgeeft, en een d. a. 1272 waarbij Hendrik van Almelo eenige goederen toewijst aan zijne jongere zonen. (Zie Verslagen omtr. 's Rijks oude archieven 1890. blz. 249). Uwe Excellentie droeg mij op die te restitueeren.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- of buitenlandsche archieven.*

De heer burgemeester van Oldemarkt veroorloofde mij afschriften te nemen van een aantal onder hem berustende copiën van belangrijke akten, betreffende onder meer de geschillen over de Broeklanden in zijne gemeente gelegen.

De mij door Uwe Excellentie opgedragen collationeering van de hier aanwezige afschriften van het judiciaal van bisschop Frederik van Blankenheim en van het leenregister loopende van 1456—1496 met de origineelen in het Rijks-archief te Utrecht berustende is in dit jaar voortgezet met het gevolg dat het judiciaal geheel en het leenregister ten deele is vergeleken. Zal die collationeering aan de verwachting beantwoorden dan behoort zij met zoodanige nauwkeurigheid te geschieden, dat de afschriften geheel en al de plaats kunnen innemen van de origineelen. Bedenkt men dat de eersten onnoemlijk vele fouten bevatten, dat daarin tallooze perioden zijn weggelaten en brengt men daarbij in rekening dat het hier geene weinig omvangrijke stukken, maar lijvige folianten geldt, dan behoef ik wel niet nader aan te toonen dat bij zooveel ander

werk als hier te verrichten valt de mij door U opgedragen taak eerst langzamerhand kan worden afgewerkt. In den loop van 1893 hoop ik evenwel daarmede gereed te komen.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

In 1891 werden aan den heer Trosée te Utrecht twee copiën van resolutieboeken der Staten van Overijssel in leen gegeven onder toezegging dat de daaruit door hem te nemen extracten hier met de originalen zouden worden vergeleken. Het laatste heeft in het afgeloopen jaar plaats gehad, terwijl hem bovendien afschriften zijn verstrekt van eenige stukken uit het archief der gemeente Kampen, die op zijn verzoek tijdelijk alhier waren gedeponeerd. Wel is waar behoort het afschrijven van stukken uit andere archieven ten behoeve van derden niet tot mijn werkkring, doch gaven de ook voor de geschiedenis dezer provincie zoo hoogst belangrijke studiën van genoemden heer mij voldoende aanleiding hem dien dienst te bewijzen. Den hoogleeraar dr. J J. van Toorenenbergen werden eenige bijzonderheden medegedeeld betreffende Zeyger van Rechteren, die in 1628 als ziekentrooster der O. I. Compagnie naar Java vertrok en later van 1636—1645 als geweldige provoost in Overijssel fungeerde. Mr. J. A. G. baron de Vos van Steenwijk ontving eene omschrijving en afteekening van het zegel van Henric van Goer. Ten behoeve van den heer H. Bremmers te Gronau werd vruchteloos gezocht naar eene akte waarbij de verplichting tot het uitkeeren van zekere sloptiende uit het erve Egbertink zou zijn overgegaan op het erve Lakerink. Veeleer bracht het onderzoek tot het resultaat dat vermoedelijk een en hetzelfde erf, te voren Egbertink geheeten, later naar den nieuwen gebruiker Lakerink zal zijn genoemd, doch was een in rechten afdoend bewijs daarvan uit dit archief niet te leveren.

Mr. A. Telting, commies aan het Algemeen Rijksarchief te 's Hage, ontving het „Stadboeck van Swolle" te leen. Genealogische onderzoekingen werden ingesteld door of ten behoeve van de heeren mr. H. D. van Ketwich Verschuur te Leeuwarden, mr R. J. W. F. baron van Hoëvell tot Nijenhuis te Zwartsluis, A. J. C. Kremer te Arnhem, P. N. van Doornick te Haarlem en A. A. Vorsterman van Oyen te 's Hage.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Ter opsporing van oude rechterlijke en andere archieven bracht ik een bezoek aan de gemeenten Ommen en Dalfsen. In het ge-

meentehuis te Ommen vond ik onder den titel van „Stadsboek" een protocol van transporten en andere gerechtelijke akten van het gerecht aldaar over de jaren 1537—1642, hetwelk zich geheel aansluit bij de alhier reeds aanwezige soortgelijke protocollen aanvangende met 1642. Terwijl ik bedoeld protocol van burgemeester en wethouders overnam, noodigde ik hen uit twee daar aanwezige kisten naar Zwolle te willen opzenden, zoodra de ruimte mij zal toelaten ze grondig te onderzoeken. Daarin toch vond ik stukken, waarvan het eerst bij nader onderzoek zal kunnen blijken of ze al dan niet tot het rechterlijk archief behooren. Het ging niet aan daartoe dagen lang in Ommen te vertoeven. In Dalfsen vond ik slechts een paar fragmenten van proceduren.

Van de doop, trouw en andere akten in de gemeentehuizen, pastoriën, etc. gevonden, hield ik naauwkeurig aanteekening. Van den griffier der rechtbank alhier nam ik een aantal stukken over die tijdens de herstelling van het gebouw dier rechtbank nog voor den dag kwamen. Eene voorloopige schifting bracht aan het licht dat zij hoofdzakelijk behooren tot de rechterlijke archieven van Kampen, Hasselt (Stad en Schout-ambt) Kamperveen, Steenwijk, Wanneperveen en Dinxterveen, Ysselham, Vollenhove en Ysselmuiden.

Het archief van Staphorst mij door burgemeester en wethouders, zooals ik reeds in het voorgaande verslag vermeldde, ter regeling toevertrouwd, is geheel beschreven. Na finale regeling zal het eerlang teruggezonden kunnen worden.

De Archivaris in Overijssel,

L. van Hasselt.

Het oud provinciaal archief in Groningen.

Ingevolge art. 17 mijner instructie heb ik de eer Uwe Excellentie, door bemiddeling van den Algemeenen Rijksarchivaris, het volgende verslag omtrent den toestand van het Rijksarchief in Groningen over het jaar 1892 toe te zenden.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

Het gebouw bleef bij voortduring aan de eischen van eene goede bewaarplaats van archiefstukken voldoen. Toch dreigde er in de laatste maanden van het jaar eenig gevaar. Ondanks voortdurend stoken, waarbij meer brandstoffen werden gebruikt dan in andere jaren, was het archieflokaal niet warm te stoken en steeg slechts eene geringe hoeveelheid warmte uit de roosters in den vloer omhoog. Het valt niet te loochenen, dat een eenigszins vochtige lucht in het gebouw begon te hangen, merkbaar voor de reukorganen, merkbaar ook aan de banden der boeken, welke eenigszins klam begonnen aan te voelen. Herhaalde onderzoekingen naar de oorzaak van dit euvel door den Rijksbouwkundige der gebouwen van onderwijs enz. ingesteld leidden tot geen resultaat. Eerst door de overkomst van den meesterknecht der fabriek, welke in 1882 het toestel ter centrale verwarming heeft geleverd, kwam in het begin van 1893 aan den gevaarlijken toestand een einde. Deze deskundige constateerde eene belangrijke verslijting van het verwarmingstoestel, en wist door eene tijdelijke herstelling het toestel weder zoodanig in orde te brengen, dat weldra weder de heete luchtstroom zich in het gebouw deed gevoelen. Door krachtig stoken en voortdurend luchten bij helder weder is de vochtige lucht uit het gebouw verdwenen. Het zal echter noodig zijn in den zomer van 1893 het verwarmingstoestel eene blijvende verbetering te doen ondergaan.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Deze middelen werden in het afgeloopen jaar eenige malen nagezien en voor zooverre noodig hersteld De bij de brandinstructie voorgeschreven oefeningen zijn gehouden.

Ingevolge schrijven van Uwe Excellentie, dd. 22 Juli 1892, n°. 1591, afd. K. W. heb ik zorg gedragen voor de aanschaffing van „een reddingskoker, welke aan een der ramen van de bovenverdieping van het archiefgebouw is te bevestigen." Ik deed zulks in overleg met den Rijksbouwkundige voor de gebouwen van onderwijs enz. Wij hebben ons daartoe gewend tot de firma Bikkers en zoon, fabrikanten in reddings- en brandbluschtoestellen, te Rotterdam, die een linnen reddingskoker tot proef zond, zooals door deze firma aan onderscheidene openbare gebouwen, ziekenhuizen, enz. is geleverd. Deze koker, hoe soliede en goed ingericht, bleek echter ongeschikt voor het archiefgebouw te Groningen. 1°. was de koker te breed voor de smalle raamopeningen van het gebouw; 2°. was de koker moeilijk te hanteeren voor een of twee personen, zoodat veel kracht en veel tijd noodig waren om het toestel tot redding in gereedheid te brengen. Deze koker, welke slechts met groote kosten kon worden vermaakt, werd daarom teruggezonden. Door deze proef waren de eischen van een doelmatigen koker thans aan het licht gekomen. De Rijksbouwkundige, de heer J. C. Hübscher, heeft daarna een reddingskoker ontworpen, welke mij voorkwam aan alle gestelde eischen te voldoen. De vervaardiging werd aan een timmerman en aan een zeilmaker te Groningen opgedragen. Herhaaldelijk zijn thans proeven met dezen koker genomen, welke geheel aan de verwachting beantwoorden. Het toestel is eenvoudig en practisch. Twee personen kunnen het toestel gemakkelijk aan de ramen van de bovenste of op een na hoogste verdieping bevestigen; beneden op de straat moeten twee personen de ringen, onder aan den koker bevestigd, vasthouden. Zware boeken, leege charterkistjes en ten slotte onderscheidene mannen zijn zonder eenig letsel van de bovenste verdieping aldus naar beneden gegleden Opmerking verdient nog, dat de kosten van het geheele toestel ongeveer de helft bedragen van de kosten, door fabrikanten van reddingstoestellen volgens de prijscouranten berekend.

III. *Toestand der archiefverzameling.*

De archiefverzameling onderging geene andere verandering dan deze, dat wederom de banden van vele rechtsprotocollen en andere boeken werden hersteld of vernieuwd.

Het is mij aangenaam te kunnen mededeelen, dat de kosten daaraan verbonden aanmerkelijk geringer zijn dan in vroegere jaren, doordien het mij geluk is thans een bode in dienst te kunnen nemen, die niet alleen de werkzaamheden van schoonhouden, stoken, luchten, inpakken enz. verricht, doch ook in zijn voor hem

ingericht vertrek in het archiefgebouw het hem opgedragen bindwerk ten uitvoer brengt.

Liep de archiefverzameling eenig gevaar te gaan lijden onder den toestand onder hoofdstuk I boven medegedeeld, ik geloof te kunnen verklaren dat geene sporen daarvan zijn overgebleven.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

De chronologische en alphabetische registers werden telkens na de ontvangst van charters en handschriften met de vermelding dier stukken aangevuld.

De registreering van den inhoud van belangrijke zaken, speciaal van die op het beklemrecht betrekking hebbende (waarvan gelijk men weet de kennis uit gewoonterecht en rechtspraak moet worden geput) voorkomende in de rechtsprotocollen van Luit. en Hoofdmannen werd door mijn ambtsvoorganger voortgezet. Langdurige ongesteldheid was de oorzaak, dat deze arbeid niet zoo krachtig kon worden voortgezet als in vorige jaren. In Mei oordeelde mr. H. O. Feith het oogenblik gekomen, met het oog op hoogen leeftijd, eervol ontslag uit zijne betrekking als Rijksarchivaris in Groningen te vragen. Bij Koninklijk Besluit van 16 juni 1892 werd dit eervol ontslag verleend. Drie en vijftig jaren is mijn ambtsvoorganger aan het Groningsch archief verbonden geweest, tien jaren als adjunct-archivaris tot bijstand van zijn vader, twee en dertig jaren als provinciaal archivaris, terwijl de tien laatste jaren in het naar de eischen des tijds ingerichte rijksgebouw als Rijksarchivaris werden doorgebracht. De nauwe verwantschap, welke er tusschen mijn ambtsvoorganger tevens leermeester en mij bestaat, verbiedt mij hier ter plaatse hulde te brengen aan het vele wat in die lange jaren door mr. H. O. Feith ten bate van de inventarisatie en ordening van het archief is verricht. De acht in druk verschenen deelen van het register van het archief van Groningen zijn nevens de werken van het Historisch Genootschap te Utrecht, de werken van het genootschap Pro Excolendo Jure Patrio, de Bijdragen voor geschiedenis en oudheidkunde inzonderheid der provincie Groningen en tal van monographien en stukken in allerlei tijdschriften, de beste getuigenissen van kunde, werklust en werkkracht.

Hetzelfde Koninklijk Besluit, waarbij aan mr. H. O. Feith eervol ontslag werd verleend, bevatte de benoeming van den ondergeteekende tot Rijksarchivaris in Groningen.

Mag ik in de omstandigheid dat één zelfde besluit beide beslissingen bevat, de goedkeuring zien van mijn ernstig streven mij

nuttig te maken voor het Groningsch archief? Zoo ja, dan zie ik in die eervolle benoeming eene aansporing te meer mij de plaats waardig te maken, thans in het derde geslacht door mijne familie bekleed.

Bij Koninklijk Besluit van 6 December 1892 werd het door mijne benoeming opengevallen ambt van commies-chartermeester vervuld door de benoeming van mr. C. P. L. Rutgers. Ik heb alle redenen te vertrouwen, dat de nieuw benoemde evenveel ijver en kunde als commies-chartermeester zal aan den dag leggen als waarvan hij gedurende anderhalf jaar als volontair blijken heeft gegeven.

Kon reeds in het vorig verslag worden medegedeeld, dat de inventaris der rechterlijke archieven geheel gereed was, het is mij aangenaam Uwe Excellentie thans dien inventaris als bijlage van dit verslag te kunnen overleggen. Hiermede is een omvangrijke arbeid voltooid, veel tijds toch is heengegaan met het schiften en bij elkaar zoeken der protocollen en losse stukken der zeventig rechtstoelen in de provincie Groningen. Op wonderlijke wijze waren de archieven dier rechtstoelen meermalen bij de griffiers van rechtbanken en kantongerechten door elkaar geraakt. Een groot gemak levert de inventaris thans op, vooral voor heeren notarissen, die tot onderzoek der oude beklembrieven dikwijls de rechterlijke archieven moeten raadplegen. In dezen inventaris zijn thans alle rechterlijke archieven opgenomen, voor zooverre zij bij ambtenaren of in archieven in de provincie Groningen berustende waren; ook zijn daarbij gevoegd vele protocollen vroeger bij particulieren in berusting. De mogelijkheid blijft, dat bij nazaten van voormalige redgers of grietmannen nog dergelijke protocollen worden bewaard, slechts geleidelijk zullen bij ontdekking deze rechterlijke archieven bij de openbare verzameling kunnen worden gevoegd.

Het buitengewoon groot aantal inlichtingen, waaronder zeer tijdroovende, aan autoriteiten en particulieren verstrekt, veroorzaakte dat aan de inventarisatie en ordening niet zooveel tijd kon worden besteed als in andere jaren. Door mij werden de groote menigte stukken van het raadhuis te Groningen naar het archiefgebouw overgebracht en reeds vermeld in het vorig verslag, verder gesorteerd en in de registers gebracht. Eveneens had zulks met de aanwinsten plaats. Met de inventarisatie van het huisarchief van Farmsum, wederom door de toezending van zes kisten met stukken vermeerderd, moest tot 1893 worden gewacht.

De heer Rutgers beijverde zich met de voortzetting van het register op de vonnissen van Burg. en Raad van Groningen in het midden der 16de eeuw. Een register in 1891 aangevangen, in den vorm eener „Zettelkatalog" werd door hem vervaardigd op de placaten van Burg. en Raad van Groningen, dergelijke registers kwamen in 1892 door hem tot stand van de placaten, uitgegaan van de Staten van Stad en Lande, de Gedeputeerde Staten van

Stad en Lande, de Ommelander Heeren, Luitenant en Hoofdmannen, enz.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

Bij schrijven van Uwe Excellentie van 5 October 1892, n°. 2257, afd. K W, werd aan mr. H. O. Feith en mr. J. A. Feith toestemming verleend tot het in druk uitgeven van het handschrift: „*Reisjournaal van Jr. Frederik Coenders uit de* 16e *eeuw*" in de werken van het Historisch genootschap te Utrecht.

Het is mij niet bekend, dat overigens aan archiefstukken in hun geheel door den druk openbaarheid is gegeven.

VI. *Aanwinst door geschenk, aankoop of bruikleen verkregen en opgave der verliezen, zoo die er zijn, alsdan de oorzaak daarvan.*

De aanwinsten waren:

Handschriften.

Door schenking:

Van de Commissie van administratie over het Museum van Oudheden voor de provincie en de stad Groningen:

Een partij processtukken, rekeningen enz. van het kuipersgilde te Groningen, 1710—1808.

Van het gemeentebestuur van Utrecht:

Een charter van 1374, zijnde eene verzegeling, waarbij de proost van St. Marie te Utrecht citeert den pastoor van Zweelo en den koster van Emmen, wegens zeker misdrijf naar Groningen.

Van den heer K. Hofkamp te Groningen:

Een h.s. folio, zijnde een kohier van de opbrengst der twee honderste penning in Hunsingo, 1691.

Van mr. G. M. Doornbos, te Groningen:

Een h.s. folio, zijnde het kasboek van een kastelein te Groningen, waar de h.h. der Staten, de gildebroeders enz, maaltijden enz. hebben gehouden, 1695—1754.

Van den heer Algemeenen Rijksarchivaris, te 's Gravenhage:

Eene acte dd. 14 October 1793 van den geconstitueerden richter van Lellens.

Van mr. A. Telting, te 's Gravenhage:

Vijftien origineele verzegelingen betreffende landerijen te Baflo, Rasquert en den Andel, allen uit de 17e en 18e eeuw.

Van den heer H. J. Stratingh, te Groningen:

Conditiën van de maeltijd bij Mons. van Someren den 29 en 30 Juni 1740 anstaende bestelt voor 34 personen (leden van een der Groninger gilden).

Van de erven wijlen den heer G. van Trojen, te Groningen:

Papieren en verzegelingen betreffende de geslachten Tjassens, Tjaden, Dronrijp, Walman en Trojen.

Van de erven wijlen den heer J. J. Veltman, te Noorddijk:

Eenige oude koopbrieven enz. betreffende landerijen onder Engelbert, alsmede een willekeur van de marktgenooten der Glimmermarkte van 1715.

Van de erven wijlen jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede, te Utrecht, overleden 3 Juli 1891:

Zes kisten met stukken, brieven, handschriften enz, zijnde een gedeelte familie-archief Hora Siccama, afkomstig van het huis te Farmsum.

Van het bestuur van het waterschap Westerkwartier:

Protocol der waerdagen van het Aduarderzijlvest, 26 Mei 1669—25 Augustus 1712.

Van den heer L. Elema, te Eenrum:

Een net gebonden en geschreven beknopt „Register op de resolutiën der Staten van Stad en Lande 1595—1665".

Uit de door de Oostenrijksche regeering aan den Nederlandschen Staat afgestane archieven:

Origineele brief van 8 Maart 1528, waarin hertog Karel van Gelre de ingezetenen van Groningen aanspoort tot krachtige medewerking in den door hem te voeren oorlog.

Van dr. Koennecke, Kön. Preusz. Staatsarchivar zu Marburg:

Een aantal aanteekeningen uit het archief der Universiteit te Marburg, betreffende dr. Nicolaas Sasschers, den rector der St. Maartenschool te Groningen (1562—1567), die in 1575 hoogleeraar te Marburg werd en aldaar in 1579 overleed.

Door aankoop:

Copiën naar de ware grootte van de plattegronden van Groningen en Helpen, alsmede van Appingedam uit het kaartenboek van Jac. van Deventer ± 1568, vervaardigd onder contrôle van den heer Algemeenen Rijksarchivaris door den heer Marius N. Rotteveel, te 's Gravenhage.

Op eene auctie van Martinus Nijhoff, te 's Gravenhage:

Eene uitvoerige geslachtslijst van het geslacht Sickinghe.

BOEKWERKEN.

Door schenking:

Van Uwe Excellentie:

1°. Verslag aangaande een voorloopig onderzoek in Engeland naar archivalia, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, op last der regeering ingesteld door prof. P. J. Blok.
2°. Middel nederl. Woordenboek van Verwijs en Verdam, IIIe deel, afl. 9, 10, 11, 12 en 13.
3°. De archieven van het kapittel der hoogadelijk rijksabdij Thorn, uitgegeven door Josef Habets, archivaris in Limburg, Ie deel. Charters en andere bescheiden 966—1550.
4°. 2e supplement-inventaris van het provinciaalarchief van Utrecht, door mr. S. Muller Fz.
5°. Verslagen omtrent 's Rijksverzamelingen van geschiedenis en kunst, XIII, 1890.

Van dr. Oscar Sperling, te Leipzig:

Herzog Albrecht der Beherzte von Sachsen als gubernator Frieslands, von Oscar Sperling. Leizig 1892.

Van jhr. mr. H. L. van Vierssen Trip, te Groningen:

Caerte van de belegeringe en opbrekinge der Bisschoppen van Collen en Munster voor de stadt Groningen. Angevangen den 9 Julij, geeijdicht den 16 Augusti. En in dese proportie gebracht door J. Feltman en H. Bierum, ingenieurs.

Van mr. W. J. baron van Welderen Rengers, te Leeuwarden:

Het geslacht Rengers van de 14e tot de 19e eeuw.

Van mr. A. J. Andreae, te Kollum:

1. Overzicht van den inhoud der acht portefeuilles met afschriften van elders berustende stukken, Friesland betreffende, voorhanden in het archief van het Friesch Genootschap, door mr. A. J. Andreae.
2. Friesland in 1500, door den schenker. Overdruk.

Van het gemeentebestuur van Groningen:

Verslag van den toestand der gemeente Groningen, over het jaar 1891.

Van mr. R. Fruin Th. Az., te Utrecht:

Verslag omtrent oude gemeente- en waterschapsarchieven in de provincie Utrecht, over 1891, door mr. R. Fruin Th. Az.

Van den heer H. J. Schouten, te Utrecht:

Lasterbrieven tegen het Groninger predikantengeslacht Alberthoma 1737 en andere stukken (overdruk Navorscher.)

Van dr. S. D. van Veen, te Groningen:

1°. Een weeshuis in de 17de en 18de eeuw (Groene Weeshuis te Groningen) Overdruk Tijdspiegel, door dr. S. D. van Veen.
2°. Abraham Trommius (overdruk) door den schenker.

Van den heer Bibliothecaris der Koninklijke bibliotheek, te 's Gravenhage:

Catalogus van de pamflettenverzameling, berustende in de Koninklijke bibliotheek, bewerkt door dr. W. P. C. Knuttel, dl. II, st. I (1649—1667.)

Van mr. A. C. Bondam, Rijksarchivaris in Noordbrabant:

Verslag omtrent de oude gemeente- en burgerlijke standsarchiëven in Noordbrabant, uitgebracht aan heeren Gedeputeerde Staten dier provincie door mr. A. C. Bondam, Juni 1892.

Van het Muntcollege, te Utrecht:

Catalogus van 's Rijks munt te Utrecht, 1ste gedeelte.

Van mr. S. Muller Fz., Rijksarchivaris in Utrecht:

Het archief der Bisschoppen van Utrecht, door mr. S. Muller Fz.

Van mevrouw de douairière baronnesse van Nagell van Nederhemert bij Heusden:

Inventaris van het oud-archief der heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert met lijsten der heeren en predikanten, opgemaakt door P. N. van Doorninck. Haarlem 1892.

Van den heer bibliothecaris der Rijksuniversiteit te Groningen:

Lijst der tijdschriften, werken van genootschappen enz. aanwezig in de Universiteitsbibliotheek te Groningen.

Door aankoop:

Tijdrekenkundig register op het oud-provinciaal archief van Overijssel 1857-1875.

Bullarium Trajectense ed. dr. Gisb. Brom. fasciculus III en IV.

De Nederlandsche Heraut, 7de jaargang.

N. Westendorp, bijzonderheden uit de geschiedenis der hervorming in de provincie Groningen. Groningen 1832.

Dr. J. Reitsma en dr. S. D. van Veen. Acta der provinciale en particuliere synoden, gehouden in de noordelijke Nederlanden. 1572—1620, 1ste deel.

Die Matrikel der Universität Köln (1389—1559) bearbeitet von dr. Hermann Keussen, 1er Baud, Bonn 1892.

Etymologicum Teutonicae linguae van Cornelis Kiliaen, Ed van Hasselt. Utrecht 1777.

Vreugdegalm ter eere van prof. Daniel Gerdes door P. Hofstede. Groningen 1736.

Iconographia Batava, door E. W. Moes, afl. 2 en 3.

Osnabrücker Urkundenbuch van dr. F. Philippi. Band I. Die Urkunden der Jahre 772 1200.

Vertraute Briefe während eines Durchflugs durch einen Theil der nördlichen Provinzen des Königreichs der Niederlände im Sommer des Jahrs 1817. Germania 1818. 3 Theile.

Groningsche Volksalmanak voor het jaar 1893, Jaarboekje voor geschiedenis, taal en letterkunde der provincie Groningen. Groningen 1892.

J. B. Rietstap. Wapenkunde of heraldiek.

Urkundenbuch des Deutschen Ordens inbesondre der Balleien Coblenz, Altenbiesen, Westphalen und Lothringen, herausgegeben von J. H. Hennes, Mainz 1861.

Nederlandsch Archievenblad. Orgaan der Vereeniging van archivarissen in Nederland. 1892.

Verliezen kwamen niet voor.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht.*

Afschriften zijn genomen van de reeks koopbrieven van 1433—19e eeuw van het merkwaardige huis „ de schonegevel " n.z. Groote markt te Groningen en zulks door de welwillende medewerking van den tegenwoordigen eigenaar en bewoner jhr. mr. R. M. A. de Marees van Swinderen van Allersma.

Door bemiddeling van dr. Keller, Kön. Staatsarchivar zu Münster i/W verkreeg het archief eene photographische afbeelding van het zegel van Reiderland, hangende aan een oorkonde van 1276 in het Staatsarchief te Munster. Dit zegel is zeer weinig bekend, althans bezit het archief te Groningen geen afdruk van het zegel van dit landschap, hetwelk voor een deel lag in het gebied der tegenwoordige provincie Groningen, doch in de 13de, 14de en 15de eeuw grootendeels door den Dollard is verzwolgen.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Schriftelijke inlichtingen werden verstrekt, voor zooverre dit mogelijk was, aan:

J. W. Enschedé, te Haarlem, over het voorstel van ds. Patroclus Römelingh, predikant te Farmsum, in 1631 aan de synode van Stad en Lande gedaan over de psalmwijzen;

C. H. Peters, te 's Gravenhage, betreffende 1°. wetten enz. van het timmerliedengilde te Groningen uit de 15de en volgende eeuwen; 2°. Afbreken van St. Walburgkerk en toren begin 17de eeuw;

mr. H. Frima jr., te Groningen, in zake een onderzoek naar de bewijsgronden, waarop eene oude 16e eeuwsche rente van 2 golden rijnsche guldens, verschuldigd aan de Martinikerk te Groningen, berust.

dr. Konstantin Höhlbaum te Marburg, in zake een onderzoek in de verschillende h. s. s. naar de uitdrukkingen „ripere" en „herbere" in het Oldermansboek van Groningen;

den griffier der Staten van de provincie Groningen, betreffende het verlaat van Zuidbroek;

mr. A. J. Andreae, te Kollum, 1°. over de verwikkelingen tusschen Herman Beukema en Gijlt Eysema met het klooster Trimunt in het laatst der 15de eeuw; 2°. de familiebetrekkingen van Barthold Entens van Mentheda; 3°. over Joost en Claes van Burmannia en hunne moeilijkheden met de regeering van Groningen; 4°. verbonden tusschen Groningen en Friesche landstreken in het einde der 15de eeuw;

het bestuur van het museum van oudheden te Groningen, betreffende het geslacht Schay en aanverwante geslachten;

J. R. Smit, te Hoogezand, over het graven van het kanaal tusschen Waterhuizen en Foxham in 1635 en de rechten op bruggen daarbij aan de ingezetenen van Westerbroek toegekend;

jhr. mr. J. R. van Iddekinge, te Groningen, over den eigendom van grafsteden op het sedert 1827 niet meer gebruikte Martinikerkhof en Akerkhof te Groningen;

Elkan, consul te Wiesbaden, over de historische beteekenis van opschriften en wapens van een munt van 1507, door graaf Edzard van Oostfriesland als heer van Groningen geslagen;

dr. G. Brom, te Groningen, betreffende het collatierecht van de parochiekerk te Crepeswald (Kropswolde) toekomende aan den abt en het convent van het klooster te Rottum;

M. Omta, te Leek, over het zegel van het landschap Vredewold;

mr. B. F. W. von Brucken Fock, te Middelburg, betreffende de geslachten Amsinck en Fock, te Groningen;

A. J. Smith, te Noordbroek, betreffende de Oldambster geslachten Huninga, Tiddinga en Eeck;

het college van regenten over de gevangenissen te Groningen, betreffende het recht van uitgang van het huis van bewaring in de Spinhuisstraat naar den voormaligen wal;

jhr. mr. E. Tjarda van Starkenborgh, notaris te Groningen, betreffende eene dispositie van den landdrost in December 1808 omtrent eene beklemming te Loppersum genomen;

J. Schilthuis UGz., te Groningen, over de paardenfokkerij als voorwerp van staatszorg in vroegeren tijd in de provincie Groningen;

dr. S. K. de Waard, te Grijpskerk, betreffende Nicolaas Grijp, den stichter der Kerk te Grijpskerk;

het gemeentebestuur van Midwolda, betreffende het oude zegel van het landschap Oldambt, als wapen voor de gemeente Midwolda;

mr. E. van Loon, te Groningen, over Claes ten Buer en zijn aandeel in den beeldenstorm te Appingedam;

J. Trosée, te Utrecht, betreffende de burgemeesters 1576—1581 en de al of niet magistraatsverandering in Juni 1579 te Groningen.

Verder werden nog afschriften van verzegelingen, meerendeels beklemcontracten, verstrekt aan de heeren notarissen mr. G. Baart de la Faille, te Veendam, mr. S. M. S. de Ranitz, te Winsum, mr. H. A. Spandaw, te Loppersum en aan de heeren mr. A. O. H. Tellegen, A. de Jager, mr. G. W. van der Feltz, jhr. G. Lewe van Nijenstein en de voogdij van het Roode- of Burgerweeshuis, allen te Groningen, mr. H. Hesse, te Winschoten. mr. F. B Coninck Liefsting, te 's Gravenhage, P. Dijkhuis, te Midwolde en mr. A. J. Andreae, te Kollum.

De voor afschriften ontvangen schrijfloonen bedroegen de som van f 8.00, welke gelden zijn gestort bij den betaalmeester te Groningen.

Het archief werd persoonlijk bezocht en de daar aanwezig zijnde stukken geraadpleegd door:

mr. A. O. H. Tellegen, in zake landerijen onder Winschoten gelegen, een oud eigendom van het klooster ter Apel;
R. Hoekstra, te Oosterhoogebrug, over het bakkersgilde te Groningen;
dr. J. A. Worp, te Groningen, onderzoek naar de geboorte enz. van eenige personen en betreffende het huwelijk van den vorst van Anhalt-Dessau met Henriette Katharina van Oranje in 1659, te Groningen gesloten;
mr. H. D. Guyot, te Groningen, onderzoek betreffende tal van refugiés te Groningen;
mr. W. J. Koppius, te Groningen, onderzoek naar de pandplichtigen van den Hamstertocht;
J. W. van Gendt, bouwkundige te Groningen, over den bouw van den Atoren;
H. W. Heckman, theol. docts. te Groningen, betreffende den strijd van den hoogleeraar F. A. van der Marck te Groningen met de predikanten en hoogleeraren in de theologie en vervolgens met de regeering van Groningen ± 1770;
prof. dr. J. Reitsma, nam copiën van Acta et ordinationes episcopi Leovardiensis 1570—1574, behoorende aan het kapittel der oud-bisschoppelijke Clerezy te Utrecht, tijdelijk in het Rijks-archief te Groningen gedeponeerd;
J. Hania Pz., predikant te Oosterbierum, nam extracten en copiën uit een h.s. van Petrus Cabeljauw, bevattende acta van de

eerste synode van Zuidholland, tijdelijk in het Rijks-archief te Groningen gedeponeerd;

dr. G. Brom, onderzoek van eenige pauselijke bullen uit het Rijks-archief van Utrecht, tijdelijk te Groningen gedeponeerd;

J. H. de Muinck Keizer, theol. docts. betreffende den hervormer Herman Geldorp, waartoe o. a. een aantal brieven uit het Rijks-archief in Gelderland tijdelijk te Groningen werden gedeponeerd;

Joh. Wenning, te Leeuwarden, onderzocht stukken betreffende de familie Amsingh.

De heeren prof. dr. P. J. Blok, prof. dr. J. Reitsma, mr. S. Gratama, te Assen, mr. J. L. Berns te Leeuwarden en de ondergeteekende zetten hun arbeid in zake het samenstellen van een Oorkondenboek voor Groningen en Drenthe geregeld voort. Daartoe moesten herhaaldelijk oorkonden, chartularia enz. worden geraadpleegd. Vermoedelijk in 1893 zal deze commissie zich tot Uwe Excellentie wenden met het verzoek Uwe toestemming te verleenen tot bekendmaking door den druk van de verzamelde oorkonden, voor zooverre deze in originalibus in het Rijks-archief in Groningen berusten.

Ook nu weder werden bovendien aan allerlei personen, die zich daartoe aan het archief aanmeldden, korte inlichtingen verstrekt, veelal van genealogischen of heraldieken aard.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met de gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Deze bemoeiingen werden niet vereischt en hadden mitsdien niet plaats.

Groningen, 7 Maart 1893.

De Rijks-archivaris in Groningen,

J. A. Feith.

INVENTARIS

DER

RECHTERLIJKE ARCHIEVEN,

BERUSTENDE IN HET OUD-ARCHIEF IN DE PROVINCIE GRONINGEN,

DOOR

Mr. J. A. FEITH,

Rijks-archivaris in Groningen.

INLEIDING.

De geschiedenis der rechterlijke archieven, thans verzameld en in bewaring gebracht in het brandvrije Rijks-archiefgebouw te Groningen, is in hoofdzaak gelijk aan die in andere provinciën, met name aan die in de provincie Utrecht. In vele opzichten zoude eene uitvoerige inleiding bij dezen inventaris eene herhaling zijn van het helder betoog van mijn collega te Utrecht, gegeven als inleiding bij den Catalogus van de Archieven der collegiën die vóór 1811 binnen de tegenwoordige provincie Utrecht rechterlijke functie uitgeoefend hebben door mr. R. Fruin Th. Az. (Utrecht C. H. E. Breijer 1893). Toch zijn er tal van punten van verschil, voor een groot deel voortspruitende uit het verschil van rechtspraak en van indeeling der colleges met rechtsmacht bekleed in beide provinciën.

Een punt van verschil openbaart zich n.l. reeds terstond in de titels, waaronder deze inventarissen worden uitgegeven. In aansluiting aan de woorden van art. 1 van het Kon. besluit van 8 Maart 1879 (Staatsblad n°. 40) heb ik gemeend te moeten geven, *niet* een inventaris van de archieven, doch een inventaris van de *rechterlijke archieven* der colleges en personen, die vóór 1811 binnen de tegenwoordige provincie Groningen rechterlijke functiën hebben uitgeoefend. Men voelt het verschil. Bij eerstgenoemden inventaris bestaat er reden tot opneming van archieven, welke geen juridiek karakter

bezitten, tot opneming van stukken betrekking hebbende op privaatrechterlijke of administratieve functiën, welke niets met de rechtspraak of de rechtsmacht hebben uit te staan. Bij laatstgenoemden titel is er alleen plaats voor „rechterlijke archieven", dat zijn archieven of stukken voortspruitende uit de rechterlijke functiën van colleges of personen. Ik besef, dat ook mijne opvatting aanleiding kan geven tot het opperen van gegronde bezwaren. Men zal mij kunnen tegenvoeren, dat eene consequentie van mijne opvatting kan medebrengen, dat het archief van een college uit elkaar gerukt zal worden, dat, nog erger, bundels brieven of boeken, bevattende stukken van rechterlijken en van niet-rechterlijken aard uit elkaar gescheurd zullen worden. Inderdaad bestaan die gevaren, doch men kan m. i. die klippen ontzeilen. Welk bezwaar bestaat er tegen een archief van een rechtsprekend college te verdeelen in twee afdeelingen, de eene afdeeling betrekking hebbende op de rechterlijke functiën, de andere afdeeling betrekking hebbende op de administratieve functiën? Moeten we dit reeds niet doen met de stedelijke besturen, welke tevens rechtspraak uitoefenen? Kunnen we niet door in de inventarissen te verwijzen naar elders beschreven of geplaatste gedeelten een archief in zijn geheel laten? En eindelijk, sluit deze opvatting niet volkomen aan bij de woorden der Kon. besluiten van 8 Maart 1879 en van 9 October 1883, waarvan ook deze inventaris het resultaat is? Ik ben mij bewust aan geen boek en aan geen bundel stukken de schendende hand te hebben geslagen, om deze uit elkaar te rukken; waar boek of bundel een tweeledig karakter droeg, heb ik getracht door verwijzingen eene verdeeling aan te brengen met behoud van het geheel. Ook heb ik onder de rechterlijke archieven opgenomen die stukken van administratieven aard, welke met de justitieele functiën in nauw verband staan, daaruit als het ware voortspruiten, zooals stukken betreffende vervulling van vacante plaatsen in rechterlijke colleges, eedsafleggingen, instructiën van hoogere en lagere rechterlijke ambtenaren enz.

Bij de uitdrukking rechterlijke *archieven* heb ik mij zooveel mogelijk streng gehouden aan den door velen erkenden regel, dat „een archief is het geheel der geschrevene, geteekende en gedrukte bescheiden, ingezonden bij of opgemaakt door het bestuur eener gemeenschap of een harer beambten ex officio, voor zooverre deze bescheiden bestemd zijn om onder die gemeenschap te blijven berusten". Niet opgenomen heb ik dus aanteekeningen van particulieren omtrent een college of door particulieren vervaardigde verzamelingen van vonnissen en formulieren van zulk een college. Bundels processtukken, berustende in het archief der stad Groningen of in het archief der voormalige Ommelanden, en waarbij òf de stad òf de Ommelanden een der partijen waren, hoewel uitgegaan van

een rechterlijk college binnen de provincie Groningen, zijn niet opgenomen en niet tot dat college teruggebracht. Immers deze processtukken hebben nooit deel uitgemaakt van het rechterlijk archief van eenig college, zij zijn door het rechtsprekend college uitgereikt aan een der partijen of door partijen gewisseld en partijen zijn hier met particulieren gelijk te stellen. Dergelijke bundels behooren tot het administratieve deel van het archief der stad Groningen of van dat der Ommelanden.

Zoo ook mandaten, losse vonnissen en resolutiën, hoewel in het Rijks-archiefdepôt in Groningen uit verschillende oorzaken in grooten getale aanwezig. Terugkeer tot het college, hetwelk deze stukken heeft opgemaakt en uitgegeven met de bestemming om niet onder dat college te blijven berusten, doch ten behoeve van buiten het college staanden, zou tegen het begrip van een archief zijn.

De bundels processtukken, welke werden gevonden in het archief van het Hof of andere rechtscolleges en welke waren overgebleven van bij die colleges behandelde zaken, heb ik in dezen inventaris niet stuksgewijze beschreven. Ik heb de bundels in hun ouden toestand gelaten of zoo mogelijk, waar zij uit elkaar waren geraakt, weder bijeengezocht en in vroegeren toestand hersteld. Na op de omslagen dier bundels den korten inhoud te hebben vermeld, zijn deze chronologisch gerangschikt en in den inventaris vermeld als een zeker getal processtukken van civiele zaken, of processtukken van crimineele zaken.

Waar uit niets bleek, dat ambtenaren bij een bepaald college een eigen archief hebben bezeten, doch de stukken bij hen ingekomen, zijn gevoegd bij het archief van dat college, heb ik niet den moed gehad een afzonderlijk archief voor die ambtenaren te scheppen. Zoo zijn de stukken, ingekomen bij den procureur-generaal bij de Hooge Justitiekamer van Stad en Lande en bij den president van het Departementaal Gerichtshof, gevonden en in dezen inventaris gebracht onder het archief van het college, waarbij zij hunne functiën uitoefenden, zij vormen daarbij een gewoon inventarisnummer, geen afzonderlijk onder-archief.

Ook de stukken van processen, in revies of in groot-revies behandeld, zijn in het archief van het Hof gevonden en behooren daaronder te blijven, omdat bij de verschillende regelingen van het revies in het gewest Stad en Lande altijd eenige hoofdmannen of leden van het Hof zitting hebben gehad in het revies en de stukken na afloop van het revies naar de secretarie van het Hof zijn gekomen.

Bij de rangschikking der boeken en stukken is zooveel mogelijk bij alle rechtsprekende collegiën en personen, zonder tot indeeling in bepaalde afdeelingen over te gaan, deze volgorde aangenomen: civiele zaken, vrijwillige rechtspraak, crimineele zaken, administratieve zaken.

De rechterlijke archieven heb ik gemeend gemakshalve, ter verkrijging van een duidelijk overzicht, te moeten verdeelen in vier afdeelingen, eene verdeeling niet op oude inventarissen gegrond, doch steunende op de verschillende soorten van rechtspraak.

1ste afd. Archieven van het Hof en de colleges daaraan voorafgaande.

2de afd. Archieven der stad Groningen en der stadsjurisdictiën.

3de afd. Archieven der Ommelander rechtstoelen.

4de afd. Archieven der colleges, belast met rechtspraak van bijzonderen aard.

Eene afdeeling „Notarisarchieven" ontbreekt in de provincie Groningen. In de 15e en 16e eeuw treft men in de stad Groningen keizerlijke notarissen aan, van hen is niets overgebleven als verspreide akten door hen uitgegeven, van het bestaan van protocollen dezer ambtenaren blijkt niets. De notarieele functiën werden in de 17de en 18de eeuw te Groningen verricht door burgemeesteren en raad, in de stadsjurisdictie Goorecht en Sappemeer door den ambtman, in de stadsjurisdictie Oldambt door den drost of door pastor en kerkvoogden, in de stadsjurisdictie Westerwolde door den drost, door de richters of door den pastor, in de Ommelanden door de redgers of richters.

Toch heb ik nog een oogenblik gemeend ter wille van één protocol eene afzonderlijke afdeeling notarisarchieven in de wereld te moeten roepen Eenige jaren geleden werd door een particulier aan het Rijksarchief in de provincie Groningen geschonken een van een zijner voorouders afkomstig handschrift. Dit boek was het protocol van „Jurjen Draper, keiserlijcke majesteits wettige gecoosen en geswooren notarius publicus residerende aan 't Brede markt binnen Groningen" en loopende over de jaren 1656, 1664, 1665, 1668 en 1669. Alzoo een keizerlijk notaris in een tijd, dat het recht van verzegeling aan andere autoriteiten was toegekend in het gewest Stad en Lande, terwijl in andere gewesten, o. a. in het naburig Friesland, tamelijk uitvoerige bepalingen bestonden betreffende de notarissen door het hof aangesteld, welke bepalingen ten eenenmale in Stad en Lande ontbreken Nog een ander zonderling verschijnsel. Jurjen Draper was roomsch-katholiek, terwijl in de 17de eeuw alle openbare bedieningen in Stad en Lande slechts konden worden bekleed door hen, die tot de gereformeerde religie behoorden.

Een en ander en vooral de overweging, dat te Groningen in een tijd, waarin aldaar zoowel als elders allerlei bepalingen bestonden omtrent de functiën doorgaans door notarissen verricht, geene bijzondere voorschriften voorkomen omtrent notarissen of het bewijs

en de rechtskracht aan de door hen opgemaakte akten verleend, in één woord, de Groninger stad- en landrechten, instructiën, reglementen, enz. over de notarissen zwijgen..., dit alles deed mij besluiten Jurjen Draper niet te beschouwen als een ambtenaar, wiens akten bijzondere rechtskracht hebben, wiens protocol behoort tot de rechterlijke archieven der provincie Groningen.

Maar hij betitelt zich toch „keizerlijke majesteits wettige gecoosen en geswooren notarius publicus", zoo hoor ik vragen. Tot antwoord diene het volgende. De keizerlijke notarissen werden oorspronkelijk door den keizer of direct namens hem aangesteld, zij mochten later worden benoemd door de zoogenaamde comites palatini en nog later door ieder, aan wien de keizer die bevoegdheid verleende. Draper zal nu vermoedelijk van een of ander van die heeren zijne aanstelling hebben gekregen. Waar het notariaat door het provinciaal gezag was geregeld, hadden de keizerlijke notarissen als zoodanig geene bevoegdheid en werd hun die gewoonlijk door het provinciaal hof na examen toegekend; iets dergelijks bestond echter in Groningen niet, gelijk wij zagen. Draper zal dus niets anders zijn geweest als een min of meer deftige zaakwaarnemer, die voor eigen gemak en om zijne clienten bij verlies of vernietiging der origineele acten copie dier acten te kunnen geven, protocol zal hebben gehouden. Maar noch dat protocol, noch de door hem geschreven acten hadden meer waarde dan onderhandsche stukken.

Het archief van de Weeskamer der stad Groningen, ingesteld bij ordonnantie van Burgemeester en Raad van Groningen van 19 Mei 1613, is onder de rechterlijke archieven niet opgenomen. Blijkens genoemde ordonnantie was de Weeskamer van Groningen een college van beheer, zonder eenige rechterlijke functie, hare boeken en papieren dragen een administratief karakter. De uitvoerige overwegingen (zie blz. XIV—XVIII der Inleiding van den vermelden catalogus), welke mr. Muller hebben geleid tot de niet opneming der weeskamerarchieven in de rechterlijke archieven der provincie Utrecht, zijn geheel van toepassing voor de provincie Groningen.

Voor de stadsjurisdictiën en de Ommelanden, waar geene weeskamers hebben bestaan, doch de behandeling en verzorging der pupillaire en voogdijzaken een deel uitmaakten van de functiën der rechterlijke ambtenaren, moest echter eene andere beslissing worden genomen. Het ging bezwaarlijk in de dorpen de pupillaire en voogdijzaken te schiften uit de andere zaken, dikwijls toch zijn deze zoo met die andere zaken vermengd, dat scheiding onmogelijk is en ook daar, waar die scheiding mogelijk zou zijn, zou zulks ongewenscht zijn. Hier toch zoude men kunnen spreken van uiteenrukken van archieven, omdat die verzorging en behandeling der pupillaire zaken tot de rechterlijke functiën dier Ommelander redgers behoorde, voortsproot uit hun rechtsmacht, een onafscheidbaar deel daarvan

uitmaakte, terwijl bovendien bij schifting der stukken daar, waar zulks mogelijk zou zijn, een ongelijke toestand voor de verschillende rechterlijke archieven in het leven zou worden geroepen; men zou archieven van Ommelander rechtstoelen verkrijgen, waarin de pupillaire zaken werden aangetroffen, men zou soortgelijke archieven bezitten, waaruit deze waren weggenomen.

Wat nu de geschiedenis der rechterlijke archieven in de provincie Groningen betreft, deze is in de jaren 1795—1811 vrij wel gelijk aan die van dergelijke archieven in andere gewesten.

De archieven van het hof en de daaraan voorafgaande colleges zijn ondanks de daaromtrent uitgevaardigde bepalingen gebleven in het oude gebouw van het hof te Groningen. In 1834 wendde zich de archivaris der provincie Groningen tot H.H. Gedeputeerde Staten met het verzoek „het daarheen te willen dirigeren, dat aan den archivaris werden geëxtradeerd eene verzameling oude charters en stukken, afkomstig van de vroegere hoofdmannenkamer". „Deze verzameling", zoo luidt de brief verder, „berust thans nog bij de regtbank van eersten aanleg alhier, onder dewelke ook nog berusten de warfsprothocollen, ten minste gedeeltelijk, en de prothocollen der voorz. kamer en misschien ook nog andere stukken, welke men met regt in onzen tegenwoordigen tijd tot die der oudheid zou kunnen betrekken". Bij besluit van den gouverneur van de provincie Groningen d.d. 4 Juli 1834, n°. 9, werd, „gelet op de consideratiën van de regtbank van eersten aanleg, waaruit blijkt, dat na onderzoek van zaken, bedoelde stukken zich bepalen tot 12 deelen charters met een register op dezelve en tot warfsprothocollen loopende van 1441—1749", goedgevonden „den archivaris dezer provincie te autoriseren om de evengemelde charters en warfsprothocollen tegen behoorlijk reçu van den griffier der voorz. regtbank over te nemen". Een magere oogst, de rechtbank schijnt in hare „consideratiën" alleen die weinige charters en protocollen als betrekking hebbende „tot de oudheid" te hebben beschouwd; de protocollen en het verdere archief der hoofdmannenkamer bleven onder de rechtbank berusten.

In 1838 werd het nieuwe provinciale gerechtshof te Groningen opgericht. De griffier van het hof nam alle rechterlijke archieven onder de rechtbank van 1sten aanleg berustende over, zij gingen naar de griffie van het gerechtshof. Een gedeelte, n.l. die protocollen en stukken, welke op de voormalige hoofdmannenkamer en het departementaal gerigtshof betrekking hadden, bleef op gemoemde griffie. Een ander gedeelte, bevattende de rechterlijke archieven der stad Groningen, van de jurisdictie Gorecht en Sappemeer en van de rechtstoelen in het Westerkwartier, zijnde een gedeelte der Ommelanden, ging over naar de nieuw opgerichte arrondissementsrechtbank. Een „sommiere inventaris" van laatstgenoemd gedeelte

werd opgemaakt en is bewaard gebleven. Men stelle zich van deze overgangen echter niet te veel voor, zij hadden in hetzelfde gebouw, in hetwelk gerechtshof en rechtbank waren gehuisvest, plaats en waren meer bewegingen op papier dan in werkelijkheid. Dit blijkt o. a. duidelijk uit een lijst der stukken berustende in het archief van het provinciaal gerechtshof opgemaakt 19 Maart 1859, door den toenmaligen griffier van het hof, waarop voorkomen zoowel de stukken van het hof als die van de rechtbank voornoemd.

Bij schrijven van 27 Februari 1865 wendde zich de archivaris tot het provinciaal gerechtshof van Groningen met uitvoerig gemotiveerd verzoek „de stukken afkomstig van de vóór Maart 1811 bestaan hebbende regterlijke ligchamen" af te staan aan het archief in de provincie Groningen. Ook deze poging mislukte, het provinciaal gerechtshof was genegen aan het verzoek te voldoen, doch de Minister van Justitie had bezwaren, „vermits volgens de wet op de regterlijke inrigting de aanwijzing der bewaarplaats voor archieven van vroegere regterlijke collegiën bij Koninklijk besluit moet worden geregeld". Weer bleef dus de zaak der overbrenging rusten. Toen echter in 1872 eene vertimmering van het gebouw van gerechtshof en rechtbank plaats had, verhuisden de oude archieven naar den zolder. Twee jaren later hadden reeds eenige pakketten processtukken door vocht en lekkage geleden. Dit gaf den archivaris der provincie op nieuw aanleiding pogingen in 't werk te stellen tot overneming en behoud dier oude archieven. Door toedoen van den archivaris van het Rijk en na gunstig prae-advies van het provinciaal gerechtshof besloot Z. E. de Minister van Justitie den 28 December 1874 tot de overbrenging van bedoelde rechterlijke archieven onder eenige voorwaarden betreffende het gebruik, daaraan door het gerechtshof verbonden. In October 1875 had de overbrenging plaats. Toen dus het Koninklijk besluit van 8 Maart 1879 de overbrenging bepaalde der oude rechterlijke archieven, welke dagteekenen van vóór de Fransche wetgeving, naar de archiefdepôts, had dit ten opzichte van de archieven van het hof en de daaraan voorafgaande colleges alleen deze uitwerking, dat het een bestaanden toestand bevestigde en de voorwaarden, in 1874 door het gerechtshof gesteld, ophief.

Van de tweede afdeeling, de rechterlijke archieven van de stad Groningen en hare jurisdictiën, is de geschiedenis voor een deel dezelfde als die van de archieven der eerste afdeeling. Blijkens proces-verbaal van 31 Maart 1811 werden „na gedane ontzegeling" een aantal „protocollen, boeken, registers en losse papieren ter secretary van de vroedschappen, provisioneel belast met de waarneming der justitiele functiën in Groningen berustende" „aan den heer griffier van de regtbank ter eerster instantie, arrondissement Groningen, overgegeven". Zij verhuisden van het raadhuis te Gro-

ningen naar het gerechtshof aldaar. Deze archieven waren afkomstig van de colleges in de stad Groningen, welke rechterlijke functiën hadden uitgeoefend, onder hen waren ook eenige protocollen de rechtspraak in de Oldambten betreffende. In hetzelfde jaar 1811 gingen ook ingevolge verbaal van het verhandelde bij den prefect in het departement van de Wester-Eems d.d. 3 October 1811 (n°. 13), bij de opheffing van de jurisdictie van het Gorecht en Sappemeer, de oude rechterlijke archieven dier jurisdictie en der rechtstoelen daaraan voorafgaande van de secretarie der jurisdictie over naar de griffie der rechtbank ter eerster instantie te Groningen. Na ingevolge proclamatie van het Depart. bestuur van Stad en Lande van 4 Mei 1803 te zijn verhuisd van de bovenverdieping van het oude rechthuis (de latere hoofdwacht) te Groningen naar Hoogezand, den zetel der jurisdictie van het Gorecht en Sappemeer, gingen deze boeken thans naar het gerechtsgebouw. Daar bleven al deze archieven berusten, nu eens gerekend te behooren tot het archief van het gerechtshof dan weder tot het archief van de rechtbank. In 1879 had er naar aanleiding van het bekende Koninklijk besluit eene briefwisseling plaats tusschen de rechtbank en H. E de Ministers van Justitie en Binnenlandsche Zaken, waarvan het gevolg was, dat met het oog op de beperkte ruimte van het toenmalig archieflokaal en in aanmerking genomen den voorgenomen bouw van een nieuw archiefgebouw de overbrenging der rechterlijke archieven werd uitgesteld. Na het tot stand komen van het nieuwe gebouw had die overbrenging plaats in het najaar van 1883.

In Maart 1881 werden van den bewaarder der hypotheken te Winschoten overgenomen 43 boekdeelen, bevattende het schuldprotocol van de stadsjurisdictiën de Oldambten en Wedde en Westerwoldingeland. De slechte bewaarplaats te Winschoten maakte, hoewel het archiefgebouw te Groningen nog niet in gereedheid was, eene spoedige overzending gewenscht. In het voorjaar van 1884 werden van de griffie van de rechtbank te Winschoten overgebracht eene zeer groote menigte rechterlijke archieven, betrekking hebbende op het gebied van het tegenwoordige arrondissement Winschoten en bevattende dus de archieven der stadsjurisdictiën de Oldambten en Wedde en Westerwoldingeland. Vermoedelijk waren deze archieven in 1811 uit de zetels der rechtspraak, Zuidbroek, Winschoten, Midwolde, Termunten, Wedde, Vlagtwedde en Bellingewolde, alsmede uit de kerkelijke archieven der karspeldorpen in die streken, bijeengehaald. Zij vormden bij de ontvangst een in zeer haveloozen toestand verkeerenden, zonderling dooreengehaspelden chaos van papieren en boeken. In 1888 en 1889 werd door mij in alle gemeente-archieven en in alle griffies der kantongerechten eene nalezing betreffende rechterlijke archieven gehouden. Van de stad Groningen en hare jurisdictiën vond ik een belangrijk aantal

rechterlijke archieven ten gemeentehuize van Groningen, zij werden ingevolge besluit van den raad der gemeente Groningen van 30 Maart 1889 aan het oud-archief in Groningen afgestaan en naar het depôt overgebracht. Ook uit het gemeentehuis van Nieuwe Schans en de griffie van het kantongerecht te Winschoten werden eenige rechterlijke archieven naar het archiefdepôt overgebracht.

De derde afdeeling bevat de rechterlijke archieven der Ommelander rechtstoelen. Met uitzondering van de stad Appingedam, waar de rechtspraak door borgemeesteren en eedgenoten, en het schuttengericht werd uitgeoefend, en van de drie tusschen de jaren 1803—1811 bestaan hebbende jurisdictiën van het Fivelingokwartier, het Hunsingokwartier en het Westerkwartier, waren in de Ommelander rechtstoelen alleensprekende rechters, die tevens de notarieele functiën uitoefenden; geen secretaris of griffier stond hun ter zijde. De instelling dezer rechtspraak bracht mede, dat één persoon meermalen tegelijk rechter van meer rechtstoelen kon zijn, vandaar, dat de rechtshandelingen van onderscheidene rechtstoelen somwijlen in één boek achter en door elkaar zijn ingeschreven. Die instelling bracht tevens mede, dat er veelal jaarlijks eene wisseling van rechter plaats had en dat, aangezien het recht om rechter te wezen voortsproot uit grondbezit, het redgerambt als een privaat bezit werd beschouwd. Vandaar, dat de protocollen met aanteekeningen der behandelde zaken eveneens als privaatbezit werden beschouwd en door den afgetreden redger onder zijn privaten boedel werden bewaard. Het Reglement Reformatoir van 27 November 1749, hetwelk zulk eene uitstekende verbetering bracht in de verwarde rechtspraak van Stad en Lande, bepaalde in art. 30: „ Dat ten dienste van de justitie bij de geregten in de Ommelanden, ordentelijk prothocol, so omtrent Acten van contentieuse als volontaire jurisdictie zal worden gehouden, welke prothocollen bij de afgaande redigeren off hare erffgenamen niet zullen mogen verblijven, waar bij verandering van de rigter aan de successor in officio aanstonds werden overgegeven, opdat de retro-acta altijd kunnen nagezien worden". Als gevolg van die bepaling zijn van de meeste der 65 rechtstoelen in de Ommelanden de protocollen van 1750 af bewaard gebleven. Die protocollen en andere stukken schijnen na 1803, toen de redgerrechten werden opgeheven om plaats te maken voor de jurisdictiën, te zijn overgebracht naar de zetels van de drie jurisdictiën in de voormalige Ommelanden, nl. te Appingedam, te Onderdendam en te Zuidhorn. Bij de invoering der Fransche wetgeving werden de archieven dier toen opgeheven jurisdictiën, alwaar dus ook de archieven der rechtstoelen werden bewaard, verzegeld op 28 van Sprokkelmaand 1811. Een maand later, 31 Maart 1811, had de ontzegeling plaats en werden de rechterlijke archieven dier jurisdictiën vervoerd naar de griffies

der rechtbanken van eersten aanleg te Appingedam en te Groningen. Te Appingedam bleven deze archieven tot na de rechterlijke organisatie van 1877, bij de opheffing der arrondissements-rechtbank te Appingedam verhuisden de archieven der jurisdictiën Fivelingokwartier en Hunsingokwartier naar de griffie van de arrondissements-rechtbank te Groningen, van waar zij samen met het archief der jurisdictie van het Westerkwartier in het najaar van 1883 overgingen naar het rijksarchiefgebouw aldaar.

Bij de rondreis door de provincie Groningen werden nog rechterlijke archieven aangetroffen in de gemeentehuizen te Appingedam en te Aduard, ook deze zijn in 1889 gevoegd bij de reeds overgebrachte rechterlijke archieven.

Kan men bij de eerste en tweede afdeeling met vrij groote zekerheid verklaren, dat alle rechterlijke archieven dier colleges zijn bijeengebracht, niet alzoo bij de rechterlijke archieven der Ommelander rechtstoelen. De omstandigheid, dat vóór 1750 de protocollen der rechtstoelen werden beschouwd als het privaat-eigendom der rechters, is oorzaak dat nog dikwijls bij particulieren, nazaten van Ommelander rechters, rechtboeken schuilen. Het mocht mij gelukken van onderscheidene particulieren, bezitters van protocollen, voor wie het bezit dier boeken niet van het minste nut of belang kan zijn, hunne protocollen ten geschenke te ontvangen voor de verzameling in het onder mijn beheer staande archief. Mogen anderen dat goede voorbeeld volgen! Vooral juist de protocollen der Ommelander rechtstoelen zijn van een zeer practisch en actueel nut, zij bevatten toch de minuten der beklemcontracten, waarvan veelal de uitgegeven afschriften verloren zijn gegaan. De mogelijkheid, ja de waarschijnlijkheid bestaat, dat deze derde afdeeling zich in verloop van tijd door schenkingen zal uitbreiden; tijdens het drukken van dezen inventaris had zelfs nog eene aanvulling plaats.

De vierde afdeeling bevat de archieven der colleges, belast met rechtspraak van bijzonderen aard. Ik verdeel die rechtspraak in twee soorten: *a.* rechtspraak over bijzondere personen, *b.* over delicten en geschillen van bijzonderen aard.

Eene categorie als mr. Muller aanneemt, n.l. rechtspraak over bijzondere goederen, is in de rechterlijke archieven van Groningen niet vertegenwoordigd.

a. Van de rechtspraak over geestelijken zijn in het gebied der tegenwoordige provincie Groningen geene bescheiden tot ons gekomen; van de fora privilegiata, de rechtspraak over militairen, over studenten en over „de hoge en laege bedienden" van de hooge justitiekamer zal in den inventaris zelf worden gesproken.

b. Van de rechtspraak in jachtzaken is overgebleven het archief van het provinciaal jachtgericht, het werd overgenomen uit het archief der provincie Groningen en aangevuld met eenige boeken.

op eene auctie aangekocht. Van de rechtspraak van Gedeputeerde Staten en daarop volgende colleges in belastingzaken zal beneden worden melding gemaakt.

Nog rest de mede onder *b* behoorende rechtspraak der scheepperijen, dijk- en zijlrechten in de Ommelanden. In het provinciaal archief is daarvan zoo goed als niets aanwezig; de protocollen der schepperijen, zijlvestenijen en dijkrechten, waarin de rechtspraak dier colleges is opgeteekend, berusten nog bij de waterschapsbesturen. Volkomen beaam ik de opmerkingen door mr. Muller ten opzichte der rechterlijke archieven dezer colleges op blz XXXII, XL en XLI zijner meermalen aangehaalde inleiding gemaakt. Moge een Koninklijk besluit alsnog ook ten opzichte dezer rechterlijke archieven de overbrenging naar de Rijks-archiefdepôts in de provinciën bevelen.

Ik heb bij deze, zoowel als bij de andere afdeelingen, alleen melding gemaakt van die rechterlijke archieven, welke geheel of gedeeltelijk naar mijn beste weten zijn overgebleven of tot mij zijn gekomen. Eene vermelding der rechtscolleges of rechterlijke functiën uitoefenende personen, ook wanneer geene stukken van hen zijn overgebleven, kwam mij minder gewenscht voor. Deze inventaris toch geeft een lijst en eene beschrijving van de rechterlijke archieven, welke bewaard zijn en behoeft geen legger te zijn, van wat er is en van wat er zou kunnen zijn.

EERSTE AFDEELING.

Rechterlijke Archieven van het Hof en de Colleges daaraan voorafgaande.

I. Rechterlijk Archief van de Warven.

N.B. De Warven zijn een rechtsprekend college, waarvan het tijdstip van ontstaan onzeker is. In de 13de en 14de eeuw vereenigden de alleensprekende rechters uit een aantal nabijgelegen rechtstoelen in de Ommelanden zich in vergaderingen, „warven", ter beslissing in hooger beroep van vonnissen, door hen gewezen. Deze vergaderingen waren de zoogenaamde particuliere warven. Ook zaken van meer gewicht waren, met voorbijgang van den rechter, aan het oordeel dezer gezamenlijke rechters in de particuliere warven onderworpen. In de binnenlandsche twisten der partijen verloren die particuliere warven allengs in de 14de eeuw hun rechtsmacht. Uit behoefte aan hulp en steun en vooral aan rechtsveiligheid sloten de verschillende deelen der Ommelanden verbonden met de stad Groningen. Groningen werd de plaats van bijeenkomst om te beraadslagen over de belangen van de stad en de deelen der Ommelanden. Daar hielden reeds in het laatst der 14de eeuw de rechters uit de landschappen tusschen Eems en Lauwers met de regeering der stad „gemeene landeswarven", op welke in het eerste en hoogste ressort recht werd gesproken. Latere verbonden vooral uit de 1ste helft der 15de eeuw bepaalden meer uitdrukkelijk, dat de vonnissen der lagere rechters in de warven aan hooger beroep zouden zijn onderworpen, doch ook sommige zaken van gewicht werden in deze „gemeene landeswarven" ter eerster instantie gebracht. Het aantal rechters, door de Ommelanden naar den warf gezonden, was onbepaald. Van wege de stad Groningen hadden vijf leden zitting, zij werden hoofdmannen genaamd. De „gemeene landeswarven" waren onderscheiden in Ooster- en Westerwarf, de eerste voor de zaken van Hunsingo en Fivelgo, de tweede voor die van het Westerkwartier. Crimineele zaken werden niet op de warven gebracht, evenmin zaken uit de stad, vermits er geen hooger beroep was van de vonnissen door burgemeesteren en raad gegeven.

De Stad had op de warven veel invloed door de hoofdmannen; zij toch woonden in de plaats der bijeenkomst en werden meestal belast met de uitvoering der vonnissen of met eene nadere of verdere regeling van menige zaak. Zoo kwam langzamerhand een groot deel der rechtspraak van de warven, dewijl „den warffheren de costen verdrooten, om geringe penningschulden beropingen in der stad lange to continueren", aan de hoofdmannen. Het Ommelander landrecht van 1601, boek II, art. 77 en 78, gaf nog een aantal bepalingen betreffende de warven. Steeds minder echter werd het aantal zaken door de warven behandeld, steeds geringer het aantal personen, hetwelk op de warfdagen verscheen. Het protocol der warven houdt op met 21 December 1750; de hoofdmannenkamer had de warven geheel verdrongen.

De werkzaamheden der warven bepaalden zich echter niet alleen tot de rechtspraak, zij strekten zich mede uit tot het bestuur van het land en inzonderheid

tot de wetgeving. De bepalingen door hen op laatstgenoemd gebied gegeven, werden warfsconstitutien genaamd, hunne vonnissen warfsoordeelen. Van 1595—1750 bestaan de origineele protocollen met aanteekeningen van het verhandelde in de warven. Zij waren berustende op de secretarie der hoofdmannenkamer, immers de secretaris dier kamer was tevens ratione officii secretaris der warven.

Vóór 1595 bestaat er geen officieel protocol met aanteekeningen van de warven. De warfsconstitutien en oordeelen uit de 15de en 16de eeuw vindt men in allerlei handschriften, waarin landrechten, verbonden, willekeuren enz. zijn opgeteekend, verspreid. Eene vrij volledige verzameling is in het laatst der 16de eeuw saamgebracht door Popco Everhardi, secretaris der hoofdmannenkamer en dus der warven (1570—1594), en aangevuld door zijn opvolger dr. Rembertus Ackema Het handschrift met constitutiën en oordeelen door deze secretarissen saamgesteld berustte reeds in 1635 op de secretarie der hoofdmannenkamer, de heeren der Ommelanden lieten er destijds voor hun archief een authentiek afschrift van maken. Genoemd handschrift moge geen officieel geregeld aangehouden protocol zijn, doch eene eerst in lateren tijd wellicht eerst voor particulier gebruik saamgestelde verzameling, die verzameling van naar tijdsorde gerangschikte vonnissen en constitutiën heeft een deel uitgemaakt van het archief der warven en aan haar werd het vertrouwen geschonken, dat men aan een officieel protocol schenkt. Ik heb daarom niet geaarzeld dit handschrift als een protocol voorafgaande en aansluitende aan de officieele protocollen in het archief der warven op te nemen.

Het afschrift door de heeren der Ommelanden genomen en de afschriften der latere protocollen van de Warven, ten bate dezer heeren eveneens tot 1705 vervaardigd, heb ik als afkomstig uit het archief der Ommelanden daarin gelaten. Pro memorie zij het hier echter vermeld.

De warfsconstitutiën- en oordeelen van 1407 tot en met het jaar 1601, zoowel de in het bovenvermelde h. s. voorkomende, als de enkele daar ontbrekende doch in andere handschriften bewaard geblevene, zijn bijeenverzameld en in druk uitgegeven door mr. H. O. Feith in de Werken van het genootschap P. E. J. P. VII deel Iste stuk, Groningen 1863. In de aan die uitgave voorafgaande voorrede en in het werk van mr. T. P. Tresling, De warven en de hoofdmannenkamer. Groningen 1839, zal men meerdere bijzonderheden over de instelling der warven kunnen vinden.

a. Protocol bevattende de ordelen en constitutiën der warven, 1444—1749. 4 deelen.

II. Rechterlijke Archieven van het Hof.

(Dit college wordt ook genoemd „Luitenant en Hoofdmannen" of „Hoofdmannenkamer"; het kreeg in 1749 den titel van Hooge Justitiekamer van Stad en Lande van Groningen; in 1795 den titel „Hof provinciaal" of „Hof van justitie van Stad en Lande" en droeg van 1803—1811 den naam „Departementaal Gerechtshof van Stad en Lande van Groningen").

N.B. De Hoofdmannenkamer schijnt als eene afzonderlijke vierschaar eerst in 1521 te zijn opgetreden. Zij is ontstaan uit de warven. Aangezien het den afgevaardigden uit de Ommelanden lastig werd, bij het vermeerderen der beroepen aan de warven, telkens naar de stad Groningen te trekken en daar lang te vertoeven, werd het allengs in het laatst der 15de eeuw eene gewoonte de geringere zaken aan de stadsafgevaardigden, de hoofdmannen, ter beslissing over te laten.

Zelfs brachten de Ommelanders van lieverlede de kleinere zaken voor deze hoofdmannen, die daarin tusschen of na de warven vonnissen wezen. Aldus vermeerderde steeds de macht der hoofdmannen. Wel hadden zij aanvankelijk geen afzonderlijk rechtsgebied en behoorden de zaken door hen behandeld nog tot den warf, zoodat ook de Ommelander rechters, indien tegenwoordig, mede konden deelnemen aan de rechtspraak, doch weldra kwam onder den landsheer Karel van Egmond, als een gevolg van het in 1518 tusschen Groningen en den hertog Karel gesloten verdrag, eene regeling van de hoofdmannenkamer als afzonderlijk rechtsprekend college tot stand. In 1521 schijnt te zijn uitgemaakt, welke zaken voortaan door de warven, en welke door de hoofdmannen zouden worden behandeld, dit blijkt uit art. 10 der instructie voor luitenant en hoofdmannen van 1601.

Het college van hoofdmannen bestond uit vijf personen, een persoon door den hertog aangesteld en vier door burgemeesteren en raad van Groningen gekozen.

Karel van Gelre werd in 1536 vervangen door Karel V als landsheer. Gedurende de regeering van dezen vorst nam diens stadhouder in deze gewesten zitting in de hoofdmannenkamer, zoodat steeds gesproken wordt van „stadholder ende hoofdmannen", welke titel na 1563 veranderde in dien van „luytenant en hooftmannen". Tusschen de jaren 1560—1597 was er een groote tweespalt tusschen de Stad en de Ommelanden betreffende de rechtspraak der warven en der hoofdmannenkamer, zoodat de Ommelanden zelfs buiten de stad Groningen afzonderlijke warven hebben gehouden. De stadhouder Willem Lodewijk stelde weder een luitenant bij de hoofdmannenkamer aan; bij eene uitspraak van de Staten-Generaal van 21 Januari 1597 kwam de benoeming van den luitenant en de verdere ambtenaren (uitgezonderd de vier door de stad Groningen benoemde en te benoemen hoofdmannen) aan de Staten van Stad en Lande. Eene instructie van 1601 omschreef nauwkeurig den werkkring van de warven en de hoofdmannenkamer en de manier van rechtspleging. De hoofdmannenkamer bemoeide zich in de 16de eeuw tevens met politieke aangelegenheden, na de oprichting der Gedeputeerde Staten verdwijnt deze werkkring.

De bepaling van art. 75 dier instructie, dat partijen bij consent van den warf en de kamer, met onderling goedvinden alle zaken tot het ressort van den warf behoorende aan de hoofdmannenkamer mochten brengen, had van lieverlede tengevolge, dat de werkzaamheden van den warf meer en meer inkrompen en die van de hoofdmannenkamer zich uitbreidden.

Intusschen trachtten de Ommelanden de overmacht der stad Groningen in de hoofdmannenkamer te kortwieken. Dit gelukte hun; bij eene uitspraak der Staten-Generaal van 25 Februari 1645 werd het personeel der hoofdmannenkamer vermeerderd met drie leden uit de Ommelanden en een uit de stad, zoodat de kamer van dien tijd af uit een luitenant en acht hoofdmannen bestond. In eene nieuwe instructie van 1653 werd dit met meer punten geregeld.

De rechtspraak van de hoofdmannenkamer bestond blijkens de instructiën van 1601 (welke eene bevestiging van de toestanden tusschen de jaren 1521—1560 inhield) en 1653, zoowel in beslissingen in eersten aanleg als in hooger beroep, hoofdzakelijk in burgerlijke geschillen (Tresling t. a. p. blz. 91). Van de vonnissen der stad bestond geen hooger beroep, noch in burgerlijke noch in lijfstraffelijke zaken.

Het gemis aan hooger beroep, vooral in crimineele zaken, benevens andere leemten in de rechtspleging, gaf met andere oorzaken in 1749 aanleiding tot geheelen ommekeer in de rechtspraak in de provincie Stad en Lande. Het Reglement Reformatoir van 27 November 1749 maakte de hoofdmannenkamer tot een provinciaal hof van justitie, zoowel voor de stad als voor de Ommelanden. Zelfs de drie geprivilegieerde zijlvestenijen werden voortaan aan de rechtspraak van dit hof onderworpen, hetwelk den titel erlangde van „Hooge Justitiekamer van Stad en Lande". Deze kamer bestond uit acht hoofdmannen of raden en één luitenant,

om bij afwezigheid van den Erfstadhouder het voorzitterschap te bekleeden. Bovendien waren bij dit hof een procureur-generaal en twee secretarissen. Al deze ambtenaren werden benoemd door den Erfstadhouder. Eene instructie van 27 November 1749 en een aantal ordonnantiën omschrijven verder nauwkeurig den werkkring van de hooge justitiekamer.

Den 31 October 1795 werden de namen luitenant en hoofdmannen of hooge justitiekamer vervangen door die van Praesideerend raad en raden in den Hove provinciaal. Bij publicatie van 18 October 1804 kwam het Departementaal Gerichtshof van Stad en Lande tot stand, hetwelk in werking bleef tot het voorjaar van 1811, toen het Fransche recht en de Fransche rechtspraak werden ingevoerd.

Het archief van het hof vormt, afgezien van de titels en van de instructiën of reglementen, welke het regelden, één geheel; de protocollen en registers loopen door, zonder zich aan die veranderingen te storen. Als één geheel bewaard en in 1875 van het Gerechtshof te Groningen overgenomen, is splitsing in onderarchieven niet gerechtvaardigd.

a. Protocol bevattende aanteekeningen omtrent civiele zaken, behandeld in de hoofdmannenkamer, 1542—1559. 1 deel.

b. Protocol van sententiën in civiele zaken, 1571—1811. 207 deelen.

N.B. Het oudste deel (1571—1577) is geschonken door het genootschap Pro Excolendo Jure Patrio te Groningen, in welks bibliotheek dit protocol in het begin dezer eeuw was verzeild.

c. Een aantal vonnissen en uitspraken in civiele zaken, 1730—1806. 1 portefeuille.

d. Protocol bevattende sententiën met de conclusiën en exceptiën, alsmede de conventiën, 1750—1760, 1 deel.

e. Protocol bevattende mandaten en sententiën in civiele zaken, 1750—1780. 3 deelen.

f. Charters van den hove. Verzameling van allerlei stukken en brieven bij de hoofdmannen ingekomen en bewaard tusschen de jaren 1480—1731. 12 deelen en een registerdeel.

N.B. Deze verzameling, zooals zij thans is saamgesteld, is in 1792 tot stand gekomen. Bij resolutie van 18 November 1785 „hebben de h.h. luitenant en hooftmannen goedgevonden en verstaan, dat ten overstaan der heeren hooftmannen de Sitter, Sickinghe en Keiser, ten eersten zal worden opgemaakt een register van alle de charters, prothocollen en stukken, welke ter secrete en ordinaire secretarie van den hove als elders voorhanden zijn." In de vergadering van 28 October 1792 geven deze voornoemde heeren kennis, „dat zij daaraan zooverre hadden voldaan, dat uit een menigte oude papieren en stukken, zoo op de secretarie als elders na de verplaatsing van het hof en de overbrenging van de papieren bij die gelegenheid geborgen, een ampel register hadden doen formeren en voorts hetzelve benevens de stukken of charters, ten einde te beter bewaart te blijven, in verscheidene banden doen binden, zo als thans wierden aangeboden". De banden met ingebonden charters en brieven alsmede het register zijn bovengenoemde deelen, in 1834 overgenomen van den griffier van den recht-

bank van eersten aanleg te Groningen; de charters en de stukken zijn alle één voor één opgenomen en vermeld in het chronologisch register van het archief van Groningen door mr. H. O. Feith.

g. Processtukken van civiele processen en geschillen van de jaren 1703 en 1704, 1784—1787, 1790 en 1805—1807. 1 portefeuille.

h. Ordinaris rol van zaken, behandeld voor de heeren van het Fivelingokwartier, 1704—1718, 1732—1775 en 1779—Febr. 1811. 16 deelen.

N.B. Tot afdoening van zaken splitste zich de hooge justitiekamer in drie afdeelingen naar de drie kwartieren der Ommelanden.

i. Ordinaris rol van zaken, behandeld voor de heeren van het Hunsingokwartier, 1734—1740 en 1745—1800. 11 deelen.

N.B. Zie vorige noot.

j. Ordinaris rol van zaken, behandeld voor de heeren van het Westerkwartier, 1742—Februari 1811. 14 deelen.

N.B. Zie vorige noot.

k. Appèlboek van de vonnissen in civiele zaken van burgemeesteren en raad van Groningen, 12 Februari 1750—7 Februari 1811. 1 deel.

l. Appèlboek van de vonnissen in civiele zaken van de redgers in de drie kwartieren der Ommelanden:
4 Januari 1644—14 Augustus 1658.
16 Juli 1660—27 December 1679.
3 Juli 1685—17 September 1690.
22 Juni 1697—16 November 1810. 9 deelen.

m. Appèlboek van de vonnissen in civiele zaken van het gericht van Wedde en Westerwoldingeland, Bellingewolde en Blijham cum annexis:
21 Februri 1649 - 21 Juli 1654.
19 April 1656—24 November 1810. 4 deelen.

n. Appèlboek van de vonnissen in civiele zaken der drosten van de beide Oldambten, 21 Maart 1750—20 October 1810. 1 deel.

o. Appèlrol van de vonnissen in civiele zaken van de jurisdictie van het Fivelingokwartier, October 1804—Februari 1811 1 deel.

N.B. Hierin ook de appèlrol van crimineele zaken.

p. Appèlrol van de vonnissen in civiele zaken van de jurisdictie van het Westerkwartier, October 1804—Februari 1811. 1 deel.

N.B. Hierin ook de appèlrol van crimineele zaken.

q. Processtukken van zes civiele processtukken in appèl, 1727—1787. 1 portefeuille.

r. Proces in appèl behandeld bij de hoofdmannenkamer ter zake van „warffrechtsinbreuck" tusschen „cerspel Wee appellaten contra die van Cloosterburen appellanten" 1639—1643. 1 deel.

N.B. In dit boek een fraai geteekende kaart van de noordkust der provincie Groningen.

s. Protocol bevattende aanteekeningen omtrent de revisiën, 4 Maart 1616—19 April 1638. 1 deel.

t. Eenige processtukken betreffende de processen in revisie van civiele vonnissen, 1706—1792. 1 portefeuille.

u. Vonnissen en andere stukken betreffende civiele processtukken in secunda revisione of groot-revies, 1689—1775. 1 portefeuille

v. Processtukken van 4 civiele processen in secunda revisione of groot revies, 1781—1796. 1 portefeuille.

w. Protocol van commissienotulen in civiele zaken, 30 Januari 1738—Februari 1811. 5 deelen.

w.* Protocol van uitspraken der commissiën van de drie kwartieren, 4 Juni 1750—30 Juni 1809. 2 deelen.

x. Protocol van notulen van extra-ordinaire commissiën, 16 Februari 1782—22 Mei 1810. 2 deelen

ij. Commissierol van de hooge justitiekamer, betreffende de heeren van het Fivelingokwartier, 1727—Februari 1811. 2 deelen.

N.B. Zie noot bij II, *h*.

z. Commissierol van de hooge justitiekamer, betreffende de heeren van het Hunsingokwartier, 13 Maart 1715—16 April 1783. 1 deel.

N.B. Zie vorige noot.

aa. Commissierol van de hooge justitiekamer, betreffende de heeren van het Westerkwartier, 26 Maart 1751—11 Februari 1811. 1 deel.

N.B. Zie vorige noot.

bb. Protocol van mandaten ter verschijning op den rechtdag van de hooge justitiekamer, 13 Januari 1750—18 December 1770. 1 deel.

N.B. Geschenk van de erven mr. H. Edelinck te Groningen.

cc. Mandaten van inhibitiën, van appèl, van verschijning op

een rechtdag, uitgegeven door de hooge justitiekamer, 1730—1751. 1 portefeuille.

dd. Protocol van executiën en breuken, 22 November 1730—Februari 1811. 3 deelen.

ee. Rekeningen van den ontvanger wegens camerale breuken, 22 Februari 1761—22 Februari 1795. 31 deelen.

N.B. **De rekeningen van de jaren 1772, 1778 en 1793 ontbreken.**

ff. Protocol van gerechtelijke beschrijvingen, 23 Augustus 1606—Februari 1811. 25 deelen.

gg. Zetmaboek van 't Fivelingokwartier, 28 Mei 1796—Februari 1811. 1 deel.

hh. Zetmaboek van 't Westerkwartier:
18 Januari 1734—April 1752.
18 Maart 1732—22 Februari 1753.
10 Juni 1758—30 October 1770.
22 Mei 1773—13 October 1785.
7 Juni 1788—18 Februari 1807. 5 deelen.

ii. Protocol van trekcedullen, 5 Maart 1595—25 October 1809. 13 deelen.

kk. Protocol van boelcedullen of gerechtelijke verkoopingen in 't Fivelingokwartier, 15 April 1772—27 Juni 1808. 1 deel.

N.B. **Hierachter een aantal dagvaardingen en mandaten van 1812.**

ll. Protocol van boelcedullen of gerechtelijke verkoopingen in 't Westerkwartier, 28 October 1750—1811. 1 deel.

mm. Journaal van koopschatspenningen, van 1634, 1643, 1652, 1657 en van 2 September 1775—7 Januari 1811. 6 deelen.

nn. Register van alle koopschatten en geconsigneerde penningen, 1627 1637. 1 deel.

oo. Protocol van praeferentie-oordeelen over koopschatspenningen en geconsigneerde gelden, 5 November 1653—27 Juni 1810. 10 deelen.

pp. Rekeningen van den ontvanger der koopschatspenningen van de goederen door luitenant en hoofdmannen verkocht, alsmede van penningen in consignatie, sequestratie, enz.
22 Februari 1627—22 Februari 1628.
22 „ 1629—22 „ 1630.
22 „ 1631—22 „ 1632.
22 „ 1633—22 „ 1634.

22	Februari	1635—22	Februari	1638.	
22	„	1639—22	„	1641.	
22	„	1642—22	„	1643	
22	„	1645—22	„	1646.	
22	„	1649—22	„	1651.	
22	„	1652—22	„	1653.	
22	„	1659—22	„	1660.	
22	„	1667—22	„	1669	
22	„	1669—22	„	1670.	
22	„	1696—22	„	1707.	
22	„	1709—22	„	1721.	
22	„	1722—22	„	1723.	
22	„	1724—22	„	1730.	
22	„	1732—22	„	1733.	
22	„	1734—22	„	1736.	
22	„	1741—22	„	1742.	
22	„	1745—22	„	1746.	
22	„	1747—22	„	1748.	
22	„	1751—22	„	1752.	
22	„	1756—22	„	1758.	
22	„	1768—22	„	1769.	
22	„	1781—22	„	1784.	
22	„	1795—31	December	1809.	80 deelen.

N.B. De rekening van 1669—1670 is eenigzins anders ingericht dan de voorgaanden en die van 1696 en vlg. jaren.

Van de jaren 1781 en 1782 twee exemplaren; van 22 Febr. 1804—22 Febr. 1805 drie exemplaren.

qq. Protocol bevattende de jaarlijksche oproepingen van debiteuren van koopschatspenningen en de goedkeuring der door de ontvangers der koopschatspenningen afgelegde rekeningen, 1615—1669. 1 deel.

rr. Registratieboek van den ontvanger der koopschatspenningen, bevattende tevens de overdrachten van het kantoor, 20 Maart 1771—Maart 1810. 1 deel.

ss. Requestboek, 1734—1811. 24 deelen.

tt. Petitierol van 't Fivelingokwartier, 1705—October 1804. 7 deelen.

N.B. Zie noot bij II, *h*.

uu. Petitierol van 't Hunsingokwartier, 1754—October 1804. 5 deelen.

N.B. Zie noot bij II, *h*.

vv. Petitierol van 't Westerkwartier, 1741—Februari 1811. 5 deelen.

N.B. Zie noot bij II, *h*.

ww. Minuten en concepten van verzegelingen (huwelijkscontracten, testamenten, scheidbrieven, beklembrieven, koopcontracten enz.) beleden voor gecommitteerde raden van de hooge justitiekamer, 1665—Februari 1811. 4 portefeuilles.

xx. Protocol van verzegelingen beleden voor raden in het departementaal gerechtshof van Stad en Lande, 9 December 1803—29 Juni 1808. 1 portefeuille.

ijij. Protocol van testamenten en huwelijkscontracten, beleden voor raden in het departementaal gerechtshof van Stad en Lande, 8 October 1804—31 December 1810. 1 portefeuille.

zz. Registratieboek der inventarissen van boedels, 20 Maart 1733—21 Juni 1769 1 deel.

A. Een aantal inventarissen en rekeningen van boedels, ingekomen bij de hooge justitiekamer, 1710—1810. 3 deelen en 4 portefeuilles. Met een register.

B. Protocol van rekeningen van voorstanders, curatoren en administratoren, ingenomen door gecommitteerde raden van de hooge justitiekamer, 26 April 1752—25 Februari 1811. 1 deel.

C. Protocol van intenditten, uitspraken, compromissen en voormondersrekeningen, 21 Februari 1733—21 Juni 1769. 1 deel.

D. Protocol van borgstellingen, 13 November 1676—4 Juli 1810. 1 deel.

E. Protocol van gerechtelijke certificaten of volmachten, Juli 1785—Januari 1807. 1 portefeuille.

F. Register, bevattende aanteekeningen betreffende vonnissen in crimineele zaken door de hoofdmannen behandeld tusschen de jaren 1525—1553. Het opschrift luidt: „Dit sindt die naebeschrevenen, so mit den hoefftlueden, volgend orsacke halven, hebben moeten dedinghen". 1 deel.

N.B. Dit register wordt voorafgegaan door eene opgave van de zaken, welke „na gueden olden gewoenten in der hoefftmannen gerichte plegen tho behoeren". Het wordt gevolgd door een afschrift van de „Commission des Leutenantz Mepsche", zijnde de aanstelling en de instructie van dr. Johan de Mepsche tot luitenant der hoofdmannenkamer d.d. 4 Augustus 1557.

F*. Protocol van crimineele zaken, 1750—1811. 13 deelen.

G. Register op het protocol van crimineele zaken, 1750–1800 en 1801–1811. 1 deel.

H. Register van hetgeen met betrekking tot de crimineele justitie bij de hooge justitiekamer is verricht, Januari 1771—October 1797. 6 deelen.

N.B. Deel I van 1771—1779 in 1888 aangekocht met de verzameling archiefstukken van mr. J. S. G. Koning te Wedde.

I. Extracten uit het protocol van crimineele sententiën door B. en R. van Groningen, drosten, ambtmannen en regters van Stad en Lande, alsmede van Wedde en Westerwolde gewezen en ter goedkeuring gezonden aan de hooge justitiekamer, 1753–1780. 2 deelen.

N.B. Twee exemplaren van één deel.

J. Protocol, waarin zijn geregistreerd de strafvonnissen van de lagere gerichten, 1753–1811. 8 deelen.

N.B. 7 deelen en een register.

K. Processtukken van 134 crimineele processen, gevoerd in eersten aanleg voor de hooge justitiekamer, 1709–1811. 44 portefeuilles.

N.B. Voor het meerendeel volledig.

L. Processtukken van 133 crimineele processen gevoerd in hooger beroep voor de hooge justitiekamer, 1750–1811. 85 portefeuilles.

N.B. Voor het meerendeel volledig.

M. Processtukken van 3 crimineele processen, gevoerd in hooger beroep en in revisie voor de hooge justitiekamer, 1762–1769, 1773—1776 en 1788–1789. 7 portefeuilles.

N. Processtukken van een crimineel proces in revies en grootrevies gevoerd voor de hooge justitiekamer, 1769—1773. 2 portefeuilles.

O. Informatiën, verhooren, rapporten en correspondentiën van den procureur-generaal of van een gecommitteerde van den hove, ter zake van verschillende misdrijven, 1772—1810. 1 portefeuille.

P. In- en uitgaande missives, requesten, rapporten, informatiën, vonnissen met de daarbij behoorende resolutiën en andere stukken betreffende de crimineele rechtspraak, 1681—Februari 1811. 5 portefeuilles.

Q. Missives, rapporten, extracten van besluiten van de hooge justitiekamer, enz. enz. met bijbehoorende stukken, ingekomen bij den procureur-generaal, 1752–Februari 1811. 4 portefeuilles.

R. Declaratiën van kosten, ingediend door den procureur-eneraal bij de hooge justitiekamer, ter zake van crimineele processen, 751—1810. 3 portefeuilles.

N.B. Deze declaratiën behooren bij processen, waarvan de overige stukken iet meer aanwezig zijn.

S. Rekeningen van 's lands tuchthuis, 1808 en 1809.

T. Protocol van inkomende en uitgaande missives, 1730—1811. l deelen.

N.B. 19 deelen en één register 1750—1787 in twee exemplaren.

U. In- en uitgaande missives, requesten, rapporten, publicatiën net de daarbij behoorende resolutiën en andere stukken, betreffende civiele rechtspraak en administratie, 1684—Februari 1811. portefeuilles.

V. Ordonnantieboek, 24 Juni 1751—29 Augustus 1809. 2 deelen.

W. Resolutie- en dispositieboek, 29 October 1649—18 Februari 1654 en 1749—1811. 12 deelen.

X. Secreet protocol van resolutiën, acten en ordres van luitenant en hoofdmannen, 17 September 1679—23 Mei 1749. 2 deelen.

IJ. Boeken bevattende extracten uit het resolutieboek van de hooge justitiekamer, 1679—1800. 4 deelen.

N.B. Deel I bevat 1749—1769 en 1679—1777. Deel II bevat 1749—1788. Deel III en IV bevatten 1679—1800.

Z. Protocol, genaamd collectanea, bevattende eene verzameling resolutiën over ontvangst van den stadhouder, illuminatiën van het hof, formulieren van brieven, eeden, bepalingen omtrent ceremonieel, enz. 18de eeuw. 1 deel.

N.B. Dit protocol, geschreven door den secretaris der hooge justitiekamer, is een officieel boek, doch is naderhand in particulier bezit geraakt en door het rijk aangekocht in 1888 onder de archiefstukken van mr. J. S. G. Koning te Wedde.

AA. Register op de resolutiën van het hof-provinciaal, 1801—1810 en op de ingekomen missives, 1801—1810. 1 portefeuille.

AA*. Placcaten of publicatiën, uitgaande van stadhouder en hoofdmannen, luitenant en hoofdmannen of van de raden in den hove van justitie, 20 Januari 1618—23 Februari 1802. 1 deel.

N.B. Dit zijn gedrukte placcaten, waarvan één exemplaar in het archief werd bewaard en in een boek ingeplakt.

BB. Register van aanzweringen van de regters in de Ommelanden bij de hooge justitiekamer, 1750—1783. 1 deel.

CC. Een aantal brieven, rapporten en concepten ter zake van procesorder, appèlorder, reviesorder, betaling van daggelden, verdeeling der gerichtssportulen, reglementen op de jacht en visscherij. Instructiën en eedsformulieren voor verschillende ambtenaren en andere zaken van administratieven aard. 1749—1805. 1 portefeuille.

CC*. Lijsten van verdeeling der gerigtssportulen onder de ambtenaren van de hooge justitiekamer, 1778—1784. 1 portefeuille.

DD. Protocol bevattende stukken meerendeels betreffende de organisatie van het departementaal gerichtshof van Stad en Lande, instructie, beëediging, enz., 21 Juni 1802—Juni 1806. 1 deel. Met een register.

DD*. Missives, ingekomen bij en uitgegaan van den president van het departementaal gerichtshof, hoofdzakelijk betreffende de organisatie van de rechterlijke macht en de benoeming van rechterlijke ambtenaren, 1807—1811. 1 portefeuille.

EE Concept-instructiën voor het departementaal gerichtshof van Stad en Lande, 1802 1804. 1 deel.

FF. Rapporten en stukken, ingekomen bij het hof-provinciaal van Stad en Lande betreffende het zich laten inschrijven van de rechterlijke ambtenaren in de stemregisters. 1799. 1 portefeuille.

GG. Declaratiën van vacatiën en verschotten van den drossaard van den hove en zijne dienaren, 1788—1799 en 1805—1809. 1 portefeuille.

HH. Bestekken en conditiën voor de levering van livereikleeding voor de vier dienaren van den drossaard, 1754—1785; stukken betreffende de kleeding van de zes dienaren van de hooge justitiekamer en betreffende het meubilair, 1735—1781. 1 portefeuille.

II. Recepissenboeken, 1680—1768, 1750—1810. 2 deelen.

JJ. Protocol van de aan de leden der hooge justitiekamer ter lezing gegeven processtukken in casu revisionis, 1741 - 1788. 1 portefeuille.

KK. Protocol der landen, gemeten door Gerrit Hoppers, landmeter, berustende bij de hoofdmannenkamer, 1572—1589. 1 deel.

LL. Memoriael van daegelijksche ontfangh en uitgaeft van J. C. Schatter, heer op Ehse, 1718—1722, benevens een aantal andere ter griffiie gedeponeerde staatboeken enz. van vóór 1811, in processen in beslag genomen. 26 deelen.

TWEEDE AFDEELING.

Rechterlijke Archieven der stad Groningen en der Stadsjurisdictiën.

III. Rechterlijke Archieven der stad Groningen.

Burgemeesteren en Raad.

(Dit college kreeg in 1795 den naam „Municipaliteit der stad Groningen" en in Januari 1808 den naam „Vroedschappen provisioneel belast met de justitieele functiën").

Het Volle gericht.

N.B. Burgemeesteren en raad (vier burgemeesters en twaalf raadsheeren) spreken recht in het Volle gericht, zoowel in civiele als in crimineele zaken.

In civiele zaken dienen voor dit gericht „alle verschillen van regt, over huwelijksvoorwaarden en derzelver beknupping, over huwelijken, uiterste willen, ervenissen, bereedingen van koop en verkoop, erfwissel, verbotten van keerskoopen; gelijk ook andere groote zaaken, die van ouds aldaar behoord hebben of door het Nedergerigt uit eigene beweeging derwaards geweezen worden; bij beroep komen er de vonnissen van gemelde nedergerigt, van den drost en amptmannen des Oldampts en van Selwert; van de klufts, gildregts en diergelijke oordeelen". Ook oefenen zij, als hebbende het recht van verzegeling, notarieele functiën uit.

In crimineele zaken geschiedt het onderzoek nopens een misdaad door den voorzittenden burgemeester en drie bijzitteren (raadsheeren), de advocaat-fiscaal brengt de zaak in staat van wijzen en leest het proces in den vollen raad voor, waarop hij aldaar zijn eisch doet. De volle raad velt het vonnis

Tot aan 1749 spraken burgemeesteren en raad in het Volle gericht, zoowel in burgerlijke als in lijfstraffelijke zaken in het hoogste ressort, geen hooger beroep van hunne vonnissen was mogelijk. Bij het Reglement Reformatoir van 27 November 1749 werden de vonnissen van burgemeesteren en raad aan het hooger beroep van de hooge justitiekamer onderworpen.

a. Protocol van civiele zaken, 6 September 1553—25 Januari 1566 en 23 Augustus 1569—19 Februari 1811. 167 deelen en 1 portefeuille.

N.B. In de eerste deelen tot ongeveer het midden der 17de eeuw zijn in deze protocol ook allerlei andere niet rechterlijke zaken, behoorende tot den werkkring van B. en R opgeteekend, zooals missives, certificaten, resolutiën enz., zoodat deze eerste deelen even goed tot de rechterlijke archieven als tot het administratief gedeelte van het archief der stad Groningen kunnen worden gerekend. In het deel loopende van 2 December 1575—1 April 1597 is een gedeelte tusschen de jaren 1575—1594, hetwelk slechts weinige aanteekeningen bevat.

Er zijn echter drie afzonderlijke deelen, loopende van 5 October 1576—22 Mei 1594, waarin alles even uitvoerig als over de jaren voor en na dien tijd is opgeteekend. In de portefeuille is geborgen een brokstuk kladprotocol Febr.—Sept. 1594.

b. Protocol van geëxtendeerde ordelen in civiele zaken, 19 September 1553—26 October 1604. 3 deelen.

N.B. De ordelen in deze protocol zijn uitvoeriger dan die sub III, *a*, evenwel is veel kleiner aantal opgenomen. Dit zijn de eigenlijke vonnissen. In het 3de deel ook resolutiën, missives, instructiën enz. van niet rechterlijken aard.

c. Protocol bevattende de afschriften der verzegelde ordelen, certificaten en resolutiën, uitgegaan van burgemeesteren en raad, 19 Augustus 1577—14 Mei 1594. 2 deelen.

d. Volle gerichtsrolle, 8 September—1772—20 Februari 1778. 2 deelen.

*d**. Rol, gevende de volgorde van de behandeling van alle bij burgemeesteren en raad aanhangige zaken, opgemaakt ingevolge resolutie van 19 Februari 1759. 1 deel.

e. Processtukken van drie civiele processen 1768—1771, 1795—1806 en 1802—1803. 1 portefeuille.

*e**. Oldampster Warffsminuten", zijnde de vonnissen van burgemeesteren en raad in hooger beroep van vonnissen van den ambtman van het Oldambt, 12 Januari 1568—13 Januari 1576 en 17 November 1581—15 Januari 1592. 1 portefeuille.

N.B. Tusschen deze vonnissen zijn opgenomen eenige placcaten of afkondigingen van burgemeesteren en raad van Groningen, gericht tot de ingezetenen van het Oldambt betreffende belastingen, onderhoud van dijken enz. van de jaren 1567 en 1568.

f. Protocol van vonnissen van burgemeesteren en raad in hooger beroep, 4 September 1606 10 Februari 1616. 1 deel.

g. Stadsappelboek (aanteekeningen betreffende de civiele zaken bij burgemeesteren en raad in hooger beroep behandeld), 9 November 1675 31 Augustus 1810. 3 deelen.

h. Stadsappelrol, 9 Maart 1768—27 October 1779. 1 deel.

i. Protocol van „secrete besoignes en daarop gevallene resolutiën, zo in criminalibus als in civilibus", 13 Februari 1761—26 Maart 1794. 1 deel.

j. Protocol van uitspraken van gecommitteerden uit den raad, in civiele en crimineele zaken, 11 September 1723—23 Februari 1811. 9 deelen.

k. Protocol bevattende de appellen van civiele en crimineele vonnissen van burgemeesteren en raad op de hooge justitiekamer, 12 Februari 1750—1811. 1 deel.

l. Protocol van gerechtelijke beschrijvingen, 10 Maart 1605—18 Januari 1804. 59 deelen.

N.B. Hierbij in deel 1 drie gerechtelijke beschrijvingen op losse stukken papier van het jaar 1601.

m. Gerechtelijke beschrijvingen, verleden voor gecommitteerden uit den raad, 1784 en 1792—1811. 7 portefeuilles

n. Protocol van verzegelde setmata van burgemeesteren en raad, 28 November 1648—27 Februari 1811. 20 deelen.

o. Minuten van verzegelde setmata van burgemeesteren en raad 1658, 1672, 1681, 1685, 1688, 1689, 1696, 1697, 1704, 1722—1730, 1731—1747, 1748-1753, 1756—1766, 1777, 1805, 1806, 1807 en 1809—Februari 1811. 4 portefeuilles.

p. Protocol van trekcedullen van verkoopingen in de stad Groningen, 17 Augustus 1671—13 Januari 1701 en 29 November 1725—12 Juli 1810. 8 deelen.

q. Registratieboek van verkochte kistenpanden, 15 October 1721—25 Januari 1810. 1 deel.

r. Protocol van keerskoops- en consignatiepenningen. 14 Januari 1756—4 Augustus 1775. 1 deel.

s. Registratieboek van gedeponeerde penningen ter stadssecretarie, 19 April 1757—4 Juli 1810 1 deel.

t. Het „Vreedelose boick", protocol, waarin zij zijn aangeteekend, die wegens „penninckschult" vredeloos zijn gelegd in de stad Groningen, 1547—1587. 1 deel.

u. Protocol van praefentie-oordeelen, 15 Januari 1659—26 Februari 1811. 20 deelen.

v. Praeferentie-oordeelen met daarbij behoorende extracten, contracten, quitantiën en andere stukken, 1765 1776, 1789, 11 Juli 1793 10 Augustus 1797 en 1810. 2 portefeuilles.

w. Rekeningen van den stadsrentmeester als ontvanger der koopschatten en consignatiepenningen betreffende de praeferentieoordeelen, 1728—1810. 60 deelen.

N.B. De laatste 13 deelen in één portefeuille. Ontbreken jaargangen 1766, 1800 en 1801, jaargang 1805 in twee exemplaren.

x. Schuldprotocol of protocol van verzegelingen, 22 Mei 1613—7 Februari 1811. 228 deelen.

ij Minuten en concepten van verzegelingen (huwelijkscontracten, testamenten, scheidbrieven, koopcontracten enz.), 1601—1811. 117 portefeuilles.

z. Protocol der notulen van huwelijkscontracten en testamenten, 13 Januari 1803—31 Januari 1809. 2 deelen.

aa. Protocol van fideicommissaire huwelijkscontracten en testamenten, 13 November 1868—13 Maart 1668 - 10 Maart 1804. 1 deel.

bb. Protocol van testamenten, 10 Mei 1809—2 Maart 1810. 1 deel.

cc. Legaatboeken of registers van begiftigingen bij testamenten of contracten aan de armen, weeshuizen of anderszins ad pios usus gedaan, 6 November 1604—9 Januari 1807 (6 dln.) Dito (secreet) van legaten aan het borgerweeshuis gedaan, 1 Maart 1653—2 November 1697 (1 deel).

Dito van legaten enz. aan de armen gedaan, 7 April 1653—3 Mei 1762 (1 deel). Samen 8 deelen.

dd. Protocol van aangiften van contracten of andere acten van overgang van eigendom van onroerende zaken in de stad Groningen, 7 April 1807—28 November 1810. 1 deel.

ee. Inventarissen, opgemaakt ingevolge besluiten van burgemeesteren en raad van Groningen, 1790—1805. 1 portefeuille.

ff. Protocol van borgtochten en procuratiën, 13 Augustus 1636—17 Januari 1809 3 deelen.

gg. Protocol van procuratiën en volmachten, 5 Maart 1763—Maart 1809. 11 deelen.

hh Protocol van aanzwering van voormonders en voogden, 3 September 1639—28 November 1810. 5 deelen.

ii. Protocol van crimineele zaken, 1475—1527 en 16 Mei 1616—12 Februari 1811. 8 deelen

jj. Dispositiën van de vroedschappen, provisioneel belast met de justitieele functiën in crimineele zaken, 5 Februari 1808—Februari 1811. 1 deel.

kk. Proce stukken van 342 crimineele processen, 1769—1809. 37 portefeuilles.

ll. Aanklachten met de daarop gevolgde praeparatoire infor-

matiën en andere processtukken van den stads-advocaat-fiscaal, ingediend bij burgemeesteren en raad, 1696—1789, Juni 1792—1795 en 1796—1806. 53 portefeuilles.

N.B. Onder de oudere stukken bijna volledige procesbundels.

mm. Informatiën, correspondentiën en processtukken in zake misdrijven door studenten gepleegd, behandeld door burgemeesteren en raad en den Senatus Academicus, 1772—1805. 1 portefeuille.

nn. Protocol van signalementen en vonnissen van personen bij burgemeesteren en raad gestraft, 31 Mei 1805—Februari 1811. 1 deel.

oo. Protocol van signalementen en vonnissen van personen, gestraft bij andere gerigten, 31 Mei 1805—Mei 1807. 1 deel.

pp. Crimineel requestboek, 18 Januari 1798—23 December 1805. 1 deel.

qq. Crimineel praeferentie-oordeelboek van 1792. 1 deel.

rr. Rekeningen van den stads-advocaat-fiscaal, 1624—1811. 262 deelen.

N.B. De jaargangen 1634, 1664, 1667, 1668, 1686 en 1741 ontbreken; de jaargangen 1673, 1674, 1675, 1699, 1700—1781 bestaan in twee exemplaren.

ss. Rekening van herstelling op stadskosten van ingeslagen glazen, ingekomen bij den stads-advocaat-fiscaal, 1792—1800. 1 portefeuille.

tt. Actenboek van burgemeesteren en raad van Groningen, bevattende resolutiën, ordonnantiën, beschikkingen, enz. betreffende het politietoezicht; opdrachten aan den advocaat-fiscaal tot informatie naar gepleegde misdrijven, opdrachten van justitieelen en van administratieven vooral huishoudelijken aard aan onderscheidene ambtenaren, voorloopige en kleine vonnissen, 24 Mei 1668—29 Januari 1808. 17 deelen.

N.B. De naam „Actenboek" is ontleend aan het opschrift der boeken. De inhoud is van gemengden aard. Terwijl er een civiel en een crimineel protocol over deze jaren bestaan voor de rechtszaken, bestaan er een resolutieboek en een requestboek (waarin tevens de beslissingen op de requesten) voor het opteekenen der zaken van administratieven en politieken aard. Het Actenboek schijnt een gevolg te zijn van de verbeterde instructie voor de secretarissen der stad Groningen van 11 April 1668; het komt mij voor, dat naast het resolutieboek en de voornoemde protocollen, welke de eigenlijke vonnissen en beslissingen bevatten, een tweede boek, een soort notulenboek, door den secretaris is aangelegd om de andere acten of handelingen van burgemeesteren en raad op te teekenen.

uu. Notulenboek der vroedschappen provisioneel belast met justitieele functiën, 30 Januari 1808 - 19 Februari 1811. 1 deel.

vv. Protocol van inkomende missives aan de vroedschappen provisioneel belast met de justitieele functiën, 17 Februari 1808-25 Juni 1810. 1 deel.

ww. Protocol van uitgaande missives van de vroedschappen, pr visioneel belast met de justitieele functiën, 30 Januari 1808— Januari 1810. 1 deel.

xx. Justitieel requestboek (requesten aan de vroedschappe provisioneel belast met de justitieele functiën). 1 Februari 1808-22 Februari 1811. 3 deelen.

ijij. Protocol bevattende berichten op requesten tot verkoop va goederen van debiteuren (requesten aan de vroedschappen enz.) 8 Maart 1808—20 December 1810. 1 deel.

zz. Protocol van dispositiën van de burgemeesteren in politie zaken, 8 Februari 1808—23 Juni 1808. 1 deel.

A. Protocol van willekeuren, buurconventiën enz. in de stad en de stadsjurisdictiën, geapprobeerd bij burgemeesteren en raad, 27 Maart 1790—21 Maart 1796. 1 deel.

B. Protocol van afgegeven certificaten ter bekoming van buitenlandsche paspoorten, 11 December 1798—5 Juli 1802. 1 deel.

C. Protocol van zeebrieven of passen, 1802—Mei 1809. 1 deel.

Het Nedergericht.

N B. Dit Nedergericht (bestaande uit één burgemeester en drie raadsheeren, die elke vierendeeljaars verwisselen) werd ingesteld en geregeld bij raadsordonnantie van 11 Augustus 1623. Vóór dien tijd werden reeds een groot aantal zaken niet door den vollen raad behandeld, doch door „burgemeester en bijzitteren", of door „borgemester ende sine ghesellen", zooals uit onderscheidene plaatsen van het stadboek blijkt (o. a. bk. V, § 27, VI, § 27 en IX, § 32). Voor het Nedergericht werden gebracht „de opzeggingen van landen, huizen, rentebrieven, en derzelver gevolgen; de beslagen op persoonen en goederen; de verschillen over de waarneming der voogdijschappen; die tusschen ouderen en kinderen, broodheeren en dienstboden over het loon; de penningschulden onder de de vijftig daler, en wijders alle zaaken van verwinning, en dat ter uitvoer der vonnissen en betaaling der kosten behoort, gelijk ook alle aanspraaken over mondelinge of daadelijke verongelijkingen".

D. Protocol bevattende de sententiën van burgemeester en bijzitteren, 1 Mei 1605—21 Februari 1617. 1 deel.

E. Protocol bevattende het behandelde en de vonnissen van het Nedergericht, 25 Mei 1624—20 Februari 1811. 151 deelen.

F. Processtukken van drie civiele processen, 1799—1804. 1 portefeuille.

G. Protocol van contumaciebreuken betreffende de rechtspraak door het Nedergericht in appèl van Oldambster en Sappemeerster zaken, 11 November 1681—6 November 1807. 2 deelen.

H. Protocol van papieren setmata, 16 Februari 1616—28 Februari 1811. 11 deelen.

H*. Een aantal proces-verbalen van beslagleggingen of „besaten" en gerechtelijke „inwaringen", gedaan door den schulte der stad Groningen Johan Cloesterman, van het jaar 1532. 1 pakket.

I. Verwynnyngheboeck (protocol van executorialen) 1531—1533. 1 deel.

J. Protocol van inventarissen, consignatiën, resignatiën, 20 December 1638—29 Juni 1691 en 18 Maart 1701—11 Februari 1761. 17 deelen.

Het Gild-, Water- en Stapelrecht.

N.B. Dit college, in de 15de eeuw bestaande uit 16 personen, waarvan de voorzitter olderman werd genoemd en twee andere leden den titel van busheeren voerden, werd in het begin der 17de eeuw verminderd tot acht leden. Aan het oordeel van dit college waren hoofdzakelijk onderworpen geschillen tusschen schippers en kooplieden over vervoer, geschillen van zeerecht en bovenal geschillen betreffende het stapelrecht. Van de vonnissen door dit college gewezen was voor de Groningers (stedelingen) hooger beroep op burgemeesteren en raad, voor de Ommelanders op de hoofdmannenkamer. Het wetboek, waarnaar dit college recht sprak, was het zoogenaamde „Oldermansboek" uit de 15de eeuw met de latere aanvullingen.

K. Protocol van zaken behandeld voor het Gild-, Water- en Stapelrecht:
September 1562—Augustus 1594.
14 Maart 1601—9 December 1626.
6 Maart 1630—26 Mei 1649.
26 Februari 1659—24 November 1666. Een aantal deelen gepakt in 4 portefeuilles.

N.B. Bij de protocollen van 1562—1594 een aantal losse stukken mandaten, in- en uitgaande brieven enz.

L. Rolle van het Gild-, Water- en Stapelregt, 18 Juni 1740—14 October 1797. 1 deel.

M. Protocol van weetebrieven en brieven van voorschrijvingen van het Gild-, Water- en Stapelregt over het jaar 1780. 1 deel.

N. Protocol van de gerechtelijke verkoopingen, beschrijvingen en praeferentie-oordeelen van het Gild-, Water- en Stapelrecht, 5 Juli 1572—13 Juli 1629 en 16 Juli 1765—28 November 1778. 1 deel.

N.B. Het gedeelte 1765—1778 staat in III, L, met lacunes.

O. Rekeningen van de Oldermans van het Gild-, Water- en Stapelregt, wegens ontvangen breuken, 1668—1795. 2 portefeuilles.

P. Het „Oldermansboek", bevattende de wetten en bepalingen betreffende het Gild-, Water- en Stapelrecht, 1434—1770. 1 deel.

N.B. Dit geheel op perkament geschreven, in groen fluweelen band gebonden handschrift is op last van burgemeesteren en raad blijkens resolutie van 2 September 1642 vervaardigd en door de stadsregeering aan den Olderman van het Gild-, Water- en Stapelrecht uitgereikt om door hem en de overige leden van het college te worden gebruikt. Vandaar, dat ook de resolutiën, vonnissen, instructiën enz. betreffende het college en uitgevaardigd na 1642, in dit boek zijn opgenomen. Dit h.s. is in druk met aanteekeningen uitgegeven door mr. H. O. Feith in 1850, onder den titel „Het Oldermansboek van de stad Groningen". Groningen. A. L. Scholtens 1850.

Q. Protocol van het Waterregt, 4 Mei 1720—15 October 1729 en 22 Februari 1752—23 Januari 1811. 5 deelen.

R. Protocol van de Waterregtscommissie, 22 September 1764—2 Maart 1776. 1 deel.

S. Protocol van het Stapelregt, 12 Januari 1737—23 Januari 1811. 4 deelen.

T. Notel of rolle van de Stapelregtscommissie, 10 Februari 1759—8 November 1794. 1 deel.

U. Protocol van overlieden van het Groote Schippersgilde, 9 Februari 1797—13 October 1810. 1 deel.

De bouwmeesters der achttien burgergilden.

N.B. De rechtspraak dezer twee ambtenaren bepaalde zich tot de beslissing in geschillen tusschen gilden onderling en tot de beslissing in hooger beroep in geschillen tusschen de leden van een zelfde gilde, waarin reeds door het bestuur van dat gilde was beslist. Van hunne vonnissen was hooger beroep op burgemeesteren en raad. De bouwmeesters der gilden en daarmede hun rechtspraak werden afgeschaft bij ordonnantie van burgemeesteren en raad van Groningen van 14 Maart 1663.

V. Protocol van sententiën van de bouwmeesters der achttien gilden, 8 Juli 1645—27 November 1662. 2 deelen.

Heeren van de Kluft.

N.B. Dit college bestond uit acht personen. Hunne rechtspraak bepaalde zich tot de beslissing in eersten aanleg in geschillen tusschen buren over timmering, waterafloop enz. Van hunne vonnissen was hooger beroep op burgemeesteren en raad.

W. Protocol bevattende de vonnissen:
1550—1636.
18 Mei 1657—Juni 1664.
2 April 1696—13 Juli 1741.
2 Januari 1750—Juni 1757.
15 Januari 1760—7 Mei 1764.
3 Januari 1765—13 December 1769.
21 Februari 1771—31 Januari 1811. 20 deelen.
Hetzelfde protocol in afschrift van de jaren 1782—1797 en 1807. 13 deelen.

Commissarissen tot de kleine zaken.

N.B. Dit college bestond uit een raadsheer en twee kooplieden en na de ordonnantie van burgemeesteren en raad van 22 April 1697 uit twee raadsheeren en drie kooplieden. Dit college besliste in de geschillen, welke in den graanhandel kunnen rijzen over levering van koren op monster verkocht. Van hunne vonnissen was hooger beroep op burgemeesteren en raad.

X. Protocol van behandelde zaken (zaken van koophandel), 3 Mei 1780—5 September 1810. 1 deel.

IV. Rechterlijke Archieven van het Gericht van Selwerd en den Rechtstoel van Sappemeer.

N.B. Deze twee stadsjurisdictiën zijn zeer nauw aan elkander verbonden, doordien de ambtman van Selwerd ratione officii richter te Sappemeer was en één persoon als secretaris van beide jurisdictiën hem ter zijde stond. Een gevolg van dezen persoonlijken band is, dat de Selwerder en Sappemeerster zaken dikwijls door en achter elkander in hetzelfde protocol zijn te boek gesteld. Na de publicatie van het departementaal bestuur van Stad en Lande van 4 Mei 1803 werden van 6 Juni 1803 af de beide gerichten vereenigd tot éene jurisdictie onder den naam „de jurisdictie van het Goorecht en Sappemeer". De protocollen en verdere stukken van deze nieuwe jurisdictie zijn in dezen inventaris afzonderlijk vermeld.
In het gericht van Selwerd bezat de stad Groningen van 1392 af tot aan 1803 bijna onafgebroken de rechtspraak. Zij stelde er een ambtman aan, die sedert de resolutie van burgemeesteren en raad van 14 December 1633 ook rigter van Sappemeer was.

De ambtman sprak in burgerlijke gedingen recht met twee bijzitters, welk college „de leege bank" werd genoemd; van deze leege bank was hooger beroep op het hoofding (ambtman met acht bijzitters) en verder op burgemeesteren en raad van Groningen. Ten overstaan van den ambtman hadden de verzegelingen en de verdere vrijwillige rechtspraak plaats. In strafzaken werden de misdrijven, waarop het landrecht een geldboete als straf had bepaald, behandeld op het springding en het XXI, een rechtspraak van volmachten uit de karspelen, waaraan de ambtman geen deel nam. Hooger beroep van het XXI bestond er op burgemeesteren en raad. In strafzaken, waarop het landrecht lijfstraf had gesteld, oordeelde de volle bank of het crimineel gericht (ambtman met acht bijzitters). Vóór 1749 was van het vonnis van het crimineel gericht geen hooger beroep, sedert dien tijd is ook in dezen hooger beroep gekomen op de hooge justitiekamer van Stad en Lande. In het gericht van Selwerd werd recht gesproken naar het Selwerder landrecht. Uitvoerig is de Selwerder rechtspraak behandeld in „Het gericht van Selwerd", Academ. proefschr. van J. A. Feith, Gron. 1885.

In den rechtstoel van Sappemeer spreekt de rigter alleen recht. Hij doet zulks volgens het Oldambster landrecht, in civiele zaken behoudens appèl op burgemeesteren en raad, in strafzaken tot 1749 zonder appèl en daarna met hooger beroep op de hooge justitiekamer.

a. Protocol van civiele zaken van het gericht van Selwerd, 24 April 1592—27 Mei 1803. 44 deelen.

b. Protocol van civiele zaken van den rechtstoel van Sappemeer, 19 Maart 1636—27 Mei 1803. 34 deelen.

N.B. Ontbreekt het deel, loopende van 2 October 1728—1 November 1732.

c. Protocol van uitspraken des gerigts van Selwerd en Sappemeer, 1 October 1753—13 Juli 1805. 1 deel.

d. Gerigtsrolle van Selwerd, 28 Augustus 1646—27 Mei 1803. 19 deelen.

e. Gerigtsrol van Sappemeer, 26 September 1705—21 Februari 1711 en 8 September 1714—27 Mei 1803. 13 deelen.

f. Appèlboek van het gericht van Selwerd (Goorecht), 9 November 1750—21 December 1810. 1 deel.

g. Commissierol van Selwerd en Sappemeer, 13 Mei 1712—23 October 1761 en 4 Maart 1768—27 Mei 1803. 2 deelen.

h. Protocol van gerechtelijke beschrijvingen van het gericht van Selwerd, 1595—1663 en 1669—1 Mei 1682. 2 deelen.

i. Protocol van gerechtelijke beschrijvingen van Selwerd en Sappemeer, 3 Februari 1683—12 December 1802. 6 deelen.

j. Mandaten tot het bijeenroepen van schuldeischers en van gerechtelijke beschrijvingen, 24 April 1641—24 Maart 1800. 1 portefeuille.

k. Protocol voor setmata van Selwerd en Sappemeer, 8 December 1768—12 Mei 1803. 2 deelen.

l. Settingsceduls en aankondigingen van keerskoopen in de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 5 September 1646—18 April 1785. 1 portefeuille.

m. Protocol van settingen en keerskoopen van Selwerd en Sappemeer, 28 Juli 1619—19 Juli 1669; 12 Mei 1688—20 Mei 1776; 22 Maart 1777—17 December 1810. 3 deelen.

n. Trekcedullen van keerskoopen van Selwerd en Sappemeer, 17 Juni 1664—27 Maart 1747. 1 portefeuille.

o. Protocol van verkoopingen van mobile goederen, vrijwillig en gerechtelijk, in de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 24 Augustus 1713—18 Mei 1802. 4 deelen.

p. Protocol voor praeferentie-oordeelen van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 6 Mei 1680—23 October 1795. 4 deelen.

q. Praeferentie-oordeelen van de gerichten van Selwerd en Sappemeer met de daarbij behoorende extracten, contracten, quitantiën en andere stukken, 11 November 1725—1803. 2 portefeuilles.

r. Petitierol van Sappemeer, 9 Mei 1711—18 November 1775. 2 deelen.

s. Schuldprotocol (verzegelingen, stokleggingen enz.) van het gericht van Selwerd, 9 Maart 1729—25 Mei 1803. 9 deelen.

t. Schuldprotocol van verzegelingen van het gerecht van Sappemeer, 9 December 1738—3 Juni 1803. 31 deelen.

u. Minuten en copiën van verzegelingen van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 1 Juni 1636—Juni 1803. 2 portefuilles.

v. Schuldprotocol van papieren obligatiën van het gericht van Selwerd, 2 Maart 1739—1 Mei 1809. 1 deel.

w. Protocol van extracten van verzegelingen of extract-schuldprotocol van Sappemeer, 22 Januari 1685—5 Mei 1806. 6 deelen.

x. Protocol van huwelijkscontracten en testamenten van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 1 October 1751—21 Mei 1803. 4 deelen.

ij. Inventarissen van boedels in de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 29 Maart 1667—Juni 1803. 8 portefeuilles.

z. Protocol van aanzweringen van voormonders en voogden in

de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 2 Mei 1671—5 December 1704, 14 December 1753—Juni 1803. 4 deelen.

aa. Notul of register van ouders en voorstanders van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, Augustus 1785—4 Februari 1811. 1 deel.

bb. Protocol van voorstandersrekeningen van de gerichten van Selwerd en Sappermeer, 26 Februari 1707—27 Mei 1803. 7 deelen.

cc. Protocol van afkoopen van de gerichten van Selwerd en Sappermeer, 1 November 1713—14 April 1752. 2 deelen.

dd. Staatboek van pupillaire goederen van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 16 Maart 1715—20 Februari 1789. 2 deeleen.

ee. Protocol van volmachtenrekeningen van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 20 September 1766—8 Maart 1810. 1 deel.

ff. Protocol van authorisatiën, aanzweringen, requesten, borgtochten, ordinatoren, attestatiën enz. van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 2 Januari 1705—26 October 1753 en 15 Maart 1765—21 Maart 1795. 7 deelen.

ff.* „Eedtboek des gerichts van Selwerd", 1 deel.

N.B. Officieel register van formulieren van alle soorten van eeden, welke voor het gericht van Selwerd kunnen worden afgelegd, opgemaakt ± einde der 17e eeuw.

gg. Protocol van borgtochten van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 1 Juni 1764—26 Maart 1777. 1 deel.

hh. Protocol van crimineele zaken van Selwerd en Sappemeer, 24 September 1710—19 Juni 1801. 2 deelen.

ii. Dertien crimineele processen, behandeld voor het gericht van Selwerd, 1759—1803. 1 portefeuille.

jj. Dertien crimineele processen, behandeld voor het gericht van Sappemeer, 1775—1802. 1 portefeuille.

kk. Notulen der springdingen, gehouden in het gericht van Selwerd:
November 1644—November 1645.
Maari 1671—Maart 1680.
Augustus 1704—1794, en
November 1803. 4 portefeuilles.

ll. Aanklachten, ingediend bij den ambtman van Selwerd, richter van Sappemeer, met de daarop gevolgde informatiën, oculaire in-

spectiën en andere daarbij behoorende stukken, 1708—6 Juni 1803. 3 portefeuilles.

mm. Positiën en interrogatoria van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 29 Mei 1641—Juni 1803. 5 portefeuilles.

nn. Rekening der breuken in het gericht van Selwerd, 1636—1637. 1 deel.

oo. Cohieren en rekeningen van ontvang en uitgaaf betreffende roderoedegelden in de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 1793—1811. 1 portefeuille.

pp. Protocol van inkomende en uitgaande missives van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 28 Maart 1763—11 April 1789 en 6 April 1798—28 Mei 1803. 3 deelen.

qq. Missives, ingekomen bij den ambtman van Selwerd, richter van Sappemeer, 30 Maart 1766—15 November 1800. 1 portefeuille.

rr. Requestboek van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 5 Januari 1729—3 Juni 1803. 14 deelen.

ss. Requesten, ingediend bij den ambtman van Selwerd, richter van Sappemeer, 9 Maart 1786—4 Juni 1803. 2 portefeuilles.

tt. Protocol van willekeuren van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 19 Juni 1795—24 Januari 1809. 1 deel.

uu. Protocol van ordinatoren en decreten van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 19 November 1796—22 Januari 1811. 3 deelen.

vv. Protocol van kundigingsceduls van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 19 Augustus 1796—22 Februari 1811. 1 deel.

ww. Protocol der verkiezingen van gezworen bijzitteren en der aanstellingen van schulten, roderoeden enz. in de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 1 Februari 1764—23 Januari 1811. 1 deel.

xx. Acten van borgtocht voor schulten en uitmijnders in de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 1667—1811. 1 portefeuille.

ijij. Rekeningen wegens de misen van justitie in den rechtstoel van Sappemeer, 1710—6 Juni 1803. 1 portefeuille.

zz. Protocol van nominatiën, electiën, enz. van de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 28 Mei 1725—13 Februari 1777, 2 Februarij 1729—18 December 1810. 3 deelen.

A. Protocol, bevattende de resolutiën van burgemeesteren en

raad van Groningen, betreffende de rechtspraak enz. in het gericht van Selwerd, 31 December 1734—1 Juli 1788. 2 deelen.

B. Protocol van de chirurgijns en vroedvrouwen in de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 13 Februari 1739—3 Juni 1796.

N.B. Dit protocol is te vinden in IV, *rr*, dl. 2 en de vijf daaropvolgende portefeuilles bevatten stukken en aanteekeningen, welke voortspruiten uit de administratieve werkzaamheden van den ambtman. De omstandigheid, dat deze weinige stukken zijn gevonden tusschen de rechterlijke archieven van dien rechtsprekenden ambtenaar en te gering van aantal en omvang zijn, om een niet-rechterlijk archief van dezen ambtenaar saam te stellen, heeft mij doen besluiten deze stukken onder de rechterlijke archieven op te nemen.

C. Lijsten van betaalplichtigen en andere stukken betreffende de heffing van 8 procent der inkomsten volgens de publicatie van 5 December 1797 en de gerichten van Selwerd en Sappemeer. 1 portefeuille.

D. Lijsten van betalenden en andere stukken betreffende het opbrengen van den 50sten penning in twee termijnen, ingevolge ordonnantie van 4 Juli 1797 in de gerichten van Selwerd en Sappemeer. 1 portefeuille.

E. Lijsten van betalenden en andere stukken betreffende het opbrengen van den 50sten penning in drie termijnen in de gerichten van Selwerd en Sappemeer. Van de jaren 1793 en 1794 1 portefeuille.

F. Stukken betreffende het recht van jacht en visscherij in de gerichten van Selwerd en Sappermeer, 1799—1802. 1 portefeuille.

G. Een aantal losse stukken van verschillenden aard, betrekking hebbende op de gerichten van Selwerd en Sappemeer, 1652—1803. 1 portefeuille.

Jurisdictie van het Goorecht en Sappemeer.

H. Protocol van crimineele zaken, 6 Juni 1803—25 Februari 1811. 7 deelen.

I. Protocol van uitspraken, Juni 1803—13 Juli 1805.

N.B. Zie IV, *c*.

J. Gerigtsrolle, 13 Juni 1803—25 Februari 1811. 2 deelen.

N.B. Zie ook IV, *d*.

K. Roeprolle, 13 Juni 1803—25 Februari 1811. 6 deelen.

L. Appèlboek, Juni 1803—21 December 1810.

N.B. Zie IV, *f*.

M. Civiel proces (in zake het vrije uitzicht uit de pastorie te Sappemeer) 1807. 1 portefeuille.

N.B. Onvolledig.

N. Protocol van gerechtelijke beschrijvingen, 6 Juni 1803—18 Augustus 1810. 1 deel.

O. Protocol van setmata, 6 Juni 1803—6 November 1810. 1 deel.

P. Protocol van settingen en keerskoopen, Juni 1803—6 November 1810.

N.B. Zie IV, *m*.

Q. Aanteekeningen betreffende gerechtelijke verkoopingen en beneficiaire beschrijvingen, 1806. 1 portefeuille.

R. Protocol van praeferentie-oordeelen, 6 Juni 1803—19 November 1810. 1 deel.

S. Praeferentie-oordeelen met daarbij behoorende stukken, extracten, contracten, quitantiën, enz., 1803—1809. 1 portefeuille.

T. Protocol van beleijingen, 6 Juni 1803—20 Februari 1811. 8 deelen.

U. Minuten en copiën van beleijingen of verzegelingen, Juni 1803—27 Februari 1811. 8 portefeuilles.

V. Protocol van ongezegelde stokleggingsbrieven, 6 Juni 1803—20 Augustus 1810. 2 deelen.

W. Schuldprotocol van papieren obligatiën, Juni 1803—1 Mei 1809.

N.B. Zie IV, *v*.

X, Protocol van extracten van verzegelingen of extract-schuldprotocol van Sappemeer, Juni 1803—5 Mei 1806.

N.B. Zie IV, *w*.

IJ. Secreet protocol voor testamenten en huwelijkscontracten, 6 Juni 1803—26 Februari 1811. 1 deel.

Z. Protocol van inventarissen en afkoopen, 6 Juni 1803—25 Februari 1811. 2 deelen.

AA. Inventarissen, Juni 1803—Juli 1810. 1 portefeuille.

BB. Protocol van vrijwillige en beneficiaire beschrijvingen, 6 Juni 1803—18 December 1809. 1 deel.

CC. Eenige stukken betrekking hebbende op nalatenschappen, 1803. 1 portefeuille.

DD. Protocol van aanzweringen van voormonders en voogden, Juni 1803—18 Februari 1811. 1 deel.

EE. Protocol van voorstanders- en curatorenrekeningen en overleveringen, 6 Juni 1803—27 Februari 1811. 1 deel.

FF. Notul of register van ouders en voorstanders, Juni 1803—4 Februari 1811.

N.B. Zie IV, *aa*.

GG. Protocol van volmachtenrekeningen, Juni 1803—8 Maart 1810.

N.B. Zie IV, *cc*.

HH. Protocol van crimineele zaken, 6 Juni 1803—26 Februari 1811. 1 deel.

II. Zeven crimineele processen, 1804—1810. 1 portefeuille.

JJ. Aanklachten, ingediend bij den drost, met de daarop gevolgde informatiën, oculaire inspectiën en andere daarbij behoorende stukken, 6 Juni 1803—April 1810. 2 portefeuilles.

KK. Positiën en interrogatoria, Juni 1803—1810. 1 portefeuille.

LL. Protocol van de breuken der veroordeelden, 6 Juni 1803—21 Januari 1811. 1 deel.

MM. Protocol van breuken van bekeurden wegens contraventiën tegen het reglement op de jacht en visscherij, 27 Augustus 1804—6 Mei 1808. 1 deel.

NN. Protocol van de personen, die tengevolge van crimineele vonnissen, hetzij bij een hooger, hetzij bij een lager gericht, aan den lijve zijn gestraft en in dit departement of daaruit zijn gebannen, 30 Mei 1805—1811. 1 deel.

OO. Rekeningen van kosten en misen van justitie en politie, 6 Juni 1803—Maart 1811. 2 portefeuilles.

PP. Cohieren en rekeningen van ontvang en uitgaaf, betreffende roderoedegelden, 1803—1811.

N.B. Zie IV, *oo*.

QQ. Protocol van inkomende brieven, 6 Juni 1803—23 Februari 1811. 2 deelen.

RR. Missives, ingekomen bij den drost, 1 Juli 1803—25 Februari 1811. 5 portefeuilles.

SS. Protocol van uitgaande brieven, 6 Juni 1803—27 Februari 1811. 2 deelen.

TT. Requestboek, 6 Juni 1803—25 Februarij 1811. 3 deelen.

UU. Requesten, ingediend bij den drost, 4 Juni 1803—Februari 1811. 1 portefeuille.

VV. Protocol van willekeuren*, Juni 1803—24 Januari 1809.

N.B. Zie IV, *tt*.

WW. Protocol van ordinatoren en decreten, Juni 1803—22 Februari 1811.

N.B. Zie IV, *uu*.

XX. Ordonnantiën, decreten, enz. gegeven door den drost, 1803—Februari 1811. 1 portefeuille.

IJIJ. Protocol van kundigingsceduls, Juni 1803—22 Februari 1811.

N.B. Zie IV, *vv*.

ZZ. Kondigingsceduls van verkoopingen en verhuringen, 1806—Maart 1811. 2 portefeuilles.

AAA. Notitiën van boeldagen, Februari en Maart 1806. 1 portefeuille.

BBB. Protocol der verkiezingen van gezworen bijzitters en der aanstellingen van schulten, roroeden, enz., Juni 1803—23 Januari 1811.

N.B. Zie IV, *ww*.

CCC. Acten van borgtocht voor schulten en uitmijnders, 1803—1811.

N.B. Zie IV, *xx*.

DDD. Protocol der schultenrekeningen, 13 Februari 1804—3 Januari 1811. 1 deel.

EEE. Protocol van nominatiën, electiën, enz. Juni 1803—18 December 1810.

N.B. Zie IV, *zz*.

FFF. Protocol van resolutiën van het departementaal bestuur van Stad en Lande, betrekking hebbende op deze jurisdictie, 6 Juni 1803—4 Februari 1811. 3 deelen.

GGG. Protocol der beoefenaren van de genees-, heel-, vroed- en artsenijmengkunde, 13 Maart 1804—26 Augustus 1810. 1 deel.

N.B. Zie mutatis mutandis de noot bij IV, B.

HHH. Protocol der hengstenhouders, 22 November 1804—14 Februari 1811. 1 deel.

N.B. Zie vorige noot.

III. Protocol van veiligheidskaarten, 14 Februari 1810—25 Februari 1811. 1 deel.

JJJ. Protocol van recepissen van afgegeven stukken en protocollen, 6 Juni 1803—22 Januari 1811. 1 deel.

KKK. Lijsten van ingezetenen, die in de heffing van 2 percent moeten betalen volgens besluit van 8 Augustus 1803. 1 portefeuille.

N.B Zie noot bij IV, GGG.

LLL. Rekening van ontvang van zoodanige penningen, als de drost ingevolge de besluiten van het departementaal bestuur van Stad en Lande, dd. 13 en 19 October 1806, tot werving van recruten heeft ontvangen, met bijbehoorende stukken. 1 portefeuille.

N.B. Zie noot bij IV, GGG.

MMM. Statistieke opgaven omtrent onderscheidene zaken (met een register), 1806—1808. 1 portefeuille.

N.B. Zie noot bij IV, GGG.

V. Rechterlijke Archieven van de Oldambten.

N.B. Er waren twee Oldambten, het Wold-Oldambt en het Klei-Oldambt, vroeger met één, doch sedert 1623 elk met een afzonderlijken door de stad Groningen aangestelden drost of ambtman. Ingevolge art. 34 van het Reglement Reformatoir van 1749 is de benoeming gekomen aan den erfstadhouder.

Het Klei-Oldambt bevatte één rechtstoel, het Wold-ambt vier rechtstoelen, n.l. Zuidbroek, Winschoten, Midwolde en Finsterwolde, waar de ambtman rechtdag hield.

Zonder mederechters werd door de ambtmannen of drosten, elk in zijn jurisdictie, in burgerlijke en in strafzaken uit naam van burgemeesteren en raad recht gesproken volgens het Oldambster landrecht. Terwijl van vonnissen, geveld in burgerlijke gedingen van eenig belang, beroep mogelijk was op burgemeesteren en raad, vonnisten gemelde ambtenaren in strafzaken zonder hooger

beroep tot 1749, toen ook in deze jurisdictiën een appel werd ingesteld op de hooge justitiekamer van Stad en Lande. De volontaire jurisdictie had ook hier plaats ten overstaan van den drost, die tevens het recht van verzegeling bezat. De meeste verzegelingen betreffende koop, verkoop, huwelijksvoorwaarden, testamenten enz. hadden echter in de Oldambten, geregeld bij de ordonnantie van burgemeesteren en raad van 30 Juni 1608, plaats voor de predikanten bijgestaan door twee kerkvoogden; zij zegelden met de karspelzegels.

Na de publicatie van het departementaal bestuur van Stad en Lande van 4 Mei 1803 werden in Juni 1803 de Oldambten vereenigd tot eene Jurisdictie der beide Oldambten.

De stukken en rechtboeken van het Wold-Oldambt en die van het Klei-Oldambt (somwijlen in éénzelfde protocol opgenomen), alsmede die van de Jurisdictie der beide Oldambten zijn in dezen inventaris afzonderlijk vermeld.

Wold-Oldambt.

a. Protocol van civiele zaken van den rechtstoel te Zuidbroek, 15 Januari 1724—17 Februari 1756. 14 deelen.

N.B. Zie verder V, *e.*

b. Protocol van civiele zaken van de rechtstoel te Winschoten:
14 Januari 1724—8 September 1727.
23 October 1731—12 October 1734.
15 Maart 1735—17 Februari 1756. 10 deelen.

N.B. Zie verder V, *e.*

c. Protocol van civiele zaken van den rechtstoel te Midwolde, 14 Januari 1724—26 Februari 1759. 7 deelen.

N.B. Zie verder V, *f.*

d. Protocol van civiele zaken van den rechtstoel te Finsterwolde, 14 Januari 1724—26 Februari 1759. 2 deelen.

N.B. Zie verder V, *f.*

e. Protocol van civiele zaken van de rechtstoelen te Zuidbroek en Winschoten:
24 Februari 1756—31 Januari 1775.
30 Januari 1776—17 April 1780.
22 October 1782—4 November 1783. 17 deelen.

f. Protocol van civiele zaken van de rechtstoelen te Midwolde en Finsterwolde, 17 September 1764—19 October 1778. 4 deelen.

g. Protocol van civiele zaken van de vijf rechtstoelen der Oldambten, 1 Februari 1785—Juni 1803. 18 deelen.

N.B. Aldus luidt de titel op den omslag der boeken, klaarblijkelijk foutief, immers het Klei-Oldambt had een eigen protocol van civiele zaken, vermeld in dit register onder V, G.

h. Protocol van uitspraken in civiele zaken, 14 Maart 1750—31 Juli 1810. 2 deelen.

i. Protocol van appellen van Oldambster zaken, 24 Februari 1710—30 November 1809. 1 deel.

j. Protocol van de pleitrol (notulen van pleidooijen), 30 October 1792—15 Februari 1803. 1 deel.

k. Protocol van contumaciebreuken, 15 Januari 1724—12 December 1809. 3 deelen.

l. Protocol van beschrijvingen, 7 April 1735—29 Juni 1803. 7 deelen.

m. Protocol van beschrijving van Oldambster mobile goederen (beide Oldambten), 30 September 1667—17 Juli 1805. 9 deelen.

N.B. Van het derde deel af, te beginnen 5 Mei 1686, zijn ook opgenomen de beschrijvingen van Westerwoldsche mobile goederen.

n. Gerechtelijke beschrijvingsstukken, waaronder in convocatione creditorum overgelegde origineele bescheiden, 1736—1794, 1797 en 1801. 5 portefeuilles.

o. Protocol van setmata, 22 November 1723—16 October 1810. 7 deelen.

p. Protocol van bevelschriften van burgemeesteren en raad van Groningen tot het doen van setma in de Oldambten, 23 October 1762—2 September 1805. 1 deel.

q. Protocol van praeferentie-oordeelen, 30 Mei 1718—26 Februari 1811. 5 deelen.

r. Executieboek over de beide Oldambten, 3 Mei 1667—18 Februari 1687. 1 deel.

s. Rekeningen van mandaat- en executieboeken, overgelegd door den breukmeester der beide Oldambten, 1680, 1689—1705, 1709, 1711, 1712, 1714—1807. 19 deelen en 4 portefeuilles.

N.B. 1734 ontbreekt; 1787, 1800 en 1807 in twee exemplaren (117 deelen, waarvan 98 in vier portefeuilles gepakt).

*s**. Register der breuken „herkomende van dagementen, verbotten, upseggingen, roven ende anders, so in den rechtstoell Suidtbrok sint vorfallen." 22 Februari 1630—22 Februari 1631. 1 deel.

N.B. Hierin ook V, *uu**.

t. Schuldprotocollen (verzegelingen, koopbrieven enz., gere-

gistreerd bij den ambtman), 12 April 1738—11 December 1810. 37 deelen.

u. Protocol van obligatiën van de beide Oldambten, 1 Mei 1726—27 Februari 1811. 7 deelen.

v. Protocol van verzegelingen, beleden voor den ambtman van het Wold-Oldambt en van het Klei-Oldambt, 20 Januari 1750—15 Juni 1810. 6 deelen.

w. Concepten van verzegelingen van de jaren 1682, 1733, 1734, 1758—1800. 1 portefeuille.

x. Protocol van verzegelingen verleden voor pastor en kerkvoogden van Zuidbroek, 3 Juni 1602—6 Maart 1618 en 22 Juli 1660—11 Februari 1811. 26 deelen.

ij. Dito van Noordbroek, 15 November 1602—17 Mei 1606 en 10 Augustus 1608—27 Februari 1811. 24 deelen.

z. dito van Scheemda, 6 Juli 1602—Februari 1811. 14 deelen en 2 portefeuilles.

aa. Dito van Nieuw-scheemda, 30 Januari 1661—28 Februari 1811. 7 deelen.

bb. Dito van Eexta, 23 Februari 1609—23 April 1810. 7 deelen.

cc. Dito van Westerlee, 21 November 1615—Februari 1811. 11 deelen.

dd. Dito van Winschoten, 1 Juni 1608—27 Februari 1811. 38 deelen.

ee. Dito van Beerta, 15 Juni 1608—28 Februari 1811. 17 deelen.

ff. Dito van Nieuw Beerta, 17 September 1668—27 Februari 1811. 8 deelen en 1 portefeuille.

gg. Dito van Finsterwolde, 18 Maart 1664—Februari 1811. 8 deelen en 1 portefeuille.

hh. Dito van Oostwold, 22 September 1654—1 Maart 1811. 5 deelen.

ii. Protocol van verzegelingen, verleden voor pastor en kerkvoogden van Nieuwolda, 12 Maart 1648—13 Februari 1811. 11 deelen.

jj. Dito van Midwolda, 23 November 1596—11 November 1637 en 25 Maart 1650—Februari 1811. 9 deelen en 1 portefeuille.

N.B. Het eerste deel grootendeels vergaan of onleesbaar.

kk. Dito van de Meeden, 1 November 1610—31 Januari 1811. 13 deelen en 1 portefeuille.

ll. Dito van Veendam, 11 November 1657—28 Februari 1811. 38 deelen en 5 portefeuilles.

mm. Dito van Wildervank, 25 October 1687—27 Februari 1811. 16 deelen en 2 portefeuilles.

nn. Dito van Nieuwe-Pekela, 9 December 1704—28 Februari 1811. 22 deelen en 1 portefeuille.

oo. Inventarissen, 1700—Juni 1803. 38 portefeuilles.

pp. Protocol van aanzweringen van voormonders en voogden, 1 Januari 1724—19 Februari 1811. 3 deelen.

qq. Protocol van rekeningen en afkoopen van voorstanders en voogden (afhandelingsprotocol), 22 Maart 1702—24 Mei 1803. 30 deelen.

rr. Pupillaire rekeningen, overleveringen en afkoopen, 1778—Juni 1803. 7 portefeuilles.

ss. Protocol van crimineele zaken, 27 Juni 1696—4 Juni 1803. 5 deelen.

tt. Aanklachten en ingewonnen informatiën van den ambtman, 1729—Juni 1803.

uu. Positiën, 1725—Juni 1803. 9 portefeuilles.

uu.* Register van „broeken, heercomende van reale, verbale injuriën, delicten, mesusen ende anders, soo in den rechtstoell Suidtbrock sind verfallen, 22 Februari 1630—22 Februari 1631.

N.B. Zie V, *s**.

vv. Protocol van requesten, 15 Juni 1731—10 Juli 1780 en 8 Maart 1783—27 Juli 1802. 26 deelen.

ww. Ingekomen en geregistreerde missives van 1799, 1801 en 1802. 1 portefeuille.

xx. In- en uitgaande missives, requesten, rapporten, publicatiën enz., ingekomen bij den drost of ambtman, 1735—Juni 1803. 3 portefeuilles.

ijij. Protocol der collatoren (van predikanten en schoolmeesters), 15 Juni 1719—30 Augustus 1810. 3 deelen.

zz. Protocol bevattende:
1°. registratie der geneeskundigen, 1789—1803;
2°. aangiften en registratie van erfgenamen, 1791—1803;
3°. kerkelijke (katholieke, hervormde en joodsche) reglementen, 1797—1803;
4°. reglement op het schouwen, 1801. 1 deel.

N.B. Dit protocol en de volgende portefeuille bevatten stukken en aanteekeningen, voortspruitende uit de administratieve werkzaamheden van den drost. De omstandigheid, dat deze weinige stukken zijn gevonden tusschen de rechterlijke archieven van dien rechtsprekenden ambtenaar en te gering van aantal en omvang zijn om een niet-rechterlijk archief van dezen ambtenaar saam te stellen, heeft mij doen besluiten deze stukken alhier op te nemen.

A. Registratiën van de personen, gerechtigd tot jacht en visscherijen, 1801 en 1802. 1 portefeuille.

B. Protocol van recepissen voor de secretarie der beide Oldambten, 27 September 1774—6 November 1811. 1 deel.

Klei-Oldambt.

C. Protocol van civiele zaken:
1 December 1652—13 September 1690.
30 November 1700—26 Februari 1707.
17 November 1718—14 Mei 1803. 27 deelen.

D. Protocol van appellen van Oldambster zaken, 24 Februari 1710—30 November 1809.

N.B. Zie V, *i*.

E. Protocol van commissiën, 23 Mei 1781—28 Mei 1803. 1 deel.

F. Protocol van beschrijvingen, 1 Februari 1734—4 Maart 1795.

N.B. te vinden in deel I van V, R.

G. Protocol van beschrijving van Oldambster mobile goederen, 30 September 1667—17 Juli 1805.

N.B. Zie V, *m*.

H. Protocol van setmata, 5 Februari 1724—Juni 1803. 1 deel.

N.B. Van af 1800 te vinden in V, *o*.

I. Protocol van bevelschriften van burgemeesteren en raad van Groningen tot het doen van setma in de Oldambten, 23 October 1762—2 September 1805.

N.B. Zie V, *p*.

J. Executieboek over de beide Oldambten, 3 Mei 1667—18 Februari 1687.

N.B. Zie V, *r*.

K. Rekeningen van mandaat en executiebreuken, overgelegd door den breukmeester der beide Oldambten, 1680, 1689—1705, 1709, 1711, 1712, 1714 1807. (1734 ontbreekt, 1787, 1800 en 1807 in twee exemplaren).

N.B. Zie V, *s*.

L. Contraboek of protocol van trekcedullen van den verkoop van roerende goederen, 2 Juli 1750—14 October 1755, 24 Januari 1769—22 October 1802. 6 deelen.

M. Protocol van verzegelingen verleden voor den ambtman, 20 Januari 1750—15 Juni 1810.

N.B. Zie V, *v*.

N. Protocol van obligatiën, 1 Mei 1726—27 Februari 1811.

N.B. Zie V, *u*.

O. Protocol van verzegelingen, verleden voor pastor en kerkvoogden van Wagenborgen, 1610—1628; 1631—1644; 1647—1670 en 1675—1811. 10 deelen en 1 portefeuille.

P. Dito van Termunten en Borgsweer, 16 Februari 1665—1 Maart 1811. 3 deelen en 1 portefeuille.

Q. Dito van Woldendorp, 30 Maart 1668—18 Juni 1802 en 18 November 1809—28 Februari 1811. 4 deelen.

R. Protocol van aanzweringen van voormonders en voogden, 4 Januari 1742—4 Juni 1803. 2 deelen.

S. Register van voorstanderszaken, 1763—1803. 1 deel.

T. Protocol van rekeningen en afkoopen van voorstanders en voogden (afhandelingsprotocol). 4 October 1721—4 Juni 1803. 3 deelen.

U. Contrarolle van de breuken, gevallen in het Klei-Oldambt, 1623—1624. 1 deel.

V. Protocol van requesten, 2 Januari 1750—4 Juni 1803. 3 deelen.

W. Protocol van nominatiën en electiën van predikanten, kerkvoogden, zijlvesten en schoolmeesters, 23 Juli 1777—17 Januari 1800. 1 deel.

N.B. Zie noot mutatis mutandis bij V, *zz*

X. Dijkrollen van het Klei-Oldambt, geregistreerd in 1729 en 1757. 2 deelen.

N.B. Zie vorige noot.

IJ. Protocol van recepissen voor de secretarie der beide Oldambten, 27 September 1774—6 November 1811.

N.B. Zie V, B.

Jurisdictie der beide Oldambten.

Z. Protocol van civiele zaken, 4 Juni 1803—26 Februari 1811. 10 deelen.

AA. Protocol van uitspraken in civiele zaken, 4 Juni 1803—31 Juli 1810.

N.B. Zie V, *h.*

BB. Protocol van appellen van Oldambster zaken, 4 Juni 1803—30 November 1809.

N.B. Zie V, *i.*

CC. Protocol van contumaciebreuken, Juni 1803—12 December 1809.

N.B. Zie V, *k.*

DD. Protocol van beschrijvingen, 4 October 1803—30 Augustus 1810. 1 deel.

EE. Protocol van beschrijving van Oldambster mobile goederen, 4 Juni 1803—17 Juli 1805.

N.B. Zie V, *m.*

FF. Gerechtelijke beschrijvingsstukken, waaronder in convocatione creditorum overgelegde origineele bescheiden van de jaren 1809 en 1810. 1 portefeuille.

GG. Protocol van setmata, 4 Juni 1803—16 October 1810.

N.B. Zie V, *o.*

HH. Protocol van bevelschriften van burgemeesteren en raad van Groningen tot het doen van setma in de Oldambten, 4 Juni 1803—2 September 1805.

N.B. Zie V, *p.*

II. Protocol van keerskoopen, 4 Maart 1805—11 December 1810. 1 deel.

JJ. Stukken (publicatiën, notificatiën enz.) van gerechtelijke verkoopingen, 1805—Februari 1811. 1 portefeuille.

KK. Rekeningen van mandaat- en executiebreuken, overgelegd door den breukmeester der beide Oldambten, 1803—1807, (1807 in twee exemplaren).

N.B. Zie V, *s*.

LL. Protocol van praeferentie-oordeelen, 4 Juni 1803—26 Februari 1811.

N.B. Zie V, *q*.

MM. Schuldprotocollen, 4 Juni 1803—11 December 1810.

N.B. Zie V, *t*.

NN. Protocol van obligatiën, 4 Juni 1803—27 Februari 1811.

N.B. Zie V, *u*.

OO. Protocol van verzegelingen, verleden voor den drost, 4 Juni 1803—15 Juni 1810.

N.B. Zie V, *v*.

PP. Minuten van verzegelingen, verleden voor den drost, 1 Juli 1808—28 Februari 1811. 2 portefeuilles.

QQ. Concepten van verzegelingen (testamenten, koopbrieven enz.), 4 Juni 1803—1811. 1 portefeuille.

RR. Protocol van huwelijkscontracten en testamenten, 18 October 1805—8 Februari 1809. 1 deel.

SS. Protocollen van verzegelingen, verleden voor pastor en kerkvoogden van Zuidbroek, Noordbroek, Scheemda, Nieuw-Scheemda, Eexta, Westerlee, Winschoten, Beerta, Nieuw-Beerta, Finsterwolde, Oostwold, Nieuwolda, Midwolde, de Meeden, Veendam, Wildervank, Nieuwe-Pekela, Wagenborgen, Termunten en Borgsweer, Woldendorp, 4 Juni 1803—28 Februari 1811.

N.B. Zie V, *x* tot V, *nn* en V, O tot V, Q.

TT. Lijsten van transporten van vaste goederen ten overstaan van pastor en kerkvoogden in de verschillende karspelen, Januari 1808—Februari 1811. 1 portefeuille.

N.B. Zie V, JJ.

UU. Protocol van inventarissen, 28 Juni 1803—October 1810. 4 deelen.

VV. Inventarissen, Juni 1803—Februari 1811. 3 portefeuilles.

WW. Protocol van borgtochten, 27 Juni 1803—20 Juli 1810. 1 deel.

XX. Protocol van aanzweringen van voormonders en voogden, 4 Juni 1803—19 Februari 1811.

N.B. Zie V, pp.

YY. Register van ouders en voorstanders of van pupillaire zaken, 14 Juni 1803—13 Februari 1811. 1 deel.

ZZ. Protocol van rekeningen en afkoopen van voorstanders en voogden (afhandelingsprotocol), 28 Juni 1803—13 Februari 1811. 3 deelen.

AAA. Pupillaire rekeningen, overleveringen en afkoopen, Juni 1803—1811. 2 portefeuilles.

BBB. Protocol van crimineele zaken, 7 Juni 1803—27 Februari 1811. 2 deelen.

CCC. Aanklachten en ingewonnen informatiën van den drost, Juni 1803—Februari 1811. 6 portefeuilles.

DDD. Positiën, Juni 1803—1803. 1 portefeuille.

EEE. Protocol van de door de gecondemneerden voldane breuken van het jaar 1804. 1 deel.

FFF. Protocol van requesten, 13 Juni 1803—19 Februari 1811. 8 deelen.

GGG. Protocol van inkomende missives, 13 Juni 1803—13 October 1810. 6 deelen.

HHH. Ingekomen en geregistreerde missives, 1803—1811. 7 portefeuilles.

III. Protocol van uitgaande missives, 15 Juni 1803—18 Februari 1811. 4 deelen.

JJJ. In- en uitgaande missives, requesten, rapporten, publicatiën enz., ingekomen bij den drost, Juni 1803—1811. 2 portefeuilles.

KKK. Protocol van gerechtelijke procuratiën, attesten enz., 25 Juni 1804—24 September 1810. 1 deel.

LLL. Protocol van ordinatoiren en decreten, 14 Juni 1803—22 September 1810. 1 deel.

MMM. Protocol van kundigceduls, 24 Meil 1804—19 Februari 1811. 1 deel.

N.B. Zie noot bij V, W.

NNN. Kondigingsceduls van verkoopingen, 1806, 1807 en 1808. 1 portefeuille.

N.B. Zie noot bij V, W

OOO. Zegels door de wedlieden wegens de door hen gehouden publieke verkoopingen overgelegd; m. a. w. Notitiën van boeldagen, 1806 –1811. 3 portefeuilles.

N.B. Zie noot bij V, W.

PPP. Publicatiën, 1805—Februari 1811. 2 portefeuilles.

N.B. Zie noot bij V, W.

QQQ. Dispositiën van het departementaal bestuur van de jaren 1806 en 1807.

N.B. Zie noot bij V, W.

RRR. Dispositiën van den landdrost van de jaren 1808, 1809 en 1810. 1 portefeuille.

N.B. Zie noot bij V, W.

SSS. Protocol van aanstellingen, 1 September 1805—15 Augustus 1810. 1 deel.

N.B. Zie noot bij V, W.

TTT. Protocol der collatoren (van predikanten en schoolmeesters). Juni 1830—36 Augustus 1810.

N.B. Zie V, ijij. N.B. Zie noot bij V, W.

UUU. Register van bijl- of koopbrieven of declaratoiren van scheepstimmerlieden, ter zake van het ligten van zeebrieven, 9 Augustus 1803—18 Juni 1810. 1 deel.

VVV. Register van veiligheidskaarten, afgegeven door den drost, 1810—Februari 1811.

N.B. Zie V, JJ.

WWW. Protocol van recepissen voor de secretarie der beide Oldambten, Juni 1803—6 November 1811.

N.B. Zie V, B.

VI Rechterlijke Archieven van de Heerlijkheid van Wedde, Westerwoldingeland, Bellingewolde en Blijham cum annexis.

N.B. Aan het hoofd van dit rechtsgebied staat de door de stad Groningen (later ingevolge art. 34 van het Reglement Reformatoir van 1749 door den erfstadhouder) aangestelde drost, wiens zetel is te Wedde.
Er zijn in dit gebied twee rechtstoelen, nl. te Vlagtwedde en te Bellingewolde, de hier (eveneens door de stad Groningen) aangestelde richteren noemen zich „richter van Westerwolde" en richter van Bellingewolde, Blijham cum annexis.
De civiele rechtspraak is in handen der richteren, die oordeelen, de een naar het Westerwoldsch, de ander naar het Bellingewolder landrecht. In zaken van eenig gewicht is beroep mogelijk op den drost en van dezen op de hoofdmannenkamer van stad en lande. Voor strafzaken bestaat een *crimineel gericht*, hetwelk wordt gevormd door den drost en de beide richteren, bijgestaan door eenige bijzitters. Tot aan 1749 besliste het crimineel gericht zonder hooger beroep, in dat jaar kwam door het Reglement Reformatoir appèl op de hooge justitiekamer.
De volontaire jurisdictie heeft voornamelijk plaats ten overstaan van de twee richteren, doch behalve voor dezen, werden ook verzegelingen verleden voor den drost en voor de pastors of predikanten in de karspeldorpen.
De protocollen en stukken van deze heerlijkheid of jurisdictie der stad Groningen zijn met het oog op de drie standplaatsen der rechterlijke ambtenaren, Wedde, Vlagtwedde en Bellingewolde, waaruit men tot drie afzonderlijke archieven kan concludeeren, in drie gedeelten gesplitst. De protocollen der verzegelingen verleden voor de predikanten zijn gebracht tot de richteren, waaronder die karspels ressorteerden.
Ingevolge publicatie van het Departementaal Bestuur van Stad en Lande van 4 Mei 1803 verdwenen in Juni 1803 de richteren en kwam daarvoor één rechtsgebied onder den naam: „Jurisdictie van Wedde en Westerwoldingeland". Het archief van deze jurisdictie is in dezen inventaris afzonderlijk vermeld.

Drost der heerlijkheid van Wedde, Westerwoldingeland enz.

a. Protocol van civiele zaken:
18 April 1656 - 19 Maart 1658. (Zeer beschadigd.)
23 October 1667—30 November 1668. (Idem.)
20 Mei 1670—31 Augustus 1675 (Idem.)
28 Februari 1679—8 November 1700. (Het gedeelte 21 Febr.—22 Juni 1755 is geschreven achter in het boek 1747—17 0.)
25 Januari 1709—27 Maart 1722.
25 September 1725—31 Mei 1803. 15 deelen.

b. Protocol van appellen van de gerechten te Vlagtwedde en te Bellingewolde op den drost, 14 April 1724—7 November 1746. 20 Maart 1771—21 Mei 1803. 2 deelen.

N.B. Deel 1 half vergaan.

c. Appèlmandaten, afgegeven door den drost, 1746—1803 1 portefeuille.

d. Protocol van beschrijvingen van Oldambster en Westerwoldsche mobile goederen, 5 Mei 1686—Juni 1803.

N.B. Zie V, *m*.

e. Belijingsprotocol of protocol van verzegelingen, verleden voor den drost, 30 Juni 1693—1 Juni 1803. 12 deelen.

f. Schuldprotocol, 21 Februari 1747—2 Juni 1803. 5 deelen.

g. Schuldprotocol van papieren obligatiën, 25 Februari 1771—4 Juni 1803. 2 deelen.

h. Protocol van verzegelingen buiten de heerlijkheid Wedde en Westerwoldingeland door de ingezetenen beleden en ter secretarie te Wedde geprotocolleerd, 18 Maart 1777—15 September 1802. 3 deelen

i. Protocol van crimineele zaken, 1 Januari 1785—6 Juni 1803. 2 deelen.

j. Protocol van requesten, 24 Mei 1766—3 Juni 1803. 3 deelen.

k. Berichten, ingewonnen door den drost naar aanleiding van requesten bij dien ambtenaar ingediend, 1783—1799. 1 portefeuille.

l. Protocol van resolutiën van burgemeesteren en raad van Groningen, betreffende de nieuwe procesordre van 1784; 1786—1793 1 deel.

m Placcaten, ordonnantiën en publicatiën, ingekomen bij den drost, 1800 - 3 Juni 1803. 1 portefeuille.

N.B. Deze en de volgende portefeuille bevatten stukken en aanteekeningen, voortspruitende uit de administratieve werkzaamheden van den drost. De omstandigheid, dat deze weinige stukken zijn gevonden tusschen de rechterlijke archieven van dien rechterlijken ambtenaar en te gering van aantal en omvang zijn om een niet-rechterlijk archief van dien ambtenaar saam te stellen, heeft mij doen besluiten die stukken alhier op te nemen.

n. Stemregisters en andere stukken betreffende de collatie van predikanten, kerkvoogden en schoolmeesters in de dorpen in het rechtsgebied van den drost, 1754—1811. 1 portefeuille.

Richter van Westerwolde.

o. Protocol van civiele zaken:
11 Januari 1628—15 Maart 1634.
11 Februari 1658—19 Februari 1162.
19 September 1663—6 Februari 1665.

21 November 1667—7 Maart 1668.
3 Februari 1669—19 November 1670.
13 December 1671—27 Maart 1672.
8 Mei 1678—20 November 1678.
7 October 1682—7 Februari 1683.
12 Januari 1686—24 Juli 1686.
5 Maart 1687—25 October 1689.
14 Juni 1692—1709.
24 September 1712—24 December 1721.
8 Januari 1731—19 Juni 1748.
8 April 1750—3 Juni 1803. 17 deelen.

p. Gerigtsrolle, 6 November 1775—4 October 1779. 1 deel.

q. Positiën van vier civiele processen van 1800, 1801 en 1802. 1 portefeuille.

r. Protocol van vrijwillige, beneficiaire en gerechtelijke beschrijvingen, 20 Februari 1755—28 Juni 1798. 1 deel.

N.B. Hierin ook verzegelingen verleden voor den richter van Westerwolde, 23 Juli 1753—31 Januari 1754). Zie ook VI, *w*.

s. Protocol van gehouden executoriale verkoopingen en gedane setmata, 26 Juli 1778—9 Maart 1803. 1 deel.

t. Concepten van executoriale koopbrieven, 1750—1774. 1 portefeuille.

u Protocol van boelcedullen van losse goederen, 19 Februari 1795 14 December 1799. 1 deel.

v Protocol van praeferentie-oordeelen en register van gehouden verkoopingen, 19 Februari 1788 18 Februari 1805. 1 deel.

N.B. Zie ook VI, *xx*.

w. Protocol van verzegelingen verleden voor den richter van Westerwolde:
4 October 1654—1 Mei 1660.
17 Juni 1666—27 November 1693.
24 November 1709—15 Mei 1711.
19 October 1712—December 1747.
23 December 1749—3 Juni 1803. 14 deelen en 1 portefeuille.

N.B. Zie ook VI, *r*. De portefeuille bevat de minuten der verzegelingen van Januari 1740—December 1747.

x. Protocol van huwelijkscontracten en testamenten, verleden

voor den pastor te Wedde, 2 Januari 1733—27 April 1767, 25 Juli 1789 -22 Juni 1809. 2 deelen.

N.B. Dl. 1 zeer geschonden. In dl. 2 protocol van overledenen te Wedde, 10 Februari 1806—21 Juli 1811.

ij. Dito van Onstwedde:
16 April 1694—1 Mei 1711.
26 Augustus 1763—12 December 1810. 1 portefeuille.

N.B. Geschonden.

z. Dito van Vlagtwedde. 1655—20 September 1809. 1 deel en 1 portefeuille

N.B. Gedeeltelijk beschadigd. In dl. 2 een lijst van gecopuleerden te Vlagtwedde, 26 November 1755—14 April 1811.

aa. Dito van Sellingen, 2 Maart 1731—15 Februari 1811. 1 deel.

N.B. Hierin lijst van gecopuleerden te Sellingen, 25 Februari 1800—2 April 1811.

bb Dito van Ter-Apel:
7 April 1740—16 Juni 1786.
2 Mei 1803—28 April 1810. 1 deel.

cc. Dito van Bourtange, 13 Mei 1695—28 April 1808. 1 deel.

N.B. Hierin lijst van gecopuleerden, 5 April 1696—28 November 1717; 19 Maart 1719-14 September 1727; 21 December 1783—10 Juni 1810. Verder acta consistorii, 20 Augustus 1718—1 Juni 1781 en lijst van gedoopte onechte kinderen, 21 Februari 1723—19 October 1777.

dd. Dito van Vriescheloo, 1 Januari 1732—4 Juli 1810. 2 deelen.

N.B. Hierin acta consistorii, 23 Mei 17(32?)—31 Januari 1811 (met groote leemten) lijst van gedoopten 6 Mei 1732-8 Augustus 1790; lijst van lidmaten 1732—14 Juli 1811, en lijst van gecopuleerden, 10 October 1790—9 December 1810.

ee. Inventarissen, 1779—1801. 1 portefeuille.

ff. Protocol van aanzweringen van voormonders en voogden, 30 October 1799—27 April 1803. 1 deel.

gg. Protocol van pupillaire rekeningen (momboirprotocol) 10 October 1712—1 December 1802. 3 deelen.

hh. Protocol van het breukgericht, 12 Januari 1785—26 October 1802. 1 deel.

N.B. In 1888 aangekocht onder de verzameling archiefstukken van mr. J. S. G. Koning te Wedde.

ii. Protocol van aanklachten, 31 December 1784—4 Mei 1803. 1 deel.

jj. Protocol van requesten, 24 Mei 1766—3 Juni 1803. 3 deelen.

kk. Berichten, ingewonnen door den richter naar aanleiding van requesten bij dien ambtenaar ingediend, 1800—Juni 1803. 1 portefeuille.

ll. Memoriën van aangifte van goederen voor de successie, 1790—1803. 1 portefeuille.

N.B. Zie mutatis mutandis de noot bij VI, *m.*

mm. Placcaten, ordonnantiën en publicatiën, ingekomen bij den richter, 1751—April 1799. 1 portefeuille.

N.B. Zie vorige noot.

Richter van Bellingewolde, Blijham cum annexis.

nn. Protocol van civiele zaken (regtdagsprotocol):
2 Maart 1754—2 December 1756.
2 October 1760—4 Juni 1803. 10 deelen.

oo. Protocol van uitspraken, 29 Januari 1791—29 April 1802. 1 deel.

pp. Positiën en andere stukken in civiele zaken, 1785—1803. 1 portefeuille.

qq. Protocol van gerechtelijke en beneficiaire beschrijvingen, 26 Augustus 1753—7 Juni 1803. 3 deelen.

rr. Gerechtelijke beschrijvingen met bijbehoorende stukken, 1748—1753 en 1785—1802. 1 portefeuille.

ss. Zettingen van vaste goederen, 1789—1795.

N.B. In portefeuille, VI, *rr.*

tt. Protocol van convocationes creditorum, 16 Februari 1753—8 Maart 1783. 1 deel.

uu. Protocol van keerskoopen, 6 Februari 1753—4 Juni 1795. 3 deelen.

vv. Protocol van boelcedullen, notitiën van executoriale verkoopingen van losse goederen, 6 Maart 1754—3 Februari 1758. 1 deel.

ww. Protocol van praeferentie-oordeelen en register van gehouden verkoopingen, 12 Maart 1729—23 Maart 1748; 6 Maart 1750—17 October 1780; 19 April 1787—2 Januari 1803. 3 deelen.

xx. Praeferentie-oordeelen met bijbehoorende stukken, 1780—1790. 1 portefeuille.

N.B. Half vergaan. Hieronder één van den richter van Westerwolde.

yy. Protocol van verzegelingen verleden voor den richter van Bellingewolde enz. (belijingsprotocol) 13 Maart 1750—4 Juni 1803. 11 deelen.

N.B. Van 1750—1786 in twee exemplaren, nl. het eigenlijke protocol en het kladboek.

zz. Protocol van huwelijkscontracten en testamenten, verleden voor den pastor van Bellingewolde, 5 Maart 1710—1 Juni 1810. 5 deelen.

N.B. In deel 4 de lijst der geproclameerden en gecopuleerden December 1692—November 1758; lijst der lidmaten December 1692—September 1761; lijst van gedoopten 4 December 1692—24 December 1758 en de acta consistorii 11 December 1692—Februari 1761.

A. Dito van Blijham, 27 Mei 1629—10 Juni 1803. 3 deelen.

N.B In deel 1 lijst van gecopuleerden 19 Januari 1623—22 Juni 1628; 10 October 1651—27 Maart 1654; lijst van gedoopten 11 Augustus 1639—21 Januari 1644, 28 September 1651—1679, 3 Mei 1685—31 December 1688, 1 Januari 1693—1 Juni 1696 en 24 Maart 1701—7 April 1709.

B. Dito van Bellingewolderschans, 8 Juni 1712—13 Mei 1804. 1 deel.

N.B. Hierin acta consistorii 8 Juni 1712—15 September 1811; lijst der lidmaten 2 Maart 1710—2 April 1811; lijst van gedoopten 28 Februari 1710—22 Juli 1811 en lijst van gecopuleerden 23 Maart 1710—27 Mei 1810.

C. Dito van Nieuwe Schans, 10 Mei 1698—27 Mei 1742, 27 Augustus 1744—14 Januari 1806. 2 deelen.

N.B. In deel 1 lijst van gecopuleerden 16 Juli 1693—6 Mei 1742; lijsten van gehouden avondmalen, lidmaten en acta consistorii over dezelfde jaren.

D. Dito van Oude Pekela, 29 December 1677—11 December 1807. 4 deelen.

N.B. In deel 1 acta consistorii 1692—1720.

E. Protocol van verzegelingen verleden voor den pastor van Oude Pekela:
4 Juni 1731—22 November 1736 en
23 Februari 1787—1 Maart 1811. 5 deelen en 1 portefeuille.

N.B. Van af 20 Dember 1809 zijn het de minuten.

F. Protocol van inventarissen, 2 Februari 1773—28 December 1786. 1 deel.

G. Inventarissen, 1760—1789. 1 portefeuille.

H. Protocol van aanzwering van voormonders en voogden, 23 Februari 1787—12 Mei 1803. 1 deel.

I. Protocol van pupillaire rekeningen (momboir protocol) 26 April 1754—4 December 1802. 3 deelen.

J. Protocol van het breukgericht, 7 Februari 1756—3 Mei 1803. 2 deelen.

K. Protocol van het breukgericht wegens contumacieele breuken, 16 Februari 1756—23 November 1782.

N.B. Zie VI, J achter in het boek.

L. Protocol van klachten:
13 April 1751—3 Juni 1786.
6 Februari 1787—3 Juni 1803. 2 deelen.

N.B. Deel II in 1888 aangekocht onder de verzameling archiefstukken van mr. J. S. G. Koning te Wedde.

M. Aanklachten met daarop gevolgde informatiën, positiën enz. in crimineele zaken, 1767—1799. 3 portefeuilles.

N. Protocol van requesten, 2 Mei 1750—28 Mei 1803. 5 deelen.

O. Berichten, ingewonnen door den richter naar aanleiding van requesten bij dien ambtenaar ingediend, 1800—Juni 1803. 1 portefeuille.

P. Ingekomen missives, 26 Augustus 1767—Juni 1803. 1 portefeuille.

Q. Protocol van boelcedullen, notitiên van vrijwillige verkoopingen van losse goederen, 1755—15 Maart 1757; 9 Mei 1787—1 November 1790; 3 Februari 1796—15 December 1801. 5 deelen.

R. Placcaten, ordonnantiën en publicatiën, ingekomen bij den richter, Februari 1800—27 Mei 1803. 1 portefeuille.

Jurisdictie van Wedde en Westerwoldingeland.

S. Protocol van civiele zaken, 6 Juni 1803—27 Februari 1811. 2 deelen en 1 portefeuille.

T. Protocol van uitspraken, 13 Maart 1806—22 November 1810.

N.B. In VI, *oo*.

U. Gerichtsrolle, 22 Juni 1803—17 December 1806. 1 deel.

V. Protocol van commissienotulen, 6 Juni 1803–27 Februari 1811. 1 deel.

W. Positiën in civiele processen van 1808–1810, benevens eenige stukken, behoorende bij twee civiele processen van 1803–1804 en 1808. 1 portefeuille.

X. Protocol van extraordinaire zaken, 6 Juni 1803—25 October 1810. 1 deel.

Y. Protocol van gerechtelijke beschrijvingen, 6 Juni 1803—22 Mei 1810. 1 deel.

Z. Protocol van beschrijvingen van Oldambster en Westerwoldsche mobile goederen, Juni 1803—17 Juli 1805.

N.B. Zie V, *m*.

AA. Publicatiën van den drost tot oproeping van schuldeischers in gerechtelijke beschrijvingen, 1804—1809. 1 portefeuille.

BB. Zettingen van vaste goederen in insolvente boedels, 1810 en 1811.

N.B. In portefeuille, V, AA.

CC. Protocol van verzegelde setmata, 6 Juni 1803—7 Februari 1810. 1 deel

DD. Protocol van praeferentie-oordeelen, 6 Juni 1803—27 Februari 1811. 1 deel.

EE. Protocol van verzegelingen, 14 Juni 1803—30 October 1810. 4 deelen.

FF. Minuten van verzegelde acten, 1 Juni 1809—27 Februari 1811. 3 deelen.

GG. Protocol van testamenten en huwelijkscontracten, verleden voor den drost, 6 Juni 1803—27 December 1810. 1 deel.

HH. Protocollen van verzegelingen, huwelijkscontracten en testamenten, verleden voor de pastoren van Wedde, Onstwedde, Vlagtwedde, Sellingen, ter Apel, Bourtange, Vriescheloo, Bellingewolde, Blijham, Bellingewolderschans en Oude Pekela, 6 Juni 1803—Februari 1811.

N.B. Zie VI, *x* tot *dd* en VI, *zz* tot E.

II. Schuldprotocol, 27 Augustus 1803—27 Februari 1811. 1 deel.

JJ. Protocol van vrijwillige en beneficiaire beschrijvingen, 6 Juni 1803—22 Mei 1810. 1 deel.

KK. Protocol van inventarissen en afkoopen, 6 Juni 1803—9 Mei 1810. 3 deelen.

LL. Inventarissen, 19 November 1806—20 October 1808 1 portefeuille.

MM. Protocol van aanzweringen van voorstanders, voogden, curatoren, enz. 6 Juni 1803—14 Februari 1811. 1 deel.

NN. Protocol van overleveringen en rekeningen van voorstanders, 6 Juni—1803—31 Januari 1811. 1 deel.

OO. Protocol van crimineele zaken, 6 Juni 1803—27 Februari 1811.

N.B. In deel 2 van VI, *i*.

PP. Protocol van klachten, 23 Juni 1803—22 Juli 1806.

N.B. In VI, L.

QQ. Aanklachten met de daarop gevolgde praeparatoire informatiën van den fiscaal der jurisdictie, 1805—September 1810. 1 portefeuille.

RR. Protocol van breuken door gecondemneerden voldaan, 6 Juni 1803—11 Mei 1810. 1 deel.

SS. Protocol van requesten, 9 Juni 1803—16 Februari 1811. 4 deelen.

TT. Requesten, ingediend bij den drost, Juni 1804—Juni 1810. 1 portefeuille.

N.B. VI, TT, UU en XX vormen één portefeuille.

UU. Berichten, ingewonnen door den drost op requesten bij dien ambtenaar ingediend, 1803—1809.

N.B. In portefeuille, VI, TT.

VV. Protocol van in- en uitgaande missives, 6 Juni 1803—11 Februari 1811. 10 deelen.

WW. Protocol van ordinatoiren en decreten, 23 Juli 1809—24 Augustus 1811. 1 deel.

XX. Publicatiën of kondigingsceduls, uitgevaardigd door den drost, 1804—1806.

N.B. In portefeuille, VI, TT.

IJIJ. Placcaten, ordonnantiën, publicatiën, enz. ingekomen bij de jurisdictie, Juni 1803—1811. 3 portefeuilles.

ZZ. Register van overgangen van vaste goederen door erfenis ter voldoening aan art. 61 der zegelordonnantie ter secretarie aangegeven, 15 Mei 1806—19 December 1810. 1 portefeuille.

N.B. Zie noot bij VI, *ll.*

AAA. Ter secretarie aangegeven overgangen van goederen door verkoop relatif de kohieren van verponding, 1 October 1808—17 Maart 1809.

N.B. In portefeuille VI, ZZ. Zie noot bij VI, *ll.*

BBB. Memoriën van aangifte van goederen voor de successie, 1804-1806.

N.B. In portefeuille VI, ZZ. Zie noot bij VI, *ll.*

CCC. Extracten uit het protocol van gedane aangaven en registratiën tot de jagt, berustende ter secretarie van het departementaal bestuur van Stad en Lande (extracten betreffende de jurisdictie van W. en W.) 1803. 1 portefeuille.

N.B. Zie noot bij VI, *ll.*

DDD. Register van uitgegeven veiligheidskaarten, Juni 1810—Februari 1811.

NB. In portefeuille VI, CCC. Zie noot bij VI, *ll.*

EEE. Register van genees-, heel-, vroed- en artsenijmengkundigen in de jurisdictie 1804—1811.

N.B. In portefeuille VI, CCC. Zie noot bij VI, *ll.*

FFF. Register van ter secretarie geregistreerde dekhengsten, Januari 1805—Februarij 1811.

N.B. In portefeuille VI, CCC Zie noot bij VI, *ll.*

GGG. Reederijcedullen, ingekomen bij den drost, benevens register van de ten gevolge der wet op het ligten van zeebrieven afgegeven certificaten (zeebrieven of Turksche paspoorten), met daarbij behoorende stukken, 1809 en 1810.

N.B. In portefeuille VI, CCC. Zie noot bij VI, *ll.*

HHH. Stemregisters en andere stukken betreffende de collatie van predikanten, kerkvoogden en schoolmeesters in de dorpen in de jurisdictie gelegen, 1754 1811.

N.B. Zie VI, *n.* Zie noot bij VI, *ll.*

DERDE AFDEELING.

Rechterlijke Archieven der Ommelander rechtstoelen.

N.B. In de Ommelanden (Fivelgoo, Hunsingoo en Westerkwartier) waren 65 rechtstoelen, elk bediend door een redger of richter, in het Westerkwartier grietman genoemd. Deze redgers of grietmannen waren geene van overheidswege aangestelde ambtenaren, zij ontleenden hun recht om redger te zijn oorspronkelijk aan hun grondbezit. Ieder, die eene zekere hoeveelheid behuisd land (een heerd) bezat, verkreeg daardoor op zijne beurt de bevoegdheid gedurende een jaar het rechterambt te bekleeden. Elke rechtstoel, waaronder een of meer dorpen behoorden, was verdeeld in een aantal heerden, welke in een klauwboek of klauwregister waren ingeschreven met de vermelding der „ommegangen" of „tourbeurten", d. i. in welke volgorde de eigenaars der heerden elkander in het vervullen van het rechterambt moesten opvolgen. Deze regeling der rechtspraak bestond reeds in de 13de en 14de eeuw. Door opkooping kwamen echter later meer van die behuisde heerden in ééne hand, waardoor de eigenaar ook zoovele malen rechter werd, als hij heerden bezat. Nog later (vooral in de 17de en de 1e helft der 18de eeuw) scheidde men de jurisdictie van den grond, waaraan zij was verbonden en verkocht haar als een zaak op zich zelve. Het redgerecht was gaandeweg een eigendomsrecht geworden, hetwelk vererfde en werd overgedragen als een gewoon privaat recht. Zoo kwam soms éen persoon, zonder grondbezit te hebben, in het bezit van alle ommegangen of tourbeurten, hij was dan redger of grietman van een „staanden rechtstoel" geworden. De rechter kon de uitoefening van zijn recht opdragen aan een ander, die dan „geconstitueerde of gesubstitueerde rechter" werd genoemd. De redgers en grietmannen spraken recht naar het Ommelander landrecht, in civiele zaken met hooger beroep op de Warven of de Hoofdmannenkamer, in crimineele zaken zonder hooger beroep tot aan 1749, toen ook het Reglement Reformatoir hier het gewenschte appèl bracht. Ten hunnen overstaan heeft ook de volontaire jurisdictie, met name het maken van verzegelingen, plaats.

In Hunsingoo en Fivelgoo bestonden bovendien nog in enkele dorpen lank- of overrichters, die eveneens naar afzonderlijke ommegangen van heerden tot de rechtspraak werden geroepen. Deze lank- of overrichters beslisten jurisdictiegeschillen, spraken recht in zaken, waarin de redger persoonlijk is betrokken, stonden den redger bij in het behandelen van lijfstraffelijke zaken en spraken recht in alle zaken gedurende zeven weken van het voorjaar, alsmede wanneer door versterf het redgerrecht gedurende een gedeelte van het jaar was open gevallen.

De dorprichters of buurrechters kwamen alleen voor in het Westerkwartier en spraken recht in enkele zaken van gering belang, behoudens hooger beroep op den grietman. Van hunne rechtspraak zijn geene archieven overgebleven. (Zie verder over de rechtspraak in de Ommelanden de Inleiding van dezen Inventaris en o. a. Tegenwoordigen Staat van Stad en Lande, dl. II).

Ingevolge publicatie van het departementaal bestuur van Stad en Lande van 4 Mei 1803 verdwenen in Juni 1803 de redgerrechten in de Ommelanden en werden deze vervangen door drie jurisdictiën, te weten die van het Fivelingo-kwartier, die van het Hunsingo-kwartier en die van het Westerkwartier. Bovendien werden in elk dier jurisdictiën „zegulaars" met bepaalde standplaatsen aangewezen, wier werkkring nader werd geregeld bij instructie van 25 Mei 1803, gegeven door het departementaal bestuur van Stad en Lande. De archieven dezer drie in 1803 ingestelde jurisdictiën met de daaronder ressorteerende zegelaars zijn in dezen Inventaris afzonderlijk vermeld.

FIVELGOO.

VII. Stad Appingedam.

N.B. De rechtspraak van de stad Appingedam maakt eene uitzondering op de boven beschreven rechtspraak der Ommelander rechtstoelen. Appingedam behoorde tot den rechtstoel van Appingedam, Tjamsweer en Opwierde en dienvolgens berustte de rechtspraak bij den redger van gemelden rechtstoel. Appingedam beweerde echter volgens den buurbrief van 1327 vrij te zijn van gemelde jurisdictie en alleen te staan onder eigen plaatselijk bestuur, wat rechtspraak betreft. In 1566 werd eene overeenkomst gesloten tusschen de „Richteren ten Damme" en de „Hovelingen", d. z. de bezitters van het redgerrecht aldaar. Ook later tot diep in de 18de eeuw ontstond nog menigmaal geschil over de rechtspraak van beide rechterlijke machten te Appingedam.

Borgermesteren en eedgenoten.

N.B. Het stedelijk bestuur, oudtijds de „Richteren ten Damme" geheeten, was een soort van raad, doorgaans „borgemeesteren en eedgenoten" geheeten. Zij spraken recht in een aantal zaken van civielen aard (zie Tegenw. Staat v. Stad en Lande, dl. II, blz. 358), oefenden een deel der volontaire jurisdictie uit en hadden het recht acten voor zich te laten verlijden (recht van verzegeling.)

a. Gerichtsprotocol van borgermesteren en eedgenoten:
6 Mei 1643—12 December 1646.
27 Maart 1726—13 Augustus 1803. 5 deelen.

b. Protocol van gerechtelijke verkoopingen en praeferentieoordeelen:
31 December 1690—31 December 1768.
1 December 1781—27 April 1787. 2 deelen.

c. Protocol van verzegelingen, verleden voor borgermesteren (later Municipaliteit, nog later Gemeentebestuur), 11 Februari 1752—17 April 1810. 9 deelen.

d. Minuten van verzegelingen, verleden voor het gemeentebestuur, 9 Juli 1808—19 November 1810. 1 deel.

e. Protocol van inventarissen, 13 Februari 1749—22 September 1809. 3 deelen.

f. Inventarissen, goedgekeurd door borgermesteren, 12 Juni—20 Juli 1762. 1 pakket.

g. Protocol van voormonderszaken, behandeld bij borgermesteren, 9 Augustus 1748—22 September 1809. 2 deelen.

h. Protocol van requesten, ingekomen bij borgermesteren, 6 Augustus 1759—2 Februari 1807. 2 deelen.

Schuttengericht.

N.B. Het schuttengericht bestond uit vier, uit en door de schutters gekozen schuttenrichters en sprak recht in kwestiën tusschen buren over grensscheiding, waterafloop, enz.

i. Protocol van het schuttengericht, 13 October 1705 - 11 October 1794. 1 deel.

VIII. Gericht van Appingedam, Tjamsweer en Opwierde.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 31 Augustus 1724—21 Mei 1803. 10 deelen.

b. Protocol van verzegelingen, 17 December 1749—4 Juni 1803. 7 deelen.

c. Protocol van inventarissen:
3 Maart 1751—15 October 1798.
12 September 1800—Januari 1803. 2 deelen.

d. Protocol van pupillaire zaken, aanzweringen en rekeningen van voorstanders enz.:
11 Februari 1750—15 Mei 1779.
28 Mei 1800—4 Juni 1803. 3 deelen.

e. Protocol van crimineele zaken:
2 December 1755—8 Juli 1757.
28 Februari 1799—1 Februari 1800. 2 deelen.

f. Extract uit het register van aanbrengingen wegens geperpetreerde delicten onder den rechtstoel van Appingedam cum annexis, 4 Februari 1769—21 Augustus 1780, 1 deel.

IX. Gericht van Holwierde en Marsum.

a. Protocol der rechtdagen (civiele en crimineele zaken) 10 Augustus 1708—1 Juli 1713. 2 deel.

N.B. Deze protocol bevat de notulen der rechtdagen van: 1°. 't Zandt, Leermens, Eenum en Zeerijp; 2°. 't Eesterrecht; 3°. Godlinze en Losdorp; 4°. Adorp en Harssens; 5°. Woltersum; van alle welke rechtstoelen Renatus Schiphorst redger is geweest.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 30 Januari 1767—16 Juli 1802. 1 deel.

c. Protocol van verzegelingen, 17 November 1766—28 Mei 1803. 5 deelen.

*c**. Minuten en concepten van verzegelingen, 1680—1759.

N.B. Zie XII, *bb.*

d. Protocol van inventarissen:
17 November 1762—11 Mei 1798.
22 November 1800—17 Februarij 1803. 1 deel.

e. Inventarissen, 25 Februari 1751—21 Maart 1766. 1 portefeuille.

f. Protocol van pupillaire zaken, aanzweringen en rekeningen van voorstanders enz., 20 October 1762—18 Februari 1803. 1 deel.

g. Protocol van crimineele zaken:
27 Juni 1767—22 Augustus 1767.
11 Juli 1794—13 Maart 1795. 2 deelen.

N.B. Deel I, geschenk van de erven mr. H. Edelinck te Groningen.

X. Gericht van Uitwierde en Solwerd.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 15 October 1729—20 December 1748, 17 Januari 1750—28 April 1802. 6 deelen.

N.B. Hierin leemten van 3 à 4 maanden.

b. Protocol van verzegelingen:
11 Juli 1750—2 Juni 1796.
10 October 1798—5 Juni 1803. 8 deelen.

c. Protocol van inventarissen, 9 October 1754—7 Juli 1796 en van 18 Februari 1803. 3 deelen.

d. Inventarissen, 3 Juni 1762—30 September 1765. 1 pakket.

e. Protocol van pupillaire zaken, aanzweringen en rekeningen van voorstanders enz.:
29 October 1729—22 April 1746.
19 Januari 1748—26 Augustus 1749.
13 Maart 1751—3 Juni 1803. 5 deelen.

f. Protocol van crimineele zaken, 11 December 1795—10 Augustus 1796. 1 deel.

XI. Gericht van Delfzijl.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 19 Maart 1754—17 Maart 1763, 26 Mei 1785—2 December 1802. 3 deelen.

b. Protocol van praeferentieoordeelen, 15 September 1757—19 Februari 1789. 1 deel.

c. Protocol van verzegelingen, 17 October 1754—18 Mei 1803. 5 deelen.

*c**. Minuten en concepten van verzegelingen, 1680—1759.

N.B. Zie XII, *bb*.

d. Protocol van inventarissen en afkoopbrieven, 12 October 1754—25 Mei 1803. 3 deelen.

*d**. Inventarissen, 1 December 1729—17 Januari 1737. 1 portefeuille.

N.B. Geschenk van de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede te Utrecht.

e. Protocol van voorstanderszaken, aanzweringen, rekeningen enz.:
13 October 1729—2 Juni 1796.
20 September 1800—25 Mei 1803. 3 deelen.

f. Protocol van scheepsverklaringen, taxatien, zeeprotesten en andere zeezaken:
13 October 1796—19 September 1798.
11 October 1796—4 November 1798.
15 Februari 1799—5 Juni 1803. 6 deelen.

g. Protocol van requesten, 12 Februari 1801—15 Mei 1803. 1 deel.

h. Protocol van crimineele zaken:
24 Juni 1790—30 April 1792.
25 Juli 1795—16 Maart 1801.
26 October 1798—23 December 1802. 2 deelen.

XII. Gericht van Farmsum, Weiwerd Heveskes, Oterdum en Meedhuizen.

a. Protocol der rechtdagen (allerlei zaken, 5 September 1694—24 Maart 1757. 8 deelen.

N.B. In de drie laatste deelen tevens het protocol der rechtdagen te Siddeburen. Deze 8 deelen geschonken door de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede te Utrecht.

*a**. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 21 April 1756—1 Juni 1803. 6 deelen.

b. Protocol van verzegelingen, 8 Maart 1751—5 Juni 1803. 11 deelen.

N.B. In deel 7 van 3 Juli 1786—14 Juni 1789 staan ook verzegelingen van 1781, 1783 en 1785.

*b**. Minuten en concepten van verzegelingen verleden voor den heer Rengers en den heer Helperi, als richter en geconstitueerde richter van Farmsum enz. over de jaren 1673 en 1680—1759. 15 portefeuilles.

N.B. Geschenk van de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede te Utrecht.

*b***. Praeferentieoordeelen met bijlagen, 1719—1729. 1 portefeuille.

N.B. Geschenk van de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede.

c. Protocol van inventarissen, 23 Januari 1756— 2 December 1802. 3 deelen.

d. Inventarissen, 5 Maart 1751—26 October 1765. 1 portefeuille.

e. Protocol van aanzweringen en rekeningen van voorstanders, 10 November 1760—3 Juni 1803. 1 deel.

f. Protocol van voorstanderszaken (alphabetisch), 8 October 1771—19 Augnstus 1803. 1 deel.

g. Protocol van afkoopbrieven, 12 April 1797—2 December 1802. 1 deel.

h. Protocol van requesten, 20 Januari 1790—1 Juni 1803. 1 deel.

i. Protocol van crimineele zaken, 14 October 1799—1 Mei 1803. 1 deel.

XIII. Gericht van Siddeburen en Oostwold.

a. Protocol der rechtdagen (allerlei zaken (20 Juni 1710—22 Februari 1743. 1 deel.

N.B. Van 1718—1743 in de drie laatste deelen van XII, *a*.

*a**. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 22 Januari 1773—10 Februari 1803. 2 deelen.

b. Protocol van verzegelingen, 6 April 1781—30 Mei 1803. 4 deelen.

N.B. In deel 2 staan ook verzegelingen van Hellum.

*b**. Minuten en concepten van verzegelingen verleden voor den redger, 1680—1759.

N.B. Zie XII, *bb*.

c. Protocol van inventarissen:
27 Maart 1772 - 12 Augustus 1774.
9 April 1781—15 November 1802. 2 deelen.

d. Inventarissen, 30 September 1710—24 November 1736, 27 Maart 1753—6 Augustus 1765. 1 portefeuille.

e. Protocol van aanzweringen van voormonders en voogden, inventarissen en afkoopbrieven, 1 Juli 1791—9 April 1803. 1 deel.

f. Protocol van voorstanders-inventarissen enz., 21 April 1791—4 Juni 1803. 1 deel.

XIV. Gericht van Hellum en Schildwolde.

a. Protocol der rechtdagen (allerlei zaken)):
15 September 1886—28 April 1702.
26 Juni 1720—24 Juni 1740. 2 deelen.

N.B. In deel II ook protocol van voormonderszaken 1721—1734. Geschenk van de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede te Utrecht.

*a**. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 13 September 1765—4 Juni 1803. 1 deel.

b. Protocol van verzegelingen, 26 Februari 1791—1 Juni 1803. 2 deelen.

N.B. Zie ook XIII, *b.*

*b**. Minuten en concepten van verzegelingen, 1680—1759.

N.B. Zie XII, *bb.*

*b***. Praeferentieoordeelen, 1725 en 1726. 1 portefeuille. Geschenk van de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede te Utrecht.

N.B. Geschenk van de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede te Utrecht.

c. Protocol van inventarissen:
27 Maart 1753—25 November 1779.
12 April 1781—1 November 1790. 2 deelen.

d. Inventarissen, 24 Mei 1730 - 1 November 1737; 19 Maart 1751—29 April 1765. 1 portefeuille.

e. Protocol van aanzweringen, rekeningen, inventarissen en afkoopbrieven van voorstanders, 17 Maart 1767—4 Juni 1799. 1 deel.

*e**. Protocol van voormonderszaken, 6 Mei 1721—15 Januari 1734.

N.B. Zie XIV, *a*².

f. Protocol van afkoopbrieven, 10 Mei 1783—5 November 1790. 1 deel.

g. Protocol van crimineele zaken, 10 December 1789—6 Maart 1802. 1 deel.

h. Twee processen ter zake van diefstal, 1789—1792. 1 portefeuille.

XV. Gericht van Slochteren.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën:
4 Mei 1863—31 Mei 1777.
16 Februari 1797—20 April 1803. 4 deelen.

b. Notulen der rechtdagen, 10 November 1781—4 Mei 1789. 1 portefeuille.

c. Protocol van verzegelingen en inventarissen, 20 Mei 1763—17 Mei 1803. 7 deelen.

d. Minuten van verzegelingen, 23 Juni 1783—17 October 1791.

N.B. In portefeuille XV, *b*.

e. Protocol van inventarissen:
7 Mei 1763—8 Augustus 1767.
14 April 1797—20 Agril 1803. 2 deelen.

f. Inventarissen, 4 April 1750—26 Maart 1788.

N.B. In portefeuille XV, *b*.

g. Protocol van aanzweringen en rekeningen van voorstanders, 14 April 1797—2 Mei 1803. 1 deel.

h. Crimineel proces, 1782.

N.B. In portefeuille XV, *b*.

i. Informatiën, ingewonnen door den richter ter zake van een misdrijf, Maart 1790.

N.B. In portefeuille XV, *b*.

XVI. Gericht van Scharmer.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken, petitiën enz., 19 Maart 1750—27 April 1803. 4 deelen.

b. Protocol van verzegelingen, 21 Maart 1750—2 Juni 1803. 6 deelen.

c. Minuten van verzegelingen, 14 Mei 1789—2 Juni 1803. 3 deelen.

d. Inventarissen, 22 Februari 1788—9 Maart 1789. 1 pakket.

e. Protocol van aanzweringen en rekeningen van voorstanders, inventarissen enz. (voluntaire protocol), 4 December 1750—3 Juni 1803. 1 deel.

N.B. Het gedeelte 1750—9 Maart 1789 bevindt zich in XVI, *a*[1].

XVII. Gericht van Harkstede.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 26 December 1748—27 April 1803. 3 deelen.

b. Protocol van verzegelingen, 19 Januari 1754—3 Juni 1803. 6 deelen.

N.B. In deel I 1754—1759 en 1766—1773.

c. Minuten van verzegelingen, 20 October 1796—3 Juni 1803. 2 deelen.

d. Inventarissen van 19 December 1759. 1 pakket.

e. Protocol van voorstanderszaken, inventarissen, aanzweringen en rekeningen, 3 October 1752—20 Juli 1802. 2 deelen.

f. Protocol van crimineele zaken, 4 April 1796. 1 deel.

XVIII. Gericht van Garmerwolde, Thesinge, ten Boer, St. Annen en de Heidenschap.

a. Protocol van de rechtdagen van civiele zaken te ten Boer, 20 Mei 1698—28 Mei 1701. 1 deel.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 27 Januari 1763—31 Maart 1803. 4 deelen.

c. Praeferentieoordeel van 19 Februari 1756.

N.B. In LXVIII, *c.*

d. Protocol van verzegelingen, 23 April 1750—17 Mei 1803. 5 deelen.

e. Minuten van verzegelingen, 4 November 1789—17 Mei 1803. 1 deel.

f. Protocol van inventarissen:
22 Januari 1763—18 April 1770.
23 Januari 1772—29 April 1803. 4 deelen.

g. Inventarissen, 5 November 1751—3 Mei 1752. 1 pakket.

h. Protocol van aanzweringen en rekeningen enz. van voorstanders enz.:
9 April 1750—27 April 1752.
7 Juli 1768—2 Juni 1803. 4 deelen.

XIX. Gericht van Woltersum.

a. Protocol der rechtdagen (civiel en crimineel), 16 Augustus 1713—23 April 1717.

N.B. In IX, *a*.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 25 Juni 1750—24 September 1801. 2 deelen.

c. Protocol van verzegelingen, 8 Juli 1750—30 Mei 1803. 4 deelen.

d. Protocol van inventarissen, 7 Juni 1752—6 Mei 1776, 23 Februari 1769—31 Juli 1802. 1 deel.

N.B. 1752—1776 te vinden in XX, *c*[1].

e. Inventarissen, 8 December 1786—6 Juni 1787. 1 pakket.

f. Protocol van voorstanderszaken, aanzweringen en rekeningen, 25 Juni 1750—31 Juli 1802. 1 deel.

N.B. 1750—1776 te vinden in XX, *c*[1].

XX. Gericht van het Eesterrecht.

a. Protocol der rechtdagen (civiel en crimineel):
3 Juni 1611—11 September 1619.
29 September 1698—29 Mei 1700.
19 September 1710—9 December 1711. 3 deelen en in IX, *a*.

N.B. De 3 deelen (1611—1619), waarin ook protocol der rechtdagen van Leermens, 't Zandt en Zeerijp, geschenk van de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede te Utrecht.

*a**. Protocol van verzegelingen, 23 September 1610—24 Augustus 1632. 1 deel.

N.B. Geschenk van de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede te Utrecht.

ten Poster Eesterrecht.

b. Protocol der rechtdagen (civiel en crimineel):
8 Mei 1709—3 Juni 1723.
16 September 1691—12 Mei 1692, 1 deel en in IX, *a.*

N.B. Het deel 1709—1723 geschenk van de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede te Utrecht.

c. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 17 Maart 1751—9 April 1803. 2 deelen.

d. Protocol van verzegelingen, 10 Mei 1752—3 Mei 1803. 4 deelen.

*d**. Minuten en concepten van verzegelingen, verleden voor Edzard Rengers als overrichter van ten Post, 1673 en 1681—1694. 1 portefeuille.

N.B. Bruikleen van de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede te Utrecht.

e. Inventarissen, 24 October 1752—6 Mei 1769. 1 pakket.

f. Protocol van aanzweringen, rekeningen en inventarissen van voorstanders:
24 October 1752—2 Mei 1762.
23 Mei 1767—3 November 1802.

N.B. In XXI, *c.*

g. Protocol van crimineele zaken, 12 Mei 1769—22 October 1770. 1 deel.

N.B. Bestaat in duplo. Het bekende proces betreffende de kaak te Croddeburen.

Zandster-Eesterrecht.

h. Protocol der rechtdagen (civiel en crimineel):
24 Januari 1687—10 October 1691.
10 Juni 1692—9 Februari 1693.
25 Juni 1694—25 Januari 1699.
7 Augustus 1713—22 Januari 1714.

N.B. In IX, *a.*

i. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 19 October 1753—12 Mei 1800. 2 deelen.

j. Praeferentieoordeel met bijlagen van 1723 en van 16 April 1790.

N.B. In LXVIII, *a.*

k. Protocol van verzegelingen, 19 December 1755—12 Mei 1803. 2 deelen.

l. Inventarissen, 15 December 1758—17 December 1765. 1 pakket.

m. Protocol van voorstanders, aanzweringen, rekeningen en inventarissen, 4 Augustus 1753—7 Januari 1802. 2 deelen.

XXI. Gericht van Lellens.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 24 Februari 1752—10 November 1767; 4 Juli 1772—7 Februari 1801. 3 deelen.

b. Protocol van executoriaal verkochte goederen, 18 December 1756—1 November 1758.

N.B. In XXI, *a.*

c. Protocol van verzegelingen:
20 Juli 1773—4 Mei 1787 (verleden voor dr. L. Venhuizen).
30 Januari 1777—16 Mei 1791 (verleden voor dr. H G. van Wartum).
1 Mei 1777—12 Maart 1789 (verleden voor dr. H. Upmeijer).
30 Mei 1780—14 Januari 1795 (verleden voor L. Hammink en dr. J. A. ten Berge.
15 Augustus 1786—4 October 1796 (verleden voor dr. R. R. Driessen).
19 Juni 1790—17 Mei 1803 (verleden voor dr. H. Wijgchel). 6 deelen.

d. Inventarissen, 23 Maart 1754—4 December 1779. 1 pakket.

e. Protocol van voorstanderszaken, 29 Mei 1744—21 Mei 1766 en 22 December 1772—12 Juni 1801. 1 deel en zie ook XXI*a.*

f. Protocol van crimineele zaken, 25 September 1787—27 Augustus 1788. 1 deel.

XXII. Gericht van Stedum, Westeremden en Garsthuizen.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën:
28 Maart 1681—17 December 1685.
17 December 1729—14 Augustus 1802. 8 deelen.

b. Protocol van verzegelingen:
10 Juni 1750—10 Mei 1758.
23 Februari 1754—4 Juni 1788.
2 Juli 1788—30 Mei 1803.
12 Mei 1791—30 Mei 1796. 9 deelen.

N.B. Het deel 1750—1758 aangekocht met de verzameling archieven van mr. J. S. G. Koning te Wedde.

c. Protocol van inventarissen, 31 Januari 1750—4 December 1802. 3 deelen.

d. Protocol van aanzweringen, rekeningen, enz. van voorstanders:
8 October 1729—2 Juli 1746,
17 Januari 1750—11 Mei 1803. 4 deelen.

e. Protocol van crimineele zaken, 3 Juli 1788—2 Mei 1792. 1 deel.

XXIII. Gericht van Loppersum en Wirdum.

Loppersum.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 15 September 1762—20 Mei 1803. 4 deelen.

b. Protocol van verzegelingen, 17 Juli 1759—4 Juni 1803. 7 deelen.

b.* Minuten en concepten van verzegelingen, 1680—1759.

N.B. Zie XII, *b**.

b**. Praeferentieoordeel met bijlagen, 1722. 1 portefeuille.

N.B. Bruikleen van de erven jhr. D. G. Hora Siccama van de Harkstede te Utrecht.

c. Protocol van inventarissen:
16 Maart 1753—4 Februari 1774.
30 Julij 1779—28 April 1803. 3 deelen.

d Inventarissen, 14 Mei 1751—3 October 1765. 1 portefeuille.

e. Protocol van voorstanderszaken, aanzweringen, rekeningen, enz., 26 Juni 1752—29 April 1803. 1 deel.

f. Protocol van crimineele zaken, 19 Juni 1799—25 September 1799. 1 deel.

Wirdum.

g. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 10 November 1768—28 Februari 1803. 1 deel.

h. Protocol van verzegelingen:
21 Maart 1734—10 Mei 1796.
16 Juni 1766—5 November 1775.
4 Juli 1777—15 Maart 1787.
23 Juni 1790—4 Juni 1803. 6 deelen.

i. Protocol van inventarissen, 27 Maart 1785—18 Juni 1796. 1 deel.

j. Inventarissen, 7 Maart 1755—29 April 1765. 1 pakket.

k. Protocol van voormonderszaken, aanzweringen, rekeningen enz.:
28 December 1753—18 Januari 1782.
11 Juni 1784—16 Januari 1802. 1 deel.

XXIV. Gericht van Leermens, 't Zandt, Zeerijp en Eenum.

a. Protocol der rechtdagen (civiel en crimineel):
3 Juni 1611—11 September 1619.
13 Januari 1687—8 December 1692.
4 Juni 1720—30 Januari 1721.

N.B. Zie XX, *a* en IX, *a*. Notulen zoowel van het gewone, als van het overrecht.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën:
van Leermens, 14 September 1753—5 Januari 1776.
van 't Zandt, 14 September 1753—7 Juni 1776.
van Zeerijp, 31 October 1753—2 Juni 1775.
van Leermens c. a., 1 Juli 1773—7 Mei 1803. 8 deelen.

c. Protocol van praeferentie-oordeelen, 22 Juni 1764—12 April 1771.

N.B. Zie LXVIII, *c*.

d. Protocol van verzegelingen, 13 Juni 1755—5 Juni 1803. 5 deelen.

e. Inventarissen, 30 Augustus 1753—5 Juni 1783. 1 deel en 1 portefeuille.

f. Protocol van aanzweringen, rekeningen enz. van voorstanders enz., 17 Juni 1752—7 Mei 1803. 7 deelen.
Zie verder XXVII.

XXV. Gericht van de Vierburen of van Godlinze, Losdorp, Spijk en Bierum.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën:
18 November 1735—19 April 1741.
27 November 1750—13 Mei 1803. 8 deelen.

b. Protocol der rechtdagen (civiel en crimineel) in het overrecht te Godlinze en Losdorp, 4 Mei 1689—30 Mei 1691.

N.B. Zie IX, *a*.

c. Protocol van verzegelingen:
1 Februari 1751—22 Mei 1761.
30 October 1765—3 Juni 1803. 5 deelen.

d. Protocol van inventarissen, 20 Januari 1752—7 Mei 1803. 6 deelen.

e. Inventarissen, 28 October 1752—17 April 1761. 1 portefeuille.

f. Protocol van aanzweringen en rekeningen van voormonders en voogden, 29 October 1751—3 Juli 1803. 4 deelen.

g. Protocol van crimineele zaken, 18 Juni 1761—2 Maart 1772. 1 deel.
Zie verder XXVII.

XXVI. Gericht van het Wijtwerderrecht of van Oosterwijtwerd, Jukwerd en Krewerd.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 4 October 1755—13 Februari 1803. 3 deelen.

b. Protocol van verzegelingen, 1 April 1755—3 Juni 1803. 4 deelen.

c. Protocol van inventarissen, 8 Januari 1755—21 October 1802. 1 deel.

d. Inventarissen, 9 April 1751—21 November 1765. 1 portefeuille.

e. Protocol van rekeningen en aanzweringen van voorstanders en voogden, 13 Januari 1755—21 October 1802. 2 deelen.

XXVII. Huis Grevingha (onder Leermens).

N.B. De heer, wonende op het huis Grevingha was heer van Leermens, 't Zandt, Eenum, Zeerijp en de Vierburen en bezat als zoodanig het recht van verzegelen.

a. Protocol van koop-, pacht- en rentebrieven en andere verzegelingen:
15 Mei 1760—15 Maart 1764.
20 Maart 1773—8 Juni 1778.
15 Mei 1760—10 Augustus 1794. 2 deelen.

b. Protocol van huwelijkscontracten:
14 November 1760—20 December 1774.
20 Maart 1790—27 Maart 1797. 1 deel.

c. Protocol van testamenten, 19 Juni 1769—19 Maart 1794. 1 deel.

d. Vijf koopbrieven, alle van 9 September 1789. 1 deel.

XXVIII. Jurisdictie van het Fivelingokwartier.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken, 3 Juni 1803—22 Februari 1811. 6 deelen.

b. Protocol der commissienotulen, 22 Juni 1803—27 Februari 1811. 1 deel.

c. Protocol van gerechtelijke beschrijvingen, 19 Januarij 1804—31 Januari 1811. 1 deel.

N.B. Hierin ook protocol van vrijwillige beneficiaire beschrijvingen, 22 December 1803—2 Februari 1811.

d. Protocol van zetmata, 3 Augustus 1803—4 Maart 1811.

N.B. Zie XXVIII, *c.*

e. Protocol van praeferentie-oordeelen, 22 December 1804—12 Januari 1811.

N.B. Zie XXVIII, *c.*

f. Praeferentie-oordeel van 3 Juni 1809. 1 portefeuille.

g. Protocol van belijingen of verzegelingen van allerlei aard, 13 Mei 1809—27 Februari 1811. 9 deelen.

h. Protocol van belijingen of verzegelingen, voor zoover transporten en hypotheekacten betreft, 10 Juni 1803—28 September 1809. 7 deelen.

i. Protocol van belijingen of verzegelingen, voor zooverre huwelijkscontracten en testamenten betreft, 11 Juni 1803—21 October 1809. 2 deelen.

j. Protocol van onderhandsche en authentieke acten, geregistreerd bij de jurisdictie, 12 April 1810 20 Februari 1811. 1 deel.

k. Protocol van inventarissen en afkoopen, 10 Juni 1803—24 Januari 1811. 4 deelen.

l. Inventarissen, 6 Februari 1805—27 December 1809. 1 portefeuille.

m. Protocol van aanzweringen van voorstanders, voogden en curatoren, 11 Juni 1803—27 Februari 1811. 1 deel.

n. Protocol van slotten van rekeningen van voorstanders en curatoren, 29 Juli 1803—27 Februari 1811. 1 deel.

o. Protocol van crimineele zaken, 11 Juni 1803—23 Februari 1811. 3 deelen.

p. Crimineele processen, 1803—1811. 8 portefeuilles.

q. Aanklachten, ingekomen bij den drost in het jaar 1807. 1 portefeuille.

r. Rotulus van zaken betreffende het officie-fiscaal der jurisdictie, 10 Juni 1803—1 September 1808, welke wegens gebrek aan volledig bewijs niet konden worden vervolgd, voorts van zoodanige zaken, welke bij submissie of bij sententie zijn getermineerd, alsmede register van crimineele sententiën, bij het gerichte sedert 28 Juni 1803—7 Juni 1808 ter executie gelegd of waarvan is geappelleerd. 1 deel.

s. Protocol van in- en uitgaande missives betreffende het officie-fiscaal, Juni 1803—8 September 1808. 1 deel.

t. Protocol van breuken ter secretarie ontvangen, 2 Juni 1804—27 Februari 1811. 1 deel.

u. Protocol van requesten, 11 Juni 1803—28 Februari 1811. 4 deelen.

v. Protocol van ingekomen missives, 7 Juni 1803—26 Februari 1811. 3 deelen.

w. Protocol van uitgaande missives, 7 Juni 1803—27 Februari 1811. 3 deelen.

x. Protocol van acten en resolutiën, 6 Juni 1803—22 Februari 1811. 1 deel.

ij. Protocol van strandgoederen, 22 December 1803—22 Januari 1805. 1 deel.

Gequalificeerde zegelaar te Delfzijl.

z. Protocol van huwelijkscontracten en testamenten, 29 Juni 1803—12 December 1809. 1 deel.

A. Protocol van verzegelingen, 15 Juli 1803—16 November 1809. 1 deel.

B. Minuten en verzegelingen, Juli 1808—Februari 1811. 1 deel.

C. Protocol van procuratiën, 18 November 1803—10 November 1809. 1 deel.

D. Protocol van zeezaken, 14 Juni 1803—4 December 1809. 8 deelen.

E. Protocol van scheepsverklaringen, 27 Januari 1810—11 December 1810. 1 deel.

F. Protocol van monsterrollen, 4 Augustus 1803—10 September 1810. 1 deel.

Gequalificeerde zegelaar te Slochteren.

G. Protocol van huwelijkscontracten, 24 Juni 1803—18 September 1810. 1 deel.

H. Protocol van testamenten, 21 September 1803—26 Januari 1811. 1 deel.

I. Protocol van transporten en koopbrieven, 29 Juni 1803—22 Februari 1811. 4 deelen.

J. Protocol van rentebrieven, 24 Juni 1803—21 November 1810. 1 deel.

K. Protocol van borgtochten, 21 April 1808—23 November 1808. 1 deel.

L. Concepten van verzegelingen, 24 Juni 1803—17 Augustus 1809. 3 deelen.

M. Minuten van transporten, huwelijkscontracten en andere verzegelingen, 5 Juli 1808—22 Februari 1813. 3 deelen.

Gequalificeerde zegelaar te Loppersum.

N. Protocol van huwelijkscontracten, 14 Juli 1803—13 Juni 1809. 1 deel.

O. Protocol van testamenten, 3 October 1803—7 November 1808. 1 deel.

P. Protocol van koopbrieven, 15 Augustus 1803—Juli 1809. 2 deelen.

Q. Protocol van rentebrieven, 27 Juni 1803—24 Juni 1809. 1 deel.

R. Minuten van koopbrieven, huwelijkscontracten en andere verzegelingen, 23 Januari 1809—Februari 1811. 2 deelen.

HUNSINGOO.

XXIX Gericht van Menkeweer en Huizinge.

a. Protocol van crimineele zaken, 14 September 1789—9 Maart 1792. 1 deel.

Menkeweer.

b. Protocol van contentieuse zaken en petitiën:
24 April 1750—25 April 1760.
8 Februari 1762—6 April 1803. 1 deel.

c. Protocol van praeferentie-oordeelen, 8 October 1756—1 October 1764. 1 deel.

d. Protocol van verzegelingen:
18 Januari 1751—10 Mei 1784.
8 April 1789—21 April 1803. 1 deel,

e. Protocol van huwelijkscontracten, koopbrieven, enz.:
30 Januari 1750—10 Juli 1756.
22 Maart 1755—17 Februari 1757.
7 Februari 1762—1 November 1784. 1 deel.

N.B. Zie ook XXIX, *l.* Hierin ook verzegelingen van Huizinge.

f. Protocol van inventarissen en afkoopen, 1 November 1752—13 October 1797. 1 deel.

g. Inventaris van 22 Juli 1758. 1 pakket.

h. Protocol van voorstanderszaken, 23 April 1751—13 October 1797. 1 deel.

N.B. Zie ook XXIX, *o.*

i. Protocol van informatiën in crimineele zaken, 13 December 1756—5 Februari 1760. 1 deel.

j. Protocol van certificaten wegens verzonden beesten, 29 Maart 1752—3 Mei 1755. 1 deel.

Huizinge.

k. Protocol van ordinaire civiele zaken, 19 Maart 1751—10 December 1787. 1 deel.

l. Protocol van verzegelingen:
26 Mei 1750—30 Juli 1761.
14 Maart 1785—23 November 1787.
10 Juni 1789—12 April 1803. 2 deelen.

N.B. In deel 1 ook verzegelingen van Menkeweer, Eenrum, Pieterburen, Uithuizen, Usquert, Kantens en Warffum. Deel I geschenk van jhr. G. Alberda van Menkema en Dijxterhuis.

m. Protocol van inventarissen en afkoopen:
10 Maart 1752—29 Januari 1778.
23 Maart 1785—19 Januari 1803. 1 deel.

n. Inventarissen, 6 Juli 1753—4 Februari 1758. 1 pakket.

o. Protocol van voorstanderszaken, 14 November 1750—13 Januari 1803. 1 deel.

N.B. Hierin ook zaken van Menkeweer.

XXX. Gericht van Westerdijkshorn.

a. Protocol der rechtdagen, 19 Juni 1758 - 28 Juni 1796. 1 deel.

b. Praeferentie-oordeel van 22 Januari 1785.

N.B. Zie LXVIII, *c.*

c. Protocol van verzegelingen, 16 November 1762—20 October 1796. 1 deel.

XXXI. Gericht van Bedum en Onderwierum.

a. Protocol der rechtdagen en andere rechtszaken:
20 Mei 1664—9 Juli 1666.
21 Mei 1680—10 Maart 1683.
1 Juni 1685—8 Mei 1689.
21 Mei 1691—20 April 1692.
17 Mei 1694—19 Mei 1696. 4 deelen.

N.B. In deel 2 ook van Ter Laan en Reijdland. In de deelen 1685—1696 van talrijke rechtstoelen in Hunsingoo.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën:
20 April 1751—20 September 1756 (onder Wierum).
27 Februari 1751—11 December 1759.
19 Juni 1761—2 Mei 1803. 3 deelen.

c. Protocol van praeferentie-oordeelen, 22 Mei 1759—5 Juni 1765. 1 deel.

d. Protocol van verzegelingen:
4 September 1750—24 Juni 1778.
7 April 1789—3 Juni 1803. 5 deelen.

N.B. Zie ook XXXII, *c.*

e. Concepten en minuten van verzegelingen, 2 Mei 1783—24 November 1791. 1 pakket.

f. Protocol van inventarissen:
6 Mei 1757—5 Juli 1765.

N.B. Zie XXXI, *b*[1].

11 April 1767—8 October 1792.
11 Mei 1797—22 Januari 1800. 2 deelen.

N.B. In deel 2 ook van Ter Laan en Reijdland.

g. Inventarissen, 27 November 1751—27 Januari 1803. 1 pakket.

h. Protocol van aanzweringen, rekeningen, overleveringen, inventaria, verzegelingen enz., in 't algemeen voorstanderszaken:
3 October 1759 - 10 Mei 1780.
11 December 1782—26 Juni 1799.
27 Januari 1797—25 October 1800.
28 Januari 1801—5 Februari 1803. 3 deelen.

N.B. In de 2 eerste deelen ook van Ter Laan, Reijdland en Ellershuizen.

XXXII. Gericht van Ter Laan en Reijdland.

a. Protocol der rechtdagen en andere rechtszaken:
21 Mei 1680—3 Juni 1682.

N.B. Zie XXXI, *a*[2].

5 Mei 1687—22 Mei 1688.

N.B. Zie XXXI, *a*[3] en [4].

b. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 13 December 1755—21 November 1799. 1 deel.

c. Protocol van verzegelingen, 14 Mei 1756—11 November 1788. 1 deel.

N.B. Hierin ook enkele van Bedum en vele van Ellershuizen.

d. Concepten en minuten van verzegelingen, 22 Maart 1782—9 Februari 1787. 1 pakket.

e. Protocol van inventarissen, 16 Mei 1755 -10 October 1791.

N.B. Zie XXXI, *f*[3].

f. Inventarissen, 7 November 1785—9 Juli 1794. 1 pakket.

g. Protocol van aanzweringen, rekeningen, overleveringen, inventaria, verzegelingen, enz. in 't algemeen voormonderszaken:
10 Juni 1750—25 September 1753.

18 April 1755–4 Augustus 1792.
12 October 1796—26 Juni 1799.

N.B. Zie XXXI, *h*[1]; XXXI, *h*[2] en XXXI *h*[1].

h. Register van voetpaden, vonders en ommetreden, 11 Mei 1757. 1 deel.

XXXIII. Gericht van Ellerhuizen.

a. Protocol der rechtdagen en andere rechtszaken:
5 Mei 1687—8 Mei 1689.
21 Mei 1691—23 Mei 1693.
2 Mei 1695—19 Mei 1896.

N.B. Zie XXXI, *a*[3] en [4].

b. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 13 Juni 1744—20 Januari 1789. 1 deel.

c. Protocol van verzegelingen:
3 Juni 1752—2 Januari 1770.
14 Mei 1756—11 November 1778 1 deel.

N.B. Zie XXXII, *c*.

d. Concepten en minuten van verzegelingen, 7 Maart 1764—9 September 1786. 1 pakket.

e. Protocol van aanzweringen, rekeningen enz. of protocol van voormonderszaken, 5 December 1760—27 Juni 1770.

N.B. Zie XXXI, *h*[2].

XXXIV. Gericht van Noordwolde.

a. Protocol der rechtdagen en andere rechtszaken, 1 Juni 1685—3 Mei 1687.

N.B. Zie XXXI, *a*[3].

b. Protocol van ordinaire civiele zaken:
28 April 1789—25 Augustus 1795.
28 Januari 1798—5 Maart 1803. 3 deelen.

N.B. In deel 2 ook voorstanderszaken en verzegelingen.

c. Protocol van verzegelingen:
29 December 1789—13 Mei 1793.
22 September 1798—21 Mei 1803. 1 deel.

N.B. Zie XXXIV, *a*.

d. Protocol van inventarissen, 25 September 1789—21 Mei 1795. 1 deel.

e. Protocol van voorstanderszaken:
4 September 1789—23 Juli 1795.
28 Januari 1798—10 Juli 1802. 2 deelen.

N.B. Zie XXXIV, a^2.

XXXV. Gericht van Zuidwolde.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken:
5 December 1780—19 Mei 1792.
10 October 1795—14 Mei 1803. 1 deel.

b. Protocol van verzegelingen, 28 Januari 1750—22 Februari 1803. 3 deelen.

c. Protocol van inventarissen en afkoopen, 20 Januari 1789—31 Mei 1794. 1 deel.

d. Inventarissen, 26 November 1788—29 Mei 1794. 1 pakket.

e. Protocol van aanzweringen van voorstanders, 26 Juni 1750—7 December 1800. 1 deel.

f. Protocol van rekeningen van voorstanders, 2 Maart 1753—19 December 1788. 1 deel.

g. Protocol van voorstanderszaken, 19 Juli 1802—19 Maart 1803. 1 deel.

XXXVI. Gericht van Adorp en Harssens.

a. Protocol der rechtdagen en andere rechtszaken:
1 Juli 1682—24 September 1683.
19 Mei 1683—26 Mei 1685.
13 Mei 1686—24 November 1689.
24 Mei 1688—20 Mei 1691.
5 Mei 1692—19 Mei 1696.

N.B. Zie IX, *a*; XXXI, a^3; IX, *a*; XXXI, a^3 en XXXI, a^3.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken, 17 October 1732—28 Maart 1803. 2 deelen.

c. Protocol van verzegelingen, 17 October 1750—3 Juni 1803. 7 deelen.

N.B Hierin ook van Wetsinge en Sauwert.

d. Minuten van verzegelingen, 2 Februari 1797—31 Meî 1803. 2 deelen.

N.B. Hierin ook van Wetsinge en Sauwert.

e. Protocol van inventarissen:
5 Februari 1751—13 December 1779.
23 Maart 1790—22 October 1801. 2 deelen.

f. Protocol van voormonderszaken:
24 Maart 1752—22 Februari 1756.
29 Juni 1789—11 Augustus 1802. 2 deelen.

g. Protocol van crimineele zaken, 22 September 1755—22 Februari 1790. 1 deel.

h. Protocol van klachten of delatiën van crimineele zaken, 9 November 1756—23 Septem8er 1791. 1 deel.

N.B. Hierin ook van Wetsinge en Sauwert.

i. Protocol van praeparatoire informatiën, 11 September 1759—27 April 1761. 1 deel,

XXXVII. Gericht van Wetsinge en Sauwert.

a. Protocol der rechtdagen en andere rechtszaken, 19 Mei 1683—28 Mei 1690.

N.B. Zie XXXI, a^3 en ^{4}.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 14 Maart 1732—28 Maart 1803. 3 deelen.

c. Protocol van verzegelingen, 17 October 1750—3 Juni 1803.

N.B. Zie XXXVI, *c.*

d. Minuten van verzegelingen, 24 October 1796—3 Juni 1803.

N.B. Zie XXXVI, *d.*

e. Protocol van inventarissen en afkoopen:
26 Januari 1753—16 Mei 1786.
13 Juli 1791—20 November 1802. 2 deelen.

f. Inventarissen, 19 Januari 1753—1 Mei 1770. 1 pakket.

g. Protocol van voormonderszaken, 24 Maart 1752—3 Juni 1803. 2 deelen.

h. Protocol van crimineele zaken, 5 April 1754—27 April 1761. 1 deel.

i. Protocol van aanklachten of delatiën van crimineele zaken, 9 November 1756—23 September 1791.

N.B. Zie XXXVI, *h.*

XXXVIII. Gericht van Winsum, Bellingeweer en Thijum.

a. Protocol der rechtdagen en andere rechtszaken:
12 Mei 1684—11 Mei 1686.
24 Mei 1688—20 Mei 1691.
5 Mei 1692—23 Mei 1693.

N.B. Zie XXXI, a^3 en XXXI, a^4.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 17 September 1751—24 Mei 1803. 6 deelen.

c. Protocol van praeferentie-oordeelen:
14 October 1765—2 Mei 1766.
9 Februari 1778—7 Juni 1779. 1 deel.

d. Protocol van verzegelingen, 8 October 1751—4 Juni 1803. 6 deelen.

N.B. In deel 2 achterin losse verzegelingen 1765—1770.

e. Protocol van inventarissen, 7 Februari 1766—4 Juni 1803. 5 deelen.

f. Inventarissen, 17 October 1751—24 November 1751. 1 pakket.

g. Protocol van voorstanderszaken:
29 October 1751—3 April 1762.
17 Februari 1772—3 Juni 1803. 4 deelen.

h. Protocol van crimineele zaken, 30 Juli 1792—20 Juni 1794. 1 deel.

XXXIX. Gericht van Obergum, Maarslacht, Saaxumhuizen en half Mensingeweer.

a. Protocol der rechtdagen en andere rechtszaken:
12 Mei 1684—20 Mei 1691.
17 Mei 1694—29 April 1695.

N.B. Zie XXXI, a^3 en ^{4}.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken, 13 Augustus 1751—4 Juni 1803. 3 deelen.

c. Praeferentie-oordeelen van April en Mei 1762.

N.B. Zie LXVIII, *c.*

d. Protocol van verzegelingen, 17 September 1751—4 Juni 1803. 4 deelen.

e. Protocol van afkoopen, 27 Augustus 1751—4 October 1754. 1 deel.

f. Protocol van inventarissen:
4 Augustus 1751— 14 Augustus 1777.
7 April 1794 - 25 Juli 1802.
10 Maart 1803—29 Maart 1803. 3 deelen.

N.B. In het laatste deel ook protocol van afkoopen.

g. Inventarissen, 22 Juni 1764—7 Mei 1789. 1 portefeuille.

h. Protocol van voorstanderszaken, 27 Augustus 1751—4 Juni 1803. 1 deel.

XL. Gericht van Warfhuizen.

a. Protocol der rechtdagen en andere rechtszaken, 17 Mei 1694—29 April 1695.

N.B. Zie XXXI, a^4.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken:
23 Januari 1750—16 Februari 1759.
22 Juni 1761—19 Maart 1803 1 deel.

c. Protocol van verzegelingen, 14 October 1767—4 Juni 1803. 3 deelen.

d. Protocol van inventarissen en afkoopbrieven:
20 Februari 1750—4 April 1754.
13 Juni 1761—31 October 1763.
30 December 1765—17 November 1802. 3 deelen.

e. Protocol van voorstanderszaken, 28 October 1765—6 October 1800. 1 deel.

XLI. Gericht van Wehe, Zuurdijk en Nijenklooster.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën:
10 Juni 1641—28 November 1642.

N.B. Zie XLIII, a^1.

15 April 1749—23 Februari 1771.
24 Juli 1770—1 Juni 1803. 2 deelen.

b. Protocol van praeferentie oordeelen, 12 Mei 1754—27 September 1766. 1 deel.

N.B. Hierin ook van Leens.

c. Protocol van verzegelingen:
1 Mei 1751—11 December 1772.

N.B. Zie XLII, *c*[1]. Zie ook XLII, *c*[2], waarin enkele verzegelingen van Wehe.

20 Februari 1778—11 Juni 1796.
10 Mei 1799—3 Juni 1803. 1 deel.

d. Protocol van inventarissen en afkoopen, 3 Juli 1748—1 Juni 1803. 3 deelen.

N.B. Zie ook XLII, *f*[1], waarin van 1753—1762.

e. Inventarissen, 6 April 1761—1 September 1798. 1 pakket.

XLII. Gericht van Leens.

a. Protocol der rechtdagen en andere rechtszaken:
10 Juni 1641—28 November 1642.

N.B. Zie XLIII, *a*[1] en XXXI, *a*[3] en [4].

19 Mei 1683—19 Mei 1696.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken:
6 Juni 1722—26 October 1786.
30 September 1796—20 Mei 1803. 4 deelen.

c. Protocol van civiele actiën, 7 April 1801—21 December 1802. 1 deel.

d. Protocol van praeferentie-oordeelen, 12 Mei 1754—27 September 1766.

N.B. Zie XLI, *b*.

e. Protocol van verzegelingen:
1 Mei 1751—11 December 1772.
15 Januari 1778—4 Juni 1803. 5 deelen.

N.B. In de twee eerste deelen staan ook verzegelingen van Kloosterburen, Hornhuizen, Wehe en Zuurdijk, Rasquert, Baflo, Eenrum en Pieterburen.

f. Protocol van inventarissen en afkoopen, 24 October 1750—19 Mei 1803. 3 deelen.

g. Protocol van aanzweringen en overleveringen van voorstanders, 29 October 1787—14 Mei 1890. 1 deel.

h. Protocol van crimineele zaken, 10 Januari 1797–19 Mei 1798. 1 deel.

XLIII. Gericht van het Groote en Kleine Reedschap, vroeger gericht van Ulrum, Vierhuizen, Niekerk, Vliedorp en Houw.

a. Protocol van de rechtdagen te Ulrum:
31 December 1631—28 Januari 1633.
17 Januari 1648—3 Mei 1651. 1 deel.

N.B. In dit boek ook van de rechtdagen te Wehe en Leens, 1641—1642.

Idem te Ulrum en Vierhuizen, 31 Mei 1651—18 December 1658. 1 deel.

Idem te Ulrum, Vliedorp en Niekerk, 29 Augustus 1700—12 December 1713. 1 deel.

b Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën van het Groote en Kleine Reedschap:
13 Januari 1761—21 Juni 1765.

N.B. Zie XLIII, *a*[1] achterin.

25 October 1765—11 Mei 1803. 2 deelen.

c. Protocol van verzegelingen:
11 April 1761—22 April 1765.
11 Januari 1766—20 Mei 1787,
25 Mei 1789—1 Januari 1795.
1 Juli 1791–2 Mei 1803. 7 deelen.

d. Protocol van inventarissen, 30 Juni 1792—2 Mei 1803. 1 deel.

e. Inventarissen, 27 Februari 1750—6 December 1774. 1 portefeuille.

f. Protocol van inventarissen en afkoopen, 21 December 1765–30 Juni 1789. 1 deel.

N.B. Zie XLIII, *d* voorin.

g. Protocol van afkoopen, 20 Februari 1792—1 Augustus 1797. 1 deel.

h. Protocol van voorstanderszaken, 22 November 1765—2 Mei 1803. 1 deel.

XLIV. Gericht van Hornhuizen.

a. Protocol van het verhandelde op de rechtdagen:
18 October 1675—12 Maart 1677.
12 Mei 1684—19 Mei 1696. 1 deel.

N.B. Zie XXXI, a^3 en ^{4}.

b. Protocol van civiele zaken en voorstanderszaken:
16 Februari 1722—12 Februari 1724.
15 Juni 1769—17 October 1796.

N.B. Zie XLIV, *a.*

8 October 1796—7 Mei 1803.
10 Mei 1797—20 Mei 1802. 2 deelen.

N.B. In het laatste deel bijna alleen voorstanderszaken.

c. Protocol van verzegelingen:
1 Mei 1751—11 December 1772.

N.B. Zie XLII, c^1.

24 Juni 1769—4 Juni 1803. 3 deelen.

d. Protocol van inventarissen en afkoopen, 24 Juni 1769—19 Juni 1803. 2 deelen.

XLV. Gericht van Kloosterburen.

a. Protocol van het verhandelde op de rechtdagen:
19 Mei 1683—6 Mei 1684.
1 Juni 1685—22 Mei 1688.
10 Mei 1689—28 Mei 1690.
21 Mei 1691—19 Mei 1696.
16 Februari 1722—5 Maart 1725.

N.B. Zie XXXI, a^3 en ^{4}, en XLIV, a^1.

b. Protocol van civiele zaken en aanzweringen, 12 September 1752—3 Mei 1803. 1 deel.

c. Protocol van verzegelingen:
1 Mei 1751—Juli 1760.
24 Juli 1760—6 April 1761.

N.B. Zie XLII, c^1 en ^{2}.

24 Juni 1760—3 Mei 1803. 2 deelen.

d. Protocol van inventarissen, 16 Januari 1764—2 December 1802. 3 deelen.

e. Inventarissen, 15 Maart 1755—17 Maart 1778. 1 portefeuille.

XLVI. Gericht van Eenrum, Pieterburen en Westernieland.

a. Protocol van het verhandelde op de rechtdagen:
19 Mei 1683—3 Mei 1687.
10 Mei 1689—28 Mei 1690.

N.B. Zie XXXI, *a*[3] en [4].

Eenrum.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën:
3 Juni 1738—12 Augustus 1741.

N.B. Zie XLVI, *i*[1].

13 Februari 1750—28 Mei 1803. 3 deelen.

c. Protocol van verzegelingen:
26 Mei 1750—29 Maart 1751.
26 Mei 1750—26 Mei 1761.
5 Augustus 1761—7 Augustus 1762.

N.B. Zie XXIX, *l*[1]; XLVI, *k*[1—5] en XLII, *e*[2].

18 November 1761=31 Mei 1803. 3 deelen.

d. Protocol bevattende eenige testamenten en huwelijkscontracten, verleden voor den redger van Eenrum met een anderen redger, 27 October 1769—26 Augustus 1791. 1 deel.

e. Protocol van inventarissen en afkoopen:
20 Juli 1751—13 December 1757.
5 November 1761—30 Mei 1803. 3 deelen.

f. Inventarissen, 8 Juli 1750—20 Februari 1777. 1 portefeuille.

g. Protocol van voorstanderszaken, 2 Juni 1750—4 Juni 1803. 2 deelen.

h. Protocol van crimineele zaken, 20 April 1798—22 Juni 1799. 1 deel.

Pieterburen c. a.

i. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën:
22 Mei 1604 en 3 Juni 1738–27 Juni 1741.
26 October 1756—22 October 1802. 3 deelen.

N.B. Het verhandelde op den rechtdag van 22 Mei 1604 op een los stuk papier.

k. Protocol van verzegelingen:
26 Mei 1750—29 Maart 1751.

N.B. Zie XXIX, l^1.

26 Mei 1750—27 Mei 1803. 6 deelen.

N.B. In de 5 eerste deelen ook van Eenrum, zie mede XLII, e^2.

l. Protocol van inventarissen en afkoopen, 22 Januari 1752—18 Mei 1803. 5 deelen.

m. Inventarissen, 22 Juni 1750—10 Januari 1778. 1 portefeuille.

n. Protocol van voorstanderszaken, 26 Mei 1750—18 Mei 1803. 1 deel.

XLVII. Gericht van Baflo, Ranum, Maarhuizen en half Mensingeweer.

a. Protocol van het verhandelde op de rechtdagen, 8 Juni 1667—4 Mei 1675. 1 deel.

b. Protocol van civiele zaken en petitiën, 10 Juni 1749—15 Mei 1803. 3 deelen.

c. Protocol van verzegelingen:
5 Augustus 1761—7 Augustus 1762.

N.B. Zie XLII, e^2.

25 Juni 1765—3 Juni 1803. 3 deelen.

N.B. In deel 3 achterin ook verzegelingen van 22 Juni 1789—8 Juli 1796.

d. Protocol van secrete verzegelingen, 8 December 1775—12 Augustus 1782.

N.B. Zie XLVII, *c*, achterin.

e. Protocol van inventarissen en afkoopen:
17 Juli 1751–20 April 1761.
13 April 1754–20 April 1761.
19 Januari 1762—28 Juli 1802. 4 deelen.

f. Inventarissen, 24 Februari 1751—18 Mei 1778. 1 portefeuille.

g. Protocol van voorstanderszaken, 10 Maart 1750—3 Mei 1803. 1 deel.

XLVIII. Gericht van Rasquert, Tinallinge en den Andel.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 12 October 1756—16 Mei 1803. 2 deelen.

b. Protocol van verzegelingen:
5 Augustus 1761—7 Augustus 1762.

N.B. Zie XLII, *e*[2].

5 Augustus 1761—4 Juni 1803. 3 deelen.

c. Protocol van inventarissen en afkoopen:
4 December 1758—26 April 1761.

N.B. Zie XLVII, *e*[1].

28 April 1762—20 September 1802. 2 deelen.

d. Inventarissen, 27 November 1758—8 Juni 1764. 1 portefeuille.

e. Protocol van voorstanderszaken, 26 Maart 1757—30 Mei 1803. 1 deel.

IL. Gericht van Wierhuizen.

a. Protocol van het verhandelde op de rechtdagen, 19 Mei 1683—11 Mei 1686.

N.B. Zie XXXI, *a*[3].

b. Inventarissen, 23 November 1759—4 Maart 1777. 1 portefeuille.

L. Gericht van Warffum en de Breede.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën, 2 Augustus 1775—25 Februari 1803. 1 deel.

b. Protocol van praeferentie-oordeelen, 3 Juni 1781—8 Mei 1789. 1 deel.

c. Protocol van verzegelingen:
26 Mei 1750—29 Maart 1751.

N.B. Zie XXIX, *b*[1].

2 Augustus 1775—31 Mei 1796 (verleden voor den redger Guichart).

23 Juni 1786—4 Juni 1803 (— 1790, verleden voor den redger van Bolhuis). 8 deelen.

d. Protocol van inventarissen en afkoopen, 21 Mei 1776—3 Juni 1803. 1 deel.

e. Inventarissen van 5 Mei 1751 en van 30 Januari 1773—15 April 1778. 1 portefeuille.

f. Protocol van voorstanderszaken:
9 December 1749—4 Juni 1751.
2 Augustus 1775—28 November 1801. 1 deel

g. Aanteekenboekje van den redger, 4 Juli 1776—13 Juni 1803. 1 deel.

LI. Gericht van Usquert.

a. Protocol van civiele zaken:
6 Juli 1663—18 Juni 1666.
22 Mei 1668—29 Januari 1672.
9 Mei 1673—7 Juni 1675.
10 Juni 1727—17 Mei 1735.
24 Januari 1750—28 Maart 1803. 2 deelen.

N.B. Deel 1 tot 1735, geschenk van jhr. G. Alberda van Menkema en Dijxterhuis.

b. Protocol van verzegelingen:
26 Mei 1750—29 Maart 1751.

N.B. Zie XXIX, *b*.

2 November 1754—26 Mei 1803. 4 deelen.

N.B. In deel 1771—1789 ook van Uithuizen.

c. Protocol van inventarissen en afkoopen:
3 Mei 1743—2 September 1755.
10 Januari 1763—22 October 1802. 4 deelen.

N.B. Hierin ook van Uithuizen.

d. Inventarissen, 9 April 1750—3 Februari 1759. 1 portefeuille.

e. Protocol van voorstanderszaken, 9 April 1750—26 Mei 1803 1 deel.

f. Protocol van crimineele zaken:
29 Juli 1684—2 Februari 1748.
1 Augustus 1757—3 Maart 1759.
29 December 1784—11 April 1794. 3 deelen.

N.B. Hierin ook de crimineele zaken van Uithuizen. Deze deelen geschenk van jhr. G. Alberda van Menkema en Dijxterhuis.

LII. Gericht van Uithuizen.

a. Protocol van civiele zaken, petitiën, enz.
26 Augustus 1672—30 Juni 1674.
24 October 1716—9 April 1720.
20 November 1722—12 Juli 1734.
5 Juli—20 December 1749.
3 Januari 1778—26 April 1803. 7 deelen.

N.B. In deel 1 ook van Uithuizermeeden. De deelen tot 1749 geschenk van jhr. G. Alberda van Menkema en Dijksterhuis.

b. Protocol van verzegelingen:
26 Mei 1750—29 Maart 1751.
1771—1777.

N.B. Zie XXIX, *l*[1] en LI, *b*[2].

18 Januari 1777—4 Juni 1803. 3 deelen.

c. Protocol van inventarissen en afkoopen:
3 Mei 1743—11 Februari 1760.
6 October 1781—17 Maart 1801. 2 deelen.

N.B. Zie ook LI, *c*[1]. Deel 1 geschenk van jhr. G. Alberda van Menkema en Dijxterhuis

d. Inventarissen, 4 December 1749—5 Mei 1759. 1 portefeuille.

e. Protocol van voorstanderszaken, 24 Januari 1750—26 April 1803. 3 deelen.

N.B. Deel 1 geschenk van jhr. G. Alberda van Menkema en Dijxterhuis.

f. Protocol van crimineele zaken:
29 Juli 1684—2 Februari 1748.

N.B. Zie LI, *f*[1].

27 November 1756—20 September 1788. 1 deel.

LIII. Gericht van Uithuizermeeden.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken, petitiën, enz.:
26 Augustus 1672—30 Juni 1674.

N.B. Zie LII, a^1.

24 Juni 1748—29 Maart 1803. 7 deelen.

b. Protocol van praeferentie-oordeelen, 7 Mei 1762—22 September 1789. 1 deel.

c. Protocol van verzegelingen:
9 Maart 1750—24 Mei 1803.
25 Maart 1786 - 27 Juli 1795. 7 deelen.

N.B. Van 1786—1795 bestaan er verzegelingen van dr. Edelinck en van dr. A. van Peer.

d. Protocol van inventarissen en afkoopen:
23 April 1760—17 October 1769.
11 November 1771—29 Maart 1803. 4 deelen.

e. Protocol van voorstanderszaken:
21 October 1748 - 22 Januari 1757.
30 November 1771—29 Maart 1803. 2 deelen.

f. Extracten van rechtdagen, afkoopbrieven, verzegelingen, enz. betreffende voorstanderszaken, 1779—1792. 1 portefeuille.

g. Processtukken in een crimineel proces, 1780. 1 portefeuille.

LIV. Gericht van Zandeweer, Oldenzijl, Oosternieland en Rottum.

a. Protocol van civiele zaken:
12 October 1672 - 14 Juni 1675.
21 Juni 1748—17 April 1803. 7 deelen.

N.B. Deel 1 geschenk van jhr. G. Alberda van Menkema en Dijxterhuis.

b. Protocol van verzegelingen:
23 October 1751—30 April 1759 (verleden voor B. Eilerts en H. W. Hoving.
6 Februari 1762—7 Juli 1767 (voor dr. D. J. Nauta, dr. R Venhuizen en dr. H. W. Hoving).
2 Juli 1770 - 26 Mei 1794 (voor dr. Entrup, dr. Nauta en dr. Hoving).

1 Juni 1752—3 October 1783 (voor H. van Sijsen).
29 October 1796 5 Juni 1803. 3 deelen.

N.B. Deel 2 (1752—1783) geschenk van den heer W. J. ter Schouw te Groningen.

c. Verzegelingen, 23 September 1783 – 26 Februari 1796. 1 pakket.

d Concepten en minuten van verzegelingen, 29 October 1796—5 Juni 1803. 1 deel.

e. Protocol van inventarissen en afkoopen:
23 October 1751—19 December 1788.
25 Februari 1797—6 November 1802.
10 December 1762—21 Juli 1802. 5 deelen.

N.B. Het laatste deel in quarto-formaat is een protocol van inventarissen, opgemaakt door den wedman.

f. Inventarissen, 10 October 1752—9 November 1790. 1 portefeuille.

g. Protocol van voorstanderszaken, 25 November 1748—6 November 1802. 2 deelen.

LV. Gericht van Kantens, waaronder Stitswert, Eppenhuizen en Startenhuizen.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken:
1 Juni 1685—19 Mei 1696.

N.B. Zie XXXI, *a*[3] en [4].

30 April 1746—19 November 1784.
5 Mei 1786 – 21 Mei 1803. 2 deelen.

b. Protocol van verzegelingen, 30 Januari 1730—3 Juni 1803. 6 deelen.

N.B. Zie ook XXIX, *l*[1].

c. Minuten en concepten van verzegelingen, 25 Maart 1800—3 Juni 1803. 1 deel.

d. Protocol van inventarissen en afkoopen, 16 October 1751—11 Mei 1795. 2 deelen.

e. Inventarissen, 6 Maart 1750—18 Juni 1791. 1 portefeuille.

f. Protocol van voorstanderszaken, 30 Juni 1746—11 December 1802. 1 deel.

LVI. Gericht van Middelstum, Toornwerd en Westerwijtwerd.

a. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën:
25 October 1709–30 Juni 1731.
9 Januari 1747–27 Mei 1803. 4 deelen.

N.B. Deel 2 beschadigd en gedeeltelijk vergaan.

b. Protocol van trekcedullen en zettingen, 1761—26 November 1777. 1 deel.

c. Protocol van praeferentie-oordeelen, 19 November 1754–30 Maart 1792. 1 deel.

d. Protocol van verzegelingen, 12 Juni 1750–13 November 1801. 7 deelen.

e. Protocol van inventarissen, 1760–22 April 1803. 1 deel.

f. Protocol van voorstanderszaken, 20 Juli 1750–22 Mei 1803. 5 deelen.

g. Protocol van crimineele zaken, 29 October 1756—7 Mei 1758. 1 deel.

LVII Jurisdictie van het Hunsingo-kwartier.

a. Protocol van civiele zaken, 1 Juli 1803—22 Februari 1811. 8 deelen.

b. Gerichtsrolle, 1 Juli 1803—22 Februari 1811. 3 deelen.

c. Protocol der commissie-notulen, 1 Juli 1803—22 Februari 1811. 8 deelen.

d. Protocol van commissie-uitspraken, 18 November 1803—21 Juli 1810. 1 deel.

e. Commissie-gerichtsrolle, 14 Juli 1803—22 Februari 1811. 1 deel.

f. Protocol van extra-ordinaire commissie-notulen, 10 Juni 1803—22 Februari 1811. 1 deel.

g. Protocol van gerechtelijke beschrijvingen, 8 Februari 1805–30 November 1810. 1 deel.

h. Protocol van setmata, 8 Juli 1803—12 Februari 1811. 2 deelen.

g. Protocol van aanzweringen en overleveringen van voorstanders, 29 October 1787—14 Mei 1890. 1 deel.

h. Protocol van crimineele zaken, 10 Januari 1797—19 Mei 1798. 1 deel.

XLIII. Gericht van het Groote en Kleine Reedschap, vroeger gericht van Ulrum, Vierhuizen, Niekerk, Vliedorp en Houw.

a. Protocol van de rechtdagen te Ulrum:
31 December 1631—28 Januari 1633.
17 Januari 1648—3 Mei 1651. 1 deel.

N.B. In dit boek ook van de rechtdagen te Wehe en Leens, 1641—1642.

Idem te Ulrum en Vierhuizen, 31 Mei 1651—18 December 1658. 1 deel.

Idem te Ulrum, Vliedorp en Niekerk, 29 Augustus 1700—12 December 1713. 1 deel.

b Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën van het Groote en Kleine Reedschap:
13 Januari 1761—21 Juni 1765.

N.B. Zie XLIII, *a*[1] achterin.

25 October 1765—11 Mei 1803. 2 deelen.

c. Protocol van verzegelingen:
11 April 1761—22 April 1765.
11 Januari 1766—20 Mei 1787,
25 Mei 1789—1 Januari 1795.
1 Juli 1791—2 Mei 1803. 7 deelen.

d. Protocol van inventarissen, 30 Juni 1792—2 Mei 1803. 1 deel.

e. Inventarissen, 27 Februari 1750—6 December 1774. 1 portefeuille.

f. Protocol van inventarissen en afkoopen, 21 December 1765—30 Juni 1789. 1 deel.

N.B. Zie XLIII, *d* voorin.

g. Protocol van afkoopen, 20 Februari 1792—1 Augustus 1797. 1 deel.

h. Protocol van voorstanderszaken, 22 November 1765—2 Mei 1803. 1 deel.

x. Protocol van certificaten en procuratiën, 17 Juni 1803—24 November 1809. 2 deelen.

ij. Protocol van crimineele zaken, 10 Juni 1803 - 22 Februari 1811. 2 deelen.

z. Crimineel proces van 1810 en klachten, informatiën, enz. betreffende baldadigheden van Fransche militairen, 1810. 1 portefeuille.

aa. Protocol van ontvangen breuken, 26 Juni 1804—19 Juni [illegible] 1 deel.

bb. Protocol van requesten, 10 Juni 1803—27 Febr[illegible] 8 deelen.

cc. Petitierolle, 10 Juni 1803—22 Februari 1811. 1 [illegible]

dd. Protocol van inkomende missives:
13 Juni 1803—31 December 1805.
2 Januari 1807—31 Januari 1810. 3 deelen.

ee. Protocol van uitgaande missives, 7 Juni [illegible] 1811. 4 deelen.

ff. Protocol van acten, decreten en ordonna[illegible] 7 Juni 1803—22 Februari 1811. 3 deelen.

gg. Register van publicatiën en notificati[illegible] jurisdictie, 9 Juni 1803—30 December 18[illegible] 30 Maart 1808. 2 deelen.

hh. Recepissenboek van de secretarie, 1[illegible] 1811. 1 deel.

Gequalificeerde zegelaar [illegible]

[illegible] Publiek protocol van koopbrieven [illegible] 26 Juni 1809 [illegible]

[illegible]

g. Protocol van aanzweringen en overleveringen van voorstanders, 29 October 1787—14 Mei 1890. 1 deel.

h. Protocol van crimineele zaken, 10 Januari 1797—19 Mei 1798. 1 deel.

XLIII. Gericht van het Groote en Kleine Reedschap, vroeger gericht van Ulrum, Vierhuizen, Niekerk, Vliedorp en Houw.

a. Protocol van de rechtdagen te Ulrum:
31 December 1631—28 Januari 1633.
17 Januari 1648—3 Mei 1651. 1 deel.

N.B. In dit boek ook van de rechtdagen te Wehe en Leens, 1641—1642.

Idem te Ulrum en Vierhuizen, 31 Mei 1651—18 December 1658. 1 deel.

Idem te Ulrum, Vliedorp en Niekerk, 29 Augustus 1700—12 December 1713. 1 deel.

b. Protocol van ordinaire civiele zaken en petitiën van het Groote en Kleine Reedschap:
13 Januari 1761—21 Juni 1765.

N.B. Zie XLIII, *a'* achterin.

25 October 1765—11 Mei 1803. 2 deelen.

c. Protocol van verzegelingen:
11 April 1761—22 April 1765.
11 Januari 1766—20 Mei 1787,
25 Mei 1789—1 Januari 1795.
1 Juli 1791—2 Mei 1803. 7 deelen.

d. Protocol van inventarissen, 30 Juni 1792—2 Mei 1803. 1 deel.

e. Inventarissen, 27 Februari 1750—6 December 1774. 1 portefeuille.

f. Protocol van inventarissen en afkoopen, 21 December 1765—30 Juni 1789. 1 deel.

N.B. Zie XLIII, *d* voorin.

g. Protocol van afkoopen, 20 Februari 1792—1 Augustus 17[illegible] 1 deel.

h. Protocol van voorstanderszaken [illegible] 17[illegible] 1803. 1 deel.

XLIV. Gericht van Hornhuizen.

a. Protocol van het verhandelde op de rechtdagen:
18 October 1675—12 Maart 1677.
12 Mei 1684—19 Mei 1696. 1 deel.

N.B. Zie XXXI, a^3 en ^{4}.

b. Protocol van civiele zaken en voorstanderszaken:
16 Februari 1722—12 Februari 1724.
15 Juni 1769—17 October 1796.

N.B. Zie XLIV, *a.*

8 October 1796—7 Mei 1803.
10 Mei 1797—20 Mei 1802. 2 deelen.

N.B. In het laatste deel bijna alleen voorstanderszaken.

c. Protocol van verzegelingen:
1 Mei 1751—11 December 1772.

N.B. Zie XLII, e^1.

24 Juni 1769—4 Juni 1803. 3 deelen.

d. Protocol van inventarissen en afkoopen, 24 Juni 1769—19 Juni 1803. 2 deelen.

XLV. Gericht van Kloosterburen.

a. Protocol van het verhandelde op de rechtdagen:
19 Mei 1683—6 Mei 1684.
1 Juni 1685—22 Mei 1688.
10 Mei 1689—28 Mei 1690.
21 Mei 1691—19 Mei 1696.
16 Februari 1722—5 Maart 1725.

N.B. Zie XXXI, a^3 en ^{4}, en XLIV, a^1.

b. Protocol van civiele zaken en aanzweringen, 12 September 1752—3 Mei 1803. 1 deel.

c. Protocol va[illegible]gelingen:
1 Mei 1[illegible]1760.
24 Juli [illegible]il 1761.

N.B. Zie XL[illegible]

Jun[illegible] 2 deelen.

d. Protocol van verzegelingen:
2 December 1752—31 Maart 1762 } 3 deelen,
7 Januari 1767—2 Mei 1768 } richter dr. van Trojen.
22 December 1754—9 Mei 1759 } 3 deelen,
13 December 1762 9 Februari 1765 } richter dr. Tiddens.
23 Mei 1757—19 Maart 1779 } 2 deelen, richters
23 October 1767—16 October 1784 } Eilerts en dr. Arnoldi.
18 Mei 1765—7 Mei 1803 (3 deelen, richter dr. Guichard en vlg.) 11 deelen.

N.B. In deel 8 ook protocol van Feerwerd.

e. Schuldprotocol, 27 April 1765—Februari 1781 (richter dr. Uchtman). 1 deel.

f. Protocol van inventarissen, 22 Mei 1676—23 Mei 1748. 1 deel.

N.B. Zie ook LXI, *h*.

g. Inventarissen, 9 Februari 1750—17 September 1753. 1 portefeuille.

h. Protocol van voorstandersrekeningen en inventarissen:
25 April 1719—25 Juli 1726.

N.B. Zie LXI, *a*.

18 Februari 1750—9 September 1750.
15 Mei 1786—25 Juli 1802. 1 deel.

i. Protocol van criminele zaken, 4 Februari 1769—27 Juli 1795. 1 deel.

LXII. Grietenij van Feerwerd.

a. Protocol van civiele zaken en der zaken op de rechtdagen behandeld:
16 October 1704—23 Mei 1730.
19 Mei 1733 18 Mei 1734.
9 Juni 1751—10 Mei 1794.
7 September 1801—14 December 1802. 3 deelen.

N.B. In deel 1 ook van Ezinge en Hardeweer, Hoogkerk, Leegkerk en Dorkwert.

b. Praeferentie-oordeel van 22 Juni 1785.

N.B. Zie LXVIII, *c*.

c. Protocol van verzegelingen:
14 November 1750—11 Juli 1794.
12 Juni 1777—6 Mei 1778.
20 April 1798— 1 Februari 1802. 3 deelen.

N.B. Zie ook LXI, *d*[8].

d. Protocol van inventarissen, 31 December 1796—27 December 1798. 1 deel.

e. Inventarissen, 26 Juni 1751—29 Juni 1802. 1 portefeuille.

f. Protocol van voorstanderszaken:
9 Juni 1751—4 Mei 1754.
20 April 1798—1 October 1802. 2 deelen.

LXIII. Grietenij van Ezinge en Hardeweer.

a. Protocol van civiele zaken:
5 Juni 1704—23 Juni 1739.
11 April 1799—8 Juli 1801.

N.B. Zie LXII, *a*[1] en LXIII, *b*[1].

7 September 1801—24 December 1802. 1 deel.

b. Protocol van verzegelingen, 21 Januari 1799—3 Juni 1803. 2 deelen.

c. Inventarissen, 11 November 1760—1 Maart 1803. 1 portefeuille.

d. Protocol van voorstanderszaken, 2 October 1801—8 Maart 1803. 1 deel.

Ezinge.

e. Protocol van civiele zaken, 19 October 1751—3 November 1794. 1 deel.

f. Praeferentie-oordeel van 19 Januari 1791.

N.B. Zie LXVIII, *c.*

g. Protocol van verzegelingen:
1 Maart 1758—1 Mei 1766 (dr. van Schulenburgh). 2 deelen.
29 Mei 1752—4 November 1794 (dr. Nauta enz.). 1 deel.

h. Protocol van inventarissen, 23 November 1797—12 Januari 1799. 1 deel.

Hardeweer.

i. Protocol van civiele zaken, 24 October 1753—13 Mei 1794. 1 deel.

j. Protocol van verzegelingen, 2 Mei 1755—25 Mei 1792. 1 deel.

LXIV. Grietenij van Humsterland of van Oldehove en Saaksum.

a. Protocol van civiele zaken:
6 Mei 1726—1 Juli 1743.
10 Mei 1751—2 Juni 1790.
21 December 1796—31 Mei 1803. 6 deelen.

b. Protocol van gerechtelijke beschrijvingen, 8 Augustus 1798—28 November 1798. 1 deel.

c. Protocol van praeferentie-oordeelen:
Juni 1700—16 October 1704.
6 Juni 1758—20 Juni 1758.
en van 1 December 1772. 2 deelen.

N.B. Deel 1 zeer beschadigd. Zie LXVIII, *c.*

d. Protocol van verzegelingen:
5 Mei 1750—11 April 1777.
19 April 1760—11 October 1774.
16 Juni 1777—16 Mei 1803. 5 deelen.

N.B. Hierin ook van Niehove en de Campen.

e. Inventarissen, 17 Januari 1752—9 April 1803. 1 portefeuille.

f. Protocol van voorstanderszaken, 6 Juni 1759—9 April 1803. 2 deelen.

g. Protocol van crimineele zaken:
29 April 1760—27 Maart 1798.
20 November 1800—12 October 1802. 2 deelen.

LXV. Grietenij van de Campen.

a. Protocol van civiele en pupillaire zaken:
23 Juni 1772—6 Juni 1775.
22 April 1796—15 Juni 1796.
7 Juni 1797—24 Juni 1802. 3 deelen.

b. Protocol van verzegelingen:
22 Mei 1750—15 November 1784 (12 deelen).
25 Mei 1754—23 Maart 1779 (7 deelen).
5 Mei 1750 - 11 April 1777.

N.B. Zie LXIV, *d*[1].

13 Januari 1755—22 Mei 1794.
22 April 1767—12 Februari 1787.
14 Juni 1769—21 November 1775.
30 Maart 1773—17 Augustus 1776.
20 Mei 1776—1 Februari 1780.
20 Januari 1778—12 Mei 1780.
5 Mei 1780—13 Mei 1783.
4 Maart 1784—9 Mei 1786.
3 April 1786—24 Mei 1786.
23 Mei 1787—8 Augustus 1796.
5 Juni 1788—1 Mei 1795.
1 November 1796—4 Juni 1803.

van elk 1 deel. 31 deelen.

c. Protocol van testamenten, 23 Maart 1797—28 April 1803. 1 deel.

LXVI. Grietenij van Nichove.

a. Protocol der rechtdagen, 2 Juni 1733 –1739. 1 deel.

N.B. Hierin civiele, crimineele en pupillaire zaken, alsmede inventarissen.

b. Protocol van civiele zaken:
1 Juni 1750—3 April 1759.
Mei 1761—13 Juli 1796.
12 Juni 1759—30 September 1760.
21 December 1796 - 2 December 1802. 4 deelen.

c. Protocol van verzegelingen:
5 Mei 1750—11 April 1777.

N.B. Zie LXIV, *d*.

22 October 1772—30 October 1801. 1 deel.

d. Inventarissen, 25 October 1751—25 Mei 1802. 1 portefeuille.

e. Protocol van voorstanderszaken:
31 Maart 1751—20 December 1753.
22 April 1790—5 Juni 1799.
17 November 1800—11 October 1802. 2 deelen.

f. Protocol van crimineele zaken, 12 September 1801—30 November 1802. 1 deel.

g. Proces ter zake van beleediging van den grietman 1731. 1 portefeuille.

LXVII. Grietenijen van de Waarden en Kommerzijl.

Oosterwaard.

a. Protocol van civiele en pupillaire zaken en verzegelingen, 28 April 1755—25 Juni 1801. 1 deel.

N.B. Zie ook LXIX, *d*[3].

b. Inventarissen, 28 April 1755—12 Maart 1791. 1 pakket.

Middelwaard.

c. Protocol van civiele en pupillaire zaken en verzegelingen, 6 Juni 1768—22 Juni 1798. 1 deel.

N.B. Zie ook LXIX, *d*[3].

d. Inventarissen, 13 September—13 November 1794. 1 pakket.

Westerwaard.

e. Protocol van civiele en pupillaire zaken en verzegelingen, 5 April 1764—7 Juni 1799.

N.B. Zie LXIX, *d*[3] en LXVII, *c*.

Te drie Waarden en Kommerzijl.

f. Protocol van civiele zaken, 8 Augustus 1801—24 Mei 1803. 1 deel.

g. Inventarissen, 16 November 1799—30 October 1801. 1 pakket.

h. Protocol van voorstanderszaken, 11 Augustus 1801—24 Mei 1803. 1 deel.

LXVIII. Grietenij van Visvliet.

a. Protocol der rechtdagen, 29 September 1638—3 Mei 1641. 1 deel.

b. Protocol van civiele zaken, 9 October 1752—20 Mei 1802. 1 deel.

c. Protocol van praeferentie-oordeelen, 4 Mei 1791. 1 deel.

N.B. Hierin praeferentie-oordeelen van Garmerwolde, Westerdeel-Langewold, Obergum, Leermens, 't Zandt, Oldehove, Westerdijkshorn, Feerwerd, Zandster Eesterrecht en Ezinge.

d. Protocol van verzegelingen:
7 Juli 1757—Maart 1759 } N.B. Zie LXX, *c.*
8 Mei 1765—9 Mei 1767 }
10 Mei 1767—24 Mei 1803. 1 deel.

e. Inventarissen, 9 December 1750—4 September 1790. 1 portefeuille.

f. Protocol van voorstanderszaken en inventarissen:
22 Augustus 1766—25 September 1771.
14 November 1753—26 April 1797. 1 deel.

g. Protocol van crimineele zaken, 31 December 1756—31 December 1765. 1 deel.

LXIX. Grietenij van Westerdeel-Langewold.

a. Protocol van civiele zaken:
10 Maart 1750—24 Januari 1782.
6 April 1786 - 27 April 1803. 7 deelen.

b. Protocol bevattende boedelscheidingen en afkoopen, 10 Augustus 1759—23 Mei 1768; praeferentie-oordeelen, 1756—1780; keerskoopen, 1762—1778. 1 deel.

c. Praeferentie-oordeel van 11 Mei 1756.

N.B. Zie LXVIII, *d.*

d. Protocol van verzegelingen:
8 October 1751—24 Mei 1803. 5 deelen.

N.B. In deel 3 ook enkele verzegelingen van de Waarden.

3 Juli 1758—17 Mei 1759 } N.B. Zie LXX, *c.*
2 Juni 1768—29 April 1769 }

e. Protocol van inventarissen:
25 Juni 1754—5 Maart 1756. 1 deel.
4 October 1756—24 Mei 1803.

N.B. Zie LXIX, *b.*

f. Inventarissen, 10 Maart 1750—3 Mei 1759. 1 portefeuille.

g. Protocol van voorstandersrekeningen:
11 Maart 1750—23 Mei 1753.
20 September 1756—24 Mei 1803. 1 deel.

h. Protocol van crimineele zaken, 28 Juni 1756—15 Januari 1767. 1 deel.

i. Requestboek, 2 Juli 1759—23 Maart 1768. 1 deel.

LXX. Grietenij van Oosterdeel-Langewold.

a. Protocol van civiele zaken:
21 November 1747—10 Mei 1779.
23 Februari 1781—3 Mei 1786.
17 Mei 1783—28 Mei 1803. 5 deelen.

b. Protocol bevattende: requestboek 11 December 1764—26 Mei 1803; praeferentie-oordeelen 23 Juni 1750—5 Februari 1800; secreet-protocol 3 Maart 1750—1 December 1779. 1 deel.

c. Protocol van verzegelingen:
16 Januari 1750—28 Mei 1803 (3 deelen).
16 Mei 1752—9 Augustus 1754.
13 Juli 1759—12 Juli 1770 (2 deelen). 6 deelen.

d. Protocol van inventarissen, 3 Juni 1755—16 October 1802. 2 deelen.

e. Protocol van voorstandersrekeningen, 27 Maart 1750—17 Mei 1803. 1 deel.

f. Eenige processtukken in zake een diefstal, 1726—1728. 1 portefeuille.

g. Ingekomen missives bij den grietman, October 1796—8 Januari 1803. 1 portefeuille.

LXXI. Grietenij van Vredewold.

a. Protocol van civiele zaken:
16 September 1661—21 Februari 1787.
25 April 1735—20 Januari 1803. 14 deelen.

b. Gerichtsrol, 10 April 1788—20 Januari 1803. 1 deel.

c. Protocol van verzegelingen:
10 Februari 1774—4 April 1777 (richter dr. Rijpma).

1 Mei 1769—25 November 1777 (dr. Guichart).
29 Januari 1778—4 October 1785. 3 deelen.

d. Schuldprotocol, 3 November 1796–19 Maart 1803. 1 deel.

e. Protocol van inventarissen, 4 April 1769—5 April 1802. 1 deel.

f. Inventarissen, 21 Januari 1750—3 November 1761. 1 portefeuille.

g. Protocol van beneficiaire en vrijwillige beschrijvingen, 9 Februari 1801–28 Juli 1803. 1 deel.

h. Protocol van rekeningen van voorstanders en voogden, 30 October 1770—17 December 1795. 1 deel.

i. Crimineel proces, 1773—1775. 1 portefeuille.

k. Protocol van requesten, 12 Januari 1773—24 Maart 1803. 1 deel.

LXXII. Jurisdictie van het Westerkwartier.

a. Protocol van civiele zaken, 8 Juni 1803—27 Februari 1811. 4 deelen.

b. Protocol van uitspraken, 28 September 1803—30 Januari 1811. 1 deel.

c. Commissie-protocol van den drost, 31 Mei 1803—28 Februari 1811. 2 deelen.

d. Protocol van gerechtelijke beschrijvingen, 25 Januari 1804—16 Januari 1811. 1 deel.

e. Protocol van setmata, 22 Februari 1804—23 Februari 1811.

f. Protocol van intenditten, 11 Juli 1804—27 Februari 1811. 1 deel.

g. Protocol van praeferentie-oordeelen, 2 November 1803—4 Juli 1810. 1 deel.

h. Protocol van koop- en schuldbrieven of belijings-protocol, 8 Juni 1803–9 Mei 1810. 5 deelen.

i. Protocol van testamenten en huwelijkscontracten, 23 Juni 1803—18 Januari 1810. 2 deelen.

k. Minuten en concepten van huwelijkscontracten, testamenten en koopcontracten, 23 Mei 1803—27 Februari 1811. 11 portefeuilles.

l. Notitiën van boeldagen, 26 Februari 1806—Maart 1811. 2 portefeuilles.

m. Protocol van inventarissen en afhandelingen, 15 Juni 1803—11 October 1809. 2 deelen.

n. Inventarissen, Juni 1803—18 Februari 1811. 2 portefeuilles.

o. Protocol van beneficiaire beschrijvingen, 17 Januari 1804—12 Juli 1809. 1 deel.

p. Register van voorstanderszaken, 8 Juni 1803—21 Januari 1808. 1 deel.

q. Protocol van aanzweringen van voorstanders en curatoren, 23 Juni 1803—27 Februari 1811. 1 deel.

r. Register van personen, die den eed als voorstander of curator hebben afgelegd, alsmede van de rekeningen door hen afgelegd, 1806 en 1807. 1 portefeuille.

s. Protocol van slotten van rekeningen van voorstanders en curatoren, 7 September 1803—20 December 1810. 1 deel.

t. Protocol van crimineele zaken, 8 Juni 1803—20 Februari 1811. 2 deelen.

u. Zes en twintig crimineele processen, 1803—1811. 4 portefeuilles.

v. Protocol van bekeuringen in zake jacht en visscherij, 14 September 1808—14 November 1810. 1 deel.

w. Protocol van breuken door gecondemneerden voldaan, 1 Februari 1804—22 November 1810. 1 deel.

x. Protocol van requesten, 15 Juni 1803—28 Februari 1811. 5 deelen.

ij. Klachten, requesten en adviezen, ingekomen bij den drost, 14 Augustus 1811—27 Februari 1811. 1 portefeuille.

z. Ingekomen stukken bij den drost, 1803—15 Februari 1811. 5 portefeuilles.

aa. Protocol van inkomende missives, 6 Juni 1803—13 Februari 1811. 2 deelen.

bb. Protocol van uitgaande missives, 3 Juni 1803—13 Februari 1811. 1 deel.

cc. Protocol van notificatiën, publicatiën, enz., 22 Juni 1803—20 Februari 1811. 1 deel.

dd. Afkondigingen in de jurisdictie gedaan, 7 Januari 1806—7 Maart 1811. 1 portefeuille.

ee. Protocol van diakoniezaken, 31 Maart 1808—17 Januari 1811. 1 deel.

ff. Stukken betreffende geboorten, krijgsdienst, inkomsten van pastorijen, geschillen over kerkgebouwen, enz. 1 portefeuille.

gg. Stukken betreffende fabrieken en trafieken in het Westerkwartier, draagbare brandspuit enz. 1807 en 1808. 1 portefeuille.

hh. Cohieren van vaste goederen en andere stukken betreffende het vermogen der ingezetenen, 1808. 1 portefeuille.

Gequalificeerde zegelaar te de Leek.

ii. Protocol van huwelijkscontracten, 21 October 1803. 1 deel.

kk. Protocol van testamenten, 1 Juli 1803—8 November 1804. 1 deel.

ll. Protocol van rentebrieven, 6 Augustus 1803—22 September 1806. 1 deel.

mm. Protocol van koopbrieven en scheidingen, 17 Juni 1803—30 Augustus 1806. 1 deel.

nn. Concepten van verzegelingen van den zegelaar Froon, 8 November 1805—22 September 1806. 1 deel.

oo. Protocol van procuratiën en scheepsverklaringen, 25 Juli 1803—13 October 1806. 1 deel.

VIERDE AFDEELING.

Rechterlijke archieven der colleges belast met rechtspraak van bijzonderen aard.

A. Rechtspraak over bijzondere personen.

1. *Rechtspraak over militairen.*

N.B. In de provincie Stad en Lande van Groningen is de rechtspraak over militairen grootendeels geregeld bij de „Ordonnantie op de forme van procedereu in civile ende criminale saecken voor het crijchsgerecht binnen Groeningen", gegeven door de Staten van dat gewest op 8 September 1627. Deze ordonnantie heeft behoudens enkele wijzigingen stand gehouden tot aan het Reglement Reformatoir van 1749. Er bestond volgens genoemde procesorder: 1°. een Provinciaal Krijgsgericht, bestaande uit een president (gerichtsschult) en twee assessoren, wien een secretaris en een weibel ter zijde stonden. De president en de secretaris werden om beurten door de stad Groningen of de Ommelanden gekozen; van de assessoren werd de een steeds door de stad Groningen, de ander door de Ommelanden aangesteld. Het Provinciaal Krijgsgericht oordeelde in civiele zaken en wel over personeele actiën tegen militairen in dit gewest in garnizoen. Van zijne vonnissen was hooger beroep mogelijk op de Gedeputeerde Staten, doch na de procesorder van 3 Maart 1700 op het college van Gekommitteerde Reviseurs, welke voor een jaar werden benoemd ten getale van twaalf (4 uit den Raad der stad Groningen, 4 uit de Ommelander heeren, 4 uit Gedeputeerde Staten). De uitspraak dezer reviseurs geschiedde op naam van de Staten van Stad en Lande.

Er bestond 2°. een Krijgsraad, samengesteld uit de leden van het krijgsgericht en een aantal hoogere en lagere officieren en onderofficieren ten getale van twaalf. Deze krijgsraad sprak recht in alle crimineele misdrijven door militairen gepleegd zonder hooger beroep. Evenwel werd elk jaar van wege de Staten van Stad en Lande aan de Gedeputeerde Staten „gedefereerd het verligten en verswaren van criminele militaire sententiën."

3°. Werd in enkele gevallen een Hooge Krijgsraad ingesteld, doch zoowel deze hooge krijgsraad als de krijgsraad worden als rechterlijke colleges der Generaliteit beschouwd. (Zie uitvoerig Wichers, Tractaat van Reductie, blz. 261—272).

Ingevolge artt. 29 en 34 van het Reglement Reformatoir van 1749 verdwenen Provinciaal Krijgsgericht en Krijgsraad en werd ingesteld een geheel uit militairen bestaande krijgsraad, voor welke alle zaken, geschillen en misdrijven van militairen werden gebracht. Op aandrang der regeering van de stad Groningen werd bij missive van den Raad van State van 17 Maart 1784 aan de stedelijke regeering toegekend de judicatuur over delicten, welke de militairen buiten dienst of tegen burgers bedreven, zooals dat reeds vroeger was bepaald bij generaliteitsresolutie van 25 Maart 1651.

Van de bovengenoemde colleges draagt dus alleen het Provinciaal Krijgsgericht een provinciaal of plaatselijk karakter. Het heeft mij echter niet mogen gelukken de archieven van dit college op te sporen.

Wat de rechtspraak van Gedeputeerde Staten betreft, zoowel in hooger beroep van civiele zaken, als tot wijziging der straffen in strafzaken, de desbetreffende stukken en resolutiën berusten in het archief van Gedeputeerde Staten en kunnen

daarvan niet worden gescheiden. Hetzelfde geldt ten opzichte van de Gekommitteerde Reviseurs, wier stukken berusten in het archief der Staten van de provincie Stad en Lande.

2. *Forum academicum.*

N.B. Alle academieburgers, zoowel professoren, studenten als lagere beambten (pedel, academiedrukker enz.) ressorteerden onder de eigen rechtbank der academie, welke reeds terstond bij de oprichting der provinciale academie te Groningen in 1614 werd ingesteld. Deze academische rechtbank werd gevormd door den senatus minor soms door den senatus major of amplissimus. In civiele zaken kon geen academieburger voor den burgerlijken rechter worden geroepen, doch lag de beslissing bij den academischen rechter. Ook in crimineele zaken oordeelde de academische rechtbank, mits de overtreders niet aan den lijve of aan het leven moesten worden gestraft, in welk geval de gewone burgerlijke rechter te beslissen had. De inlijving bij Frankrijk in 1811 maakte aan het forum privilegiatum der academie een einde. (Uitvoerig over het forum academicum: Jonckbloet, Gedenkboek der Hoogeschool te Groningen. Gron. 1864, blz. 232—251).

Er bestaan geene afzonderlijke archieven van deze academische rechtbank, hare vonnissen, handelingen en correspondentiën zijn geplaatst tusschen de andere handelingen van den academischen senaat (de Acta Senatus) en vormen daarmede een geheel. In dezen inventaris moet dus worden verwezen naar het archief van den academischen senaat der Rijks-universiteit te Groningen, hetwelk, voor zooverre het oud-archief vóór 16 October 1815 betreft, in bruikleen is gedeponeerd in het Rijks-archief in Groningen. (Zie den Inventaris van dat oud-archief door mr. J. G. Ch. Joosting, in het Jaarboek der Rijks-universiteit te Groningen over het jaar 1891.)

3. *Rechtspraak over „de leden en de hooge en lage bedienden" van de Hooge Justitiekamer.*

N.B. Bij de „Instructie voor de Hooge Justitiekamer in de provincie van Stadt en Ommelanden van Groningen" van 27 November 1749 werd in art. 13 bepaald, dat „de leden van deze Hoge Justitiekamer en de hooge en laage bedienden zullen zoo in het civile als criminele, alleen voor dezelve kamer justiciabel zijn." Art. 23 van de Instructie voor het Departementale Gerichtshof van Stad en Lande van 8 Maart 1804 behelsde ongeveer hetzelfde.

De stukken betreffende deze rechtspraak bevinden zich, voor zooverre zij bewaard zijn, natuurlijk in het archief van het Hof.

B. Rechtspraak over delicten en geschillen van bijzonderen aard.

1. *Archief van het Provinciaal Jachtgericht.*

N.B. Art. 25 van het Reglement Reformatoir van 1749 bepaalt: „Dat een provinciaal jachtgericht zal worden opgeregt, waarvan den erffstadhouder in der tijd zal wezen opperhoutvester, die de aanstelling zal hebben van een lieutenant-houtvester en ses meesterknapen, welke in het laatste ressort, volgens een op te regten jacht-reglement, over alle saken, rakende de jagt, visscherije, en hetgeen daartoe behoord, alleen zullen oordeelen, en geadsisteerd worden door een

fiscaal". Eene „instructie voor het jagtgerichte", gegeven door prinses Anna den 2 Augustus 1752, alsmede eene „dispositie op de schouwinge van het jagtgerichte", eveneens uitgevaardigd door prinses Anna den 18 Augustus 1755, bepaalden verder den werkkring en de rechtsmacht van het jachtgericht. Ten gevolge der revolutie van 1795 verviel dit jachtgericht.

LXXIII. *a.* Protocol van loopende zaken, notulen der rechtdagen, 26 October 1752—30 October 1794. 3 deelen.

b. Protocol van acten en resolutiën, 5 Juli 1751 - 31 Januari 1793. 1 deel.

c. Protocol van in- en uitgaande missives, 24 Juni 1751—6 Maart 1795. 1 deel.

d. Protocol der registrature der gerechtigden tot de jacht en de visscherij:
12 September 1752—25 November 1758.
5 September 1776—10 October 1794. 4 deelen.

2. *Rechtspraak in belastingzaken.*

N.B. In de instructie voor de Gedeputeerde Staten van Stad en Lande van 14 Februari 1595 staat in art. 6, dat „van alle differenten ende geschillen, die int stuck van de upheve der generale middelen tusschen den pachters ende den ingesetenen van dese provincie kommen te verrijsen, bij den Gedeputeerden voors. die uyterlicke kenniss genoemen worden en le dat procederende summarie en de plano". Ook de latere instructiën geven aan Gedeputeerde Staten het toezicht op de middelen en de verpachting daarvan met de daaraan verbonden administratieve rechtsmacht. De handelingen en stukken van Gedeputeerden ten dezen opzichte vormen geen afzonderlijk archief, doch zijn tusschen de andere handelingen en stukken van dat college opgenomen, waarnaar bij dezen wordt verwezen.

Hetzelfde geldt ten opzichte der colleges, aan welke na de opheffing der Gedeputeerde Staten de administratieve rechtspraak in zaken van belasting werd opgedragen. Noch van het in Februari 1798 opgetreden Intermediair bestuur van het voormalig gewest van Stad en Lande, noch van de Commissarissen tot de administratie der financiën in het gewest Stad en Lande (Maart 1799—Juni 1803), noch van de Gecommitteerden uit het Departementaal Bestuur van Stad en Lande (Juni 1803—Juli 1805), noch van den Raad van Financiën van Stad en Lande (Juli 1805—April 1807), noch van het daarop gevolgde college van Landdrost en assessoren, welke colleges achtereenvolgens genoemde rechtspraak uitoefenden, bestaan afzonderlijke op die rechtspraak betrekking hebbende archieven. Ook bij al deze colleges moet, wat de rechtspraak betreffende handelingen en stukken aangaat, worden verwezen naar de archieven dier colleges.

3. *Rechtspraak in zaken van dijk- en zijlrecht.*

N.B. In de 14de en 15de eeuw waren de Ommelanden verdeeld in vele kleine zijlvesten en dijkrechten, die meestal op zich zelve stonden en in zijl- en dijkroerige zaken zoowel administratieve als crimineele rechtspraak uitoefenden. De

moeilijkheid voor die kleine lichamen zich te doen gelden heeft aanleiding gegeven, dat zij zich aaneensloten. Op die wijze hebben zich drie groote zijlvesten gevormd, het Winsummer en Schaphalster zijlvest, het zijlvest der drie Delfzijlen en het Aduarderzijlvest, welke bijna de geheele Ommelanden omvatten. Dit geschiedde bij den confoederatiebrief van 1531, bevestigd o. a. in 1670, in welk jaar tevens de wijze van procedeeren werd geregeld. De bestuurders dier drie „Geprivilegieerde Zijlvestenijen" heeten scheppers, de voorzitter „opperste schepper" of „hoofmeester". Zij hadden toezicht op alles, wat het dijk- en zijlwezen binnen hun territoir aangaat, legden schattingen op en oefenden de daaraan verbonden administratieve en crimineele rechtspraak uit. Van het vonnis van een der zijlvestenijen was hooger beroep op de beide andere, terwijl revisie mogelijk was voor een college, saamgesteld uit de scheppers van de drie zijlvestenijen. In crimineele zaken echter bestond in 't geheel geen hooger beroep.

Het Reglement Reformatoir (art. 20, 21 en 23) van 1749 bracht in de rechtspraak der zijlvestenijen groote veranderingen en hief een aantal der daaraan verbonden schromelijke misbruiken op. Vooral het daarop gevolgde reglement van prinses Anna van 18 Augustus 1755, hetwelk o. m. regelen bevatte voor „de maniere van procedeeren" bracht groote verbeteringen. Van alle vonnissen der schepperen en zijlrechters was voortaan hooger beroep bij de Hooge Justitiekamer en als een gevolg daarvan werden de ordonnantiën op de appellen der drie geprivilegieerde zijlvestenijen vernietigd. Ook in vele andere opzichten werd bij de rechtspraak in deze materie de medewerking der Hooge Justitiekamer voortaan vereischt.

De rechtsmacht der zijlvestenijen ging, hoewel het beheer dier colleges tusschen 1795 en 1810 aan allerlei wisselingen onderhevig was, eerst te niet met de inlijving bij Frankrijk. Het Keizerlijk decreet van 18 October 1810, luidende: „Toutes les autorités judiciaires actuellement établies dans les sept départements formés du territoire de la ci-devante Hollande sont et demeurent supprimées à compter du 1 Janvier 1811", hief de rechtspraak der zijlvestenijen en dijkrechten op.

Zich beroepende op het Koninklijk besluit van 7 Februari 1817, waarbij werd bepaald, dat de dijk- en polderbesturen alle zoodanige gezag en rechtsmacht mogen uitoefenen als hun bij hunne voortdurend in stand gebleven instellingen is toegekend, zonder daarin door de hoven, rechtbanken of andere machten te worden belemmerd, hebben de zijlvesten rechtspraak blijven uitoefenen, tot de wet van 9 October 1841 (nº. 42) daaraan voor goed een einde heeft gemaakt. Uitvoerig over de rechtspraak dezer colleges mr. C. C. Geertsema, De Zijlvestenijen in de Groninger Ommelanden. Gron. 1879

De archieven der zijlvestenijen en dijkrechten, waarin ook de rechterlijke handelingen dier colleges zijn opgeteekend, berusten nog bij de waterschapsbesturen in de provincie Groningen. Van enkele colleges zijn de oorkonden overgebracht in bruikleen naar het Rijks-archief in Groningen. (Zie Inleiding).

Het oud provinciaal archief in Drenthe.

Overeenkomstig het 17de artikel mijner instructie heb ik de eer aan Uwe Excellentie als verslag omtrent den toestand van het Rijksarchief in Drenthe het volgende mede te deelen:

Toestand der bewaarplaats van het archief.

Hierin kwam geen verandering. Dezelfde bezwaren, als waarop ik in mijne vorige verslagen wees, bleven mitsdien bestaan. Ik neem daarom de vrijheid daarop weder de aandacht van Uwe Excellentie te vestigen, en wel bepaaldelijk op het niet te ontkennen en steeds dreigend brandgevaar.

Het ameublement bleef onveranderd.

De reddings- en brandbluschmiddelen.

Deze zijn in goeden toestand, overeenkomstig de op dat stuk gegeven voorschriften, in de lokalen aanwezig.

Personeel.

Bij Uwer Excellenties besluit van 15 Februari 1892, n°. 345, werd de heer J. A. R. Kijmmell benoemd tot klerk bij het Rijksarchief in Drenthe. Een benoeming overeenkomstig mijn reeds vroeger herhaaldelijk uitgedrukten wensch, en die, naar ik vertrouw, in het belang der inrichting zal blijken te zijn.

Toestand der archiefverzamelingen.

De toestand bleef dezelfde. Voor het goed droog houden werd zooveel mogelijk zorg gedragen. Enkele protocollen werden opnieuw ingebonden of, voor zoover noodig, hersteld. Het laatste geschiedde ook met eenige kaarten.

Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en ordening van het archief.

Om dezelfde reden als vroeger door mij uiteengezet, werd met de beschrijving volgens het plan van inventarisatie niet voortgegaan. De ordening, met welke de bedoelde staking in verband staat, ging geleidelijk voort. De stukken betreffende de heffing der grondschatting, van het heerdstedengeld en van de goedschatting, een belasting op het roerend vermogen, welke een korten tijd in dit gewest voorkwam, werden naar eisch gerangschikt. Evenzoo die, welke op de kerkelijke aangelegenheden betrekking hebben. Ook liep de voorloopige ordening van de losse papieren en stukken over de zaken der militie en die rakende de betrekkingen tot de verschillende admiraliteiten ten einde. Ik zeg de „voorloopige", omdat met de hier bedoelde stukken ook werden geordend die, welke de relaties tot de Generaliteit, speciaal op de gemelde punten, betreffen en in de gevolgde rangschikking nog wel eenige wijzigingen zullen noodig blijken.

Zooals bekend is, zijn de rechterlijke archieven nog niet in het onder mijn beheer staande depot opgenomen; de enkele stukken betrekkelijk de justitie en de rechtspraak daar voorhanden, werden eveneens in behoorlijke orde gebracht.

Ook dit jaar werd met den arbeid aan de indices, reeds bij herhaling in vorige verslagen vermeld, doorgegaan, voor zoover niet iets van meer dringenden aard te doen viel.

In druk gegeven bescheiden behoorende tot het archief.

De in het verslag over 1891 aangekondigde uitgave van vonnissen van den Etstoel uit de 16de eeuw, door mr. J. G. Ch. Joosting, zal waarschijnlijk dit jaar in het licht verschijnen. Door mijzelven wordt een nieuwe uitgave der algemeene rechtsbronnen van Drenthe voorbereid. Nieuw, in zooverre de meeste reeds gedrukt zijn, maar overal verspreid en in niet gemakkelijk te verkrijgen werken.

Aanwinsten door geschenk, aankoop enz. verkregen; verliezen.

Van de kerkvoogden te Roswinkel was ik in de gelegenheid aan te koopen hetgeen er nog restte van de oude stukken en papieren betrekkelijk de vroegere marke van dien naam.

Deze aanwinst bleek te bestaan in het volgende:

Stukken betreffende het administratief beheer.

a. 1630/1798. Eenige losse stukken betreffende het bestuur der marke in het algemeen; zijnde eenige boerwille-

keuren en enkele ingekomen stukken, o. a. een verslag van den volmacht mr. P. Hofstede omtrent den Landdag van 12 Januari 1788.

Voorts eenige gedrukte stukken: het Tegenbetoog over de staatsstemming in Drenthe van 1788, en eenige plakkaten, uitgegaan van het Landschapsbestuur (1788) en van het Rijksbestuur (1795/6).

b.	1714 62.	Stukken betrekkelijk de kerk en de kerkelijke bezittingen, zijnde beschikkingen dienaangaande genomen.
	1650 1786.	Eenige stukken betreffende het traktement en het onderhoud van den predikant en den schoolmeester.
c.	1591 1720.	Eenige stukken, zijnde beschikkingen over en aankomsttitels van goederen en bezittingen der marke (zes op perkament).
d.	1768 en 69.	Twee obligaties ten laste der marke.
e.		Stukken betrekkelijk het financieel beheer: Een stuk getiteld, „Rekeninge van deelinge, van hooygelt, weydegelt etc. van de marke";
	1650/1800.	Markerekeningen, omslagen, verrekeningen met de schulten enz.;
	1761/1805.	Rekeningen en omslagen meer bijzonder de kerk betreffende, en de inning daarvan.
f.	1606/1753.	Stukken betreffende de betaling der over de landschap uitgeschreven belastingen, zijnde quitanties (1607/9 wegens aan den vijand te Lingen betaalde), aanmaningen tot betaling; enz.
g.		Eenige stukken wegens belastingen na 1815 en betreffende de verdeeling der marke, 1847/55.

II. *Stukken behoorende tot de procedures door of van wege de marke gevoerd.*

a.	1471/1660.	Stukken betreffende de geschillen met Weerdinge over de grenzen der marken en de schending daarvan door het boekweiten; over de gerechtigheid der Weerdingers in de marke van Roswinkel, en omgekeerd; en over de bevoegdheid der Roswinkelers tot leem

graven in de marke van Weerdinge tegen retributie.

b. 1697 en 176. (?) Als de vorige;
over de grenzen der marken ten gevolge van het boekweiten van veenakkers door die van Roswinkel.

c. 1621/29. Stukken betreffende geschillen over de gerechtigheid van het klooster ter Apel in de marke, en de daarmede in verband staande verplichtingen.

d. 1670. Stukken betreffende een geschil met den rentmeester der domeinen over betaling van verschuldigde pacht.

e. 1699. Stukken betreffende een geschil met W. Boelken en J. Heynen, omtrent de uitvoering van een boerwillekeur over het houden van ganzen.

f. 1701. Stukken betreffende een geschil met die van Emmen en Sleen over de verplichting tot onderhoud van den Elterdijk.

g. 1727. Een stuk betreffende een geschil met G. Hendriks over het bouwen van een huisje op markegrond.

h. 1737. Stukken betreffende een geschil met den eigenaar van Wallinge-erf over de deswegens op hem rustende verplichtingen tegenover de marke.

i. 1764/5. Stukken betreffende een geschil met J. Haasken en zijne erfgenamen over de voldoening eener schuld, als restant wegens ten behoeve van het kerspel geïnde en uitgegeven penningen.

j. Stukken betreffende geschillen met R. Boelken te Roswinkel:
1767. over diens aantasting van, en onrechtmatige handelingen op veengronden, over de Aa gelegen en tusschen de buren van Roswinkel onderling gescheiden;
1768. over zijn recht op twee veenakkers, over welke de buren een weg hebben gelegd;
1769/71. over zijn recht op eenige stukken groen- en weideland, ten oosten van de Aa tot aan Munsterland strekkende en in vroegeren tijd van die van Olde-Haren, Over- en Neder-Langen aangekocht.

k. 1772/76. Stukken betreffende het geschil met de ingezetenen

van Emmen en Westenesch over de grenzen der marken, ten gevolge van het boekweiten van veenakkers oostwaarts van de Runde gelegen.

l. 1776. Stukken betreffende geschillen met de ingezetenen van Olde-Haren, Over- en Neder-Langen over de boekweitenakkers tusschen de Runde-Aa en den „Swarte Berg" gelegen.

m. 1777. Stukken betreffende het geschil met A. Dunninge te Emmen over de betaling der kosten, veroorzaakt door de gevangenhouding en de bewaking van een Munsterlander, met het oog op grensgeschillen door die van Roswinkel gevangen genomen.

n. 1802/4. Stukken betreffende het geschil van Jan Caspers, timmerman, tegen de kerkvoogden over het verkoopen van hout, bij diens huis staande, door gedaagden, die daartoe, als zijnde de huur geëindigd, beweerden gerechtigd te zijn.

Door tusschenkomst van mijnen ambtgenoot in Groningen ontving ik eenige stukken, gevonden onder andere, hem ter opname in zijn archief toegezonden door de erfgenamen van den heer J. J. Veltman te Noorddijk, en welke in het depot voor Drenthe beter op hunne plaats bleken. Hoofdzakelijk zijn het gerechtelijke acten, ten behoeve van particulieren verleden voor den schulte van Anloo, Gieten en Zuidlaren en voor dien van Borger en Gasselte, uit de 17de en 18de eeuw. Een stuk van vroegeren tijd, namelijk van 1564, betreft verkoop van onroerend goed te Midlaren en is voorzien van het zegel van Johan Hiddynck.

Nadat mijn rapport over de archieven der kerkelijk gemeenten in deze provincie, als bijlage bij het verslag over 1891, in het licht was verschenen, werden mij door den kerkeraad der gemeente Nijeveen toegezonden de volgende stukken:

1. Een protocol in quarto, bevattende:

a. een lijst van lidmaten en van elders overgekomen personen uit de jaren 1757/1817;

b. de handelingen van den kerkeraad 1717/1817.

Hierin ligt los:

c. een lijst van gedoopten over 1812/17.

2. Een cahier, bevattende de opgave der inkomsten van de

diaconie, en aanteekeningen omtrent de uitgaven, onder verschillende hoofdstukken gebracht; uit het laatst der vorige eeuw.

3. Een protocol in quarto, bevattende diakonie-rekeningen 1701/1817 (hoofdzakelijk slechts de slotrekening en verantwoording van het gevoerde beheer).

4. Vier cahiers, bevattende uitvoerige diaconierekeningen over 1808/15.

5. 1700/72. Eenige stukken betreffende het beheer der diaconiegoederen.

6. 1734/1810. Stukken betreffende het armwezen; hoofdzakelijk in betrekking tot andere gemeenten.

7. 1744/57. Twee stukken betreffende het dorp Nijeveen.

8. Eenige stukken behoorende tot de schultengerechten van Nijeveen, Diever en Havelte.

Voorts werden ten geschenke ontvangen de volgende boekwerken;

Van Uwe Excellentie:
Bundels XII der verslagen over 1890 omtrent 's Rijks oude archieven en omtrent 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst;
J. Habets, de archieven van het kapittel der hoogadelijke Rijksabdij Thorn, deel I.

Van Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe:
Een exemplaar der notulen van het verhandelde in de najaarsvergadering der Provinciale Staten van 1891 en in de zomervergadering van 1892.

Van den Commissaris der Koningin in de provincie Drenthe:
Het verslag door Gedeputeerde Staten uitgebracht omtrent den toestand der provincie Drenthe over het jaar 1891.

Van de Kamer van Koophandel en fabrieken te Assen:
Een exemplaar van haar verslag aan den gemeenteraad over 1891.

Van burgemeester en wethouders der gemeente Utrecht:
Catalogus van het archief der gemeente Utrecht, 4de afd., van na 1813.

Van den Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek:
Catalogus van de Pamfletten-verzameling, deel II, 1.

Van Mevrouw de douairière baronesse van Nagell:
Inventaris van het oud-archief der heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert, door P. N. van Doorninck.

Van mr. S. Muller Fz., rijksarchivaris in de provincie Utrecht: Inventaris van het archief der provincie Utrecht; boekdeelen en bundels, 2de supplement.

Aangekocht werden, behalve eenige werken over heraldiek en genealogie, o. a. A. J. van der Aa, Biographisch woordenboek der Nederlanden, enz.;

A. Schultz, Deutsches Leben;

von Richthofen, Untersuchungen über Friesische Rechtsgeschichte;

K. Lamprecht, Deutsches Wirtschaftsleben im Mittelalter.

Verliezen werden niet geleden.

Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen enz.

Door Uwe Excellentie werd ik op mijn verzoek gemachtigd om, ter opsporing van voor de geschiedenis van dit gewest belangrijke stukken en het nemen van afschriften daarvan, bij particulieren in deze provincie, en in Overijsel ook in enkele gemeenten, persoonlijk een onderzoek in te stellen. Dat onderzoek in de archieven der gemeenten Zwolle, Deventer, Kampen en Ootmarssum leverde belangrijke resultaten, evenals in het familie-archief van den graaf van Rechteren Limpurg op den huize Almeloo. De archieven der gemeenten Hasselt, Vollenhove en Almeloo bleken niets bijzonders voor mijn doel te bevatten. Het werk is hiermede echter nog niet geheel afgeloopen, en ik vlei mij dus, dat gelijke machtiging als ten vorigen jare, mij ook nu weder zal worden verleend.

Dat hierdoor tevens de wetenschappelijke onderneming eener uitgave van een oorkondenboek voor Groningen en Drenthe wordt gebaat, behoeft voorzeker geen betoog.

Gebruik van het achief gemaakt door, inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.

Behalve de ambtenaren van het provinciaal bestuur, die nu en dan inlichtingen kwamen vragen, deed de heer H. Wortman, ingenieur bij den Rijkswaterstaat, persoonlijk nasporingen naar den rechtstoestand van de Witte Wijk en de Beilervaart.

Schriftelijk werden inlichtingen verstrekt, voor zoover zulks mogelijk was:

aan den Algemeenen Rijksarchivaris, over A. Bouly de Lesdain, procureur impérial te Assen in 1812/13, in verband met de gebeurtenissen van 1813;

aan den Burgemeester der gemeente Coevorden en den heer B. J. van Herpe aldaar, over het beleg en de verovering dier plaats in 1592, door Prins Maurits;

aan den heer mr. J. Wilmson Kymmell te Utrecht, over het goed Mensinga te Roden; en

aan mr. F. van Lennep te Amsterdam, over een zekeren Gerit van Lennep, rentmeester van Drenthe voor Karel van Egmond, hertog van Gelre.

Uitkomsten der bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.

Exemplaren der inventarissen van het oud-archief der gemeente Meppel en van het schultengerechts-archief aldaar, evenals van het archief van het schultambt Borger, Gasselte en Gasselter Nijeveen werden aan de betrokken gemeentebesturen, aan eenige autoriteiten en aan verdere belangstellenden verzonden. Evenzoo het verslag omtrent de archieven der kerkelijke gemeenten. De verspreiding van het laatste had ten gevolge, dat ik van enkele personen nog inlichtingen mocht ontvangen omtrent stukken en protocollen, die ik op mijne rondreizen niet had aangetroffen.

Naar aanleiding van het slot van bedoeld verslag wendde het Provinciaal kerkbestuur van Drenthe zich tot mij met het verzoek om de tot zijn archief behoorende boeken en papieren in het depôt van het Rijksarchief alhier in bewaring te nemen. Daar de omvang er van gering was, meende ik dat hiertegen geen bezwaar hoegenaamd kon bestaan, dat integendeel die in bewaringneming in elk opzicht gewenscht was. Uwe Excellentie bleek van hetzelfde gevoelen, zoodat dan ook, krachtens de mij verstrekte machtiging, bedoeld archief naar het onder mijn beheer staande depôt is overgebracht. De ordening en schifting der stukken heeft tevens plaats gehad. Wijl nog enkele boekdeelen moeten worden opgenomen, is de acte van bewaargeving nog niet opgemaakt.

Maatregelen in het belang van het archief te nemen.

Onder deze rubriek zoude ik, voor zoover algeheele verplaatsing van de archieven naar betere en meer geschikte localen voorloopig tot de onmogelijkheden blijft behooren, en overbrenging der rechterlijke archieven tot overvulling van de tegenwoordige zoude leiden, niets bepaalds weten aan te geven.

Assen, 27 Februari 1893.

De Rijksarchivaris in Drenthe,
SEERP GRATAMA.

Het oud provinciaal archief in Limburg.

Hierbij heb ik de eer, door tusschenkomst van den Algemeenen Archivaris des Rijks, aan Uwe Excellentie te doen geworden een verslag van het meldenswaardige, dat bij het beheer van mijn archiefdepot, gedurende het afgeloopen jaar 1892 voorkwam. Ik volg daarin de door een der voorgangers van Uwe Excellentie voorgeschreven orde.

I. *Toestand der bewaarplaatsen van het archief.*

Wederom werd dit jaar eene nieuwe kast tot berging van platen en kaarten in het archief geplaatst.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Er werd dit jaar door het stadsbestuur van Maastricht een wagentje tot vervoer der brandslangen in ons archief geplaatst.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

Ter voorkoming en afwering van vocht werd des winters de lucht voldoende verwarmd door kachels, terwijl des zomers door het openen van deuren en vensters het gebouw van versche en droge lucht voorzien werd.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en ordening van het archief.*

Behalve de inlichtingen die door ons werden verstrekt, welke zeer omvangrijk waren en in hoofdstuk VIII zullen worden behandeld, werd door den ondergeteekende voortgegaan met de inventarisatie, het rangschikken en voor de uitgaaf gereed maken van den inventaris van het voormalig kapittel te Thorn. Nieuwe, later gevonden, documenten werden tot regest geresumeerd en bijgevoegd, terwijl, voor zoover men met drukken daarvan op de Landsdrukkerij vorderde, door hem ook een geruime tijd moest worden besteed aan

het nazien en verbeteren der proeven, waarin hij door den commies-chartermeester A. J. Flament werd bijgestaan.

Ook werd door den ondergeteekende nog gewerkt aan het rangschikken der archieven van het bisdom Roermond, tijdelijk berustend op het Rijksarchief alhier, waartoe hem bij schrijven van een der voorgangers van uwe Excellentie vergunning werd verleend. Ook van deze archieven werden regesten vervaardigd tot de uitgave in druk, zooals in het volgend hoofdstuk zal worden vermeld. Nog werd door ons eene menigte charters, gedeeltelijk afkomstig van het gerechtelijk archief van Venlo in couverten gedaan en van opschriften, vermeldende de herkomst en den datum, voorzien, terwijl van de belangrijkste charters, de korte inhoud werd aangegeven. Nog werd voortgegaan met de inventarisatie en de rangschikking van de zeer omvangrijke verzameling documenten afkomstig van den baron de Woelmont te Gors-op-Leeuw, waarvan in het Verslag over 1891, hoofdstuk IV, is gewaagd. Ten slotte werden gemaakt de volgende inventarissen van ten geschenke ontvangen of nieuw aangekochte archieven onder de aanwinsten, hoofdstuk VI, ingelascht, namelijk:

1°. Inventaris der archieven ontvangen van het Oostenrijksch Gouvernement door bemiddeling der Nederlandsche Regeering.

2°. Idem van archieven afkomstig van de familiën Corten en Gadee, daarop betrekking hebbende, en uitgegaan *a* van het leenhof van Spaansch-Oostenrijksch Valkenburg, *b* van de schepenbank en het dorpsbestuur der heerlijkheid Geleen.

3°. Idem van archieven betreffende het ambt Borne en de heerlijkheid Sittard en het kapittel aldaar.

4°. Idem van archieven van staatkundigen, administratieven en gerechtelijken aard van de landen van Valkenburg en Rolduc.

5°. Idem van archieven van verschillenden aard, afkomstig van plaatsen gelegen buiten het grondgebied van het tegenwoordig hertogdom Limburg, doch die daarmede in geschiedkundig verband staan.

V. *Opgave der in druk verschenen werken, behoorende tot het archief.*

Van het archief werd gebruik gemaakt voor de volgende werken:

1°. Geschiedenis van het tegenwoordig bisdom Roermond en

van de bisdommen die het in deze gewesten zijn voorafgegaan door Jos. Habets, Rijks-archivaris in Limburg. Derde deel. Het oude bisdom Roermond 1559—1801. Roermond. J. J. Romen en Zonen. 1892.

2°. Twee historische beschrijvingen der parochiekerk te Maastricht, uitgegeven door Jos. Habets, Rijks-archivaris in Limburg.

3°. Chroniek van de Heerlijkheid Weert, getrokken uit de stadsrekeningen, charters en andere oorspronkelijke bescheiden door A. J. Flament, commies-chartermeester bij het Rijks-archief.

4°. Drie verhandelingen van Willem Fexhius, deken van het voormalig kapittel van St. Servaas te Maastricht over den bisschopszetel, alsmede de oudheid en den oorsprong der St. Servatiuskerk dier stad, uitgegeven met eene inleiding en aanteekeningen door dr. P. Doppler.

5°. Spaansche bijdragen tot de geschiedenis onzer voorvaders der XVIde eeuw door M. H. J. P. Thomassen, leeraar aan de Veeartsenijschool te Utrecht.

Al deze hiervoren genoemde bijdragen sub 2—5 zijn verschenen in de Publications de la Société Historique et Archéologique dans la province de Limbourg, deel XXIX. Verder:

Vastenavond in vroegere tijden, medegedeeld door A. J. Flament in „de Maasgouw", tijdschrift voor Limburgsche Geschiedenis; taal- en letterkunde 1892, p. 17—18.

De Maricollen van België en hun klooster te Grubbenvorst door A. J. Flament, ibidem, p. 34—35 en 38—39.

Het nieuwe gemeentewapen van Merckelbeek, ibidem, p. 86, door J. Habets.

Laatkaarten te Simpelveld in 1721 door Jos. M. H. Everseu. ibidem, p. 82, 83.

Nassau-Grimhuizen, in: Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied, XIVde jaarg., deel XXXVIII, door H. J. Allard.

Verder zij hier opgemerkt dat het tweede deel van den inventaris der archieven van de Rijks-abdij Thorn ter perse is op de Landsdrukkerij te 's Gravenhage.

VI. *Aanwinsten door geschenken, aankoop enz. — Verliezen.*

Ten geschenke werden ons aangeboden.

Door mr. G. Tripels alhier de volgende stukken:

1°. Rekeningen van het Roomsch-armenhuis te Maastricht.

a. van 1815—1824.

b. van 1825—1834.

c. van 1834—1839.

d. van 1840—1844.

e. van 1845—1849.

2°. Rekeningen van den armen Beyard te Maastricht van 1799—1809. — Manuaal der inkomsten 1815.

3°. Rekeningen van het gesticht der XII Apostelen of de Belick te Maastricht.

a. 1815—1824.

b. 1825—1834.

c. 1835—1844.

4°. Rekening van ontvangst en uitgaaf der manufacturen van de burgelijke godshuizen binnen de stad Maastricht 1812—1824.

Door den heer Amedé Stassar, wijnkooper alhier eene teekening in waterverf, voorstellende Koning Willem I, 19 Juni 1819, de vesting van Maastricht in oogenschouw nemende.

Van het Oostenrijksch Gouvernement ontvingen wij, door tusschenkomst van de Nederlandsche Regeering, ten geschenke de volgende archieven, oorspronkelijk uit Brussel afkomstig en van daar naar Weenen vervoerd, welke betrekking hebben op ons gewest:

A. *Origineele oorkonden.*

1°. betreffende de stad Maastricht:

1516, 11 Februari. Ten einde ingeslopen misbruiken tegen te gaan, bepaalt Karel V op welke inwoners van Maastricht de bisschop van Luik, en op welke de hertog van Brabant jurisdictie bezit, terwijl hij tevens al de vroegere akten, welke dat punt behandelen, bekrachtigt.

Op perkament. Zegel verloren, met afschrift op papier, get. door Loyens, griffier van den Raad van Brabant.

2°. betreffende de heerlijkheid Valkenburg:

1334, 8 September. Dirk, heer van Montjoie en Valkenburg, ten einde Robinus de Foresto, vergoeding te geven voor zijne ver-

leende diensten, maakt hem tot zijnen leenman en schenkt hem eene jaarrente van 20 zwarte Toursche ponden te innen op zijne tollen onder Valkenburg.

Op perkament. Zegel in groenen was beschadigd.

3°. betreffende de stad Roermond:

1540, 5 Maart. Het Keizerlijk Kamergerecht verleent aan de schepenbank van Roermond een compulsoriaalbrief tegen Jan van Lom, burger dier stad, die in een twist met Adelheid van Dinslach, zich niet heeft willen onderwerpen aan de rechtspleging der schepenbank dier stad.

Op perkament. Zegel verloren.

1542, 17 Maart. Ingevolge alle dagvaardigingen tegen Jan van Lom, burger van Roermond te vergeefs gedaan, wordt hij, bij bevel van het kamergerecht van Spiers, gedagvaard om op den 22 Mei eerstkomende in persoon aldaar te verschijnen ten einde zich tegenover Adelheid Dinslach te verantwoorden.

Op papier. Met zegel in ouwel.

1542, 26 Juni. Uitspraak gedaan door het kamergerecht van Spiers in zake het geschil van Jan van Lom, burger van Roermond met Adelheid van Dinslach.

Op perk. Zegel verloren.

1542, 20 September. Het keizerlijk kamergerecht van Spiers verleent aan schout en schepenen van Roermond bizondere macht van dagvaarding tegen Jan van Lom, die in twist is met Adelheid van Dinslach.

Op papier. Zegel in ouwel.

1543, 12 Maart. Ingevolge uitspraak van het kamergerecht van Spiers, schrijft keizer Karel V den schout en de schepenen van Roermond aan om binnen den tijd van 6 weken na ontvangst van dezen brief te betalen de boete van 10 Loth. marken, de helft aan Adelheid van Dinslach, de helft aan den keizerlijken fiscaal.

Op papier. Zegel in ouwel.

B. *Afschriften van oorkonden gewaarmerkt door den secretaris van den raad van Brabant te Brussel.*

1°. betreffende de stad Maastricht:

1229, 26 April. Hendrik, hertog van Brabant, staat aan de burgers van Maastricht toe, wallen rondom hunne stad te bouwen.

1230, 26 November. Hendrik, Roomsch Koning, stemt toe in het verzoek der Maastrichtenaren, om hunne stad met wallen te versterken.

1347, 23 September. Jan, hertog van Brabant, verleent aan de regeering der stad Maastricht de macht om voor den tijd van vier jaar eene belasting uit te schrijven onder de burgers, teneinde met behulp daarvan de omwalling der stad te herstellen en te versterken.

(Vidimus van voorgaande akte gegeven door Ricaldus van Petersheim, deken van O. L. Vrouwe-kapittel te Maastricht. 1542, 10 Januari.)

1283, Februari. De „oude caerte" van Maastricht, waarbij voor goed de rechten van den hertog van Brabant en van den bisschop van Luik bepaald worden (Waalsche vertaling. Bevestiging daarvan door Jan, bisschop van Luik en het kapittel van den H. Lambertus.

1349, 25 Juli. Keizer Karel IV bevestigt, op verzoek van den hertog van Brabant, het charter van keizer Frederik II van 1214, 2 September, waarbij deze aan Hendrik, hertog van Brabant en zijne erfgenamen des stad Maastricht in leen afstaat.

(Vidimus van voorgaande akte door Petrus de Damnis, officiaal van Kamerijk. 1542, 1 Februari.)

1422, 12 December. Jan Hertog van Brabant, staat toe aan Hendrik Eeman en diens zoon Arent, de renten der stad Maastricht te innen, ter betaling der som van 4000 Rijnsche gulden, welke zijne tante, de hertogin Johanna, aan Hendrik voornoemd verschuldigd was en ter betaling van welke zij hem bij brief van 1392 toegestaan had de renten van Maastricht te innen.

1442, 5 Juni. Het kapittel van St. Servaas, dat in twist was met de Regeering en de burgerij van Maastricht, onderwerpt zich aan de uitspraken van den bisschop van Luik en den hertog van Brabant en deelt dit zijn besluit mede aan zijne afgevaardigden met den last zich daarnaar te schikken.

1537, 20 Maart. De gezamenlijke regeering van Maastricht herroept de volmacht welke zij gegeven had aan eenige afgevaardigden naar het keizerlijk kamergerecht gezonden, wegens de incorporatie der stad Maastricht bij het keizerrijk, welke vastgesteld was op den Rijksdag van Augsburg in 1530.

1537, 29 Maart. Brief van Karel V „de non prejudicando" aan de ingezetenen van Maastricht, waarbij hij verklaart, dat door het

inlijven der stad bij het hertogdom van Brabant, wat hij gedaan had op den Rijksdag van Augsburg, den 1sten Juli 1530, hij geenszins de rechten en privilegiën der stad heeft willen krenken.

Vidimus van Ricardus de Petershem, deken van O. L. Vrouwe kapittel te Maastricht. 1538, 13 Juli.

1537, 29 Maart. De burgemeesters en de raad der stad Maastricht, herroepen, ingevolge den brief van non-prejudicie van keizer Karel V, al hetgeen door hen uitgesproken en gedaan is ten gevolge van de inlijving der stad bij het hertogdom Brabant den 1 Juli 1530.

1538, 20 Juli. Burgemeesters en de raad van Maastricht bekennen ontvangen te hebben de keizerlijke bevestiging van den brief de non-preiudicando van Karel V, als hertog van Brabant.

1542, 15 Juni. De magistraat van Maastricht belooft zich te zullen onderwerpen aan de uitspraak van den hertog van Brabant en den bisschop van Luik in zake de geschillen bestaande tusschen hem en het kapittel van St. Servaas.

1544, 11 Juni. Keizer Karel V verklaart dat voortaan geen appel meer bestaat van de schepenbank van Maastricht op het kamergerecht van Spiers, op den keizerlijken stoel van Aken of den raad van Brabant.

1544, 29 September. Burgemeester en raad der stad Aken verkrijgen quitantie van de erfgenamen van Dionys Vrients van hunne pretentiën ten laste der stad Maastricht.

1546, November. Overeenkomst aangegaan tusschen Keizer Karel V en den bisschop van Luik omtrent beider jurisdictie op de ingezetenen van Maastricht en de vreemdelingen die zich aldaar metterwoon komen vestigen.

1546, 21 December. De magistraat der stad Maastricht deelt den ingezetenen der stad mede tot wiens jurisdictie zij voortaan behooren en dit ingevolge de overeenkomst van den Keizer en den bisschop van Luik van November 1546.

2°. betreffende Valkenburg:

1267, 8 September. Dirk van Valkenburg belooft tegen zekere voorwaarden aan Aleydis hertogin van Lotharingen en haren zoon Jan, hertog van Brabant, hun eene behulpzame hand te bieden in een oorlog tegen Hendrik, bisschop van Luik, en Otto, graaf van Gelder;

verder verplicht hij zich om, naar best vermogen, Maastricht trachten in te nemen.

1359, 9 April. Scheidsrechterlijke uitspraak van Wenceslaus van Brabant en Dirk, graaf van Loon, tusschen Willem, hertog van Gulik, Walram van Sponheim en Walram van Valkenburg in den twist tusschen hen ontstaan over het bezit van de heerlijkheid Valkenburg.

(Vidimus van Konraad van Bynsveld, prior van het klooster „het Paradijs" nabij Duren 20 Juli 1361.)

1360, 22 Maart Brief van Eduard, hertog van Gelder, in dato 22 Maart 1360, waarbij hij vaststelt de bepalingen welke na te komen zijn bij de echtscheiding tusschen Hendrik, heer van Vlaanderen en zijne echtgenoote Philippa van Valkenburg.

(Vidimus in dato 1364, 13 September van Nicolaas Speck, deken van de collegiale kerk van den H. Petrus te Eaucourt).

1364, 12 Mei. Dirk, heer van Brederode en zijne zonen Reiner, Willem en Walraven verkoopen aan Wenceslaus en Johanna, hertogen van Brabant, de rechten, welke zij bezitten op Valkenburg en welke hun toegekomen zijn door den dood hunner echtgenoote en moeder Beatrix van Valkenburg en hunner schoonzuster en tante Maria van Valkenburg, abdis van Maubeuge.

1364, 11 Juli. Wenceslaus, hertog en Johanna, hertogin van Brabant, bekennen dat zij aan Philippa van Valkenburg nog verschuldigd zijn de som van 1400 moutonen wegens den verkoop van hare rechten op het land en de heerlijkheden van Valkenburg, Montjoie enz. en dat zij haar die som zullen betalen in twee termijnen, de eene helft op O. L. Vrouw Lichtmis en de andere helft op Paschen eerstkomende.

1364, 20 December. Willem, hertog van Gulik bekent dat hij de verpanding van het slot en het land van Valkenburg zal doen goedkeuren en bekrachtigen door zijne echtgenoote de hertogin van Gulik.

1365, 1 Mei. Maria van Valkenburg, abdis van het klooster der H. Aldegondis te Maubeuge, geeft hare goedkeuring aan den verkoop door hare neven Reinoud, Willem en Walraven van Brederode gedaan van hunne rechten op het land en de heerlijkheid van Valkenburg.

1365, 30 Juni. Walram van Valkenburg, heer van Borne, belooft zich te zullen onderwerpen aan en schikken naar de uitspraak

welke door den landvrede zal gedaan worden tusschen hem en den hertog van Brabant met wien hij in geschil was over het land en de heerlijkheid Valkenburg.

1365, 9 Juli. Hendrik van Vlaanderen bekrachtigt den verkoop door zijne echtgenoote Philippa van Valkenburg gedaan aan den hertog van Brabant van hare rechten op het land en de heerlijkheid van Valkenburg.
Vidimus door Jan, proost van St. Jacob te Brussel. 1365, 10 Juli.

1365, 10 Juli. Philippus van Valkenburg, ontkent de verklaring door zijnen neef Walraven van Valkenburg, heer van Born en Sittard, afgelegd op den landvrede, namelijk dat hij van Philips zou gekocht hebben zijne rechten op het land en de heerlijkheid van Valkenburg.

1365, 18 Juli. Keizer Karel IV geeft zijne inwilliging aan het compromis door de heeren van den landvrede uitgesproken tusschen Wenceslaus, hertog van Brabant, en Walraven van Valkenburg, betreffende het land en de heerlijkheid Valkenburg enz.

1365, 19 Juli. Compromis en minnelijke schikking tusschen Wenceslaus, hertog van Brabant, en Walraven van Valkenburg, nopens zekere twisten en geschillen tusschen hen ontstaan over gedane inbreuk op de rechten van den landvrede.

1365, 19 Juli. Uitspraak door den landvrede tusschen Wenceslaus, hertog van Brabant en Walraven van Valkenburg, heer van Borne, over de heerlijkheid Valkenburg.
(Vidimus door Jan, abt van Affligheim en Jan, proost van St. Jacob te Brussel Augustus 1865).

1365, 20 September. Dirk van Brederode en zijne zonen Reinoud, Willem en Walraven, die aan den hertog van Brabant verkocht hebben hunne rechten op het land en de heerlijkheid Valkenburg. tegen eene jaarrente van 900 oude gouden schilden, verplichten zich de bepalingen na te komen welke bij de toewijding dier jaarrente door den hertog gemaakt zijn.

1365. Onderhandeling gedaan te Maastricht tusschen den hertog van Brabant, als kooper, en Walraven van Born, erfgerechtigde der verkoopers van de stad en heerlijkheid Valkenburg.

1389, 17 Augustus. Verpachting van de heerlijkheid Valkenburg en der kasteelen Millen, Gangelt enz. door Johanna, hertogin van Brabant aan Philips van Bourgondië.

1389, 29 November. Johanna, hertogin van Brabant, van welke de heer van Gronsfeldt de stad en het land van Valkenburg gepand had voor eene som van 11592 oude gouden schilden, neemt dat pandschap van hem terug tegen terugbetaling dier som, van welke de hertog van Bourgondië 8000 en zij zelve het overige betalen zal.

1396, 22 September. Schrijven van den kanselier van den hertog van Brabant en Bourgondië aan de raden en de leden van de Rekenkamer te Lille over het slaan van munt te Valkenburg.

1396, 28 October. Brief van Johanna, hertogin van Brabant, aan de Rekenkamer te Lille, waarbij zij deze mededeelt en beveelt dat men in het land van Valkenburg geene andere geldmunten mocht gebruiken dan die van Brabant.

1398, 19 September. Brief aan de Rekenkamer te Lille, waarbij aangegeven wordt onder welke personen het overschot der gelden van Valkenburg verdeeld moet worden.

1398, 21 September. Bartholomeus Thomas van Brugge, schrijft aan den meester der Rekenkamer te Lille, dat hij aan Jan Belin, ijzersnijder in de munt te Valkenburg, sedert zijn huwelijk 20 pond grooten in plaats van 18 als loon betalen zal.

1399, 11 Juni. Jan Huende en Dirrik Duenbier, meester van het gasthuis te Valkenburg, staan met toestemming der Regeering dier stad in bruikleen af aan den hertog van Bourgondië het huis geheeten „de munt", waarin deze onlangs munt geslagen heeft, tegen eene jaarlijksche rente van 6 gulden ten behoeve van het gasthuis.

13.... November. Walram van Spanheim, geeft opsomming der aanspraken en rechten welke hij heeft op het land van Valkenburg.

1414, 31 October. Anthonis, hertog van Brabant, beleent Reinoud van Hulsberg met het innen zijner groote tienden in het land van Valkenburg en dit tot vergoeding der 1500 oude schilden, welke diens oom Arnold van Hulsberg aan Wenceslaus, hertog van Brabant geleend had in den strijd van Baeswilre.

1415, 15 Maart. Frederik, graaf van Meurs, geeft den hertog van Brabant kwijtbrief van 6000 Rijnsche gulden, welke hem betaald zijn ter afbetaling van de 12000 gulden, waarvoor de hertog hem Valkenburg verpand had.

1420, 8 December. Graaf Frederik van Meurs, geeft kwijtbrief van 7000 gulden als de som van achterstallige renten van 200 mou-

toenen 's jaars welke de hertog van Brabant aan zijnen vader, wegens manleen verschuldigd was.

1423, 31 Augustus Scheidsrechterlijke uitspraak tusschen den abt van Cornelimunster, nabij Aken, en Hendrik van „oever die Vecht", kanonik van St. Servaas, betrekkelijk het patronaatsrecht der parochiale kerk te Geul, welk jus patronatus toegekend wordt aan den hertog van Brabant.

1435, 26 December. Philips van Bourgondië verklaart verschuldigd te zijn aan den graaf van Meurs de som van 31 000 keurvorster gulden, waarvoor hij hem de stad en de heerlijkheid Valkenburg verpandt.

1435, 28 December. Frederik, graaf van Meurs en Sarwerden, belooft voor zich en zijne nakomelingen getrouwe nakoming der voorwaarden, gesteld bij de verpanding van het slot en de heerlijkheid Valkenburg door Philips van Bourgondië.
(Vidimus door deken en kapittel van Sint Servaasvan 5 Juli 1439.)

1439, 12 Juni. Schuldbrief van Philips van Bourgondië van 4000 Rijnsche gulden aan den graaf van Meurs met bepaling van hen die te zullen betalen den 1sten October eerstvolgende.

1439, 8 Juli. Betaling van 31 000 Rijnsche gulden aan den graaf van Meurs voor de afpanding van het slot en de heerlijkheid Valkenburg.

1439, 17 Juli. Frederik, graaf van Meurs, ontlast de inwoners van het land van Valkenburg van alle hulde, gehoorzaamheid en verplichting jegens hem ten gevolge der teruggave van voornoemd land aan den hertog van Bourgondië.

1443, 26 Juni. Jan van Cortenbach doet mededeeling zijner aanstelling tot drossard van Valkenburg.

1446, 27 Juli. Margareta van Pallant, weduwe van Jan, heer van Wittem, drossard van Valkenburg en haar oudste zoon Frederik, verklaren aan den hertog van Bourgondië en Brabant te zullen betalen de som van 2849 Rijnsche gulden, als zijnde achterstallig van de bede van Valkenburg.

3°. betreffende Meerssen:

1401, 12 Februari. Godart van Schaephuyzen, knaap van wapenen, bekent ontvangen te hebben 12 Geldersche gulden als schadeloosstelling voor het nadeel door den rentmeester van den hertog van Brabant aangebracht aan zijne hoeve te Meerssen gelegen bij den molen des hertogs aan den overkant der Geul.

4°. betreffende Gronsfeldt:

1386, 15 Februari. Johanna, hertogin van Brabant en Limburg, schenkt aan Philips, hertog van Bourgondië, hare rechten en aanspraak op Limburg, 's Hertogenrade, Daelhem, Kerpen, Sprimont en Wassenberg, die aan den heer van Gronsfeldt verpand waren voor de som van 15 254 oude schilden en 500 gulden, onder voorwaarde dat door hem deze steden en sloten wederom zouden afgelost worden.

5°. betreffende Dalenbroeck:

1374, 1 Februari. Symon van Calstren J. U. L. kanonik van St. Lambert te Luik, Reynoud van Bergen, ridder, en Reynard van Berne, drossard van Valkenburg, doen eene scheidsrechterlijke uitspraak in een geschil tusschen den hertog van Brabant en den heer van Valkenburg nopens de heerlijkheid Dalenbroeck.

6°. betreffende de proostdij Meerssen:

Twee registers in folio: Lijst der groote en kleine tienden der proostdij Meerssen van 1523 en van 1525.

Door aankoop kwamen wij in het bezit van de volgende archieven en handschriften:

Het leven van den H. Servatius. MS. 104 bl. fol. 2 bladen index vooraan, 17e of 18e eeuw, op papier.
Gedeelte uit het processionale, missale en antiphonarium Romanum van een klooster der Dominicanessen in 1686 geschreven, voorin gekleurd ornamentwerk met den naam van Anna Catharina Bruers, en daaronder een dubbele gekroonde adelaar met het jaar 1686, 4°.

Verder nog de volgende stukken, afkomstig van de familie Corten en Gadee en deze betreffende, uitgegaan van het leenhof van Spaansch-Oostenrijksch Valkenburg:

Verheffingen van Jan Rinxleen „cleyn leen" voor het leenhof van Valkenburg door:
Willem Maes 1648, 4 April.
Ercken Maes 1650, 6 September.
Lins van Eschen 1692, 13 October.
Peter Maes 1696, 7 December.
Reynerus Corten 1749, 30 September.

1659, 29 December. Contract der erfgenamen in de Santermans-(Santemans) tienden wegens deze tienden.

1738, 21 Januari. Eedsaflegging van Henricus Corten in de

hoedanigheid van, laat van een bonder land gelegen op gen Eyckwegh als rector van St. Agatha altaar, voor laten K. Corten en Severijn Corten.

1765, 28 Januari. Brieven van indaging door leenmannen van het leenhof van Oostenrijksch Valkenburg aan den leenbode ten laste van de pandhouders van de leenen Santermans-tienden en Jan Rinxleen, om na den dood van Reinerus Corten die leenen te verheffen met vertooning van quitantie der heergeweiden aan den hoofddrossaard van Brienen.

1765, 22 April. Op verzoek van den stadhouder der leenen van Oostenrijksch Valkenburg staat het leenhof hernieuwing van sommatie toe ten laste der pandhouders van Santermans-tienden, welk leen door afsterven van den heer Reinerus Corten openstond. De pandhouders waren reeds 28 Januari voorgaande gesommeerd om de heergeweide te doen en een nieuwen ophouder te stellen, waarop de geestelijke heer Lambertus Corten en de pastoor van Geleen zich ook aangeboden hadden, maar zonder quitantie van den hoofdofficier, wegens het voldoen van de heergeweiden.

1765, 27 April. Advies van den advocaat M. W. Limpens te Maastricht over de vraag of de opvolger van Reinerus Corten, die Jan Rinxleen het laatst had verheven, gehouden was alle voorgaande onvoldane heergeweiden te betalen, zooals de drossaard van Oostenrijksch Valkenburg beweerde. — Deze vraag wordt ontkennend beantwoord.

1765, 7 Mei. Bevel tot relief der leenen, eertijds bezeten door de douairière barones von Hammerstein, de representanten van Herman van Strucht, genaamd Bentserade, de eerw. heer Leonardus Corten, als bezitter der Saltermans-tienden, enz. enz.

1765, 17 Juni. De hoofdofficier van het land van Oostenrijksch Valkenburg, Karel van Brienen van Guesselt, gebruikende de qualiteit en staat van stadhouder der leenen, verzoekt dat tegen bovengenoemde leenbezitters de straf van aanslag der vruchten en het inkomen der leenen worde gedecreteerd.

1765, 15 Juli. Extract uit de rolle van het Oostenrijksch leenhof van Valkenburg: extra-ordinaris genachtinge gehouden te Hoensbroeck, over het voldoen aan het edict op het feit van de materie der leenen 20 Februari 1753, met betrekking van verschillende leenen o. a. Saltermans-tienden.

1765, 26 Augustus. Joannes Leonardus Corten, vicaris te Susteren, 28 Januari 1765 gesommeerd wegens den markies van Hoensbroeck,

als stadhouder der leenen van Oostenrijksch Valkenburg, verklaart dat 22 April 1765 zijn heer broeder Lambertus Corten en de pastoor van Geleen zich te vergeefs ter relief der Saltermans-tienden hebben aangeboden, wegens gemis van quitantie, en hij eveneens in Juli van dat jaar, hoewel belovende binnen 4 dagen die over te leggen, dat hierop zijn broeder met het geld van de twee derden door hem verschuldigd was gegaan naar den quasi-actuaris des hoofdofficiers nl. Peter Theunissen te St. Peter bij Valkenburg, een koopman in vruchten die zelden tehuis was, dat diens vrouw in zijne afwezigheid wel het geld had willen aannemen, maar geen quitantie geven, waartegen de requestrant protesteert. Hij biedt nogmaals $^{2}/_{3}$ aan verschuldigd door hem en de wezen zijns broeders, laatsten leenman, alsmede voor Daem Claessens, Philip Feron, Stas Feron, Hendrik Notermans en Rut Rutten, maar hij verklaarde niet gehouden te zijn den hoofdofficier of zijn quasi-actuaris te moeten zoeken buitenlands of langs bosschen en struiken.

Extract uit het sommier der leenen in 1647, waaruit blijkt dat de Santermans-tienden een leen zijn van Valkenburg en gereleveerd zijn in 1537, door Hendrik Groote den jonge, daarna door Merten zijn broeder en den 5 Dec. 1540 door Geurt Groete, na diens dood, den 20sten December 1560 door Gerard Custers van Geleen en 20 Sept. 1642 door Claes Willem voor zijn zoon Willem Claessens.

1642, 20 September. Claes Willems ontvangt van den stadhouder van het leenhof van Spaansch Valkenburg Coenraad Ulrich vrijheer van Hoensbroeck, heer tot Geul en Bunde en mannen van leen Johannes Jacobus Brempt en Frederik van Randeraet in leen de Saltermans-tienden te Crauwinckel onder Geleen, zoo voor hem als zijne consorten.

1719, 20 November. In de gewone vergadering van St. Pieter, releveert Stas Custers, als geconstitueerde van de pandhouders, na den dood van Willem Willems, bij Oud-Valkenburg, deze tienden.
Copie extract.
(Uit een bijgevoegd blaadje blijkt dat Reynerus Corten de ophouder was).

1719, 20 November. Quitantie van 20 April 1719 aan Stas Custers, wegens betaalde 17 gulden voor leenrecht
Bewijs van relief met 3 goudgulden 26 September 1642 en 20 November 1719.
Copie.

b. Stukken uitgegaan van de schepenbank en het dorpsbestuur der heerlijkheid Geleen, den stadhouder van 't ambt Borne enz. betreffende voorn. familiën.

hoedanigheid van , la
wegh als rector van
Severijn Corten.

1765, 28 Januari.
het leenhof van ( )
laste van de pan
Jan Rinxleen, om
verheffen met vert
hoofddrossaard va

1765, 22 Apri
Oostenrijksch Va
matie toe ten la
leen door afste
pandhouders w
de heergeweid
de geestelijke
zich ook aang
officier, wege

1765, 27 A
Maastricht o
Jan Rinxlee
gaande onv
van Oosten
kennend be

1765, 7 M
de douairiè
Herman va
Corten, al

1765, 1
Valkenbur
en staat v
noemde l

nent-kwartiermeester van het regiment van den

·t afdruk en copie.

Bewijs dat Renerus Claessens aan het gymnasium goed gevolg de humaniora en den cursus der Aris-·tische wijsbegeerte had voleindigd en zich loffelijk afgegeven door den rector Fr. L. Schellartz, priester, het collegie en professor in de wijsbegeerte.

i. Obligatie van 8 Carolinen ten behoeve van Bal-en ten laste van Mattheus Frohn, voor notaris P. ·yden resideerende.
van den notaris in ouwel gedrukt, voorstellende 2 ·ts een naar links gewende klimmende leeuw met bol ·pgeheven pooten. Het schild door een helm gekroond ·eeuw van het schild tusschen een vlucht; links een ·zuur beladen met een keper, vergezeld van drie zes-·ren 2—1, boven den helm van het schild een naar ·nde klimmende leeuw ten halven lijve tusschen een en zijn kop de 3 sterren van het schild: wapenspreuk: ·).

Ambt Borne.

4 Maart. Paus Paulus II benoemt den abt van het ·an Sint Jacobus te Luik om een onderzoek in te stellen le de incorporatie der parochiekerk van Susterzeel en ·geleen met het kapittel van Sittard, eertijds door Hugo, van Luik gedaan, op verzoek van den stichter des kapittels ., heer van Montjoie en Valkenburg, welke incorporatie .n kapittel van Sittard den Paus verzocht hadden te bekrach-

, 28 Mei. Karel Philips, paltsgraaf van den Rijn, keur-van Beijeren, hertog van Gulick, Cleve en Berg enz., gelast Bergsche en Guliksche leenmannen wegens dreigende oorlogs-hten hem volgens leenplicht met man en paard ten dienste aan (gedrukt plakaat).

e volgende stukken betreffende St.-Pietersvoeren en Aubel:

)83, 11 Juli. Schenking der kerk van Sint Pietersvoeren door af Conraad ter eere van den H. Petrus aan een klooster der ıedictijnen dat hij stichtte te Luxembourg.
Copie uit de 17de eeuw, op papier).

1500, 17 Mei. Zoen van een doodslag tusschen den dader Jenneken Lemmensen en de verwanten van Jan Johae der Smee van Vouren.
Concept in duplo, op papier.

1790, 18 Februari. Afstand van 779 gulden door Jan Lacroix ten behoeve van den heer baron de Loë d'Imstenraede met permutatie van rente voor de bank van Aubel.

Aangekocht werden nog de volgende afschriften van diplomen betrekking hebbende op het Kapittel van St. Servaas te Maastricht en berustende te Parijs.

1249, 29 Januari. Paus Innocentius IV verleent op de gewone voorwaarden aan de geloovigen een aflaat van 40 dagen, te verdienen in St. Servatiuskerk op de feestdagen der H. H. Servatius, Monulfus en Gondulfus en gedurende het octaaf.

1262, 23 Mei. Paus Urbanus IV keurt goed en bevestigt de overeenkomst in 1232 gesloten tusschen den proost en het kapittel van Sint Servaas over de administratie hunner banken.
Copie op papier.

1355, 18 December. Op verzoek van den proost, deken en de kanoniken van Sint Servaas, bevestigt Paus Innocentius VI den vrijdom van tol en belasting welke Keizer Karel IV aan het kapittel van St. Servaas geschonken heeft voor zijne goederen en eigendommen te Gulse gelegen.
Copie op papier.

1359, 2 April. Keizer Karel IV bevestigt: 1°. De uitspraak den 20sten Januari 1358 gedaan door Wenceslaus van Bohemen in een geschil over de rechten van het kapittel van St. Servaas en die van den hertog van Brabant in het dorp en land van Bernau.
2°. Den afstand van de administratie van de banken van St. Servaas door proost Otto van Everstein in 1232 gedaan ten behoeve van het kapittel.
Copie op papier.

1480, 5 November. Maximiliaan van Oostenrijk ontslaat het kapittel van St. Servaas van de verplichting die het op zich genomen had, toen het van Gui de Brimeu, heer van Humbercourt, geld, brieven en andere zaken in bewaring genomen had.
Copie op papier.

1509, 21 December. Op verzoek van Simon de Loth, schenkt Paus Julius II bijzondere aflaten en voorrechten en dit voor den

tijd van 40 jaren, aan de geloovigen die in Sint Servaaskerk gedurende den vastentijd en op eenige bepaalde dagen bidden aan twee of drie daartoe aangewezen altaren.
Copie op papier.

1595, 28 Juni. Philips II, koning van Spanje etc. belet Jan de Hildernisse, ontvanger der belastingen te Maastricht, eene belasting, voor het inkwartieren van soldaten in die stad, te heffen van de inwoners van Mechelen, Vleytingen, Hees, Laeffelt, Elcht enz., op grond dat deze plaatsen van oudsher vrijdom van belastingen, tol, enz. genieten en bevestigt tevens dit voorrecht.
Copie op papier.

1608, 11 December. Paus Paulus IV, schenkt een bizonderen aflaat op bepaalde dagen te verdienen bij het lezen der H. Mis aan het altare privilegiatum van Sint Servaas kerk. Deze gunst schonk de Paus op aanvraag en door de bemoeiing van Adam Brockardt, kanonik dier kerk.
Copie op papier.

1666, 16 Maart. Karel II, koning van Spanje, bevestigt het voorrecht aan de banken van Sint Servaas-kapittel geschonken en door Karel IV in 1354 bekrachtigd, ingevolge waarvan deze vrij zijn van tollen, belastingen, „cormeden" enz.
Copie op papier.

1724, 15 October. Paus Clemens XI, belast Karel de Cerro, referendaris van het pauselijk hof, deken van O. L.Vrouw te Maastricht en Andries Wigen apostolisch protonotaris om Arnold Hyacinth Wynants, dien hij tot proost van St. Servaas benoemd heeft, in het bezit der proostdij te stellen met al de rechten aan deze verbonden.
Copie op papier.

Nog werden aangekocht de volgende stukken betreffende het land van 's Hertogenrade (Spaansch-Oostenrijksche partage).

1674. Mededeeling van de overeenkomst tusschen den prins van Nassau, als gouverneur van Limburg en den kanselier van Brabant over de collatie der meiereien der steden Limburg en Rolduc: de collatie door den prins van Nassau gedaan van de meierei van Limburg, zou van kracht blijven gelijk ook de collatie gedaan door den kanselier van Brabant van de meierei van Rolduc.
In het vervolg zouden dezelfde officiën beurtsgewijze worden vergeven eerst door den prins, die het eerst vacant komende zou vergeven, en dan door den kanselier.

1725, 13 Juli. De luitenant-gouverneur en kapitein-generaal

der Oostenrijksche Nederlanden gelast de publicatie des vredes, tusschen den Keizer en den koning van Spanje den 30 April 1725 gesloten, en van het handelstractaat den 5 Mei daaropvolgende, alsmede om daarvoor God te danken en de gewone openbare demonstratiën te doen, alsmede de artikelen te onderhouden.

1740, 7 November. Keizerin Maria Theresia deelt aan die „wethouderen" van 's Hertogenrade mede dat zij haar „moye ende sustere" Maria Elisabeth gecontinueerd heeft als gouvernante der Zuidelijke Nederlanden, waarover wijlen haar vader Keizer Karel VI deze had aangesteld.

1755, 15 October. De Staten van Valkenburg en Rolduc verklaren op een bijeenkomst dier Staten, dat men niet kon overeenkomen over de lasten der Oostenrijksche en geallieërde troepen, terwijl de Staten van het hertogdom Limburg en Daelhem bij reces van 20 Sept. 1746, plechtig alle vereeniging hieromtrent hadden geweigerd. De lasten door de Fransche troepen veroorzaakt zouden zij vereffenen nadat de rekeningen der gedeputeerden in dien tijd waren nagezien en de staten van Limburg en Daelhem onderling waren overeengekomen. Valkenburg was echter bereid geheel te voldoen, wat betreft de dorpen Oud-Valkenburg en Strucht, niet begrepen in het cordon.

1776, 4 September. Getuigen-verhoor in zake een diefstal door bokkerijders gepleegd in of omtrent 1747 in het huis van Lanchoor op den Ubagsberg. Dit verhoor is afgenomen door schepenen der heerlijkheid Nuth, W. Ackermans, P. Cremers, J. Bruls, J. Horstmans loco secretaris.
(Copie.)

1775, 14 Januari. Getuigenverhoor wegens diefstal en mishandeling bij Joh. Frisschen in Aertgenshout, bank van Climmen, gepleegd in 1760 in den nacht van Dingsdag 22 op Woensdag 23 Januari. Dit verhoor geschiedde door schepenen van het gerechtshof van Valkenburg (Staatsche partage) F. Theod. v. Craen. L. Watteler.
(Copia copiae.)

1762, 7 Mei. Visitatie over den diefstal begaan in het panhuis tot Wynantsraede ten overstaan van den heer officier *nomine officii*, de schepenen Quix, Goffin en Dullens in plaats van den secretaris.

1752, 6 September. Brief van J. Lozencaet, drossaard van Merlo en Asten (kwartier van Peeland, meyerij van 's Hertogenbosch) aan den drossaard van Geleen over eenige gevangen booswichten

met verzoek van narichten of zij als schuldig of onschuldig bekend stonden betreffende de op een bijgaande lijst vermelde diefstallen.

Zonder datum (maar na 1736, 23 Februari). Ongeteekende brief, waarin de schrijver meldt, dat hij in het archief der Staten van Rolduc, niets gevonden heeft betreffende het vonnis tegen zekeren Menthen, noch dat er overtreding tegen de gouden bulle in den persoon van een bewoner van Merxstein heeft plaats gehad, maar wel dat in 1722 zekere Henri Dortant bewoner van Ubach te Geilenkirchen persoonlijk gearresteerd is door Rodinger, luitenant-baljuw van den graaf van Goldstein, wegens voorgewende insolenties door hem begaan, waarop brieven van cassatie den 6 Mei 1722 in de Staten-vergadering werden voorgebracht, op een rekwest 20 Juli van dat jaar, en die door den deurwaarder van Weers werden uitgevoerd. Het einde dezer zaak was onbekend enz. Verder werden eenige gevallen van infractie der gouden bul aangehaald tot ongeveer 1736 toe. Er wordt onder meer gezegd dat zoo ook al eens de Luikenaren veroordeeld werden wegens infractie, zij door „intrigues pécuniaires" meestal maakten dat die vonnissen zonder kracht bleven.

1751, 30 October. Schrijven van de Limpens, drossaard te Schinnen, aan de Staten van Oostenrijksch Valkenburg, dat hij Hendrik Raemeekers ingevolge hun decreet van 20 October ll. had doen aanhouden. Hij verzoekt echter militairen om de gevangenis te bewaken, daar de bloedverwanten van dezen misdadiger hem wilden bevrijden, en verklaarde dat hij verplicht was een getrouw man aan te stellen om de wacht te bevelen en nacht en dag te waken tegen de aanslagen der talrijke bloedverwanten. Met apostille geteekend M. C. de Hoen de Cartyls van denzelfden dag, waarin gezegd wordt dat het de voorzichtigheid des drossaards voegde andere personen dan van 't dorp, 't zij militairen of anderen, aan te stellen en zooveel mogelijk het proces te bespoedigen.

1749, 14 April. Brief aan den officier en het Schepengerecht te Schinnen door het hoog gerechtshof der stad en van het hertogdom Limburg, met bijgaand plakaat van Maria Theresia over de gouden Carolinen. Brussel 12 April.

Tevens wordt geordonneerd dat, volgens order gedateerd uit Brussel 12 April, de nieuwe Louis de France, gewoonlijk vertugadin genaamd, volgens de plakaten slechts koers mochten hebben voor fl. 11.00 wisselgeld, fl. 12, 16$^1/_2$ st. Br. geld of fl. 18, 6$^3/_4$ st. in de provincie Limburg.

Hiervan moest het publiek in kennis worden gesteld

1750, 23 Januari. Schrijven van de Limpens, Hoen van Cartyls en von Hammerstein aan de Staten van Valkenburg, waarin zij te kennen geven, dat het wenschelijk is dat de griffier des voornaamsten Staats de vergadering van de Staten van Limburg en der drie Oostenrijksche landen van Overmaas bijeen roepen zou, nadat de commissarissen der respectieve landen omtrent den dag zijn overeengekomen; dit moest men aan de Staten van het hertogdom Limburg schrijven.

1738, 3 Juni. Brief van de Gouvernante van België Marie Elizabeth, aartshertogin van Oostenrijk, aan de Staten van het land en hertogdom Limburg, Valkenburg, Daelhem en Rolduc, over het afbetalen van het restant der door hen toegestane quote van drie en zestig duizend gulden in de bede van vier millioen. Dit restant konden zij betalen aan Mathias Nettines even als het reeds betaalde; de quittanties door hem af te geven, zouden later ingewisseld worden door die van den raadsheer van financiën des Keizers, Hillebrandt de Brandau.

Met bijgevoegd schrijven van Keizer Karel VI, in dato Luxemburg 20 Mei 1738. De Keizer erkent in dit schrijven voor hem en zijne opvolgers, dat, op zijne requisitie, zijne zuster, de aartshertogin, Gouvernante der Zuidelijke Nederlanden, de Staten van Limburg had overgehaald om te verklaren, dat ter gelegenheid van den oorlog tegen den gezworen vijand des Christendoms, dien hij nu moest voeren en die ontzaggelijke uitgaven vorderde, zij tevreden waren met vooruitbetaling te doen van een som van drie en zestig duizend gulden, zwaar Brabantsch gelde. Zij hadden dit geld in de Keizerlijke schatkist gestort en de Keizer zou de interesten betalen à 4 ten honderd jaarlijks. Binnen 15 jaar zou het kapitaal gerembourseerd worden, te rekenen van 1 April van dit jaar, waarvoor de Keizer als onderpand aanwees in het bizonder de opbrengst van zijn rechten op de tabak en het vleesch in Silezië, door hem voor dit tijdsverloop afgestaan aan de Prinsen en Staten van dit hertogdom. Van dit fonds zou men jaarlijks te Antwerpen betalen 5666 gulden, 5 sols, 9 denier zwaar Brabantsch geld, in vier gelijke deelen van trimester tot trimester te remitteeren, telkens van 1416 gulden, 11 sols, $5^1/_4$ denier. Als verdere hypotheek schenkt de Keizer al zijn verdere inkomsten, renten en bezittingen in Silezië. Bleven de Staten van Silezië in gebreke dan zou hij verder voorzien. Met toestemming der Staten van Limburg enz. get. G. de Straten.

18de eeuw. Copie van een brief, te schrijven of reeds geschreven, aan de Gouvernante der Oostenrijksche Nederlanden door de Staten van het hertogdom Limburg, van Valkenburg, Dalem en 's Her-

togenrade (Oostenrijksche partage) reclameerende tegen de plakaten van 29 Juli en 25 November voorgaande, betreffende de personeele residentie der verschillende officieren, schepenen, secretarissen enz. Dit kan volgens de reclamanten onmogelijk geschieden wegens de geringe bezoldiging en was ook onnoodig wegens de geringe afstanden. Deze plakaten waren gebaseerd op een plakaat van 27 Augustus 1642, dat nooit in de voornoemde landen in werking was geweest.

Érection en 1703 d'un tribunal de Justice Souveraine dans la province de Limbourg. Gedrukt, 7 bldz., 4°.

Plakaat van 28 Mei 1736, van keizer Karel VI, waarbij hij de gouden carolinen verbiedt. Gedrukt.

Plakaat van 14 April 1749 van het Hooge Hof en Stad in hertogdom Limburg, ingevolge bevel van de keizerin Maria Theresia van April 1749, over het gewicht der ducaten.

Solida juris et facti deductio circa causam praenobilis abbatiae Siegburgensis contra Dominum Baronem de Mervaux in puncto quorundam jurisdictionalium Stralensium. Gedrukt.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- of buitenlandsche archieven.*

Wij verkregen afschriften van eene beschrijving der parochiekerk van St. Mathias te Maastricht uit 1805, afkomstig van H. W. Crahay, opgesteld door Jan Jacob Cyrus, pastoor dezer parochie, overl. 10 Febr. 1809.

Idem van eene beschrijving opgesteld door Adriaan Syben, die in 1891 als pastoor der parochie overleden is.

Door afschrift uit een register getiteld: „ Généalogie de la famille Kerens avec ses alliances dressée sur des documents authentiques, tels que testaments, contracts de mariage, extraits baptistaires, de mariage et mortuaires, épitaphes et autres inscriptions par Guillaume Dominique Alois Kerens de Wolfrath ", kwamen wij in het bezit van de volgende genealogiën: Peerckens, Fosseroul, Bacchus, Gruysen en van den Biessen.

De heer Rotteveel, teekenaar te 's Gravenhage, vervaardigde voor ons archief-depot copiën van de volgende kaarten uit den atlas van Jacob van Deventer, berustende in de bibliotheek te Madrid en tijdelijk gedeponeerd op het Rijksarchief te 's Gravenhage, van de steden Roermond, Gelder, Echt, Erkelentz en Wachtendonck.

Wij verkregen van den heer Th. Dirix te Roermond een afdruk

van een koperen stempel in zijn bezit, zijnde een zegel met een schild beladen met heraldieke leliën waarboven een wapenschildje, zijnde het kenteeken der abdij van St. Remy van de orde der Benedictijnen, waaronder de proostdij Meerssen ressorteerde. Het omschrift luidt † S. C. H. DE MERSEN (dat is: Sigillum Curiae hominum de Mersen).

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Het archief werd dit jaar bezocht door 178 bezoekers, die in het register hun naam teekenden, vele dezer bezoekers kwamen alleen om de inrichting te bezichtigen.

Gebruik van het archief werd gemaakt meer bepaald:

a. Door de volgende autoriteiten:

1°. Door den luitenant-kolonel der huzaren F. de Bas, die, bij besluit van Zijne Excellentie den Minister van Oorlog, is belast om nasporingen te doen op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis, sedert het oprichten der staande legers tot aan den Belgischen opstand in 1830 en hier eenige dagen werkzaam was, werd afschrift genomen en hem werden door ons aanwijzingen verstrekt omtrent handschriften, archieven en zeldzame boeken op dit onderwerp betrekking hebbende waarbij hem ook opgave werd gedaan van hetgeen hieromtrent reeds is uitgegeven.

Aanwijzingen van denzelfden aard werden verstrekt aan den heer W. G. Sproncken, kapitein bij het 2de regiment voor zoover betreft de handschriften enz. in ons depot aanwezig uit het jaar 1793 en 1794, waarin Maastricht door de legers der Fransche republiek werd belegerd en de jaren 1830—1839, tijdperk der Belgische onlusten. Genoemde heer is van het laatst van October hier dagelijks werkzaam en neemt afschriften van de hier bovengemelde stukken waarbij hem door ons de behulpzame hand wordt geboden.

Den 22sten September 1892 werd met mijne medewerking door H. M. de Koningin aan de gemeente Merkelbeek het volgend wapen verleend.

Het is gedeeld: Rechts in keel een slangenkruis van zilver met een hartschild van zilver, beladen met drie koeken van keel, geplaatst twee en een (Huyn van Amstenrade), links in goud de H. Paus en martelaar Clemens, rechts gekeerd, met aangezicht en handen van natuurlijke kleur in pauselijk ornaat, bestaande in een bovenkleed van keel, versierd met het pallium van zilver, bezet met kruisjes van sabel en in een onderkleed van sabel; de Heilige draagt op het, met een nimbus omgeven, hoofd een tiaar

van keel met drie boven elkaar geplaatste platte repen van goud; met den linkerarm houdt de Heilige den Bijbel met gouden band omklemd; aan zijne voeten ligt een anker van sabel; het schild omgeven door het randschrift: „Gemeentebestuur van Merkelbeek".

De Rijksarchivaris in Gelderland verkreeg afschrift van een gedeelte van den inventaris van de archieven te Roermond op het raadhuis berustend en door ons opgemaakt.

b. Verder werden inlichtingen verstrekt aan en gebruik gemaakt van het archief door particulieren.

De Batterie-Hauptman von Senden te Güstrow (Mecklenburg-Schwerin) nam afschrift van een schepenbrief uit 1382 onder n°. 71 in den inventaris der adellijke vrouwen-abdij van Houthem-St. Gerlach vermeld; van een extract van een overdrachtsregister van de Keurkeulsche mankamer te Heerlen 1550—1556. Hij verkreeg nog inlichtingen over de familiën van der Gracht, Cox en Senden.

De heer Thomassen, leeraar aan de veeartsenijschool te Utrecht, raadpleegde de extracten der raadsnotulen te Maastricht in het Rijksarchief alhier en de resolutiën der Hoog Mogenden in de landen van Overmaas.

De heer Hoho, secretaris der gemeente oud-Vroenhoven, verkreeg buitentijds afschrift van eene notarieele akte van 7 Januari 1725, gerealiseerd door schepenen van Berg-en-Terblijt, den 11den Mei 1725.

De heer Allard, oud-professor in de kerkelijke geschiedenis alhier, nam afschrift van het testament van Philippus van Nassau-Grimhuizen, gehuwd met Margaretha Maria van Cortenbach in dato 18 December 1634 voor schepenen van Arnhem, dat zich bevond in een rekeningregister der familie Hendrik Nootstock.

Wijlen mr. Emile ridder de Stuers te Maastricht, verkreeg inlichtingen over den oorsprong en de beteekenis der Heiligen als beschermers van wapenen.

Baron Louis de Crassier, juris stud. te Luik, nam afschriften uit Mss. met genealogiën van Maastrichtsche familiën in ons archief aanwezig en van het gichtregister van Meerssen 1751—1760.

De heer Smidts Pastoor van Maasbracht verkreeg in leen eene teekening van het nieuwe gemeentewapen dezer gemeente.

Mr. G. D. Franquinet raadpleegde verschillende registers afkomstig uit het klooster der kruisheeren te Maastricht.

Baron van Geusau, griffier der arrondissements-rechtbank alhier, verkreeg inlichtingen en nam afschriften betrekking hebbende op de militaire geschiedenis van het jaar 1814 in Limburg en van lijsten van gesneuvelde Fransche, Duitsche, Zweedsche en Russische militairen uit de jaren 1813—1815, voor zoover zij in deze provincie zijn overleden.

De heer Frische, kapelaan der O. L. Vrouwekerk alhier, nam afschriften en verkreeg inlichtingen betreffende zijne familie, meer in het bizonder omtrent een der laatste secretarissen der vorstin-abdis van Thorn en over verdere Thornsche aangelegenheden.

De heer Th. Dirix te Roermond verkreeg inlichtingen omtrent een zegel van het leenhof van Meerssen in zijn bezit.

De heer A. F. van Beurden, landmeter te Roermond, verkreeg afschrift eener genealogie der heeren van Boxmeer uit het geslacht der graven van den Bergh en der vorsten van Hohenzollern.

De heer van Oyen, genealoog te 's Gravenhage, deed genealogische opsporingen in de schepenregisters en schepenbrieven van Venlo.

Jhr. mr. Victor de Stuers, referendaris der afdeeling kunst en wetenschappen te 's Gravenhage, verkreeg inlichtingen over de geschiedenis van het noord-westelijk gedeelte van den omgang der St. Servaaskerk te Maastricht.

IX. *Uitkomst van bemoeiingen met gemeente-archieven.*

Behalve hetgeen in hoofdstuk VIII is medegedeeld, valt hieromtrent verder niets te vermelden.

Maastricht, 17 April 1893.

De Rijks-archivaris in Limburg,

JOS. HABETS.

ORDENING en INVENTARISATIE

VAN

OUDE GEMEENTE- EN BURGERLIJKE STANDS-ARCHIEVEN

IN

NOORDBRABANT.

(UITGEBRACHT AAN GEDEPUTEERDE STATEN DIER PROVINCIE.)

Edel Groot Achtbare Heeren!

In het afgeloopen jaar werden niet vele gemeenten bezocht, maar van verschillende werd de bewerking van het archief geheel of althans voorloopig voltooid. Zoo werd de inventaris van het oud-archief van Boxtel nader aangevuld met de belangrijke collectie op den zolder en bij het oud-rechterlijk archief nog aangetroffen bescheiden, die er bijgebracht behoorden te worden en, gedeeltelijk krachtens machtiging van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, ook werden. Na dat werk, waarbij voor enkele afdeelingen bijna geheele omwerking noodig was, werd de inventaris ter perse gelegd en welhaast voltooid. Ik mag voor den inhoud de aandacht van UwEd.Gr.Achtb. zeker wel inroepen, vooral wijl er vele nummers in voorkomen, die een eigenaardig licht werpen op de vroegere gemeentelijke administratie in Staats-Brabant en de bemoeiingen daarin door het centraal gezach. Jammer is het inderdaad, dat niet meer dan vier zoogenaamde privilegiën werden teruggevonden. Boxtel moet toch zeker eene menigte octrooien enz. hebben verworven, en vele eigendomstitels, contracten, enz. in zijne komme te bewaren gehad hebben. Een „privilegieboek" vermag hun gemis slechts onvolledig en slecht aan te vullen.

Voor welke gemeente ook over zulk gemis te klagen zij, zeker

niet voor Schijndel, van welke dit jaar de beschrijving van het oud-archief geheel voltooid is en waarvan de inventaris, dien ik Uw Ed.Gr.Achtb. ter inzage heb toegezonden, thans ter perse is.

Evenmin geldt die klacht voor Deurne. dat, zooals uit vroegere verslagen bekend is, een rijke verzameling octrooien en privilegiën enz. bezit. Van deze, waarbij een 80-tal perkamenten brieven van den Heiligen Geest zijn, een 35-tal origineele en meer dan honderd kopiën van giftbrieven, werd in het afgeloopen jaar almede de beschrijving voorloopig voltooid. Vermoedelijk zal nog in dit jaar de uitgaaf ook van den volledigen inventaris van dit oud-archief kunnen geschieden. In verband daarmede onthoud ik mij thans van mededeeling van den inhoud, en voeg hier enkel bij, dat er tal van stukken betrekkelijk naburige dorpen bij zijn.

Ook het oud-archief van St. Oedenrode, dat thans mede geheel is beschreven, bevat vrij talrijke privilegiën. Zij vormen een tamelijk volledige collectie van de stukken, die voor een Meierijsche gemeente uit het bezit van uitgestrekte gronden enz. voortvloeien; zij zijn als zoodanig uw aandacht alleszins waard, waarom ik de beschrijving hier laat volgen. Dat zij overigens voor de gemeente nog van veel practische waarde kunnen zijn, kan blijken uit de geschiedenis van in deze eeuw door deze gemeente gevoerde procedures, waarvan de uitspraken in het „Weekblad van het Recht" te vinden zijn. Het is daarom dan ook zoo goed, dat de gemeenten tijdig zorgen voor het duurzaam behoud van dergelijke bescheiden en de beschrijving en bekendmaking van hun inhoud. Daartoe heeft het bestuur thans den weg ingeslagen van deponeering in 's Rijks brandvrij-archiefdepôt alhier, waarin zij nu, evenals de overige oude archiefstukken — registers, brieven, rekeningen, enz. — te raadplegen zijn.

St. OEDENRODE.

Beschrijving der perkamenten brieven, octrooien, privilegiën, eigendomstitels enz.

1a. 1232/3 (a°. Di. mill. duc. tric. sec.) Hendrik, hertog van Brabant geeft aan zijne mannen te Rode dezelfde vrijheid, welke die van den Bosch bezitten Transsumpt in den volgenden:

1b. 21 Maart 1314 (Feria Quarta post Dom. qua cantatur Laetare Jerus., a. D. mill. tric. quadr.) Jan, hertog van Rrabant, bevestigt deze gift met herhaling der oorkonde, bepaalt de grenzen binnen welke deze vrijheid van kracht zal zijn, vermeerdert die met alle

rechten van den Bosch en vergunt schout en schepenen keuren te maken en buitenpoorters aan te nemen.
Vidimus van den deken van S. Oda, 7 September 1342.
Transsumpt in de bevestiging door Johanna, 10 Augustus 1403.

2. 31 Januari 1284 (anno D. mill. duc. octag. tertio, Feria Sec. ante Purific.) Jan, hertog van Brabant enz., geeft aan die van 's Hertogenbosch tolvrijheid over zijn gansch gebied.
Copia copiae van extract vidimus, gegeven 11 Juni 1499 door vice-decanus en kapittel van S. Oda te Rode, ten verzoeke van burgemeester en schepenen enz. aldaar.

3. 15 Juni 1304. Johanna, hertogin van Brabant, geeft aan stad en meyerije van 's Hertogenbosch gelijkheid van geldswaarde der munten.
Afschrift.

4. 5 Augustus 1310 (a°. D. m°. ccc°. decimo, Feria Quarta post festum b. Petri ad Vincula.) Jan, hertog van Brabant enz. geeft aan die van Vechel de gemeente, in het stuk omschreven, tegen 7 pond Leuvensch erfcijns, met het recht vreemde beesten te schutten.
Copia copiae, get. J. H. van Heurn, met bijliggende gedeeltelijke vertaling (door denzelfde?).

5. 2 Augustus 1311 (crastino beati Petri ad Vincula.) Jan, hertog van Brabant, geeft aan die van St. Oedenrode de gemeente in den brief omschreven tegen betaling van 275 pond eens en een jaarcijns van 3 pond op Rem en Bavo, met recht daarvan te verkoopen en in erfpacht uit te geven tot goedmaking van den hoofdprijs, vreemd vee te schutten, de gelden voor den jaarcijns te innen, enz.
Copia copiae, 1791, en not. afschrift van deze, 1843.

6. 12 Januari 1330 (duijsent driehondert ende negenentwintich, 's Donredaigs nae dertien dach.) Jan, hertog van Brabant enz. geeft aan de poorters van den Bosch verschillende voorrechten.
Copia copiae.

7. 10 Augustus 1403. Johanna, hertogin van Brabant enz., breidt de vrijheid van Roede over het geheele dorp en parochie uit, geeft den ingezetenen een weekmarkt, recht van accijnsheffing, bezegeling van laken, waag, beperking der gedingen en waarheden tot drie 's jaars, voorwaarden tot aanneming van buitenpoorters, en bevestigt de caerte, door Hendrik (in 1232/3) gegeven en door Jan op 21 Maart 1341 bekrachtigd en uitgebreid.

Met transsumpt van deze in vidimus van den deken v. S. Oda, dd. 7 September 1342.
Copia cop. cop., 1791 en kopie zonder datum (17de eeuw).

8. 1407/8, m. Martii die decima quarta. Notarieele schenking onder levenden van een weg van het kerkhof van St. Oda te Rode naar de straat genaamd 't Sant, breed $9^1/_2$ voet, tot aan de gracht genaamd die Borchgrave, door Lucas van Erp, schildknaap, burger van 's Hertogenbosch, aan Martinus genaamd die Rode, ten behoeve van het kapittel van St. Oedenrode en van schepenen, burgers en ingezetenen aldaar.
Notarieel monogram.

9. 28 Februari 1409 (feria quinta post Invocavit, mill. cccc° octavo.) Schepenbrief van 's Hertogenbosch en vrijdom. Gelofte van een cijns van 20 st. uit huis, erf en tuin ter plaatse 't Sant te Rode door Theodoricus dictus de Os filius Arnoldi dicti de Os, aan Theodericus dictus de Rode.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

10. M. Augusti die 22, 1440. Vermaking ten overstaan van Ghiselbertus van Oestrum, plebaan van St. Jan te 's Hertogenbosch, van $^1/_3$ in een huis, haren man aangekomen bij koop van Zibertus fil. Godefridi de Berchem, *door* Elizabeth, vrouw van Joh. fil. Huberti, burger van 's Hertogenbosch, *aan* de kerkfabriek van St. Barbara op den Oudenhuls.
Uithangend zegel verdwenen.

11. Testament van Jordanus fil. Joh. dicti Broecmans alias Loobe, laicus.
Notarieel monogram.

12. 23 November 1451. Philips enz., bekrachtigt het vonnis van kanselier en raden in zake de gemeente van St. Oedenrode, inhoudende dat sommige ingezetenen van Schijndel gerechtigd zijn die gemeente mede te gebruiken en de nadere aanwijzing dier ingezetenen voorbehoudende.
Notarieel afschrift (1594?)

13. 6 April 1460 (des vierden daechs na Paesdach). Schepenbrief van St. Oedenrode; overdracht van een cijns van vijf pond paijments jaarl. uit een kamp land op de Koeveringe, parochie Rode, *door* Dirc Winricx soen van Erpe *aan* Peter Goijarts soen vander Heijden.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

14. 20 December 1464. Philips enz. geeft den ingezetenen van St. Oedenrode hunne gemeente, in beslag genomen voor den achter-

stand van cijns, waarin zij door 't verschil tusschen ponden Lovens en Tournoys waren geraakt sedert den ruil tusschen hem en Jan Berthout genaamd Berlaer (1), terug tegen betaling van 20 pond Tournoys en onder verplichting voortaan op den oorspronkelijken voet te betalen.
Copia copiae.

15. 11 October 1466. Jan van Olmen, raad en rentmeester-generaal van den hertog van Brabant, verleent aan die van St. Oedenrode 's hertogs visscherij in de Dommel van de kerk te Eerschot tot de visscherij van Lucas v. d. Watere, genaamd ten Hulst, tegen zestien Rijnsg. eens tot voerlijff, zes oude grooten Tournoijs jaarlijks op cijnsdag, met recht den rentm. personen voor te dragen ter benoeming tot „sarganten" om de visscherij te bewaren en vreemden daarop visschende te calangeeren en in „den vroenten" te Rode te brengen.
Afschrift.

16. 8 Augustus 1468. Karel enz. bekrachtigt dien van St. Oedenrode de beschikking van wijlen zijn vader, waarbij hun de in beslag genomen gemeente was teruggegeven tegen betaling van 20 ℔ voor 't achterstal van cijns, waarin zij sedert den ruil tusschen hem en Jan Berthout genaamd Berlaer door 't verschil tusschen ponden Loevens en Tournoys waren geraakt, en onder verplichting voortaan op den oorspronkelijken voet te betalen.
Uithangend zegel, in roode was, verdwenen.
Met bijliggende copia copiae.

17. 8 Augustus 1468. Karel enz. bekrachtigt den verkoop van zekere vroente door zijn vader aan die van St. Oedenrode, met machtiging er 20 bunder van te verkoopen of t' erve uit te geven tegen 150 Rijnsg. voerlive enz.
Uithangend zegel verdwenen.

18. 2 Juni 1487. Schepenbrief van St Oedenrode; gelofte van 10 peters à 18 st. op Lichtmis over drie jaar en intusschen elken Lichtmisdag 2 pond payments, *door* Peter Driess Hanness *aan* Pieter van Lancvelt en Jan van Vroenhoven, provisoren der tafelen des H. Geestes aldaar.

19. 4 Juni 1488. Schepenbrief van S. Oerenrode. Gelofte door Egbert zoon van wijlen Arent van Erpe, om provisoren van den H. Geest van S. O. en van de kerk van Eerschot schadeloos te houden van een cijns, erfpacht enz. uit hofstede en landen, hun

---

(1) Vg. Krom en Sassen, Oorkonden van Helmond, blz. 9.

aangekomen bij testament van Arnt Rovers Bellart en zijn moeder Sophie Jan Haecvels en aan hem verkocht.
Twee uith. schepenzegels verdwenen.

20. 11 Juni 15(sic.)92. Maximiliaan enz. (ontbreekt bl. 2 en 3). Buitenop staat: Item een vidimus aucten(tijck) van de caerte off verkrijghbrief van roijer heijde unde questio.
Afschrift, gemerkt num. XXI.

21. 18 Juni 1518. Karel enz. geeft aan die S. Oedenrode verlof om, wegens de verplaatsing der Bossche processie naar den tweeden Zondag na S. Jan, de hunne te verplaatsen naar den Zondag vóór S. Bartholomeus, met behoud van dezelfde vrijheden als aan de Bossche processie verbonden zijn.
Uith. zegel, in roode was, verdwenen.

22. 5? (half onleesbaar) September 1532. Schepenen, raadsluiden enz. van S. Oedenrode stellen de naburen van Bersselaer, die tot dusver hun aandeel in de beden aan hen betaald hebben, daarvan vrij, onder voorwaarde een jaarrente van zeven gl. aan het klooster achter de Tolbrug en den jaarcijns van twee gl. 10 st., verschuldigd aan Jacob Coelban en gend. botergeld, voor hen te betalen, zulks totdat de vrijheid van S. Oed. aan die van Bersselaer 8 Kar. gl. zal hebben terug gegeven; alles een half jaar te voren op te zeggen
Afschrift, door vocht beschadigd.

23. 26 September 1533. Schepenen, gesworen raedsluijden enz. van 's Hertogenbosch, burgemeesteren, schepenen enz. van Helmont en van Eijndoven en der vrijheden van S. Oedenrode, Oirle, Oisterwijck, Os, Oirschot en Hilvarenbeek, mede namens de dorpen onderscheidenlijk van Pedelant, Kempenlant, Maeslant en Oisterwijck, beloven elk zijn aandeel in de (in het stuk opgesomde) renten, verkocht ter voldoening van 4 jaar achterstallige bede, getrouwelijk te voldoen; en elkander over en weer schadeloos te houden.
Acht uith. zegels, waarvan nog aanwezig: 's Hert. (zwaar beschadigd), Helmond (iets minder) en Oirschot (id.).

24. 12 Januari 1546/7. Schepenen van S. Oedenrode geven aan kanselier en raden van Brabant bericht omtrent de plaatselijke costuijmen.
Afschrift.

25. 22 December 1581. Philips enz. geeft die van Oedenrode octrooi tot verkoop van 100 bunders grauwe en 120 groene gemeente.
Auth. kopie.

26. 14 September 1590. Kaart figuratief van S. Oedenrode. Kopie, door vocht beschadigd en in twee stukken.

27. Kaart figuratief van de gemeente van S. Oedenrode, 1590. (Op een aangehecht briefje staat: N°. 5 van den inventaris.)

28. 27 April 1591. Philips enz. geeft aan die van S. Oedenrode octrooi om voor de verbrande schepenbrieven nieuwe uit te geven, bezegeld door de schepenen indertijd.
Uith. zegel in roode was verdwenen.

29. 25 Februari 1595. Philips enz. geeft aan die van S. Oedenrode octrooi om 7000 R. gl. op te nemen op losbare renten tegen den penning 16.
Uith. ridderzegel, in roode was, beschadigd.

30. 24 Febr. 1599. Isabel infante enz. geeft aan die van S. Oedenrode octrooi om 10000 gld. op te nemen op het corpus der gemeente in losbare renten tegen den penning 16.
Uith. ridderzegel (van Philips II, als hertog van Brabant?) in roode was, zwaar beschadigd.

31. 30 December 1603. De aartstogen enz. gelasten wethouderen van S. Oedenrode de getuigen, door Jan van Beerloo grave van Hazemant, eischer, tegen den heer van Druijnen, verweerder, aangebracht, te examineeren, enz.
Papieren brief, get. Alricx en oorspr. gesloten met klein zegel onder papieren staart.

32. 29 Nov. 1604. Albert en Isabella Infante enz., ten verzoeke van Aert Peters oud-burgemeester en met hem gevoegde regeerders van St. Oedenrode, doen Dirk Janssen en Claes Goriss., burgemeesters van Eijndhoven, dagvaarden voor canselier en raden van Brabant, ter zake dat zij gen. Aert Peters de belofte hebben afgelegd den wijn te betalen, door de oproerige soldaten van Hoogstraten te Eindhoven gedronken, en door middel dier soldaten de vrijheid van St. Oedenrode tot betaling daarvan hebben willen dwingen.
Uith. zegel in roode was aan enk. staart bijna verdwenen.

33. 5 April 1619. Schepenbrief van 's Hertogenbosch en vrijdom; overdracht van een cijns van 60 Car. gl. jaarlijks tegen een kapitaal van 1000 gl., waarvoor alle ingezetenen hoofdelijk aansprakelijk zijn, door Thomas Janss. Maesshest, oud-schepen, namens schout, schepenen enz. van St Oedenrode, aan mr. Hans van Noort, schilder.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

34. 30 Mei 1623. Philips enz. geeft aan die van St. Oedenrode octrooi om hunne gemeente te belasten met 9000 gl.
Vidimus van schepenen van 's Hertogenbosch dd. 26 Aug. 1623. Twee uithangende schepenzegels, in groene was, 1 zwaar beschadigd.

35. 31 Mei 1623. Philips enz. geeft aan die van St. Oedenrode octrooi om op hunne gemeente 9000 gld. op te nemen.
Uithangend zegel, in roode was, verdwenen.

36. Zonder datum. Jan Pieters Leunissen zoon te St. Oedenrode verzoekt van kanselier en raden van Brabant vrijstelling van het burgemeestersambt op grond van 60jarigen leeftijd enz.
Papier. Bijliggend: geleidende missive. „Bij den Coninck" aan den schout van Rode dd. 12 October 1624.

37. 20 November 1625. De Staten-Generaal nemen die van St. Oedenrode in hun protectie en sauvegarde.
Ingevuld formulier met opgedrukt zegel in roode was onder papieren ruit en geteekend Chr. Huijgens.

38. 30 Maart 1628. Philips enz. geeft aan Michiel Laurijssen octrooi om over zijne goederen vrij te beschikken bij uitersten wil of anderszins, mits die niet in de doode hand brengende.
Uithangend zegel, in roode was, verdwenen.
(Grootendeels onleesbaar door beschadiging — heeft tot omslag van een boek gediend — en behandeling met een reagens).

39*a*. 14 Augustus 1633. De Raad van State regelt, op het verzoek van regeerders en ingezetenen der Meierij, de inschrijving op de kohieren der verponding.

b. 25 October 1650. Dezelfde gelast den hoogschout de hand te houden aan de inrichting der kohieren volgens voorschrift enz.

c. 23 Maart 1649. Dezelfde geeft voorschrift omtrent het opmaken der kohieren.
Drie notarieele afschriften, aan elkander gehecht.

40. 30 Januari 1649. Instructie waer naer hen de cappiteijnen tot St. Oeijden Rode over de borgerije aldaer gestelt ijder over zijn companie sal hebben te reguleeren, als oock, hoe sij haer draegen sullen in 't waecken (enz).
Afschrift.

41. 12 November 1657. De Staten-Generaal, ten verzoeke van regeerders van St. Oedenrode, gelasten Jacob Gerrits van Dussen, kanunnik aldaar, het ambt van rentiersbeurder aldaar te blijven bedienen.
Extr. notulen.

42. 14 Januari 1658. R. Tempelaer en J Verster rechtsgeleerden geven advies omtrent het recht der vrijheid St. Oedenrode tot aanstelling van den collecteur der verponding.
Handteekeningen.

43. 23 Mei 1658. De Raad van Statie verklaart zijn resolutie van 6 September 1657 in dien zin, dat de burgemeesters enz. van elk dorp in de Meierij een collecteur der verponding mogen benoemen, telkens voor een jaar enz.
Afschrift, beschadigd.

44. 12 Januari 1664. Schepenen enz. van St. Oedenrode committeeren den oud-secretaris N. v. d. Sande om met gecommmitteerden der geërfden te onderhandelen over de aanstelling van ..... ter Meerhout als armen-heelmeester.
Klad.

45. 12 September 1674. (Karel van) Rabenhaupt, luitenant-generaal enz. neemt het kwartier van Peelland in zijn speciale protectie en geeft het sauvegarde.
Gelijktijdig authentiek afschrift.

46. 4 Juli 1678. De Staten-Generaal vergunnen de ingezetenen van de Meierij borgen te Parijs te stellen voor de nog aan den koning van Frankrijk verschuldigde oorlogscontributie en de termijnen daarvan morgen-morgens-gelijk om te slaan en met den sterken arm te innen.
Afschrift.

47. 22 April 1679. Schepenbrief van St. Oedenrode; gelofte van betaling van 1000 gl. geleend geld met 5 pct. rente binnen het jaar, *door* gevolmachtigden van schepenen, burgemeesters en tienmannen van St. Oedenrode *aan* Cornelis Peters van der Haege.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
Vijfmaal doorsneden, ten teeken van betaling.

48. 6 Januari 1683. De Raad van State verwerpt het verzoek der kwartierschouten van de Meierij om te mogen volstaan met het opbrengen van ieders quote in de f 400 000 voor de fortificatie enz., gelast hen die som om te slaan en vergunt de dorpen ieder voor zijn aandeel geld op te nemen enz.
Extract notulen R. v. St. (2 exemplaren).

49. 8 Augustus 1684. De Raad van State vermindert het aandeel van Breugel in iedere f 100, door 't kwartier van Peelland op te brengen, met de helft of 1 gld. 6 st. en slaat deze om over de andere dorpen.
Extract notulen R. v. St.

50. 17 Januari 1886. De Raad van State gelast de rentmeesters der geestelijke goederen onder de Generaliteit ieder in het zijne de rentplichtigen binnen zes maanden behoorlijk onderpand te doen stellen en voortaan in hun rekening ieder afzonderlijk te vermelden.
Extract notulen R. v. St.

51. 31 October? 1695. Schepenbrief van St. Oedenrode; afpaling van den kamp op den Polsdijck, 1694 door Jacob van Dupper aan Hendrick Hendricx Smits verkocht, door schepenen van St. Oedenrode ten verzoeke van J. v. D. en H. H. S. voornoemd.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

52. 19 Mei 1696. William koning van Engeland, prins van Oranje, enz. neemt het dorp van Toedenrode (sic) in zijn bijzondere protectie en sauvegarde.
Papier, opgedrukt zegel onder papieren ruit en handt „William R." en „S. van Huls."

53. 13 Juli 1716. De Staten-Generaal, ten verzoeke van schepenen enz. van Oirschot, bepalen dat aldaar alle rechtsgedingen over zaken, f 12 niet te boven gaande, sommierlijk en mondeling, zonder practisijns, zullen afgedaan worden.
Extract notulen.

54. 26 Juli 1720. De Raad van State beschikt gunstig op een verzoek van gecommitteerden van het kwartier van Oosterwijk (in extenso) om de kleine specien te begrijpen onder de imposten, die volgens resolutie van 6 September 1719 over het jaar ingaande 1 October daaraanvolgende 1/6 lager dan vorige jaren zullen aangeschreven worden.
Afschrift uit de notulen van den R. v. S.

55. 11 Februari 1757. De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven dien van St. Oedenrode octrooi om als van ouds een eigen ijkmeester aan te stellen en ordonnantien te maken op het gewicht, elle en korenmaat, brood, bier, enz.
Opgedrukt zegel in roode was onder papieren ruit.

56. Brieven over armlastigheid, formulieren, minuten van overdracht, 7 stuks, 18de eeuw.

---

57. 18 October 1360 (die b. Lucae Evangelistae.) Schepenbrief van 's Hertogenbosch en vrijdom; overdracht van het goed ter Lijnden c. a. te Aerle bij Beke *door* Rutgherus de Ouden miles *aan* Godefridus fil. Joh. de Drimmelen.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

58. 24 Februari 1514. Int jaer o. H. duijsent vijfhondert ende dertien op sinte Mathijsdach Apostel.
Schepenbrief van Tilburg en Goirle; gelofte van een erfpacht van 23 loopen rogge uit huis, hof en land gelegen aan den Hasselt, par. Tilburg, *door* Mathijs soen wilner Jans van Eijnde *aan* Katherijne Gijs Peters dochter.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

59. . . . . . 15?16. Schepenbrief van 's Hertogenbosch en vrijdom; overdracht van lijfrente op twee lijven *door* schepenen, dekenen van de ambachten en een deel der goede knapen van 's Hertogenbosch *aan* Willem en Anna, kinderen van Peter Peters die Borchgreeff.
Uithangend schependomszegel verdwenen.
(Heeft tot omslag van een boek gediend; ruim de helft is weg en het bewaarde in twee stukken).

60. 24 Mei 1686. Schepenbrief van St. Oedenrode: gelofte van (—) *door* Hendrick Hendrics Gruithuisen *aan* Hendrika? Cornelis dr. van der Hage.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.
(Door vocht half onleesbaar).

61. 26 Juni 1697. Schepenbrief van St. Oedenrode; overdracht van de helft in een akker groot 3 lopens 25 roê in den Bosch tusschen erve Jan Houbraeken en Matth. Thijss. van den Heuvel, *door* Jan van de Sande, mede als voogd van zijn minderjarige kinderen bij Dinghna Willems van den Huest, en Franciscus zijn meerderjarigen zoon, *aan* Hendrick Huijgens, secretaris van Liempde.
Twee uithangende schepenzegels verdwenen.

Ik zou mij verheugen als ik naast de boven besproken publicaties van inventarissen UwEd.Gr. Achtb. straks ook een exemplaar van dien van het oud-archief van Beek en Donk kon aanbieden. Van de medewerking hiertoe van den nieuwen burgemeester aldaar verwacht ik niet weinig. De voorloopige inventaris ligt, gelijk bekend is, van 1884 af gereed en behoeft slechts geringe uitwerking voor het beoogde doel.
Omtrent verdere geheele afwerking van oude gemeente-archieven, waartoe m. i. de druk van den inventaris behoort en het noodzakelijk complement is, durf ik voor 1893 het programma niet meer aanvullen. Toch werd nog voor meerdere archieven in 1892 het werk aanmerkelijk verder gebracht. Behalve dat bij de bescheven stukken van Deurne ook een menigte van Someren zijn, werd een register gemaakt op het privilegieboek van deze gemeente,

waardoor de beschrijving van de bijzondere stukken, het tijdroovendste werk, voltooid werd. Bij de voortzetting van de beschrijving van Someren's oud-archief zal zeker eene toevoeging niet ongepast zijn van de mede dit jaar opgemaakte beschrijving van een aantal in 's Rijks depôt ondergebrachte oude oorkonden betreffende een groot wei- en boschdistrict, waarvan de ingezetenen het medegebruik hadden, en waarover ook vele stukken in het privilegieboek loopen. Het bezit van eene volledige, door den bevoegden ambtenaar opgemaakte inhoudsopgaaf van de stukken betreffende haar historie en grondbezit is voor eene gemeente zeker van niet te miskennen gewicht.

Zoo denkt er ook het bestuur van Grave over, dat besloot mij haar groote verzameling van dergelijke stukken tijdelijk af te staan tot de beschrijving, die ik dezen winter hoop voltooid te zien. De inventaris van dat belangrijke oud-archief, waaraan reeds zooveel moeite en tijd door mij zijn ten koste gelegd, zal daarmede voor de afwerking, de mededeeling in druk, rijp zijn.

Ook de beschrijving van de bijzondere stukken, privilegiën, octrooien, eigendomstitels, enz. van Bergeik, Westerhoven, Riethoven, Borkel en Schaft is thans voorloopig voltooid en zal te zamen met die van de overige oude archiefstukken dezer plaatsen een vrij lijvigen bundel vormen. Jammer dat deze laatsten, voorzoover de losse stukken betreft, nog al geleden hebben en uiteen gerukt zijn, hetgeen de bewerking sterk belemmert.

Dit laatste is in nog veel sterker mate het geval met de oude bescheiden van Dinter en van Heeswijk, die een vorig jaar promiscue en in desolaten toestand op den raadhuiszolder te Dinter werden gevonden en voorloopig uit papierrommel en vuil geschift en verzameld. Zelfs honderden losse bladen van registers werden daar overal tusschen ontdekt. Ik durf mij dan ook niet vleien, dat het verdere langwijlige werk, hoewel geleidelijk — voor zoover de tijd toelaat — voortgezet, vooreerst tot een goed einde zal geraken, al biedt hier de commies-chartermeester bij mijn archief de behulpzame hand. Wanneer eerst de nauwkeurige splitsing naar de vier archieven, waaruit de verzameling eigenlijk bestaat, zal zijn volbracht, moet elk onderdeel worden gesorteerd. Dit alles eischt een „zee van tijd".

Wij doen wat wij kunnen. Dit geldt ook van de regeling der oude en nieuwe archieven van Loon op Zand en Gemert, waarin ik het werk weder heb voortgezet, maar die mij nog menige reis naar die gemeenten en vele uren arbeid zullen kosten, met moeite aan andere bezigheden onttrokken. Er valt zoo veel te doen voor het oud- en nieuw-archiefwezen in deze provincie en voor het gemeentelijke zeker niet het minst.

Bij de vele voor later op den rooster voor de regeling en be-

schrijving geplaatste oude gemeente-archieven moest ik dit jaar ook Sprang brengen, welke gemeente ik een bezoek bracht. Ik vond daar een belangrijk oud-archief — na Heusden misschien het belangrijkste oud-Hollandsche archief in het gebied dezer provincie — bewaard op den ruimen ouden, toren in een vochtige bewaarplaats, in kisten en op rekken geplaatst. Die toestand eischte dringend voorziening. Zeker mag de overbrenging naar het nog nieuwe ruime raadhuis in daartoe zeer goed ingerichte kasten al een groote verbetering heeten, maar, onder zeer voorloopige en globale rangschikking, zal zich daartoe vooreerst mijn zorg wel moeten beperken, totdat de afwerking van andere archieven mij — of misschien eerst een opvolger — de handen weder vrij zal laten.

Ook Ravestein verkeert in gelijke omstandigheid. Het niet zeer groote, maar meerendeels uit nog al merkwaardige stukken bestaande archief, waarvan voor de bekende uitgaaf van Ravesteinsche oorkonden van het Prov. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen alhier een ruim gebruik werd gemaakt en dat ik op het raadhuis heb doorgezien en voorloopig gesorteerd, eischt later een nauwkeurige beschrijving. Zeker zou ook hiervoor de tijdelijke overbrenging in 's Rijks depôt de beste weg zijn om de bereiking van het doel te bespoedigen.

Omtrent Berkel verheugt het mij te kunnen vermelden dat het gemeentebestuur besloot tot het verschaffen van de zoo noodige planken-bergruimte voor het een vorig jaar door mij geregelde oud-archief.

Te Udenhout heb ik de bescheiden, die ik een vorig jaar op den zolder ondoorzocht moest laten liggen, thans nagezien en in de kasten naast de secretarie overgebracht en gerangschikt.

Dat ook in het afgeloopen jaar de beschrijving enz. der oude burgerlijke stands-archieven weder werd voortgezet voor zoover daartoe gelegenheid en tijd overbleef, behoef ik haast niet te zeggen. En met de eenvoudige mededeeling daarvan zou ik dit verslag dan ook kunnen besluiten, had ik niet op een lichtpunt ten deze te wijzen. Ik verblijdde mij nl. zeer over de redding, uit den fatalen brand in het vorig jaar te Dussen, van de oude kerkregisters dier plaats, die ik ter nauwgezette beschrijving en herstelling in het archiefgebouw onder mijn berusting had toen het vuur ook het Dussensche raadhuis ten prooi nam.

Maar wijst niet dit feit opnieuw ernstig op de noodzakelijkheid om deze afstammingsbewijzen, waarvan geene dubbelen bestaan zooals van de burgerlijke standsregisters na 1810, zonder verder uitstel allen te deponeeren in de brandvrije archiefsdepôts, door het Rijk in de provinciale hoofdplaatsen geleidelijk ingericht? Dat brandgevaar is nog grooter prikkel tot dien maatregel dan de vele

geconstateerde gevallen van verwaarloozing, beschadiging en verminking!

's Hertogenbosch, 21 Juni 1893.

De Archivaris in Noordbrabant,

Mr. A. C. Bondam.

VERSLAG

AANGAANDE DE OUDE GEMEENTE- EN WATERSCHAPS-ARCHIEVEN

IN

ZUIDHOLLAND.

OVER 1892.

(UITGEBRACHT AAN GEDEPUTEERDE STATEN DIER PROVINCIE.)

Hoog EdelGestrenge Heeren!

Ik heb thans wederom de eer U HoogEdGestr. verslag te doen van mijne werkzaamheden ten behoeve van de regeling der oude gemeente- en waterschapsarchieven in deze provincie, sedert de maand Juni des vorigen jaars.

In de eerste plaats werd door mij de ordening en beschrijving van het archief der gemeente Haastrecht ondernomen. Tot mijn leedwezen vond ik mij reeds spoedig genoodzaakt dit werk voorloopig te staken, omdat ik mij, om gezondheidsredenen, eenigen tijd in mijne werkzaamheden tot het hoogst noodzakelijke moest bepalen.

In het begin dezes jaars is echter de regeling van dit archief voltooid, dat over het algemeen zeer belangrijk voor de gemeente mag worden genoemd. Een kort overzicht laat ik hier volgen.

Resolutien en acten van schout en burgemeesteren van der stede en lande van Haastrecht, van de municipaliteit, het gemeentebestuur en den municipalen raad 1674—1813.

Uitgaande en ingekomen stukken 1685—1813.

Register van de weeskamer, inventarissen en rekeningen van boedels 1609—1810.

Kerkelijke zaken. — Octrooien van de Staten van Holland tot

het doen van omslagen wegens het bouwen van een predikantshuis en reparatien aan de kerk 1657 en 1660.

Stukken rakende de scheiding van kerk en Staat 1797 en 1798.

Stukken betreffende het beroepen van predikanten door den kerkeraad, waarvan de approbatie door schout en burgemeesters geschiedde 1632 tot 1783.

Vreemd schijnt het dat toen in 1665 schout en burgemeesteren weigerden een beroep van den kerkeraad te approbeeren, de raden en meesters van de rekeningen der domeinen van Holland in dit geschil tusschen beide kwamen.

Rekeningen van kerkmeesters 1722—1798.

Schoolzaken. — Contracten en ordonnantien wegens het aanstellen van schoolmeesters, tevens voorzanger en koster van de kerk 1600—1810. Sedert de helft der 18de eeuw hield de schoolmeester ook Fransche en Duitsche kostschool.

Armenzaken. — Octrooien van de Staten van Holland en Westfriesland tot het heffen van accijnzen 1754, 1763, 1769, 1784.

Contract tusschen den kerkeraad en schout en burgemeesteren wegens de scheiding der diaconie- en heilige geestarmen 16 April 1749, en een dergelijk tusschen burgemeester, als opperarmmeester en den pastoor en armmeesters der Roomsche kerk 2 Maart 1782.

Registers van uitgegeven en ingekomen acten van indemniteit 1726—1811.

Rekeningen van armmeesteren 1686—1811.

Registers en andere stukken betreffende de brandschouw en lantaarns, waarbij een octrooi van de Staten van Holland van 29 April 1718, houdende approbatie eener door schout en burgemeesteren gemaakte ordonnantie op de brandschouw, en tevens machtiging tot vervolging van weerspannige ingezetenen, die geweigerd hadden hun rieten daken door hard dak te vervangen.

Rekeningen wegens het brandspuit-, lantaarn- en klapwakersgeld 1676—1813.

Militaire zaken. — Stukken betreffende inkwartieringen 1652—1811, lijsten van weerbare mannen van 16 tot 60 jaren 1747, 1748 en stukken rakende de oefening in den wapenhandel 1784, 1785.

Notulen van burgemeesters wegens leverantien ten behoeve van de Fransche troepen 1795, orders, reglementen en lijsten betreffende de gewapende burgermacht 1795—1799 Correspondentien en verrekeningen rakende rijloonen voor de Fransche troepen 1798, het leveren van manschappen, wagens en karren bij den inval der Engelschen en Russen in Noordholland in 1799 etc.

Registers van keuren, brieven en publicatien van dijkgraaf en hoogheemraden van Crimpenerwaard 1685—1738, van schouwen en hoefslagen 1687—1829. Brieven en aanschrijvingen van dijkgraaf en hoogheemraden 1676—1810, requesten van schout en burge-

meesters met daarop gestelde appointementen en stukken betreffende geledene schaden bij de inundatien van Crimpenerwaard in de jaren 1730, 1751 en 1760.

Nominatie- en electieboeken van burgemeesteren, schepenen en waarsluiden 1655—1812, reglementen voor het gemeentebestuur, 1801, 1804 en andere stukken rakende de regeering en bedienden.

Octrooi van de Staten van Holland en West-Friesland tot het doen van een omslag ter bestrijding van de kosten wegens het bouwen van een raadhuis 21 Juni 1617 en dergelijke van 1622 en 1640.

Resolutien en sententien van gecommitteerde raden betreffende geschillen tusschen burgemeesteren en waarsluiden van Haastrecht en de ingelanden en ingezetenen aldaar, ter zake van het doen der rekeningen van de omslagen wegens de stichting van het raadhuis en stukken rakende de daarover ontstane processen 1643—1654. Deze geschillen werden beëindigd door een door tusschenkomst van Gecommitteerde raden gesloten accoord van 16 September van dat jaar, waaruit blijkt dat de kosten van het bouwen van het raadhuis omstreeks zes duizend gulden hadden bedragen, en die van de over de verrekening ontstane processen tot over de twintig duizend waren opgeloopen.

Stukken rakende grondvergaderingen 1769—1801 en registers van stemming over de Staatsregelingen van 1798, 1801 en 1805.

Reglement van 22 October 1743 voor een te Haastrecht opgerichte gemeene bosse voor zieke- en oude ambachtsknechts en notulen van het bestuur wegens het opnemen der rekening 1743-1847.

Eenige contracten en andere stukken betreffende wegen en hoefslagen en over een door burgemeesters en regeerders gevoerd proces over de voldoening eener obligatie wegens door Hugo van Erkel van Craeyenstein geleende gelden, ter betaling van de kooppenningen der tienden onder Haastrecht in 1668 van de Staten van Holland gekocht.

Betreffende de gemeente-financien valt in de eerste plaats te ver melden de zoogenoemde gemeenelands buitenrekeningen, loopende van 1587—1682. Blijkens het rapport eener commissie uit den Municipalen raad van 29 December 1812 eene gemengde, zoo plaatselijke als polderrekening, altijd bij omslag verrekend.

Register van smaldeeling dezer rekeningen 1675—1817.

Registers van rekeningen der stedelijke accijnsen 1763—1807, van den personeelen omslag 1806—1808 en rekeningen van den ontvanger der gemeente 1811—1813.

Octrooi van het departementaal bestuur van Holland tot het doen van een personeelen omslag 8 Juli 1806.

Resolutien van de Staten van Holland en aanschrijvingen van den ontvanger-generaal wegens de verponding 1672—1805.

Quohier van het redres der verponding overgeleverd 4 April 1629.

Quohier en taxatie der huurwaarde geformeerd 29 April 1739.

Quohieren van de ordinaire en extra-ordinaire verpondingen 1644—1805.

Staten van ontvang door den secretaris der gemeente van verschillende gemeenelandsheffingen 1744—1789.

Quohieren van het haardstedegeld 1647, 1651, 1665, van het familiegeld 1673, 1742, van den aanslag in de liberale gift van 1747, en van het provisioneel middel in plaats der afgeschafte pachten 1849.

Publicatien, correspondentien, lijsten van gequostiseerden, etc. betreffende verschillende landsbelastingen van 1795—1804.

Doop- en trouwboeken van de gereformeerde kerk te Haastrecht 1683—1818.

Register van huwelijken gesloten voor schout en schepenen 1686-1811.

Huwelijks-aankondigingen en daarbij behoorende stukken 1674-1811.

Doop- en trouwboeken van Roomsch-Catholieken 1709—1812.

Register van begraven in de kerk 1786—1811.

Register wegens het recht op het trouwen en begraven 1695-1805.

De archieven van den voormaligen schepenbank van Haastrecht waren in 1811 niet aan de rechtbank te Rotterdam, waaronder deze gemeente ressorteert, afgegeven maar op het gemeentehuis achter gebleven. Ik heb die archieven van de andere afgescheiden en ter zijde gelegd. In overleg met den heer burgemeester zullen zij, na te zijn opgevraagd, en verkregen machtiging van den gemeenteraad naar het Rijksarchief worden overgebracht.

Op het gemeentehuis bevinden zich ook de archieven der onder Haastrecht gelegen polders, welke aldaar reeds sedert jaren schenen bewaard te zijn geworden. Ik heb de beschrijving daarvan achter dezen inventaris laten volgen, omdat het wenschelijk schijnt dat deze archieven ter voorkoming van verloren te raken, bij de overige oude gemeente-archieven worden bewaard.

Deze archieven bestaan, behalve de losse stukken, voornamelijk uit registers bevattende de rekeningen der verschillende polders, waarin echter ook zijn ingeschreven copien van handvesten, contracten, schouwbrieven en andere stukken. Ik heb deze stukken voor zooveel zij niet in originali aanwezig waren, opgenomen in den inventaris der losse stukken met aanwijzing van het register waarin zij te vinden waren.

Eene afzonderlijke vermelding verdienen.

Handvest van keizer Maximiliaan over het verwijden en bekaden van de uitwatering van die van Hoenkoop door den polder Roosendaal 5 Februari 1487.

Aankoop van de Westerkade door die van Roosendaal van de geburen van Honkoop 10 Mei 1521.

Schouwbrief van Roosendaal 26 April 1565.

Buurspraken, bestekken en andere stukken betreffende de molens van Roosendaal 1659—1754.

Schouwbrief van den polder Honaert buitendijks, Snelrewaard 14 Maart 1619.

Aankoop van een stuk land tusschen de Geer en Benschopper molen, tot het maken van eene kade voor de uitwatering van Benschop door den polder Honaert 12 Mei 1505.

Schouwbrief van den Honaert 21 Februari 1559.

Kaart van den Benschopper boezem 22 December 1615.

Accoord tusschen die van Benschop en die van den Honaert over hunne uitwatering.

Overeenkomst wegens de uitwatering van Polsbroek door den polder Groot-Keulevaart 1 Augustus 1486 en verklaring aangaande de schouwen 27 December 1551 daaraan gehecht.

Schouwbrieven van Groot-Keulevaert 26 October 1659 en van Klein-Keulevaart 17 Februari 1704.

Accoord tusschen die van Polsbroek en Keulevaart over hunne uitwatering en kaden 18 September 1625 en over het leggen van een nieuwe sluis 23 December 1751.

Contract tusschen die van Groot- en Klein Keulevaert over het onderhouden van de Schutterskade 8 November 1797 en nog eenige latere overeenkomsten.

Stukken rakende een proces tusschen de polderbesturen van Groot- en Klein-Keulevaart over het onderhoud van een kade genaamd de Erfviertelen, eerst beslist door een vonnis van dijkgraaf en hoogheemraden van Crimpenerwaard van 7 Januari 1780, voortgezet voor den Hoogen Raad en beëindigd bij een willige condemnatie van dien raad van 29 Juli 1785, met eene kaart van de beide polders gemaakt in 1777.

Schouwbrief van den polder Galgoord 1 Maart 1525.

Ordonnantie voor den polder Achterpoort 7 Maart 1599.

Koopbrief van een stuk land door den schout van Bergambacht en den ambachtsheer van 's Heerenaertsberge van de landgenooten van Bilwijk om met hunne molens daarin te malen, en overeenkomst over het maken van kaden en wachtheulen 4 November 1472.

Handvesten, keuren en ordonnantien van die van Beneden-Haastrecht getrokken uit een oud register aan dien polder toebehoorende 1472—1634.

Stukken rakende het vernieuwen van de Beneden Haastrechtsche sluis, welke door de inundatie van 1726 was vernield, voor rekening van Crimpenerwaard 1721, 1727.

Rekeningen van gezworenen van den polder Roosendaal 1735-1861.
Van kadeschouwers van Snelrewaard 1733—1861.
Van gezworenen van den Honaert 1624—1861.
Van gezworenen van Groot Keulevaart 1618—1861.
Van kadeschouwers van Keulevaart buitendijks 1736—1859.
Van gezworenen van Klein-Keulevaart 1608—1861.
Van landschouwers van den polder Galgoord 1615—1861.
Van gezworenen van den polder Achterpoort 1636—1861.
Van gezworenen van Hoog- en Laag Bilwijk 1639—1861.
Van gezworenen van Beneden-Haastrecht 1670—1861.

In de tweede plaats hield ik mij bezig met de regeling van het archief der gemeente Hof van Delft. Eenigen tijd geleden waren de daar nog aanwezige rechterlijke archieven aan het Rijksarchief overgegaan en het overige reeds eenigermate door den secretaris gesorteerd. Eene spoedige definitieve regeling scheen dus wenschelijk.

Het nog aanwezige oud-archief was slechts van zeer weinig omvang, waaronder ook nog enkele stukken van de vroegere gemeenten Wout en Wouthарnas en Groeneveld.

Hoog- en Woutharnas werd in 1832, Groeneveld in 1855 met de gemeente Hof van Delft vereenigd.

Bij het opmaken van den inventaris scheen het mij wenschelijk de stukken dezer beide voormalige gemeenten betreffende, tot aan hunne opheffing in dezen inventaris op te nemen, hetgeen met zeer weinig moeïte geschieden kon.

Ik ga nu over om eenige bijzonderheden omtrent deze archieven mede te deelen

In dat van Hof van Delft was aanwezig een privilegieboekje op perkament geschreven, waarschijnlijk uit het laatst der zestiende eeuw. De stukken waren gewaarmerkt door den notaris Aegidius Agrippa. Het bevat alle oude graaflijke brieven Hof van Delft betreffende, beginnende met 1316—1414, waaronder enkele, die ik tot nog toe niet in de graaflijke registers in het Rijksarchief heb kunnen vinden; voorts eene ordonnantie van 6 April 1423 op het bestuur van Hof van Delft gemaakt met behulp van de regeering van Delft, en eene gelijke regeling omtrent het opbrengen van schot- en omslagen van 1517.

Dit privilegieboek was in 1783, tijdens den verkoop der heerlijkheid Hof van Delft aan de stad Delft, in het bezit van den ambachtsheer Gijsbert van Hogendorp, die er zeer verontwaardigd over was, dat hij door den schout van Hof van Delft tot de teruggave was aangemaand. Het ging toen aan de stad Delft over en werd later weder aan den heer van Hogendorp teruggegeven. Op welke wijze het weder in het gemeente archief is teruggekeerd, heb ik niet kunnen ontdekken.

Resolutien van de rijkdommen van Hof van Delft 1581—1795 en notulen van het gemeentebestuur over 1811.

Weesboeken van Hof van Delft, Vrijenban, Wout, Woutharnas en Groeneveld 1636—1809.

In het tweede dezer weesboeken is ingeschreven eene door de officieren en schepenen en gedelegeerden van de dorpen Maasland, Dorpambacht, Hodenpyl, Pijnakker, Kethel, Hof van Delft, Vrijenban en Woutharnas geconcipieerde ordonnantie van 4 April 1581, den 19den Mei door het Hof van Holland geapprobeerd, gemaakt op grond, dat, nu tengevolge van de tegenwoordige troebelen hunne voormaals gemaakte ordonnantien waren verloren gegaan, thans vele zaken weezen en weduwen rakende, voor hunne gerechten werden gemoveerd.

Stukken betreffende de heerlijkheid van Hof van Delft in 1724 door Catharina Margaretha Beck, huisvrouw van Gijsbert Hogendorp, van de Staten van Holland en Westfriesland gekocht en in 1738 door dezen laatste verkocht aan de regeering van Delft.

Memorie over het recht van landgifterij en quohieren van de vrije en onvrije hoflanden, gelegen in het Hof van Delft 1639—1721.

Reeds van oude tijden was het grootste gedeelte der landen van Hof van Delft aan de graven van Holland onderworpen aan „erfhuur en verstinxgelt"; waarvan de opbrengst in de rekeningen van den rentmeester van Noordholland verantwoord werd. In het jaar 1449 namen burgemeesters en regeerders van Delft op zich om de renten te betalen van lijfrentebrieven door Philips van Bourgondië aan verschillende personen verkocht, ten bedrage van 500 gouden Wilhelmusgulden, waartegen bij brief van 7 Juni 1449 deze inkomsten met nog eenige andere in Delfland aan de stad Delft overgingen. Eene andere last die op deze onvrije landen rustte was, dat de bezitters die niet verkoopen mochten dan met consent van de regeering van Delft.

Quohier van het redres der verponding van 1634 en op de huizen van 1733.

Stukken betreffende het ambacht van Hof van Delft en rekeningen over het sluisgeld van 1577, 1623, 1626, 1627 en 1774—1855.

Notulen, ingekomen stukken en rekeningen van de gemeentebesturen van Hoog- en Woutharnas 1817—1832 en van Groeneveld 1817—1855.

Kerkelijk doopboek van 't Wout 1719—1812 en een dubbel gehouden ingevolge resolutie van de Staten van Holland 15 Juni 1792, loopende tot 1827.

Registers van huwelijken gesloten voor de gerechten van Vrijenban, Hof van Delft, Abtsrecht en 't Wout 1633—1803, Groeneveld, Hoog- en Wout Harnasch en 't Wout 1772—1810.

Behalve mijne werkzaamheden ten behoeve der genoemde archieven, kon ik de beschrijving van het archief van Delfland wederom een goed eind verder brengen, vooral omdat de inventarisatie der losse stukken, bij mij aan huis geschiedende, ook de wintermaanden daartoe konden worden benuttigd. Dit is echter een werk van grooten omvang.

Bij volstrekt gemis aan oude inventarissen en daar bovendien bij de bebouwing van het gemeenelandshuis van Delfland, en de plotseling noodige ontruiming van het archieflokaal de weinige orde die er bestond er niet op is verbeterd, zullen eerst al deze stukken moeten worden opgeschreven, alvorens men er toe zal kunnen komen daarvan een goed ingericht geheel te vormen.

Het geinventariseerd gedeelte is nu reeds tot een honderd dertigtal portefeuilles aangegroeid en nog is er een belangrijke voorraad ongeordende stukken voorhanden.

Nu ik langzamerhand dit archief beter leer kennen, bemerk ik eerst hoeveel belangrijks daarin verscholen was, dat als geheel onbekend niet kon worden gebruikt, en word ik in de overtuiging versterkt dat een goede beschrijving zoo voor de administratie als voor de geschiedenis van dit voorname hoogheemraadschap van groot nut zal zijn.

Op enkele, nu reeds bij elkander gebrachte onderwerpen, behoef ik nu slechts te wijzen. De stukken rakende de zeeweringen van Delfland tusschen Terheide en den Hoek van Holland, de dijken langs de rivier de Maas, de Wierrikkerdijk en de gezamenlijke werken aan den Rijndijk tot keering van het Lekwater bij inbraak van dijken van die rivier, de landscheiding van het hoogheemraadschap, en de processen van 1614—1661, gevoerd tusschen Rijnland en Delfland, over de scheiding tusschen den Leidschendam en de zee met daarbij behoorende kaarten en anderen.

Ook zijn reeds de stukken betreffende verschillende ambachten en daaronder gelegen polders in Delfland bijeenverzameld en opgeschreven, zooals van Maasland, Monster, 's Gravenzande, Maassluis, Vlaardingen en Vlaardingerambacht, Schipluiden, Wateringen, Rijswijk, Nootdorp, Berkel en Rodenrijs en Vrijenban.

Hiermede geloof ik mijne mededeelingen voor dit jaar te kunnen sluiten en heb ik met de meeste gevoelens van hoogachting de eer te zijn.

's Gravenhage, 20 Juni 1893.

Uw Hoog Ed. Gestr. Dr. Dienaar,

J. H Hingman.

VERSLAG

OMTRENT OUDE GEMEENTE- EN WATERSCHAPS-ARCHIEVEN

IN

UTRECHT

OVER 1892

(UITGEBRACHT AAN GEDEPUTEERDE STATEN DIER PROVINCIE).

Edelgrootachtbare Heeren!

Aan het einde van mijn vorig verslag moest ik U mededeelen, dat de regeling van een tweetal archieven: dat van het waterschap „de Hooge Boezem achter Haastrecht" en dat van de gemeente Bunnik, waartoe ik in het laatst van 1891 was gemachtigd, onafgedaan gebleven was. Vóór alles heb ik U dus rekenschap te geven van de wijze, waarop ik in deze aan Uwe opdracht heb voldaan.

De regeling van het archief van den Hoogen Boezem sloot zich aan die van dat van het waterschap Loopik c. a. aan, niet alleen omdat het plan tot de ordening van het eerstgenoemde archief uitging van den secretaris van den Hoogen Boezem, den heer Cambier van Nooten, die tevens voorzitter van het waterschap Loopik c. a. is, maar ook omdat Loopik een der polders was, die onder den Hoogen Boezem ressorteerden. De andere waren: Vlist, Bonrepas, Willige-Langerak, Kabauw, Zevender, Zevenhoven, Vijfhoeven (onder Jaarsveld) en achterpoort (onder Haastrecht) Loopik was wel van ouds onder deze dorpen het aanzienlijkste, maar ook het bestuur van dat dorp had in de zaken van den Hoogen Boezem weinig te zeggen. Het eigenlijke beheer er van beruste bij de beide superintendenten, het kapittel van St Marie te Utrecht en de stad Schoonhoven. Dezen oefenden intusschen hun invloed in den regel slechts middellijk uit. Het dagelijksch bestuur werd gevoerd door den rentmeester en de beide boezemmeesters. De schout of de secretaris van Loopik was altijd een dier boezemmeesters, terwijl een der Schoonhovensche ambtenaren de andere was. Op de benoeming van den rent- of penningmeester maakten beiden su-

perintendenten aanspraak. Slechts bij uitzondering kwamen de afgevaardigden der dorpsbesturen of der ingelanden bijeen.

Een juist beeld van de administratie van den Hoogen Boezem geeft de wijze, waarop de rekeningen van den rentmeester werden opgenomen, weer. In de maand Maart of in April legde de rentmeester eene voorloopige rekening, voorrekening genoemd, over aan de burgemeesters en den secretaris van Schoonhoven, den schout, de buurmeester en den secretaris van Loopik, die allen door het kapittel van St. Marie, dat ambachtsheer van Loopik was, werden aangesteld, en de beide boezemmeesters. Was de voorrekening door hen goedgekeurd en het bedrag van den omslag per morgen vastgesteld, dan werkte de rentmeester zijne rekening uit, en deed er een afschrift van toekomen aan het kapittel. Dit zond dan eenigen zijner leden naar Schoonhoven, waar dezen met de afgevaardigden dier stad en een enkel voornaam geërfde uit Loopik de definitieve rekening afhoorden. Het behoeft niet vermeld te worden, dat op die laatste bijeenkomst alles volgens de strengste etiquette geschiedde, en in de evene jaren de kanunniken van St. Marie, in de onevene de regeerders van Schoonhoven den voorrang hadden. Zoo bleef de toestand tot 1811. Alleen van 1803 tot 1807 werd de rekening afgelegd aan gecommitteerden uit de geërfden der verschillende dorpen, die onder den Hoogen Boezem ressorteerden, en die regeling werd ook in 1812 weer ingevoerd, schoon in dat jaar het bestuur van Schoonhoven ook nog vertegenwoordigd was — het kapittel van St. Marie bestond toen niet meer — in 1813 werd ook Schoonhoven uitgesloten.

Het archief is niet groot: het bevat hoofdzakelijk de papieren, die door den boezemmeester J. Bijlandt, secretaris van Loopik, in de eerste helft der 18de eeuw bewaard zijn. Wat er uit vroegeren tijd aanwezig is, is onbeduidend, terwijl het archief na 1755 ook vele lacunes vertoont. Den inventaris, dien ik UE G.A. bij schrijven van 18 Januari 1892 toezond, verdeelde ik in drie rubrieken; in de eerste ptaatste ik de stukken, die het bestuur van het waterschap in het algemeen, in de tweede die, welke de werken er van, en in de derde die, welke de financiën betreffen. Bij het regelen van het archief bemerkte ik, dat eenige stukken van de archieven der gemeente en van het waterschap Loopik tusschen de stukken van den Hoogen Boezem geraakt waren; met machtiging van het waterschapsbestuur bracht ik die, waar zij behoorden, en schreef ze in de twee inventarissen bij. Tevens bleek mij bij die gelegenheid, dat zich omgekeerd in het archief van het waterschap Loopik c. a. eenige stukken bevonden, die beter in het archief van den Hoogen Boezem geborgen waren; waarschijnlijk zijn beide archieven vroeger dooreen gemengd geweest. Ik had in den inventaris van Loopik c. a. eene bijzondere afdeeling aan den Hoogen Boezem

gewijd en daarin niet alleen de stukken opgenomen, die wel is waar den Hoogen Boezem betroffen maar toch tot het archief van Loopik c. a. behoorden, doch ook zulke, die eigenlijk in het archief van den Hoogen Boezem zelf hadden moeten worden geborgen. Ik had die stukken toen niet overgedragen, deels omdat ik niet wist, dat de Hooge Boezem een eigen archief bezat, deels omdat dat archief, zoo het bestond, in elk geval niet geregeld was, en dus de daarin geborgen stukken gevaar liepen verloren te gaan. Deze bezwaren waren nu uit den weg geruimd, en na verkregen machtiging van het bestuur van het waterschap Loopik c. a. lijfde ik deze stukken bij het archief van den Hoogeu Boezem in.

Tot het bovenstaande bepaalden zich echter mijne bemoeiingen met de archieven van Loopik en den Hoogen Boezem niet. Reeds in het laatst van 1891 had de heer Cambier van Nooten zich tot mij gewend met verzoek hem te willen mededeelen, of zich in het Rijksarchiefdepôt te Utrecht ook stukken betreffende de waterschappen Loopik en den Hoogen Boezem achter Haastrecht bevonden, en zoo ja, of daarvan lijsten konden worden afgegeven. De eerste vraag kon ik dadelijk met ja beantwoorden: in het archief van het kapittel van St. Marie, ambachtsheer van Loopik en superintendent van den Hoogen Boezem, bevinden zich een aantal stukken, die op die beide lichamen betrekking hebben; en ook de heer Rijksarchivaris toonde zich aanstonds bereid aan het in de tweede plaats uitgedrukte verlangen te voldoen. De lijsten werden dan ook in den loop van het jaar 1892 opgemaakt en den heer Cambier van Nooten toegezonden. Ik richtte de lijsten in denzelfden geest als de inventarissen in en verdeelde ze op dezelfde wijze. Zij vullen deze inventarissen aan, uit beiden gezamenlijk heeft men een volledig overzicht der bewaard gebleven stukken, die op Loopik en den Hoogen Boezem betrekking hebben. Het ware dan ook wel te wenschen, dat andere gemeente- en waterschapsbesturen trachtten op dezelfde wijze de inventarissen hunner archieven te completeeren en zoodoende bruikbaarder te maken. In de kapittelarchieven bevinden zich stukken omtrent bijkans alle dorpen en waterschappen, waarvan het kapittel ambachtsheer, of waarin het geërfd was.

Nog op eene andere wijze ontving het archief der gemeente Loopik eene aanvulling uit het depôt te Utrecht. In het afgeloopen jaar is namelijk door den Rijksarchivaris beslist, dat de stukken betreffende het beheer van goederen van weezen, krankzinnigen en afwezigen, die eerst tot de rechterlijke archieven waren gebracht en als zoodanig van de gemeentebesturen waren overgenomen, met uitzondering van de voor enkelen dier colleges verleden akten van vrijwillige rechtspraak, van de rechterlijke archieven zouden worden afgescheiden en aan de betrokken gemeenten teruggegeven. Van de

gemeenten, wier archieven door Uwe hulp waren geregeld, profiteerden van dezen maatregel behalve Loopik nog Leusden, Loenen, Loosdrecht, Maarsen en Montfoort De bedoelde stukken werden door mij in de inventarissen bijgeschreven.

Na het archief van den Hoogen Boezem kwam dat van Bunnik aan de orde, waarmede, naar men mij medegedeeld had, de archieven van de gemeenten Odijk en Werkhoven en het waterschap Rijn-en-Dijk vermengd waren. Intusschen was dat bericht maar gedeeltelijk juist. Wel bevinden zich in het oud-archief der gemeente Bunnik verschillende stukken en papieren, die betrekking hebben op onderwerpen, die thans tot de competentie van het voornoemde waterschap behooren, maar dezen zijn zoodanig aan de stukken betreffende de gemeenteadministratie verbonden, dat eene doelmatige scheiding onmogelijk is. De aanbestedingen van de slagen van Bunnik in den Krommen Rijn en in den Lekdijk zijns deels in hetzelfde register als de gerechtsnotulen opgeteekend, deels met de conditiën van de verpachting van het logiesgeld en het gemaal in één band vereenigd. Bovendien is het waterschap Rijn-en-Dijk eerst verscheidene jaren na 1813 opgericht en verkeert dus in dat opzicht in andere omstandigheden als de meeste waterschappen in de provincie, die ontstaan zijn, doordien de oude dorpsbesturen, na bij het invoeren der Fransche administratie in 1811 hunne rechtsmacht verloren te hebben en als gemeentebestuur door den maire met zijn adjunct en de municipale raden te zijn vervangen, zich als waterschapscolleges ongestoord handhaafden. Even gewettigd als in het laatste geval de overgang van een gedeelte van het oude archief aan het waterschapsbestuur is, even ongemotiveerd komt het mij voor om aan een later opgericht waterschap zooals Rijn-en-Dijk een gedeelte van het oud-archief van het gerecht over te dragen. Ook bleken de archieven der gemeenten Odijk en Werkhoven grootendeels verdwenen te zijn; wat ik nog in het archief van Bunnik vond, dat aan die gemeenten toebehoorde, was onbeduidend. Daarentegen is het archief van Bunnik zeer belangrijk: het klimt tot circa 1640 op en is sedert in vele opzichten vrij volledig bewaard gebleven.

De vroegere toestanden in deze streken waren zeer eigenaardig. Het gerecht van Bunnik-en-Vechten omvatte een groot deel der tegenwoordige gemeente Bunnik, daarnaast bestonden evenwel nog drie andere gerechten of heerlijkheden, die thans een deel der gemeente uitmaken: Ter-Hul (1), Rijnauwen en Ameliswaard. Vooral

(1) Hoewel ik in den regel voor plaatsnamen de spelling van de Woordenlijst, samengesteld door de afdeeling „Nederland" van het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, volg, ben ik daarvan ditmaal afgeweken, omdat de door de Woordenlijst opgegeven vorm „Tenhul" mij nergens in de oude stukken is voorgekomen.

Ter-Hul verkeerde in bijzondere omstandigheden. Volgens den schrijver van den Tegenwoordigen Staat van Utrecht (II pag. 373) bracht het zelf zijne lasten ten kantoore, maar stond het overigens onder het gerecht van Bunnik; het was eene heerlijkheid van den proost van Oudmunster. Intusschen is deze mededeeling niet geheel juist. Uit het archief bleek mij, dat Ter-Hul, wat de inning der meeste lasten betrof, met Bunnik-en-Vechten was gecombineerd Dit geldt van het enkel en het dubbel huisgeld, het haardstedegeld, het dienstbodegeld, het paardegeld, het hoorngeld, de belasting op de bezaaide landen en boomgaarden en ook van de dorpslasten en binnenlandsche kosten. Alleen van het familiegeld, welke belasting echter reeds lang was afgeschaft, toen de Tegenwoordige Staat verscheen, van het oudschildgeld en van de consumtiemiddelen blijkt het niet. Het is dus mogelijk, dat Ter-Hul die beide lasten uit eigen hoofde ten kantoore der Staten bracht. Intusschen waren bij zulke eigenaardige en verwarde toestanden ook de provinciale autoriteiten meermalen in de war: in het archief van Bunnik komen verschillende aanschrijvingen voor, die aan het gerecht van Ter-Hul of, wat nog vreemder is, aan het gerecht van Vechten geadresseerd zijn.

In een nog zonderlinger rechtstoestand verkeerde het naburige Slachtmaat. De Tegenwoordige Staat van Utrecht (t. a. pl.) bericht, dat het eene ambachtsheerlijkheid van het kapittel van St. Jan was, dat de transporten van vaste goederen ten overstaan van den secretaris van het kapittel als schout en van twee kanunniken als schepenen plaats vonden, maar dat de ongelden, zoo reëel als personeel, door den schout van Oud-Wulven werden gegaderd. Dit laatste nu is stellig onjuist. Verscheidene ongelden, ja zelfs de dorpslasten en de binnenlandsche kosten werden te Bunnik opgebracht. In de notulen van Gedeputeerden van de Staten van Utrecht dd. 6 September 1674 wordt eene beschikking vermeld, genomen op een request van A. de Reuver, waaruit blijkt, dat deze van zijne onder Slachtmaat gelegen hofstede de reëele ongelden onder Bunnik — er staat eigenlijk „onder den gerechte van Slachtmaat, gecombineerd met den dorpe van Bunnik" — de personeele onder Oud-Wulven betaalde. Bij beschikking van Gedeputeerden werd nu bepaald, dat alle lasten door hem te Bunnik zouden worden opgebracht. Toen dan ook de revolutie van 1795 een einde maakte aan de heerschappij der heeren van St Jan, schijnt Slachtmaat zonder meer onder het gezag der municipaliteit van Bunnik te zijn overgegaan. In 1798, toen men zooveel mogelijk met de oude grenzen wilde breken, werd Slachtmaat van Bunnik afgescheiden en met Houten vereenigd, maar in 1802 kwam het weder onder Bunnik terug.

Administratief stond dus Slachtmaat onder het gerecht van Bun-

nik, maar wat de vrijwillige rechtspraak betreft, onder het kapitttel van St. Jan. Dit laatste verschijnsel vereischt eene nadere verklaring, die echter niet gemakkelijk te geven is. De volgende veronderstelling moge hier eene plaats vinden. Oorspronkelijk schijnt Slachtmaat ook voor de volontaire jurisdictie onder het gerecht van Bunnik te hebben geressorteerd; blijkens een charter, in het archief der provincie berustende, werd nog in 1579 op een onder Slachtmaat gelegen goed ten overstaan van het gerecht van Bunnik eene plecht gevestigd. De verandering valt derhalve in het einde der 16de of het begin der 17de eeuw, d. w. z. juist in denzelfden tijd, toen de Utrechtsche kapittelen bij het verlies van alle overige rechten, die aan de claustraliteit verbonden waren geweest, zich trachtten te handhaven in hunne aanspraak om over het transporteeren der claustrale huizen te staan (S. Muller Fz. over claustraliteit p. 181). Inderdaad komt de wijze, waarop claustrale huizen toenmaals werden getransporteerd, geheel overeen met die, waarop volgens den schrijver van den Tegenwoordigen Staat de onder Slachtmaat gelegen goederen werden overgedragen. In beide gevallen geschiedt het transport ten overstaan van twee kanunniken en den secretaris van het kapittel (h. a. w. p 152). Het is ook begrijpelijk, dat het gerecht van Bunnik de kracht miste om zich, gelijk de magistraat der stad Utrecht, tegen deze aanmatiging van het kapittel te verzetten, zoodat terwijl de claustraliteit te niet ging, de rechtsmacht van het kapittel over Slachtmaat onbetwist bleef bestaan tot de revolutie toe. Evenwel is het bovenstaande niet meer dan eene gissing; in het archief van het kapittel heb ik tevergeefs gezocht naar iets, wat over deze zaak eenig licht zou kunnen verspreiden, wat trouwens met het oog op den kleinen omvang van wat er van dat archief is overgebleven, en op de zeldzaamheid, dat een goed onder Slachtmaat werd overgedragen — in de oudschildboeken staat de plaats met slechts vijf perceelen aangeteekend — niet vreemd kan geacht worden.

Nog eene derde anomalie deed zich bij een naburig gerecht voor. De Koppel (ook de Groote en de Kleine Koppels geheeten) en Maarschalkerwaard vormden twee heerlijkheden, die aan verschillende ambachtsheeren toebehoorden (Tegenwoordige Staat van Utrecht II p. 384), nogtans stonden beiden onder één gerecht. Van het archief dezer heerlijkheden zijn slechts weinig stukken overgebleven, die zich in het archief der gemeenten Houten, in dat van Bunnik en in het Rijksarchiefdepôt alhier bevinden; zij zijn allen uit den tijd na 1795. Bij resolutie van het departementaal bestuur van Utrecht dd. 22 September 1802 (vervolg Utrechtsch Plakkaatboek I p. 250) werden echter alle sinds 1795 ingevoerde combinaties van gerechten opgeheven; daar nu De Koppels en Maarschalkerwaard ook na dien tijd onder één gerecht zijn ver-

eenigd gebleven, moet dezelfde toestand ook vóór de revolutie bestaan hebben. Dit is overal daarom zonderling, omdat het feit, dat Abkoude, Portengen, Kokkengen, Temaat, Breukelen en andere dorpen, die geographisch en kerkelijk eenheden vormden, administratief in verschillende gerechten gesplitst waren, zijne verklaring alleen hierin vinden kan, dat die dorpen tusschen verschillende ambachtsheeren verdeeld waren, en men niet wilde, dat één gerecht zich over meer ambachtsheerlijkheden zou uitstrekken. Hoe algemeen deze regel echter is opgevolgd, toch komt behalve in het geval van De Koppels en Maarschalkerwaard nog eene andere uitzondering voor, nl. in Oostbroek-en-De-Bilt. Twee der over deze combinatie gestelde schepenen stelde de heer van Oostbroek aan, de andere werden door den heer van De Bilt benoemd (Resolutie der Staten van Utrecht dd. 1 Juli 1716; zie ook: Vervolg Utrechtsch plakkaatboek I p. 184 en 192; de daar vermelde vrouwe van Hagendoorn was bezitster van Oostbroek). (1)

Gedurende de jaren 1798—1802 waren De Groote en Kleine Koppels, Maarschalkerwaard, Rijnauwen en Ameliswaard met Bunnik vereenigd. In 1802 herkregen deze plaatsen hare zelfstandigheid, maar in 1811 voerde het Fransche bestuur eene nieuwe gemeentelijke organisatie in. De gemeente Bunnik omvatte toen: Bunnik, Vechten, Ter-Hull, Slachtmaat, Ameliswaard, de beide Koppels, Maarschalkerwaard en Rijnauwen. Tegelijkertijd werden Werkhoven en Odijk tot ééne gemeente (Werkhoven) vereenigd. (2) Na 1813 kwam het gouvernement hierop terug. Bunnik, Vechten en Ter-Hul werden gebracht tot de gemeente Bunnik, Rijnauwen en Ameliswaard tot de gemeente Rijnauwen, terwijl de beide Koppels met Slachtmaat, Oud-Wulven-en-Waaien, Wulven, Heemstede en Maarschalkerwaard tot de gemeente Oud-Wulven vereenigd werden, en Odijk en Werkhoven zelfstandig werden georganiseerd. (Zie ook: Van der Aa. Aardrijkskundig Woordenboek X p. 408). Deze toestand bleef onveranderd bestaan, totdat de wet van 13 Juni 1857 (*Staatsblad* n°. 79) Oud-Wulven met Houten en Schoonauwen tot de gemeente Houten combineerde Bij eene wet van denzelfden datum (*Staatsblad* n°. 76) werd ook Rijnauwen bij de gemeente Bunnik ingelijfd.

Overeenkomstig het bovenstaande verdeelde ik den inventaris

---

(1) Vroeger schijnen wel eens pogingen te zijn aangewend om De Koppels onder Bunnik te betrekken. Den 5den December 1582 namen althans Gedeputeerde Staten eene beschikking, waarbij de bewoners van De Koppels tegenover den schout van Bunnik gehandhaafd werden in hun recht om verschillende reëele ongelden zelf te gaderen.

(2) Van 1798 tot 1802 was Dwarsdijk met Werkhoven vereenigd geweest.

van Bunnik in twee afdeelingen, waarvan de eerste het archief der voormalige gemeente Bunnik, de andere dat der gemeente Rijnauwen (weder in twee afdeelingen: Rijnauwen en Ameliswaard gesplitst) bevat. De eerste afdeeling verdeelde ik weder in drie hoofdrubrieken: eene betreffende het oude gerecht van Bunnik-en-Vechten, eene, handelende over de met 1812 opgerichte gemeente Bunnik, en eene derde, waarin ik de archieven der commissien tot den ontvang van den 100sten en den 50sten penning borg. Al die afdeelingen zijn intusschen klein behalve alleen die betreffende het oude gerecht van Bunnik-en-Vechten, die ik daarom in drie rubrieken indeelde, bestemd voor de stukken, die betrekking hebben op het dorpsbestuur in het algemeen, op het bestuur der financiën en het opbrengen der belastingen en op het bestuur der van 1798 tot 1802 tijdelijk met het gerecht vereenigde dorpen. De archieven der gemeenten Odijk en Werkhoven liet ik onverdeeld. De inventarissen had ik de eer UE.G.A. den 22sten Februari toe te zenden. Enkele stukken heb ik daarop niet gebracht, nl. die, welke tot de archieven van naburige gemeenten en waterschappen behoorden. Deze stukken heeft het gemeentebestuur van Bunnik op mijn verzoek aan de betreffende besturen overgedragen; dientengevolge heb ik in de inventarissen van Oud-Wulven en van Vechter-en-Oud-Wulverbroek (1), bewerkt door mr. van Hasselt, eenige nummers bijgeschreven.

Intusschen waren de onderhandelingen met het gemeentebestuur van IJselstein, dank zij Uwe krachtdadige medewerking, tot een gelukkig einde gebracht. Reeds in het jaarverslag over 1890 (p. 7) werd van die onderhandelingen melding gemaakt, maar het had geruimen tijd geduurd, eer alle bezwaren, die van de zijde van het gemeetebestuur waren geopperd, uit den weg waren geruimd. Den 29sten December 1891 ontving ik hiervan bericht en den 8sten Januari d. a. v. werd ik door Uw college tot de regeling van het archief der gemeente IJselstein gemachtigd. In den loop der maand Maart kon ik daarop met het inventariseeren van het omvangrijke archief een aanvang maken.

De landstreek, die later de baronie IJselstein uitmaakte, behoorde oorspronkelijk tot het sticht van Utrecht. Dat blijkt niet slechts uit het feit, dat de kapittelen ten Dom, van Oudmunster en van St. Marie van ouds aldaar talrijke bezittingen hadden (De Geer van Oudegein. Bijdragen tot de geschiedenis en oudheden

(1) Het archief van het laatste waterschap berust thans te Bunnik op het gemeentehuis. Ofschoon het daar eigenlijk niet behoort — hoe het er gekomen is, bleef mij duister — scheen het mij toch veiliger toe, dat het daar bleef, dan dat het naar de particuliere woning van den secretaris van het waterschap werd overgebracht.

der provincie Utrecht p. 14 en 15), zoodat zelfs het laatste kapittel het patronaatrecht over de kerk van IJselstein bezat (Codex diplom. Neerl. 2de serie IV 2de afd. p. 98), maar bovenal hieruit, dat nog in later tijd het Stichtsche landrecht als subsidiair recht in IJselstein gold (S. Muller Fz., Rechtsbronnen van Utrecht: Inleiding p. 326). Toch schijnt IJselstein al vroeg aan den invloed van het Sticht onttrokken en onder Holland gekomen te zijn, zonder dat nauwkeurig blijkt, hoe die verandering is tot stand gekomen. Hoe dit zij, ten tijde van graaf Willem III was IJselstein leenroerig aan Holland (De Geer. Bijdragen p. 121). De Hollandschen invloed was echter althans in de 15de eeuw niet groot in IJselstein. De heerlijkheid of baronie (h a. w. p. 124) was toen van het geslacht van Amstel, dat haar oorspronkelijk, althans in de 13de eeuw, bezeten had, vererfd op het huis van Egmond (1); door het huwelijk van heer Jan van Egmond met de erfdochter van Arkel en Gelre breidde dit geslacht zijne bezittingen aanzienlijk uit, wat wellicht tot de zelfstandigheid van IJselstein heeft bijgedragen. Wel veranderde de machtsverhouding tusschen den Hollandschen graaf en den heer van IJselstein weer spoedig: in Holland kwam het huis van Bourgondië aan de regeering, terwijl IJselstein met Leerdam en Buren op een jongeren tak van het huis van Egmond overging, maar het op de grenzen gelegen IJselstein heeft zich op den duur van den Hollandschen invloed weten vrij te houden. Een gevolg dier vroegere verhouding schijnt het althans te zijn geweest, dat noch IJselstein, noch Leerdam, noch Jaarsveld, dat ook aan de heeren van IJselstein toebehoorde, in de Hollandsche verponding was aangeslagen. (Men houde daarbij in het oog, dat de eerste informatie op de verponding in Holland in den aanvang van de regeering van Filips van Bourgondië valt; zie: Informacie p. XXIV).

Overigens stond IJselstein toenmaals wel degelijk onder Hollandsch opperbestuur (zie de nrs. 6, 70, 71 en 72 van den Inv.); of het echter ook in het judicieele onder het hof van Holland ressorteerde, is mij niet gebleken. In de ordonnantie van graaf Floris op het leenhof (Inv. nr. 8) wordt van een beroep van de beslissing van dat college op het hof te 's Gravenhage niet gerept, maar daarmede is dat beroep geenszins uitgesloten. Toen Karel V het land van Montfoort aan de judicature van het hof van Utrecht wilde onderwerpen, bepaalde hij juist, dat men zich van de lagere gerechten niet langer op het stadsgerecht van Montfoort maar op het leenhof van den burggraaf moest beroepen, en ook van de

---

(1) De geschiedenis der heeren van IJselstein uit die beide geslachten is door den heer De Geer van Oudegein in het bovenaangehaalde werk breedvoerig behandeld; het scheen dus overbodig er hier op terug te komen.

leenhoven van Voorne, Putten en andere gewesten viel appèl op het hof van Holland. Vaak zullen echter deze appelatiën niet zijn voorgekomen, en de vrijdom van de Hollandsche belastingen was niet alleen hoofdzaak voor de bewoners der baronie, het was ook het meest zichtbaar kenmerk van de betrekkelijke zelfstandigheid van IJselstein. Dat de baronie die zelfstandigheid na den opstand tegen Spanje wist te bewaren en zelfs uit te breiden, terwijl de overige vrije heerlijkheden in den Loopikerwaard: Jaarsveld, Kabauw, Zevender, Zuid-Polsbroek en Vliet, die in de verponding van 1519 niet begrepen waren geweest (Enqueste ende informatie p. 267—275), allen onder Holland zijn gekomen, had zij zeker te danken aan het feit, dat zij de prinsen van Oranje als hare souvereinen erkende, sinds prins Willem I met Anna van Egmond, erfdochter van IJselstein, in het huwelijk getreden was.

De prins bleef na den dood zijner vrouw als voogd van zijn zoon Filips Willem, graaf van Buren, zijn leven lang in het bezit der baronie; alleen gedurende de jaren 1567—1576 berustte het heerlijk gezag bij den baron van Berlaymont, die door Filips II na de uitwijking en de veroordeeling van prins Willem tot administrateur der goederen van den graaf van Buren was benoemd. Nog in 1576 (Inv. nr. 172) werd echter het gezag van den prins in IJselstein hersteld. Na zijn dood ging bij afwezigheid van Filips Willem de administratie van diens moederlijke goederen over op diens volle zuster Maria van Nassau, die als oudste dochter haars vaders naar de Fransche gewoonte gemeenlijk mejonkvrouw van Oranje werd genoemd. Zij bleef in het bezit, dat zij sinds 1595 met haar echtgenoot den graaf van Hohenlohe deelde, totdat Filips Willem zelf kort vóór het sluiten van het twaalfjarig bestand (Inv. nr 23) het bestuur zijner Noord-Nederlandsche goederen aanvaardde. De baronie bleef onder het gezag der prinsen van Oranje en maakte dus deel uit van de nalatenschap van koning Willem III. In het archief (Inv. nr. 176) zijn nog aanwezig de stukken, waaruit blijkt, dat de beide voornaamste pretendenten op de nalatenschap, de koning van Pruisen en de prins van Nassau-Dietz, hunne aanspraken ook op IJselstein deden gelden; intusschen namen de Staten-Generaal, als executeurs der testamenten van Frederik Hendrik en Willem III, het bestuur der baronie ter hand, totdat zij haar met eenige andere goederen in 1712 aan de voogden van prins Willem IV overdroegen. Deze, meerderjarig geworden, gaf de baronie in 1731 over aan zijne moeder, prinses Maria Louise van Hessen, die IJselstein als eene douairie bleef bezitten tot haar dood in 1765, toen Willem V aan de regeering kwam. De revolutie van 1795 maakte aan het bestuur der Oranjes een einde.

Het zij mij veroorloofd hier een kort overzicht te geven van de wijze, waarop IJselstein gedurende dat tijdvak werd bestuurd. Men

heeft bij het bespreken van den regeeringsvorm te onderscheiden tusschen de stad, het schoutambt en de baronie. De baronie was nl. in drie schoutambten: IJselstein, Benschop en Noord-Polsbroek verdeeld. Zoo was het althans in de 15de eeuw en later. In vroegeren tijd schijnen nog andere gerechten te hebben bestaan, zooals Opburen (De Geer. Bijdragen p. 14) of Oudeland (Codex diplom. Neerl. 2de serie IV 2de afd. p. 101), Meerlo (1) en Overijsel (beiden: De Geer. h. a. w p. 356), die later als gedeelten van het schoutambt van IJselstein voorkomen. Dat schoutambt strekte zich dan ook niet alleen over de stad maar ook over het omringende platteland uit en had denzelfden omvang als de tegenwoordige gemeente IJselstein.

Wanneer IJselstein eene stad geworden is, is niet met zekerheid te zeggen; in 1310 was het dat denkelijk nog niet, want tot dat jaar behoorde IJselstein kerkelijk onder de parochie van Eiteren; het was dus niet anders dan eene buurt, bij het slot gebouwd. In 1310 bewerkte echter Gijsbert, heer van IJselstein, dat de parochiekerk van Eiteren naar IJselstein were overgebracht (Codex diplom. Neerl. 2de serie IV 2de afd. p. 98): het plaatsje was dus toen het middelpunt der parochie geworden. Niet lang daarna schijnt het stadsrecht ontvangen te hebben; althans in 1331 gaf bisschop Jan van Utrecht aan de poorters van IJselstein vrijdom van den tol aan het Gein (De Geer. h. a. w. p. 370). Naast schout en schepenen, die van ouds het gerecht uitmaakten en oorspronkelijk ook het dorpsbestuur gevormd zullen hebben, komt nu ook het ambt van burgemeester op; voor het eerst kwamen mij de burgemeesters in 1399 voor (Codex diplom. Neerl. 2de serie IV 2de afd. p 121). Gelijk elders waren zij ook hier vóór alles met het financieel beheer belast. De eene — er zijn er altijd twee geweest — had van ouds het bestuur der stedelijke financiën, de andere dat der financiën van het gemeeneland d. i. het schoutambt. De eerste heet dan ook later stadsburgemeester en, sinds hij tevens voorzitter der schepenbank was, ook schepenburgemeester. Oorspronkelijk bezat hij die tweede waardigheid niet: in 1399 worden eerst de schepenen en daarna de beide burgemeesters genoemd. In eene ordonnantie van Willem van Egmond dd. 1441 (opgenomen in nr 2 van den Inv) is de volgorde echter omgekeerd, en wordt als eerste schepen dezelfde persoon vermeld, die ook als eerste burgemeester voorkomt. De tweede heet gemeenelands-

(1) De heer De Geer dwaalt m. i. echter, als hij meent, dat onder Meerlo de latere polder Neder-Oudeland verstaan moet worden (h. a. w. p. 14). Meerlo maakte later een deel van den polder Broek c. a. uit; het was dat gedeelte, dat aan Heeswijk grensde.

burgemeester; daar hem ook de naam raadburgemeester gegeven wordt, schijnt men te mogen aannemen, dat hij tevens voorzitter van den raad of de vroedschap was (zie de noten op de nrs. 325 en 327 van den Inv.). De afzonderlijke financieele administratie van elk der burgemeesters verviel door eene overeenkomst tusschen de stad en het gemeeneland van 1743 (Inv. n°. 329); eerst toen smolten de stads- en de gemeenelandsrekeningen ineen.

Eerst later komt de vroedschap — soms ook de raad geheeten — voor. Toen heer Willem van Egmond de bovengenoemde ordonnantie van 1441 gaf, deed hij zulks: „by goetduncken zijnre gerechte . . . . ende voert by goetduncke van der vroetscap ende rijckheyt van synen gemenen lande van Yselsteyn, Benscop ende Polsbroick". (Zie ook eene akte van 1457: Codex diplom. Neerl. 2de serie IV 2de afd. p. 128). Eene vroedschap bestond er toen dus wel, maar zij vormde geen afgesloten college, zij omvatte veeleer van rechtswege de aanzienlijksten uit de burgerij. Dezelfde toestand bestond nog in 1532 (h. a. w. p 141). In eene ordonnantie op het bestuur der stad uit den aanvang der 17de eeuw (Inv. nr. 24) wordt gezegd, dat „het getall der vroetschap mitsgaders de vermeerderinge, verminderinge, instellinge ende uytstellinge van dien sall staen tot dispositie van den officier, borgemeesteren ende gerechten". De vroedschap diende dus niet om ook aan de burgers, die geen deel van den magistraat uitmaakten, invloed op het stadsbestuur te verschaffen, zij was integendeel eene instelling, waarop de magistraat in bijzondere gevallen een gedeelte zijner verantwoordelijkheid kon overdragen. Waar deze bijzondere gevallen zich na de vestiging der republiek der Vereenigde Nederlanden steeds minder voordeden, verdween ook de vroedschap meer en meer. In de ordonnantie van 1675 (Inv. nr. 38) is van haar niet langer sprake.

Nog in een ander opzicht werd het bestuur der stad uitsluitend tot den magistraat beperkt: de schepenen, die in de ordonnantie van 1675 nog gezegd worden het lichaam der stad uit te maken, hadden toen eigenlijk reeds nagenoeg alle aandeel aan het stadsbestuur verloren en waren tot de rechtspraak beperkt. Welk aandeel zij daarin vroeger gehad hadden, blijkt niet naauwkeurig. In de ordonnantie, vermeld onder nr. 24, wordt hun politieke werkkring niet nader omschreven. Waarschijnlijk wil de bepaling dier ordonnantie, dat zij met de burgemeesters en de vroedschap het lichaam der stad te representeeren, niet anders zeggen, dan dat zij van rechtswege moesten worden opgeroepen, zoo dikwijls de magistraat noodig vond de vroedschap te raadplegen, en bovendien zoo vaak, als de magistraat zulks wenschelijk oordeelde. De schepenen zijn dus waarschijnlijk tegelijk met of kort na de vroedschap van hun politieken invloed verstoken geraakt. Prinses

Maria Louise heeft intusschen dien invloed weder hersteld: 1 November 1736 bepalde zij „op het te kennen geven van den drossaard Vultejus; dat tegenwoordig de zaken, policie ende financiën betreffende, worden gemanieert ende gedaan met exclusie van schepenen, en dat integendeel voor desen schepenen daartoe mede zijn geroepen geweest ende daarover hebben gedelibereert ende geresolveert, — dat voortaan bij deliberatie over zaken van eenige importantie aangaande policie of financiën van de stadt of de baronie schepenen eene concluderende stem zullen hebben"; of de zaak van importantie is, staat ter beoordeeling van den drossaard. Zoo bleef de toestand tot het jaar 1795.

Uit de voorhanden archiefstukken blijkt van den invloed der schepenen en der vroedschap op het stadsbestuur slechts weinig, alleen schijnt het de gewoonte geweest te zijn, dat de magistraat zich bij het afhooren der rekeningen eenige vertegenwoordigers der burgerij assumeerde, bij voorkeur die, welke met den betrokken tak van dienst bekend waren: voor de stadsrekeningen de schepenen, voor de gemeenelandsrekeningen de heemraden der polders, voor de kerkrekeningen de oud-kerkmeesters, voor de gasthuisrekeningen de oud-gasthuismeesters, voor de rekeningen der schutterij de oud-schutmeesters en de homans enz.

Behalve de beide burgemeesters behoorden tot het eigenlijk gezegde stadsbestuur nog drie vertegenwoordigers van den souverein: de drossaard, de schout en de rentmeester. De schout was van ouds de vertegenwoordiger van den heer in het stadsbestuur, de drossaard was de stadhouder van den heer over de geheele baronie, sinds deze niet meer te IJselstein resideerde. De rentmeester had het beheer over de domeinen van den souverein en was zijn leengrffier; hij behoorde dus eigenlijk in het stadsbestuur niet te huis, en kan ook niet onder de eigenlijke stedelijke ambtenaren gerekend worden; maar de belangen van den landsheer vielen zoo samen met die der stad, dat de rentmeester bijna regelmatig de zittingen van den magistraat bijwoonde Bovendien had hij de administratie der belastingen, die ten behoeve van den souverein geheven werden, in de eerste plaats van de bede, wier opbrengst sinds lang op eene bepaalde som was gefixeerd, en was hij als zoodanig niet alleen aan den souverein maar ook aan den magistraat rekenplichtig.

Behalve deze beambten, die het eigenlijk stadsbestuur vormden en werden bijgestaan door een secretaris, die tevens secretaris van het gerecht was, stelde de baron ook jaarlijks twee kerk- en twee gasthuismeesters aan. In 1740 werd echter slechts één kerk- en één gasthuismeester aangesteld; en in 1741 werden deze ambten aan denzelfden persoon opgedragen. Dat laatste gebruik hield stand, ook nadat in 1750 in zooverre tot de oude gewoonte was

teruggekeerd, dat weder twee gasthuis- en kerkmeesters werden aangesteld. Deze ambtenaren waren rekenplichtig aan den magistraat. De ordonnantie, vermeld onder nr. 24, noemt den drossaard alleen als oppersten kerk- en gasthuismeester, maar inderdaad berustte de superintendentie niet bij den drossaard alleen maar bij den geheelen magistraat. Een diergelijk toezicht oefende de magistraat niet slechts uit op de kerkmeesters en de gasthuismeesters maar ook op de voogden en curators van minderjarigen en onnoozelen, op den rector der Latijnsche school en op het schutterijbestuur. Uit dat toezicht van den magistraat ontwikkelde zich langzamerhand, vooral in de 18de eeuw, het begrip, dat de leden van den magistraat tevens opperkerkmeesters en opperarmmeesters, oppervoogden en opperschutmeesters en curatoren der Latijnsche school waren, waaronder men dan bijzondere ambten verstond, die wel altijd van rechtswege aan de leden van den magistraat toekwamen, maar die toch, wat den werkkring betrof, op zich zelf stonden. Over die verschillende functiën een enkel woord.

De voogden van minderjarigen werden volgens de ordonnantie, vermeld onder nr. 24, en die van 1675, voor zooverre de ouders bij testament niet in de voogdij hadden voorzien, door den magistraat aangesteld Alle voogden, ook de testamentaire, moesten bij het aanvaarden hunner werkzaamheid boedelinventaris opmaken en bij het eindigen er van rekening van hun beheer afleggen aan de oppervoogden, die ook overigens toezicht op hunne administratie uitoefenden. Hetzelfde was ten opzichte van het bestuur van de goederen van krankzinnigen door curators bepaald. Dat deze werkzaamheid van den magistraat belangrijk was, kan het getal registers, die er aan gewijd zijn — over de jaren 1626—1810 tien groote deelen (Inv. nrs. 346 en 347) — bewijzen.

De werkzaamheid van den magistraat als oppergasthuismeesters breidde zich langzamerhand tot een oppertoezicht over het geheele armwezen uit; trouwens van ouds werden de gasthuismeesters ook wel armmeesters genoemd. Aan deze werkzaamheid van den magistraat als opperarmmeesters sloot zich nog een andere diensttak aan, die oorspronkelijk zeker niet tot de functiën van de opperarmmeesters als zoodanig behoorde: het domicilie van onderstand en wat daarmede samenhangt. Elders toch, waar de werkzaamheden van den magistraat en de armmeesters strenger gescheiden waren, dan in IJselstein het geval was, was het afgeven van akten van indemniteit en het onderzoek, of de inkomende personen van diergelijke akten voorzien waren, opgedragen aan den magistraat of het dorpsbestuur, zonder dat de armmeesters zich daarin hadden te mengen; hier echter, waar de leden van den magistraat tevens opperarmmeesters waren, ging men deze werk-

zaamheid als een onderdeel van de functiën der opperarmmeesters, waartoe men het armwezen en zijn geheelen omvang bracht, beschouwen (zie b. v. Inv. nr. 359). Deze diensttak was een tijd lang vooral belangrijk, omdat zich in een huis van den heer Schellinger onder IJselstein de Hernhutters kwamen vestigen. De eerste vestiging geschiedde omstreeks 1736, en de heer Schellinger stelde zich borg voor het onderhoud van al de Hernhutters, die te IJselstein kwamen wonen, waarvan hij daarom jaarlijks eene lijst had over te leggen. Deze lijsten loopen door tot 1759 (Inv. nr. 363), toen de Hernhutters IJselstein schijnen te hebben verlaten om zich te Zeist te vestigen

Behalve voor het onderhoud der elders woonachtige maar te IJselstein geboren armen had de magistraat ook te zorgen voor de behoeften der te IJselstein zelve wonende armlastige personen. Daarvoor diende in de eerste plaats het St.-Ewoudsgasthuis. Wanneer het huis gesticht is, bleek mij zoo min uit het archief als van elders. Uit den Tegenwoordigen Staat van Holland (IV p. 563) is bekend, dat het gebouw vroeger voor het klooster Onze-Lieve-Vrouwenberg diende, maar de stichting zelve is veel ouder dan de hervorming. Gelijk reeds is opgemerkt, stond het huis onder het bestuur van twee gasthuismeesters en de leden van den magistraat als superintendenten. Naar het schijnt, had echter de magistraat in het beheer van het gasthuis een overwegenden invloed en was de taak der gasthuismeesters beperkt tot de werkzaamheden van thesaurier. Naast het gasthuis stichtte de magistraat in 1779 nog het stadskinderschool- en werkhuis. Het werk, dat bij het beheer van het gasthuis aan de gasthuismeesters was opgedragen, was hier de taak van den boekhouder van het huis, die de financieele administratie voerde en aan den magistraat rekenplichtig was; wel benoemde de magistraat daarnaast nog drie regenten, maar die betrekking was zoo overbodig, dat zij in 1788 schijnt te zijn afgeschaft (Inv. nr. 397 noot). Voorts had het stadsbestuur nog de bevoegdheid eenige weeskinderen te plaatsen in het weeshuis te Buren volgens den stichtingsbrief van dat huis, gegeven door de oudste dochter van prins Willem I, de gravin-douairière van Hohenlohe. Eindelijk bestond er in de baronie nog een bijzonder fonds, gesticht door zekeren Henrick Hack, waaruit eenige armen van IJselstein en Benschop konden worden onderhouden. Het werd beheerd door een der IJselsteinsche gasthuismeesters en wel door dengene, die niet het jaarlijks wisselend financieel beheer der gasthuisgoederen voerde, en een der Benschopper arm- of geestmeesters. Met dien lust tot onderscheiding, waarvan de IJselsteinsche administratie zoo vele blijken geeft, werden deze beide functionarissen Hackmeesters genoemd. In het laat der 17de eeuw schijnt echter aan dit bestuur een einde gekomen te zijn, waarschijnlijk door

den achteruitgang der inkomsten van het fonds. Wat er met deze goederen later gebeurd is, bleek mij niet.

De stad ontving bovendien van den souverein verschillende bijdragen in de kosten van het onderhoud der armen. In de middeleeuwen was zeker een goed deel der armenzorg voor rekening der geestelijke stichtingen gekomen. Toen de prinsen van Oranje op de goederen dier instellingen beslag hadden gelegd, was het natuurlijk, dat zij een deel der inkomsten bestemden tot ondersteuning der armen. De stad ontving dan ook jaarlijks een vast subsidie voor dat doel. Prins Willem I had zelfs de goederen van het Onze-Lieve-Vrouwengilde te Eiteren in hun geheel voor het onderhoud van het gasthuis bestemd, maar zijn opvolger is op die beslissing teruggekomen (Inv. nr. 391).

De kerk te IJselstein was in 1310 van Eiteren daarheen overgebracht en den H. Nicolaas toegewijd. De pastoor werd door het kapittel van St. Marie te Utrecht, dat ook patroon der kerk te Eiteren geweest was, aangesteld, waarin echter verandering kwam, nadat de kerk eene kapittelkerk geworden was. Ten gevolge der hervorming werd de kerk voor den protestantschen eeredienst bestemd (in 1577: Kerkhistorisch archief II p. 111). De kerkegoederen bleven ook na de hervorming onder het beheer der kerkmeesters en het oppertoezicht van het stadsbestuur. Uit dat oppertoezicht ontwikkelde zich, gelijk reeds boven is opgemerkt, de waardigheid van opperkerkmeesters voor de leden van den magistraat. Behalve het toezicht op het financieel beheer der kerkmeesters en op het onderhoud der kerk had de magistraat ook zekere bemoeiingen met de predikanten en den kerkeraad, die elders zeker niet tot de werkzaamheden der opperkerkmeesters zouden gerekend zijn, doch hier, waar men alle bemoeiingen van den magistraat met het armwezen tot de taak der opperarmmeesters bracht, vatte men ook alle bemoeiingen met de kerk onder de functiën van de opperkerkmeesters samen (zie b.v. Inv. nr. 434).

De IJselsteinsche kerk werd sinds 1578 door een eigen predikant bediend, aan wien in 1696 een tweede predikant werd toegevoegd. De predikanten — en de hulpprediker, zoo die noodig was — werden door den kerkeraad gekozen, en van het beroep werd kennis gegeven aan den magistraat; als deze zich met de keuze geconformeerd had, wendden magistraat en kerkeraad zich gezamenlijk tot den souverein, wien het collatierecht toekwam. In later tijd, vooral onder het bestuur van prinses Maria Louise, was de invoed van den souverein vrij wat grooter: de bovengenoemde prinses wees in den regel den kerkeraad aan, wien hij had te beroepen. Daar tot het beroep zoowel de kerkeraad als de magistraat medewerkte, kwamen de kosten er van voor de helft

voor rekening der stad en werden zij voor de wederhelft gevonden uit de door den souverein beheerde geestelijke goederen. Uit die laatste bron werden ook de predikantstraktementen voldaan.

Behalve wat aangaat de bemoeiingen met het beroepen der predikanten, was de magistraat nog in een ander opzicht betrokken in de kerkelijke zaken. De kerken in de baronie IJselstein evenals die in de graafschappen Buren en Leerdam behoorden oorspronkelijk tot het classis van Gorinchem; de eerste, die te IJselstein den hervormden eeredienst had geleid, was zelfs een predikant van Gorinchem geweest. Toen echter Buren, Leerdam en IJselstein zich in het politieke geheel onafhankelijk hadden gemaakt, meenden zij ook in het kerkelijke eene meer zelfstandige positie te moeten innemen. Zoo ontstond in 1603 het classis van Buren, waaronder zich in 1624 ook de kerken van het graafschap Kuilenburg voegden. Door deze bijvoeging was het classis aanzienlijk genoeg geworden om ook eene tourbeurt te krijgen in de vergaderingen van het Zuidhollandsche synode, welke tourbeurt dan weer tusschen Buren, Leerdam en IJselstein wisselde; eerst in 1729 gelukte het ook Kuilenburg na veel moeite aandeel aan dien turnus te verkrijgen. Vooral in de pogingen der kerken van Buren, Leerdam en IJselstein om die van Kuilenburg van de tourbeurt van de vergaderingen van het Zuid-Hollandsche synode uit te sluiten was de magistraat van IJselstein gemengd.

Er bestond van ouds te IJselstein eene Latijnsche school, waaraan in later tijd eene kostschool verbonden was. De magistraat vormde het college van curatoren en had als zoodanig het oppertoezicht over die school. Natuurlijk hield die magistraat ook toezicht op de lagere school, en evenals zich uit het superintendentschap van het gasthuis een algemeen oppertoezicht van het stadsbestuur over het armwezen ontwikkelde, zoo vormde de magistraat in de 18de eeuw niet slechts het college van curatoren der Latijnsche school maar tevens het college van schoolopzieners over alle scholen in de stad. Reeds de ordonnantie van 1685, die het schoolwezen regelde, geeft den magistraat dien titel.

Eindelijk had het bestuur der stad nog het oppertoezicht over de schutterij. Deze was van ouds in vier homanschappen verdeeld (Inv. nr. 457) — het ambt der homans wordt reeds in 1524 vermeld (Codex diplom. Neerl. 2de serie IV 2de afd. pag. 139). Daarnaast komen echter ook schutmeesters voor, die de goederen der schutterij bestuurden en jaarlijks rekening en verantwoording deden aan den magistraat, die zoo doende het college van opperschutmeesters vormde. Opperschutmeesters, schutmeesters, homans en vaandeldrager vormden samen het schutterijbestuur. Zoo bleef

de toestand, totdat in 1747 de schutterij werd opgeheven en de schutterijgoederen onder het beheer van den magistraat werden geplaatst. Ten tijde der patriottische woelingen werd de schutterij hersteld maar geheel anders ingericht, waardoor de invloed van den magistraat op de schutterij grootendeels werd vernietigd. In plaats van het vroegere schutterijbestuur trad een krijgsraad, waarin de leden van den magistraat als zoodanig geene zitting hadden. De schutterij werd in twee compagnieën ingedeeld, en de krijgsraad bestond behalve uit den kolonel-kommandant uit vijf officieren van elke compagnie. De functiën, vroeger door de schutmeesters uitgeoefend, werden opgedragen aan een scriba, die rekenplichtig was aan den magistraat; het toezicht van den magistraat op het beheer der schutterijgoederen bleef bestaan. Nadat de door de patriotten op touw gezette omwenteling was mislukt, bleef de schutterij onder de nieuwe organisatie nog een kwijnend bestaan voortslepen, totdat zij in 1800 voor goed werd opgeheven. De administratie der schutterijgoederen kwam toen weder aan het stedelijk bestuur.

Behalve de zooeven besproken werkzaamheden van den magistraat, als uitmakende de colleges van oppervoogden, opperarmmeesters, opperkerkmeesters, schoolopzieners en opperschutmeesters, had de magistraat te IJselstein dezelfde functiën te verrichten als die van andere plaatsen, welke functiën men toen met den algemeenen naam van policie (1) aanwees. Ik behoef er hier dus niet over te spreken; slechts op een paar punten meen ik Uwe aandacht te mogen vestigen. De zorg tegen brandgevaar rustte eertijds niet uitsluitend of in de eerste plaats op den magistraat maar op bijzonder daarvoor aangestelde ambtenaren, die „vuurschouwers" werden genoemd en jaarlijks ten getale van vier door den souverein werden aangesteld. Nog in de ordonnantie van 1675 worden zij vermeld, maar reeds in het midden der 17de eeuw schijnen zij feitelijk niet meer te hebben bestaan. Anders zou er kans geweest zijn, dat het toezicht van den magistraat op de vuurschouwers zich ook ontwikkeld zou hebben tot eene bijzondere waardigheid voor de stedelijke regenten als opperbrandmeesters. Hoewel dit niet is geschied, heeft toch de magistraat voor zijne resolutiën betreffende brandwezen en verlichting een afzonderlijk register aangelegd (Inv. nr. 215).

(1) „Policie" drukt zoowel de werkzaamheid van het stedelijk bestuur uit tegenover de justitie, die het schepencollege aangaat (men denke b. v. aan de „ordonnantie op de justitie en policie": Inv. nr. 38), als tegenover de taak der kerkelijke overheid (b. v. in de uitdrukking: „commissarissen politiek"); en in zooverre zijn de financiën in de policie begrepen (zie echter hiervoor p. 541). Bij de verdeeling van de werkzaamheden van het stadsbestuur over verschillende afdeelingen heb ik daarom geene afdeeling „policie" aangenomen.

Ten tweede moet ik hier wijzen op de bemoeiingen van den magistraat met de verschillende persoonlijke lasten, die op de burgerij werden gelegd. Tegen leverantiën ten dienste van troepen en tegen inkwartieringen hebben die van IJselstein zich lang en niet zonder vrucht verzet, op grond dat de baronie noch tot Holland, noch tot eenige andere provincie behoorde en dus ook niet tot de Vereenigde Nederlanden gerekend kon worden. Toch is IJselstein zoowel in den oorlog van 1672 als in den patriottentijd meermalen door de strijdende partijen bezet en met requisitiën belast; daartegenover stond voor de stad echter het voordeel, dat zij eene der plaatsen was, waar de gevangenen, in den Spaanschen successieoorlog gemaakt, werden geïnterneerd. Andere persoonlijke lasten der burgerij betroffen de wacht, d. w. z. niet alleen het bewaken der stad tegen vijandelijke overvallen maar ook het waken bij nacht onder gewone omstandigheden, en de zorg voor den Lekdijk in geval van vrees voor doorbraak. Ook de souverein schijnt de bevoegdheid te hebben gehad persoonlijke diensten van zijne onderzaten te vorderen, waarvan nog een laatste spoor in 1595 voorkomt (Inv. nr. 284).

Het bestuur der financiën bracht den magistraat in betrekking tot de kapittelen ten Dom, van Oudmunster en van St. Marie te Utrecht. De drie kapittelen hadden van ouds vele tienden onder IJselstein liggen, en waar deze lichamen dus vrij aanzienlijke inkomsten uit de baronie trokken, was het niet meer dan billijk, dat zij ook bijdroegen in de belastingen, van IJselstein. Reeds onder prins Willem I (Inv. nr. 297) was bij de kapittelen hierop aangedrongen; ten slotte werd het geschil uit den weg geruimd, doordien de kapittelen zich verbonden den achtsten penning van het zuiver inkomen hunner IJselsteinsche tienden bij te dragen in de kosten der stedelijke huishouding (Inv. nr. 298), waarvan weder het gevolg was, dat de magistraat toezicht hield op het verpachten der kapitteltienden. De leden van het stadsbestuur persoonlijk namen bovendien deel aan de tiendmaaltijden, die bij het verpachten der tienden voor rekening van de kapittelen werden gegeven. Sinds de verplichting tot het geven dier maaltijden door de kapittelen werd afgekocht, ontvingen de leden van den magistraat daarvoor eene zekere jaarlijksche uitkeering.

Het schoutambt van IJselstein omvatte behalve de stad nog het gemeeneland, d. w. z. wat bij andere steden de vrijheid heet. Dit plattelandsdistrict stond in het politieke, evenals in het rechterlijke en het kerkelijke, onder dezelfde administratie als de stad. Alleen was, gelijk ik reeds vroeger heb opgemerkt, een der beide burgemeesters (de gemeenelandsburgemeester) vóór 1743 belast met het doen der uitgaven, die het geheele schoutambt betroffen. Overigens was het platteland verdeeld in vijf polders, die elk hunne eigene

administratie hadden. (1) Die vijf polders waren: Broek, Hooge Biezen, Over-Oudeland, Neder-Oudeland en IJselveld of Elfhoeven. Elk dier polders had twee heemraden, waarvan er een kameraar was; deze heemraden maakten met den drossaard der baronie, den rentmeester en den schout het polderbestuur uit. Alleen de Broeksche polder had vier heemraden, wat misschien samenhangt met het feit, dat deze polder voluit Broek, Achtersloot, Meerlo en Lage Biezen heet. Deze polderbesturen waren onafhankelijk van den stedelijken magistraat; de gemeenelandsburgemeester had geen deel aan het bestuur der polders; zelfs bij het afhooren der rekeningen waren de leden van den magistraat niet als zoodanig aanwezig. Daarentegen hadden de heemraden, als vertegenwoordigers van het platteland, ook buiten hunne eigenlijke functiën een zeker aandeel aan het bestuur van het schoutambt; zoo behoorden zij sinds 1591 tot de auditeurs der gemeenelandsrekening, en nadat de gemeenelandsrekeningen en de stadsrekeningen in 1743 samengesmolten waren, hielpen zij ook die gecombineerde rekeningen afhooren (Inv. nrs. 327 en 329). De polderbesturen vergaderden te IJselstein, en hunne resolutiën werden in een gemeenschappelijk register opgeteekend (Inv. nr. 477). Onder de bescheiden, in de polderarchieven bewaard, verdienen vooral de stukken uit een geschil tusschen het polderbestuur van Broek en den Delftschen burgemeester De Groot de aandacht; het geschil liep over de vraag, of de watermolen, dien de laatste aangenomen had te bouwen, aan de vereischten voldeed. Deze molen was gebouwd volgens de plannen van den bekenden Simon Stevin, en in het dossier, dat op deze zaak betrekking heeft, bevinden zich verscheidene brieven van zijne hand, waarin hij zijn systeem verdedigt (Inv. nrs. 512 en 513).

In de derde plaats dient nog besproken te worden de wijze, waarop de baronie in haar geheel bestuurd werd. Ook hier stond de drossaard, als vertegenwoordiger van den souverein, aan het hoofd, terwijl er overigens de rentmeester, de schouten der drie schoutambten, de burgemeesters van IJselstein, en de buurmeesters van Benschop en Noord-Polsbroek, die dikwijls ook burgemeesters genoemd worden, toe werden gerekend. Het baroniebestuur bestond dus uit de vereenigde besturen der drie schoutambten. Eene bepaalde grens tusschen de competentie van het stadsbestuur en die van het baroniebestuur bestond er niet, de belangen der geheele baronie werden door het laatste behartigd, die van elk schoutambt door de respectieve stads- en dorpsbesturen. Het baroniebestuur

(1) Behalve deze polders schijnt ook een klein gedeelte van den polder Bossewaard (onder Vreeswijk) tot het schoutambt behoord te hebben, gelijk het nu onder de gemeente gerekend wordt.

eeft zich later dan het stadsbestuur ontwikkeld; nog in het begin der 7de eeuw had het eerstgenoemde geen vast karakter aangenomen, oodat het afhooren der bederekeningen van den rentmeester, wat men óór alles tot de taak van het baroniebestuur zou willen brengen, uist bij de schoutambten werd overgebracht (Inv. nrs. 126 en 339). Het baroniebestuur kwam toen nog slechts zelden bijeen, en vele aken, die de baronie betroffen, werden door het stadsbestuur geregeld. n de 18de eeuw was de werkkring van het baroniebestuur vrij wat itgebreider en betrof deze vooral de verschillende werken, die oor rekening der geheele baronie waren uitgevoerd en werden nderhouden. Het bestuur vergaderde toen ook vrij geregeld.

Het financieel bewind berustte evenals bij het stadsbestuur ten eele bij een der burgemeesters — en wel den gemeenelands-urgemeester — ten deele bij den rentmeester. Oorspronkelijk gde elk dier beide ambtenaren slechts ééne rekening af (althans adat de bederekeningen niet meer door het baroniebestuur werden fgehoord), die liquidatierekening genoemd wordt (Inv. nrs. 116 en 23), maar de twee groote werken, voor rekening der baronie ndernomen, brachten hierin verandering. Door het eene werk, at in gemeenschap met het provinciaal bestuur van Utrecht was ndernomen, werd het water uit de Lek door eene heul in den ekdijk in den IJsel geleid (Inv. nrs. 102, 103 en 118). De pro-ncie droeg één derde der kosten, de baronie twee derden; voor et afhooren der rekening zond de provincie jaarlijks drie ver-genwoordigers, uit elk lid één. De rekeningen (Inv. nr. 118) erden in duplo opgemaakt, en in het provinciaal archief van trecht bevinden zich ook nog enkelen dier rekeningen (zie den ventaris van dr. Vermeulen p. 168). Deze rekening werd door en gemeenelandsburgemeester afgelegd. Nog vóór deze verbinding isschen Lek en IJsel was tot stand gebracht, was reeds een egin gemaakt met het regelmatig verdiepen van het laatstge-oemde water, en waren verschillende belastingen ingevoerd om e kosten, daaraan verbonden, te bestrijden. Met deze admini-tratie was de rentmeester belast (Inv. nr. 127).

Een belangrijk gedeelte der administratie van het baroniebestuur ient hier nog besproken te worden. De baronie lag grootendeels n den Loopikerwaard en was dus gehouden bij te dragen in de osten van het onderhoud van den Lekdijk Benedendams. Bij den ijkbrief van bisschop Rudolf van Diepholt was dan ook bepaald, at de souverein van IJselstein een der hoogheemraden zou aan-tellen. De Lekdijksrekeningen werden beurtelings afgehoord in e beide steden in den Loopikerwaard: IJselstein en Montfoort Inv. nr. 134). Ter auditie dezer rekeningen werden ook de ver-egenwoordigers der verschillende ambten in den waard opgeroepen; IJselstein was dan gewoonlijk door den drossaard of den rent-

meester vertegenwoordigd. Ook de kameraar van den Lekdijk werd van tijd tot tijd uit IJselstein gekozen (Inv. nr. 133). De polder IJselveld ressorteerde niet onder het college van den Lekdijk Benedendams maar onder dat van den Lekdijk Bovendams. Die polder had ook bij te dragen in de omslagen van den Hinderdam en de Lange Vliet (Inv. nrs. 566—571).

Reeds meermalen is in het bovenstaande sprake geweest van den rentmeester. Daar zijn archief, althans gedeeltelijk, te IJselstein berust, schijnt het gewenscht hier iets naders omtrent zijn werkkring mede te deelen. Die werkkring was van tweeërlei aard: eensdeels had de rentmeester deel aan het bestuur van de stad, de baronie en de polders, waarover reeds gesproken is, anderdeels — en dat waren zijne eigenlijke functiën — bestuurde hij de domeinen van den souverein en verantwoordde hij jaarlijks de opbrengst er van. Tot de domeinen werden niet alleen tijnzen, tienden en landpachten gerekend, maar ook heergewaden, kapoengelden, overhoefsgelden, tollen, pacht van den wind- en den rosmolen, opbrengst van boeten en verschillende belastingen. Enkelen dier posten hebben eene verklaring noodig. Het kapoengeld was verschuldigd van elk stuk land in de baronie, dat getransporteerd werd, onverschillig of het tot de leengoederen of tot de allodia behoorde (Codex diplom. Neerl. 2de Serie, IV, 2de afd., p. 113 en 154 noot 1). Onder overhoefsgelden, ook wel overhoeven genoemd, heeft men te verstaan het verschil in geld, veroorzaakt, doordien het Lekdijksgeld over meer morgen werd omgeslagen, dan aan het college van den Lekdijk verantwoord behoefden te worden. De opbrengst dezer beide posten kwam echter niet in de schatkist van den souverein: de kapoengelden maakten een deel van de emolumenten der schouten uit, die ook met den drost de overhoefsgelden genoten (Inv. nrs. 135 en 488). De voornaamste belastingen, wier opbrengst den souverein ten goede kwam, waren: de bede, de wijn- en bieraccijns, tegen welks invoering de baronie zich met alle macht schoon tevergeefs had verzet (Inv. nr 121), en de veertigste en twintigste penning. De collecte der laatste belasting was opgedragen aan den secretaris, die van zijne werkzaamheden rekenschap schudig was aan den rentmeester.

Sinds de hervorming waren de functiën van den rentmeester nog aanzienlijk uitgebreid, de prins van Oranje had het beheer der geestelijke goederen aan zich getrokken en het bestuur er van aan den rentmeester toegewezen, die dan ook sedert dien tijd rentmeester der domeinen en geestelijke goederen heet. De geestelijke goederen werden niet bij de domeinen ingelijfd; zij dienden in de eerste plaats tot bestrijding van de kosten van den eeredienst, de school en de armenzorg: de traktementen van de predikanten, den rector en den koster werden er uit betaald, en

de stad ontving er eene subsidie uit ten behoeve der armenzorg; maar wat de geestelijke goederen meer opbrachten, kwam in de kas van den souverein, en dat dan dikwijls een niet onaanzienlijk bedrag was, kan blijken uit de lijst van de inkomsten van prins Willem III, onlangs door den heer Krämer in den Navorscher gepubliceerd. De opbrengst der geestelijke goederen werd door den rentmeester in twee rekeningen verantwoord, waarvan de eene de goederen van het voormalig klooster Onze-Lieve-Vrouwenberg, de andere voornamelijk die van het kapittel der St.-Nicolaas kerk te IJsselstein betrof. Het klooster was van de orde der Cisterciënsers en in 1394 door Arnold van Egmond, heer van IJselstein, gesticht; het lag oorspronkelijk buiten de muren der stad (Kerkelijke historie en oudheden II p. 243 en 244). Uit het archief blijkt echter van de geschiedenis van het klooster weinig; het meest bekende feit is het verbranden der kloosterkerk in 1537 (Kronijk van het Historisch genootschap 1849 p. 371 en 379).

De kerk te IJselstein was in 1397 tot eene kapittelkerk verheven, het kapittel bestond uit een deken en zeven kanunniken (De Geer. Bijdragen p. 135). Van ouds stelde de souverein de kanunniken, later ook den deken aan, zoodat de inbeslagneming dezer goederen door den souverein na de hervorming voor de hand lag. In de kapittelrekeningen verantwoordde de rentmeester tevens de inkomsten der andere geestelijke goederen van minder beteekenis, te weten: de vicarie in het gasthuis, die van St. Catharina in de kerk te IJselstein, die van Eiteren en het Onze-Lieve-Vrouwengilde aldaar. De vicarie te Eiteren werd vóór de reformatie door het kapittel van St. Marie te Utrecht vergeven, na de hervorming was de zaak in dier voege geregeld, dat de heer van IJselstein en het kapittel beurtelings de begeving der vicarie hadden. Het Onze Lieve-Vrouwengilde was oorspronkelijk door melaten of leprozen en hunne begunstigers, waartoe Jacoba van Beieren met haar vierden man en verscheidene heeren van IJselstein behoorden, gesticht. De broederschap schijnt tot in of na 1598 te hebben stand gehouden (Inv. nr. 614), schoon hare bezittingen reeds in 1583 in beslag genomen waren (Inv. nr. 391).

Vóór ik van dit onderwerp afstap, meen ik nog Uwe aandacht te moeten inroepen voor eene quaestie, die in het archief talrijke sporen heeft achtergelaten. Ik bedoel het beslag, dat door den prins van Oranje in 1579 gelegd was op het goud- en zilverwerk uit het klooster Onze-Lieve-Vrouwenberg en de beide kerken in de baronie. De opbrengst van een en ander werd door den prins bestemd tot het versterken der vestingwerken van eene andere zijner bezittingen: de stad Breda. Nog jaren lang hebben die

van IJselstein pogingen aangewend om van den magistraat van Breda vergoeding te erlangen (Inv. nrs. 19, 328 en 596). (1)

Sinds de baronie door vererving aan de prinsen van Oranje gekomen was, oefenden de souvereinen zelven aldaar onmiddellijk slechts zelden hunne rechten uit, en kwamen de beambten der baronie niet rechtstreeks met hen in betrekking. Het uitoefenen der souvereine rechten was opgedragen aan den domeinraad, die te 's-Gravenhage zitting had en ook belast was met de rechtspraak in appèl van de lagere gerechten in de baronie. De domeinraad schijnt reeds ten tijde van prins Willem I bestaan en te Breda geresideerd te hebben (Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden I p. 424), maar zijne bevoegdheden waren toen minder uitgebreid dan later, en in het IJselsteinsche archief bemerkt men van de werkzaamheden van dien raad weinig of niets; de souverein zelf staat dan nog in rechtstreeksche betrekking tot de autoriteiten in de baronie, en de rechtspraak in appèl berust dan niet bij den domeinraad maar bij het leenhof. In 1584 verloor die domeinraad bovendien alle gezag in de baronie, die toen onder het bestuur van Maria van Nassau en den graaf van Hohenlohe kwam. In 1603 richtte de laatste een domeinraad te Buren op (Inv. nr. 20), waaronder ook IJselstein ressorteerde, en op welk college ook de rechtspraak van het leenhof overging. Toen de moederlijke erfenis van prins Filips Willem weder met de overige goederen der Nassaus vereenigd werd, trad de Nassausche domeinraad te 's-Gravenhage in plaats van dien te Buren (2). Alleen toen IJselstein douairie van prinses Maria Louisa was (1731—1765), oefende de domeinraad geen gezag in de baronie uit.

Tijdens de troebelen was het IJselstein gelukt zijne zelfstandigheid tegenover Holland niet slechts te handhaven maar zelfs uit te breiden, zoodat de baronie feitelijk gedurende het geheele tijdvak van de republiek der Vereenigde Nederlanden een onafhankelijk landschap was, al gaf Holland zijne aanspraken ook niet op, en al wendde het van tijd tot tijd pogingen aan om zijn verouderend recht te handhaven. Een der middelen, waardoor IJselstein er in slaagde de aanspraken van Holland krachteloos te maken, was gelegen in de verplichting, die het landschap op zich genomen had om jaarlijks aan de Generaliteit „tot stuur van den oorlog",

(1) Een groot deel van het boven medegedeelde omtrent den werkkring van den rentmeester is ontleend aan zijne rekeningen, berustende in het Algemeen rijks-archief, die mij door den heer Algemeenen rijksarchivaris welwillend ten gebruike waren afgestaan.

(2) Of de domeinraad te Buren tot 1618 gehandhaafd bleef, of dat hij reeds vroeger door prins Filips Willem werd opgeheven, is mij niet gebleken.

gelijk het heette, eene som van f 3000,— op te brengen. Toen nu de Munstersche vrede gesloten was, meenden ook die van IJselstein van de verplichting tot opbrengst dier contributie ontslagen te zijn, maar de spoedig daarop gevolgde dood van prins Willem II beroofde IJselstein van zijn machtigen beschermer, en eerst later wist prins Willem III te bewerken, dat IJselstein niet meer om de contribusie werd aangesproken, zonder dat de Generaliteit hare pretensie liet varen. Integendeel in 1702 wisten de Staten-Generaal, die toen als executeurs van de testamenten van Frederik Hendrik en Willem III over IJselstein regeerden, de opbrengst der contributie opnieuw aan de baronie af te dwingen, totdat eindelijk na de verheffing van prins Willem IV IJselstein zich voor goed van deze verplichting bevrijdde. Niettegenstaande dezen financieelen band tusschen de Generaliteit en de baronie gevoelde men zich te IJselstein zoo onafhankelijk, dat de baronie een tijdlang te 's-Gravenhage een agent had, als ware zij eene buitenlandsche mogendheid (Inv. nr. 90), al had die agent ook zelf verzocht als zoodanig op te treden, en al werd hij te IJselstein vrij overbodig geacht.

Ziedaar, Edelgrootachtbare Heeren, een overzicht van den regeeringsvorm van IJselstein, gelijk die in hoofdzaak ongewijzigd tot 1795 bleef bestaan. De revolutie van dat jaar bracht daarin natuurlijke groote veranderingen. Men zou verwacht hebben, dat bij het vertrek van den prins van Oranje het bestuur der baronie op de vertegenwoordigers van „het volk van IJselstein" zou zijn overgegaan, evenals in de naburige provinciën de Staten door de representanten vervangen werden; in Kuilenburg geschiedde ook iets diergelijks: er kwam daar eene nationale vergadering bijeen, maar te IJselstein gebeurde niets van dien aard. Wel verving in de stad eene door de burgerij gekozen municipaliteit den ouden magistraat, maar eene algemeene volksvertegenwoordiging voor de geheele baronie kwam niet tot stand. Het baroniebestuur vergaderde geruimen tijd niet, en gedurende dien tijd leefden de oude aanspraken van Holland weder op. Reeds den 16den Maart 1795 werd bij een decreet van de representanten van het volk van Holland verklaard, dat IJselstein tot die provincie behoorde en in hare lasten te deelen had. De municipaliteit te IJselstein verzette zich tegen het eerste gedeelte dier uitspraak niet en eerbiedigde sedert getrouw de aanschrijvingen van het provinciaal bestuur, zoolang het maar geene pogingen aanwendde om de Hollandsche belastingen in IJselstein in te voeren: daartegen bleef men te IJselstein met alle macht en met goed gevolg gekant.

Intusschen verdrong het eene stadsbestuur het andere, waarbij zich voortdurend geschillen voordeden over de vraag, of het bestuur ook met medewerking van de inwoners van het gemeeneland ge-

kozen moest worden, of dat alleen de ingezetenen der stad als kiezers moesten optreden, een verschil; dat vooral daarom de gemoederen verontrustte, omdat de plattelandsbevolking overwegend Katholiek was. Deze municipaliteiten, gemeenteraden of gemeentebesturen oefenden dezelfde functiën uit als vroeger de magistraat. Ook het baroniebestuur bleef bestaan en werd nu gevormd door de vereenigde municipaliteiten van IJselstein, Benschop en Noord-Polsbroek. Dit college nam in Februari 1798 na den coup d'état van Pieter Vreede den naam van intermediair administratief bestuur aan. Ook de rentmeester bleef zijne oude functiën vervullen. Alleen het ambt van drossaard verviel; wel verving hem een baljuw, maar deze was alleen rechterlijk ambtenaar en had aan het stadsbestuur geen deel. Daarentegen kwam de baljuw met uitsluiting van de municipaliteit aan het hoofd der polderbesturen te staan. De regeering der polders en der stad bleef overigens tot 1811 in hoofdzaak ongewijzigd.

Anders was het met het bestuur der geheele baronie. De invoering de departementale indeeling maakte 30 Maart 1799 aan het baroniebestuur evenals aan de provinciale besturen een einde. IJselstein werd bij het departement van de Delf gevoegd. De amalgameering der provinciale financiën was echter nog niet tot stand gekomen, en ook de baronie had evenals de naburige zelfstandige landschappen: Buren, Kuilenburg, Leerdam en Vianen haar oude belastingstelsel behouden. Daarom bleef de oude indeeling, die overigens door de departementale was vervangen, voor de financiën bestaan. Elke voormalige provincie kreeg hare commissarissen voor de administratie der financiën, terwijl de vroeger zelfstandige landschappen aan de naburige commissiën werden toegewezen; IJselstein kwam onder de Hollandsche commissarissen te staan. De constitutie van 1801 bracht eene nieuwe departementale indeeling, waarbij de grenzen der provinciën in hoofdzaak hersteld werden. IJselstein werd daarbij aan het departement Holland toegewezen, waarbij het bleef, totdat de staatsregeling van 1805 het onder Utrecht bracht.

Bij het herstel der provinciale grenzen ten gevolge der staatsregeling van 1801 verdwenen de commissarissen tot de administratie der financiën; hunne functiën — een algemeen belastingstelsel werd eerst met 1806 ingevoerd — gingen op de departementale besturen over. De werkzaamheden, vroeger aan het baroniebestuur opgedragen, zouden dus geheel aan het departementaal bestuur vervallen zijn, zoo niet den 22sten Februari 1802 een groot deel dier bevoegdheden was overgegaan op een college, dat, onder den bescheiden naam van „gecommitteerden tot het voeren der schouwen onder de voormalige baronie van IJselstein" optredende, eigenlijk het oude baroniebestuur was. Het nieuwe college was echter minder

zelfstandig, daar het onder het departementaal bestuur ressorteerde. Het was samengesteld uit vijf personen, waarvan er twee door het gemeentebestuur van IJselstein, twee door dat van Benschop en één door dat van Noord-Polsbroek werden afgevaardigd. Zoolang dit college bleef bestaan, behield IJselstein te midden der eenvormigheid, door de revolutie van 1795 te voorschijn geroepen, nog een zweem van vroegere eigenaardigheid. Eerst het Napoleontisch régime maakte ook hieraan een einde: de gecommitteerden tot het voeren der schouwen verdwenen met de gemeentebesturen, die hen hadden afgevaardigd, en na 1811 was het bestuur van IJselstein in niets onderscheiden van dat van de andere gemeenten van het groote keizerrijk.

Uit het bovenstaande ontwikkelde zich van zelf de wijze, waarop ik het archief geregeld heb. Vóór alles trok ik eene scherpe grens tusschen het archief vóór de invoering van het Fransche bestuur en dat van 1811 tot 1813. Wel zijn beide afdeelingen zeer ongelijk van grootte — de tweede telt slechts twaalf nummers — maar zoo de omvang van die afdeelingen ongelijk is, het verschil in karakter tusschen beiden is nog veel grooter. Zoo belangrijk als het archief vóór 1811 vooral uit het oogpunt van staatsrecht is, zoo onbeduidend is het nieuwe archief. Het overzicht van de geschiedenis van IJselstein, dat ik boven gaf, bewijst m. i., dat voor deze stad de grens tusschen het oudere en het nieuwere gedeelte van het archief in 1811 vallen moet. Ook de hoofdverdeeling van het archief vóór 1811 was aangewezen: de archieven van het baroniebestuur (B), van het stadsbestuur (C), van de verschillende colleges van oppertoezicht, die uit het stadsbestuur waren ontstaan, en wier lidmaatschap aan dat van het stadsbestuur verbonden was (D), van de polderbesturen (E) en van den rentmeester (F) dienden van elkander gescheiden en afzonderlijk beschreven te worden. Over de wijze, waarop elk dezer archieven geregeld is, dien ik intusschen eenigszins uitvoeriger te zijn, en dat te meer omdat onlangs door mr. Gratama de wijze, waarop de archieven van kleine steden behooren geregeld te worden, in het Archievenblad (1892—1893 p. 36 vlg.) ter sprake is gebracht.

Uitgaande van het volkomen juiste beginsel, dat de protocollen d. w. z. de registers, waarin de notulen of resolutiën in chronologische volgorde staan opgeteekend, het geraamte van het archief uitmaken, waaromheen de losse stukken moeten worden gegroepeerd, onderscheidt de heer Gratama voor de wijze, waarop die groepeering moet geschieden, tweeërlei systeem: het chronologische systeem en het dossiersysteem. Het eerste wordt toegepast, wanneer de verschillende stukken worden bijeengevoegd in de volgorde, waarin zij in de vergaderingen van het betrokken bestuur behandeld zijn; alle stukken worden dus als het ware tot

eene serie minuten van en bijlagen tot de notulen of protocollen vereenigd (1). Het andere systeem brengt de stukken bijeen, die op eene zelfde zaak betrekking hebben, zonder zich daarbij om de chronologische orde te bekommeren, althans zonder die op den voorgrond te stellen. Tusschen beide systemen dient men te kiezen, of liever: men dient de keuze, die door het bestuur, welks archief men regelt, eens gedaan is, te eerbiedigen en op te volgen.

Intusschen kan bij een eenigszins uitgebreid archief geen dier beide systemen consequent worden toegepast. De corporatie of liever het bestuur, welks archief men regelt — want men regelt niet het archief der stad maar het archief van het stadsbestuur — heeft in den loop der tijden uit verschillende personen bestaan en is door verschillende secretarissen bediend, die een wisselend inzicht in de wijze, waarop zij hunne papieren meenden te moeten bewaren, kunnen hebben gehad. Bovendien zullen die secretarissen in de toepassing van het eene of het andere systeem niet altijd even consequent zijn geweest: in hoofdzaak zullen zij, vooral in later tijd, het chronologische systeem hebben toegepast, maar belangrijke stukken zullen zij afzonderlijk hebben bewaard om die zoo noodig later gemakkelijk te kunnen raadplegen. Men heeft dus bijna altijd een gemengd stelsel toegepast, en hij, die een archief regelt, heeft zich aan dat gemengde stelsel te houden.

Het is echter dikwijls moeilijk met zekerheid uit te maken, welk systeem in een bepaald geval door het vroegere bestuur is toegepast. Vooral te IJselstein had dat veel bezwaar, omdat het archief reeds meer dan eens geïnventariseerd was geweest, waarbij blijkbaar met de oude inrichting er van geene rekening was gehouden. De eerste inventarisatie is mij alleen bekend uit het bericht, dat de heer H. Hooft Graafland daaromtrent heeft medegedeeld in de Kronyk van het Historisch genootschap (1849 p. 191). Later (1856) heeft dr. De Breuk zich met de regeling van het archief belast; van zijne werkzaamheid waren de sporen nog duidelijk merkbaar. Toen de heer rijksarchivaris Muller het archief bezocht om te onderzoeken, of er zich nog rechterlijke stukken bevonden, had hij tevens een korten inventaris der registers en der charters doen opmaken, maar in deze regeling waren de losse papieren niet begrepen geweest. Dezen waren nog bewaard volgens het stelsel van den heer De Breuk, die met

---

(1) Met dit „chronologisch systeem” bedoel ik dus geheel iets anders, als wat de heer S. Muller Fz. in het onder het drukken van dit verslag verschenen Archievenblad (1893 nr. 1 p. 15) „de chronologische rangschikking der stukken” noemt.

de oude organisatie van het archief geene rekening schijnt gehouden te hebben, zoodat het mij vaak moeilijk viel nu nog na te gaan, volgens welk stelsel het archief oorspronkelijk geregeld was geweest.

Ontbraken alle andere aanwijzingen, dan heb ik getracht mij op het standpunt van het vroegere bestuur te plaatsen en daarnaar de archiefregeling ingericht. Intusschen is er één criterium, dat m. i. te vaak verwaarloosd wordt. Ik zal trachten mijne bedoeling door het volgende duidelijk te maken; wanneer de ingekomen brieven allen of nagenoeg allen bewaard gebleven zijn, dan is dat voor mij eene aanwijzing, dat het vroegere bestuur die brieven bewaard heeft, omdat het ingekomen brieven waren, en dan behooren die brieven niet afzonderlijk maar als eene serie beschreven te worden. Zijn daarentegen over eene bepaalde periode slechts enkele belangrijke brieven bewaard gebleven en is de rest vernietigd, dan blijkt daaruit, dat de gespaard gebleven brieven niet als zoodanig maar om hun inhoud bewaard zijn; zij moeten dus volgens hun inhoud d. w. z. volgens het dossiersysteem beschreven worden. Eene dergelijke onderscheiding is inderdaad in het archief van IJsselstein te maken. De meeste serieën van stukken beginnen eerst omstreeks 1680 vrij volledig te worden; vóór dien tijd zijn slechts enkele belangrijke stukken bewaard; en hoewel het nu mogelijk is, dat die lacune voor een deel te wijten is aan opruimingen van stukken, die in later tijd hebben plaats gehad (1), zoodat oorspronkelijk de serieën eenige jaren vroeger begonnen, schijnt het toch vast te staan, dat men den aanvang der doorloopende serieën niet veel vroeger stellen kan, daar het zoogenaamde Groot-resolutieboek (Inv. nr. 39) met 1628 en de resolutiën van den magistraat (Inv. nr. 163) met 1683 beginnen. Ik heb daarom de stukken, die van vóór 1680 dateeren, niet of slechts bij uitzondering tot chronologisch geordende serieën vereenigd, maar afzonderlijk of volgens de onderwerpen bijeengevoegd, beschreven.

Op één punt echter verschil ik van den heer Gratama. Deze wil nl. „daar, waar het archief van betrekkelijk geringen omvang is, ten aanzien der oudste stukken den inventaris tevens tot de regestenlijst maken". Dit komt mij voor minder gewenscht te zijn; bij het maken van een inventaris en bij het samenstellen van eene regestenlijst plaatst men zich op twee verschillende standpunten, die niet te vereenigen zijn. Wie een inventaris bewerken wil, moet zich zooveel mogelijk plaatsen op het standpunt van het lichaam, welks archief hij regelt, en aan dit standpunt zal hij meermalen verplicht zijn het gemak van hen, die het archief wenschen te

(1) Het is bekend, dat vele jaren geleden een aantal losse stukken door de gemeente verkocht en later slechts voor een klein gedeelte terugverkregen zijn.

raadplegen en met de oude toestanden dikwijls minder nauwkeurig bekend zijn, op te offeren. Bij het samenstellen van regentenlijsten heeft men zich een geheel ander doel voor oogen te stellen. Hierbij staat het belang van den tegenwoordigen onderzoeker op den voorgrond. Men vraagt niet, welk belang de corporatie, in wier archief het stuk berust, er bij had, maar welk belang de geschiedenis bij het stuk hebben kan. Ik heb daarom bij het beschrijven der stukken steeds hetzelfde systeem gevolgd; een stuk uit de 15de eeuw was voor het toenmalig stadsbestuur niet belangrijker dan een gelijksoortig document uit de 19de eeuw voor het tegenwoordige gemeentebestuur, en behoort dus, waar men zich bij de regeling op het standpunt van den magistraat „in der tijd" plaatst, niet anders beschreven te worden. Alleen in zooverre dienen de oudere stukken meer afzonderlijk beschreven te worden, als blijkt — en meestal zal dat blijken — dat in de oudste tijden het dossiersysteem is toegepast.

Wat de samenvoeging der verschillende nummers tot rubrieken betreft, ik heb daar, waar twijfel kon bestaan, tot welke rubriek een nummer behoorde te worden gebracht, in dit bezwaar door eene verwijzing trachten te voorzien. Daarbij heb ik natuurlijk nieuwe afdeelingen ingericht, telkens wanneer de werkkring of de bevoegdheid van een bestuur zich wijzigde, en vooral wanneer een nieuw college het oude verving. Waar echter de bevoegdheid van het nieuwe college dezelfde bleef en alleen de naam of de wijze van samenstelling zich wijzigde, gelijk bij de stadsbesturen van IJselstein in de jaren 1795—1811 het geval was, scheen mij het aannemen van nieuwe rubrieken onnoodig.

Ziedaar, Edelgrootachtbare Heeren, de beginselen, die mij bij de regeling van het archief van IJselstein hebben geleid. Mij rest nog de verklaring te geven van het feit, dat de inventaris ten slotte meer hoofdafdeelingen bevat dan de vijf, die ik vroeger noemde, en die thans de afdeelingen B tot F uitmaken. Vóór alles een woord over afdeeling A: „Stukken betreffende de rechtsbetrekkingen van de stad en de baronie tot den souverein en naburige gewesten en plaatsen". Het is duidelijk, dat voor eene diergelijke afdeeling eigenlijk geene plaats is naast de afdeelingen B en C. De stukken, in afdeeling A opgenomen, behooren inderdaad hetzij tot het archief van het stadsbestuur (of een der polderbesturen), hetzij tot dat van het baroniebestuur. Zoo ik ze daartoe nogtans niet gebracht heb, dan behoeft dat eene nadere verklaring, waarbij ik voorop stel, dat alle bestuurscollegiën te IJselstein: de magistraat, het baroniebestuur, het gerecht, de polderbesturen, door denzelfden secretaris werden bediend, en dat de splitsing tusschen de archivalia dier verschillende colleges, gelijk die in den inventaris voorkomt, feitelijk nooit heeft plaats gegrepen: alle

papieren werden bij elkanker bewaard (Inv. nrs. 192—195). Het is dus niet onmogelijk, dat de secretaris stukken, die het stadsbestuur, en andere, die het baroniebestuur betroffen, tot éene serie vereenigde, wanneer daartoe overigens z. i. aanleiding bestond. Inderdaad bleek mij dit het geval te zijn geweest. Het zoogenaamde Groot-resolutieboek (Inv. nr. 39) bevat alle aanschrijvingen, die van den souverein zijn uitgegaan, zonder dat er daarbij op gelet is, of die aanschrijvingen aan den magistraat of aan het bestuur der baronie gericht zijn. Eveneens schijnen de onder de nrs. 40, 41, 47 en 48 vermelde stukken van ouds doorloopende serieën te hebben gevormd. Er bestond dus eene afdeeling van het archief, bestemd voor alle beschikkingen, door of van wege den souverein genomen, en het laat zich ook zeer wel verklaren, dat men die afdeeling vormde. De aldus bijeengebrachte verzameling maakte, als het ware, de grondwet der baronie uit; van hetgeen daarin bepaald was, mocht door geene enkele autoriteit in de baronie worden afgeweken. Wat een gemeentebestuur uit den tegenwoordigen tijd vindt in zijne serie staats- en provinciale bladen, was te IJselstein ten dienste der verschillende regeeringscolleges aldaar in deze afdeeling bijeengebracht. De afdeeling had dus in vroeger tijd hare raison d'être, en alleen zeer overwegende redenen zouden er toe hebben mogen leiden om die afdeeling niet te handhaven. Zulke redenen bestaan er echter m. i. geenszins, integendeel. Het schijnt mij voor den historicus, zoowel voor den beoefenaar van het oude privaat- en strafrecht als voor hem, die zich op de kennis van het oude staats- en administratief recht toelegt — en voor den laatste vooral is het IJselsteinsche archief eene rijke bron — geen klein voordeel, zoo hij al de boven omschreven stukken bij elkander vereenigd vindt: het bespaart hem het doorzoeken van het geheele archief. Ik heb dus deze oude afdeeling behouden.

Bij het trekken der grenzen van deze rubriek heb ik meermalen in twijfel gestaan. Ik heb mij afgevraagd, of er niet eene scheiding behoorde te worden gemaakt tusschen die beslissingen van den souverein, die algemeene regels stelden en dus een blijvend karakter hadden, en die andere, welke alleen een bijzonder geval betroffen, en wier werking dus met dat éene geval ophield. Zoo natuurlijk als het was, dat men zich het naslaan van de stukken der eerste soort zoo gemakkelijk mogelijk maakte, even weinig reden scheen er te bestaan om voor de papieren der tweede categorie eene bijzondere wijze van bewaring aan te nemen. Toch heb ik bij nader inzien die onderscheiding niet gemaakt. Zij behoort, dunkt mij, wel in het hedendaagsche, niet in het vroegere staatsrecht thuis, in een tijdperk, toen men zich nog herinnerde, dat ook in het Romeinsche recht de rescripta principis kracht van wet hadden, en toen ten minste even veel waarde werd gehecht aan antecedenten

als aan ordonnantiën. Ik heb dus de bijzondere en de algemeene beschikkingen bij elkander in deze afdeeling geplaatst.

Nog eene andere quaestie deed zich bij de regeling dezer rubriek voor. Hoe had ik te handelen met afschriften van beschikkingen van den souverein? Zij hadden bij gebreke van de origineelen voor den hedendaagschen navorscher even veel belang als de oorspronkelijke stukken, maar voor het meerendeel zullen zij, toen zij gemaakt werden, voor bijzondere doeleinden bestemd zijn geweest en dus van ouds niet in deze afdeeling hebben berust. Ik heb ze er daarom ook alleen dan in opgenomen, wanneer zij blijkbaar geschreven waren met het doel om de verschillende voorschriften te vereenigen, wanneer zij dus registers van handvesten of ordonnantiën vormen. De voor bijzondere doeleinden (ten bewijze van een recht b. v.) vervaardigde afschriften van eene beslissing van den souverein zijn zooveel mogelijk in het archief van het bestuur, dat ze deed vervaardigen, opgenomen.

Het scheen mij gewenscht deze rubriek in twee onderafdeelingen te splitsen, daar de reeds boven opgegeven grens tusschen het tijdvak vóór 1680, waaruit slechts enkele stukken bewaard zijn, en dat na 1680, waaruit de papieren vrij volledig tot ons gekomen zijn, samenviel met het verschijnen der ordonnantie op de administratie der justitie en policie (1675: Inv. nr. 38), die de oude rechtsontwikkeling besloot en de grondwet der baronie werd. Als derde rubriek kwam daarbij nog eene afdeeling, gewijd aan de magistraatsbestelling. Aan deze rubrieken sloten zich nog twee andere aan: vooreerst scheen het mij gewenscht in de afdeeling, waartoe de registers van handvesten zijn gebracht, niet alleen de ordonnantiën, uitgaande van den souverein, op te nemen maar ook de voorrechtsbrieven, door de regeerders van andere steden en gewesten aan die van IJselstein gegeven, daar diergelijke brieven toch in den regel ook tot de handvesten worden gebracht. Daaraan voegde ik nog eene laatste afdeeling toe, waarin ik de stukken opnam, die betrekking hebben op de verhouding van de Generaliteit en van Holland tot de baronie. Voor zooverre toch de Generaliteit of de provincie over IJselstein gezag hadden, golden dezelfde redenen, die aanleiding gegeven hadden om de beslissingen, uitgaande van den souverein, bij elkander te voegen, evenzeer voor de voorschriften, door die nog hooger geplaatste machten gegeven: ook zij hadden aanspraak op eerbiediging en naleving door de IJselsteinsche regeeringscolleges; en voor zooverre de Generaliteit en Holland zich rechten wilden aanmatigen, die hun door de baronie werden betwist, was er dubbele reden om deze stukken, afgezonderd van de overige, te bewaren. Want noch de Staten van Holland noch de Staten-Generaal hebben hunne aanspraken ten opzichte van IJselstein laten varen, en het

was dus voor de IJselsteinsche regeeringscolleges van het hoogste belang de retroacta omtrent die quaesties bij de hand te hebben. Dat men dat belang erkende, blijkt o. m. uit het onder nr. 58 vermelde register. Op deze wijze is mijne hoofdafdeeling A ontstaan.

Aan afdeeling G heb ik het opschrift gegeven: „Archieven, gedeponeerd in het gemeentearchief". Onder dien algemeenen titel heb ik de kleinere archieven bijeengebracht, die, hetzij ten gevolge van een wettelijk voorschrift, hetzij alleen door het verzuim der betrokken personen, die voor hun archief niet behoorlijk zorg droegen, ten gemeentehuize berusten. Volgens de ordonnantie van 1680 op de invordering van den twintigsten en den veertigsten penning was de secretaris der stad tevens collecteur dier lasten, en toen deze belastingen met 1806 werden afgeschaft en vervangen door eene algemeen geldende successiebelasting, droeg de regeering de invordering daarvan eveneens aan den toenmaligen secretaris op. De secretaris schijnt de papieren betreffende deze administratie ter secretarie bewaard te hebben, en zoo doende zijn deze stukken bij het gemeentearchief blijven berusten. Voorts vindt men in deze afdeeling nog de archieven van een tweetal financieele commissiën en een tweetal grondvergaderingen, gelijk men die in nagenoeg elk gemeentearchief dezer provincie pleegt aan te treffen. Het archief van den krijgsraad behoort tot die archieven, welke opzettelijk in het gemeentearchief zijn gedeponeerd (Inv. nr. 473). Over de lotgevallen van den krijgsraad is reeds vroeger gesproken.

Ten slotte heb ik in deze afdeeling ook de zoogenaamde burgerlijke-standsarchieven geplaatst. (1) Zoo men nauwkeurig wil onderscheiden, dan behooren de kerkelijke registers niet tehuis in dat gedeelte van het archief, dat met de invoering van het Fransche bestuur eindigt. Zij zijn eerst na het in werking treden van dat bestuur naar het stadhuis overgebracht. Maar hetzelfde kan niet gezegd worden van de registers, waarin de door het gerecht gesloten huwelijken werden aangeteekend. Zij berustten van ouds ter secretarie en juist de overige deelen en papieren, die het archief van het gerecht uitmaakten, zijn naar elders verplaatst. Bovendien heeft ook de inhoud der kerkelijke registers betrekking op het tijdvak vóór 1811, en het scheen daarom gewenscht al deze registers bijeen te voegen, maar ze tevens af te scheiden van het eigenlijke ge-

---

(1) De naam „burgerlijke-standsarchieven" is in zooverre onjuist, als de onder dien naam vereenigde registers geene archieven vormen maar slechts gedeelten van archieven, die om hun belang op bijzondere wijze bewaard worden. De naam is echter gevormd naar analogie van: „rechterlijk archief", wat ook geene logische benaming is. Ik heb dus gemeend den term, die trouwens ook door den heer Bondam wordt gebezigd, te mogen gebruiken.

meentearchief, waarin zij alleen als ingekomen stukken uit het jaar 1812 op hunne plaats zouden zijn.

Eindelijk nog een woord omtrent de behandeling van die stukken, die tot geene der boven opgegeven categorieën behooren, de „Varia". Vooreerst heb ik alle stukken, die zonder twijfel tot een ander archief hehooren, na verkregen machtiging van het gemeentebestuur van IJselstein aan de beheerders dier archieven overgedragen. Het belangrijkste onder die afgestane documenten is zeker wel de rol van het leenhof te IJselstein over de jaren 1543—1601. Het leenhof was, gelijk ik reeds aanteekende, een hof van appèl voor de geheele baronie; de rol van dat college maakte dus een deel van het rechterlijk archief uit en werd dan ook door mij aan het archiefdepôt te Utrecht overgedragen. Niet onbelangrijk waren ook een aantal papieren, meest acquitten, betreffende de administratie van de goederen van het kapittel van St. Walburg te Arnhem door den kanunnik Hoefsmit uit de jaren 1578—1596. Zij werden overgebracht naar het rijksdepôt te Arnhem, waarheen indertijd het gemeentebestuur op raad van den rijksarchivaris alhier reeds eenige papieren betreffende hezelfde kapittel gezonden had. Behalve deze depôts ontvingen ook het huisarchief van H. M. de Koningin, het Algemeen rijksarchief en de archieven der gemeenten Utrecht, Benschop, Polsbroek en Jutfaas eenige losse papieren of charters. In ruil voor de afgegeven stukken verkreeg het IJselsteinsche archief eenige duplicaten uit het archief der gemeente Benschop (Inv. nrs. 12, 116 en 123); zij vullen onze verzameling op zeer gewenschte wijze aan. Ook het Rijk, dat van het gemeentebestuur reeds vroeger belangrijke bescheiden ontvangen had, droeg aan de gemeente een charter van 1486 betreffende het klooster Onze-Lieve-Vrouwenberg (Inv. nr. 601) over. Het stuk is vooral belangrijk om het kloosterzegel, dat er aan hangt. In het IJselsteinsch archief was tot heden dat zegel niet voorhanden, en ook van elders kende ik het niet.

Eene tweede rubriek der Varia werd gevormd door papieren, afkomstig van verschillende leden van den magistraat, die toevalliger wijze ter gemeentesecretarie waren blijven berusten; ik meende, dat het wenschelijk was deze stukken, in eene afzonderlijke afdeeling vereenigd, aan het archief toe te voegen. Tot deze rubriek had ik ook eene rekening van den drossaard van de door hem geïnde boeten en heergewaden over 1540—1541 gebracht. Daar de heer Algemeene rijksarchivaris echter prijs bleek te stellen op het bezit van dat deel, heeft het gemeentebestuur van IJselstein het, hoewel het wellicht het exemplaar der rekening, voor den drost bestemd, was, op mijn verzoek aan het Algemeen rijksarchief afgestaan onder voorwaarde, dat een afschrift van het stuk in het gemeentearchief zou worden gedeponeerd, waar het zich thans bevindt (Inv. nr. 644).

Omtrent de overige papieren was niet met zekerheid vast te stellen, op welke wijze zij in het gemeentearchief gekomen waren. De meesten dier stukken zullen wel deel uitgemaakt hebben van boedels, wier vereffening aan het gerecht was opgedragen, en in dat geval was het verkieselijk die stukken tot het rechterlijk archief te brengen. Intusschen was daartegen één bezwaar: wat bij de „boedelpapieren" van het rechterlijk archief geborgen wordt, wordt niet afzonderlijk geïnventariseerd en is daarom voor het publiek moeilijk te raadplegen. Ik heb gemeend eene schifting te moeten maken tusschen belangrijke en minder belangrijke stukken; de laatsten heb ik tot de boedelpapieren gebracht en overgedragen aan den rijksarchivaris alhier; de belangrijkste bescheiden heb ik op den inventaris van het gemeentearchief gebracht. Ik meende tot die handelwijze gerechtigd te zijn, omdat het vermoeden, dat deze stukken uit door het gerecht vereffende boedels afkomstig zijn, in elk geval niet meer dan een vermoeden is. Tot deze laatste afdeeling van het archief behooren ook vele afschriften van stukken betreffende naburige gewesten en plaatsen. Het scheen mij op theoretische en practische gronden ongewenscht deze papieren over te brengen naar de archieven dier corporaties; op theoretische gronden: omdat niets de veronderstelling wettigt, dat deze afschriften uit die archieven afkomstig zijn, op practische gronden: omdat die archieven hoogst waarschijnlijk in het bezit der origineelen zijn en dus het bezit der afschriften voor hen waardeloos wezen zou. Onder de voor het gemeentearchief bewaard gebleven Varia bekleeden de papieren, afkomstig van de familie Hoefsmit, eene bijzondere plaats, omdat zij ook na den afstand der documenten betreffende het kapittel van St. Walburg vrij volumineus en niet onbelangrijk zijn, getuige het feit, dat zij reeds gedeeltelijk door den heer Hofman in extenso zijn gepubliceerd.

Gaarne had ik aan den inventaris nog eene regestenlijst toegevoegd, maar het scheen mij toe, dat ik dan de grenzen overschreden zou hebben, die aan mijne werkzaamheid zijn gesteld. Immers de regesten van het stadsbestuur van IJselstein alleen zouden weinig te beteekenen hebben gehad, en om een behoorlijk geheel te vormen had de lijst aangevuld moeten worden met de regesten der heeren van IJselstein. Het archief dier heeren berust echter niet onder de gemeente maar in het Algemeen rijksarchief te 's-Gravenhage. Daar bevinden zich niet slechts tal van charters maar ook de leenregisters, die gezamenlijk zeker vrij wat meer regesten zouden hebben opgeleverd dan de enkele charters en registers te IJselstein, die voor dat doel in aanmerking hadden kunnen komen. Ik heb dus van het maken van regesten afgezien en mij er toe bepaald de charters, die reeds met de andere archiefstukken in den inventaris vermeld waren, elk afzonderlijk te beschrijven met vermelding van

de zegels en den datum, waarop de akte verleden is. Over beide punten intusschen eene enkele opmerking.

De IJselsteinsche charters zijn ongetwijfeld vele jaren verwaarloosd geweest; de gevolgen dezer verwaarloozing blijken vooral uit den treurigen toestand, waarin de zegels verkeeren, voor zooverre zij althans nog aanwezig zijn, want van de meeste charters zijn de zegels verloren gegaan. De toestand der overgeblevene is echter van dien aard, dat ik gemeend heb in mijne beschrijving der charters de gewone mededeeling omtrent den al of niet gaven toestand der zegels te mogen achterwege laten. Eens voor al deel ik dus mede, dat geen enkel zegel ongeschonden is: allen zijn min of meer, de meesten zelfs vrij sterk verminkt. Om verder verliezen tegen te gaan heb ik elk charter in een papieren zakje, waarin het juist past, geborgen, en deze zakjes zijn samen weder in twee doozen bewaard.

Om de juiste data der charters te leeren kennen heb in een onderzoek ingesteld naar den te IJselstein geldenden stijl, waarbij ik tot verrassende resultaten kwam. Het is bekend, dat in de latere middeleeuwen het jaar in de provincie Utrecht met Kerstmis, in de provincie Holland met Paschen begon, men zou dus meenen, dat te IJselstein een der beide gebruiken gold, maar dat is niet juist. In het oudste wilkeurboek van IJselstein komt eene akte voor van Palmdag 1491, die antérieur blijkt te zijn aan eene akte van 10 Juni van hetzelfde jaar. Eveneens volgt op eene akte van St.-Gregoriusdag (12 Maart) 1491 eene andere van 22 April van dat jaar. Daar Paschen in 1491 op 3 April viel, blijkt hieruit, dat het gercht van IJselstein niet den Paaschstijl volgde, wat men toch met het oog op de betrekking tusschen IJselstein en Holland in de eerste plaats zou hebben verwacht. Ook de Kerststijl is uitgesloten, omdat in het chronologisch ingericht wilkeurboek op eene akte van den „18e dach December XVc" eene andere van den „25en December XVc" volgt. In hetzelfde register vond ik nog als opvolgende data vermeld: „Donredach ante Lucie a° XXXI" (7 December 1531) en „Sinte-Silvesterdach a° XXXI" (31 December 1531). Nog nauwkeuriger aanwijzing komt voor in het wilkeurboek van Benschop. Ook dit register is chronologisch ingericht, de laatste akte van het jaar 1520 is gedateerd van „Sonnendaechs nae Kermis" (d. i. 30 December), de eerste van 1521 van „Dertiendach" (d. i. 6 Januari). Men volgde dus in de baronie noch den Kerststijl, noch den Paaschstijl, maar het jaar begon er met denzelfden dag als bij ons nl. met 1 Januari.

De verklaring van dit verschijnsel zal wel niet moeten gezocht worden in de veronderstelling, dat IJselstein in deze eene zelfstandige gewoonte, afwijkende van die der omliggende landen, volgde; vrij wat waarschijnlijker komt mij de veronderstelling

voor, dat men in Holland twee stijlen heeft te onderscheiden, waarvan de eene, de stilus curiae of Paaschstijl, door de regeering en in navolging daarvan door de magistraten der groote steden gebruikt werd, terwijl de andere in gebruik was bij de meerderheid der burgerij, die behoefte had aan een stijl, die meer practisch bruikbaar was dan de Paaschstijl met zijne jaren van ongelijke grootte. Die stijl der burgerij, waarvan zich ook de bestuurders der kleinere steden bleven bedienen, was dan echter niet de Kerststijl, zooals men wel aangenomen heeft (1), maar de te IJselstein gebruikelijke stijl, die het jaar met 1 Januari laat beginnen, gelijk die dag onder het volk ook altijd „jaersdach" is blijven heeten (2). Zoolang althans een opzettelijk onderzoek in de archieven der kleine Hollandsche steden (3) mij niet in het

---

(1) Zie S. Muller Fz. Programma voor een oorkondeboek van het sticht Utrecht p. 22. Uit het daar (noot 4) aangehaalde charter blijkt wel, dat men te Rotterdam den Paaschstijl niet volgde, maar of de daar geldende stijl de Kerststijl of de Jaersdachstijl was, leert de tijdsbepaling niet. Hetzelfde kan gezegd worden van de data, medegedeeld door mr. S. Muller Hz. (Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde, 3de reeks VI p. 269 en 270).

(2) Grotefend (Handbuch der historischen Chronologie, p. 25) zegt, na er op gewezen te hebben, dat het Romeinsche jaar (sinds Caesar) met 1 Januari begon: „Ob nun das bürgerliche Leben das ganze Mittelalter hindurch an diesem Gebrauch festgehalten hat, ist nicht zu sagen; es spricht für diese Annahme manches, so auch die Beibehaltung des volksthümlichen Ausdruckes: jarstag, neuen jarstag für den 1 Januar, trotzdem die Epoche des Jahres eine gänzlich andere war".

(3) Voor de kleinere Utrechtsche steden heb ik zulk een onderzoek ingesteld, en ik meen te kunnen constateeren, dat men te Amersfoort, te Renen, te Wijk-bij-Duurstede en te Montfoort den Jaersdachstijl volgde, wat te opmerkelijker is, omdat de overigens in de provincie Utrecht geldende Kerststijl vrij wat minder onpractisch was dan de Hollandsche Paaschstijl. In het chronologisch geordend transportregister van Renen nl. volgen op eene akte van „18 December anno vijftich" (1550) achtereenvolgens akten, gedateerd „28 December anno vijftich", „30 December anno vijftich" en „XI Januarii anno LI". In het eveneens ingerichte register van transporten en plechten van Wijk-bij-Duurstede volgen op elkander verschillende akten uit het laatst van 1554, waarvan de beide laatsten aldus gedateerd zijn: „duysent vijffhonderd LIIII opten XIXen dach van Decembri" en duysent vijffhondert LIIII opten XXIXen dach van Decembri". Ook de weesboeken van Montfoort zijn chronologisch aangelegd; daarin volgen op elkander drie akten van de volgende data: „den XVIIen dach Decembris a⁰ XVc XXXVIII", „den XXVIIIen dach Decembris a⁰ XVc acht ende dertich" en „den XIXen dach Januarii a⁰ XVc negen ende dertich". Nog meer afdoende zijn deze op elkander volgende tijdsaanwijzingen: „den XXVIIIen dach Decembris a⁰ XVc veertich" en „den eersten dach Januarii a⁰ XVc een ende veertich". Voor Amersfoort is het onderzoek moeilijker, omdat zoowel de raadsnotulen als de transportboeken het nieuwe jaar gewoonlijk alleen bij de vernieuwing van den magistraat op Dertienavond vermelden (Rechtsbronnen der kleine steden van het

ongelijk heeft gesteld, meen ik, dat door deze hypothese de in IJselstein geldende gewoonte het beste wordt verklaard.

Welken stijl gebruikten echter de heeren van IJselstein? Daaromtrent durf ik geene beslissing te geven. Het is zeker, dat zij den Kerststijl niet volgden (S. Muller Fz., Programma, p. 24, noot 1), maar of zij het jaar met Paschen of met 1 Januari begonnen, is niet uitgemaakt, en mij ontbraken in het IJselsteinsche archief de gegevens om hieromtrent eene beslissing te nemen. Uit een handvest, door Maximiliaan van Egmond den 2den Februari 1546 aan die van IJselstein gegeven en daar ter plaatse den 28sten Februari 1547 afgekondigd (Codex diplom. Neerl. 2de serie IV 2de afd. p. 153), blijkt, dat Maximiliaan den Paaschstijl volgde, tenzij men wil aannemen, dat de magistraat van IJselstein een jaar lang gewacht heeft met het afkondigen der verordening. Maar de graaf van Buren voegt aan zijne dateering toe: „stilo communi", het is dus onzeker, of men denzelfden stijl mag aannemen daar, waar deze of eene diergelijke (1) bijvoeging ontbreekt. Zeker is althans, dat Gijsbrecht van IJselstein in 1310 een anderen stijl volgde. Hij gaf eene akte „anno Domini millesimo trecentesimo decimo, sabbato post diem beati martiris Tiburtii" (18 April), deze akte werd door den vicaris van den bisschop van Utrecht bevestigd „feria quarta post diem Pasche anno Domini millesimo trecentesimo decimo" (Codex diplom. Neerl. 2de serie IV 2de afd. p. 99 en 100; Paschen viel in 1310 op 19 April). Bij deze onzekerheid heb ik gemeend het „in dubiis abstine" te moeten toepassen; ik heb dus de datums der charters, uitgaande van de heeren van IJselstein, evenals den datum van eene akte van den heer van Vianen (Inv. nr. 76) onveranderd gelaten.

---

nedersticht van Utrecht I p. 92 noot 3). Ik vond echter in het register van transporten en plechten het volgende: de drie laatste akten uit het ambtsjaar 1500 zijn aldus gedateerd: „4a post Innocentum" (30 December 1500), „anno Domini etc. XVc ende een, 7 post Circumsicionis Domini" (2 Januari 1501) en „2a post Circumsicionis" (4 Januari 1501); de laatste akten van Dertienavond 1501 tot Dertienavond 1502 voeren de data: „6a post Innocentum" (31 December 1501), „anno Domini etc. XVc ende twee, 3a post Circumsicionis" (4 Januari 1502). Een afdoend bewijs, dat de magistraat van Amersfoort den Kerststijl niet volgde, is ook hierin gelegen, dat eene schuldbekentenis, verleden voor het gerecht „6 post Puerorum" van het ambtsjaar, loopende van Dertienavond 1502 tot Dertienavond 1503, in het daarvan opgemaakte charter, dat in het gemeentearchief van Amersfoort berust, en waarin natuurlijk met het ambtsjaar geene rekening wordt gehouden, van Vrijdag na Allerkinderendag (30 December) 1502 gedateerd is.

(1) Een ander charter van denzelfden graaf Maximiliaan, berustende in het Algemeen rijksarchief te 's-Gravenhage, is gedateerd van „den III dach Aprilis anno XVc ende veertich stilo Brabantie".

Terloops vestig ik er hier nog de aandacht op, dat in een der charters (van 25 November 1581) de „Sondach van halfvasten" de „dach van de Roose" genoemd wordt. Daar dezelfde tijdsbepaling mij ook voorkwam te Amersfoort (Rechtsbronnen der kleine steden I p. 266), schijnt dat gebruik in de provincie algemeen geweest te zijn en kan het glossarium (Programma p. 41) hiermede worden aangevuld.

Het is ook gebruikelijk de eigennamen, in de charters voorkomende, onveranderd over te nemen. Ik heb dat gebruik gevolgd maar daarom ook in de omschrijvingen der in het Latijn gestelde charters de eigennamen in Latijnschen vorm behouden. Om verwarring te voorkomen heb ik echter door een teeken aangeduid, welke charters in het Latijn gesteld zijn. Maar reeds genoeg van eene verzameling, die slechts 47 nummers telt en zeker niet het belangrijkste gedeelte van het IJselsteinsch archief uitmaakt.

De regeling van het archief was in October 1892 zoo ver gevorderd, dat ik UE.G.A. bij schrijven van den 24sten dier maand den inventaris er van kon toezenden. Ik had de eer daarbij tevens het voorstel te doen den inventaris, voor zoover het tijdvak vóór 1811 betreft, te doen drukken. Ik meende tot dat voorstel gerechtigd te zijn, omdat het archief van IJselstein mij voorkomt bijzonder belangrijk te wezen. Reeds de heer De Geer van Oudegein had op de stukken van historisch belang, die in het IJselsteinsch archief voorhanden zijn, gewezen (Kronijk van het Historisch genootschap 1849 p. 384) en daarbij, zoo ik geloof, vooral op de uit de middeleeuwen stammende bescheiden het oog gevestigd; maar voornamelijk voor het tijdvak der republiek levert dit archief veel belangrijks op, in het bijzonder op het gebied van staats- en administratief recht. Dat de beteekenis van het archief ook door de geleerden, die het kennen, niet laag gesteld wordt, kan blijken uit het feit, dat zoo vele bescheiden, die er in berusten, reeds zijn gepubliceerd: niet alleen door den heer De Geer, wiens uitgaven (Kronijk van het Historisch genootschap 1849 p. 365—384, Codex diplom. Neerl. 2de serie IV 2de afd. p. 78—168, Bijdragen tot de geschiedenis en oudheden der provincie Utrecht) ik meermalen mocht aanhalen, maar ook door de heeren De Breuk (Kerkhistorisch archief II p. 109 en 110) (1) en Hofman (Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde 3de reeks IV p. 221—228 en Archief voor de geschiedenis

---

(1) Achter den door den heer De Breuk bewerkten inventaris van het archief van de gemeente IJselstein is ook nog eene ordonnantie van Maria van Nassau (Inv. nr. 17) afgedrukt.

van het aartsbisdom Utrecht XVII p. 1—44). Bij schrijven 21 Januari 1893 berichtten UE.G.A. mij, dat zij overeenko dit voorstel besloten hadden den inventaris als bijlage achte verslag te doen drukken. (1) Intusschen had ik mij bezig geho met het opbergen der verschillende nummers in 93 portefeui met het verzenden der voor andere archieven bestemde stukke met het in ontvangst nemen der aanwinsten voor het IJselstei archief, waarover ik reeds boven heb gesproken, en waardoor inventaris nog eenige wijzigingen onderging. Deze werkzaamhe namen het nog overige gedeelte van het jaar in beslag, zoodat thans aan het einde van mijn overzicht ben gekomen. Mij rest n slechts UE.G.A. de verzekering te geven van de gevoelens v hoogachting, waarmede ik de eer heb te zijn,

Edelgrootachtbare Heeren,

UE.G.A. dienstwillige dienaar

R. Fruin Th. Azn.

Utrecht 25 Maart 1893.

---

(1) Deze Inventaris is als bijlage gedrukt achter het verslag van mr. Frui op last van Gedeputeerde Staten van Utrecht uitgegeven bij Kemink en Zo te Utrecht 1893.

Bij sch
i overe
ijlage
j bezig
3 port
rnde s
net
en wa
werkz
lag.
n. M
gev

dier

